ΕΡΟΙΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
+300 ΒΕΡΟΙΑΣ
Νομ.
Αριθ. εἰσ. 10880/63
ΔΩΡΕΑ Ἡμερολόγιον
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟθΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ
GRVER-00031 gray

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜ. Ν. ΓΚΑΝΑΣ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ
ΕΝ ΧΑΛΚΙΔΙ

ΣΥΣΤΗΜΑ
ΡΩΜΑΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΚΑΘΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΠΟΛΙΤΕΥΕΤΑΙ

ΠΛΗΝ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

ΥΠΟ

Π. ΚΑΛΛΙΓΑ

ΤΟΜΟΣ Α'.

ΑΥΘΙΣ ΑΝΑΚΑΘΑΡΘΕΙΣ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ

1878

Αρ. Εισ. 63

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν κάτωθι ὑπογραφὴν τοῦ Συγγραφέως.

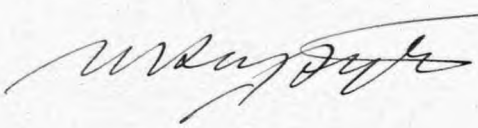

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΓΕΝΙΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΑΡΧΑΙ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Κατ' ἐποχὴν τοσοῦτον γόνιμον συγγραμμάτων περὶ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου, σεμνυνομένων διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν κατὰ τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἐνδοξοτέρων τῆς Γερμανίας ἀνδρῶν, παράτολμος εἶναι ἡ ἄμιλλα, ἐμφαίνουσα, ὅτι ὁ κατεχόμενος ὑπ' αὐτῆς οὐδὲ τὰς ἰδίας ἀνεμέτρησε δυνάμεις, οὐδὲ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιστήμης ὑποπτεύεται.

Μακρὰν τοῦ νὰ συμμετέχω τοιούτου τύφου, δὲν προετίμησα ὅμως μετάφρασιν ἐξόχου τινὸς τοιούτου ἔργου, φρονῶν, ὅτι, ὅσον ἂν ὦσι τέλεια καθ' ἑαυτά, δὲν παρέχουσιν ὅμως εἰς ἡμᾶς τὴν ποθουμένην διδασκαλίαν, ἁπλῶς διότι δι' ἡμᾶς δὲν ἐγράφησαν.

Δὲν ἀξιῶ ἐν τούτοις, ὅτι εἰς τὴν ἐπιστήμην ἄλλο πρέπει σχῆμα ὑπὸ τὸν ἡμέτερον μεσημβρινόν, κατὰ τὸ λόγιον τοῦ Pascal, ὅτι *τὸ ἐντεῦθεν τῶν Πυρηναίων ἀληθὲς, ψευδὲς ἐκεῖθεν αὐτῶν*, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐπιστήμης παραλλάσσει. Εἶναι σήμερον οἱ ἐν Γερμανίᾳ ἐπεξεργαζόμενοι τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον οὐδενὸς ἐφείσθησαν κόπου, μέχρις ἀπωτάτης ἀνατρέχοντες ἀρχαιότητος, ἐφ' ὅσον διασώζονται τὰ ἴχνη ἑκάστου θεσμοῦ ἀπὸ τῶν γενεθλίων αὐτοῦ, καταβαίνοντες ὅμως τὰς ἀτραποὺς καὶ λεωφόρους ταύτας, ἔθεσαν ὅριον τῆς ἐρεύνης τὸ ἐν *Γερμανίᾳ κοινῶς πολιτευόμενον Ῥωμ. δίκαιον*, ὁποῖον ἔγινε δεκτὸν ἐπὶ τῆς τῶν Γερμανῶν Ῥωμ. Αὐτοκρατορίας, καινοτομηθὲν διὰ τῶν πράξεων τῶν Ἐθνικῶν συνελεύσεων αὐτῆς καὶ τῶν κανόνων τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, νῦν δὲ ἐφαρμοζόμενον κατὰ τὰς γερμανικὰς χώρας, καθ' ἃς δὲν εἰσήχθη νεωτέρα πολιτικὴ νομοθεσία.

Καθ' ὅλα λοιπὸν σύμφωνοι πρὸς τὴν Γερμανικὴν μέθοδον αὐστηρᾶς καὶ ἀκαμάτου ἐρεύνης πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς πρωτοτύπου ἐννοίας τῶν Ῥωμαϊκῶν πηγῶν παντὸς εἴδους καὶ πάσης ἐποχῆς, δὲν συμ-

Δημόσιον Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φωνοῦμεν ὅμως κατὰ τὴν συναρμολόγησιν πρὸς τὴν λοιπὴν παρ' ἡμῖν ἐν ἰσχύϊ νομοθεσίαν.

Μόνα τὰ περὶ δικαίου φιλοσοφήματα περιστρέφονται εἰς ἀφηρημένας ἀρχάς, αἵτινες ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ ὑπόκεινται, καθόσον τείνει πρὸς τὸ τελειότερον, περὶ δὲ τῶν ὑφισταμένων κοινωνιῶν γίνεται ἐν αὐτοῖς λόγος ἁπλῶς πρὸς ἔνδειξιν ὅσου ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ δικαίου ἐπραγματοποιήθη. Ὅταν ὅμως περὶ θετικοῦ νόμου εἶναι τὸ ἔργον τῆς ἐπιστήμης, ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης ὁρμώμεθα καὶ πρὸς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν χωροῦμεν. Τελικὸν ζήτημα γίνεται τότε, τί τὸ ἐφαρμοστέον καὶ πῶς.—Ὡς πρὸς ἡμᾶς λοιπὸν τὸ ἐν Γερμανίᾳ πολιτευόμενον Ῥωμ. δίκαιον ἔχει μόνην ἱστορικὴν ἀξίαν, διότι τελευταῖον ἡμῶν πόρισμα εἶναι, πῶς τὸ Ῥωμ. δίκαιον ἐφαρμόζεται ἐν Ἑλλάδι, εἴτε ἕνεκα τοῦ Ἀρμενοπούλου, εἰς ὃν ἐδόθη κῦρος πολιτικοῦ νόμου, εἴτε ἕνεκα τῶν νεωτέρων νόμων, μεθ' ὧν συμπολιτεύεται.

Ἐκ τοιαύτης παροτρυνόμενος σκέψεως ἐπεχείρησα τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον, ἄνευ σκοποῦ ἀμίλλης εἰσερχόμενος εἰς πολύαθλον στάδιον, πανταχόθεν δαδουχούμενον ὑπὸ τῶν διαλαμψάντων διδασκάλων τῆς ἐπιστήμης, ὧν ἡ δόξα εἶναι ὑπερτέρα ζηλοτυπίας.

Ὡς ἐκ τοῦ προβλήματος, ὃ ἀνεδέχθην, χωρῶν ἐν μέσῳ τοῦ εὐρυχώρου ἀμφιθεάτρου, διὰ τῆς μακροχρονίου φιλοπονίας περιφανῶν νομοδιδασκάλων ἀνεγερθέντος, ἐνόμισα ἔτι μᾶλλον, ὅτι δικαιολογοῦμαι, παρὰ πάντων ὁμοῦ προσλαμβάνων τὸ χρήσιμον.

Ἴδιον τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἡ συνεχὴς πρόοδος, διότι συμπληρουμένη ἐκ τῆς ἀτομικῆς ἐργασίας, εἶναι κτῆμα κοινόν. Πάντες λοιπὸν συνεισφέρουσι τὸ ἴδιον τάλαντον, ἀλλ' εἰς τοὺς κατόπιν ἐρχομένους ἀπόκειται, προσεκτικῶς ν' ἀποταμιεύσωσι τὸ κτηθὲν καὶ δοκιμασθέν.

Ἕνεκα τούτου δὲν περιωρίσθην εἰς τὸ σύστημα ἑνὸς μόνου, ἀλλὰ μάλιστα προσέτρεξα εἰς τὰς εἰδικωτέρας ἐργασίας τῶν νεωτέρων. Δὲν ἐδίστασα ἐν τούτοις νὰ ἐκθέσω γενικὸν σύστημα σύμφωνον πρὸς τὴν ἰδίαν πεποίθησιν, ὁποίαν ἐκ τῆς φιλοσοφικῆς μελέτης τοῦ δικαίου ἤντλησα. Περὶ τούτου ἀποχρώντως ἐξηγοῦμαι ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ, φρονῶν, ὅτι τῆς ἐπιστήμης ἔργον κυρίως εἶναι ἡ ἑνότης, δι' ἧς τὰ καθέκαστα συνυπάγονται εἰς κοινὰς ἀρχάς, ἐκ τῆς αὐτῆς πη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γῆς τῆς ἐλευθερίας ἀπορρεούσας, καθ' ἣν ἁρμονικῶς ῥυθμίζεται ἡ κοινωνικὴ συμβίωσις.

Δὲν ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι ἔχομεν ἄδειαν νὰ συμπιέσωμεν ὑπὸ τὰς ἀρχὰς αὐθεκάστου συστήματος τὴν ῥητὴν ἔννοιαν κειμένων νόμων, διότι μεγίστην δεικνύομεν ἀνεπιτηδειότητα, μὴ δυνάμενοι νὰ χαλιναγωγήσωμεν τὰς θεωρίας ἡμῶν, ἐνῷ προτιθέμεθα νὰ ἐκθέσωμεν τὴν διάνοιαν τοῦ νόμου. Τοῦτο παντὶ σθένει κατέγνωσ' ἀπορύγω, καθόσον τὰς θεωρητικὰς ἀρχὰς μετῆλθον ὡς κριτήριον πρὸς προσδιορισμὸν τῆς διαστάσεως τῆς τοῦ νομοθέτου ἐννοίας πρὸς τὴν ἐκ τῆς λογικῆς ἀπορρέουσαν. Ἔχει ὅμως καὶ ὁ νομοθέτης τὸ ἴδιον σύστημα, οὐχὶ ἐκπεφρασμένον, ἀλλ' ὑπονοούμενον, καὶ διὰ τῆς βοηθείας ἄλλου συστήματος ἀνακαλυπτόμενον. Ὅπου τὸ κείμενον ἐκλείπει, ἢ εἶναι σκοτεινόν, ἐκ τῆς κατασκευῆς τοῦ ὅλου συστήματος τοῦ νομοθέτου ἀναπληροῦται εὐστόχως τὸ κεχηνός.

Δὲν λανθάνει ἡμᾶς, ὅτι καὶ ὁ ἀτελέστερος νόμος ἔχει τινὰ ἁλληλουχίαν καὶ ῥυθμόν, ἔστω καὶ πλημμελῆ, διότι καὶ ὁ ἑστερημένος γενικωτέρων ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν νομοθέτης εἶναι πάντοτε τέκνον τῆς ἰδίας ἐποχῆς καὶ κατὰ τὰς ἐν αὐτῇ ἐπικρατούσας δόξας ἐργάζεται.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνάλυσις ἔργον ἔχει τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ πνεύματος τοῦ νομοθέτου, οἷον μαρτυρεῖται ἐξ ὅλων τῶν σημείων, ὅσα φέρουσι τὸ ἔμβλημα τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, ἐξ ἧς προέβη ὁ νόμος. Τότε μόνον ἄρχεται τὸ δικαίωμα ἐπικρίσεως τοῦ συγγραφέως διὰ τῆς παραβολῆς πρὸς τὸ ἴδιον σύστημα, διότι προηγεῖται ἡ βεβαίωσις τοῦ ἐπικρινομένου, εἰς ὃ ἐδόθη κῦρος νόμου.

Τοιαύτην ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔργου ἠκολούθησα μέθοδον. Πρῶτον συστηματικῶς ἐπιχειρῶ νὰ συναψω τὰ μέρη τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας κατὰ λογοθεώρητον ἀνάπτυξιν, καθ' ἣν δεικνύεται ὁ ἀναγκαῖος τοῦ ὅλου σύνδεσμος, συμφώνως τουτέστι πρὸς τὴν σκοπουμένην πραγματοποίησιν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας ἐντὸς ἑκάστης σχέσεως τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, οὗ ἡ φυσιολογία ὡς βάσις ὑπόκειται. Ἐπὶ τούτοις ἱστορικῶς ἐκτίθενται οἱ διαδοχικῶς ἐπελθόντες θεσμοὶ καθ' ἕκαστον μέρος καὶ κατὰ τὸ ὅλον πνεῦμα τοῦ Ῥωμ. δικαίου, ἢ τῆς νεωτέρας ἐποχῆς, ὅταν πρόκηται περὶ νεωτέρου νόμου, ἀλλ' ἐπιτροχάδην μόνον σημειοῦνται τὰ προγενέστερα τῶν νῦν ἐν ἰσχύι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τότε ὅμως μετέρχομαι τὴν ἄδειαν τῆς ἐπικρίσεως, ὡς τελευταῖον πόρισμα παραβάλλων τὴν τελειοτέραν ἀρχὴν πρὸς τὴν ὑφισταμένην. Οὕτω ἀκριβέστερον προσδιορίζονται τῆς τελευταίας οἱ ὁρισμοὶ διὰ τῆς ἀντιθέσεως, οὐχὶ διὰ προσθήκης, ἢ ἀφαιρέσεως.

Κατατάσσων ὅμως τὰ καθέκαστα κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ συστήματος, ἐφ' ἑκάστης ὕλης προσέφυγα κυρίως εἰς τὰς εἰδικὰς πραγματείας, ἢ *μονογραφίας*, ὡς περιεχούσας ἐκτενεστέραν ἀνάπτυξιν καὶ ἀνάλυσιν εἰδικωτέρων ζητημάτων, μάλιστα πρακτικῶν, ἀνεξαρτήτως συστηματικῆς κατασκευῆς, πρὸς πληρέστερον ἔλεγχον τῶν κατ' αὐτὴν διδασκομένων, διότι ἐξ ἄλλης ὁρμῶνται ἀφετηρίας. Ἐξεταθην ἑπομένως ἐπέκεινα τῶν συστηματικῶν πραγματειῶν τῶν Thibaut, Mackeldey, Mühlenbruch, Wening-Ingeheim, Goeschen, Puchta, κτλ. Δὲν λέγω ὅμως, ὅτι ἔφθασα κατὰ τὴν διεξοδικότητα καὶ τὸ Σύστημα τοῦ Savigny, οὐ τὸ σύγγραμμα, μέλλον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο νὰ διαχύσῃ φῶς ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης, δὲν προέβη πολύ, διότι διὰ τοῦ ἕκτου τόμου δὲν ἐπερατώθη τὸ γενικὸν μέρος (1). Πολλά, ὅσα ὁ περικλεὴς οὗτος Συγγραφεὺς περιέλαβεν ἐν τοῖς καθόλου, κατέταξα εἰς τὰ κατὰ μέρος.

Αἱ μονογραφίαι, ἢ κατὰ Βυζαντινοὺς *μονόβιβλοι*, εἶναι ὁ ἐπιτηδειότερος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης τρόπος, διότι δι' αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ μερικώτερον εἰσάγεται ἡ ἀνάλυσις, καὶ πᾶσα ἡ ἱστορικὴ καταγωγὴ ἑκάστου θεσμοῦ προεξετάζεται, ὡς μόνον ὁρμητήριον ἐν ἐλλείψει συστηματικοῦ συνδέσμου. Ὅπως ἐπὶ τῶν τεχνῶν διὰ τῆς διαιρέσεως τῆς ἐργασίας σχηματίζεται ἡ εἰδικότης, δι' ἧς ὅλα τὰ μέρη τελειοποιοῦνται, ἵνα καὶ τὸ ὅλον καταρτισθῇ τέλειον, ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης διὰ τῆς διαιρέσεως τῆς ὕλης, ἤτοι διὰ μονογραφίας, καθοδηγεῖται εἰς τὰ ἐνδότατα ἡ λογικὴ ἀκρίβεια. Διὰ τῆς περὶ *Νομῆς* πραγματείας προοιμίασεν ὁ Savigny τὸ πολύδοξον στάδιον, ὁ Mühlenbruch διὰ τοῦ περὶ *Ἐκχωρήσεως* πονήματος διέλυσε τὸ σκότος, τὸ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐπικεχυμένον ἐπὶ τοῦ δεινοῦ τούτου θέματος, ὁ Gans διὰ τῆς περὶ *Ἐνοχῶν* διατριβῆς κατέδειξε τὴν ἀλληλουχίαν ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ δικαίῳ ἀγωγῶν καὶ συναλ-

(1) Ἐπερατώθη διὰ τοῦ ὀγδόου, ἐδημοσιεύθησαν δὲ καὶ οἱ δύω πρῶτοι τόμοι περὶ ἐνοχῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λαγμάτων, ἐκθέτων τὴν ἱστορικὴν πρόοδον καὶ τὴν συνάντησιν ἀντιθέτων στοιχείων αὐστηροῦ δικαίου καὶ ἐπιεικείας, ὧν ἡ πάλη καὶ τέλος ἡ ἐξίσωσις ἀποτελοῦσι τὸ διδακτικὸν θέαμα, ὅλως παραγνωρισθὲν παρὰ τῶν προγενεστέρων (1). Ἐπὶ τέλους αἱ πραγματεῖαι τοῦ Rudorff περὶ *ἐπιτρόπων καὶ κηδεμόνων*, τοῦ Wolff περὶ *Ὑπερθέσεως* (2) καὶ ὅλαι αἱ λοιπαί, ὅσας μὲ εἶναι ἀδύνατον ἐνταῦθα νὰ μνημονεύσω, μ' ἐδίδαξαν τὴν λεπτομέρειαν, ὅσην κατέγινα νὰ εἰσάξω εἰς τὸ ἔργον τοῦτο.

Τὰ πλεῖστα ἐνδιαφέρουσιν ἡμᾶς αἱ περὶ Βυζαντινοῦ δικαίου ἐμβριθεῖς ἐργασίαι τῶν νεωτέρων, καὶ ἰδίως τῶν Biener, Heimbach, Witte, Zachariae von Lingenthal καὶ Mortreuil (3), οἱ δύω τελευταῖοι μάλιστα ἐκτείνοντες μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν τὰς μελέτας, παρακολουθοῦσι τὰς προόδους ἡμῶν μετὰ τοιαύτης προσοχῆς, δι' ἧς δεικνύουσιν, ὅτι ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης αὐτῶν ζῆλος συμβαδίζει μετ' ἀκραιφνοῦς φιλελληνισμοῦ.

Ἀποφεύγων νὰ δώσω πολὺν ὄγκον εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο, παρέλειψα ἐφ' ἑκάστης ὕλης τὴν μνείαν ὅλης τῆς σχετικῆς φιλολογίας, ἐπικαλούμενος ἑκάστοτε τὸν νεώτερον, ὡς διαλαμβάνοντα περὶ αὐτῆς καὶ ἰδίως τὸν Vangerow, ὅστις ἤθροισε καὶ λογικῶς ἀνέλυσε τὰς πλείστας ἀμφισβητήσεις, ὑπέρτερος κατὰ τοῦτο τοῦ Glück. Ἀλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τούτου, ἡ πολλοῦ λόγου ἀξία μετάφρασις τοῦ Mackeldey παρὰ τῶν κκ. *Γ. Ῥάλλη* καὶ *Μ. Ῥενιέρη* (4), ἂν δὲν μέλλει νὰ καταστήσῃ περιττὴν τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἀλλ' ἔτι ἀναγκαιοτέραν, μὲ ἀπαλλάττει τοῦ κόπου τούτου, περιέχουσα ὅλην τὴν σχετικὴν φιλολογίαν.

Εἶναι πολὺ δύσκολον κατόπιν τοιούτων Συγγραφέων νὰ νεωτερίσῃ τις, ἀποβλέπων ὅμως πρὸ πάντων εἰς τὸ κείμενον τῶν νόμων, ἂν ἐνίοτε ἐσταχολόγησα, ἐνέδωκα ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν ἐνάργειαν αὐτοῦ

---

(1) Πρόωρος θάνατος διέκοψε τὰς ἐμβριθεῖς καὶ φιλοσοφικὰς μελέτας τοῦ μεγαλοφυοῦς τούτου Καθηγητοῦ τοῦ Βερολίνου, οὗ αἱ παραδόσεις ἀφῆκαν εἰς ἐμὲ τὰς ζωηροτέρας ἐντυπώσεις. Τούτου τὸ System des Roem. Civilr. Berlin 1827 πάντοτε συνεβουλεύθην καὶ ἐν πολλοῖς παρηκολούθησα κατὰ τὴν καταταξιν.

(2) Μεταγενεστέρα εἶναι τοῦ Mommsem Beiträge.

(3) Μετὰ ταῦτα ἐφάνη ὁ Zhishman.

(4) Ἔκτοτε ἐφάνη νεωτέρα ἔκδοσις ὑπὸ μόνου τοῦ κ. Γ. Α. Ῥάλλη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ κειμένου, ὁσάκις δὲν ἠδυνήθην νὰ συμβιβάσω αὐτὸ πρὸς τὰς πρὸ ἐμοῦ γνώμας, καὶ τοῦτο σπανιώτατα, μὴ ἀγνοῶν ὅτι εἶναι τόλμη τὸ ἐπιχείρημα, ἀλλὰ φρονῶν, ὅτι χρήζει καὶ ἡ ἐπιστήμη βαθμοῦ τινος τόλμης.

Κατὰ τὴν συναρμολογίαν τοῦ Ῥωμ. δικαίου πρὸς τὴν ἐν χρήσει νομοθεσίαν οὐδένα ἄλλον εἶχον σύμβουλον πλὴν τῆς παρ' ἡμῖν *Νομολογίας*, ἥτις μικρὰν μοὶ παρέσχε βοήθειαν, οὐχὶ ὡς μικροῦ λόγου ἀξία, ἀλλὰ διότι εὐάριθμα δι' αὐτῆς ἀνεπτύχθησαν ζητήματα, διὰ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου. Πολὺ χρήσιμον γίνεται ὡς ἐκ τούτου τὸ εὑρετήριον τοῦ κ. *Ἰωαννίδου*, οὗ ἡ ἐξακολούθησις μεγάλης χρήζει ἐνθαρρύνσεως, διότι δι' αὐτοῦ εὐκόλως συνορῶμεν τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῆς νομοθεσίας πρὸς ἐπιστημονικὴν περὶ αὐτῆς κρίσιν.

Ἐλπίζων νὰ τύχω παρὰ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς εὐμενείας ἐκείνης, ἧς χρήζει τοιαύτη ἀπόπειρα ἰδίας ἐπεξεργασίας, δικαιολογουμένης ἐκ τῆς συναρμολογήσεως ἁπάσης τῆς νομοθεσίας μετὰ τοῦ πολιτικοῦ δικαίου, ἐξ ἀρχαίων καὶ νέων στοιχείων συγκειμένου, δὲν ἐδίστασα ἤδη νὰ φέρω εἰς φῶς τὸ παρὸν σύγγραμμα, διότι αἱ ἐπικρίσεις αὐτοῦ, ἐμπνεόμεναι ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς, μὲ ὑπόσχονται τὰ μέσα, ἐὰν ὁ χρόνος ἐπιτρέψῃ, καὶ ἀφοῦ ἀποχρώντως φωτισθῶ, νὰ ἐπιχειρήσω δευτέραν ἔκδοσιν ἀνακεκαθαρμένην.

Ἔγραφον ἐν ἔτει 1848 Ἀθήνῃσιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Μετὰ δεκαετίαν ἐκπληρῶ ἐν μέρει τὴν ὑπόσχεσιν ἐκδόσεως ἀνακεκαθαρμένης τοῦ πρώτου τόμου τοῦ Συστήματος. Αἱ ἐλλείψεις πρὸ πάντων αὐτοῦ μ' ἐγένοντο ἐκ πολλοῦ καταφανεῖς, ἐλπίζων ὅμως νὰ ὠφεληθῶ ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἐμβριθῶν παρατηρήσεων τοῦ τὴν αὐτὴν βαδίζοντος ὁδὸν συναδέλφου κ. *Π. Παππαρρηγοπούλου*, δημοσιεύσαντος τὸ Οἰκογενειακὸν καὶ τὸ Ἐνοχικὸν δίκαιον, ἀνέβαλλον μέχρι τοῦδε τὴν διόρθωσιν.

Ἀλλὰ δὲν ὑπομένει ὁ χρήζων ἰάσεως, διὸ προέβην, βραδέως μὲν ὡς πρὸς τὰς θεραπευθησομένας ἐλλείψεις, ταχέως ὅμως ὡς πρὸς τὰ τῆς θεραπείας μέσα, εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν, στερούμενος τῆς ἐκ παραλλήλου ἐργασίας τοιούτου τῆς ἐπιστήμης συλλειτουργοῦ.

Τὸ εὐγενὲς αἴσθημα ἐνθαρρύνσεως ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν μείζονας, ὧν εἶμαι ἄξιος, ἐπαίνους, εἰδότα, ὅτι τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον κτῆμα ἡ ἐπιστήμη, ὥστε μάτην ἐλπίζει τις μόνος νὰ γίνῃ κύριος αὐτῆς, οὐδ' ἄλλον ἐπιδέχεται τρόπον κτήσεως, πλὴν ἐν κοινοπραξίᾳ. Ὡς ἔλεγεν ὁ Βάκων, Multi pertransibunt et augebitur scientia.

Ἐκ νέου λαμβάνων ἀφορμὴν νὰ ἐξετάσω τὰ γενικώτερα τῆς παρ' ἡμῖν ἐπιστήμης τοῦ πολιτικοῦ δικαίου καὶ τὰς παντοίας ῥοπάς, ὅσαι παρ' ἡμῖν ἀναφαίνονται, δύω παρατηρῶ πρὸ πάντων ἀντιθέτως ἀντισπώσας ἡμᾶς, καὶ, ὡς φρονῶ, ἐξίσου δεομένας μετριασμοῦ καὶ ἀντερείσεως.

Ἐνῷ οἱ μὲν ἐργάζονται, ὡς δοξάζουσιν, εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου ἀπελευθέρωσιν ἡμῶν, ἄλλοι πάλιν καλοῦσιν ἡμᾶς, ὡς διδάσκουσιν, εἰς τὸν μητρικὸν κόλπον Βυζαντινῆς σοφίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παριστῶντες τὸν νέον ἑλληνισμὸν ὡς ῥύακα ἐκ τοῦ τέλματος Βυζαντινῆς ἱστορίας ἀπορρέοντα καὶ τότε καθαρεύοντα.

Μεταξὺ τούτων ὁδεύων καὶ βλέπων τοὺς μὲν Γάλλους ἔτι καὶ νῦν παντοίαν ποριζομένους διδασκαλίαν ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου, ὡς raison écrite, τὸν δὲ ἀναγεννηθέντα ἑλληνισμὸν πνέοντα ζωὴν νεότητος καὶ σκιρτῶντα εἰς τὄνομα τῆς ἐλευθερίας, ἐσχημάτισα γνώμην, ὅτε τότε φωτιζόμεθα ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, ὅταν ἐπιλάμψωσιν ἐφ' ἡμᾶς αἱ ἀκτῖνες τῆς ἀκμαζούσης τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου ἐποχῆς, εἰς δὲ τοὺς Βυζαντινοὺς ἐγκύψωμεν ὡς οἰκειοῦντας ἡμᾶς πρὸς τοὺς Παπινιανοὺς, Οὐλπιανοὺς καὶ Παύλους, καὶ συνάπτοντας τὴν ἐκ τριγενείας συνάφειαν.

Ἐν τούτῳ τῷ πνεύματι ἐργαζόμενος πιστεύω, ὅτι οὐδὲ τοὺς νεκροὺς καταγίνομαι ν' ἀναστήσω, οὐδὲ τοὺς ζῶντας φέρω εἰς τοὺς νεκροὺς, ἀλλ' οὐδὲ τὴν αὐταπάρνησιν παντὸς ἰδίου χαρακτῆρος καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν μεγάλων παραδειγμάτων, ἐν οἷς ἀπεικονίζεται ἡ ἐν τῷ δικαίῳ ἀκμὴ τῆς ἀνθρωπίνου διανοίας, ὀνομάζω τρόπους, δι' ὧν ἐκπληροῦνται αἱ περὶ ζωῆς τῶν ἐθνῶν εὐχαί.

Εἴθε αἱ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Ἑλλήνων ἐμφωλεύουσαι νὰ εὐοδοθῶσι περιβαλλόμεναι στέφανον τηλαυγέστερον ἐκείνου, ὃν ἡ ἀσθενὴς ἐμοῦ φαντασία καὶ ἡ ἀμυδρὰ τοῦ μέλλοντος πρόγνωσις ἀπεικονίζουσιν.

Ἔγραφον μηνὶ Ἰουλίῳ 1858 Ἀθήνῃσιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΤΡΙΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Πρὸ πολλοῦ ὁ βιβλιοπώλης μὲ ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ πρῶτος τόμος τῆς δευτέρας ἐκδόσεως ἐξέλιπε, πρὶν καὶ ἄλλοι τινὲς ἐκλείψωσιν. Ἀλλ' ὑπῆρχεν ἀνάγκη πλείονος ἐπεξεργασίας, ὅπως μὴ πάνυ ἀπέχῃ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν προβαίνουσα ἔφθασεν ἡ ἐπιστήμη.

Νομίζω, ὅτι οὐδεμιᾶς χρήζω δικαιολογίας δι' ὅσα μετέβαλον. προτιμήσας νέαν συγγραφήν, ἀντὶ μερικῶν ἐπιδιορθώσεων, ταραττουσῶν μᾶλλον διὰ τῆς ἀνομοιότητος πρὸς τὸ σύνολον.

Φυσικώτερον εὑρίσκω, νὰ ζητηθῇ λόγος, δι' ὅσα διετήρησα.

Τὰ μὴ μεταβληθέντα κατ' ἐμὲ εἶναι κυρίως ἡ μέθοδος τῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἡ συστηματικὴ ἀκολουθία. Καθόσον παρ' ἡμῖν σπάνιαι ἐκδίδονται πραγματεῖαι (1), οὐδὲ διὰ περιοδικῶν ἔργων ἐκτενῶς καὶ ἀναλυτικῶς ἐρευνῶνται τὰ καθέκαστα, ἀπαραίτητος εἶναι μέση τις τάξις, καθ' ἣν ἀνατρέχομεν μέχρι τῶν πρώτων ἀρχῶν, ἀφ' ὧν κατερχόμεθα μέχρι τῶν μερικῶν καὶ εἰδικῶν. Ἄνευ προκατασκευῆς πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ἀρχῶν δὲν ὑπάρχει ἐπιστήμη, ἀλλὰ δογματικὸν *πιστεύω* πρὸς ἀπομνημόνευσιν ἐπὶ τῇ ξηρᾷ αὐθεντίᾳ τοῦ λέγοντος. Ἐὰν θέλωμεν σπουδαίως, ἀντὶ τῆς αὐθεντίας τοῦ προσώπου, ν' ἀνυψώσωμεν τὴν αὐθεντίαν τῆς ἐπιστήμης, ἀπαραίτητον εἶναι νὰ καταστήσωμεν φανερὸν, πόθεν ὁρμώμεθα καὶ ἐπὶ ποίου κρηπιδώματος ἱδρύομεν, ὅσα γνωματεύομεν. Τοῦτο δὲν δύναται νὰ γίνῃ, ἄνευ τῆς συντόμου ἐκθέσεως τῆς γνώμης τῶν ἀντιφρονούντων καὶ τῶν λόγων

(1) Οἷα πέπνυται ἡ τοῦ κ. Α. Κρασσᾶ περὶ Κληρονομικοῦ Δικαίου, ἧς ὁ πρῶτος τόμος ἐξεδόθη ἐν ἔτει 1867. Τοῦ κ. Οἰκονομίδου τὰ Στοιχεῖα βεβαίως θέλουσι περιλάβει τὸ σύναλον, ὡς ἕκαστος πρέπει νὰ εὔχεται.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς διαφωνίας. Ἐὰν πρόκηται ἁπλῶς νὰ παραστήσωμεν ἐγγυητήν τινα τῆς ἡμετέρας δόξης, εἶναι πάντῃ εὐχερές, διότι δὲν ὑπάρχει πλάνη ἐν ἀπορίᾳ ὁμοδόξου. Ἀλλὰ διατί προτιμῶμεν ὅ,τι προτείνομεν;

Ὁ ἀφοριστικὸς τρόπος μέγα κέκτηται πλεονέκτημα, τὸ εὐσύνοπτον, ἀλλὰ χάριν αὐτοῦ προσφέρεται ὁλοκαύτωμα ἡ κυκλοφορία τοῦ ἐπιστημονικοῦ χυμοῦ, ὃν δὲν ἀναπληροῦσιν αἱ ἐπισωρευόμεναι ὑποσημειώσεις καὶ παρασημειώσεις. Ὅλον ὁμοῦ τὸ οἰκοδόμημα παρίσταται ὡς ἡ γυμνὴ καὶ ἀκονίατος τοιχοποιία πρὸ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἱκριωμάτων. Τὰ ἐκ τῆς λατομίας περιτρίμματα εἶναι αἱ ὑποσημειώσεις, ἁπλοῦν βοήθημα πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν πόρρω πηγῶν τῆς ἐπιστήμης, ἢ ξηρὰ αὐθεντία ἄλλου ἐγγυητοῦ.

Ἐπὶ νεωτέρων μάλιστα νόμων οὐδὲν κινδυνωδέστερον τῆς ψυχαγωγικῆς παραφράσεως διὰ μετακινήσεως λέξεων καὶ μεταστροφῆς τοῦ εἱρμοῦ τῆς συντάξεως, ὅπως μὴ ἐπαναλαμβάνεται τὸ κείμενον αὐτολεξεί, ὡς ἔγγιστα κατὰ τὴν πεζολογίαν τοῦ bourgeois gentilhomme τοῦ Μολιέρου. Μυριάκις προτιμότερον εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ κείμενον τοῦ νόμου, ὅπερ δὲν δύναται νὰ μὴ συμβουλευθῇ ὁ ἐξακριβῶν τὴν ἔννοιαν, συμβουλευόμενος δὲ ἔτι μᾶλλον κοπιᾷ, συμπαραβάλλων μὴ τυχὸν παρεισέφρησε διαφορά, ἥτις ἐπὶ τέλους ἐν τῇ μεταθέσει τὴν λέξεων εἶναι ἀναπόφευκτος. Διατί αὐτὸ τοῦτο τὸ κείμενον δὲν σχολιάζεται ἀπευθείας, ὅπως καὶ ἡ ἀκεραιότης αὐτοῦ μὴ μειοῦται, καὶ ἡ ἑρμηνεία μὴ ἀπέχῃ παρασάγγας τοῦ ἑρμηνευομένου (1);

---

(1) Ὡς ἁπλοῦν παράδειγμα μνημονεύω τὸν ὁρισμὸν τῶν ὁριστικῶν ἀποφάσεων ἐν Ἐγχειρ. τοῦ κ. Οἰκονομίδου § 85 καὶ ἰδίως ἐν § 246, ἔνθα προτάσσονται αἱ ὁριστικαὶ ἀποφάσεις τῶν τελεσιδίκων, ὅπως καταρτισθῇ ὅ,τι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐννοήσῃ μὴ ἕλλην νομικός, διότι ὁριστικὴ εἶναι μόνη ἡ *περατοῦσα τὴν δίκην* τελευταία ἀπόφασις, ἥτις ἐνίοτε ἓν εἶναι ἡ τελευταία, οὐδὲ εἶναι πάντοτε τελεσίδικος, διότι ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἐφέσιμος, ἀλλ' αὐτὴ μόνη ἀμετάκλητος παρὰ τοῦ ἐκδόντος δικαστοῦ. Ἀρκεῖ νὰ παραβάλῃ τις τὰς διαφορὰς τοῦ γηγενοῦς τούτου ὁρισμοῦ πρὸς τὰ κείμενα τῆς Δικονομίας, ὅπως ἐννοήσῃ, πόσας ὑπέστησαν Ὀβιδίους μεταμορφώσεις. Γνήσιον τέκνον τοῦ ὁρισμοῦ τούτου εἶναι ἡ δόξα, ὅτι ἡ ἀνακοπὴ ἀποτελεῖ *νέαν δίκην*, χωριστὰ ἀνατρεπομένην (Ὅρα Ἐφημ. τῶν Δικαστηρίων ἔτος γ'. σ. 382. 407). Εἰς τὸν μνησθέντα τετριγοφόρον ὁρισμὸν χρεωστεῖται μέγα μέρος τῆς καταστάσεως τῆς ἡμετέρας νομολογίας, καὶ διατὶ ὁ Ἄρειος Πάγος περιορίζεται μόνον εἰς ἀναιτιολόγητα. Εἶναι ἡ μόνη θεωρία, ἥτις στερεῖται ἀξιοχρέου ἐγγυητοῦ, e pur si muove.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τοῦθ' ὅπερ ηὐχόμην πρὸ πάντων νὰ ἴδω μεταβεβλημένον, δὲν ἤρτηται ἐξ ἐμοῦ, εἶναι δὲ ἡ ἐπιζήσασα τὴν ἕνωσιν τῶν Ἰονίων νήσων διάστασις ἐν τῇ πολιτικῇ νομοθεσίᾳ. Ἐνῷ μετὰ πυρετώδους ζέσεως ἐργαζόμεθα ὑπὲρ τῆς ἀνορθώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καιρὸς εἶναι νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον συντελεῖ ὑπὲρ τῆς ἑνότητος τοῦ ἔθνους, ὅσον τὸ ἐνιαῖον τῆς νομοθεσίας. Τί ἄλλο εἶναι ἡ ἐθνικὴ δύναμις, ἢ ἡ πλήρης πνευματικὴ συνταύτισις, ὑπερτέρα πάσης μερικότητος. Ἄνευ ἐνιαίας νομοθεσίας ἡ ἑνότης τῆς Ἰταλίας ἔμελλε νὰ εἶναι ψιλὸν ὄνομα.

Δύω ἐπιστῆμαι τοῦ πολιτικοῦ δικαίου ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔθνους δὲν δύνανται νὰ συνυπάρξωσιν, ἀπόδειξις δέ, ὅτι οὐδεμία ἐφάνη μεχριτοῦδε συγγραφὴ περὶ τοῦ Ἰονίου Κώδικος. Δὲν εἶναι προφανὴς ἡ ζημία, ὅτι εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐπιστήμης τοῦ πολιτικοῦ δικαίου δὲν κατέρχονται οἱ τῶν Ἰονίων νήσων νομικοί, οὐδὲ ἐνδιαφέρονται εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀγῶνας;

Τὸ κατ' ἐμὲ οὐδὲν ἄλλο ἠδυνάμην νὰ πράξω, ἢ νὰ καταδείξω κατὰ πᾶσαν εὔλογον ἀφορμήν, ποία νέα ἀρχὴ καθ' ἑκάστην θεσμοθεσίαν προώρισται νὰ ἐπικρατήσῃ. Εἴθε ν' ἀναφανῇ καὶ παρ' ἡμῖν ὁ νοῦς, ὅστις ἐμφρόνως καὶ μεμελετημένως προπαρασκευάζει τὸ μέλλον, ἀνακαλύπτον τὰς ἀγούσας εἰς τὴν ταχυτέραν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν ὁδούς.

Ἔγραφον μηνὶ Νοεμβρίῳ 1877 Ἀθήνησιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΟΜΩ Α'. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ α'. ἐκδόσεως ..... Σελ. α'
» β'. » ..... » ζ'
» γ'. » ..... » θ'
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ..... » 1
Α'. Περὶ τῆς σπουδῆς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου.. » 5
Β'. Περὶ τῶν Πηγῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου.. » 20

ΒΙΒΛΙΟΝ Α'.

Γενικαὶ τοῦ Πολιτικοῦ Δικαίου ἀρχαί.

ΜΕΡΟΣ Α'.

Περὶ δικαίου ἐξ ἀντικειμένου.

ΚΕΦ. Α'. Περὶ γραπτοῦ δικαίου.
ΤΜΗΜΑ Α'. Περὶ δικαίου καὶ νόμου (§ 1–17). » 52
» Β'. Περὶ μὴ ὀπισθενεργείας τῶν νόμων (§ 18–28)..... » 81
» Γ'. Περὶ ἑρμηνείας τῶν νόμων (§ 29–47)..... » 100
» Δ'. Περὶ κατργήσ. νόμων (§ 48–50). » 132
ΚΕΦ. Β'. Περὶ ἐθίμων (§ 51–70) ..... » 136
» Γ'. Περὶ συγκρούσεως νόμων (§ 71–98)... » 158

ΜΕΡΟΣ Β'.

Περὶ δικαίου ἐξ ὑποκειμένου, ἤτοι περὶ προσώπου.

ΚΕΦ. Α'. Περὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων (§ 99–114). » 199

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦ. Β'. Περὶ φυσικοῦ προσώπου
ΤΜΗΜΑ Α'. Περὶ γεννήσεως (§ 115–118) ... Σελ. 222
» Β'. Περὶ ἡλικίας (§ 119–125)..... » 229
» Γ'. Περὶ ὑγείας σώματος καὶ πνεύματος (§ 126–132)..... » 234
» Δ'. Περὶ ἀποστερήσεως τῆς ἱκανότητος καὶ περὶ φυσικοῦ θανάτου (§ 133–146)..... » 239
» Ε'. Περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων
Α'. Περὶ συντάξεως τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων (§ 148–166)..... » 256
Β'. Περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων γεννήσεως (§ 167–174)..... » 267
Γ'. Περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων γάμου (§ 175–178)..... » 272
Δ'. Περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων ἀποβιώσεως (§ 179–184)..... » 274
Ε. Περὶ ἐκτάκτων ληξιαρχικῶν πράξεων (§ 185–189)..... » 279
Ϛ'. Περὶ ἀποδεικτικῆς δυνάμεως τῶν ληξιάρχικῶν πράξεων καὶ περὶ διορθώσεως καὶ ἀναπληρώσεως αὐτῶν (§ 190–201)..... » 282
ΤΜΗΜΑ Ϛ'. Περὶ κατοικίας (§ 202–218)... » 292
ΚΕΦ. Γ'. Περὶ νομικῶν προσώπων (219–228).... » 307
» Δ'. Περὶ ἀγνοίας νόμου καὶ πράγματος καὶ περὶ πλάνης (§ 229–236)..... » 318

ΜΕΡΟΣ Γ'.

Περὶ ἐνασκήσεως δικαιωμάτων.

ΚΕΦ. Α'. Περὶ ἀγωγῶν
ΤΜΗΜΑ Α'. Σκοπὸς καὶ εἴδη τῶν ἀγωγῶν (§ 237–257)..... » 328

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ Β'. Ὑπεράσπισις καὶ ἐνστάσεις (§§ 258–266)..... Σελ. 351
» Γ'. Περὶ συρροῆς ἀγωγῶν (§§ 267–277)..... » 361
ΚΕΦ. Β'. Περὶ παραγραφῆς
ΤΜΗΜΑ Α'. Στοιχεῖα παραγραφῆς (§§ 278–284)..... » 375
» Β'. Ἔναρξις παραγραφῆς (§§ 285–292)..... » 383
» Γ'. Διακοπὴ καὶ ἀναστολὴ παραγραφῆς (§§ 293–309)..... » 391
» Δ'. Συμπλήρωσις παραγραφῆς (§§ 310–326)..... » 403
» Ε'. Ἐνέργεια παραγραφῆς (§§ 327–331)..... » 423
» Ϛ'. Ἐξαιρέσεις (§§ 332–339)..... » 428
» Ζ'. Περὶ ἀρχαιότητος ἐξ ἀμνημονεύτων (§§ 340–346)..... » 434
ΚΕΦ. Γ'. Περὶ ἀποκαταστάσεως
ΤΜΗΜΑ Α'. Σκοπὸς καὶ ὅροι αὐτῆς (§§ 347–353)..... » 442
» Β'. Θέματα ἀποκαταστάσεως
Α'. Ἀφηλικότης (§§ 354–359)..... » 449
Β'. Περὶ βίας, δόλου καὶ πλάνης (§§ 360–363)..... » 455
Γ'. Ἀπόλειψις (§§ 364–366)..... » 459
Δ'. Ἀπηρχαιωμένα θέματα (§§ 367–368) » 461
ΤΜΗΜΑ Γ'. Διαδικασία (§§ 369–381)..... » 463
Παράρτημα εἰς § 47..... » 474
Πίναξ Ἀλφαβητικός..... » 475

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, ὡς προϊὸν καὶ κληρονομία ἄλλου πολιτισμοῦ, σχηματισθὲν κατὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους, ἐξ οὗ ἐπήγασε, παρέχει εἴς τε τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν δυσκολίας, ὧν προβαίνοντες καθορῶμεν τὸ μέγεθος, οὐδὲ δυνάμεθα ἄλλως νὰ ὑπερνικήσωμεν, ἢ διὰ τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἔννοια αὐτοῦ οὐδὲ πρόχειρος εἶναι, οὐδὲ εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς συμβαίνοντα πάντοτε ἀνάλογος, διότι μεθ' ἡμῶν δὲν συνεγεννήθη, ὥστε χρῄζομεν μελέτης καὶ μεθόδου, ὅπως μετ' αὐτοῦ συνοικειωθῶμεν, ἢ γνωρίσωμεν κατὰ τί διαφέρομεν.

Καίτοι μὴ ὁμοεθνὲς, ἵσταται ἐντούτοις ἐνώπιον ἡμῶν ὡς σεμνοπρεπὲς τῆς ἀρχαιότητος μνημεῖον, κατά τε τὸ ὕψος καὶ τὴν στερεότητα ὑπερέχον τῶν λοιπῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ὥστε ὅσα ἔθνη ἀνέκυψαν ἐντὸς τῆς ἀχανοῦς ταύτης περιοχῆς, εὗρον ὑπὸ τὰς εὐρυχώρους αὐτοῦ στοὰς σκέπην καὶ καταφυγὴν, προτοῦ φθάσωσιν ἐξ ἰδίας δυνάμεως, ν' ἀνεγείρωσιν οἰκοδόμημα τῆς κοινωνίας, πρὸς τὰς σήμερον ἀνάγκας πρόσφορον καὶ κατ' οἰκείαν οἰκονομίαν.

Δὲν εἶναι ἄμορφος σωρὸς ἐρειπίων, ὑφ' οὗ τὴν σκιὰν, ὡς ἐν σταθμῷ, ἀναπαύονται τὰ ἀρτισύστατα ἔθνη, διότι τῆς διανοίας τὰ ἔργα δὲν φθείρονται ὅπως τὰ χειροποίητα, ἀλλ' εἰς τὰ ὅμματα τοῦ προσεκτικοῦ παρατηρητοῦ ἀπεικονίζει τὴν εἰς τὰ πρόσω πάντοτε βαίνουσαν ἐργασίαν κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, ἐντὸς τῆς ἀνθρωπίνου ἱστορίας πολλὰς ἀριθμούσης ἑκατονταετηρίδας καὶ ἀμέσως προηγουμένης ἐκείνης, εἰς ἣν ἐκλήθησαν τὰ ἔθνη τοῦ καθ' ἡμᾶς πολιτισμοῦ. Τάχα εἰς μάτην κατεβλήθη ἡ μακρὰ καὶ πολύπονος αὕτη

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐργασία, καὶ οὐδὲν πλέον ὑπάρχει ἐξ αὐτῆς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα τὸ ὄφελος, ἢ ὑπῆρχε τὸ δισχιλιετὲς Ῥωμαϊκὸν κράτος μόνον, ὅπως καταπλήξῃ διὰ τοῦ κρότου τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ;

Ἐὰν τὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἶναι ἀλληλένδετα, ἕκαστον δὲ ἔθνος, καίτοι χωριστόν, εἶναι κρίκος τοῦ ὅλου, οὐδὲν ἀπόλλυται. Ὅ,τι διὰ μακροῦ ἐξεπονήθη καμάτου, ὡς ἔργον τῆς ἀκαμάτου διανοίας, φέρει τοὺς χαρακτῆρας αὐτῆς, δι' ὧν γίνεται καταφανές, διὰ δὲ τῆς ἐποπτείας αὐτῶν διδασκόμεθα περὶ τῶν ἰδίων ἡμῶν δυνάμεων. Ἐν συνόψει ἐξετάζοντες τὸ πρόβλημα, εἰς ὃ οἱ πάλαι ἐνησχολήθησαν, καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐμεθοδεύθησαν τὴν λύσιν, τὴν πρόθεσιν καὶ τὸ ἀποβησόμενον, ἔχομεν ἐναργὲς παράδειγμα πρὸς ἰδίαν ἡμῶν ῥύθμισιν. Ἐνῷ διερχόμεθα τὸ ἕτοιμον καὶ καταρτισθὲν τοῦ κοινωνικοῦ βίου σκήνωμα, τί ἐπέτυχε καὶ τί ἀπέτυχε, τί τὸ σαθρὸν καὶ τί τὸ ἀδιάσειστον, εἰσδύομεν εἰς τὸ ἄδυτον τῆς ἰδίας ἡμῶν συνειδήσεως καὶ ἐν ἀκαρεῖ λύονται αἱ σφραγῖδες, αἵτινες ὑπὸ τὸ ἀπόρρητον τῆς ἀγνοίας καλύπτουσι τὴν ἰδίαν σημασίαν.

Τὸ ξένον καὶ ἀλλότριον παύει τότε ὂν ξένον καὶ ἀλλότριον, γινόμενον μέσον ἐξασκήσεως τῶν δυνάμεων, αἵτινες εἰς τὴν ἀνθρώπινον φύσιν εἶναι κοιναί. Ὡς ἐπιπολὺ αἱ ἀνάγκαι οἱουδήποτε ἔθνους δὲν εἶναι στιγμιαῖαι, ἀλλ' ὑπὸ παντοίας ὄψεις ἐπαναλαμβάνονται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἡ δὲ ῥύθμισις τῶν μέσων πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῶν ἀποτελεῖ τὴν γενικὴν τάξιν, δι' ἧς συνυπάγονται τὰ καθέκαστα ὑπὸ τὴν κοινὴν ἑνότητα. Αὕτη μετὰ τὸ πέρας πολλῶν περιπετειῶν καταφαίνεται πάντοτε ἐπικρατοῦσα ὡς ὁ γενικὸς χαρακτὴρ καὶ σταθερὸς τύπος, εἰς ὃν ἀνήκει ἡ πλαστικὴ δύναμις. Τὴν γενικὴν ταύτην τάξιν καὶ τὴν συνέχουσαν τὰ παντοῖα μέρη διακόσμησιν διερευνῶντες καὶ ἐνασκούμενοι εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν κανόνων, καθ' οὓς οὐδὲν ἀποχωρίζεται τοῦ ὅλου ἀνάρχως, ἀποφεύγομεν ἄλλο βαρύτερον καὶ πολυχρονιώτερον μόχθημα, νὰ δοκιμάσωμεν ἐκ νέου ὅ,τι ἤδη ἐβασανίσθη καὶ ἐδείχθη, κατὰ τί εἶναι χρήσιμον, ἢ κατά τί εἶναι ἀπὸ σκοποῦ, οὕτω δὲ ἔχοντες τὰ ἐφόδια τοῦ παρελθόντος, ὁρμῶμεν ἀσφαλέστεροι καὶ ἐν γνώσει πρὸς τὰ πρόσω· τότε μόνον κατὰ τὸ μέγα δρᾶμα τῆς ἱστορίας ἡ διαδοχὴ τῶν ἐθνῶν δὲν εἶναι μετάπτωσις ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ εἰς βαρβαρότητα, ἀλλὰ πρόοδος ἐξ ἀνωτέρας πρὸς ἀνωτέραν βαθμίδα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αὕτη εἶναι ἡ γενικὴ καὶ διανοητικὴ ἡμῶν πρὸς τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον σχέσις· ἀλλ', ὡς εἴπομεν, ὑπάρχει καὶ ἄλλη, ἄμεσος καὶ πρακτική, ὅτι τὸ Ῥωμ. δίκαιον, ὡς προϊὸν τοῦ ἀμέσως προηγηθέντος πολιτισμοῦ, ὡς πλησιέστερον τῶν ἄλλων καὶ κυριεῦσαν τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ βαίνομεν, παρίσταται εἰς ἡμᾶς ἕτοιμον καὶ πλῆρες καθ' ἣν στιγμὴν ἀναγεννᾶται ἡ κοινωνία καὶ προσωρινῶς θεραπεύει τὴν ἔλλειψιν πολιτικοῦ νόμου, ὥστε ἀποβαίνει ἀναπόφευκτος ἡ ἰσχύς αὐτοῦ. Δὲν ἐξέρχεται τὸ ἔθνος ἕτοιμον ὡς ἡ Ἀθηνᾶ ὡπλισμένη ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός, ἀλλὰ διὰ συνεχοῦς ἐνεργείας βαθμιαίως αὐξάνει καὶ ἀνατρεφόμενον ἐκτείνει τὴν σφαῖραν τῆς κοινωνικῆς ὑπάρξεως, καθόσον ἐσωτερικῶς διοργανίζεται.

Ὅπως δημιουργήσῃ αὐτὸ ἑαυτό, ἕκαστον ἔθνος χρήζει μέσων καὶ δεξιότητος, ἅτινα τώρα πρῶτον ἔδει ν' ἀποκτήσῃ, ἐὰν ἦτο ἐγκαταλελειμμένον καὶ μόνον, ἐν οὐδεμιᾷ διατελοῦν συναφείᾳ, ἀλλ' ἀκοινώνητον ἐβάδιζεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ παντός. Πόσον μέγα ἀπόκτημα εἶναι ὅ,τι εὑρίσκει ἕτοιμον ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς!

Ἄνευ ἀναβολῆς καὶ πολλῆς σκέψεως ἁρπάζει τὸ συναντώμενον ὅπως κεῖται, παραβλέπον τὰς ἀνομοιότητας καὶ τὸ δυσανάλογον, διότι συντέμνεται τὸ ἔργον καὶ ὑπερπηδᾶται μέγα διάστημα τῆς ἀγούσης πρὸς ἰδίαν μόρφωσιν ὁδοῦ. Οὕτω ἀπανταχοῦ εἰσήχθη τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, ἄνευ νομοθετικῆς πράξεως, ἀλλ' ἁπλῶς ὡς ἐκ τῆς χρήσεως (1). Εἰ καὶ ἀναπόφευκτος ἐντοῦτοις καὶ φυσικὴ ἡ πρὸς τὴν ἤδη κατηρτισμένην νομοθεσίαν προσφυγή, ἐνῳρὶς ἀναφαίνονται αἱ διὰ τὸ ἑτερογενὲς δυσχέρειαι. Πλεῖστα καταδεικνύονται ἄχρηστα καὶ ἀνεφάρμοστα καὶ ἐν πολλοῖς τὸ ἐν τῇ προσλαμβανομένῃ νομοθεσίᾳ ζητούμενον εἶναι πρὸς τὰς προσδοκίας ἀσύμφωνον καὶ πρὸς

(1) Οὕτω συνέβη ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ, ἔνθα οὐδέποτε πρὸ τοῦ μεσαίωνος εἰσεχώρησε Ῥωμ. δίκαιον, καὶ ἐν Γαλλίᾳ. Dalloz Cassation 1383. Par cette appropriation d' une législation toute faite (du droit romain) on épargnait un travail immense et toujours difficile pour un peuple non encore arrivé à la civilisation. Πρβ. καὶ λέξιν Loi 38. Ἐν Γερμανίᾳ εἰσήχθη παρὰ τῶν νομικῶν τοῦ ιγ'. αἰῶνος ὡς ἐν παραδείγματι, γενικῶς ὅμως ἐξετάθη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως Πανεπιστημίων ἐν τῷ ιδ'. αἰῶνι, ἀπὸ δὲ τῶν μέσων τοῦ ις'. αἰῶνος τὸ κῦρος αὐτοῦ πλέον δὲν ἠμφισβητήθη. Μόνον ἐν τῇ βορείῳ Γαλλίᾳ, ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ἐν Σλεσβίκῃ δὲν ἀπέκτησε κῦρος νόμου. Stobbe Gesch. der deutsch.

τὰ ἑνόντα ἀκαταλλήλον. Ἐντεῦθεν γεννᾶται ἀνταγωνισμὸς ἐξεγείρων τὴν ἐνέργειαν τῆς διανοίας, διότι ἔνθεν μὲν προτάσσεται ἡ αὐθεντία καὶ ἡ κατὰ γράμμα τήρησις τῶν παραδεδεγμένων, ἔνθεν δὲ ἀνθίσταται τὸ πνεῦμα τοῦ νεωτερισμοῦ τὸ ὑπὲρ τῶν νέων ζωτικῶν δυνάμεων μαχόμενον, ὅπως μὴ προσφέρωνται ὁλοκαύτωμα εἰς τὸ νεκρὸν εἴδωλον τοῦ παρελθόντος. Ἡ διαμάχη αὕτη δὲν εἶναι ἄγονος, διότι παρέχει τὸ ἐνδόσιμον πρὸς ἐπιστημονικὴν συγκεφαλαίωσιν τῶν ἀρχῶν τῆς προσληφθείσης νομοθεσίας καὶ τῶν ἀναγκαίως ἀπορρεουσῶν συνεπειῶν, ὅτε μόνον καταφαίνεται ἡ ἀνάγκη ἀναγορεύσεως ἄλλων ἀρχῶν, ὅπως ἐξ αὐτῶν προέλθωσι συνέπειαι δυνάμεναι νὰ ἱκανοποιήσωσι τὸ ἐνεστώς. Ἐνόσῳ πρόκειται μόνη ἡ στιγμιαία καὶ μερικὴ ἐφαρμογή, ἁπλῶς δὲ ζητεῖται ταχεῖα καὶ ἐκ τοῦ προχείρου λύσις, ὁ προσφεύγων εἰς τὴν νομοθεσίαν τυφλῶς ὑποκύπτει εἰς τὸ γράμμα, τὸ μᾶλλον προσεγγίζον εἰς τὴν ὑπόθεσιν καὶ τοῦτο παρακολουθεῖ ἄνευ ἄλλου βοηθήματος. Ἡ ἀγχίνοια δύναται νὰ ἐπινοήσῃ διαστολὰς καὶ ὑποδιαστολὰς πρὸς ἀποσόβησιν ῥητοῦ κειμένου προφανῶς καταθλιπτικοῦ, ἐὰν ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰ πράγματα, ὅπως σήμερον ἔχουσιν. Ἀλλ' ἐντεῦθεν γεννᾶται ὁ κίνδυνος τῆς κατὰ βούλησιν ἑρμηνείας τῶν νόμων, διότι τὸ κύριον ζήτημα δὲν λύεται, ἡ ἱκανοποίησις νέων ἀναγκῶν, ὁποῖαι τώρα παρίστανται κατὰ τὰ συμφέροντα τοῦ νέου πολιτισμοῦ, ὅλως ἄγνωστοι εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Ἐνῷ σήμερον ἄλλοι ὑπάρχουσιν οἱ κινοῦντες μοχλοί, πῶς δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ νομοθεσία ἐξ ἄλλων ὁρμηθεῖσα ὑποθέσεων;

Διττὸν γίνεται τοιουτοτρόπως τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιστήμης, ἥτις τὸ μὲν ἀρχαῖον ἐν τῇ νομοθεσίᾳ χρεωστεῖ νὰ καταδείξῃ ἐν τῇ γνησίᾳ αὐτοῦ καὶ ἀρχετύπῳ μορφῇ, ὅπως κατανοηθῇ ἡ ἀκριβὴς αὐτοῦ σημασία, τὴν δὲ νέαν ἀρχήν, ἣν ἡ λογικὴ συνέπεια ἐπιβάλλει, χρεωστεῖ νὰ διαφωτίσῃ, ὅπως προπαρασκευάσῃ τὸ ἔργον τῆς ἀναποφεύκτου μεταρρυθμίσεως πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ ἐνεστῶτος.

Τοιαύτην δὲν ἐβάδισεν ὁμῶς αὕτη ἀπ' ἀρχῆς ὁδόν, οὐδὲ ἦτο δυνατὸν ἀμέσως νὰ γεννηθῇ ἡ συνείδησις τοῦ διττοῦ προβλήματος, ὅπως ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου βαθμηδὸν προέκυψε.

Μεχριοῦ φθάσῃ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον, ὃν σήμερον κατέχει ἡ σπουδὴ τοῦ Ῥωμ. δικαίου, ἐξαίρετον τῳόντι ἀπήλαυσε πλεονέκτημα,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι κατέστη κοινὸν κτῆμα ὅλου τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ κόσμου, ὡς ἐκ τῆς γενικῆς αὐτοῦ παραδοχῆς, ὥστε ἀλληλοδιαδόχως εὑρέθησαν μεγάλοι νόες, οἵτινες ἐπεξειργάσθησαν αὐτὸ ἐπὶ κοινῇ ὠφελείᾳ πάντων. Ἐκ τῆς κοινῆς ταύτης τῶν ἐπιστημόνων συμπράξεως κατὰ φυσικὸν λόγον προῆλθεν ἡ τελειοτέρα καὶ καθολικωτέρα περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ πολιτικοῦ δικαίου διδασκαλία. Εἰς οὐδεμίαν νομοθεσίαν ἔλαχε τοιοῦτος ἔκτακτος καὶ ὅλως μοναδικὸς κλῆρος, ὥστε πάντα τὰ πεφωτισμένα ἔθνη νὰ ἐνασχοληθῶσι περὶ αὐτῆς ὡς μόνης κρατούσης. Ἰταλοί, Γάλλοι, Ἱσπανοί, Ἄγγλοι, Γερμανοί, πάντες μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου ἔφερον τὸ τάλαντον αὐτῶν, ὅπως συναπαρτίσωσι τὸν πλουσιώτερον θησαυρόν, εἰς ὃν δὲν δύναταί τις πλέον νὰ μὴ ἀνατρέξῃ, διότι ἐκεῖ εὑρίσκει τὴν ἐπιστημονικὴν προπαρασκευὴν καὶ ἀνάλυσιν παντὸς ζητήματος καθ' ὅλας τὰς ὄψεις. Τοιαύτη ἡ ἐπιστήμη τοῦ Ρωμ. δικαίου ἀπέκτησεν, οὕτως εἰπεῖν, καθολικὸν κῦρος (1).

Α΄.

Περὶ τῆς σπουδῆς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου.

Ὅτε τὸ πρῶτον ἤρξατο ἡ μελέτη τοῦ Ρωμ. δικαίου, τὰ πάντα κατεῖχεν ἡ μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ Ρωμ. κράτους καὶ τὴν εἰσβολὴν νέων φυλῶν σύγχυσις καὶ ἀστασία, τὴν δὲ ἀκράτητον ὁρμὴν τοῦ βιαιοτέρου μόλις ἀνεχαίτιζε τὸ σέβας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἰδέα τοῦ δικαίου, ὡς τάξις κοινωνική, καταπαύουσα πᾶσαν σύγκρουσιν καὶ ὑπερτέρα πάσης βιαιοπραγίας, ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ Ρωμ. δικαίου εὗρε τὴν πρώτην τροφήν. Τὰ ἀτελῶς περισωθέντα λείψανα αὐτοῦ ὡς ἱερὰ κειμήλια, μικρὸν κατὰ μικρὸν συγκομισθέντα, μετ' ἀπείρου σεβασμοῦ ἀνεδιφήθησαν, ὡς περιέχοντα τὴν τῶν ἀρχαίων ὑπερτάτην σοφίαν περὶ τῆς κοσμικῆς τάξεως τῆς κοινωνίας, εἰκῇ φερομένης καὶ παντὸς στερουμένης στηρίγματος.

Ἐνῷ καὶ ἡ καθωμιλημένη γλῶσσα δὲν ἦτο πλέον ἡ αὐτή, βῆμα πρὸς βῆμα ἐβάδιζεν ἡ μελέτη, ἄνευ ὁδηγοῦ καὶ ἄνευ σχεδίου, οὐδὲ ὑπῆρχε διάγνωσις, τί τὸ οὐσιῶδες καὶ τί τὸ ἐπουσιῶδες, ἀλλ' ἕκα-

(1) Jhering Geist des röm. Rechts I. § 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στον μόριον τοῦ κειμένου ἐξελαμβάνετο ἐξίσου σπουδαῖον. Κύριον ἔργον ὑπῆρχεν ἡ μεθερμήνευσις ἐκ τῆς ἀρχαίας διαλέκτου εἰς τὴν ἐν χρήσει διὰ παραφράσεως κατὰ πόδας, ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τοῦ ἐν συνόλῳ συνδέσμου. Εἰς τοῦτο κατέγιναν οἱ *Γλωσσογράφοι*.

Ἐν Βονωνίᾳ ὁ *Ἰρνέριος* πρῶτος ἐπεχείρησε τὴν σπουδὴν τοῦ Ῥωμ. δικαίου, ἅμα ἀρχομένου τοῦ ΙΒ'. αἰῶνος, τὴν δὲ μέθοδον αὐτοῦ ἠκολούθησαν πολὺν χρόνον μετὰ ταῦτα. Εἰς τὸ κείμενον ἀποκλειστικῶς προσηλοῦντο οἱ Γλωσσογράφοι, τὰς περιφράσεις αὐτῶν ποτὲ μὲν μεταξὺ τῶν στίχων παρενείροντες (1), ποτὲ δὲ παραγράφοντες σύντομα σχόλια ἔξωθεν ἐν περιθωρίῳ, βαθμηδὸν γενόμενα ἐκτενέστερα, ἀλλὰ πάντοτε κατὰ τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα, ὀνομασθέντα *γλῶσσαι*. Διὰ τῆς ἐπεξεργασίας ταύτης ὡρίσθη ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον τὸ κείμενον καὶ ἀνεφάνησαν τῶν διαφόρων χωρίων αἱ σχέσεις, ἀμοιβαίως ἐξηγουμένων.

Ἀλλ' οἱ Γλωσσογράφοι, ὅπως προσοικειωθῶσι τ' ἀρχαῖα, ἀνήγαγον αὐτὰ εἰς τοὺς συνήθεις εἰς αὐτοὺς ὅρους, ἀντὶ τῆς πρωτοτύπου κυριολεξίας ὑποκαθιστῶντες τὰς τότε ἐν χρήσει ὀνομασίας, ὡςεἰπτοπλεῖστον βαρβαροφώνους, ὥστε ἐσχημάτισαν ἴδιον λεκτικὸν πρὸς ἐπαύξησιν θορύβου. Εἰ καὶ ἐνίοτε εὐστόχως ἀνευρίσκουσι τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν, ἣν καὶ σήμερον ἀνομολογοῦμεν ὀρθήν, πάντοτε ὅμως προτίθενται ἑκάστου χωρίου κατὰ τὸ μέρος τὴν ἐξήγησιν, ὥστε τὸ κέρδος εἶναι μικρόν. Ἡ λεπτολογία ὑπῆρξεν ὁ ἰδιάζων αὐτοῖς χαρακτήρ. Κατὰ τὸν ΙΓ'. αἰῶνα ὁ Ἀκούρσιος συνεκεφαλαίωσεν ὅλας τὰς *γλώσσας* τῶν πρὸ αὐτοῦ, ἀποπερατῶν οὕτω τὸ ἔργον τῆς τοιαύτης ἑρμηνείας. Κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀπανθίσματος δὲν ἔδειξε μὲν τὴν προσήκουσαν κρίσιν, συνετέλεσεν ὅμως ὁμολογουμένως εἰς τὴν μετατροπὴν τῆς σπουδῆς τοῦ Ῥωμ. δικαίου (2).

---

(1) Glossae interlineares.

(2) Ἰδοὺ τὰ κεφαλαιακὰ (Siglae), δι' ὧν σημειοῦνται οἱ Γλωσσογράφοι. A. (Al. Alb.)—Albericus.—Al. Pa.—Albertus Papiensis.—Ar.—Jacobus de Artizone. Az.—Azo. B.—Bulgarus.—Caz (Cza) —Cacciavilanus.—Caj (Cyp. Cip).—Cyprianus.—G. (Guar)—Jrnerius.—Gz — Guizardinus—H.—Hugolinus. — I. ἀγνοεῖται. Ir.—Irnerius.—Ja. (Jac.)—Jacobus.—Jac. bal.—Jacobus Balbuinus.—Jo. (Jo. b. Joh.) Johannes Bassianus.—K. (Ka. Kar.)—Carolus de Tocco.—L. (Lan.) Lanfrancus.—Lot—Lotharius.—M.—Martinus. Ot.—Otto Papi-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πλὴν τούτων οἱ Γλωσσογράφοι ἔδιδον περιλήψεις, ὡς εἰσαγωγὴν ὁλοκλήρων τίτλων, ἢ *Συνόψεις* (Summae), προπαρασκευάζοντες τὴν γενικωτέραν ἐπίβλεψιν τῆς περιεχομένης ὕλης. Μόνην ἀξίαν συνοπτικῆς ἐκθέσεως ἔχουσιν αὗται, καθόσον οὐδ' ἐξερεύνησις δι' αὐτῶν γίνεται, οὐδὲ πραγματεία περὶ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ. Πρὸς σαφεστέραν αὐτοῦ κατανόησιν ἐλάμβανον ὡς ἐν παραδείγματι ὑπόθεσίν τινα (casus) περίεργον, καθ' ἣν ἐδείκνυον τοῦ νόμου τὴν ἐφαρμογήν.

Πρὸς ἐξάσκησιν τὰ ἐν παραδείγματι θέματα ταῦτα εἶναι χρήσιμα, ἀλλὰ περιπλέκονται εἰς παντοῖα καὶ ἀλλότρια, ἔξω τοῦ προκειμένου. Ὅπως δείξωσι μάλιστα τὸ σφαλερὸν ἐναντίων ἀξιωμάτων, ἀντέταττον αὐτά, τὰς δὲ τοιαύτας ἀμφισβητήσεις ὠνόμαζον Brocardica (1).

Ὅλα ὁμοῦ τὰ ἔργα Γλωσσογράφων ἐκαλοῦντο Apparatus (2).

Ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν τοῦ Ῥωμ. δικαίου οἱ Γλωσσογράφοι ἐνηπίαζον, συναναμιγνύοντες ὀνειροπολήματα καὶ μύθους κακοζήλους. Ἀλλ' οὐδ' ἐξ αὐτῶν ἐπιτρέπεται νὰ κρίνωμεν τοὺς Γλωσσογράφους, οὐδὲ ἀπαντῶσι ταῦτα συχνὰ παρὰ τοῖς δοκιμωτέροις αὐτῶν (3). Ὅσῳ ἐν τοῖς τοιούτοις ὑπῆρξαν ἀδαέστεροι, τοσούτῳ μᾶλλον ἀξία θαυμασμοῦ εἶναι ἡ ἀγχίνοια αὐτῶν πρὸς ἐξήγησιν καὶ τῶν δεινοτέρων πολλάκις τοῦ κειμένου χωρίων. Οἱ σύγχρονοι αὐτῶν καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον οἱ μεταγενέστεροι ἀπέδιδον εἰς τὰς γλώσσας μᾶλλον, ἢ εἰς τὸ κείμενον τὰ πρεσβεῖα, ἐκράτησε δὲ ἐπὶ δικαστηρίοις, ὅτι μόνα τὰ σχολιασθέντα μέρη τοῦ κειμένου εἶναι ἐν χρήσει, ὅθεν τὸ ἀξίωμα, *ὅ, τι δὲν παραδέχεται ἡ γλῶσσα, οὐδὲ τὸ δικαστήριον παραδέχεται* (4).

---

ensis.—P. (Pla.)—Placentinus.—P. (Py.)—Pillius.—R.— ἢ Rogerius, ἢ Roffredus—Rog.—Rogerius.—U. (Ug.)—Hugo.—Ub. bo.—Ubertus de Bolio—W.—Wilhelmus.—Wz. (Wz)—Guizardinus.—Y.—Jrnerius.—Yr—ἐν μὲν ταῖς παραπομπαῖς Jrnerius, ἐν δὲ ταῖς ἀρχαίαις γλώσσαις Henricus. Ὅρα Savigny Gesch. des Röm. Rechts V. σ. 221.

(1) Savigny αὐτ. III. σ. 537 καὶ ἑπ.

(2) Σχεδὸν ὅλαι αἱ γλῶσσαι πηγάζουσιν ἐκ τῆς ἐν Βονωνίᾳ σχολῆς. Αὐτ. σ. 564.

(3) Savigny αὐτ. V. σ. 259 καὶ ἑπ.

(4) Quod non agnoscit Glossa, illud nec agnoscit Curia. Ὅθεν καὶ ὁ Παφαὴλ Φουλγόζιος κατὰ τὸν ΙΕ'. αἰῶνα λέγει, volo enim pro me potius

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αἱ πηγαὶ τοῦ Ῥωμ. δικαίου δὲν ἐγένοντο ἀμέσως ἅπασαι γνωσταὶ εἰς τοὺς Γλωσσογράφους, οἵτινες διήρεσαν αὐτὰς κατὰ τὰς ἐποχὰς τῆς ἀνακαλύψεως, ὠνόμασαν δὲ ὅλας ὁμοῦ *Σῶμα τῶν νόμων* (corpus juris) (1). Εἰς τρία μέρη ὡς ἐκ τούτου ἐχώριζον τοὺς Πανδέκτας, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον περιελάμβανε τὰ 23 πρῶτα βιβλία, ἐκ δὲ τοῦ 24 τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον τίτλον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Digestum vetus. Τὸ Infortiatum ἤρχετο ἀπὸ τοῦ τρίτου τίτλου τοῦ 24 βιβλίου, ἐκτεινόμενον μέχρι τέλους τοῦ 38, τὸ δὲ Digestum novum περιελάμβανε τὰ λοιπὰ βιβλία μέχρι τοῦ 50. Ἀλλὰ τοῦ Infortiatum μεταγενεστέρως ἀνεκαλύφθη μικρὸν μέρος, ἀνῆκον εἰς τὸν δεύτερον τίτλον τοῦ 35 βιβλίου καὶ ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ τεμ. 82, οὗ αἱ πρῶται λέξεις tres partes ἐλήφθησαν, ὅπως διὰ τῆς προσθήκης αὐτῶν ὀνομάζεται τὸ Infortiatum cum tribus partibus (2).

Τὰ ἐννέα πρῶτα βιβλία τοῦ Κώδικος ἀπετέλουν χωριστὸν τεῦχος, διότι τὰ τρία τελευταῖα βραδύτερον ἀνακαλυφθέντα ἐστάλησαν εἰς τὸν Ἰρνέριον (3). Τὰ τρία ταῦτα ἑπομένως, αἱ Νεαραὶ καὶ αἱ Εἰσηγήσεις ἀπετέλεσαν ἴδιον τεῦχος, τὸ Volumen parvum λεγόμενον (4). Τῶν Νεαρῶν τὸ κείμενον δὲν ἦτο ἡ λεγομένη *Ἐπιτομὴ Ἰουλιανοῦ* (5), ἣν ἐπίσης ἐγνώριζον, ἀλλὰ λατινικὴ μετάφρασις κατὰ πόδα, ἣν ὠνόμαζον *Αὐθεντικὸν* (Authenticum) (6), ἦσαν δὲ ἐν χρήσει μόναι 97 Νεαραὶ ἐκ τῶν 168 (7).

---

glossatorem quam textum. Nam si allego textum, dicunt advocati diversae partis, et etiam judices : Credis tu, quod glossa ita viderit illum textum sicut tu et non ita bene intellexerit sicut tu ? Heineccius hist. § 342.

(1) Savigny αὐτ. III. σ. 517. Ἀπαντᾷ καὶ ἐν L. I. C. de rei ux. (5. 13)

(2) Savigny αὐτ. σ. 422.

(3) Αὐτ. σ. 429, 487.

(4) Αὐτ. σ. 518.

(5) Αὕτη ἐγένετο πρὸ τῆς τελευτῆς Ἰουστινιανοῦ Biener Gesh. der Novellen σ. 80—84. Haubold Zeitschr. für Gesch. IV. σ. 181—188.

(6) Savigny αὐτ. III. σ. 490.

(7) Αὐτ. σ. 500. Οἱ Γλωσσογράφοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἠγνόουν τὰ ἑλληνικά, ὥστε ὁ Ἀκούρσιος ἐν § 2. J. de empt, ἐπὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ στίχου σημειοῖ Graecum est quod legi non potest. Αἱ μεταφράσεις ἑλληνικῶν τεμαχίων ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Burgundio, οὐχὶ ὅμως ἡ τοῦ 27 βιβλίου Πανδεκτῶν, ἥτις εἶναι ἀρχαιοτάτη. Savigny. αὐτ. IV. σ. 341.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πλὴν τούτων ἀπήνθισαν κεφαλαιώδεις συνόψεις τῶν Νεαρῶν, ἃς προσήρτισαν εἰς τὰ σχετικὰ χωρία τῶν 9 πρώτων βιβλίων τοῦ Κώδικος, ὠνόμασαν δὲ *αὐθεντικὰς* (Authenticae), ἐπαυξηθείσας διὰ τῶν νέων διατάξεων τῶν Αὐτοκρατόρων Φρειδερίκου Α'. καὶ Β'. (1).

Τὸ *σῶμα τῶν νόμων* συνέκειτο λοιπὸν ἐκ πέντε τόμων (volumina), ὧν οἱ τρεῖς πρῶτοι περιεῖχον τὰ τρία μέρη τοῦ Πανδέκτου, ὅπως ἐμνημονεύσαμεν αὐτά, ὁ τέταρτος τὰ 9 πρῶτα βιβλία τοῦ Κώδικος, ὁ δὲ πέμπτος τὰς Εἰσηγήσεις, τὸ Αὐθεντικόν, τὴν συλλογὴν τοῦ τιμαριωτικοῦ δικαίου καὶ τελευταῖον τὰ τρία βιβλία τοῦ Κώδικος (tres libri) (2).

Ἀφότου ὁ Ἀκούρσιος ἀνεκεφαλαίωσε τὰ ἔργα τῶν Γλωσσογράφων, ἄλλη εἰσεχώρησε μέθοδος εἰς τὴν μελέτην. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων μετεδόθη τότε εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ λεπτολόγος καὶ σοφιστικὴ μάθησις κατὰ μίμησιν τῶν τοπικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, διότι αἱ γενικώτεραι καὶ μεταφυσικαὶ αὐτοῦ ἰδέαι δὲν ἠδύναντο εἰσέτι νὰ ἐπικρατήσωσι. Πρὸ πάντων παρὰ τοῖς Θεολόγοις ἦτο ἐν χρήσει ὁ ἐριστικὸς τρόπος καὶ ἡ διὰ συλλογισμοῦ κατασκευή, ὅπως ἐπάξωσιν ὑπὲρ τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν λογικὰς ἀποδείξεις, τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραξαν καὶ οἱ νομικοί, ἁμιλλώμενοι νὰ μὴ εἶναι ὑποδεέστεροι εἰς τῶν περιπατητικῶν τὴν τέχνην. Δι' ὁρισμῶν, διαστολῶν, ὑποδιαστολῶν, καὶ ἀντιδιαστολῶν κατέτριβον τὴν ἐπιστήμην, ἐπιφανέστερος δὲ τῆς σχολῆς ταύτης ὑπῆρξεν ὁ *Βάρτολος* (3), ἐξ οὗ ὅλοι ὠνομάσθησαν *Βαρτολικοί*. Ἀξίωμα αὐτῶν ἦτο, ὅτι καλῶς διδάσκει ὁ καλῶς διαστέλλων (qui bene distinguit, bene docet). Οὕτω λ.χ. ὁ Βάρτολος ὑποδιαιρεῖ τὴν δικαιοδοσίαν εἰς μεγίστην (maxima), μείζονα (major), μεγάλην (magna), μικρὰν (parva), ἥττονα (minor) καὶ ἐλαχίστην (minima) (4). Ἕνεκα τούτου εἶπεν ὁ *Γραβί-*

(1) Savigny αὐτ. III. σ. 327—333. IV. σ. 39—58.

(2) Αὐτ. III. σ. 518.

(3) Ἐκ Σαξοφερράτου ἐν Οὐρβίνῳ, ἀπέθανεν ἐνέτει 1339. Savigny αὐτ. VI. σ. 423. 536. Τὴν σχολαστικὴν μέθοδον καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν τραχύτητα εἰσήγαγον πρῶτοι ὁ Jacobus de Ravanis καὶ ὁ Raimundus Lullus. Savigny αὐτ. V. α. 329. καὶ ἑπ.

(4) Ἐν προοιμ. βιβλ. Β'. τίτλον α'. de jurisdictione τῶν Πανδεκτῶν (ἔκδοσις 1625.)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

vac (1), ὅτι ὁ Βάρτολος τρίβει τὴν ἐπιστήμην εἰς λεπτὸν κονιορτόν, ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἀποφυσώμενον (2).

Ἔκτοτε ἐκράτησεν, ὅπως νικᾷ μᾶλλον ὁ ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν μείζονα ἀριθμὸν ὁμοδοξούντων σχολιαστῶν(communis opinio), ἢ ὁ ἐπικαλούμενος τὴν μαρτυρίαν τῶν νόμων καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν, ὥστε ὁ Ἄγγλος *Ἀρθοῦρος Δοῦκος* παραβάλλει τοὺς τότε πρὸς ἀγέλην πελαργῶν, παρακολουθοῦσαν τὸν προϊπτάμενον (3). Ἡ ἀνακάθαρσις τοῦ γνησίου κειμένου διὰ τῆς συγκρίσεως πρὸς τὸ ἐν Πίσῃ χειρόγραφον, μετενεχθὲν κατόπιν εἰς Φλωρεντίαν, τοσοῦτον κατέστη σπανία, ὥστε ὁ Βάρτολος περιοδικῶς καὶ στερεοτύπως ἐκαυχᾶτο ἐν ταῖς ἀκροαματικαῖς παραδόσεσιν, ὅτι, ἀμφιβάλλων ποτὲ περὶ τῆς ὀρθότητος τοῦ κειμένου, ἔπεμψεν εἰς Πίσαν πρὸς ἐξέτασιν τῆς γραφῆς (4).

Περιπλεκόμενοι εἰς διαλεκτικὰς παραδοξολογίας, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπεμακρύνθησαν τῆς μελέτης τοῦ κειμένου καὶ τῆς ὑγιοῦς λογικῆς, ὥστε ὁμολογοῦσιν ἀσυστόλως, ἅμα προσκόπτουσιν εἰς δυσερμήνευτον χωρίον, ὅτι διέρχονται συμμύοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς (conniventibus occulis)(5).

Ὁ Κουϊάκιος ἐφήρμοσεν ἐπ' αὐτῶν τὸ περίφημον ῥητὸν τοῦ Κικέρωνος, λέγων: nihil tam absurdum dici potest, quod non dicatur a quodam doctorum (6).

Ἡ πρόοδος τῶν γραμμάτων διὰ τῆς ἐμβριθεστέρας μελέτης τῶν

---

(1) Cravinac. 164.

(2) Ἰδοὺ οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ, ἢ μᾶλλον οἱ ἐπὶ Ἀκουρσίου καὶ μετ' αὐτὸν ἀκμάσαντες. Odofredus † 1265. Vivianus Tuscus, Dinus Mugellanus, Jac. de Arena, Petrus a Bella Pertica, Cynus † 1334. Albericus de Rosciate † 1350. Μετὰ τὸν Βάρτολον οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ Baldus Ubaldis † 1400. Bartholomaeus Salicetus † 1402. Paulus Castrensis. Jason † 1519. Maynus † 1519.

(3) Arthur Duck de usu et auct. jur. civ. (Lond. 1653). I c. 8. Εἰς τοιοῦτον ἔφθασαν βαθμόν, ὥστε ἀντὶ τοῦ κειμένου ἐσχολίαζον τὰς γλώσσας τῶν γλωσσῶν. Scribunt nostri doctores moderni lecturas novas, in quibus non glossant glossas, sed glossarum glossas Savigny αὐτ. V. σ. 299.

(4) Savigny αὐτ. III. σ. 479.

(5) Dupériez quest. I. ch. 9.

(6) Οὐδὲν μωρόν, μὴ διδαχθὲν παρά τινος τῶν νομικῶν. Cujacius ad L. 3 de ann. leg.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀρχαίων τῆς ἀρίστης ἐποχῆς μετήλλαξε κατὰ τὸν ις'. αἰῶνα τὴν κατάστασιν τῆς νομικῆς ἐπιστήμης (1). Ἀπεσκορακίσθη πλέον ἡ μιξοβάρβαρος γλῶσσα τοῦ μεσαίωνος, ἀπομιμουμένων πάντων τὴν καθαρὰν καὶ κομψεύουσαν, ὥστε δικαίως ὠνομάσθη ἡ ἐποχὴ αὕτη τῆς *ἀναγεννήσεως* τῶν φώτων. Οἱ γευθέντες τῶν καλλονῶν καὶ τῆς εὐρυθμίας τῶν ἀρχαίων δὲν παρέφραζον πλέον ἐν εἴδει ψυχαγωγίας εἰς τὴν ἐν χρήσει κακόζηλον τὴν γλαφυρὰν τοῦ Οὐλπιανοῦ καὶ Παπινιανοῦ, ἀλλ' ἐπραγματεύοντο τὰς πηγὰς ὡς σύγχρονοι τοῦ Κικέρωνος.

Αἱ λεπτότητες τῆς φράσεως τοῦ κειμένου καὶ οἱ κανόνες τῆς πλοκῆς τοῦ λόγου πρὸς ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τῆς κατ' ἀνάγκην ἐννοίας, ἦτο ἐπόμενον, ὅτι ἔμελλον ν' ἀπασχολήσωσι τοὺς περὶ τὴν ἐπιστήμην ἐργαζομένους, ὧν ἄρα ἡ μέθοδος ὑπῆρξε πρὸ πάντων *ἑρμηνευτική*. Ταύτης τῆς σχολῆς κορυφαῖος ἀνεφάνη ὁ γάλλος Ἰάκωβος ***Κουϊάκιος***, ὡς ὑπερέχων ὅλων τῶν συγχρόνων (2). Ἐξηγοῦντες τὸ κείμενον διὰ τοῦ κειμένου ὡς ἀλληλένδετον καὶ πρὸς ἑαυτὸ σύμφωνον, ἀπέβλεπον εἰς τοὺς γραμματικοὺς κανόνας καὶ τοὺς ἰδιωτισμοὺς τῆς γλώσσης καὶ παρέθετον πρὸς ἐξακρίβωσιν ἅπαντα τῶν πηγῶν τὰ μέρη. Ὡς ἐκ τούτου δὲν περιωρίζοντο εἰς μόνον τῶν νόμων τὸ κείμενον, ἀλλὰ πᾶν διασωθὲν τῆς ἀρχαιότητος μνημεῖον προσελαμβάνετο ἐπίκουρον, εἰς δὲ τὴν τάσιν ταύτην χρεωστεῖται ἡ ἀνεύρεσις πλείστων ἄλλων πηγῶν καὶ ἡ ἀκάματος ἀναζήτησις αὐτῶν.

Ἐν τῇ τέχνῃ τῆς ἑρμηνευτικῆς μεθόδου καὶ τῇ εὐστοχίᾳ τῶν συνδυασμῶν ὁ Κουϊάκιος, βοηθούμενος ὑπὸ τῆς εὐρυτάτης αὐτοῦ πολυμαθείας, ἐδείχθη ἀπαράμιλλος, ἀνελίξας ὅλας τὰς πτυχὰς τῶν

ἐφάνη πάντοτε συνεπής, παραλλάσσων πολλάκις ἕνεκεν εὐστοχωτέρου συνδυασμοῦ, κατόπιν παρατηρηθέντος, ὥστε ἀντὶ ἀσφαλοῦς γνώμης μᾶλλον μεταδίδει ἐνδοιασμοὺς χρησίμους πρὸς ἀκριβεστέραν τῶν πραγμάτων ἔρευναν καὶ ἀπαραιτήτους πρὸς συνάθροισιν τῶν ἐκ τῶν πηγῶν βοηθημάτων.

Τὰ βοηθήματα παρέχουσι τὴν ἐξωτερικὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς ζητουμένης ἐννοίας, ἥτις ἔχει καὶ αὐτὴ τοὺς ἐσωτερικοὺς λόγους, ἤτοι τὴν ἰδίαν συνάφειαν, ὅταν δὲ ἐκεῖναι εἶναι ἀντιφατικαὶ καὶ ἀσύμφωνοι, οἱ ἐσωτερικοὶ λόγοι ἔτι ἀναγκαιότεροι καθίστανται. Τούτους τοὺς λόγους ἀντέταξεν ὁ σύγχρονος καὶ ἀντίπαλος τοῦ Κουϊακίου ἐν Γαλλίᾳ, *Οὔγων Δόνελλος* (1), διὰ τῆς *δογματικῆς* μεθόδου κατασκευάζων τὸ σύνολον ἑκάστου θεσμοῦ καὶ εἰς τὴν ἀλληλουχίαν αὐτοῦ προσκολλώμενος, ὅπως ἀποφύγῃ τὰς ἀστάτους τροπὰς τῆς ἑρμηνευτικῆς μεθόδου.

Ἡ δογματικὴ μέθοδος προβαίνει ἀκολουθοῦσα τὸ συνεπέστερον κατὰ τὴν ἀλληλουχίαν ἑκάστου νόμου, ὡς ἀποτελοῦντος τὴν συνάφειαν θεσμοῦ. Ἔκτοτε ἐπεκράτησαν συστηματικώτεραι πραγματεῖαι καθ' ὕλην (Commentarii).

Καθόσον διὰ τῆς μεθόδου ταύτης μᾶλλον ἐνησχολήθησαν περὶ τῆς ἐννοίας, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν πρὸς ἐφαρμογὴν χρησιμότητα ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον. Οὕτω στρέφοντες τὴν προσοχὴν πρὸς τὰ ἐνόντα καὶ τὰ καθημέραν, ἤτοι πρὸς τὴν δικανικὴν πρᾶξιν καὶ τὰ προσπί-

---

(1) Hugues Doneau (d' Onneau) ἐγενν. ἐν ἔτει 1527, ἐτελ. ἐν ἔτει 1591. Πρὸ αὐτοῦ συστηματικῶς ἔγραψεν ὁ Franciscus Connanus (1533) Σχεδὸν συγχρόνως εἶχον οἱ κορυφαῖοι οὗτοι ἐν Ἰταλίᾳ μὲν τοὺς Andreas Alciatus † 1550. Aemilius Ferretus, Marianos, Socinus j. Laelius Taurellus, Scipio Gentilis † 1616.—Ἐν Γερμανίᾳ Georgius Haloander † 1533, Udalr. Zasius † 1535. Jo. Sichardus † 1552. Jo. Fichardus † 1581. Jo. Leunclajus † 1593.—Ἐν Ἱσπανίᾳ Ant. Goveanus † 1583. Henr. Scrimger † 1586. Ant Augustinus † 1586. Ἐν ταῖς Κατω Χώραις Viglius ab Aytta Zuichemus † 1577. Gabr. Mudaeus, Henr. Agylleus, Jac. Raevardus † 1568. Henr. Scrimgér † 1586.—Ἐν Γαλλίᾳ Almar, Bouchardus, Jo. Tilius (Dutillet) † 1579. Lud. Miraeus. Jo. Corasius, Eguinarius Baro † 1550, Franciscus Connanus † 1550. Franc. Duarenus † 1559. Franc. Balduinus † 1573. Antonius Contius (Le Conte) † 1577. Jac. Vintimilius, Jac. Labittus, Jo. Robertus, Pardulphus Pratejus, Lud. Bussardus, Hotomanus † 1590. Fr. Barn. Brissonius † 1591. Lud. Charondas (Le Caron) † 1614.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πτοντο ἑκάστοτε ζητήματα, δὲν ἀπέσχον νὰ συναναμίξωσι νεωτέρους θεσμοὺς καὶ νεώτερα ἔθιμα, ὥστε ἡ καθαυτὸ ἔννοια τοῦ ῥωμ. δικαίου δὲν καταφαίνεται ἐν ταῖς πραγματείαις τοῦ ιζ'. καὶ ιη'. αἰῶνος.

Κατὰ τὴν ἔρευναν ταύτην καὶ τὴν συστηματοποίησιν τῶν ἐν χρήσει ἐξοχώτερος ἐφάνη ἐν Γαλλίᾳ ὁ *Ποτιέρος* (1699—1772), ὅστις δύναται νὰ ὀνομασθῇ νομοθέτης τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους. Διὰ τῆς σκοπίμου πρὸς τὰς ὑποκειμένας ἀνάγκας ἀναλύσεως τῶν δογμάτων τοῦ ῥωμ. δικαίου ἀνέπτυξε πρὸ πάντων τὰς ἐν χρήσει διατάξεις αὐτοῦ, ἐπάγων τὰ συνεπέστερα συμπεράσματα περὶ μὴ προβλεπομένων καὶ ἤδη σπουδαιοτέρων ἀποριῶν. Πραγματευθεὶς δὲ συγχρόνως τὸ δίκαιον τῶν νεωτέρων ἐθίμων καὶ τὴν δικανικὴν πρᾶξιν, προπαρεσκεύασε τὸ ἐθνικὸν ἔργον τῆς πολιτικῆς τῶν Γάλλων νομοθεσίας, ὥστε ἐνίοτε ὁλόκληρα κεφάλαια τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἀπετέλεσαν μέρος τοῦ νέου Κώδικος. Τούτου ἡ ἔκδοσις κατέστησεν ἐν Γαλλίᾳ τὴν σπουδὴν τῶν Ῥωμ. δικαίου ἁπλῶς προπαρασκευαστικὴν καὶ ἱστορικὸν μελέτημα (1).

---

(1) Ἰδοὺ ἐν συνόψει τὰ ὀνόματα τῶν μετὰ τοὺς ἀνωτέρω ἀπαριθμηθέντας ἀκμασάντων. Ἐν Ἰταλίᾳ Julius Pacius, Ant. Merenda. M. Aure'. Galvanus, Barth. Chesius, Jan. Vinc. Gravina, Jos. Averanius †1738.—Ἐν ταῖς Κάτω Χώραις Sibr. Siccama, Hugo Grotius † 1645. Arn. Vinnius, † 1657. Sim. Leeuwius, P. Voet. † 1667. Ubr. Huber † 1694. Jac. Perizonius, Conr. van Eck, Joh Voet † 1714. Ger. Noodt † 1725. Ant. Schultingius † 1734. Henr. Brenkmanus † 1736. Jo. Ortning Westemberg † 1737. Corn. van Bynkershök † 1743. Jo. van de Water, Balth. Branchu, Abr. Wielingius † 1746. Ger. Meermanus † 1771.—Ἐν Ἱσπανίᾳ Jos. Fernandus de Retez † 1678. Franc. Ranus del Manzano † 1683. Greg. Majansius † 1781.—Ἐν Γαλλίᾳ οἱ ἀδελφοὶ Pithoei (Pithou, Pet. et Franc.), Pet. Faber (du Faur) † 1600. Ant Faber † 1624. Guil. Maranus † 1621. Dion. Gothofredus † 1622. Pet. ab Area Baudoza, Jan. a Costa † 1637. Jac Gothofredus † 1652. Car. Ant Fabrotus 1659 Ant Dad. Alteserra, Aeg. Menagius † 1692.

Ἐν Γερμανίᾳ Herm. Vultejus † 1634. Heinardus Bachovius ab Echt † 1635. Jo. Jac. Wissenbach † 1605. Ben. Carpzow † 1666. Dav. Mevius † 1670. Jo. Brunnemann † 1672. Wolf. A. Lauterbach † 1678. Ge. Ad. Struve † 1692, Jo. Schilter † 1705. Jo. Nu. Hert † 1710. Sam. Stryk † 1710. Bern, Henr. Rainolt † 1726. Christ. Thomasius † 1728. Nic. Heron Guntling † 1729. Jo. Henr. de Berger † 1732. Christ. Goth. Hoffmann † 1735. Jo. Gottl. Heineccius † 1741. Justus Henn. Böhmer † 1749. Aug. de Ley-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δὲν ἔλυσε μόνη ἡ Γαλλία τὸ δεινὸν πρόβλημα τῆς συγκρούσεως τοῦ ῥωμ. καὶ τοῦ ἐν χρήσει δικαίου, ἢ λόγῳ τοπικῶν ἐθίμων, ἢ δικανικῆς πράξεως, ἀλλὰ πρὸ τοῦ Γαλλικοῦ ἐξεδόθη ὁ Πρωσικὸς ἐν ἔτει 1794, σχεδὸν δὲ συγχρόνως ὁ Αὐστριακὸς ἐν ἔτει 1811. Ἀλλ' ἐν τῇ λοιπῇ Γερμανίᾳ παρέμεινεν ἡ χρῆσις τοῦ ῥωμ. δικαίου ὡς ἐπικουρικοῦ μέρους τοῦ κοινοῦ δικαίου (gemeines Recht), προτασσομένης πάντοτε τῆς δικανικῆς χρήσεως (Gerichtsgebrauch), μεθ' ἣν ἔπονται οἱ νεώτεροι νόμοι τοῦ κράτους (Reichsgesetze) (1).

Ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἰσχύος τοῦ ῥωμ. δικαίου, ἔστω καὶ κατ' ἐπικουρίαν, διετήρησεν ἀκμαίαν τὴν ἐπιστημονικὴν ζέσιν, καθ' ὃν χρόνον νέαι προσετέθησαν δυνάμεις διὰ τῶν γενικωτέρων ἰδεῶν τοῦ ιη'. αἰῶνος. Οὐμόνον ἠνδρώθη ἡ ἐπιστήμη, ἀποτρίψασα πᾶν τὸ μικρόζηλον καὶ ἀδέξιον, ἀλλ' ὑψώθη μέχρι τῆς γενικῆς ἰδέας τοῦ δικαίου, συνορῶσα αὐτὸν τὸν τελικὸν σκοπὸν τοῦ ἀνθρώπου καθ'ἑαυτόν.

Διὰ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως πᾶν τὸ ἀπαρχαιωθὲν κατέρρευσε καὶ ἡ διάνοια ἀνέκτησε τὰ δίκαια αὐτῆς πρὸς μόρφωσιν τῆς κοινωνίας κατὰ τὰς γενικωτέρας ἀρχάς, ἃς ὁ λόγος ἐπιδοκιμάζει.

Ἐντεῦθεν διεχωρίσθησαν δύο ἀντίθετοι τάσεις, ἡ μὲν *κριτικὴ*, αὐστηρῶς κρίνουσα τὰ κακῶς κείμενα καὶ μόνον ἔχοντα στήριγμα, ὅτι οὕτω ἐκράτησαν, καθ' ἑαυτὰ ἀσυνεπῆ καὶ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν πρόοδον τῶν κοινωνιῶν ἀντικείμενα. Ἡ δὲ ἀντίθετος, τῆς λεγομένης ἱστορικῆς σχολῆς, ἀντιμαχομένη εἰς πάντα νεωτερισμόν, ὡς ἔργον ἐπινοίας ἀδοκίμου, τὰ πάντα ἐπιχειρούσης ν' ἀναπλάσῃ καὶ ν' ἀναμορφώσῃ ὑπὸ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τύπον κατὰ αὐθέκαστον θεωρίαν, ὅλως ἄγευστον τῶν πραγματικῶν ἑκάστης κοινωνίας ἀναγκῶν.

Καὶ τῆς μὲν ἱστορικῆς σχολῆς ἱδρυτὴς ὑπῆρξεν ὁ *Γουστάβος Οὔγγωρ* (1764—1844), ἀλλ' εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτῆς περιωπὴν ἀνεβιβάσθη αὕτη διὰ τοῦ *Φρειδερίκου Καρόλου Σαβινὺ* (1779—1861). Τὸ ποικίλον καὶ εὐκίνητον τῆς ζωῆς, εἶπεν ἡ Σχολὴ αὕτη,

---

ser † 1732. Sam. de Cocceji † 1755. Jo. Aug. Bach † 1788. Alb Diet. Trekell † 1764. Car. Ferd. Hummel † 1781. Jo. Aug. Hellfeld † 1782. Fr. Es. de Pufendorf † 1783. Dan. Nettelblatt † 1791. Car Christ. Hofacker † 1793. Lud. Jul. Höffner † 1797. Περὶ τῶν νεωτέρων εἶναι περιττὸν νὰ γίνῃ ἐνταῦθα λόγος.

(1) Savigny Syst. I. σ. 265. Windscheid I. § 2.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲν ὑποτάσσεται εἰς ξηρὰ καὶ ἀναλλοίωτα ἀξιώματα καὶ ἀφηρημένους κανόνας, οὓς ἐκ τῶν προτέρων κατασκευάζομεν. Τοὐναντίον ὅ,τι ζῇ κινεῖται ἐξ οἰκείας δυνάμεως ἐκτυλισσόμενον καθ' ἃ στοιχεῖα ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ καὶ κατὰ τὰ περιστοιχοῦντα, τὴν ἰδιότητα τοῦ τόπου, τὴν διαφορὰν τοῦ κλίματος, τὴν σχέσιν πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας, κτλ. Μεταξὺ τούτων πάντων ὑπάρχει ἐνδελεχὴς ἀλληλεπίδρασις. Δέον ἄρα νὰ ἔχωμεν ἀείποτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἱστορίαν, ἐν ᾗ ἐκτίθεται τὸ δρᾶμα τῶν παντοίων περιπετειῶν, πᾶσα δὲ μερικότης κατέχει τὸν οἰκεῖον τόπον.

Ἐξ ὑπαρχῆς ἐξετάσασα ἡ Σχολὴ αὕτη πάντα ἰδιάζοντα θεσμὸν τῶν Ῥωμαίων, καὶ εἰς πᾶν μέρος, εἰς πᾶσαν λέξιν, εἰς πάντα χαρακτῆρα, ἀποδοῦσα τὴν αὐτὴν προσοχήν, οὐδὲν ἐθεώρησε τυχαῖον καὶ ἄσκοπον, ἀλλὰ περιέχον ἴχνη ἱστορικῆς ἐποχῆς, ἧς δὲν διεσώθησαν πάντα τὰ συμβάντα. Εἰς τοῦτο συνέβαλε τὰ μέγιστα ἡ ἀνεύρεσις νέων πηγῶν, τῶν Εἰσηγήσεων τοῦ Γαΐου καὶ τῶν λεγομένων Βατικανῶν λειψάνων, ἐκ τύχης ἀνακαλυφθέντων ἐν Ἰταλίᾳ. Πρὸ πάντων ὅμως ὁ Σαβινὺ περιέστειλε τὴν ἔρευναν ἐντὸς τῆς ἀγούσης πρὸς μεγάλα καὶ φωτεινὰ ἀποτελέσματα ὁδοῦ, μὴ περιπλανώμενος εἰς ἀχανῆ πελάγη πολυμαθείας πρὸς ἐπίδειξιν, οὐδὲ παραδεχόμενος τὰ διδόμενα τῆς ἱστορίας ὡς ἀσύνθετα καὶ ῥαψῳδικά, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐγκειμένην ἐν αὐτοῖς ἀλληλουχίαν, καθ' ἣν ἡ ἀνατροφὴ τοῦ ἔθνους, ἡ βαθμιαία αὐτοῦ ἀνάπτυξις καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς παρίστανται ὡς ἐνεργητικαὶ δυνάμεις, μαρτυρούμεναι ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν καὶ συνάμα ἐξηγοῦσαι τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐξεταζομένου θεσμοθετήματος. Τὸ δίκαιον διατελεῖ ἐν ἀδιασπάστῳ μετὰ τοῦ βίου τοῦ ἔθνους ἀλληλουχίᾳ, ὁποία δέ τις ἡ κατάστασις τῆς κοινωνίας, τοιαύτη καὶ ἡ τοῦ δικαίου ὡς τὸ ἰχνογράφημα αὐτῆς. Τὸ κοινὸν αἴσθημα τοῦ ἔθνους, ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν αὐτῷ ῥοπή, αἱ ἀντιμαχόμεναι τάσεις, ἅπαντα ταῦτα καταφαίνονται ἐντὸς τῶν νόμων, οἵτινες ἐκ τούτων ὀργανικῶς προῆλθον, ἡ δὲ ἔννοια αὐτῶν διαφεύγει ἡμᾶς ἐξετάζοντας αὐτοὺς μεμονωμένως ὡς ἀποτελέσματα ἄνευ αἰτίας, ἢ παραβάλλοντας ἁπλῶς πρὸς γενικὰ ἀξιώματα, ἀνεξαρτήτως πάσης ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ ὑποθέσεως καὶ ἑπομένως ὡς εἰς οὐδεμίαν ἀνήκοντας ἐποχήν.

Ἐξ αὐτῆς τῆς ἐρεύνης ἡ ἱστορικὴ Σχολὴ ἤντλησε τὴν πεποίθη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιν, ὅτι παρὰ Ῥωμαίοις τὰ πάντα συνέτεινον πρὸς τελειοτέραν τοῦ δικαίου ἀνάπτυξιν, ὡς ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸ ἰδιαζούσης ῥοπῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ χαρακτῆρος, ὥστε εἶνε ἰδία καὶ μοναδικὴ αὐτοῦ δεξιότης ἡ περὶ τὸ δίκαιον ἀκρίβεια. Ἐνῷ παρ' ἄλλοις δὲν εὑρίσκει τὰ αὐτὰ στοιχεῖα καὶ τὴν αὐτὴν νομικὴν γονιμότητα, συνεπῶς πρὸς ἑαυτὴν ἡ ἱστορικὴ Σχολὴ ἠρνήθη εἰς πᾶν ἄλλο ἔθνος ἴσην ἱκανότητα. Πρὸ πάντων κατὰ τὴν ἱστορικὴν Σχολήν, πᾶσα νομοθεσία ἐκπορευομένη ἐκ τῆς διανοίας νομοθέτου, ῥυθμίζοντος κατὰ ἐπινενοημένην σκοπιμότητα τὴν κοινωνίαν, φαίνεται ἀσεβοῦσα πρὸς τὴν ἀρχήν, ὅτι ὁ σύνδεσμος τοῦ ἔθνους μετὰ τῶν διεπόντων αὐτὸ νόμων εἶναι ὀργανικός, οὕτως ὥστε οὗτοι φύονται, οὕτως εἰπεῖν, αὐτομάτως ἐκ τοῦ κόλπου τῆς κοινωνίας κατὰ λόγον τῆς ἀνάγκης. Τοῦτο εὑρίσκει ἡ ἱστορικὴ Σχολὴ θαυμασίως πως παρὰ Ῥωμαίοις, διότι ὁ Πραίτωρ ὑπὸ τοῦ λαοῦ χειροτονούμενος, κατὰ τὴν ὑπερτάτην αὐτοῦ δικαστικὴν ἐξουσίαν ἦτο συνάμα νομοθέτης, ἢ μᾶλλον *ἡ ζῶσα τῶν νόμων φωνὴ* (1), ἀναπτύσσων κατὰ μικρὸν καὶ μετὰ πολλῆς περισκέψεως τὰς κειμένας διατάξεις καὶ προσαρμόζων αὐτὰς εἰς μὴ προβλεπομένας περιστάσεις, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἀπαραιτήτως καὶ σταθερῶς ἐπαναλαμβανόμενα. Ἐξ αὐτῆς τῆς συμφώνου πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν νόμων ἀναπληρώσεως, παρομαρτούσης τὰ πράγματα, ἣν κατόπιν ἀνέλαβον οἱ Νομοδιδάσκαλοι πρὸς τὸ ἐπιστημονικώτερον, ἐπλάσθη ἡ Ῥωμαϊκὴ νομοθεσία, ἐνῷ σήμερον ὁ νομοθέτης, οὕτως εἰπεῖν, τίθεται ἐκτὸς τοῦ ἔθνους καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ, ἔχων δὲ ὁδηγὸν καὶ κανόνα τὰ ἑαυτοῦ ἀξιώματα, δὲν ἀντλεῖ ἐκ τῆς ὀργανικῆς τοῦ ἔθνους ἀναπτύξεως τὰ θεσμοθετούμενα.

Τὰ ἔξοχα προτερήματα τοῦ νέου ἀρχηγέτου τῆς ἱστορικῆς μεθόδου, τοῦ Σαβινύ, ἐλάμπρυνον τὴν Σχολὴν ταύτην καὶ ἀνύψωσαν τὴν μετ' ἐπιγνώσεως λατρείαν τοῦ Ῥωμ. δικαίου. Ἐν πάσῃ αὐτοῦ πραγματείᾳ εὑρίσκομεν τὴν ἔξοχον ἐμβρίθειαν, δι' ἧς ἀνιχνεύεται τὸ βάδισμα τῆς ἱστορίας. Πᾶν μέρος, πᾶν τρίμμα τοῦ δικαίου ἐπαναφέρον εἰς τὸ σύνολον, εἰς ὃ ἀνήκει, ἀναπληροῖ τὰ χάσματα ἐν οἷς δὲν σώζεται μαρτυρία, καὶ διὰ τοιαύτης ἀναμφιλέκτου ἐναργείας

(1) L. 8. de just (1. 1). Β'. α'. 8.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πληροῖ ἡμᾶς πίστεως καὶ βεβαιότητος, ὅπως ἡ συγκριτικὴ ἀνατομία ὅταν ἐξ ὄνυχος κατασκευάζῃ τὸν λέοντα.

Ἐκ τῶν ἀναγκαίων ἐν τούτοις συμπερασμάτων τῆς Σχολῆς ταύτης ὑπῆρξεν, ὅτι στερούμεθα τῆς πρὸς σύνταξιν πολιτικοῦ Κώδικος ἱκανότητος καὶ τοῦτο διετυπώθη ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ (1).

Εἰς τοῦτο ἀντετάχθη σφοδρῶς ὁ ἡγέτης τῆς κριτικῆς Σχολῆς, ἐξαίρων τὴν ἀνάγκην παγγερμανικοῦ πιλιτικοῦ Κώδικος (2).

Ἡ ἱστορικὴ Σχολὴ ὑπερισχύσασα ἐν Γερμανίᾳ ὡς ἐκ τῶν ἐξόχων αὐτῆς ἔργων, ἐπὶ μακρὸν διετήρησε τὴν ἡγεμονίαν, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ ἀποκλειστικὴ λατρεία τοῦ Ρωμ. δικαίου ἐξησθένησε σπουδαίως, τὸ δὲ δημόσιον πνεῦμα βαθμηδὸν χειραφετούμενον ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὰ αὐτὰ δίκαια ἔχει πᾶν ἔθνος ἐξ ἰδίων καὶ οἴκοθεν νὰ συναρμόσῃ τὴν νομοθεσίαν αὐτοῦ, σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα, τὰς ἰδιότητας αὐτοῦ καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς ὃν ἔφθασε. Διότι ἐπὶ τέλους διὰ πολλῆς ἐρεύνης καὶ ἐποπτικῶς διαγινώσκομεν τοὺς λόγους, ὧν ἕνεκεν ἔλαβεν ὕπαρξιν καὶ τοιαύτην ἢ τοιαύτην μορφὴν οἱονδήποτε θεσμοθέτημα, οὐδόλως ἔπεται, ὅτι τοῦτο δέον νὰ μένῃ ἀναλλοίωτον, καὶ ὅτι νέαι αἰτίαι δὲν ἰσχύουσιν ἐξίσου, ὅπως παραγάγωσι σήμερον ἄλλα θεσμοθετήματα, ἐπίσης ἀνάλογα πρὸς τὸ ἐνεστὼς καὶ πληροῦντα τοὺς νέους σκοπούς, πρὸς οὓς ἤδη τείνομεν. Ἡ ἱστορία δὲν ἐδεσμεύθη, οὐδὲ ἡ πορεία τῆς ἀνθρωπίνου διανοίας πρὸς τὰ πρόσω διεκόπη. Τοιοῦτο φαινόμενον ἅπαξ μόνον ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ δημιουργικῆς δυνάμεως πρὸς τὸ νομοθετεῖν, ἣν ἐπακολουθεῖ στειρία ἀκαταμάχητος, εἶναι ἀνεξήγητον καὶ ἐναντίον εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν τῆς ἀνθρωπίνου διανοίας. Ὅσον ἂν ἐξαίρεται ἡ πλήρης ἁρμονία ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ, δὲν στερεῖται ὅμως τοῦτο ἀντινομιῶν, πολὺ δὲ μέρος αὐτοῦ κατέστη γράμμα νεκρόν, οὐδὲ δύναται νὰ ὑπάρξῃ νεωτέρα κοινωνία, μὴ μεταβάλλουσα πολλὰ οὐσιώδη. Ἡ δουλεία ἐξέλιπεν, ἡ οἰκογένεια στηρίζεται ἐπὶ ἄλλης βάσεως ἠθικωτέρας, ἡ δημοσία πίστις ἀπαιτεῖ ἄλλας ἐγγυήσεις, ὑποθήκης, πιστοποιήσεως τῆς ἀκινήτου

(1) Savigny über den Beruf unserer Zeit für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung (1814, καὶ πάλιν 1828, 1840).

(2) Thibaut über die Nothwendigkeit eines allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches für Deutschland (1814 καὶ πάλιν 1840).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κυριότητος, καὶ αἱ συμβάσεις αὐταὶ δὲν περιστέλλονται πλέον ἐκ τύπων πανηγυρικῶν, ἀλλὰ θεμελιοῦνται ἁπλῶς ἐπὶ τῆς συναινέσεως. Πῶς τὰ νεώτερα ταῦτα εἶναι δυνατὸν νὰ συναρμοσθῶσι καὶ νὰ συνυπάρξωσιν ἄνευ ἐπεξεργασίας, συναπτούσης τὰ διεστῶτα πρὸς ἐξάλειψιν ἀντιφάσεων, ἀντιθέτων ἀρχῶν καὶ συμπερασμάτων ὅλως ἀντικειμένων;

Δὲν πρόκειται ν' ἀποσκορακίσωμεν παν τὸ Ῥωμαϊκὸν, ἢ νὰ ἐξαλείψωμεν πᾶν αὐτοῦ ἴχνος, ἀλλὰ ἔργον ἔχομεν πνευματικῶς νὰ προοικειωθῶμεν ἐξ αὐτοῦ ὅ,τι ὑπάρχει ὑγιὲς καὶ χρήσιμον, ὡς ἔπραξαν ὅλοι οἱ συντάξαντες νέους Κώδικας, καὶ ὡς προοικειούμεθα ὅ,τι ἔξοχον καὶ μεγαλοφυὲς παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς τὰ ἀρχαῖα (1).

Τὸ καθολικὸν κῦρος τοῦ Ῥωμ. δικαίου οὐδόλως ἀποδεικνύει, ὅτι πρέπει νὰ ἐξαφανισθῇ ἐντελῶς ἡ ἔννοια τῆς ἐθνικῆς αὐθυπαρξίας, ἀλλ' ὅτι αὕτη χρήζει μορφώσεως πρὸς ἀνύψωσιν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν καθολικωτέρων ἀρχῶν, διὰ τῆς πνευματικῆς αὐτῶν προσκτήσεως καὶ δι' ἐπεξεργασίας ἐπιστημονικῆς, ὅτε μάλιστα ἔτι γενικώτεραι ἀρχαὶ ἀνηγορεύθησαν ἐκ τῆς ἰδέας αὐτῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὁποιαν ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη τοῦ φυσικοῦ δικαίου διετύπωσεν, ἀνατρέπουσα πᾶσαν πρόληψιν, καὶ ἄνωθεν ἐκ καθαρῶν ὁρμωμένη θεωρημάτων(2).

Ἡ ἱστορικὴ σχολὴ κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ἀρνήσεως νομοθετικῆς αὐτονομίας τῆς ἐποχῆς ἡμῶν, ὡς ἐκ τῆς ἐν ἀρχῇ ὑποθέσεως, ὅτι τὸ δίκαιον εἶναι ἱστορικὸν γεγονὸς καὶ προϊὸν ἐξ αὐτοματου· ἀλλὰ τοῦτο οὐδ' ἐκ τῆς ἱστορίας αὐτῆς βεβαιοῦται, διότι τὸ δίκαιον εἶναι ἔργον τῆς διανοίας, ἢ πολλῶν, ἢ ὀλίγων, ἐν δὲ τῇ Ῥωμαϊκῇ κοινωνίᾳ ὡσεπιτοπλεῖστον τῶν Πραιτώρων καὶ τῶν Νομοδιδασκάλων κατὰ τὸ μέτρον τῆς κρίσεως αὐτῶν. Τὸ δίκαιον ὑπαρχον καθ' ἑαυτὸ καὶ κατὰ λογικὴν ἀνάγκην, ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐμφανίζεται καὶ ἐν αὐτῇ προβαίνει ὑποτυπούμενον κατὰ τὸ μέτρον τοῦ πολιτισμοῦ ἑκάστου ἔθνους καὶ τὸν βαθμὸν τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως. Ἡ ἱστορία εἶναι ἡ ἀφήγησις τῶν κατακτήσεων τῆς

---

(1) Kierulff Theorie des gemeinen Civilrechts (1839). Besler Volksrecht und Juristenrecht (1843). Bluntschli die neueren Rechtschulen der deutschen Juristen (1841 καὶ πάλιν 1862). Windscheid. I. § 10.

(2) Jhering Geistdes R. R. I. § 1. Windscheid αὐτ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συνειδήσεως ἑκάστου ἔθνους ἐπὶ τῆς ἰδέας τοῦ δικαίου, ἥτις εἶναι εἰς ὅλα κοινή. Ἐὰν τοιαύτη καθολικὴ ἰδέα δὲν ὑπάρχῃ, οὐδὲ δύναται ποτὲ νὰ νοηθῇ ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ δικαίου μεταξὺ διαφόρων ἐθνῶν καὶ ὁ συνεχὴς ἔρανος θεσμῶν μεταξὺ λαῶν διαφόρων καὶ ξένων πρὸς ἀλλήλους. Ἡ ἀποδοχὴ καὶ προσοικείωσις ἐμφαίνει τὴν μετὰ λόγου συγκατάθεσιν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ὀρθοῦ καὶ συμφώνου πρὸς τὴν γενικὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου, ἥτις οὐδέποτε παύει ἀσκοῦσα τὸ κράτος αὐτῆς καὶ ἐκπέμπουσα τὰς αὐγάς, δι' ὧν φωτίζεται ἡ ἡμετέρα διάνοια.

Ἄνευ γενικῶν ἀρχῶν περὶ δικαίου ἡ ἐπιστήμη στερεῖται κριτηρίου καὶ δύναται μὲν νὰ εὕρῃ τοὺς λόγους καὶ τὴν συνάφειαν τῶν γενομένων καὶ τετελεσμένων, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ σχηματίσῃ κρίσιν περὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν, ὅπερ εἶναι τὸ ὕψιστον αὐτῆς ἔργον, δι' οὗ συντελεῖ πρὸς ἀνωτέραν μόρφωσιν τῆς κοινῆς συνειδήσεως καὶ καθοδήγησιν εἰς τελειοτέραν διάπλασιν τῆς κοινωνίας.

Ἐκ τούτων ἕπεται, ὅτι διττὸν ἔχομεν ἔργον, καθ' ὃ ῥυθμίζεται ἡ μέθοδος τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης, τὸ μὲν νὰ ὁρίσωμεν τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου καὶ τὴν μετ' αὐτῶν συνάφειαν ἑκάστου θεσμοῦ δογματικῶς, τὸ δὲ νὰ συγκρίνωμεν τοῦ θετικοῦ δικαίου τὴν κατάστασιν, προσέχοντες εἰς τὰ ἐνόντα, ὅπως καταδείξωμεν αὐτά, ὁποῖα πράγματι ὑπάρχουσι. Δὲν εἶναι ἔργον τῆς ἐπιστήμης καὶ μάλιστα τῆς ἐνασχολουμένης εἰς τὸ θετικὸν δίκαιον καὶ εἰς τοὺς ὑφισταμένους νόμους νὰ μεταποιήσῃ τὴν ἔννοιαν αὐτῶν κατὰ τὰ ἀναγορευθέντα δόγματα, ὡς ὑπέρτερα καὶ σύμφωνα πρὸς τὰ ὑψηλότερα ἀξιώματα πεφωτισμένης διανοίας. Τοιαῦτα ἐπιχειροῦσα ἡ ἐπιστήμη παραγνωρίζει τὸ ἑαυτῆς καθῆκον καὶ παρεκτρέπεται πέραν τῶν ὁρίων αὐτῆς, ἀντιποιουμένη ἔργον νομοθέτου.

Ἀντὶ τότε νὰ ἐξηγῇ τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῶν κειμένων νόμων, ὁποῖοι πράγματι ὑπάρχουσιν, ἀποδεικνύεται ἀνεπιτηδεία πρὸς τοῦτο καὶ διαστρέφουσα τὴν ἀντίληψιν, τὸ χείριστον δέ, διασείουσα τὸ πρὸς τοὺς νόμους σέβας, ἀντὶ νὰ συντελέσῃ κατὰ δύναμιν πρὸς ἐμπέδωσιν αὐτοῦ.

Ἡ δικαία κρίσις τῶν πραγμάτων ἀπαιτεῖ τὴν εἰλικρινῆ παράστασιν αὐτῶν, ὅπως τῷ ὄντι ὑπάρχουσιν, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης παραμορφώσεως, μεθὸ ἐνασκεῖ ἡ ἐπιστήμη τὸ ὑπέρτατον αὐτῆς δικαίω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μα ἐλευθέρας κρίσεως κατὰ τὰ δεδοκιμασμένα ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου δόγματα, ὅπως καταφανῶσι τίνες μαρτυροῦνται αἱ ἐλλείψεις.

Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν περὶ αὐτῶν ἀκριβῆ ἔρευναν οὐδόλως διαφωνοῦμεν πρὸς τὴν ἱστορικὴν Σχολήν, ἀλλὰ φθάνομεν εἰς ἄλλα συμπεράσματα, μὴ ἀπεκδυόμενοι τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐλευθέρας διανοίας (1).

Β'.

Περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου.

Διεξελθόντες τὰ τῆς σπουδῆς τοῦ Ῥωμ. δικαίου, δέον ἤδη νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν ἡ ἐπιστήμη ἀντλεῖ τὴν ὕλην αὐτῆς.

Τὸ καθ' ἡμᾶς ὡς πολιτικὸν νόμον παρεδέχθημεν τὰς ἐν τῇ Ἑξαβίβλῳ τοῦ Ἀρμενοπούλου διατάξεις τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, αἵτινες ἐν πλάτει περιέχονται ἐν τοῖς Βασιλικοῖς. Ταῦτα πάλιν εἶναι ἑρμηνεία τῶν Συλλογῶν Ἰουστινιανοῦ, ὥστε ἐξ αὐτῶν πρώτων ὁρμώμεθα.

Ὁ Ἰουστινιανὸς εὗρε τὴν πρὸ αὐτοῦ νομοθεσίαν ἀτάκτως διακειμένην. Κατὰ μικρὸν συναπαρτισθεῖσα ἐκ τῆς συνεισφορᾶς ὅλων τῶν ἐποχῶν ἀπὸ τῆς δωδεδέλτου, ἐκινδύνευσε ν' ἀπολέσῃ πᾶσαν ἑνότητα. Οἱ Νομοδιδάσκαλοι ἐπραγματεύθησαν μὲν ὅλα τὰ μέρη τῶν νόμων, ἀλλὰ τὰ ἔργα αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον ἐπολλαπλασιάσθησαν, ὥστε ἀδύνατον ἦτο νὰ ἔχωσι τὰ δικαστήρια τοιοῦτον πλοῦτον βιβλιοθήκης, πολὺ δὲ μᾶλλον οἱ ἰδιῶται. Οὐδὲ αἱ γνῶμαι τῶν Νομοδιδασκάλων ὑπῆρχον σύμφωνοι. Οἱ Θεοδόσιος Β'. καὶ Οὐαλεντινιανὸς Γ'. ἐν ἔτει 426 πρὸς κατάπαυσιν τοῦ θορύβου ἐπέτρεψαν τὴν χρῆσιν τῶν συγγραμμάτων πέντε μόνον Νομοδιδασκάλων, ***Παπινιανοῦ, Παύλου, Γαΐου, Οὐλπιανοῦ καὶ Μοδεστίνου***, τῶν δὲ λοιπῶν τὰς γνώμας ἀπέκλεισαν, ὁσάκις αὗται δὲν ἐμνημονεύοντο παρὰ ταύτης τῆς πεντάδος. Ὑπαρχούσης μεταξὺ τῶν πέντε διχο-

---

(1) Περὶ τῆς μεθόδου ταύτης κατὰ τοιαύτην φιλοσοφικωτέραν ἔννοιαν ὅρα Gans System des Röm. Civilr. Berlin 1827 καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Troplong

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γνωμίας, οἱ δικασταὶ ἐχρεώστουν νὰ λύσωσι τὸ ζήτημα κατὰ τὴν γνώμην τῶν πλειόνων, ἐν περιπτώσει δὲ ἰσοψηφίας ἡ τοῦ *Παπινιανοῦ* ἦτο ἡ νικῶσα (1).

Οἱ μνησθέντες Νομοδιδάσκαλοι κατέστησαν οὕτω ἀμετάθετοι δικασταὶ τοῦ Ῥωμ. κράτους.

Ὅπως μὴ ἀγνοούμεναι παραμελῶνται αἱ Αὐτοκρατορικαὶ διατάξεις, συνέλεξεν αὐτὰς ὁ Θεοδόσιος Β'. εἰς ἕνα Κώδικα ἐν ἔτει 438(2).

Οὕτως εὗρε τὴν κατάστασιν τῆς νομοθεσίας ὁ Ἰουστινιανός, ἐν ἔτει 527 ἀναβὰς τὸν θρόνον. Πρῶτον ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 529 νέαν Συλλογὴν τῶν Αὐτοκρατορικῶν διατάξεων, συνταχθεῖσαν ἐν διαστήματι 10 μηνῶν, μὴ τηρήσας ὅμως πάντοτε ἀπαράλλακτον τὸ κείμενον αὐτῶν, ἀλλὰ τρέψας πρὸς τὸ προσφορώτερον. Ἤδη ἐν ἔτει 533 (Δεκεμβρίου 16) ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἐκ δεκαεξ μελῶν ἔφερεν εἰς πέρας Σύνοψιν τῶν Νομοδιδασκάλων, ἐκ διεχιλίων βιβλίων, περιεχόντων τριακοσίας μυριάδας στίχων, ἀντλήσασα τὴν ὕλην, ἣν συνήγαγε κατὰ τὸ χρήσιμον εἰς πεντήκοντα βιβλία, *Πανδέκτας* καλούμενα.

Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἀπέβλεψεν εἰς μόνην τὴν ἐφαρμογήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν νόμων, διότι ἄνευ αὐτῆς ἐκείνη δὲν εὐοδοῦται. Ἕνεκα τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν οἱ Πανδέκται καὶ μεθόδου στεροῦνται καὶ λίαν ὀγκώδεις ἀποβαίνουσι διὰ τὴν σπουδήν. Ὅπως δοθῇ ἑπομένως εὐσύνοπτος τοῦ ὅλου περίληψις εἰς τὸν μαθητευόμενον, ἅμα ἀρχόμενον τῆς μελέτης τῶν νόμων, διέταξεν ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν σύγχρονον σύνταξιν τῶν *Εἰσηγήσεων*, ἐκδοθεισῶν τὴν 30 Δεκεμβρίου 533. Μετολίγον ἐξέδωκεν ἐκ νέου τὸν Κώδικα, ὅπως ἐν αὐτῷ συμπεριλάβῃ νεωτέρας διατάξεις, ἃς κατέστησεν ἀναγκαίας ἡ γενικὴ ἐπεξεργασία τῶν νόμων, πρὸς λύσιν τῶν ἀναφανεισῶν ἀντινομιῶν. Αὕτη ἡ δευτέρα ἔκδοσις, ἡ *Ἀνακάθαρσις* (Codex repetitae praelectionis), γενομένη τὴν 16 Νοεμβρίου 534, μόνη διεσώθη.

Μέχρι τελευτῆς αὐτοῦ ἐν ἔτει 565, εἰργάσθη ὁ Ἰουστινιανὸς

---

(1) L. 3. C. Th. de resp. prud. (1. 4). Ἐδημοσιεύθη ἐν ἀμφοτέροις τοῖς Βασιλείοις.

(2) Const. de Theod. Cod. auct. (Nov. Theod. tit. 1. ed. Ritter).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ περιφανοῦς ἔργου, ὅπερ δὲν ἔπαυσε φιλοτιμούμενος ν' ἀναδείξῃ τέλειον. Διὸ κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα ἐξέδωκεν ἐκ διαλειμμάτων *Νεαρὰς* διατάξεις, δι' ὧν συνεπλήρωσε χάσματα καὶ πολλὰ ἐπανώρθωσεν, ἀλλὰ τὰς Νεαρὰς ταύτας δὲν ἤθροισεν εἰς ἰδίαν Συλλογήν (1).

Αἱ Νεαραὶ αὗται ἐγράφησαν ὡσεπιτοπλεῖστον ἑλληνιστὶ (2). Ζῶντος δὲ Ἰουστινιανοῦ ἐγένοντο παρ' ἰδιωτῶν Συλλογαὶ τῶν Νεαρῶν, ὡς ἡ λατινιστὶ γεγραμμένη, γνωστὴ ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἐπιτομὴ Ἰουλιανοῦ* (3), καὶ ἡ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει, περιέχουσα 168 Νεαρὰς (4), οὐχὶ ὅμως πάσας τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Πλὴν τῆς Συλλογῆς ταύτης ἔχομεν 10 δόγματα Ἰουστινιανοῦ καὶ Νεαρὰς Ἰουστίνου (5), Τιβερίου καὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ. Ὅλα ταῦτα συνήθως παραρτῶνται εἰς τὰς Νεαρὰς Ἰουστινιανοῦ ἐν ταῖς νεωτέραις ἐκδόσεσιν (6).

Ἐκ τεσσάρων μερῶν σύγκειται τοιουτοτρόπως ἡ Νομοθεσία Ἰουστινιανοῦ, τὸ Corpus juris civilis, ἐκ τῶν Εἰσηγήσεων, τῶν Πανδεκτῶν, τοῦ Κώδικος καὶ τῶν Νεαρῶν, καὶ περιλαμβάνει τὰ στοιχεῖα νομοθετικῆς ἐργασίας πολλῶν ἑκατονταετηρίδων, ὥστε ἡ συστηματικὴ αὐτῆς ἔκθεσις δὲν εἶνε ἔργον εὐχερές. Ὅταν πραγματευθῶμεν περὶ ἑρμηνείας, θέλομεν ἐξετάσει περὶ τῆς σχέσεως τῶν τεσσάρων τούτων μερῶν ἐν περιπτώσει ἀσυμφωνίας.

Αὗται εἶναι αἱ πρωτότυποι πηγαί, αἱ περιέχουσαι τὸ κείμενον τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων. Ἡ γνησιότης τοῦ κειμένου τούτου μαρτυρεῖται ἐκ τῶν περισωθέντων χειρογράφων, περὶ ὧν δέον νὰ μνημονεύσωμεν τὰ κυριώτερα.

---

(1) Biener Gesch. der Nov. σ. 38.

(2) Λατινικαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς 9, 11, 23, 33, 35 — 37, 62, 65, 75, 104, 114, 138, 143, 150. Δίγλωσσοι αἱ ἑξῆς 17, 18, 32, 34, καὶ 111.

(3) Biener Gesch. Nov. σ. 70—84, 232—242, 604—607. Haubold Zeitschr. für gesch. D. W. IV σ. 181—188, 491—494.

(4) Biener αὐτ. σ. 51—57.

(5) Ἰουστίνου Β'. εἶναι 140, 144, 148, 149. Τιβερίου 161, 163, 164. Ἐκ τῶν ἐπαρχιακῶν ἐλήφθησαν 163, 166, 167, 168. διπλαῖ δὲ 32 καὶ 34, 11 καὶ 30.

(6) Τὰς μετὰ Βασίλειον Μακεδόνα Νεαρὰς τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ἐξέδωκεν ὁ Leunclajus de jure Graeco-Romano II. σ. 134—192· ἁπάσας δὲ τὰς μετὰ Ἰουστινιανὸν ὁ Zachariae Novellae Constitut. (1857).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κοινὴ σχεδὸν ἐπεκράτει δόξα, ὅτι ἓν μόνον διεσώθη χειρόγραφον τῶν Πανδεκτῶν ἐν Ἀμάλφῃ τῆς Ἰταλίας, ἣν ἐν ἔτει 1135 ἐπόρθησαν οἱ Πισσαῖοι, συμμαχοῦντες μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Λοταρίου Β', ὅστις εὐγνωμονῶν ἐδωρήσατο εἰς αὐτοὺς τὸ χειρόγραφον, συνάμα θεσπίσας τὴν ἰσχὺν τοῦ ῥωμ. δικαίου ἀντὶ τοῦ γερμανικοῦ.

Ἡ δόξα αὕτη ἐστηρίχθη ἐπὶ χρονικοῦ ἀνεκδότου τῆς Ἰταλίας, ἴσως τοῦ ιδ'. αἰῶνος (1).

Ὡσαύτως ποίημα ἱστορικὸν τῶν αὐτῶν χρόνων μνημονεύει τὴν ἐξ Ἀμάλφης λαφυραγωγίαν (2).

Αἱ ἀφηγήσεις αὗται, ὡς πολὺ μεταγενέστεραι τοῦ συμβάντος, εἶναι ὅλως ἀδέσποτοι, ὅπως καὶ ἕτεραι δύο μαρτυρίαι, ἡ μὲν τοῦ ἔτους 1320 ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς οἰκογενείας Roncioni, ἡ δὲ τοῦ 1730 τῶν χρονικῶν τῆς Πίσσης (3), βεβαιοῦσι τὴν κοινὴν δόξαν. Τοὐναντίον οἱ σύγχρονοι τοῦ συμβάντος σιωπῶσι καὶ μάλιστα ὁ *Ὀδόφρεδος* κατὰ τὸν ιγ'. αἰῶνα, θεωρεῖ, ὅτι τὸ χειρόγραφον ἤδη ἀπὸ τῶν καιρῶν Ἰουστινιανοῦ μετηνέχθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Πίσσαν (4).

Σοβαρώτερον εἶναι τὸ ἐπιχείρημα ἐκ τῆς κοινῆς ὅλων τῶν χειρογράφων ἀταξίας ἐν τελευταίῳ τῶν Πανδεκτῶν τίτλῳ, προελθούσης ἐκ τῆς κακῆς διαθέσεως τῶν σελίδων, ὅπως ἐκ τοῦ Πισσαίου χειρογράφου φαίνεται (5), ἤδη καλουμένου Φλωρεντινοῦ, διότι ταύτης ἐπὶ τέλους τῆς πόλεως ἔγινε κτῆμα (6).

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἀνατρέπεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐν Βονωνίᾳ ὑπῆρξεν ἐπιτροπὴ ἐξεταστικὴ τῶν βιβλίων, συναρμολογοῦσα τὸ κείμενον πρὸς τὸν κοινὸν κανόνα. Ἐκ ταύτης τῆς ἐποχῆς πηγάζουσι σχεδὸν ἅπαντα τὰ χειρόγραφα, ὅσα ἔχομεν, πολλὰ

---

(1) Savigny Gesch. III. σ. 94. Μνημονεύεται τὸ χρονικὸν ὑπὸ Diplovatacius ὡς ἀνῆκον εἰς οἰκογένειαν τῆς Πίσσης.

(2) Murat. script. XI. σ. 314.

(3) Savigny αὐτ. σ. 99. 100.

(4) Odofredus ad L. in rem act. D. de rei vind.—Ὡσαύτως Bartolus in rubr. D. de soluto matr. Savigny αὐτ. III. σ. 97.

(5) Savigny αὐτ. σ. 433.

(6) Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1411, διότι ἐν ἔτει 1406 ὁ Φλωρεντινὸς Δούξ Ginus Capponius ἐκυρίευσε τὴν Πίσσαν. Brencman hist. Pand. I c.10. Savigny αὐτ. σ. 447.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲ τοῦ ιϐ'. αἰῶνος σημειοῦσιν ὡς διάφορον γραφὴν τὴν τοῦ Πισσαίου χειρογράφου (1).

Τοιουτοτρόπως ἐκ τῆς κριτικῆς τῶν χειρογράφων διορθώσεως παρὰ τῶν ἐν Βονωνίᾳ Νομοδιδασκάλων ἐγεννήθη ἡ λεγομένη *κοινὴ* γραφὴ (vulgata), τοῦτο δὲ ἐπικυροῦται ἐκ τῆς ἑξῆς περιστάσεως.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ ιϐ'. αἰῶνος ἐδίδασκεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ δίκαιον *Βακάριός* τις, οὗ διεσώθη τὸ χειρόγραφον. Ἐν αὐτῷ λοιπὸν ἐνίοτε ἀντιτάσσεται ἡ Πισσαία γραφὴ (litera Pisana) πρὸς τὴν τῶν ἐν Βονωνίᾳ Νομοδιδασκάλων (Bononienses legunt) (2), πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οὗτοι μεθήρμοσαν τὰ χειρόγραφα πρὸς τὸν ἴδιον αὐτῶν κανόνα.

Δὲν ἤντλησαν λοιπὸν οἱ Γλωσσογράφοι ἐκ μιᾶς καὶ μόνης πηγῆς, οὐδὲ ἡ Φλωρεντινὴ γραφὴ (ἤτοι ἡ Πισσαία) ἔχει πλείονα τὰ πιστὰ τῆς κοινῆς (vulgata). Τοῦτο διατρανοῦται ἐκ τῶν χασμάτων τῆς Φλωρεντινῆς, ἀναπληρωθέντων ἐν κοινῇ, ὅπως ἀδυνατοῦμεν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἤθελον ἐπινοήσει οἱ Γλωσσογράφοι (3).

Πρὸς ἀσφαλεστέραν βεβαιότητα περὶ τοῦ γνησίου κειμένου, ἢ ὅπως διαφωτίσωμεν ὅ,τι σκοτεινὸν ἐν αὐτῷ, προστίθενται ἐπικουρικαὶ πηγαί, περιέχουσαι τὸ κείμενον τῶν Νομοδιδασκάλων ἢ τῶν διατάξεων τῶν Αὐτοκρατόρων, ὁποῖον ὑπῆρχε πρὶν καταταχθῇ ἐν ταῖς Συλλογαῖς Ἰουστινιανοῦ. Ἐκ τῆς συγκρίσεως ταύτης πλεῖστον διαχέεται φῶς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Αἱ ἐπικουρικαὶ αὗται πηγαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς.

1. *Caji* Institutionum Commentarii IV. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο, ἀνακαλυθὲν ὑπὸ *Νιεβούρου* ἐν Βερώνῃ ἐν ἔτει 1816, πολλὰ τῆς ἐπιστήμης μετήλλαξεν, ἐπὶ ἀδοκίμων δοξασιῶν ἐρειδόμενα, πολὺ πλείονα δὲ ἤθελε βεβαιώσει, ἂν δὲν ὑπῆρχε χασματικόν. Ἔκτοτε αἱ Εἰσηγήσεις *Γαΐου* εἰς ἓν ἢ δύω βιβλία κατέστησαν ἄχρηστοι, ὡς παρεφθαρμέναι.

---

(1) Savigny αὐτ. σ. 460—466. Κατ' ἀντίθεσιν ἡ ἄλλη γραφὴ λέγεται ἀρχαία (litera vetus, antiqua, communis).

(2) Wenk Magister Vacarius (Lips. 1820). Savigny αὐτ. σ. 476.

(3) Ὅρα τὰ κυριώτερα χωρία ἐν Savigny αὐτ. σ. 436. π. χ. L. 42 de rei vind. (6. 1.) Si in rem actum sit, quamvis heres possessoris, si non (possideat, absolvatur, tamen siquid ex) persona defuncti commissum sit, omnimodo in damnationem veniat.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

2. Fragmentum veteris Jcti de jure fisci, συνανακαλυφθὲν μετὰ τοῦ Γαΐου.

3. *Ulpiani* fragmenta ἢ κατὰ τὸ Βατικανὸν χειρόγραφον XXIX tituli ex corpore Ulpiani. Δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι εἶναι τοῦ Οὐλπιανοῦ Liber singularis regularum (1).

4. Fragmentum veteris Jcti de juris speciebus et de manumissionibus, ὡς παράρτημα τοῦ συγγράμματος *Δοσιθέου*, Ἕλληνος γραμματικοῦ τοῦ γ'. αἰῶνος. Ἀλλὰ τὸ λατινικὸν πρωτότυπον ἀπωλέσθη, διεσώθη δὲ ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις ἐκ νέου ἐκλατινισθεῖσα.

5. Τὸ παρὰ Ἀγγέλου Μαίου ἐν ἔτει 1823 ἀνακαλυφθὲν παλίμψηστον ἐν τῇ Βατικανῇ Βιβλιοθήκῃ, ἐπονομασθὲν Fragmenta Vaticana, περιέχον δὲ τεμάχια Παύλου, Οὐλπιανοῦ καὶ Παπινιανοῦ, καὶ διατάξεις Αὐτοκρατόρων.

6. Ἡ Collatio Legum Romanarum et Mosaicarum, ἢ Lex Dei, περιέχει παραλληλισμὸν τῶν Μωσαϊκῶν νόμων καὶ τῶν 5 ἐπιφανῶν Νομοδιδασκάλων καὶ τῶν Κωδίκων Γρηγορίου καὶ Ἑρμογένους, ἀμφισβητεῖται δὲ ἂν καὶ τοῦ Θεοδοσίου.

7. Ἡ λεγομένη Consultatio veteris Jcti, ὀλίγον πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ συνταχθεῖσα καὶ περιέχουσα ἀπανθίσματα ἐκ τῶν μνησθέντων Κωδίκων καὶ ἐκ τῶν ἀρεσκόντων (sententiae) τοῦ Παύλου.

8. Ὁ Οὐιζιγοτθικὸς Κώδιξ τῶν Ῥωμαίων, Breviarium Alaricianum λεγόμενος, τοῦ ἔτους 506 (2). Τὸ ἔργον εἶναι σπουδαῖον, διότι παρέχει τὰ ἑξῆς.

α'. Ἐκ τοῦ Κώδικος Θεοδοσίου βιβλία 16 (3).

β'. Νεαρὰς Θεοδοσίου, Οὐαλεντιανοῦ, Μαρκιανοῦ, Μαϊοριανοῦ καὶ Σεβήρου (4).

---

(1) Μέχρι Γοδοφρέδου Bibl. jur. c. 2. § 3 ἐλογίζετο ὡς μέρος τοῦ Breviarium, ἀλλ' ἤδη καὶ αὐτὸς ἐγνωσιμάχησεν ad L. un. C. Th. (4. 1). Περὶ τοῦ νεωστὶ ἀνακαλυφθέντος ἐν Βιέννῃ ἐκ τῶν Εἰσηγήσεων Οὐλπιανοῦ ὅρα τόμ. Ε'. § 21. σ. 33. ὑποσ. 2.

(2) Savigny αὐτ. II, σ. 36. καὶ ἑπ.

(3) Συνεπληρώθησαν διὰ νεωτέρων ἀνακαλύψεων Cod. Theod. fragm. inedita ex C. palimpsesto bibl. Taurinensis Peyron 1823 καὶ Th. C. genuina fragmenta ex membranis bibl. Ambrosianae Mediolanensis, edidit Clossius 1824. Ἴδε τὴν νεωτέραν ἔκδοσιν Haenel 1837. Bonn.

(4) Συνεπληρώθησαν δι' ἄλλων χειρογράφων· ὅρα ἔκδοσιν Haenel 1844 Bonn

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γ'. Εἰσηγήσεις Γαΐου ἐν δύο βιβλίοις.

δ'. Παύλου Sententiae receptae ἐν 5 βιβλ.

ε. Ἐκ τοῦ Κώδικος τοῦ Γρηγορίου 13 τίτλους.

ς'. Ἐκ δὲ τοῦ Κώδικος τοῦ Ἑρμογένους 2 τίτλους (1).

ζ'. Τεμάχιόν τι τοῦ Παπινιανοῦ.

Ὅλα ταῦτα οἱ νεώτεροι ἐξέδωκαν ἰδιαιτέρως.

9. Ἥττονος ἀξίας εἶναι τῶν Ὀστρογότθων ὁ Κώδιξ, Edictum Theodorici, συγκείμενος ἐκ διατάξεων Αὐτοκρατορικῶν καὶ ἐκ τῶν ἀρεσκόντων (sententiae) τοῦ Παύλου, ἀλλὰ παρεφθαρμένων. Φιλονεικεῖται, ἂν οἱ συντάκται αὐτοῦ συνεβουλεύθησαν τὸ προμνησθὲν Breviarium, ἢ εἶναι αὐτοῦ μικρόν τι προγενέστερον, ἤτοι τοῦ ἔτους 500, ἐνῷ ἐκεῖνο εἶναι τοῦ ἔτους 506 (2).

10. Ἡ Lex Romana Burgundionum (ἢ Papian) εἶναι συναγωγὴ βουργουνδικῶν νόμων διὰ τοὺς βουργουνδοὺς καὶ ῥωμαϊκῶν διὰ τοὺς ῥωμαίους, εἰς οὓς οὗτοι ἐξηκολούθησαν ὑπαγόμενοι.

Οἱ ῥωμαϊκοὶ νόμοι ἐλήφθησαν ἐκ τῶν αὐτῶν πηγῶν, ἐξ ὧν καὶ οἱ τοῦ Breviarium, ἀλλ' εἶναι ἀμφίβολον, ἂν συνεβουλεύθησαν τοῦτο οἱ συντάξαντες (3). Ἡ ἐπιγραφὴ Papiniani liber responsorum δὲν προῆλθεν ἐκ παρεννοήσεως τοῦ Κουϊακίου, διότι ἀπαντᾷ ἐν ἀρχαίῳ χειρογράφῳ (4).

Αἱ τρεῖς τελευταῖαι συλλογαὶ εἶναι προγενέστεραι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Οὗτος, διὰ τῆς παρ' αὐτοῦ ἐκπονηθείσης, συνήρμοσεν εἰς ἓν σῶμα τὰ χύδην κείμενα καὶ ἀποχωρίσας τὰ ἀπαρχαιωθέντα ἐρρύθμισε τὰ λοιπὰ πρὸς τὰς νέας διατάξεις, δι' ὧν προέβη εἰς σπουδαίους νεωτερισμούς, κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ καὶ τὴν τότε κατάστασιν τῆς κοινωνίας. Πεισθεὶς δέ, ὅτι ἐξεπόνησεν ἔργον τέλειον καὶ μόνιμον, ἔκρινε δέον νὰ προνοήσῃ, ὅπως μὴ διασπασθῇ ἡ ἁρμο-

---

(1) Ἐπηυξήθησαν ἐν ἐκδ. Haenel 1835 Bonn.

(2) Clöden das R. R. im Ostg. Reiche Jen. 1843. Rudorff Rechtsg. I. § 106.

(3) Haenel Lex Rom. Visig. σ. XCIII.

(4) Ὡς ἔδειξεν ὁ Klenze gesch. Zeitschr. IX. σ. 238, ἐνῷ ὁ Savigny αὐτ. II. σ. 23 ὑπέλαβε τὸ ἐναντίον. Τὸ ὅλον ὠνομάσθη καὶ Gundobada ἐκ τοῦ βασιλέως Gundobald, ἴσχυσε δὲ μέχρι Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς. Rudorff Gesch. I. § 103.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νία αὐτοῦ διὰ τῆς ἀποσυνθετικῆς ἐνεργείας ἑρμηνευτῶν, οὕτω δὲ περιπέσωσι πάλιν οἱ νόμοι εἰς θόρυβον καὶ ἀκοσμίαν. Πρὸς τοῦτο ἐξελέξατο τὰ ἑξῆς μέσα.

Πρῶτον περιώρισε τὴν σπουδὴν τοῦ δικαίου εἰς τρεῖς μόνας πόλεις, τὴν παλαιὰν καὶ νέαν Ῥώμην καὶ τὴν Βηρυτόν (1). Ἤδη πρὸ τεσσάρων ἐτῶν (ἐν ἔτει 529) εἶχεν ἀπαγορεύσει ἐν Ἀθήναις διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν νόμων (2). Ἀλλ' ἡ παλαιὰ Ῥώμη ταχέως πάλιν ἀπεσπάσθη τῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ δὲ Βηρυτὸς ὑπὸ σεισμοῦ καὶ ἐμπρησμοῦ κατεστράφη, ὥστε ἐν μόνῃ τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐδιδάσκοντο οἱ νόμοι.

Δεύτερον ἀπηγόρευσεν οἱαδήποτε ὑπομνήματα τῶν νόμων, ἐπιτρέψας μόνην τὴν ἑλληνικὴν κατὰ πόδα ἑρμηνείαν καὶ παράτιτλα, δηλ. ἐπεξηγήσεις, ἢ διὰ παραφράσεων, ἢ διὰ παραθέσεως ἄλλων χωρίων. Ἂν τυχὸν ἔμελλε ν' ἀναφυῇ εἰς τὸ ἑξῆς ἀμφισβητήσιμόν τι, εἰς μόνον τὸν Αὐτοκράτορα διεφυλάχθη τὸ δικαίωμα τῆς ἑρμηνείας (3).

Οἱ παραβάται τῶν ἀπαγορεύσεων τούτων ἀπειλοῦνται διὰ τῆς ποινῆς τῆς παραποιήσεως, τὰ δὲ συγγράμματα αὐτῶν παραδίδονται εἰς τὸ πῦρ.

Ἀναλογίζοντες τὰς συνεπείας τοιούτων περιορισμῶν καὶ παραβάλλοντες τὴν παρακμήν, εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ πολιτεία ἀμέσως μετὰ τὸν Ἰουστινιανόν, δὲν ἀποροῦμεν διατὶ κατέπεσε τὸ μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας φιλοτεχνηθὲν οἰκοδόμημα, ἀπέβησαν δὲ ἀσθενεῖς ὅλαι αἱ μετέπειτα ἀπόπειραι πρὸς ἀνόρθωσιν αὐτοῦ. Τοὐναντίον, ὅπου ἀνέκυψεν ἐλευθέρα ἐπιστήμη, ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ, ἀνέλαμψε πάλιν τὸ ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ κατ' ἀξίαν ἐτιμήθη.

Ἡ τελεία νομοθεσία, οἵαν ἐθεώρει τὴν παρ' αὐτοῦ ἐκπονηθεῖσαν ὁ Ἰουστινιανός, δὲν χρῄζει τῆς δεσμεύσεως τοῦ πνεύματος, ὅπως διατηρηθῇ ἀβλαβὴς καὶ ἀκεραία, ἡ δὲ ἐπιστήμη εἶναι ὁ μόνος ἀσφαλὴς φύλαξ, τείνουσα πάντοτε εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ὀρθῆς ἑρμηνείας

---

(1) Const. Omnem § 7.

(2) Χρονικὸν Μαλαλᾶ σ. 164 (ἐκδ. Ἐνετ.)

(3) Constitut. Tanta § 21. L. 1. § 12. L. 2. § 21. C. de vet. j. enucl (1. 17).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ διατηροῦσα ἄσβεστον τὴν πανταχόθεν ἀποδιώκουσαν τὸ σκότος δᾷδα τῆς διανοίας.

Οὐδεὶς σήμερον πρεσβεύει, ὅτι οἱ ἐπιστημονικῶς πραγματευόμενοι περὶ τοῦ γαλλικοῦ Κώδικος φέρουσι θόρυβον καὶ σύγχυσιν, ἀλλὰ παρὰ πάντων ὁμολογεῖται, ὅτι οὐδενὸς τῶν νεωτέρων Κωδίκων ἡ ἔννοια κατέστη τοσοῦτον διαυγής, ὅσον τοῦ γαλλικοῦ, λόγῳ τῆς ἐπιστημονικῆς περὶ αὐτοῦ μελέτης. Ἐν τούτοις καὶ ὁ Ναπολέων αὐτός, ἅμα ἰδὼν τὰ πρῶτα Σχόλια τοῦ Κώδικος, ἀνεβόησε δυσανασχετῶν, *τετέλεσται ὁ Κώδιξ* (Mon code est perdu)! Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἔζησεν ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν οὐδεμία πλέον ἀπόπειρα εἶναι ἐφικτὴ κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος καὶ τῆς συνειδήσεως, ἀλλά, πρὶν τὸ κοινὸν φρόνημα φωτισθῇ περὶ τῆς ἀνεκτιμήτου αὐτῆς ἀξίας, πολλοὶ ἔμελλον νὰ παρέλθωσιν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ αἰῶνες καὶ πολλαὶ δοκιμασίαι μέχρι τῆς προόδου ταύτης τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ταχεῖα παρακμή, ἣν οὐ μόνον αἱ ἀπαγορεύσεις ἐλευθέρας ἐρεύνης, ἀλλὰ καὶ ἄλλα αἴτια ἐπετάχυναν, μαρτυρεῖται ἰδίως, καθόσον ὅσοι ἀφῆκαν ἴχνη σπουδῆς τοῦ δικαίου ἄξια λόγου εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀνήκουσι, πολλοὶ ὑπάρξαντες καὶ συνεργάται τῶν νομοθετημάτων αὐτοῦ, ἐκ δὲ τῶν μετὰ ταῦτα ὀλίγοι ἀκούονται.

Τὰ ἔργα αὐτῶν ἦσαν ἑλληνικαὶ παραφράσεις, *κατὰ πόδα ἑρμηνεῖαι* (index), ἤτοι σύντομοι παραδόσεις κατὰ συνοπτικωτέραν τῶν Πανδεκτῶν καὶ τοῦ Κώδικος ἔκθεσιν, *ἐπιτομαὶ* πρὸ πάντων τοῦ Κώδικος καὶ τῶν Νεαρῶν. Στοιχεῖα τῶν ἑρμηνειῶν καὶ ἐπιτομῶν ἦσαν, *παραγραφαὶ* πρὸς ἐξήγησιν λέξεων ἢ χωρίων, *παραπομπαί*, *ἀπορίαι* πρὸς λύσιν κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν, ἢ *σημειώσεις*. Ἄλλο εἶδος ἦσαν τὰ *παράτιτλα*, ὡς ὁρίζει αὐτὰ ὁ Βλάσταρης, *καθ' ἕκαστον τίτλον ἀναπληρώσεις ἔχοντα τῶν παραλελειμμένων χρησίμων*. Ἔγραφον τέλος καὶ *μονοβίβλους* ἢ ὡς λέγομεν σήμερον μονογραφίας περὶ ὡρισμένης τινὸς ὕλης (1).

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ διέπρεψαν οἱ ἑξῆς (2).

(1) Περὶ τούτων πάντων ὅρα Heimbach Griech. Röm. Recht. ἐν τόμῳ 86 τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν Ersch und Gruber (1868).

(2) Οἱ μικρὸν πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ νομικοί, παρὰ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ λίαν τιμώμενοι, συνήθως ὀνομάζονται ῥήτορες, εἶναι δὲ οἱ ἑξῆς. Κύριλλος, Δομνῖνος, Δημοσθένης, Εὐδόξιος καὶ Πατρίκιος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ *Θεόφιλος*, διατελέσας Comes sacri Consistorii καὶ Ἀντικήνσωρ (Καθηγητὴς) καὶ συνεργασθεὶς ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τοῦ Κώδικος, ἐν Εἰσηγήσεσι καὶ Πανδέκταις. Συνέγραψε πρὸ πάντων τὴν μετάφρασιν τῶν Εἰσηγήσεων, ἐν αἷς οὐδόλως μνημονεύει διατάξιν τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ Κώδικος, ὡς προτελευτήσας ἴσως. Ἡ παράφρασις αὕτη ἐνιαχοῦ εἶναι πληρεστέρα καὶ διὰ τοῦτο πολύτιμος ὡς καὶ διὰ τὴν ἐν γένει ἐπιβεβαίωσιν τῆς πρωτοτύπου ἐννοίας. Συνέγραψε καὶ ἑρμηνείαν (index) τῶν πρώτων βιβλίων τῶν Πανδεκτῶν (1).

Ὁ *Δωρόθεος*, Quaestor sacri Palatii, ἐκλήθη ἐκ Βηρυτοῦ, ὅπου ἐδίδασκεν, ὅπως συνεργασθῇ εἰς τὰς Εἰσηγήσεις, τοὺς Πανδέκτας καὶ τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ Κώδικος, ἀπεβίωσε δὲ μετὰ τὴν Νεαρὰν ριε'. (542), ἣν μνημονεύει. Ἔγραψεν *Ἴνδηκα* τοῦ Πανδέκτου, καθ' ὃν, ὡς λέγει ὁ Βλάσταρης, μέσῃ τάξει ἐχρήσατο. Ἐν τοῖς Σχολίοις τοῦ βιβλ. ΚΗ'. τίτλ. ζ'. καὶ η'. τῶν Βασιλικῶν σώζεται ἀκεραία ἡ συγγραφὴ τοῦ Δωροθέου κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς μορφήν, ἐνῷ ἀλλαχοῦ μόνον ἀπανθίσματα.

Ὁ *Ἰσίδωρος* ἐδίδαξε τὸ πιθανώτερον ἐν Βηρυτῷ, ὑπεμνημάτισε δὲ τὸν Κώδικα, ὡς λέγει ὁ Βλάσταρης (2), στενότερον τοῦ Θαλελαίου πλατύτερον δὲ τῶν Ἀνατολίου καὶ Θεοδώρου, τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ καλεῖται *ἔκδοσις τοῦ Ἰσιδώρου*. Εἶναι λίαν ἀμφίβολον ἂν συνέγραψεν ἑρμηνείαν τῶν (ἴνδηκα) Πανδεκτῶν, διότι τὰ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα φαίνονται τοῦ Δωροθέου ἐξ ὅλης τῆς ὑφῆς (3).

Ὁ *Ἀνατόλιος* εἶναι ἐπίσης ἐκ τῶν Ἀντικηνσόρων, πρὸς οὓς ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέτεινε τὴν διάταξιν Omnem reipublicae, ἐκλήθη δὲ ἐκ Βηρυτοῦ, ὅπως συνεργασθῇ εἰς τοὺς Πανδέκτας. Κατὰ Βλάσταρην ἐξέδωκε τὸν Κώδικα συντομώτερον τοῦ Θεοδώρου, ὅπερ δὲν φαίνεται ἀληθεῦον. Ἴσως ἐκαλεῖτο τὸ ἔργον αὐτοῦ ὡς τοῦ Θεοδώρου *σύντομος Κῶδιξ* ἢ *σύντομος τοῦ Κώδικος*.

Ὁ *Θαλέλαιος* καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων διδασκάλων, πρὸς ὃν ἡ μνησθεῖσα διάταξις. Παρὰ τῶν μεταγενεστέρων ὀνομάζεται

(1) Reitzad Theoph. Βασιλικῶν ἔκδ. Χαϊμβάχου τόμ. Β'. σ. 19. 102 καὶ ἐπ. Θέμις Α'. σ. 206.

(2) Σύνταγμα κατὰ Στοιχεῖον ἐν τέλει τῆς Προθεωρίας.

(3) Τοῦτο φρονοῦσιν ὁ Zachariä καὶ ὁ Heimbach.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ *κωδικευτὴς*, διότι ἐξέδωκε τοὺς Κώδικας εἰς πλάτος. Ἡρμήνευσεν ὡς φαίνεται καὶ Πανδέκτας, ἀλλὰ δὲν ἐξέδωκε τοιαύτην ἑρμηνείαν, διὸ ἐνίοτε λέγει *ἔγνωμεν*, *μεμαθήκαμεν* κτλ. ταῦτα ἀναφερόμενα εἰς παραδόσεις ἀκροαματικάς, ὧν παρέλαβε τὰς σημειώσεις ὁ Στέφανος (1).

Ὁ Ἰουστινιανὸς προσέτι ἐν τῇ μνησθείσῃ διατάξει μνημονεύει ὡς Ἀντικήνσορας τοὺς *Κρατῖνον* καὶ *Σαλαμίνιον*.

Ἀμέσως μετὰ Ἰουστινιανὸν διέπρεψαν ὁ *Στέφανος* (2), συχνάκις μνημονευόμενος ὡς ἑρμηνευτὴς Εἰσηγήσεων, Πανδεκτῶν καὶ Κώδικος, ὁ *Ἀνώνυμος* (3) συγγράψας καὶ ἑρμηνείαν Πανδεκτῶν κατ᾽ ἐπιτομὴν καὶ περὶ *ἐναντιοφανειῶν*, *Κύριλλος* ὁ *Ἰνδηκευτὴς*, ὁ *Ἀθανάσιος*, οὗ ἡ ἐπιτομὴ Νεαρῶν (4), ὁ *Θεόδωρος*, ὅστις συνέγραψε *Σύντομον τοῦ Κώδικος σὺν παραπομπαῖς* καὶ *Σύντομον τῶν Νεαρῶν* (5), ὁ *Ἰωάννης Κοβίδας*, συγγράψας *Ποινάλιον*, ὁ *Φιλόξενος* περὶ Νεαρῶν, ὁ *Φωκᾶς* καὶ ὁ *Συμβάτιος*. Οὐδεὶς τούτων ὑπερέβη τὴν ἀρχὴν τοῦ ζ΄. αἰῶνος.

Μονοβίβλους τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔχομεν Ἀνωνύμου *περὶ λεγάτων καὶ μόρτις καῦσα ὡρεῶν*, τοῦ αὐτοῦ περὶ *ἐναντιοφανειῶν*, τοῦ Κοβίδου *ποινάλιον*, τὰς *Ῥοπάς* (6). Μεταγενέστερον εἶναι τὸ περὶ *Ἀγωγῶν* (7), ἐν μέρει πρὸ τῶν Βασιλικῶν καὶ ἐν μέρει μετ᾽ αὐτά.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Ἰσαύρων οὐδὲν ἄλλο ἀπαντᾷ ἄξιον λόγου. Εἰς ποίαν ὅμως οἰκτρὰν κατάστασιν περιῆλθεν ἡ νομοθεσία, ἐκ τῶν νομοθετικῶν ἔργων τῶν Ἰσαύρων μανθάνομεν.

---

(1) Θέμις Α΄. σ. 204. Heimbach ἐν τῇ μνησθείσῃ Ἐγκυκλοπ. σ. 247. Κατὰ Mortreuil I. σ. 283. ἐν παρόλῳ ἡρμήνευσε τοὺς Πανδέκτας.

(2) Δὲν εἶναι ὁ συνεργασθεὶς ἐν Πανδέκταις Const. Tanta § 9.

(3) Οἱ Biener, Zachariä καὶ Heimbach συμφωνοῦσιν ὅτι εἶναι ὁ Ἰουλιανὸς ὁ συγγράψας λατινιστὶ τὴν Ἐπιτομὴν Νεαρῶν.

(4) Ἐξεδόθη ὑπὸ Heimbach ἐν τοῖς Ἀνεκδότοις.

(5) Ἐξεδόθη ὑπὸ Ζαχαρίου ἐν τοῖς Ἀνεκδότοις ἐκ τοῦ ἐν Ἀθωνι χειρογράφου.

(6) Συμφωνοῦσι Biener, Zachariä καὶ Heimbach, ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν ἀμέσως μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἐποχήν. Ὁ τελευταῖος πλατύτερον ἐν τῇ μνησθείσῃ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ σ. 272.

(7) Ἀντὶ Δεακτιόνιβους (de actionibus) ἐξ ἐσφαλμένης γραφῆς ὠνομάσθη Διατιονήβους, περὶ ἰδικῶν ἀγωγῶν Θέμις. Α΄. σ. 117.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μεσοῦντος τοῦ η'. αἰῶνος, δηλ. μεταξὺ 739—471 οἱ Αὐτ. Λέων καὶ Κωνσταντῖνος, οἱ Ἴσαυροι, ἐξέδωκαν σύνοψιν λακωνικωτάτην τῶν νόμων, τὴν λεγομένην *Ἐκλογήν* (1).

Ἐξηγοῦντες ἐν προοιμίῳ τὴν ἀνάγκην τῆς Ἐκλογῆς δύω τινὰ προβάλλουσι, τὸ μέν, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ ἐκ τῆς πληθύος τῶν βίβλων κατέστη *δυσδιάγνωστος* ὁ νοῦς τῶν νόμων, ἔξω δὲ αὐτῆς παντελῶς *ἀδιάγνωστος*. τὸ δὲ, ὅτι νεώτεραι παρ' αὐτῶν εἰσήχθησαν διατάξεις περὶ τῶν συχναζόντων πραγμάτων καὶ συναλλαγμάτων καὶ καταλληλότεραι ὡρίσθησαν περὶ τῶν ἐγκλημάτων ποιναί. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ πληθὺς τῶν βίβλων δὲν ηὔξησεν, ὥστε αὐταὶ αὗται κατέστησαν ἄχρηστοι διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐπιστημονικῆς μελέτης καὶ μόλις ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ καταληπταί.

Οἱ εἰκονοκλάσται Αὐτοκράτορες δεινὸν ἐπεχείρησαν ἔργον, διὰ τοῦ τρόμου καὶ δι' ἀπηνῶν καταδιώξεων νὰ μετατρέψωσι τὸ θρησκευτικὸν φρόνημα κατὰ τὰς στενοτέρας αὐτῶν δόξας, καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδὲν ἐσεβάσθησαν ἐκ τοῦ παρελθόντος. Ὅ,τι νέον ὑπάρχει ἐν τῇ Ἐκλογῇ, ἐκ ιη'. συντόμων τίτλων συγκειμένη, εἶναι ἐντελῶς ἄμορφον καὶ σχεδὸν βαρβαρικόν, ἀλλ' ἐν πᾶσιν εἶναι ἀτελής, περιοριζομένη εἰς τὰ περὶ γάμου, ἐπιτροπείας, κληρονομίας, εἰς ἐλάχιστα περὶ συμβάσεων, οὐδὲν περιλαμβάνουσα περὶ κυριότητος, εἰμὴ μόνον περὶ στρατιωτικῆς κτήσεως, μεθ' ὃ ἕπονται τὰ περὶ ἐγκληματικῶν κεφαλαίων καὶ διανομῆς σκύλων. Ἐν συνόλῳ βλέπει τις ἐπικρατοῦν στρατιωτικὸν πνεῦμα, μικρὸν φροντίζον περὶ νομικῆς ἀκριβείας.

Βεβαίως τὸ ἰσχνὸν τοῦτο ἀπάνθισμα δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀναγκαστῆς ἀτελεστέρας κοινωνίας, ἀλλ' ἐν τούτοις διὰ τὸ λακωνικὸν καὶ τὸ ὁμόγλωσσον διετηρήθη ἐν χρήσει καὶ παρ' ἰδιωτῶν ἐπηυξήθη, μέχριςοῦ ἐπὶ Βασιλείου Μακεδόνος πάλιν ἀνέλαμψεν ἡ σπουδὴ τοῦ δικαίου, ἐπανερχομένου εἰς τὰ πρὶν κρατήσαντα.

Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος, ἐπιμεληθεὶς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς βασιλείας, ἐκ τῶν πρώτων αὐτοῦ φροντίδων ἐθεώρησε ν' ἀφαιρέσῃ ἐκ τοῦ μέ-

(1) Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὀνομάζεται καὶ ἁπλῶς Νόμος, ἢ Ἐγχειρίδιος ἢ Νεαρὰ διάταξις. Zachariä Πρόχειρος Νόμος σ. XL. Παρ' αὐτοῦ ἐξεδόθη ἐν ἔτει 1832 Collectio librorum juris Graeco-Romani.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σου τὴν Ἐκλογὴν τῶν Ἰσαύρων, *ὡς ἀνατροπὴν μᾶλλον τῶν καλῶς νομοθετηθέντων κατὰ βούλησιν τοῦ συλλεξαμένου*. Ἐπανερχόμενος εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εἰς δύω τινὰ ἀπέβλεψεν ὡς ἀναγκαῖα, τὸ μὲν νὰ χορηγήσῃ σύνοψιν λακωνικὴν, ἧς ἐφάνη ἡ σπουδαία χρησιμότης, τὸ δὲ νὰ ἐξελληνίσῃ τοὺς νόμους, μὴ ὄντας πλέον τοῖς πασι καταληπτοὺς ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ.

Ἐπὶ τούτῳ μετὰ τῶν συμβασιλέων, Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος ἐφρόντισε πρῶτον τὴν ἐπεξεργασίαν ἐν 40 τίτλοις νέου ἀπανθίσματος, τοῦ τοῦ *Προχείρου* (1), ἐκδοθέντος μεταξὺ τῶν ἐτῶν 870—878. Τὸ ἀπάνθισμα τοῦτο ἔγινε λίαν εὐπρόσδεκτον, ὡς αἶρον ἐκ τοῦ μέσου πᾶν ἴχνος τῆς φθοροποιᾶς δόξης τῶν εἰκονοκλαστῶν καὶ ὡς ἀνακαίνισις τῶν νόμων Ἰουστινιανοῦ, ὧν ἤρξατο πάλιν ἡ ἐπιμελεστέρα σπουδή. Χάριν αὐτῆς ὑπεσχέθησαν οἱ Αὐτοκράτορες εἰς τοὺς βουλομένους γνῶσιν καὶ μάθησιν τοῦ *πλάτους τῶν νόμων* Ἀνακάθαρσιν τῶν παιλαιῶν νόμων, ὅπως μένωσιν ἐν ἰσχύϊ, ἐν ἑξήκοντα βίβλοις, ἐνῷ ἐν ἑτέρῳ τεύχει συμπεριέλαβον ὅσα ἀνηρέθησαν.

Κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Προχείρου οἱ Αὐτοκράτορες μάλιστα ἐν τοῖς 21 πρώτοις τίτλοις ἐπιμελῶς ἀνέγραψαν τὰς ἑλληνικὰς ἑρμηνείας τῶν πηγῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐν δὲ τοῖς ἑπομένοις μᾶλλον ἀπέβλεψαν εἰς τὰς νεωτέρας διατάξεις.

Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν ἁπάσης τῆς νομοθεσίας, παραγγελίᾳ τῶν μνησθέντων Αὐτοκρατόρων, δὲν ἐβράδυναν νὰ παρατηρήσωσι παντοίας ἐλλείψεις τοῦ Προχείρου. Ὡς ἐκ τούτου μετολίγον ἐπὶ Βασιλείου, Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, ἤτοι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 879—886 ἐξεπονήθη νέα ἔκδοσις ὑπὸ τὸνομα *Ἐπαναγωγὴ*, ὡς τελειοτέρα σύνοψις, ἣν ὁ τότε καιρὸς ἐπεζήτει (2).

Ἐνῷ ἐν Προχείρῳ οἱ Αὐτοκράτορες βεβαιοῦσιν, ὅτι ὁ *πρώην ἐγχειρίδιος*, ἤτοι ἡ Ἐκλογὴ τῶν Ἰσαύρων, δὲν ἀνετράπη ὁλοσχερῶς, ἀλλ' ὅσον ὤφειλεν, ἐν Ἐπαναγωγῇ, μετὰ σπουδαιοτέραν τῶν πηγῶν μελέτην, ἀναγγέλλουσιν, ὅτι ἐντελῶς ἀπέβαλον καὶ ἀπέρριψαν τὰς *τῶν Ἰσαύρων φλυαρίας*, ὅπερ δὲν ἐπαληθεύει, διότι ἐκ

(1) Παρὰ τῶν Βυζαντινῶν καλεῖται ὡσαύτως Διάταξις Βασιλείου, ἢ τῶν τριῶν βασιλέων, τὸ τεσσαρακοντάτιτλον Ἐγχειρίδιον, ἢ Ἐγχειρίδιος νόμος. Zachariä Πρόχειρος Νόμος σ. LX. (1837).

(2) Ἐξεδόθη ὑπὸ Ζαχαρίου συνάμα μετὰ τῆς Ἐκλογῆς ἐν Λειψίᾳ 1852

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς Ἐκλογῆς διετηρήθησαν τὰ περὶ προγάμου δωρεᾶς (τίτ. ιθ'. κεφ. ε'.–θ') (1).

Πολλὰς ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς πιθανότητας ἡ γνώμη, ὅτι ἡ Ἐπαναγωγὴ δὲν ἔφθασε νὰ εἰσαχθῇ ὡς νόμος, καθόσον ἐν Βασιλικοῖς μόνον τὸ Πρόχειρον μνημονεύεται, αὐτὸ δὲ καὶ ὁ Ἀρμενόπουλος ἠκολούθησε (2).

Συγκειμένη καὶ αὐτὴ ἐκ 40 τίτλων, πρόσθετα περιέχει ἐν 1—11, 13, 19 καὶ 30, τὰ δὲ ὑπὸ τοὺς τίτλους τούτους ἐν Προχείρῳ συνεχωνεύθησαν ὑπὸ τοὺς λοιποὺς, ὥστε ἡ Ἐπαναγωγὴ εἶναι πληρεστέρα, συνάδει δὲ μᾶλλον κατὰ τὴν κατάταξιν τῆς ὕλης πρὸς τὰ Βασιλικά, περὶ ὧν ἤδη ὁ λόγος.

Ἐν προοιμίῳ τοῦ Προχείρου οἱ Αὐτοκράτορες εἶπον, ὅτι τὰ *συνεστῶτα τῶν παλαιῶν νόμων ἐν ἑτέραις ἑξήκοντα βίβλοις καθυπετάξαμεν*. Τοὐναντίον ἐν προοιμίῳ τῆς Ἐπαναγωγῆς χαρακτηρίζουσιν αὐτὴν ὡς εἰσαγωγικὴν *τῶν ἐν ταῖς τεσσαράκοντα βίβλοις κειμένων*. Ἡ εἰς ἡμᾶς διασωθεῖσα ἔκδοσις τῶν Βασιλικῶν δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὸν τελευταῖον ἀριθμὸν, διότι εἶναι πραγματικῶς, ὡς ὀνομάζεται, ἑξηκοντάβιβλος, οὔτε ἀναφαίνεται ἄλλο ἴχνος τεσσαρακονταβίβλου.

Ἡ ἁπλουστέρα ὑπόθεσις πρὸς ἐξήγησιν τούτων εἶναι, ὅτι ὁ Βασίλειος πρῶτος ἐξέδωκεν ἐν ἑξήκοντα βίβλοις τὴν Ἀνακάθαρσιν, κατόπιν δὲ προέβη καὶ εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν ἐν τεσσαράκοντα. Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τούτου ἐπεκαλέσθησαν, ὅτι τὰ εἴκοσι ἐκ τῶν ἑξήκοντα βιβλίων περιεῖχον τὰς ἀνηρημένας διατάξεις (3), ἀλλ' ἀντίκεινται αὐταὶ αἱ λέξεις τοῦ Προχείρου, *ἐν ἑτέραις ἑξήκοντα βίβλοις καθυπετάξαμεν*. Τίς θέλει πιστεύσει ὅμως, ὅτι ἐν μικρῷ διαστήματι χρόνου ἐξεπονήθησαν δύω ἐκδόσεις τῶν Βασιλικῶν, ὧν ἡ τελευταία ἀπέβη βραχυτέρα;

Ἡ σύγχυσις αὕτη διαλύεται διὰ μόνης τῆς εἰκασίας, ὅτι οἱ Αὐτοκρ. Βασίλειος, Κωνσταντῖνος καὶ Λέων ἐπεχείρησαν μὲν τὴν

(1) Ὁ Σχολιαστὴς παρατίθησι τὰ κεφάλαια ιθ'–ιζ' ἐκ τοῦ Προχείρου κατὰ τὸ Ἰουστινιανοῦ δίκαιον, ἀλλ' ὡς μὴ ἐγκριθέντα. Ὁ Αὐτ. Λέων διὰ Νεαρῶν ἐρρύθμισε ταῦτα μᾶλλον κατὰ τὰ ἐν τῇ Ἐκλογῇ.

(2) Zachariae Innere Gesch. σ. 37. Heimbach ἐν τῇ μνησθείσῃ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ σ. 307. (3) Heimbach Ἀνεκδ. Ι. σ. XLII.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς ἑξήκοντα βίβλους σύνταξιν, ὅτε ἐξέδωκαν τὸ Πρόχειρον, καὶ ἐν τῇ βεβαιότητι τῆς ἐκτελέσεως ἀνήγγειλαν ὡς περατωθὲν τὸ ἔργον, πολλὰ λέγοντες ἐν προοιμίῳ περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἐπαναγωγῆς μετέβαλον σχέδιον, διὸ ἐν προοιμίῳ αὐτῆς ἀναφέρονται εἰς τὴν τεσσαρακοντάβιβλον ὡς γνωστήν.

Οὕτω ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν μὲν 23 Νοεμβρίου 533 ἐξέδωκε τὰς Εἰσηγήσεις, ὧν ἡ ἰσχὺς ὡρίσθη ἀπὸ τῆς 30 Δεκεμβρίου, τὴν δὲ 16 Δεκεμβρίου 533 τοὺς Πανδέκτας. Ἐντούτοις ἐν προοιμίῳ τῶν Εἰσηγήσεων μνημονεύει τοὺς Πανδέκτας ὡς περατωθέντας (1).

Τὴν εἰκασίαν ταύτην ὑποστηρίζει ὁ Φώτιος, ὅστις ἐν ἔτει 883 ἐξέδωκε τὸν Νομοκάνονα (2), περιλαμβάνων τοὺς συνάδοντας πολιτικοὺς νόμους, οὐδεμίαν δὲ μνείαν ποιεῖται τῶν Βασιλικῶν, ἢ Ἀνακαθάρσεως τῶν παλαιῶν νόμων, ὡς μεταγενεστέρων.

Τοὐναντίον, ὅτε συνετάχθη ἡ Ἐπαναγωγὴ ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων Βασιλείου, Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, ἦσαν ἤδη ἐκδεδομένα τὰ Βασιλικὰ ἐν τεσσαράκοντα βίβλοις.

Μετὰ ταῦτα ὁ Αὐτ. Λέων ἐπεξειργάσθη πάλιν τὰ Βασιλικὰ καὶ, κατὰ τὴν ἀρχικὴν πρόθεσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, παρέτεινε τὸ ἔργον εἰς ἑξήκοντα βίβλους, αἵτινες μόναι περιῆλθον εἰς ἡμᾶς (3).

Ἐντεῦθεν ἐξάγομεν τὴν χρονολογίαν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔργων τούτων, τοῦ μὲν Προχείρου μικρὸν πρὸ τοῦ ἔτους 878, τῆς ἐν 40 βίβλοις Ἀνακαθάρσεως περίπου ἐν ἔτει 884, τῆς δὲ Ἐπαναγωγῆς μικρὸν πρὸ τοῦ ἔτους 886, ὅτε ὁ Βασίλειος ἐτελεύτησε (4).

Τὸ ἰδιαίτερον τεῦχος τοῦ Βασιλείου, τὸ περιέχον τὰς ἀναιρεθείσας διατάξεις, δὲν διεσώθη, ὅτι ὅμως ἐξεδόθη, μαρτυρεῖ ὁ ἄγνωστος

---

(1) Const. Imperator 14. Διάτ. Δέδωκεν § 23.

(2) Ζαχαρίου Πρόχ. Ν. σ. XCII.

(3) Ἐν προοιμίῳ Βασιλικῶν οὐδὲν λέγει ὁ Λέων περὶ Ἀνακαθάρσεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, λαλεῖ ὅμως ἐν Νεαρᾷ 1. «Κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς » μικρῷ μὲν πρόσθεν παρὰ τοῦ ἀειμνήστου πατρὸς ἡμῶν, νῦν δὲ παρ' ἡμῶν ἐγκεκρι» μένους ἢ τεθεσπισμένους, ταῖς δίκαις βραβεύειν τὰς διαλύσεις.» Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης Zachariae Πρόχ. σ. XXXLIV καὶ ἐπ. Mortreuil II σ. 46 καὶ ἐπ. Heimbach Βασιλικῶν ς'. τόμ. σ. 96 καὶ ἐν Ἐγκυκλοπαιδείᾳ σ. 308.

(4) Ζαχαρίου Πρόχ. Νόμος σ. XCIV. Ὁ Mortreuil II σ. 30, παραδεχόμενος ἐν ἔτει 870 τὴν ἔκδοσιν τοῦ Προχείρου, ὑπέλαβεν ὅτι κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος συνεβασίλευσεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἐν ᾧ συμπαρελήφθη ἐν ἔτει 879.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ βιογράφος (1). Ἡ ὑπόθεσις, ὅτι τὸ τεῦχος τοῦτο ἐξέδωκε πάλιν ὁ Λέων, εἶναι δὲ αἱ ἐπανορθωτικαὶ αὐτοῦ διατάξεις (2), ἀναιρεῖται ἐκ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι αἱ Νεαραὶ τοῦ Λέοντος δὲν εἶναι ἁπλῶς ἀναιρετικαί, ἀλλ' εἰσάγουσι καινοτομίας, οὐδεμία δὲ γίνεται μνεία τοῦ Βασιλείου ἐν αὐταῖς (3).

Ἡ ὑπὸ τοῦ Λέοντος ἀναθεωρηθεῖσα ἔκδοσις τῶν Βασιλικῶν τοσοῦτον ἐπεκράτησεν, ὥστε οἱ μεταγενέστεροι, πλὴν τοῦ ἀνωνύμου βιογράφου τοῦ Βασιλείου, ἐντελῶς ἀποσιωπῶσι τὴν παρ' αὐτοῦ ἐκπονηθεῖσαν Ἀνακάθαρσιν (4).

Ὁ Θεόδωρος Βαλσαμὼν ἀποδίδει εἰς Κωνσταντῖνον Πορφυρογέννητον τελευταίαν Ἀνακάθαρσιν τῶν Νόμων, ἀλλ' ἡ μαρτυρία αὐτοῦ στερεῖται ἀκριβείας, διότι ἀντιλέγεται παρ' ὅλων τῶν λοιπῶν, λαλούντων περὶ μόνου τοῦ Λέοντος, τὸ δὲ Παρισινὸν χειρόγραφον 2005 τοῦ ιε' αἰῶνος ὡς ἀκροτελεύτιον φέρει :

Τέλος τῆς ουνόψεως τῶν Ξ'. βιβλίων βασιλικῶν νομίμων. τῆς τελευταίας Ἀνακαθάρσεως φημὶ, ἣν ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος καὶ σοφώτατος συνεστήσατο Λέων (5).

Μετὰ τὸν Αὐτοκράτορα τοῦτον λοιπὸν οὐδεμία ἄλλη ἐγένετο μεταγενεστέρα τῶν Βασιλικῶν ἔκδοσις, οὐδὲ δύναταί τι ἡ ἐν Βατικανῷ χειρογράφῳ 853 σημείωσις περὶ Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου (6), διότι εἶναι τοῦ ις' αἰῶνος, διὰ ξένης χειρὸς καὶ ἐπὶ προσθέτου τεμαχίου, παρά τινος βεβαίως, ὅστις ἔδωκε πίστιν εἰς τὸν Βαλ-

---

(1) Heimbach ἐν ς' τόμῳ Βασιλικῶν σ. 97.

(2) Ζαχαρίου Πρόχειρ. σ. LXXXV ὑποσ. 108.

(3) Heimbach αὐτόθι. Ἆρα ἐν Νεαρᾷ 71, λαλῶν ὁ Λέων περὶ διατάξεως τοῦ Βασιλείου, ἥτις *μὴ παρὰ τοῦ πατρὸς εἰς τὴν τῶν νόμων ἐγράφη συμπολιτείαν*, δὲν ἐννοεῖ, ὅτι δὲν συμπεριελήφθη εἰς τὸ μνησθὲν τεῦχος, διότι δὲν φαίνεται ἐννοῶν διάταξιν ἀναιρετικὴν, ἀλλὰ μᾶλλον λύσιν ζητήματος.

(4) Ὁ Κεδρηνὸς (Π. σ. 369 ἔκδ. Παρισ.) λέγει, ὅτι ὁ Βασίλειος δὲν ἐξεπλήρωσε τὸ ἔργον, προκαταληφθεὶς θανάτῳ. Ἐπιτομὴ Προοίμ. § 3. Μιχαὴλ Ἀταλειάτης ἐν προοιμ. τοῦ Νομικοῦ Πονήματος *Μικρὸν κατὰ στοιχεῖον Ν'*. Ζ'. Βλάσταρης ἐν προοιμ. Ψελλὸς στίχ. 44 καὶ ἐπ. Βαλσαμὼν ἐν τοῖς στίχοις πρὸ τοῦ Νομοκ. τοῦ Φωτίου καὶ Ἁρμενοπ. Α'. α'. 7.

(5) Ζαχαρίου Ῥοπαὶ σ. 100.

(6) *Τὰ παράτιτλα τῶν ξ'. βιβλίων Βασιλικῶν τοῦ Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου, ἤτοι τῆς ἑξηκοντάβιβλου*. Heimbach ἔκδ. Βασιλ. τόμ. Β'. σ. VIII.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σαμῶνα. Ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἴσως ἐξεδόθησαν τὰ Βασιλικά, ὅτε συνεβασίλευεν ὁ Κωνσταντῖνος (1), προσκρούει εἰς τὴν χρονολογίαν, διότι ὁ Κωνσταντῖνος προσελήφθη ἐν ἔτει 910, ἐνῷ ἐν ἔτει 911 ἀπεβίωσεν ὁ Λέων, ἀλλ' ἐκ τῶν Βασιλικῶν αὐτῶν καὶ ἐκ Νεαρῶν τοῦ Λέοντος ἐξάγεται, ὅτι, ἅμα διαδεχθεὶς τὸν Βασίλειον, ἐν ἔτει 886 ἐξέδωκε τὴν ἑξηκοντάβιβλον (2).

Τίνες ἦσαν *οἱ τὰ βασιλικὰ ἀνακαθάραντες*, ἀγνοοῦμεν, διότι μόνος μνημονεύεται ὁ *Συμβάτιος* ἐν προοιμίῳ, ὃν ὁ Βλάσταρης ὀνομάζει Σαββάτιον (3). Οὐδὲ μνεία γίνεται, τίνες ἐτηρήθησαν κατὰ τὴν σύνταξιν κανόνες, ὥστε ἐκ μόνου τοῦ ἐμφαινομένου ῥυθμοῦ τοῦ ἔργου δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῆς μεθόδου τῆς συντάξεως. Ἀλλὰ πάλιν ἡ κατάστασις, καθ' ἣν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς τὰ Βασιλικά, δὲν εἶναι ἀλάνθαστον γνώρισμα, καθόσον οὐδὲν περιεσώθη χειρόγραφον, περιέχον ἀκέραια τὰ Βασιλικά, ἀλλ' ἕκαστον φέρον μόνον μέρος αὐτῶν, ἐνῷ ἅπαντα ταῦτα τὰ μέρη δὲν εἶναι ὁμοιόμορφα. Τινὰ μὲν ἐξ αὐτῶν εἶναι λακωνικώτατα καὶ μόλις ὑπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς σχόλια (4), ἄλλα δὲ πάλιν δεικνύουσι πληρότητα ἔν τε τῷ κειμένῳ καὶ ἐν τοῖς σχολίοις ὑπερβάλλουσαν (5).

Ἐκ πάντων παρατηροῦμεν, ὅτι ἀντὶ τοῦ λατινικοῦ κειμένου τῶν συλλογῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐλήφθησαν αἱ ἑλληνικαὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, ἢ μετ' ὀλίγον ἀκμασάντων, Νομοδιδασκάλων ἑρμηνεῖαι, ὥστε δι' αὐτῶν ἐγένετο ἡ παλινόρθωσις τῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ νομοθεσίας.

---

(1) Mortreuil II σ. 72 καὶ ἑπ.

(2) Heimbach τόμ. ς'. Βασιλικῶν σ. 110 καὶ ἑπ. σ. 142. Διὰ τοῦτο παρελείφθησαν ἐν Βασιλικοῖς, ὅσα κατηργήθησαν διὰ τῶν Νεαρῶν 46, 48, 59, 78 τοῦ Λέοντος, ἐνῷ οὐδεμία Νεαρὰ αὐτοῦ ἐγκατεστρώθη διὰ τὸν λόγον, ὅτι εἶναι πᾶσαι αἱ λοιπαὶ μεταγενέστεραι. Κατὰ Zachariae Delin § 50 τὰ Βασιλικὰ ἐξεδόθησαν μεταξὺ 887—891, καθότι αἱ μνησθεῖσαι Νεαραὶ ἀποτείνονται πρὸς τὸν Στυλιανὸν μάγιστρον τῶν θείων ὀφικίων, ὅστις μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο προεβιβάσθη βασιλεοπάτωρ. Ἡ περὶ ἄλλου Στυλιανοῦ εἰκασία στερεῖται ὑποστάσεως.

(3) Σύνταγμα ἐν προθεωρίᾳ Πρβ. Βασιλ. τόμ. ε'. σ. 704 σχ. 2. ἔκδ. Χαϊμβάχου.

(4) Χειρόγραφον Παρισινὸν 1352 βιβλ. Α'—ΙΗ'.

(5) Τὰ πληρέστερα εἶναι τὸ βιβλ. Η' τοῦ χειρογράφου τοῦ Ἀντ. Αὐγουστίνου, νῦν δὲ Χανελιανοῦ, καὶ τὸ ὑπὸ Ζαχαρίου ἐν Κωνστατινουπόλει ἀνευρεθὲν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἁγίου Τάφου, περιέχον τὰ βιβλ. ΙΕ'—ΙΗ'.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀντὶ τῶν Εἰσηγήσεων Ἰουστινιανοῦ ἐλήφθη ἡ παράφρασις *Θεοφίλου*, ἀλλ' ὅπως ἔχει ἤδη συνοψισθεῖσα. Ὡς κείμενον Πανδεκτῶν κατὰ προτίμησιν ἐλήφθη ἡ ἑρμηνεία *Ἀνωνύμου*, διὰ τὸ συντομώτερον. Τὰ παρ' αὐτοῦ παραλειφθέντα συνεπληρώθησαν ἐκ τοῦ Ἰνδηκοῦ τοῦ *Κυρίλλου*, ὡς μᾶλλον περιεμφεροῦς. Ὅπου ὑπῆρξε πάλιν ἀνάγκη, οὐδὲν νὰ παραληφθῇ ἐκ τοῦ λατινικοῦ κειμένου, κατεστρώθη ἡ κατὰ πόδα ἑρμηνεία *Δωροθέου*, οἷον ἐν τῷ περὶ ῥημάτων σημασίας. Ἀμφίβολον εἶναι, ἂν ἐκ τοῦ *Στεφάνου*, ὡς λίαν διεξοδικοῦ, μετηνέχθη τι ἐν τῷ κειμένῳ ἀρχικῶς ὑπὸ τῶν συντακτῶν, ἢ κατόπιν παρ' ἄλλων ἐκ τῶν σχολίων παρεισήχθη (1). Ἐκ τῶν Πανδεκτῶν παρελείφθησαν ὅσα πρὸς γνῶσιν τῆς ἱστορίας τοῦ δικαίου περιέχονται καὶ ὅσα κατηργήθησαν, οἷον τὰ περὶ ἀκριβείας γάμου κτλ.

Τὰ χωρία τοῦ Κώδικος ποτὲ μὲν κατεστρώθησαν κατὰ σειρὰν μετὰ τὰ τῶν Πανδεκτῶν, ποτὲ δὲ ἀπετέλεσαν ἰδίους τίτλους. Τὸ κείμενον αὐτῶν ἐλήφθη ἐκ τοῦ *Θαλελαίου*, τὰ ἐλλείποντα δὲ αὐτοῦ ἐν βιβλίῳ η', τοῦ Κώδικος ἀπὸ τοῦ τίτλου δ'. ἀνεπληρώθησαν ἐκ τοῦ *Ἀνατολίου*. Ὅσα ἀπαντῶσιν ἐκ τῶν συντόμων περιλήψεων *Θεοδώρου*, φαίνονται κατόπιν μετενεχθέντα ἐκ τῶν σχολίων. Τὰς ἑλληνικὰς διατάξεις ἀντέγραψαν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου (2).

Τῶν Νεαρῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ κείμενον ἐλήφθη ἐκ τῆς συλλογῆς τῶν 168 Νεαρῶν, ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι φαίνεται, ὀκνοῦντες ν' ἀντιγράψωσι τὴν ὅλην Νεαράν, ἀντικατέστησαν σύντομον περίληψιν ἐκ τῆς ἐπιτομῆς *Θεοδώρου* (3), ἢ ἐξ ἄλλων ἀγνώστων (4).

---

(1) Heimbach τόμ. ς'. Βασιλ. σ. 128, λόγῳ τῆς διεξοδικότητος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν Πλάτος ὀνομάζεται ποτὲ μὲν τὸ ἔργον τοῦ Στεφάνου, ποτὲ δὲ τοῦ Δωροθέου καὶ ἐνίοτε τοῦ Θαλελαίου.

(2) Βασιλ. ΙΔ'. α', 86. Ἑλληνικὴ δὲ οὖσα τῆς κατὰ πόδα παραδόσεως οὐ δεῖται κατὰ τὴν ἡμετέραν διάταξιν.

(3) Οὕτω τὸ μὲν Κοτσλιανὸν χειρόγρ. 151 φέρει ὁλόκληρον τὸ κείμενον, τὸ δὲ Παρισινὸν 1352 ἐπιτομὴν Θεοδώρου.

(4) Ψελλοῦ Σύνοψις στ. 436 καὶ ἑπ.

Μὴ πάσας δ' οἷον, δέσποτα, τὰς νεαρὰς εὐχρήστους.
Αἱ μὲν γὰρ οὐκ ἐτέθησαν τοῖς Λέοντος βιβλίοις, κτλ.

Περὶ τοῦ λεγομένου Φλωρεντινοῦ τῶν Νεαρῶν χειρογράφου, ὡς συμφώνου πρὸς τὴν τάξιν τῶν Βασιλικῶν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ περὶ τῶν εἰκασιῶν περὶ αὐτοῦ ὅρα Mortreuil I, σ. 117 καὶ ἑπ. Heimbach τόμ. ς'. Βασιλ. σ. 133.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τινὰ ἐπὶ τέλους ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ *Προχείρου*, ἰδίως ἐν βιβλίῳ Ξ'. περὶ ποινῶν καὶ περὶ διαμερισμοῦ σκύλων. Τῆς *Ἐπαναγωγῆς* οὐδεμία ἀναφαίνεται μνεία, οὐδ' ἐν αὐτοῖς τοῖς σχολίοις.

Ἐν πλείστοις χειρογράφοις ὑπάρχουσι, πλὴν τοῦ κειμένου, σημειώσεις διαφόρων εἰδῶν. α'. Ἐν πρώτοις τοιαῦτα εἶναι τὰ λεγόμενα *σχόλια*, περιέχοντα παραπομπὴν ἐκ τίνος βιβλίου τῶν Πανδεκτῶν ἢ τοῦ Κώδικος ἐλήφθη τὸ κείμενον, ἢ ἐκ τίνος Νεαρᾶς, ἢ καὶ τὰ συσχετικὰ χωρία Βασιλικῶν, ἐνίοτε βραχείας ἑρμηνείας ἢ τὴν λατινικὴν κυριολεξίαν ἢ σημείωσιν τοῦ παραλειφθέντος χωρίου Πανδεκτῶν ἢ Κώδικος. Μᾶλλον πιθανὸν εἶναι, ὅτι τὰ σχόλια ταῦτα δὲν ὑπῆρχον ἐν τῷ ἀρχικῷ κειμένῳ, ὡς ἐμφαίνουσι τὸ Κοϊσλιανὸν χειρόγραφον 151 καὶ τὸ Παρισινὸν 1352, διὸ στεροῦνται παντὸς σχολίου τὰ βιβλία μθ'–ξ'. Ὡσαύτως στερεῖται σχολίων τὸ Παρισινὸν χειρόγραφον 1357 περιέχον τὰ βιβλία μς'–ξ', ὅπερ εἶναι ἀπόγραφον τοῦ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων (Reginae), κατόπιν ἀπολεσθέντος. Τὰ βιβλία ταῦτα ἀπετέλουν τὸ τέταρτον τεῦχος, ἐνῷ μόνον τὸ βιβλίον ξ'. τοῦ Παρισινοῦ χειρογράφου 1350 ἀποτελεῖ ἓν τεῦχος τοῦ αὐτοῦ ὄγκου ἕνεκα τῶν σχολίων.

Ἔν τισι χειρογράφοις τὰ μὲν ἑρμηνευτικὰ τῶν λέξεων σχόλια ἢ παραλληλίζοντα ἄλλα χωρία τῶν Βασιλικῶν κεῖνται μεταξὺ τῶν στίχων, ἐν περιθωρίῳ δὲ παραγεγραμμένα τὰ περιέχοντα τὰς παραπομπὰς εἰς τὰς πηγὰς Ἰουστινιανοῦ, ὁμοιάζοντα τὰς σημειώσεις Ἀνωνύμου. Τὰ ἐν περιθωρίῳ φαίνονται ἀρχαιότερα, ὡς ἀνήκοντα εἰς ἐποχὴν, ὅτε τὰ κείμενα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦσαν εἰσέτι ἐν χρήσει καὶ εἰς αὐτὰ ἀνέτρεχον οἱ διώκοντες τὰ ἀκριβέστερα. Τοὐναντίον τὰ ἐν μεσοστίχῳ φαίνονται νεώτερα ἀπὸ τοῦ ια'. αἰῶνος μέχρις ἀρχομένου τοῦ ιθ', διότι εἶναι σύντομοι περιλήψεις διεξοδικωτέρων ἀπανθισμάτων ἐκ τῶν συγγραφέων τοῦ ς'. αἰῶνος, ἐξ ὧν ἐλήφθησαν ἐκτενέστεραι παραγραφαὶ, πρὸς ἐξήγησιν τοῦ κειμένου, ὡς μετολίγον ῥηθήσεται (1). Διὰ τοῦτο ἐν Λαυρεντιανῷ χειρογράφῳ LXXX 11, αἱ μὲν διεξοδικαὶ παραγραφαὶ φαίνονται ἐκ πρώτης γραφῆς, τὰ δὲ ἐν μεσοστίχῳ σχόλια ἐκ δευτέρας. Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ

(1) Heimbach Βασιλ. ς'. τόμῳ σ. 203. Ὁ Zachariae Krit. Jahrb. 1844. σ. 878 ἐθεώρησεν ἀμφότερα τὰ εἴδη σύγχρονα, ἅτινα ὠνόμασε glossas

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χειρογράφῳ ὅμως, ὡς καὶ ἐν τῷ Χαινελιανῷ, ἀνεμίχθησαν ἀμφοτέρων τῶν ἐποχῶν τὰ σχόλια, ὡς ἐκ τῆς συντομίας αὐτῶν διακρινόμενα ἀπὸ τῶν διεξοδικῶν παραγραφῶν.

β'. Πλὴν τῶν σχολίων τούτων ὑπάρχουσι διεξοδικὰ ἀπανθίσματα πρὸς ἐξήγησιν τοῦ κειμένου ἐκ τῶν συγγραφέων τοῦ Ϛ' αἰῶνος, αἱ λεγόμεναι *παραγραφαί*. Τὰ ἀπανθίσματα ταῦτα ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ ἐνδήκος τοῦ *Κυρίλλου*, ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ *Στεφάνου*, ἰδίως διὰ τὰ διδασκόμενα βιβλία (τὰ πραττόμενα βιβλία), ἐνῷ διὰ τὰ μὴ διδασκόμενα (τὰ ἐξτραόρδινα βιβλία) ἐλήφθησαν ἐπιτομαὶ ἐκ τοῦ *Δωροθέου*. Πολλαὶ ὑπάρχουσι σημειώσεις τοῦ *Ἀρωνύμου* καὶ ἀπανθίσματα ἐκ τῶν περὶ ἐναντιοφανειῶν. Ἐνίοτε προσλαμβάνονται πρὸς ἐξήγησιν καὶ ἐκ *Κωβίδου* καὶ *Ἀναστασίου*. Διὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Κώδικος ἐλήφθησαν τοῦ *Θαλελαίου* τὸ κατὰ πόδας, τοῦ *Θεοδώρου* αἱ περιλήψεις καὶ παραπομπαί. Ἐγένετο προσέτι χρῆσις τοῦ *Ἰσιδώρου* καὶ ἰδίως τοῦ *Ἀρατολίου* ἐν βιβλίῳ η'. τοῦ Κώδικος. Διὰ τὰς Νεαρὰς ἐλήφθησαν ἀπανθίσματα ἐκ τῆς ἐπιτομῆς *Θεοδώρου*, εὑρίσκονται δὲ καὶ περικοπαὶ *Ἀναστασίου* καὶ *Φιλοξένου*.

Διὰ πολλοὺς λόγους δὲν εἶναι πιστευτόν, ὅτι μετὰ τοῦ κειμένου τῶν Βασιλικῶν συνεξεδόθησαν καὶ αἱ παραγραφαί (1). Ἐν αὐταῖς πολλάκις ἐκτίθενται ἀντίθετοι γνῶμαι τῶν νομικῶν, ἃς ὁ νομοθετῶν δὲν ἠδύνατο νὰ παραδώσῃ συναμα ἐναντίον τοῦ σκοποῦ, ὃν προέθετο, αὐξάνων οὕτω τὴν σύγχυσιν. Ἐν αὐταῖς ταῖς παραγραφαῖς ἐνίοτε τὸ κείμενον τοῦ νόμου ὀνομάζεται *ὁ βασιλικός*, *ὡς ἐν βασιλικῷ κεῖται*, ἐνῷ τὸ κείμενον καὶ ἡ παραγραφὴ ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Θαλελαίου (2). Ὁ βασιλικὸς εἶναι ὁ κυρωθεὶς παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος νόμος κατ' ἀντίθεσιν τοῦ μὴ κυρωθέντος μέρους, ἤτοι τῶν παραγραφῶν, ἐνῷ, ἂν συναμα ἐξεδίδοντο, κοινῶς ἔφερον τὴν κύρωσιν (3). Δὲν εἶναι ἐπομένως ἀπίθανον, ὅτι αἱ παραγραφαὶ προσετέθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Αἱ παραγραφαὶ παραλλάσσουσι κατά τι ἐν τοῖς διαφόροις χειρογράφοις. Τὴν ἀρχικωτέραν κατάστασιν ἐμφαίνει τὸ Χαινελιανὸν

(1) Τὸ ἐναντίον ὑπεστήριξε Mortreuil II σ. 123-136, 154 καὶ ἐπ.

(2) Χατμπάχου Βασιλ. τόμ. Α'. σ. 342, 409, 417 καὶ ἀλλαχοῦ.

(3) Biener Gesch. der Nov. σ. 130. Zachariae Krit. Jahrb. (1844) σ. 1083, (1847) σ. 394. Heimbach Βασιλ. τόμ. ϛ'. σ. 121, 207.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χειρόγραφον, ὅπερ εἶναι τὸ ἡμέτερον βιβλ. η', διότι δὲν ἀντικατεστάθησαν αἱ εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ παραπομπαί, διὰ παραπομπῶν εἰς τὰ χωρία τῶν Βασιλικῶν, καὶ αἱ λατινικαὶ λέξεις ἐτηρήθησαν. Προσέτι τῶν ἐξ ἄλλων συλλογῶν ληφθεισῶν Νεαρῶν δὲν ἐτηρήθησαν οἱ ἀριθμοί, οἷοι ἐν τῇ συλλογῇ τῶν 168 Νεαρῶν. Τὰ αὐτὰ παρατηροῦνται ἐν χειρογράφοις Ἁγίου Τάφου (Βασιλ. βιβλ. ιε'–ιη'), Παρισινοῖς 1349, 1354 (βιβλ. μα'–μη'). Μόνη διαφορὰ ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς, ὅτι αἱ παραγραφαὶ Στεφάνου, Θαλελαίου καὶ Θεοδώρου δὲν ἐπιγράφονται *Ἑρμηνεῖαι* καὶ τὰ ἐκ τῶν περὶ ἐναντιοφανειῶν ληφθέντα δὲν ἐπιγράφονται *τοῦ ἐναντίου*, ἀλλὰ τοῦ *Ἐναντιοφανοῦς*. Ἐν Κοϊσλιανῷ 152 (βιβλ. ια'–ιδ'), Λαυρεντιανῷ LXXX. 11, καὶ Παρισινοῖς χειρογράφοις 1354 (βιβλ. κή—κθ'), 1345 (βιβλ. λα'–μβ'), 1350 (βιβλ. ξ') ὑπάρχουσι παραγραφαὶ νομικῶν τοῦ ι', ια' καὶ ιβ' αἰῶνος, ὀνομαζόμεναι *νέαι* κατ' ἀντίθεσιν τῶν ἄλλων καλουμένων *τὰ παλαιά*, ἢ *παραγραφαὶ τῶν παλαιῶν*. Πλὴν τούτων φαίνονται καὶ ἄλλαι διαφοραί, οἷον προσετέθησαν παρεμβλήματα, ἢ αἱ παραπομπαὶ δὲν περιορίζονται εἰς τὰς πηγὰς Ἰουστινιανοῦ, ἀλλὰ διὰ τοῦ *ἤτοι* παρεντίθενται τὰ σχετικὰ τῶν Βασιλικῶν χωρία, ἢ τινὰ διὰ μεταγενεστέρας χειρὸς ἐγράφησαν κτλ.(1).

γ'. Ἀπὸ τοῦ δεκάτου μέχρι τοῦ δωδεκάτου προσετέθησαν *νέαι παραγραφαί*, ἢ *νέα σχόλια* τῶν νομικῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης, *Γαρυδᾶ*, *Ἰωάννου Νομοφύλακος*, *Καλοκύρου Σήξτου*, *Πατσοῦ*, *Κωνσταντίνου Νικαέως*, *Γρηγορίου Δοξαπάτρου* καὶ *Ἁγιοθεοδώρητου*. Προσετέθησαν καὶ *παρασημειώσεις*, ὥστε καὶ αὐταὶ διαστέλλονται εἰς παλαιὰς καὶ νέας (2), ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς λέξεως *σημείωσαι*. Αἱ νεώτεραι πασῶν παραγραφαὶ εἶναι αἱ ἀγνώστου τινὸς μαθητοῦ τοῦ Ἁγιοθεοδωρίτου καὶ Κωνσταντίνου Νικαέως ἐν Παρισινῷ χειρογράφῳ 1350 (3).

δ'. Ἐπὶ τέλους κατὰ τὸν ιγ'. αἰῶνα συνυφάνθησαν ἀρχαῖαι καὶ νέαι εἰς μίαν συνεχῆ παραγραφὴν (glossa Basilicorum ordinaria), ὡς φέρουσι τὰ ἑξῆς χειρόγραφα, Κοϊσλιανὸν 152, Λαυρεντιανὸν

(1) Ὅρα Heimbach ς'. τόμ. Βασιλ. σ. 208.

(2) Ὅρα Χατμβάχου Βασιλ. τόμ. Ε'. σ. 462. 702.

(3) Αὐτόθι σ. 325. 735. Ὁ μὲν διδάσκαλός μου Ἁγιοθεοδώριτος ἔλεγε κτλ. Τοὐναντίον ἀλλαχοῦ, Ἁ γὰρ ἀναπλάττεται ὁ Ἁγιοθεοδώρ. οὐ μοὶ δοκοῦσι καλῶς ἔχειν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

LXXX, 11, Παρισινὰ 1345, 1350, ἐν ἐπιτομῇ δὲ τὰ 1348, 1352 (1).

Ἀντεῖπον ὅμως τινὲς, ὅτι τοιαύτη συνύφανσις ἐγένετο ἐπίτηδες καὶ κοινῶς, ἀποδίδοντες ἑκάστοτε τὰ τοιαῦτα εἰς τοὺς κατόχους τῶν χειρογράφων κατ' ἰδίαν ἀρέσκειαν (2). Τοῦτο δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ μόνον περὶ τοῦ μνημονεύοντος τὸν Ἀρμενόπουλον σχολίου ἐν Παρισινῷ χειρογράφῳ (1348) (3). Ἡ σύνταξις δὲν ὑπερέβη τὸ ἔτος 1200, καθόσον τελευταῖος μνημονεύεται ὁ Ἁγιοθεοδώριτος, ὑπερβὰς τὰ μέσα τοῦ ιβ' αἰῶνος.

Ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν ἀπέκλεισαν τὴν χρῆσιν τῶν συλλογῶν Ἰουστινιανοῦ τὰ Βασιλικα.

Ἀπόδειξις τούτου εἶναι τὰ σχόλια τῶν Βασιλικῶν, ληφθέντα ἐκ τῶν ἑρμηνειῶν τοῦ ς' αἰῶνος, εἰς ἃς ἀνέτρεχον, ὡς πληρεστέρας. Ὁ συγγράψας τὴν *Σύντομον διαίρεσιν τῶν νεαρῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ* κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἐκτίθησι μὲν, τίνες προσελήφθησαν καὶ τίνες παρελείφθησαν, ὅπερ ὅλως περιττὸν, ἂν αἱ παραλειφθεῖσαι ἐλογίζοντο κατηργημέναι. Τὸ αὐτὸ ἀποδεικνύει ὁ λεγόμενος Index Reginae τοῦ ια' αἰῶνος, ἤτοι κατάλογος τῶν Νεαρῶν, ὧν μόνον ἀναφέρονται αἱ ἐπιγραφαὶ μετὰ τῆς σημειώσεως, ἐὰν κεῖνται, ἢ δὲν κεῖνται ἐν Βασιλικοῖς (4). Ὁ συγγράψας τὴν πραγματείαν de Peculiis (5) πρὸ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος ἐπικαλεῖται τὰς Νεαρὰς Ἰουστινιανοῦ, τὰς Εἰσηγήσεις Θεοφίλου, τὰ εἰς τὸν Κώδικα τοῦ Θαλελαίου καὶ τὰ Θεοδώρου καὶ Συμβατίου εἰς τὰς Νεαράς. Ὁ συγγράψας *Τρακτάτον περὶ ἐνυποθήκων καὶ προσωπικῶν δανείων* συνάμα ἐπικαλεῖται, πλὴν τῶν Βασιλικῶν, καὶ τὴν ἑρμηνείαν Δωροθέου εἰς Πανδέκτας, ὡς συμπολιτευόμενα.

Ὁ *Μιχαὴλ Ψελλὸς*, περὶ τὰ τέλη τοῦ ια' αἰῶνος, ἐν τῇ Συνόψει αὐτοῦ ἀριθμεῖ ὅλας τὰς συλλογὰς Ἰουστινιανοῦ ὡς *μέρος τῶν νόμων* καὶ μετὰ τῶν Βασιλικῶν συμπολιτευομένας, ἃς ἀποκαλεῖ

(1) Zachariae Krit. Jahrb. (1837) σ. 396. Heimbach Βασιλ. ς'. τόμ. σ. 212.

(2) Mortreuil III. σ 243.

(3) Ἔκδ. Χατζιδάκου τόμ. Β'. σ. 673.

(4) Heimbach Ἀνεκδ. σ. LXIX.

(5) Αὐτόθι σ. LXX.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δυσερμήνευτα καὶ ἀσαφῆ. Διαφωνεῖ ὅμως ὁ σύγχρονος αὐτοῦ ***Μιχαὴλ Ἀτταλειάτης***, ὅστις ἐν τῷ Νομικῷ Πονήματι, ἐν ἔτει 1072, διαστέλλει τὰ προγενέστερα λέγων, *καὶ ταῦτα μὲν εἰς παράστασιν τῆς τε τῶν νόμων ἀρχαιογονίας καὶ τῆς τῶν νῦν πρωττομένων ἑξηκοντα βίβλων ὀργανώσεως*. Ἀλλ' ἐν τούτοις καὶ αὐτὸς ἤντλησεν ἐνιαχοῦ ἐκ τῶν συγγραφῶν τοῦ ς' αἰῶνος.

Ἐν *Πείρᾳ* τὰ βασιλικά, αἱ βασιλικαὶ δέλτοι, λέγονται *τὸ ἔδαφος τῶν νόμων*, ἀλλ' ἐν τούτοις πρὸς ἑρμηνείαν αὐτῶν οἱ δικασταὶ προστρέχουσιν ἐνίοτε εἰς τὴν ἀνακάθαρσιν τῶν νόμων Ἰουστινιανοῦ, ἢ μᾶλλον εἰς τοὺς ἑρμηνευτάς, τὸ Πλάτος λεγομένους.

Εἰς αὐτὴν ἀνήκει τὴν ἐποχὴν τοῦ ιθ' αἰῶνος ἡ διασωθεῖσα *μελέτη περὶ ψιλῶν συμφώνων* (1). Ἐξ αὐτῆς φαίνεται, ὅτι δικασταὶ *Συνεδρίου* ἐδιχογνώμησαν, οἱ μὲν ἐπικαλούμενοι τὴν αὐθεντίαν τῶν νόμων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οἱ δὲ τῶν Βασιλικῶν. Ὁ πιστὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὀπαδὸς τὴν ἐπαύριον τῆς συνεδριάσεως ἐξέθεσε τὴν ἰδίαν γνώμην ἐγγράφως ἐν τῇ διασωθείσῃ *μελέτῃ*, δι' ἧς προσκαλεῖ τοὺς ἀντιφρονοῦντας εἰς ἔγγραφον ἀναίρεσιν. Κατ' αὐτὸν κριτὴν οἱ νόμοι Ἰουστινιανοῦ (τὰ δίγεστα) ἔχουσί τι τῶν Βασιλικῶν περισσότερον. *Οἱ μὲν γὰρ ἐκεῖνα* (τὰ δίγεστα) *μετιόντες καὶ τῆς ἐκείνων εὐφραδείας καὶ πλατύτητος ἐμφορούμενοι, εὐκόλως καὶ τοῖς Βασιλικοῖς ἐπιβάλλουσιν, καὶ ἀμφοτέρων ἴσασι τὰς δυνάμεις· οἱ δὲ τοῖς Βασιλικοῖς ἐνησχολημένοι καὶ μόνοις, οὐ ταὐτὰ σχεδὸν καλῶς κατορθοῦσι τὰ σπουδαζόμενα, καὶ ἀνάγκη πάντως αὐτοὺς τῆς ἐκείνων ἐκπίπτειν γνώσεως*. Περὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ τῶν νόμων Ἰουστινιανοῦ καὶ Βασιλικῶν φρονεῖ, ὅτι ταῦτα εἶναι ἐπικρατέστερα, ἐν οἷς περιέχουσί τι ἐναντίον, ἢ μεταβεβλημένον, καὶ ὅτι ἐκεῖνοι ἐκ τῶν νόμων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀργοῦσιν, οἵτινες δὲν εἶναι πλέον ἐν χρήσει, ἢ ῥητῶς κατηργήθησαν. Ἁπλῶς τὰ παραλειφθέντα ἐπομένως δὲν λογίζονται κατηργημένα, ἀλλ' ἐξακολουθοῦσιν ἰσχύοντα (2). Ὁσάκις μάλιστα ὑπῆρχέ τι σκοτεινὸν ἐν Βασιλικοῖς, κατέφευγον εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν ἢ μᾶλλον εἰς τοὺς ἑρμη-

(1) Leunclavius II. σ. 192.

(2) Ἀλλ' εἰ μὲν ἐναντία τοῖς ἐγκατεστρωμένοις, ἢ τὴν χρῆσιν οὐ παρεχόμενα ἐν τοῖς πράγμασιν, ἢ τοῖς ὕστερον νενομοθετημένοις παραδοκιμασθέντα, εἰπέ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νευτὰς αὐτοῦ, Πλάτος καλουμένους, καὶ ἐντεῦθεν ἐπήγασαν αἱ πολυπληθεῖς παραγραφαί, περὶ ὧν εἴρηται (1).

Ἀλλ' ἔκτοτε ἴσχυσεν ἡ ἐναντία γνώμη, ὅτι μόνα τὰ Βασιλικὰ πολιτεύονται καὶ ὅ,τι ἐν αὐταῖς δὲν κατεστρώθη ἀργεῖ. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ θέμα τῶν σχολίων τοῦ Βαλσαμῶνος εἰς τὸν Νομοκάνονα τοῦ Φωτίου, ἃ συνέγραψε κατὰ προσταγὴν τοῦ Αὐτοκρ. Μανουὴλ Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Ἀγχιάλου, ὅπως δηλώσῃ τὴν ἀργίαν τῶν μὴ ἐν τῇ τελευταίᾳ Ἀνακαθάρσει τοῦ Πορφυρογεννήτου τεθέντων (2). Ὡς ἀνωτέρω ἐδείχθη ἡ Ἀνακάθαρσις αὕτη εἶναι τὰ Βασιλικὰ τοῦ Λέοντος. Τὸ πόνημα τοῦτο τοῦ Βαλσαμῶνος ἐγράφη μεταξὺ 1166–1177. Ἡ μομφὴ τοῦ συγχρόνου Ἁγιοθεοδωρίτου περὶ τῶν σφαλμάτων τῶν *ἐξελληνιστῶν* ἐν Βασιλικοῖς οὐδόλως ἀναιρεῖ ταῦτα, διότι ὁρᾷ τὴν ἀκριβολογίαν (3).

Ἐν τούτοις τὸ κείμενον τῶν Βασιλικῶν ὀλίγοι κατεῖχον, ὡς μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Βαλσαμών, πρὸς ὃν ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἔγραψεν, ὅτι νυκτοβατοῦσι, διότι δὲν διεδόθησαν εἰς τὰς χώρας αὐτῶν τὰ λεγόμενα Βασιλικὰ καὶ ἐπομένως ἐρωτᾷ τὸ ποιητέον. Εἰς ταῦτα ἀπαντᾷ ὁ Βαλσαμών, ὅτι ἁπλῶς συγγινώσκονται ἀγνοοῦντες τοὺς νόμους (4).

Τὴν θεραπείαν τῆς σπουδαίας ταύτης ἐλλείψεως ἐζήτησαν παντοιοτρόπως. Οὕτω μεταξὺ τῶν ἐτῶν 964–988 συνετάχθη ἡ λεγομένη *Σύνοψις* τῶν Βασιλικῶν κατὰ στοιχεῖον (5), πολὺ δὲ μεταγενεστέρως, ἴσως μεταξὺ 1222–1255, ἔτι συντομωτέρα, τὸ λεγόμενον *Μικρὸν κατὰ στοιχεῖον* (6).

Ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἕκαστος ἰδιώτης ἐκ τῶν ἐόντων

---

(1) Συμφωνοῦσι περὶ τούτων Biener Gesch. der Nov. σ. 129. 142 καὶ ἐπ. Zachariae Ῥοπαὶ σ. 99. 103. Heimbach Βασιλ. τόμ. ς'. σ. 143 καὶ ἐπ. Πρβ. Βασιλ. ἔκδ. Χατμβάχου τόμ. Γ'. σ. 733. *Συγκεχυμένη ἡ τοῦ Βασιλικοῦ ἔκδοσις κτλ.—οὐκοῦν προσεκτέον τῷ Κυρίλλῳ.*

(2) Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ Σύνταγμα Α'. σ. 31.

(3) Χατμβάχου ἔκδ. Βασιλ. Ε'. σ. 230, 231, 284, 333. Heimbach Βασιλ. τόμ. ς'. σ. 151.

(4) Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ Σύντ. Δ'. σ. 431.

(5) Ἐξεδόθη ὑπὸ Ζαχαρίου ἐν ἔτει 1869, συνήθως δὲ λέγεται Synopsis major.

(6) Ἡ λεγομένη Synopsis minor ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν ἔτει 1856.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συνήρμοζεν ἐγχειρίδιόν τι πρόχειρον πρὸς ἰδίαν χρῆσιν. Δι' αὐτῶν συμπληροῦνται ἐνίοτε τὰ χάσματα τῶν ἡμετέρων χειρογράφων, ἢ βεβαιοῦνται τὰ ὀρθότερα κείμενα. Τὰ μέχρι τοῦδε ἀνευρεθέντα εἰσὶ τὰ ἑξῆς.

Α'. Ἡ Ἐκλογὴ τῶν Ἰσαύρων ἤρεσε καὶ διεδόθη διὰ τὴν ἄκραν αὐτῆς συντομίαν, ἀλλὰ μετεποιήθη κατὰ τὴν χρείαν τοῦ κατόχου. Κατὰ δύο τρόπους εὑρίσκομεν αὐτὴν παρηλλαγμένην. Κατὰ τὸν μὲν προηγεῖται τὸ προοίμιον τῶν Ἰσαύρων, ἀλλ' ὁ δεύτερος τίτλος περὶ γάμου καὶ λύσεως αὐτοῦ διηρέθη εἰς δύο, ὁ δὲ ΙΣ' περὶ τῶν στρατιωτικῶν ἰδιοκτήτων πραγμάτων μετηνέχθη μεταξὺ τοῦ Σ' καὶ Ζ' (1). Κατὰ τὸν δὲ πάλιν συνεχωνεύθησαν οἱ δύο πρῶτοι τίτλοι, ὥστε εἰς τὴν θέσιν τοῦ δευτέρου παρενετέθη νέος περὶ τῶν *βουλομένων μονάσαι*, ἐπίσης μετεκινήθη ὁ τίτλος ΙΣ' καὶ τελευταῖον προσετέθησαν πολλὰ τεμάχια ἢ ἐξ ἀγνώστων πηγῶν, ἢ ἐκ τῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ (2).

Β'. Κάτοχός τις τοῦ Προχείρου ἐπισυνῆψεν εἰς αὐτὸ 13 τίτλους τῆς Ἐπαναγωγῆς, δι' ὧν αὕτη ἐπλουτίσθη, δηλ. 1 – 11, 13 καὶ 19, παρέλειψεν ὅμως τὸν 30ον (3).

Γ'. Ἤδη ἐπὶ τοῦ Βασιλείου (4) συνέταξέ τις σχόλια εἰς τὴν Ἐπαναγωγὴν σπουδαῖα, διότι παρέβαλεν αὐτὴν πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν νόμων Ἰουστινιανοῦ, οὓς ἐθεώρησε προσφερεστέρους (5).

Δ'. Ἄλλος τις ὁμοῦ συνεχώνευσε τὸ Πρόχειρον καὶ τὴν Ἐπαναγωγήν, ἀφαιρέσας τὰ προοίμια καὶ ἐπιγράψας: *Τοῦ βασιλέως Κυροῦ Λέοντος τοῦ φιλοσόφου ἐπιτομὴ τῶν νόμων* (6).

Ε'. Τὴν Ἐπαναγωγὴν εὑρίσκομεν ἔν τισι χειρογράφοις ὅλως ἠλ-

---

(1) Ζαχαρίου Collectio σελ. 5. Ὠνομάσθη Ecloga privata.

(2) Ζαχαρίου αὐτ. Ὠνομάσθη Ecloga privata aucta.

(3) Ζαχαρίου Πρόχ. Ν. σ. XCV. Ὠνομάσθη Epanagoges tituli XIII.

(4) Ζαχαρίου Collectio σ. 57. Πρβ. *Ἐπαναγωγῆς* Ιϛ'. κεφ. ϛ'. ὑποσ. καὶ ΚΑ'. κεφ. α', καὶ δ'. σχόλ. ἔνθα αἱ μνημονευόμεναι καινοτομίαι τοῦ *ἡμετέρου βασιλέως*, τοῦ Βασιλείου, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος ἐξ αὐτῶν, ληφθείσης ἐκ τοῦ Προχείρου ΙΑ'. κεφ. δ'.

(5) Πρβ. ἰδίως τὴν ἔκδοσιν Ζαχαρίου σ. 125 σχολ. *Ταῦτα τὰ πέντε κεφάλαια πρὸς τὴν Νεαρὰν δοκεῖ διαφέρεσθαι, ᾗς καὶ νῦν τὸ κράτος ἐν ταῖς πράξεσι πολιτεύεται κτλ.* Ὠνομάσθη Ecloga cum scholiis.

(6) Ζαχαρίου Πρόχειρ. Ν. σ. XCIX. Ὠνομάσθη Epanagoge cum Prochiro composita.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λοιωμένην παρά τινος, ὅστις συνέρραψεν αὐτὴν ἐκ διαφόρων πηγῶν, ἃς δὲν εἶχε, φαίνεται, ὁλοσχερεῖς. Οἱ τίτλοι ΚΖ' – ΜΑ' ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Προχείρου, πολλὰ συνυφάνθησαν ἐκ τῶν βιβλ. ΚΑ' – ΛΣ' τῶν Βασιλικῶν, ἐν ἐπιμέτρῳ δὲ ἐπισυνήφθησαν αἱ ῥοπαί, ὁ γεωργικός, ὁ στρατιωτικὸς καὶ ὁ τῶν Ῥοδίων νόμος. Ἐπειδὴ οὐδεμίαν μνημονεύει διάταξιν μεταγενεστέραν τοῦ Λέοντος, πιθανολογεῖται, ὅτι ὁ Συγγραφεὺς ἔζησεν ἐπὶ Πορφυρογεννήτου (1).

ς'. Καὶ αὐτὴ ἡ Ἐκλογὴ τῶν Ἰσαύρων μετεποιήθη κατὰ τὸ Πρόχειρον, οὗ προτάσσεται τὸ προοίμιον, τὰ πλεῖστα δὲ ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Ἐπιτομῆς τῶν νόμων τοῦ Ἰ' αἰῶνος, ἥτις πλὴν τῶν 40 τίτλων περιέχει καὶ 10 νέους. Ἡ μεταποιηθεῖσα ὅμως αὕτη Ἐκλογὴ περιλαμβάνει διατάξεις ἀγνώστου καταγωγῆς, ἥ Γερμανικῆς, ἥ Σλαβωνικῆς, ἥ Μωαμεθανικῆς (2).

Ζ'. Ἀρχομένου τοῦ ιγ' αἰῶνος ἐπεχείρησέ τις μετασκευὴν τοῦ Προχείρου, ὅπως παρεμβάλῃ πολλὰς καινὰς διατάξεις τῶν Αὐτοκρατόρων Ἀλεξίου καὶ Ἐμμανουὴλ Κομνηνῶν. Ὁ Συγγραφεὺς τοῦ αὐξηθέντος τούτου Προχείρου συνεβουλεύθη μικρὸν μέρος τῶν Βασιλικῶν, ἐξ ὧν παρέλαβεν ὁλόκληρον τὸ περὶ μαρτύρων (Προχ. τίτλ. ΚΖ'. Βασιλ. ΚΑ'. α'.), προσέτι τὴν σχολιασθεῖσαν Ἐπαναγωγὴν, Ἐπιτομήν τινα τῶν νόμων, τὰ ἔργα τοῦ Ἀτταλειάτου, τὸν Βαλσαμῶνα καὶ ἄλλους τοῦ ἐκκλ. δικαίου Συγγραφεῖς ἐν τοῖς περὶ γάμου καὶ τὰς Νεαρὰς τῶν Αὐτοκρατόρων μέχρις Ἐμμανουὴλ Κομνηνοῦ. Κατόπιν προσέθηκε λγ' παράτιτλα ἐκ τῆς Ἐκλογῆς τῶν Ἰσαύρων καὶ τῆς Συνόψεως τῶν Βασιλικῶν (3).

Η'. Πλὴν τούτων ἔχομεν Ἐκλογὴν νόμων τῶν ἐν ἐπιτόμῳ ἐκτεθειμένων, ἥ *Ἐπιτομὴν* συνταχθεῖσαν κατὰ τοὺς χρόνους Ῥωμανοῦ (ἐν ἔτει 920) ἐν Ν' βιβλίοις, περιέχει δὲ ὕλην ἐκ τοῦ Προχείρου (ἐγχειριδίου) ἐκ τῶν διγέστων Στεφάνου καὶ Ἀνωνύμου, ἐκ τοῦ Κώ-

---

(1) Ζαχαρίου Πρόχ. Ν. σ. CV. Ὠνομάσθη Epanagoge aucta.

(2) Ζαχαρίου αὐτ. σ. XXXIII. καὶ ἐπ. Ὠνομάσθη Ecloga ad Prochirum mutata.

(3) Αὐτόθι σ. CLV. Ὠνομάσθη Prochiron auctum. Διαφέρει τὸ Prochirum Vaticanum. Ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ μέχρι τοῦ τίτλου λθ' ἠκολούθησε τὴν Ἐπαναγωγὴν καὶ τὸ Πρόχειρον, ἐντεῦθεν δὲ μέχρι τοῦ τίτλου μς' τὴν Ἐπιτομήν. Ζαχαρίου Collect. σ. 58.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δικος Θεοδώρου καὶ Θαλελαίου, ἐκ τῆς Συνόψεως τῶν Νεαρῶν τοῦ Θεοδώρου καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχαίων ἑρμηνευτῶν (1).

Θ'. Ὡς ἂν μὴ ἦσαν ταῦτα πάντα ἀποχρῶντα, ὁ Λεογκλάβιος, ἀντὶ νὰ ἐκδώσῃ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐκλογῆς Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου, ἐξέδωκεν ἴδιον κράμα, οὗ οἱ Γ' πρῶτοι τίτλοι ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Ἐπαναγωγῆς, οἱ ἀπὸ τοῦ Κ'-ΚΖ' ἐκ τῆς εἰς τὸ Πρόχειρον μετασχηματισθείσης Ἐκλογῆς (2), καὶ μόνοι οἱ τίτλοι ΙΑ'-ΙΘ' καὶ ΚΗ' καὶ τὸ περὶ διαμερισμοῦ σκύλων ἐκ τῆς Ἐκλογῆς (3).

Γ'. Τὸ τελειότερον ὅλων τῶν ἔργων τοιούτου εἴδους εἶναι ἡ τοῦ *Ἀρμενοπούλου* Ἑξάβιβλος, ζήσαντος κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Νομοφύλαξ καὶ κριτὴς Θεσσαλονίκης διατελῶν καὶ θεωρήσας τὸ Πρόχειρον ἀτελές, ἐπεχείρησεν ἰδίαν συγγραφήν, καθ' ἣν ἠκολούθησε μὲν τὸ Πρόχειρον, ἀλλ' ἐνέκυψε μᾶλλον εἰς τὸ Πλάτος τῶν νόμων, προσέθηκε δὲ μεταγενεστέρας Νεαράς, τὰ Ῥωμαϊκὰ τοῦ Μαγίστρου (Πεῖρα) καὶ τὰ Ἐπαρχικὰ καὶ τῶν Προχείρων τὰ κάλλιστα.

Κατὰ τὴν ἐν χειρογράφῳ τῆς Βιέννης σημείωσιν (11 fol. 195 b). ἡ Ἑξάβιβλος συνετέθη ἐν ἔτει 1345 ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου (4). Ἀλλὰ πάλιν κατ' ἄλλην ἐπισημείωσιν ἄλλου χειρογράφου (Cod. Ottob. 440) *Ἐτελειώθη τὸ παρὸν μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἰνδ. ιδ'. ἔτους ϛωϟ'*. ὅπερ δηλοῖ, ὅτι τότε ἀντεγράφη. Καθόσον περιέχει νεαρὰν τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου τοῦ ἔτους 1305, μόνον βεβαιοῦται ὅτι εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ ἔτους τούτου (5).

---

(1) Ἐξεδόθησαν ΚΓ' τίτλοι αὐτῆς ὑπὸ Ζαχαρίου ἐν Λειψίᾳ 1836, διαφέρει δὲ αὐτῆς Epitome ad Prochirum mutata, συσκευασθεῖσα ἐκ τοῦ Προχείρου τῆς Ἐπιτομῆς καὶ ἄλλων πηγῶν, Epitome Laurentiana (χειρ. LXXX 6) περιέχουσα πλὴν τοῦ Προχείρου καὶ ἔκ τινος ἀγνώστου εἰς ἡμᾶς *μεγάλου βιβλίου*, καὶ τέλος ἡ Epitome Marciana, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἁγίου Μάρκου (χειρ. 172), ἐρανισθεῖσα ἐκ τῆς Ἐκλογῆς, τοῦ Προχείρου, τῆς Ἐπαναγωγῆς καὶ τῆς Ἐπιτομῆς, οἱονεὶ Πανδέκτης.

(2) Ὅρα ἀνωτ. ϛ'.

(3) Ζαχαρίου. Πρόχ. Ν. σ. XX.

(4) Ὁ Λαμβέκιος Biblioth. Vindob. VI. σ. 83. ἀποδίδει ἄνευ λόγου τὴν σημείωσιν εἰς τὸν Πατριάρχην Φιλόθεον, ἴσως λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἐπιστολιμαίας αὐτοῦ ἀνατροπῆς τῶν ἀναθεματισμῶν, ἣν ὅρα ἐν ἐκδ. Χαϊμβάχου σ. 822. Zachariae Delin σ. 79. Περὶ τοῦ βίου Ἀρμενοπούλου ὅρα τὴν Πραγματείαν Αἱμιλίου Χερτζὸγ ἐν Μονάχῳ 1837.

(5) Heimbach Encyclop. v. Ersch u. Gruber τόμ. 86. σ. 449.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Ἀρμενόπουλος, προσλαβὼν τὴν ὕλην τοῦ Προχείρου, δὲν ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν τάξιν, ἀλλὰ ἰδίαν. Καὶ βεβαιοῖ μέν, ὅτι ἐπλούτισε τὴν Ἑξάβιβλον πολλὰ προσλαβὼν ἐκ τοῦ Πλάτους τῶν νόμων, ἔχομεν ὅμως πολλοὺς λόγους ν' ἀμφιβάλλωμεν περὶ τούτου (1). Ὅσα φαίνονται ἐκ τῶν Βασιλικῶν πηγάσαντα ὑπάρχουσιν ἐν τῇ *Συνόψει* αὐτῶν, ἐξ ἧς μάλιστα ἀπαραλλάκτως μετήνεγκε καὶ τὸ ἡμαρτημένον χωρίον, πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι δὲν ἐνέκυψεν εἰς τὰ Βασιλικά (2). Διὰ τοῦτο καὶ παρ' Ἀρμενοπούλῳ κεῖνται πλησίον ἀλλήλων τεμάχια ἐν τοῖς Βασιλικοῖς ἐν διαφόροις τίτλοις κατατεταγμένα (3).

Πλὴν τῶν ἐκ τῆς Συνόψεως προσληφθέντων, πολλὰ ἠρύσθη ὁ Ἀρμενόπουλος ἐκ τοῦ *Μικροῦ κατὰ Στοιχεῖον*, ὅθεν ἐπορίσθη καὶ τὰς Νεαρὰς τῶν νεωτέρων Αὐτοκρατόρων, ἐν ἐπιτομῇ παραγεγραμμένας ἐν τῷ περιθωρίῳ. Τὰς Νεαρὰς τοῦ Λέοντος παρέλαβεν ἐκ τῆς ἐκλογῆς τῶν Νεαρῶν τούτων, συνήθως ἀποτελούσης παράρτημα τῆς Συνόψεως (4). Ἐνῷ τὸ πρόχειρον τοῦ Βασιλείου, τὴν Σύνοψιν, τὸ Μικρὸν κατὰ στοιχεῖον καὶ τὴν Ἐπιτομὴν τῶν Νεαρῶν ἠκολούθησε κατὰ πόδα, δὲν ἔπραξε τὸ αὐτὸ ἀντλῶν ἐκ τῆς Πείρας, ἀλλὰ συνέτεμε τὰ ἐν αὐτῇ ἐν περιλήψει, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ῥωμαϊκὰ τοῦ Μαγίστρου*, ἤτοι τοῦ Εὐσταθίου Ῥωμαίου. Ἐπὶ τέλους ἐν βιβλίῳ Β'. τίτλ. δ'. προσέθηκε τὰ *Ἐπαρχιακὰ* τοῦ Ἀσκαλωνίτου Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀρχιτέκτονος ἐκ τῶν νόμων, ἤτοι ἐθῶν, τῶν ἐν Παλαιστίνῃ, μὴ εὑρισκόμενα ἀλλαχοῦ.

Οὕτω συνεκρότησε τὴν Ἑξάβιβλον ὁ Ἀρμενόπουλος, προσθεὶς εἰς τοὺς 40 τίλους τοῦ Προχείρου ἑτέρους 40, ἐγγράψας δὲ ἔξω, τὸ μὲν ἡλιακὸν σημεῖον εἰς τὰς προσθήκας, τὸ δὲ κρονικὸν εἰς τὰ παλαιά, καὶ δηλώσας διὰ τὸ *ἀδιάβλητον*, πόθεν ἐπορίσθη τὸ κείμενον.

---

(1) Πρῶτος ἐξέφρασε τὴν ἀμφιβολίαν ὁ Zachariae Ῥοπαῖσ. V. Τὸ ἐναντίον ἰσχυρίσθη Heimbach de Basil. orig. σ. 184, ἀλλ' ἤδη συνομολογεῖ ἐν τῇ μνησθείσῃ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ σ. 449.

(2) Δ'. θ'. 54. Ἔνθα παρελείφθη *ἐπωφελῆ δέ*, ὅπερ ὑπάρχει ἐν Βασιλ. ΚΗ'. ι'. 14. διὰ δὲ τῆς παραλείψεως ταύτης φαίνονται ὡς ἐν Συνόψει ἀναγκαῖα τὰ ἐπωφελῆ δαπανήματα.

(3) Ἔκδ. Χατμβάχου νεωτέρου προοίμ. σ. XVIII.

(4) Αὐτόθι σ. XIX.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὡς πληρεστέρα ἡ Ἑξάβιβλος καὶ ἐν τούτοις συνοπτική, ἐπὶ τοσοῦτον διεδόθη, ὥστε ἔμεινεν ἐπικρατοῦσα καὶ κατέστη ὁ πολιτικὸς Κώδιξ τῶν Ἑλλήνων καθ' ὅλον τὸν χρόνον τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, οὐδ' ἠδυνήθη νὰ ἐκφύγῃ αὐτοῦ ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς.

Καὶ ἐδόθη μὲν κατὰ πρῶτον ἰσχὺς νόμου εἰς τὰ Βασιλικὰ διὰ τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ πολιτεύματος (Τμῆμα Ζ' κεφ. Θ' 80) ἐν ἔτει 1822 Ἰανουαρίου α'. Ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο κατ' ὄνομα, διότι οὐδὲν ἀντίτυπον τῶν Βασιλικῶν ὑπῆρχε τότε παρ' ἡμῖν τῆς δυσευρέτου ἐκδόσεως τοῦ Φαβρότου, ὥστε πάλιν εἰς τὸν Ἀρμενόπουλον κατέφευγον οἱ τοὺς νόμους ἀναζητοῦντες.

Κυρίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κυβερνήτου ἤρξαντο δικάζοντα δικαστήρια ἑδραῖα, διὰ νὰ ὑπάρχῃ δὲ κείμενον νόμου ἐν χερσὶ τῶν δικαστῶν, εἰσήχθη διὰ ψηφίσματος τῆς 18 Δεκεμβρίου 1828 τὸ τοῦ Ἀρμενοπούλου. «Τὰ δικαστήρια ἀκολουθοῦν εἰς μὲν τὰ »πολιτικὰ τοὺς νόμους τῶν Αὐτοκρατόρων τοὺς περιεχομένους εἰς »τὴν πρόχειρον Ἑξάβιβλον τοῦ Ἀρμενοπούλου.»

Ὡς ἰδιωτικὸν ἔργον τὸ τῆς Ἑξαβίβλου δὲν ἀνεγνωρίσθη ἔχον ἰσχὺν νόμου, ἀλλ' ἐκυρώθησαν αἱ ἐν αὐτῷ περιεχόμεναι τῶν Αὐτοκρατόρων διατάξεις καὶ αὐταὶ μόνον, οὐχὶ αἱ ἐν ἄλλαις πηγαῖς ἀνευρισκόμεναι.

Νεώτερον ψήφισμα τῆς 12 Αὐγούστου 1830 ἄρθρ. 143 ἀπέδωκε μόνον συμβουλευτικὴν ἰσχὺν εἰς τὸ Πρόχειρον, ἀλλ' οὕτω κατέστησεν ἀβεβαιότερον τὸ τῆς νομοθεσίας, διότι ἀφῆκε τὸν δικαστὴν ἐλεύθερον, νὰ μὴ τηρήσῃ ἀκριβῶς τὰ ἐν τῇ Ἑξαβίβλῳ.

Τὴν ἀοριστίαν ταύτην ἐξήλειψεν ὁ νόμος 23 Φεβρουαρίου 1835 ἐπανελθὼν εἰς τὸ πρῶτον ψήφισμα ις' καὶ ὁρίζων ὅτι οἱ πολιτικοὶ νόμοι τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, οἱ ἐν τῇ Ἑξαβίβλῳ περιεχόμενοι, ἰσχύουσιν ἐν Ἑλλάδι, προετάχθησαν ὅμως τὰ ἔθιμα, ὅπου ἐπεκράτησαν.

Ὁ περιορισμὸς οὗτος τῶν νόμων τῶν Αὐτοκρατόρων, ἐφ' ὅσον ἐν τῇ Ἑξαβίβλῳ περιέχονται, ἔχει τὴν σπουδαίαν συνέπειαν, ὅτι δὲν ἐδόθη κῦρος νόμου εἰς ἀγνώστους Νεαρὰς Αὐτοκρατόρων, ἐκ τύχης ἀνακαλυπτομένας ὑπὸ τῶν ἀναδιφούντων τὰ ἀρχαῖα.

Μόνον ἐν τούτοις τὸ Πρόχειρον δὲν ἐπαρκεῖ, ἐν πλείστοις ὢν ἐλλιπές, διότι δὲν ἀνήκει εἰς ἐποχὴν συστηματικῆς κατατάξεως κατὰ γε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νικὰς κατηγορίας καὶ ἀρχάς, οὐδὲ ἠδύνατο νὰ γίνῃ τοιαύτη ραψῳδικῆς καὶ ἐξ ἐράνου ὕλης παντοίας ἐποχῆς. Οὕτω συμβαίνει ἐνίοτε, ὅτε ὑπάρχουσι συνάμα καὶ ἀντιθέτως ἀρχαιότερα καὶ νεώτερα. Ἐνίοτε πάλιν θεσμοῦ τινος μάλις ἀπαντᾷ μερικότης, ἐνῷ τὸ σύνολον αὐτοῦ παρελείφθη.

Ὡς ἀπάνθισμα τὸ Πρόχειρον ἐξηγεῖται ἐπιστημονικῶς, ὅταν ἀνατρέξωμεν εἰς τὰς πηγάς, ἐξ ὧν ἐλήφθη. Ἐνῷ σκοποῦμεν τὴν ἔκθεσιν Συστήματος Ῥωμ. δικαίου, δὲν θέλομεν διστάσει νὰ προσφύγωμεν εἰς τὰς ἀρχικὰς πηγάς. Ἐκεῖ ἀνευρίσκοντες τὴν πλήρη συνάφειαν, συμπληροῦμεν τὰ ἐν Ἁρμενοπούλῳ ὁσάκις τὰ παραλειφθέντα, εἴτε ἀμέσως, εἴτε ἐμμέσως, συνέχονται μετὰ τῶν προσληφθέντων, ἀπεσιωπήθησαν δὲ ὡς ἐκ τῆς συνοπτικότητος τοῦ Προχείρου. Ὅπου ὑπάρχουσι χάσματα, ἔχοντες μεμαρτυρημένον, τί ἐπλήρου τὸ κενόν, ἐπαναφέρομεν αὐτὸ εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν, ὡς τὸν λίθον καταπεσούσης οἰκοδομῆς, ἢ τὸν ἀποκοπέντα βραχίονα τοῦ ἀγάλματος. Περὶ τῆς σχέσεως τούτων θέλει γίνει καὶ πάλιν λόγος, ὅταν πραγματευθῶμεν περὶ ἑρμηνείας.

Προστίθενται ὅμως εἰς τὸ ἔργον ἡμῶν καὶ οἱ νεώτεροι νόμοι, ὅσοι ἐρρύθμισαν ἄλλως τὰ τοῦ πολιτικοῦ δικαίου, διότι προτιθέμεθα πραγματείαν τοῦ δικαίου καθ' ἃ παρ' ἡμῖν πολιτεύεται.

Ἀλλὰ τοῦ Ἁρμενοπούλου ἡ ἰσχὺς δὲν ἐξετάθη καὶ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, καθ' ἃς διετηρήθη ὁ πολιτικὸς αὐτῶν Κώδιξ, ὁ δημοσιευθεὶς ἐν ἔτει 1841 καὶ ἰσχύσας αὐτόθι ἀπὸ τῆς α' Μαΐου, κατὰ τὸ πλεῖστον ληφθεὶς ἐκ τοῦ γαλλ. Κώδικος. Τοῦτο ἐκανονίσθη διὰ τοῦ ν. 20 Ἰανουαρίου 1866 Ἀρ. 2 καὶ 3, καθ' ἃ δὲν ἐξετάθη εἰς τὰς Ἰονίους νήσους ἡ ἰσχὺς τοῦ διατ. 23 Φεβρ. 1835 περὶ πολιτικοῦ νόμου, ἐνῷ ὅλοι οἱ νεώτεροι νόμοι ἐφηρμόσθησαν, πλὴν περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων καὶ περὶ διαθηκῶν.

Τὸ σύστημα διαιροῦμεν εἰς πέντε βιβλία.

Τὸ πρῶτον περιστρέφεται εἰς τὰς γενικὰς ἀρχάς, αἵτινες ἐπὶ πάσης ὕλης ἐφαρμόζονται, περιλαμβάνει δὲ τρία μέρη, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον περὶ τοῦ δικαίου καὶ τῶν μέσων τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ὡς θετικοῦ νόμου, τὸ δεύτερον περὶ τοῦ ὑποκειμένου τοῦ δικαίου, ἤτοι περὶ προσώπων, τὸ δὲ τρίτον περὶ ἐνασκήσεως τῶν δικαιωμάτων, ἤτοι περὶ ἀγωγῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν δευτέρῳ βιβλίῳ πραγματευόμεθα περὶ ἰδιοκτησίας καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς δικαιωμάτων, ἐν τρίτῳ περὶ ἐνοχῶν, ἐν τετάρτῳ περὶ οἰκογενείας καὶ ἐν πέμπτῳ περὶ κληρονομίας.

Οἱ ἀρχαῖοι διήρουν εἰς τρία μέρη, περὶ προσώπων, περὶ πραγμάτων καὶ περὶ ἀγωγῶν (1). Τὸ ἀτελὲς τῆς διαιρέσεως ταύτης εἶναι προφανές. Ἐλλείπει ἐξ ἀρχῆς ἡ ἔκθεσις περὶ νόμου. Τὸ περὶ προσώπων περιλαμβάνει πολὺ πλέον, ἢ ὅ,τι ἀνάγεται μόνον εἰς τὴν ἰδιότητα τοῦ προσώπου ὡς ὑποκειμένου ἱκανοῦ πρὸς ἀπόκτησιν δικαιωμάτων. Ταῦτα δέον νὰ ἐκτεθῶσι χωριστά, εἶναι δὲ ἡ ἰδιοκτησία, ἡ ἐνοχικὴ σχέσις, ἡ οἰκογενειακὴ κατάστασις καὶ τὸ δικαίωμα τῆς κληρονομίας. Περὶ ἀγωγῶν γίνεται ἐνταῦθα λόγος μᾶλλον πρὸς ἐξήγησιν τοῦ τυπικοῦ περὶ ἀγωγῶν συστήματος τῶν Ῥωμαίων, ὡς συνεχομένου κατὰ τὴν τότε κατάστασιν τοῦ δικαίου μετὰ τῆς οὐσίας τῶν δικαιωμάτων. Κατὰ τὴν νεωτέραν περὶ πολιτικοῦ δικαίου ἀνάπτυξιν τὸ περὶ ἀγωγῶν ἀνήκει εἰς τὴν Πολιτικὴν Δικονομίαν, ἐνταῦθα δὲ περιελάβομεν εἰς τὸ γενικὸν μέρος.

Τὴν διαίρεσιν ἡμῶν θέλομεν δικαιολογήσει προβαίνοντες εἰς τὰ κατὰ μέρος, ἐξ ὧν δειχθήσεται ἡ ἀλληλουχία.

---

(1) Gajus I. § 8.—§ 12 Je de jure nat. (1. 2) Αὕτη ὅμως ἡ τριμερὴς διαίρεσις (divisio tripartita) δὲν ἦτο γενική. Ὁ Φλωρεντῖνος ἐν ταῖς Εἰσηγήσεσιν αὐτοῦ ἠκολούθησεν ἄλλην διαίρεσιν. Ὁ Θεόφιλος ἐν προοιμ. Γ'. ιγ'. Δ'. ς'. προτάσσει τῶν ἀγωγῶν τὰς ἐνοχάς. Πρβ. Hugo Civ. Magaz. V. σ. 403. VI σ. 286, 337. Göschen Zeitsch. t. GRW. I. σ. 74. Savigny Syst. I. σ. 395.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΝ Α'.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΑΡΧΑΙ

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΞ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ γραπτοῦ δικαίου.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Περὶ δικαίου καὶ νόμου.

Περιληψις.

1. Ὁρισμὸς τοῦ δικαίου.
2. Δίκαιον φυσικὸν, δίκαιον νόμιμον, πολιτικὸν (jus civile) καὶ κοινὸν ἢ ἐθνικὸν (jus gentium).
3. Πραιτώριον δίκαιον (jus honorarium).
4. Ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιον δίκαιον.
5. Ἔγγραφον καὶ ἄγραφον δίκαιον καὶ περὶ συστάσεως καὶ εἰσφορᾶς νόμου.
6. Δόγμα (edictum, constitutio generalis).
7. Ἀποφάσεις (decreta).
8. Ἀντιγραφαὶ (rescripta).
9. Ἐντολαὶ (mandata).
10. Περὶ διαχειρίσεως νομοθετικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας
11. Περὶ δημοσιεύσεως νόμων καὶ διαταγμάτων κατὰ τὸ διάτ 1 Φεβρ. 1833.
12. Περὶ δημοσιεύσεως νόμων κατὰ ν. 29 Ὀκτωβρ. 1856.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

13. Περὶ δημοσιεύσεως διαταγμάτων.
14. Συστατικὰ νόμου κατὰ διάτ. 3 Ἀπριλ. 1833, καὶ περὶ διαταγμάτων.
15. Ὡσαύτως κατὰ τὰ Συντάγματα τῶν ἐτῶν 1844 καὶ 1864.
16. Περὶ νόμων πλημμελῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν.
17. Περὶ νόμων ἀντισυνταγματικῶν κατὰ τὸ περιεχόμενον.

—

1. Μὴ καταγινόμενοι περὶ τὸ θεωρητικὸν μέρος τῆς ἐπιστήμης οἱ ἀρχαῖοι νομικοί, δὲν ἔδωκαν πολλὴν προσοχὴν εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ δικαίου, οὐδὲ ἐξήγαγον ἐξ αὐτοῦ πορίσματα.

Κατὰ *Οὐλπιανὸν* «Δικαιοσύνη ἐστὶ σταθερὰ βούλησις καὶ διηνεκής, ἑκάστῳ τὸ ἴδιον ἀπονέμουσα δίκαιον (1).»

Ἀλλὰ τὸ διηνεκὲς καὶ ἀναλλοίωτον εἶναι μόνον τῶν φυσικῶν νόμων ἴδιον. Τοὐναντίον οἱ τὰ ἀνθρώπινα διέποντες νόμοι ἀπαντα-χοῦ εἶναι μεταβλητοί. Τοῦτο τὸ φαινόμενον χρήζει ἐξηγήσεως.

Ἡ εὕρεσις τῶν κανόνων, καθ' οὓς ἡ βούλησις ῥυθμίζεται, εἶναι ὁμολογουμένως τὸ θέμα τοῦ δικαίου.

Ὅπως παύσῃ ὁ ἀγὼν ἰσχυροτέρου πρὸς ἀσθενέστερον, ὅστις εἶναι ὁ τῆς κτηνώδους βίας, ἀπαραίτητος εἶναι κοινὴ βούλησις, ὡς τοιαύτη ἀνομολογουμένη πρὸς λύσιν πάσης διενέξεως. Ἡ κοινὴ βούλησις ὑπάρχει διὰ τῆς ἀναγορεύσεως γενικῶν κανόνων, εἰς οὓς αἱ ἀτομικαὶ βουλήσεις ὑποτάσσονται.

Οἱ κανόνες οὗτοι δύνανται νὰ ἦναι μεταβλητοί, ἀρκεῖ μόνον, ὅτι δὲν τίθενται οὐδ' ἀναιροῦνται παρ' ἑκάστης ἀτομικῆς βουλή-σεως, ἀλλὰ παρὰ τῆς κοινῆς.

Οἱ παρὰ τῆς γενικῆς βουλήσεως τεθειμένοι κανόνες εἶναι οἱ νό-μοι, οἵτινες εἶναι προϊὸν τῆς κοινῆς συνειδήσεως κατὰ τὴν διανοη-τικὴν ἀνάπτυξιν ἑκάστου ἔθνους.

Δύο τινὰ δυνάμεθα τοιουτοτρόπως νὰ διαστείλωμεν, τὴν ἐν γέ-νει συνείδησιν περὶ τῆς ἁρμοδιωτέρας ῥυθμίσεως, ἤτοι τὸ δίκαιον καθ' ἑαυτό, καὶ τὸ ἑκάστοτε ἀποτέλεσμα τῆς τετελεσμένης ῥυθμί-σεως, ἤτοι τοὺς κειμένους νόμους.

Οἱ μὲν κείμενοι νόμοι, ὡς ἡ δηλωθεῖσα γενικὴ βούλησις, εἶναι ὑποχρεωτικοί, ὃ ἐστιν, ὑπέρτεροι ἑκάστης ἀτομικῆς βουλήσεως, ἡ

(1) L. 10 just. (1. 1) Β'. α'. 10 Ἀρμεν. Α'. α'. 7.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲ ἐν γένει περὶ τῆς προσφορωτέρας ῥυθμίσεως ἔρευνα, εἶναι ἡ θεωρία τοῦ δικαίου, ὡς ἔργον τῆς ἐπιστήμης πρὸς φωτισμὸν τῆς κοινῆς συνειδήσεως ἐπὶ βελτιώσει τῶν κειμένων νόμων.

Ἡ ἐπιστήμη δίδει παραγγέλματα, ἐξετάζουσα τὴν ἠθικὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τείνουσα πρὸς τὴν τελειοτέραν αὐτοῦ διάπλασιν.

Ὅταν τὰ παραγγέλματα ταῦτα ἀποτείνωνται πρὸς τὸ ἄτομον, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐν αὐτῷ φρονήματος ὑπὲρ τῆς ἰδίας τελειότητος, ἀποτελοῦσι τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν, ἣν ἐνόησε καὶ ὁ Οὐλπιανός, ἐν παραρτήματι τοῦ ὁρισμοῦ αὐτοῦ εἰπών, ὅτι παραγγέλματα τοῦ δικαίου εἶναι: «τὸ κοσμίως ζῆν, ἄλλον μὴ » βλάπτειν, ἑκάστῳ τὸ ἴδιον ἀπονέμειν. »

Ἄλλο εἶναι ἡ νομικὴ ἐπιστήμη, δι' ἧς ἐξετάζεται ἡ ὕλη τῶν νόμων, ὁποῖοι ὑπάρχουσι καὶ ὁποῖοι δέον νὰ ὑπάρχωσιν.

Ἐπίσης ἀπεμακρύνθη τοῦ θέματος αὐτοῦ ὁ Οὐλπιανὸς εἰπών, ὅτι ἐπιστήμη τοῦ δικαίου εἶναι «εἰδέναι τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα » πράγματα, τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον. » Οὐδεὶς ἀρνεῖται, ὅτι εἶναι θεῖον δῶρον ἡ δικαιοσύνη, ἀλλ' ἐντεῦθεν δὲν ἕπεται, ὅτι δὲν διαχωρίζονται τὰ ὅρια θεολογίας καὶ νομικῆς. Ἡ παράθεσις θείων καὶ ἀνθρωπίνων εἶναι συνήθης εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῆς ἐποχῆς, ὅτε οἱ ἱερεῖς ἦσαν καὶ θεμιστοπόλοι (1).

Οἱ διέποντες τὰς ἀνθρωπίνους σχέσεις νόμοι διαφέρουσι λοιπὸν τῶν φυσικῶν νόμων διττῶς. Ἐνῷ οὗτοι εἶναι ἀΐδιοι καὶ ἄτρεπτοι, ἐκεῖνοι ἐκ τῆς γενικῆς συνειδήσεως προβαίνουσι διαμορφούμενοι, κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνίας, εἰς ἣν προσαρμοζονται πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν κυριωτέρων αὐτῆς ἀναγκῶν καὶ τακτοποίησιν τῶν ἀναφαινομένων περιπλοκῶν, ὡς ἔργον τῆς ἀνθρωπίνου ἐπινοίας.

Καθόσον ἐκ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ἀντλεῖται ἡ ὕλη τῶν νόμων, ἐν ἐπιγνώσει εἰς αὐτοὺς ὑποκείμεθα, ὡς εἰς τὸ πρέπον καὶ ὀρθόν, οὗ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν σημασίαν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς εὑρίσκομεν, ἅμα δώσωμεν προσοχήν. Κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην εἴμεθα αὐτόνομοι. Αὐτὴ αὕτη ἡ ἡμετέρα διάνοια ὑπάρχει ἐν τοῖς νόμος ἀποκαθαρισθεῖσα ἀπὸ τῆς σκωρίας τῶν ἀτομικῶν ὁρμῶν, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν

(1) Festus σ. 185. Pontifex maximus... judex atque arbiter habetur rerum divinarum humanarumque.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ γενικωτέραν αὐτῆς διατύπωσιν. Κατὰ τοῦτο διαφέρει ὁ ἄνθρωπος τῶν λοιπῶν ὄντων, ὅτι αὐτὰ φέρονται κατ' αὐτοματισμόν, ὑπὸ τὴν ὥθησιν φυσικῶν ὁρμῶν, ἄνευ διακρίσεως καὶ ἀλογίστως, ἐνῷ ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ἐργάτης τῶν νόμων, εἰς οὓς ὑπόκειται, δυνάμενος νὰ διακρίνῃ ὅ,τι βούλεται καὶ πράττει καὶ διὰ τῆς ἰδίας διανοίας ν' ἀνεύρῃ τοῦ νόμου τὸν νοῦν. Διὰ τοῦτο μόνος ὁ ἄνθρωπος παρακρούων τοὺς νόμους δύναται νὰ ἦναι ἄδικος.

Δὲν λέγομεν ἑπομένως, ὅτι τὸ δίκαιον εἶναι διηνεκὴς βούλησις, ἀλλὰ γενικὴ, συνάπτουσα τὰς ἀτομικὰς βουλήσεις εἰς ἁρμονικὴν ἑνότητα πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ κοινοῦ σκοποῦ, ἐν ᾧ ἐμπεριέχεται καὶ ὁ ἴδιος ἑκάστου, ἄρα ὅπως καταστα θῇ ἡ ἐλευθερία ὅλων πραγματική.

2. Κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦτον τὸ δίκαιον δὲν εἶναι αὐθαίρετον, ἀλλ' ἀναγκαίως σύγκειται ἐκ τῶν πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου συμφώνων ὅρων, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται τὸ λεγόμενον *δίκαιον φυσικόν*.

Διότι οὕτως ὠνομάσθη, δὲν ἔχει τὴν σημασίαν, ὅτι εἶναι ἡ πρώτη καὶ φυσικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς κοινωνίας. Ἡ πρώτη αὕτη κατάστασις εἶναι ἡ τῶν ἀγρίων, ἐν ᾗ ἐπικρατεῖ μάλιστα ἡ ἄρνησις τοῦ δικαίου καὶ ἡ στέρησις πάσης ἐπιγνώσεως αὐτοῦ. Δίκαιον φυσικὸν λέγεται, διότι, ἀφῃρημένως καὶ ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τοῦ ἀνθρώπου ὁρμώμενοι, κατασκευάζομεν τὰς γενικωτέρας ἀρχάς, καθ' ἃς κατὰ θεωρίαν ῥυθμίζομεν τοὺς ὅρους τοῦ δικαίου. Ὅπως ἰσχύσῃ ὅμως τὸ κατὰ θεωρίαν δίκαιον, δέον νὰ σχηματισθῇ ἡ περὶ αὐτοῦ γενικωτέρα συνείδησις καὶ διατυπωθῇ ὡς κρατοῦσα τάξις. Τὸ ἀναγορευόμενον ἑκάστοτε δίκαιον εἶναι τὸ προϊὸν τῆς περὶ φυσικοῦ δικαίου μορφωθείσης γνώμης. Διὰ τοῦτο ἡ γνῶσις αὕτη προβαίνει ἐπεκτεινομένη πρὸς τὸ τελειότερον. Ἐκείνη ἑπομένως ἡ γνῶσις, ἥτις ἑκάστοτε γίνεται κτῆμα τῆς γενικῆς συνειδήσεως, δι' αὐτῆς δὲ ἀναγορεύεται ὡς διέπουσα τάξις, ἀποτελεῖ τὸ *δίκαιον νόμιμον*, ἤτοι τὸ *θετικὸν* δίκαιον.

Δὲν παύει ἐν τούτοις ἀσχολουμένη ἡ φιλοσοφικὴ ἐπιστήμη, ὅπως ὁρίσῃ ἀκριβέστερον τὸ φυσικὸν δίκαιον, τὸ δὲ θετικόν, ὡς τὸ ἤδη λαβὸν ὕπαρξιν, συγκρινόμενον πρὸς ἐκεῖνο, δεικνύεται κατὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πόσον μετέχει ἀληθείας καὶ εἶναι πρὸς τὴν ἀνθρώπινον ἀξίαν ἀνάλογον (1).

Πρὸς τοιαύτην σύγκρισιν ὑποτίθεται φιλοσοφικὸς νοῦς, οὗ μᾶλλον φαίνονται ἐνδεεῖς οἱ Ῥωμαῖοι, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ ἀρχαῖοι νομοδιδάσκαλοι κατ' ἄλλην σχέσιν παριστάνουσι τὰς ἐννοίας ταύτας. Αὐτοὶ ὁρμῶνται ἐκ τοῦ παρ' αὐτοῖς ἰσχύοντος δικαίου—τοῦ *πολιτικοῦ* (jus civile)— εἰς ὅ, ὡς ἰδιάζον εἰς τοὺς πολίτας Ῥωμαίους, ἀντιτάσσουσι τὸ δίκαιον, τό, ὡς ἐκ τῆς ἐπιμιξίας μετ' ἄλλων ἐθνῶν, κοινὸν τότε καὶ εἰς αὐτὰ κατὰ τὰς πλείστας ἐν Ῥώμῃ σχέσεις, ἤτοι τὸ καλούμενον τότε *ἐθνικὸν* (jus gentium). Ἀμφότερα τὰ εἴδη ταῦτα ἀπετέλουν θετικὸν δίκαιον, ἢ δίκαιον νόμιμον. διέφερον δὲ, καθόσον τὸ μὲν πολιτικὸν εἰς μόνους τοὺς Ῥωμαίους ἐξιδιάζον, ἦτο αὐστηρὸν καὶ τυπικόν, τοῦ δὲ κοινοῦ μετεῖχον καὶ μὴ Ῥωμαῖοι, ἦτο δὲ μᾶλλον ἀπηλλαγμένον τύπων καὶ κατὰ πάντα εὐχερέστερον καὶ προσηρμοσμένον εἰς τὰ ἑκάστοτε συμβαίνοντα.

Τὴν γενικὴν καὶ οὐσιώδη βάσιν τοῦ δικαίου παρέλειψαν ἐντελῶς οἱ Ῥωμαῖοι, ὥστε τὸ θετικὸν δίκαιον εἶναι αὐθέκαστον πλάσμα τῆς Ῥωμαϊκῆς κοινωνίας, εἴτε πολιτικόν, εἴτε κοινόν, μὴ ἀπορρέον ἐκ βαθυτέρας πηγῆς τοῦ δικαίου.

Πλὴν τῶν κατηγοριῶν τούτων, *φυσικὸν* δίκαιον ὀνομάζουσι τὸ κοινὸν καὶ εἰς τὰ θηρία, ἤτοι τὴν ὑλικὴν ζωὴν, ἥτις ὑπάρχει ἐκτὸς τῆς σφαίρας τοῦ δικαίου. *Φυσικὸς μέν ἐστι νόμος, ᾧτινι πάντα τὰ ζῶα καὶ οὐκ ἄνθρωποι μόνοι κέχρηνται* (2). Τὸν ὁρισμὸν τοῦτον δίδουσιν ὁ Οὐλπιανὸς (3) καὶ ὁ Ἑρμογενιανὸς (4). ἐπαναλαμβάνει δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν Εἰσηγήσεσι (5). Τὸ φυσικὸν δίκαιον ὡς ἐκ

---

(1) Τοῦτ' αὐτὸ δογματίζει καὶ ὁ Unger System I. σ. 4 ὑποσ. 12 καὶ σ. 67, ὃν ἀδίκως ἐπικαλεῖται ὁ κ. Οἰκονομίδης Στοιχεῖα § 1. ὑποσ. 1. ὅπως εἶπε, θύραζε Κᾶρες, εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἣν ἀνέχεται μόνον, ὅπως ἐπικρίνῃ τὰ καθέκαστα, ἀλλ' ἄνευ κριτηρίου. Ὀρθολογικὸν δίκαιον (Vernunftrecht) δὲν ὑπάρχει τῷόντι, διότι ἡ φιλοσοφία δὲν κωδικοποιεῖ, ἀλλὰ διαγράφει τὰς πρώτας ἀρχὰς τοῦ δικαίου.

(2) Jus naturale est, quod natura omnia animalia docuit L. 1. § 3. L. 6. de just. (1. 1.) Β'. α'. 1. Ἁρμεν. Α'. α'. 4

(3) Αὐτόθι (4) L. 3. αὐτ.

(5) § 4. J. de just. (1. 1). pr. §. 1. 11. de jure nat. (1. 2). pr. J. de lib. l. 3). Pr. § 1. 11. 12. J. de div. rer (2. 1). Ἄλλη εἶναι ἡ ἔννοια τῶν *φυσικῶν* ἐνοχῶν ὡς δειχθήσεται ἐν οἰκείῳ τόπῳ. L. 64 de cond. ind. (12. 6). ΚΔ'. ς'. 64

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τούτου οὐδεμίαν ἔχει θέσιν κατὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ δικαίου, οὐδὲ ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι εἶναι ἡ ἀληθὴς πηγὴ τοῦ δικαίου, ἀλλ' ἐμφαίνει τὴν κατάστασιν τῆς κτηνώδους φύσεως.

Τοὐναντίον μεγίστη ἀπεδόθη σημασία εἰς τὸ *κοινὸν* δίκαιον, ὅπερ μᾶλλον ἀκολουθεῖ λογικὰς ἀρχάς, καὶ διὰ τοῦτο δέον νὰ ἐξετασθῇ προσεκτικώτερον (1).

Τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον, ἐντὸς τῆς Ῥώμης σχηματισθέν, ζώσης ἐν ἀποκλειστικότητι καὶ ὑπὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα, ἔφερεν αὐστηρὸν χαρακτῆρα, καὶ ὑπέκειτο εἰς τύπους συμβολικούς, παρέχοντας σεμνοπρεπὲς κῦρος εἰς τὰ γινόμενα, δυνάμενα ὡς ἐκ τῆς ἁπλότητος τοῦ ἀρχαϊκοῦ βίου ἀκόπως νὰ προσαρμοσθῶσιν εἰς αὐτούς. Ὅτε ὅμως διὰ τῆς μετ' ἄλλων ἐπιμιξίας ηὔξησαν αἱ σχέσεις καὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ βίου, εἰσήχθησαν βαθμιαίως, καὶ οὐτωσειπεῖν παραλλήλως, θεσμοὶ εὐχερέστεροι, ἐπιτρέποντες πλατυτέραν ποικιλίαν καὶ ἐπιεικῆ τῶν περιστάσεων ἐκτίμησιν, συμφώνως πρὸς τὴν καλὴν πίστιν. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀληθὲς ὅτι τὸ δίκαιον τοῦτο εἶναι εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ἢ εἴς τινα ἐξ αὐτῶν κοινόν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ ἐθνικὸν δίκαιον (jus gentium) εἶναι ῥωμαϊκὸν πλάσμα, χρεωστούμενον ὅμως εἰς τὴν μετ' ἄλλων ἐθνῶν ἐπιμιξίαν καὶ ἀνωτέραν τῶν πραγμάτων ἀνάπτυξιν.

Ὡς ἐκ τούτου ἔχει κατὰ τοὺς Ῥωμαίους τὸ ἐθνικὸν τοῦτο δίκαιον φυσικόν τινα λόγον (naturalis ratio) (2), ὅλοι δὲ οἱ εὐχερεῖς τρόποι τῆς κτήσεως καὶ μεταβιβάσεως δικαιωμάτων καὶ τῶν συναλλαγῶν, ἡ ἀγοραπωλησία, ἡ μίσθωσις, ἡ παράδοσις καὶ τὰ παραπλήσια, ἀνάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Κατὰ πάντα θεσμὸν τοῦ ῥωμ. δικαίου ἀπαντᾷ τοιαύτη ἀντίθεσις, ἔνθα μὲν ἀρχῶν στενοῦ δικαίου καὶ αὐστηροῦ (jus strictum), διεπουσῶν τὴν αὐτὴν ὕλην, ἔνθα δὲ ἐλευθέρα ἀνάπτυξις τῶν αὐτῶν συμφερόντων κατὰ τὸ ἐπιεικὲς (aequitas). Ἦτο ἐπόμενον, ὅτι ἡ λογικωτέρα μορφὴ τοῦ δικαίου, ἡ εἰς γενικὰς ἀρχὰς ἀποβλέπουσα, ἔμελλε νὰ ἐπικρατήσῃ, τὸ δὲ ἀρχαϊκὸν στοιχεῖον, προϊόντος τοῦ χρόνου, περιεστάλη καὶ ὑπεχώρησεν ἀποσβεννύμενον, ἑωσοῦ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐντελῶς ἐξέλιπεν.

(1) Ὁ Γάϊος I. 1 μόνα τὰ δύω ταῦτα εἴδη ἀναφέρει.

(2) Gajus I. 1. 189. II. 66. 69. 79. L. 1. pr. de aeq. rer. dom. (41. 1). ΛΔ'. α'. 1. L. 9. de just. (1. 1).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

3. Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη ἔγινε κατὰ πρῶτον διὰ τοῦ ἐπιτετραμμένου τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, ἤτοι διὰ τῶν Πραιτώρων. Οὗτοι, κατ' ἔτος προχειριζόμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ, παρ' ᾧ ἔκειτο ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία, εἶχον μεγάλην αὐθεντίαν. Δὲν περιωρίζοντο εἰς τὴν ξηρὰν ἐφαρμογὴν τοῦ κειμένου νόμου, ἀλλ' ἀνέπτυσσον πλατύνοντες τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ διὰ λογικῆς ἑρμηνείας, ὅπως περιλάβωσι καὶ τὰ μὴ προβλεπόμενα καὶ παρηκολούθουν τὰς ἑκάστοτε ἀναφυομένας ἀνάγκας. Τοσοῦτον ἀρεστὸς ἐφάνη ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀναπτύξεως τοῦ δικαίου, καὶ τοσοῦτον συνεπῶς ἐξηκολούθησαν μετερχόμενοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην, παραπλησίαν σχεδὸν τῆς νομοθετικῆς, ὥστε ἕκαστος Πραίτωρ, ἅμα ἀναλαμβάνων τὰ καθήκοντα αὐτοῦ, διὰ δόγματος προεκήρυττε, πῶς ἔμελλε νὰ δικάσῃ τὰ προσπίπτοντα. Ἡ ἐκ διαδοχῆς αὕτη σειρὰ τῶν δογμάτων, δι' ἧς μεθοδικῶς καὶ συνεπῶς πάντοτε ἀνεπτύχθη ἡ νομοθεσία, ἀπετέλεσε τὸ λεγόμενον Πραιτώριον δίκαιον (jus honorarium). Ὡς ἐκ τούτου τὸ μὲν πολιτικὸν δίκαιον καλεῖται καθαυτὸ νόμος (lex), τὸ δὲ πραιτώριον, νόμου τάξιν ἐπέχον (quod legis vicem obtinet) (1).

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ περίσκεψις, ἣν μέχρι τέλους ἐτήρησαν οἱ Πραίτωρες, κατὰ μικρὸν καινοτομοῦντες ἕνεκα σπουδαίας ἀνάγκης καὶ τὰ τῶν προκατόχων ἐπαυξάνοντες, ἐνῷ μετ' εὐλαβείας δὲν ἔπαυον τηροῦντες αὐτά. Τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἐνεργείας ταύτης παρετήρησαν καὶ αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι, πρὸς ἔνδειξιν τῆς μετριότητος, μεθ' ἧς ἐβάδισαν. Ἢ ὑπεβοήθησαν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κειμένου νόμου, ἀνευρόντες τρόπους προφυεστέρους, ὅπως μὴ ματαιοῦνται αἱ διατάξεις αὐτου(juris civilis *adjuvandi* vel *confirmandi* gratia), ἢ ἀνεπλήρωσαν αὐτὸν ἐν περιπτώσει ἀσαφείας καὶ σιωπῆς (supplendi), ἢ τέλος ἐτόλμησαν νὰ διορθώσωσι τὸ παράλογον αὐτοῦ καὶ τὰ προφανῆ ἀτοπήματα (corrigenti), ἀλλ' αἱ διορθώσεις αὗται δὲν ὑπῆρξαν ἐπικρατέστεραι τοῦ νόμου (2). Τούτῳ τῷ λόγῳ ὠνομάσθη τὸ δίκαιον τῶν Πραιτώρων, καθὸ συμμορφούμενον πρὸς τὰ καθεστῶτα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα αὐτῶν, *ζῶσα φωνὴ τοῦ πολιτικοῦ νόμου* (3)

(1) Gajus I. 6. L. 7. de just. (1, 1), Β', α'. 7. L. 2. § 10. de orig. j. (1.2)' § 7 J. de jure nat. (1. 2).

(2) L. 7. § 1. de just. (1, 1).

(3) Viva vox juris civilis L. 8. αὐτ. Β', α'. 8.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ κοινόν, ἢ ἐθνικὸν δίκαιον, καὶ τὸ Πραιτώριον δὲν εἶναι ταὐτόσημα, διότι συγχρόνως καὶ διὰ νόμων εἰσεφέρετο καὶ ἐκυροῦτο τὸ κοινὸν δίκαιον, ἐνῷ οἱ Πραίτωρες εἰργάζοντο ὑπὲρ τῆς ἐπιεικεστέρας ἀναπτύξεως τοῦ δικαίου (1).

4. Καθ' ὕλην διαστέλλοντες τὸ δίκαιον ἔχομεν ἄλλην διαίρεσιν αὐτοῦ.

Καθ' ὃν ἐδόσαμεν ὁρισμόν, παφῶς διεστείλαμεν τὴν γενικὴν βούλησιν ὡς κυβερνῶσαν καὶ ὑποτάσσουσαν τὰς ἀτομικὰς βουλήσεις, οὐχὶ ὅμως ἀδιαφόρως ὡς πρὸς αὐτάς, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ ἀληθοῦς καὶ λελογισμένου αὐτῶν συμφέροντος, ἐν τούτῳ δὲ εὕρομεν τὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν αὐτῶν.

Ἡ γενικὴ βούλησις πῶς συγκροτεῖται, ὅπως ἐνασκήσῃ τὴν ὑπέροχον αὐτῆς ἐξουσίαν; Τὰ περὶ τούτου ἀποτελοῦσι τὸ δημόσιον δίκαιον (jus publicum) κατ' ἀντίθεσιν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου (jus privatum). Τὸ μὲν δημόσιον δίκαιον περιλαμβάνει τὸν ὀργανισμὸν τῆς πολιτείας καὶ τὴν ῥύθμισιν τῶν ἐν αὐτῷ ἐξουσιῶν καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν λειτουργοῦσι. Τὸ δὲ ἰδιωτικὸν δίκαιον περιορίζεται εἰς ἕνα μόνον κλάδον τῆς λειτουργίας ταύτης, εἰς τὰ παραχθέντα ἀποτελέσματα τῆς ῥυθμίσεως τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ἀτόμων.

Ἐνταῦθα ἐνασχολούμεθα περὶ μόνου τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Τὸ δημόσιον δίκαιον ἀρκούντως διακρίνεται, διότι θέμα αὐτοῦ εἶναι ὁ ἐν συνόλῳ ὀργανισμὸς τῆς πολιτείας ἢ περιλαμβάνει τὰς σχέσεις τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ σύνολον (2). Ἐνταῦθα ὅμως περὶ μόνων τῶν σχέσεων τῶν προσώπων πρὸς ἄλληλα ἐνασχολούμεθα, ἢ περὶ τῆς ἐξουσίας αὐτῶν ἐπὶ τῶν ὑλικῶν πραγμάτων.

Ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δικαίῳ συγκεφαλαιοῦνται ὅλαι αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς διὰ τοῦ νόμου ἡ πολιτεία χορηγεῖ τὴν πλήρη αὐτῆς προστασίαν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς παρὰ τοῦ ἀτόμου ἐνασκουμένης ἐξουσίας ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, δι' ἧς ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία γίνεται πραγματική.

---

(1) Savigny Syst. I. § 22.

(2) L. 1. § 2. de just. (1. 1). Β'. α'. 1. Καὶ τὸ μὲν δημόσιον πρὸς τὴν πολιτείαν ὁρᾷ, τὸ δὲ ἰδιωτικὸν πρὸς τὸ ἑκάστῳ χρήσιμον. L. 2. § 16. de orig. jur. (1. 2). Ἀρμεν. Α'. α'. 11.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οἱ εἰπόντες, ὅτι τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον περιστρέφεται εἰς τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σόν (suum cuiqui), τοῦτο εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν. Πότε ὅμως εἶναί τι ἐμὸν καὶ πότε σόν, ἢ μᾶλλον κατὰ τίνα ἀρχήν, πρέπει νὰ συμπεριλάβῃ ὁ ὁρισμός, ὅπως ὑπάρχῃ ἀκριβέστερος. Καθ' ἡμᾶς προστίθεται ὁ ὅρος οὗτος, ὅταν λέγωμεν, ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, ὥστε αὐτὴν παρακολουθοῦντες διαγράφομεν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου τὰ ὅρια. Ὅταν ἴδωμεν, εἰς τί συνίσταται ἡ ἐλευθέρα βούλησις καὶ τίνες αἱ μετὰ τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐλευθέρων ὄντων σχέσεις, εὕρομεν τὴν ὕλην τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου.

Γενικὸν βλέμμα στρέφοντες πρὸς τὸ παρελθόν, κεφαλαιωδῶς δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὅσον ἀνατρέχομεν εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν κοινωνιῶν, τόσον δυσδιαγνωστοτέρα μαρτυρεῖται ἡ διαστολὴ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἥτις αὐξάνει καὶ τελειοποιεῖται ἀναλόγως τῆς προόδου τῶν κοινωνιῶν.

5. Τὸ δίκαιον, προβαῖνον εἰς φῶς, καθόσον γεννᾶται ἐκ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἔθνους, οὗ ῥυθμίζει τὴν κατάστασιν, χρεωστεῖ εἰς τὴν γενικὴν ἀναγνώρισιν τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο χρήζει μέσου, δι' οὗ γίνεται κατάδηλον καὶ γνωστόν, τὸ δὲ τελειότερον ὄργανον εἶναι ἡ γραφή.

Ἀλλὰ τὸ δίκαιον ὑπάρχει καθ' ἑαυτό, ἀνεξαρτήτως τῆς διακηρύξεως καὶ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς ἐμφανίσεως σημείων, ὡς ἡ πηγὴ καὶ ἡ αἰτία, ὥστε καὶ ἄνευ τῆς γραφῆς δύναται νὰ λάβῃ ὑπόστασιν καὶ κῦρος. Κατ' αὐτὴν τὴν σχέσιν διαστέλλομεν τὸ δίκαιον εἰς *ἔγγραφον* καὶ *ἄγραφον* (1).

Ἡ γραφὴ εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον μέσον τῆς ἐμφανίσεως τοῦ δικαίου, διότι στερεοποιεῖται καὶ καθίσταται καταφανὲς διὰ χαρακτήρων, μὴ ἐπιδεκτικῶν παραμορφώσεως, τότε δὲ καθαυτὸ ὀνομάζεται ***νόμος***.

Ἡ πρᾶξις, δι' ἧς ἀνακηρύττεται καὶ ἀφ' ἧς ἄρχεται τὸ κῦρος αὐτοῦ, εἶναι πρὸ πάντων ἐξεταστέα, ὅπως μὴ λανθάνωσι τὰ γνωρί-

(1) L. 6. § 1. de just. (1. 1). Hoc igitur jus nostrum constat aut ex scripto, aut sine scripto, ut apud Graecos τῶν νόμων οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι. idest legum aliae scriptae, aliae non scriptae, B'. α'. 6. § 3. 9. 10. J. de jure nat. (1 2). L. 2 § 3. 12. de orig. j. (1. 2).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σματα τοῦ νόμου καὶ μὴ ἀμφισβητῆται ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ, οὐδὲ ἀντιτάσσεται ἐναντιότης.

Τὴν πρᾶξιν ταύτην διττῶς διαστέλλομεν, καθ' ὅσον δύω διατρέχει στάδια, τὸ μὲν πρῶτον πρὸς συγκρότησιν ἢ *σύστασιν* τοῦ νόμου, τὸ δὲ δεύτερον πρὸς ἀναγόρευσιν, ἢ τὴν λεγομένην *εἰσφοράν*.

Περὶ τούτων, ὡς ἀναγομένων εἰς τὴν τάξιν τῆς πολιτείας, ἔχομεν νεωτέρους ὁρισμούς, ἀλλ' ἡ ἐξέτασις τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Αὐτοκρατόρων εἶναι λίαν συντελεστική, ὅπως ἐννοήσωμεν τὰς πηγάς.

6. Ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων ἡ καθολικωτέρα τοῦ νόμου μορφὴ ἦτο τὸ δόγμα (edictum), ἢ γενικὴ διάταξις (constitutio generalis). Ἐπὶ τοσοῦτον ἐκορυφώθη τότε ὁ δεσποτισμός, ὥστε πᾶσα αὐτοκρατορικὴ πρᾶξις καὶ πᾶν νεῦμα ἴσον ἠδύναντο καὶ ἐδέσμευον τοὺς πολίτας. Ἡ ἀρέσκεια ἑνὸς μόνου ἐκδηλουμένη ἐγίνετο γενικὴ βούλησις (1). Μᾶλλον λοιπὸν μανθάνομεν τὴν ποικιλίαν τῶν τρόπων, δι' ὧν τ' ἀρέσκοντα εἰς τοὺς Αὐτοκράτορας ἔφθανον εἰς γνῶσιν τῶν δεσποζομένων.

Μόλις ἐπὶ Θεοδοσίου Β' καὶ Οὐαλεντινιανοῦ Γ' ὡρίσθη, τί ἐστὶ δόγμα. Ὅπως λογίζηται τοιοῦτο, πρέπει νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα δόγματος, ἢ γενικοῦ νόμου (edictum lex generalis), ἢ πρέπει ν' ἀνακοινωθῇ εἰς τὴν Σύγκλητον δι' εἰσαγωγικοῦ λόγου (oratio), ἢ νὰ δημοσιευθῇ διὰ τοῦ ἐπάρχου καὶ τέλος νὰ περιέχῃ τὴν διάταξιν, ὅτι ἰσχύει πρὸς πάντας. Ἕκαστον ὅμως τῶν σημείων τούτων ἰδιαιτέρως ἀρκεῖ (2).

Εἶναι ἀδιάφορον, ἂν τὰ δόγματα ταῦτα ἐξεδόθησαν ἕνεκεν ἐξιδιασμένης τινὸς καὶ εἰδικῆς περιστάσεως, ἢ ἂν προβλέπουσι περὶ ἐξιδιασμένης τινὸς τάξεως καὶ τῶν σχέσεων αὐτῆς (jus singulare), διότι τὰ οὕτω θεσπιζόμενα παρὰ πᾶσι κρατοῦσι (3). Ἐνδέχεται μάλιστα τὰ δόγματα ν' ἀπευθύνωνται πρὸς ἕνα μόνον ἔπαρχον, ὅπως εἶναι τὰ πλεῖστα τοῦ Ἰουστινιανοῦ

---

(1) L. 1. de const. (1. 4). Β'. ς'. 2. Ὅπερ ἀρέσει τῷ βασιλεῖ νόμος ἐστίν.

(2) L. 3. C. de leg. (1. 14). Β'. ς'. 8. Νεαρὰ 152.

(3) L. Οἷον L. 2. pr. ad. SC. Vellej. (16. 1) περὶ ἐγγυήσεως τῶν γυναικῶν. L. 26. de lib. (28. 2). περὶ ἀπαγορεύσεως ἀποκληρώσεως στρατιωτῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ σύμπραξις τῆς Συγκλήτου, ἣν ἐνίοτε ἐπεκαλοῦντο οἱ Αὐτοκράτορες, δὲν ἦτο ἀπαραίτητος (1).

7. Ἐνῷ οἱ Αὐτοκράτορες συχνάκις ἀπεφάσιζον ὡς ὑπέρτατοι δικασταί, ἦτο ἐπόμενον, ὅτι αἱ ἀποφάσεις αὐτῶν, ὡς ἐχόντων καὶ τὸ νομοθετεῖν, εἶχον μείζονα τὴν αὐθεντίαν καὶ ἐτηροῦντο ὡς νόμοι(2). Ὡς ἐκ τούτου ἐγίνοντο συλλογαὶ αὐτῶν (3), πρὸς γνῶσιν τοῦ ἐν χρήσει δικαίου, καθόσον μάλιστα οἱ Αὐτοκράτορες συνεβουλεύοντο τοὺς ἐξοχωτέρους τῶν νομικῶν. Ὁσάκις μάλιστα τὸ γράμμα τοῦ νόμου δὲν ἦτο σαφές, οἱ Αὐτοκράτορες ἀπεφάσιζον μᾶλλον κατὰ συνείδησιν, χρώμενοι τῇ ὑπερτάτῃ αὐτῶν ἐξουσίᾳ (4).

Τοιαύτη ὑπῆρχεν ἡ ἰσχὺς τῶν ἀποφάσεων μέχρις Ἰουστινιανοῦ, ὅστις διέταξε, μόναι αἱ παρεμπίπτουσαι νὰ μὴ ἐπεκτείνωνται πέραν τῶν διαδίκων, ἐφ' ὧν ἐξεδόθησαν (5), ἐπὶ ὁριστικῶν ὅμως ῥητῶς διηγόρευσεν, ὥστε οἱ ἐν αὐτοῖς ἐκτιθέμενοι κανόνες νὰ ἐπέχωσι τάξιν νόμου (6). Τοιαύτη κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἦτο καὶ πρότερον τῶν ὁριστικῶν ἀποφάσεων ἡ ἰσχύς, ἀλλ' οἱ νομοδιδάσκαλοι ἐθεώρουν αὐτὰς ὡς ἐπεχούσας τάξιν νόμου μεταξὺ τῶν διαδίκων μόνων, διὰ δὲ τοὺς λοιποὺς χρησίμους ὡς παράδειγμα.

8. Οἱ Αὐτοκράτορες δὲν ἀπεφάσιζον μόνον ὡς δικασταί, ἀλλὰ πολλάκις ἐν ἀναφορᾷ (libellus) ὑπηκόου τινός, ἢ ἀρχῆς, ἐξεδήλουν τὴν αὐθεντικὴν αὐτῶν γνώμην. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ αὐθεντικὴ ἀπάντησις ἢ ἀντιγραφὴ (rescriptum) παρεσημειοῦτο (adnota-

---

(1) L. 8. C. de leg. (1. 14). Β'. ς'. 3. Νομοθετεῖν μέλλοντες πρῶτον τοῖς ἐξέχουσιν ἐν τῷ παλατίῳ καὶ τῇ Συγκλήτῳ τὸν νόμον ἀνακοινούμενοι, οὕτω τε αὐτὸν συναρέσαντα κοινῇ πάλιν ἀνασκεπτόμενοι καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν βεβαιοῦντες ἡμεῖς ἐν τῷ ἡμετέρῳ βήματι ἀναγινωσκόμενοι ἐκφωνήσομεν.

(2) L. 1. de const. (1. 4). Quodcunque igitur imperator vel cognoscens decrevit, vel de plano interlocutus est, legem esse constat. Β'. ς'. 2. Ἐξ ἐπιπέδου διαλαλήσει.

(3) Paulli libri tres decretorum. Ὁ Δοσίθεος συνέλεξε τὰς ἀποφάσεις Ἀδριανοῦ.

(4) L. 13. quod metus (4. 2). Γ'. 6'. 13. L. 7. ad leg. Jul. (48. 7). Ξ. ιή. 18. L. 37. § 1. de ritu nupt. (23. 2).

(5) L. 3 C. de leg. (1, 14). Interlocutionibus, quas in uno negotio judicantes protulimus, vel postea proferemus non in commune praejudicantibus.

(6) L. 12. pr. C. αὐτ. Β'. ς'. 17. Ἀρμεν. Α'. α'. 29. Ἡ μεταξὺ δύο τινῶν βασιλέως ἀποφασις καὶ ἐπὶ τῶν παραπλησίων κρατείτω.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

tio, subscriptio), ἡ ἐπέμπετο ἐν εἴδει ἐπιστολῆς (epistola), ἡ ἐδίδετο κατ' ἐπίσημον σχῆμα (pragmatica sanctio), πραγματικὸν τύπον λεγόμενον, οὗ δὲν γνωρίζομεν τὰ καθέκαστα(1).

Διάφοροι ἦσαν αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς τοιαῦται ἀντιγραφαὶ ἐξεδίδοντο. Ἠδύναντο νὰ μὴ ἀναφέρωνται εἰς ζητήματα τοῦ δικαίου, καὶ ταύτας τὰς ἀντιγραφὰς ἐξαιροῦμεν ἐντεῦθεν, ἀλλ' ἠδύναντο ἐνίοτε ν' ἀνάγωνται εἰς τὸ συμφέρον ὡρισμένου προσώπου, ἄνευ τινὸς ἐφαρμογῆς γενικωτέρου κανόνος. Τοιαῦται εἰδικαὶ ἀντιγραφαὶ δὲν ἐξετείνοντο πέραν τῆς ὑποκειμένης ὑποθέσεως (2).

Ὅτε ὅμως αἱ ἀντιγραφαὶ διελάμβανον γενικὸν κανόνα δὲν διέφερον τοῦ νόμου, καίτοι μὴ ἔχουσαι τὸ αὐτὸ σχῆμα, ὀνομαζόμεναι γενικαὶ ἀντιγραφαὶ (generales epistolae, generalia rescripta)(3).

Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον μάλιστα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐθέσπιζον οἱ Αὐτοκράτορες ἔκ τινος αἰτήσεως λαμβάνοντες τὸ ἐνδόσιμον, ὥστε καὶ αἱ τοιαῦται ἀντιγραφαὶ ἐπὶ τέλους ὠνομάσθησαν Leges, edicta, edictales constitutiones (4). Ἐκ τοιούτων σύγκειται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀντιγραφῶν ὁ τοῦ Θεοδοσίου Κῶδιξ (5), στελλομένων εἰς τὰς ἀρχὰς πρὸς δημοσίευσιν καὶ πολλάκις μνημονευουσῶν ῥητὴν περὶ δημοσιεύσεως παραγγελίαν (6).

Ῥητῶς μαρτυρεῖται ἐν Πανδέκταις, ὅτι αἱ πρὸς ἰδιώτας ἀντιγραφαὶ ἔχουσι κῦρος νόμου (7). Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐδημοσιεύοντο, ἕπεται ὅτι τὸ κῦρος τοῦτο περιωρίζετο μεταξὺ τῶν προσώπων πρὸς ἃ ἐξεδίδοντο (8). Περὶ τούτου βεβαιούμεθα ἐκ τῆς μνείας, ὅτι

---

(1) L. 7. C. de div. recr. (1. 23). Β'. ε'. 26. Ἀρμεν. Α'. α'. 28 30.

(2) L. 1. § 2 de constit. (1. 4). Β'. ς'. 2.—§ 6. J. de j. nat. (1. 2). Ἀρμ. Α'. α'. 28.

(3) L. 1. § 2. de fugit. (11. 4). L. 3. § 3. de sepulcr. (47. 12). Generalia sunt rescripta et oportet imperialia statuta suam vim obtinere.

(4) L. 5. pr. C. de recept. (2. 56). Ὁ Ἰουστινιανὸς ὀνομάζει Constitutio τὴν πρὸ αὐτῆς διάταξιν. L. 4. C. αὐτ. ἥτις ἦτο ἀντιγραφὴ πρὸς τὸν Praet. Praetorio L. 89. § 1. ad. L. falc. (35. 2). L. 1. § 3. de leg. tut. (26. 4). L. 9. § 2. de hered. inst. (28. 5). L. 9. § 5. de jur. ign. (22. 6).

(5) L. 5. 6. C. Th. de const. (1. 1). (6) L. un. C. de grege dom. (11. 75)

(7) L. 1. § 2. de const. (1. 4). Β'. ς'. 2. L. 17. pr. de j. patron. (37. 14). ΜΘ'. α'. 17.

(8) L. 2. C. de div. recr. (1. 23). Β'. ε'. 21. Διηνεκῶς κρατείτωσαν αἱ βασιλικαὶ ἀντιγραφαί, ῥητοῦ μὴ ὁρισθέντος ἐπ' αὐτῆς χρόνου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοιαῦται ἀντιγραφαὶ ἐπεκτείνονται εἰς τοὺς κληρονόμους καὶ ὁμοδίκους (1).

Λίαν ἐπισφαλὴς ἐγίνετο ἡ χρῆσις ἰδιωτικῶν ἀντιγραφῶν, καθόσον ὁ ἀναφερόμενος κατὰ τὸ συμφέρον αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ παραμορφώσῃ τὰ πράγματα. Ἕνεκα τούτου τοιαῦται ἀντιγραφαὶ ἐκ συναρπαγῆς ἐκδοθεῖσαι, ἐκηρύττοντο ἀνίσχυροι, ἐπιτρεπομένης τῆς ἐρεύνης τῆς ἀληθείας (2). Ἐπίσης ἄκυρος ἦτο ἡ ἀντιγραφή, δι' ἧς προσεβάλλετο δημόσιον συμφέρον, ἢ ἠθετεῖτο κείμενος νόμος (3). Πρὸς ἀποφυγὴν τοιούτων ἀτοπημάτων ὁ Τραιανὸς οὐδέποτε ἐξέδωκε πρὸς ἰδιώτας ἀντιγραφάς, ὁ δὲ Μακρῖνος ἔτεινεν εἰς καταργησιν αὐτῶν (4). Εἶκαι περιωρίζοντο λοιπὸν εἰς τὰ πρόσωπα, πρὸς ἃ ἀπετείνοντο, ἀπετέλουν ὅμως ὑπογραμμὸν καὶ τούτου ἕνεκα ἐγίνοντο συλλογαὶ αὐτῶν (5).

Ὑπολείπονται αἱ πρὸς δικαστὰς ἐκδιδόμεναι ἀντιγραφαί, πρὸς λύσιν ἀπορίας ἐπὶ τῇ αἰτήσει αὐτῶν (relatio, consultatio). Περὶ τούτων πολλάκις ἐπανελήφθη ἡ διάταξις, ὅτι μεταξὺ τῶν διαδίκων μόνων περιορίζεται τὸ κῦρος (6). Ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέφερεν ἕτερον περιορισμόν. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς νομοθεσίας, ἣν ἐπίστευεν ἀποχρώντως σαφῆ, ἐθεώρει περιττὸν καὶ παραίτιον ἀνωφελοῦς ὑπερθέσεως, ἐπὶ ζητημάτων διαδικασίας ἢ καὶ τῆς οὐσίας τῆς δίκης νὰ γίνωνται πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα μηνύσεις παρὰ τῶν δικαστῶν, ὀφειλόντων νὰ δικάσωσι κατὰ τοὺς γενικοὺς νόμους, οὐχὶ δ' ἑκάστοτε κατὰ ἴδιον καὶ ἐξαιρετικὸν τρόπον (7). Ἐνῷ τοιουτοτρόπως ὁ Ἰουστινιανὸς καθιεροῖ τὴν ἀνεξάρτητον κρίσιν τοῦ δικαστοῦ, εἰς ὃν ἐπιτρέπει, οὐδὲ κὰν νὰ προσέχῃ εἰς Αὐτοκρατο-

(1) L. 1. C. αὐτ. L. 12. C Th. de div. rescr. (1. 2).

(2) L. 7. C. de div. rescr. (1. 23). Β'. ε'. 26. L. 2. 3. 4. 5. C. si contra jus (1. 22). Β'. ε.' 15. 18.

(3) L. 4. C. de leg. (1. 16). Β'. ς'. 9. L. 6. C. si contra jus (1. 22). Β'. ε'. 19. L. 3. 7. C. de prec. (1. 19). Β'. ε'. 3. 7. Νεαρὰ 82 κ. ιγ'.

(4) Capitolini Macrinus c. 13. Quum Trajanus nunquam libellis responderit. (5) Papirii Justi libri XX Constitutionum.

(6) L. 11. C. Th. de div. rescr. (1. 2). L. 2. C. de leg. (1. 14). Β'. ς'. 6.

(7) Νεαρὰ 112 κεφ. α'. ἔτους 541. Νεαρὰ 125 ἔτους 544. Κελεύομεν τοίνυν, μηδένα τῶν δικαστῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἢ χρόνον ἐπὶ ταῖς παρ' αὐτοῖς προτιθεμέναις δίκαις μηνύειν πρὸς τὴν ἡμετέραν γαληνότητα, ἀλλ' ἐξετάζειν τελείως τὸ πρᾶγμα καὶ ὅπερ αὐτοῖς δίκαιον καὶ νόμιμον φανείη κρίνειν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρικὰς ἀντιγραφὰς ἐπὶ ποινῇ προστίμου (1), ὅταν πρόκηται περὶ νομικῆς ἀμφισβητήσεως, ἀπαιτεῖ ν' ἀποτείνεται ὁ δικαστὴς εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ζητῶν τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ αὐθεντικὴ ἑρμηνεία (2).

Αἱ ἀντιγραφαὶ παντὸς εἴδους ἐντούτοις μέγιστον εἶχον κῦρος (auctoritas), ὡς ἐκ τῆς ἐξουσίας, ἐξ ἧς ἐπήγαζον, καὶ ὡς συντελοῦσαι πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ νόμου. Ὁ Ἰουστινιανὸς μέγα πλῆθος αὐτῶν προσέλαβεν ἐν Κώδικι, ἀλλὰ συγχρόνως κατήργησε τὰς παραλειφθείσας (3).

Ὅλαι αἱ ἀντιγραφαὶ ἔπρεπε νὰ προσάγωνται ἐν πρωτοτύπῳ (4), φέρουσαι πάντοτε τὴν ἡμέραν καὶ τὸν ὕπατον (5), ὑπεγράφοντο δὲ παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος αὐτοῦ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης, ἐξ ἐγκαύστου κόχλου ἐσκευασμένης, ὅστις δὲ μετεχειρίζετο τοιαύτην, ὡς ἀντιποιούμενος ἡγεμονικὰ δικαιώματα (ὡς τύραννος), ὑπέκειτο εἰς κεφαλικὴν ποινήν (6).

9. Ἐπὶ τέλους οἱ Αὐτοκράτορες ἐξέδιδον πρὸς τοὺς στελλομένους εἰς τὰς ἐπαρχίας ἄρχοντας ὁδηγίας, ἢ ἐντολὰς (mandata), αἵτινες ἴσχυον ὡς νόμοι ἐπαρχιακοί (7).

Καὶ αὐτοὶ οἱ Praefecti Praetorio ἐξέδιδον διατάξεις διὰ γενικῶν τύπων (generales formae), εἰς οὓς ὁ Ἀλέξανδρος Σεβῆρος ἔδωκεν ἰσχύν (8), ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς παρέλαβε τινὰ ἐξ αὐτῶν ἐν Κώδικι (9).

---

(1) Νεαρὰ 113 Κεφ. α'. Κελεύομεν τὸν δικαστὴν τούτοις παντελῶς μὴ προσέχειν, ἀλλὰ τούτων ἀργούντων καὶ μηδεμίαν παντελῶς ἐχόντων ἰσχύν, κατὰ τοὺς γενικοὺς ἡμῶν νόμους τὸ πρᾶγμα ἐξετάζειν τε καὶ νομίμῳ πέρατι παραδιδόναι.

(2) Αὐτόθι. Εἰ μὲν γέ τις ἀμφισβήτησις τῷ δικαστῇ περί τινος γένηται νόμου, μηνυέτω πρὸς τὸ ἡμέτερον κράτος καὶ τὴν ἐξ ἡμῶν ἐκδεχέσθω τοῦ πράγματος ἔγγραφον σαφήνειαν, ἢ ἑρμηνείαν καὶ κατ' αὐτὴν τεμνέτω τὴν δίκην.

(3) Constitut. Summa § 3.

(4) L. 3. C. de div. rescr. (1. 23) Β'. ε'. 22. Μηδεὶς τὰ ἴσα τῶν βασιλικῶν ἀντιγραφῶν, ἀλλὰ μεθ' ὑπογραφῆς βασιλικῆς αὐθεντικὰ προσφερέτω.

(5) E. 4. C. αὐτ. B. αὐτ. (6) L. 6. C. αὐτ. B. αὐτ. 25.

(7) L. 1. pr. de test. milit. (29. 1) ΛΕ'. κα'. 1. L. 2. § 1. de his quae ut (34. 9). Ξ'. μθ'. 2.

(8) L. 2. C. de off. praef. (1. 26) ς'. δ'. 7.

(9) L. 16. C. de jud. (3. 1) L. 27. C. de fidej (18. 41) Κς'. α'. 91. Ὁ Ἀρμενόπουλος ἐν βιβλ. Β'. τίτλ. δ'. παρέχει νέους τοιούτους τύπους, οὓς ὀνομάζει ἐπαρχιακά, μεταγενεστέρας ἐποχῆς καὶ ἀναγομένους μᾶλλον εἰς ἀστυνομικὰς διατάξεις.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

10. Ἐκ τούτων πάντων συνάγομεν, πόσον τὸ νομοθετεῖν ἦτον ἁπλῆ ἀρέσκεια τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἔλεγον μέν, ὅτι καὶ *κατὰ βασιλέως οἱ γενικοὶ κρατείτωσαν νόμοι* (1), ἀλλὰ πάλιν ὑπερίσχυεν, ὅτι ὁ *βασιλεὺς τοῖς νόμοις οὐχ ὑπόκειται* (2).

Εἶναι ἀναντίρρητον, ὅτι τοιαύτη ἀένναος ἀνάβλυσις νόμων παρασκευάζει θόρυβον καὶ ἀνωμαλίαν, ἀφαιρεῖται δὲ πᾶσα στερεότης καὶ πίστις εἰς τὰ καθεστῶτα, ὅταν καθ' ἑκάστην μεταβάλλωνται, καὶ μάλιστα συνεπείᾳ δεήσεων ἢ μηνύσεων ἀλλέως ἑρμηνευόμενα. Ὁ μόνος χαλινὸς πρὸς περιστολὴν τῆς αὐθαιρεσίας τῶν Αὐτοκρατόρων ὑπῆρξαν οἱ περιφανεῖς νομοδιδάσκαλοι, οὓς συνεβουλεύοντο καὶ οἵτινες πολλάκις συνετέλεσαν ν' ἀποτρέψωσιν ἄτοπα. Οὕτως ἐξηγεῖται, διατὶ δὲν διεφθάρησαν ὅλοι οἱ νόμοι, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνεπτύχθησαν πρὸς τὸ ἐπιεικὲς καὶ φιλάνθρωπον. Οὐχ ἧττον, προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ διὰ τῆς πληθύος παντοίων εἰδικῶν διατάξεων, ἐξελύθη τὸ αὐστηρὸν καὶ συνεπὲς τῶν ῥωμαϊκῶν ἀρχῶν καὶ ἀντὶ τῆς βραχυλόγου καὶ περιεσκεμμένης ἑρμηνείας προβαίνει τυχαία καὶ ἀνώμαλος καινοτομία ὑπὸ ῥητορικὴν ἔμφασιν καλύπτουσα τὸ ἀσυνάρτητον καὶ ἀνακόλουθον.

Μέγα μέρος τῆς παρακμῆς τοῦ δικαίου εἶναι ἀποδοτέον εἰς αὐτὴν τὴν αἰτίαν, ἧς τ' ἀποτελέσματα κατέγινε νὰ θεραπεύσῃ ὁ Ἰουστινιανὸς ἀθροίζων καὶ συναπτων εἰς ἓν τὰ ὑπάρχοντα καὶ κατα τι διορθῶν αὐτά. Ἀλλ' ἀμέσως μετ' αὐτὸν ἀπομαραίνεται ἡ δεσμευθεῖσα ἐπιστήμη, ἄνευ δὲ αὐτῆς οὐδὲ οἱ νόμοι ἔχουσι ζωήν, ὅπως οὐδὲ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἄνευ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος.

Τὸ πρώτιστον συμφέρον πάσης κοινωνίας εἶναι, νὰ καταστα θῶσιν οἱ νόμοι μόνιμοι καὶ ἑδραῖοι, μὴ μεταβαλλόμενοι κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ τὴν ἀρέσκειαν τοῦ κρατοῦντος, εἰς δὲ τὴν ἐπιστήμην ν' ἀποδοθῇ ἡ πλήρης ἐλευθερία, ὅπως αὐτὴ ἐκ γενικῶν ἀρχῶν ὁρμωμένη καταδείξῃ ποῖον τὸ ὀρθὸν καὶ ποῖον τὸ ἐλλιπές, οὐδὲν ἔχουσα μερικὸν συμφέρον πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀλλ' ἐκ μόνης τῆς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας φιλοτιμίας ἐμπνεομένη.

Ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ αὐτῶν οἱ Αὐτοκράτορες δὲν ἐπηρκέσθησαν

---

(1) L. 4. C. de leg. (1. 14) Β'. ς'. 9. Ἀρμεν. Α'. α'. 32.

(2) L. 31 de leg. (1, 3) Β'. ς'. 1. Ἀρμεν. Α'. α'. 39.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὸ κατὰ πᾶσαν ἀφορμὴν νομοθετεῖν, ἀλλ' ἀντεποιήθησαν καὶ τὸ δικάζειν. Οὐδὲν ὀλεθριώτερον, ἢ ὅταν ὁ δικάζων δὲν ἐφαρμόζῃ τοὺς κειμένους νόμους, ἀλλὰ πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς νομοθετῇ. Ἀπέναντι τοιαύτης ἀπολύτου ἐξουσίας οὐδὲν ὑφίσταται κεκτημένον δικαίωμα ἀλλὰ πάντα διαρρέουσιν. Εἶναι ἑπομένως σωτήριον ἀξίωμα, ὃ ἡ πεῖρα καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐπεβεβαίωσαν, ἡ διαχώρισις τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Ὅστις δικάζων νομοθετεῖ, ἀνατρέπει τοὺς τεθέντας νόμους καὶ ἀντ' αὐτῶν ὑποκαθίστησι τὴν ἰδίαν βούλησιν. Οἱ νόμοι γίνονται κενὸν καὶ ἄχρηστον ὄνομα, ἐκ τῶν ὑστέρων ἐνσκήπτοντες κατὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἐπικρατεστέρου πρὸς κατάθλιψιν τοῦ ἀσθενεστέρου. Πρῶτος ὁ νομοθέτης δίδει τότε τὸ παράδειγμα τῆς παραβάσεως τῶν νόμων, ἅμα ἡ λύσις ἑκάστης διαφορᾶς δὲν κεῖται ἐν τῷ νόμῳ, ἀλλὰ χάριν αὐτῆς ἴδιος νόμος πλαστουργεῖται. Ἐκ τῆς συγχύσεως τῶν δύο ἐξουσιῶν ἀναγκαίως ἐπεται, ὅτι αἱ μὲν ἀποφάσεις εἶναι ἁπλῶς πράξεις ἐξουσίας, οἱ δὲ νόμοι τὸ κατ' ἀρέσκειαν καὶ κατὰ τὴν περίστασιν τρεπόμενον.

Ἐντεῦθεν ποριζόμεθα τὸ ἀξίωμα, ὅτι ὁ νόμος ῥυθμίζει τὸ μέλλον, ὅπερ εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ ὑποβάλλεται, ἐνῷ διαφεύγει τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τὸ πρὸ τοῦ νόμου ὑπάρξαν, διότι ὑπὸ τὸ κράτος ἄλλου νόμου ἔκειτο. Ὅπως δὲ ἕκαστος συμμορφοῦται πρὸς τὸν νόμον, ἐν γνώσει τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, δέον νὰ προηγηθῇ ἡ δημοσίευσις τοῦ νόμου.

11. Καὶ ἐν Ἰουστινιανοῦ Κώδικι εὑρίσκομεν τὴν ἀρχήν, ὅτι *πᾶς νόμος εἰς τοὺς ἐφεξῆς κρατείτω* (1). Κατὰ τῆς τηρήσεως αὐτοῦ εἴδομεν πόσα ἦσαν τὰ ἐναντιούμενα.

Πρὸ πάντων ἡ δημοσίευσις τῶν νόμων ἦτον ἀτελής, διότι πρὸς διάδοσιν τῆς γνώσεως αὐτῶν οὐδὲν ἄλλο ἐγίνετο, ἢ ὅτι ἀπεστέλλετο εἰς τὸν ἐπιτετραμμένον τὴν ἐκτέλεσιν, συνήθως εἰς τὸν ἔπαρχον τῆς πρωτευούσης.

Ἀπὸ τοῦ 1833 διὰ τοῦ διατάγματος 1 (13) Φεβρουαρίου ἐκανονίσθη ἐν Ἑλλάδι ὁ τρόπος τῆς δημοσιεύσεως, ὅστις μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ τύπου ὁμολογουμένως ἀπέκτησε τὸ προσφορώτερον ὄργανον.

Οἱ νόμοι καὶ τὰ διατάγματα δημοσιεύονται διὰ τῆς Ἐφημερίδος

(1) L. 7. C. de leg. (1. 14) Β'. ς'. 12. Νεαρὰ 66 κεφ. α'.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς Κυβερνήσεως (ἄρ. 2), ἔχουσι δὲ ὑποχρεωτικὴν ἰσχὺν διὰ τοὺς κατοίκους ἑκάστου δήμου (1) ἀφ' ἧς ἡμέρας γνωστοποιοῦνται εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς ἐφημερίδος ταύτης. Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι πᾶν ἄλλο μέσον δημοσιεύσεως δὲν ἀναπληροῖ τὸ διὰ τῆς μνησθείσης ἐφημερίδος (2).

Δύω τινὰ διαστέλλονται διὰ τῆς διατάξεως ταύτης, ἡ καθαυτὸ ἔκδοσις (promulgation) τοῦ νόμου ἢ τοῦ διατάγματος διὰ τῆς ἐκτυπώσεως ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ ἔναρξις τῆς ἰσχύος ἀπὸ τῆς γνωστοποιήσεως, ἡ καθαυτὸ δημοσίευσις (publication).

Διὰ τῆς ἐκτυπώσεως δὲν περιῆλθεν εἰσέτι τὸ δημοσιευθησόμενον εἰς γνῶσιν τῶν πολλῶν, ἄρα ἀκριβέστερον ὁρίζεται σημεῖον, ἀφότου τὸ φύλλον τῆς ἐφημερίδος περιῆλθεν εἰς τὴν δημοτικὴν ἀρχήν, παρ' ἧ ὁ βουλόμενος λαμβάνει γνῶσιν, καθότι προστίθεται, ὅτι «οἱ δη»μογέροντες ἑκάστης κοινότητος ὀφείλουσι νὰ δημοσιεύσωσιν ἀμέ»σως εἰς τοὺς κατοίκους τῆς περιφερείας των τὰ εἰς ἕκαστον φύλ»λον ἐνδιαλαμβανόμενα (ἄρ. 3).» Ἀφότου ἐξεδόθη ὁ δημοτικὸς νόμος δὲν ὑπάρχουσι πλέον *δημογέροντες*, ἄρα εἰς τοὺς δημάρχους ἐπίκειται τὸ καθῆκον τοῦτο, οὗ ἴδιος τρόπος δὲν ἐκανονίσθη, καὶ πρὸς αὐτοὺς ὀφείλουσιν αἱ διοικητικαὶ ἀρχαὶ νὰ στέλλωσι τὰ ἀντίτυπα τῆς ἐφημερίδος, ὅπως παρακατατίθενται εἰς τ' ἀρχεῖα (ἄρ. 3, 4).

Ὁ τρόπος οὗτος δὲν στερεῖται ἐλλείψεων, διότι ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ φύλλου εἰς τὸ δημαρχεῖον ἄρχεται ἡ ἰσχύς, ἐνῷ ἀμέσως δὲν διαδίδεται ἡ γνῶσις. Διὰ τοῦτο ἐπιεικῶς εἶπον, ὅτι τοὐλάχιστον πρέπει ν' ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐπιούσης (3), ὅπερ ἐκ τοῦ κειμένου δὲν ἐξάγεται.

Ἐπίσης παρετηρήθη, ὅτι οὐδεμία πρᾶξις παραλαβῆς ὁρίζεται, ὅπως ὑπάρχῃ βεβαία ἡ ἡμέρα, ἀφ' ἧς ἄρχεται ἡ ἰσχὺς τοῦ νόμου, μὴ φιλονεικῆται δὲ τὸ περὶ τούτου, ὅπερ ἄτοπον προκειμένου περὶ τῆς ἰσχύος νόμου.

Ὅσον διὰ τὴν διάδοσιν τῆς γνώσεως, αὕτη ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀφορμῶν ἐπέρχεται, ἂν δὲ δὲν φροντίζωσι πάντες ν' ἀναγινώ-

(1) Τὸ ἑλληνικὸν φέρει *ἐπαρχίας*, ἀλλ' ὀρθότερον τὸ γερμανικόν, ἐξ οὗ ἐξελληνίσθη.

(2) Α.Π. 54 (1845), 86 (1847), 199, 236 (1854), 122 (1858).

(3) Φέδερ Περὶ πολ. δικον. σ. 39.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σκωσι τοὺς δημοσιευομένους νόμους, ἀρκεῖ ὅτι ἠδύναντο νὰ λάβωσι γνῶσιν, ὅπως μὴ δικαιολογῶνται ἀγνοοῦντες (1).

Οὕτω κατὰ γαλλ. Κώδικα ἄρ. 1 ἡ ἰσχὺς ἄρχεται, ἐν μὲν τῇ πρωτευούσῃ, τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἐκδόσεως (promulgation), ἐν ἑκάστῃ δὲ ἐπαρχίᾳ μετὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, κατὰ λόγον τῆς ἀποστάσεως προστιθεμένης μιᾶς ἡμέρας ἀνὰ 10 μυριάμετρα. Κατὰ τὸ τότε πολίτευμα οἱ νόμοι ἔπρεπε νὰ ἐκδίδωνται ἐντὸς 10 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιψηφίσεως παρὰ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος (2), τὸ δὲ διάστημα τοῦτο ἐφαίνετο ἀποχρῶν πρὸς διάδοσιν τῆς γνώσεως διὰ τῆς δημοσιογραφίας. Ἀλλὰ ἀφότου ἡ κύρωσις τοῦ νόμου δὲν περιωρίσθη ἐντὸς χρόνου τινός, διὰ νεωτέρου διατάγματος 27 Νοεμβρίου 1816 ἐκανονίσθη, ὅτι αἱ προθεσμίαι τοῦ Κώδικος ἄρχονται ἀπὸ τῆς παραδόσεως τοῦ περιέχοντος τὸν νόμον φύλλου εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ὅπερ σημειοῖ τοῦτο ἐν ἰδιαιτέρῳ βιβλίῳ. Ἐν τῷ ἑπομένῳ φύλλῳ ἡ ἡμέρα αὕτη μνημονεύεται πρὸς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ. Ἐκτάκτως δύναται νὰ ὁρισθῇ καὶ βραχύτερος χρόνος (3).

Καὶ αὐτὴ ἡ μέθοδος κατεκρίθη, διότι δὲν γίνεται ἀμέσως γνωστὴ ἡ ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως (4), καὶ προσέτι διότι δὲν ἄρχεται συγχρόνως καθ' ὅλον τὸ κράτος ἡ ἰσχὺς τοῦ νόμου. ὥστε ἐνδέχεται ν' ἀμφισβητηθῇ ὡς ἐκ τοῦ τόπου, ποῖος νόμος εἶναι ἐφαρμοστέος μεταξὺ προσώπων διαφόρου κατοικίας (5).

12. Διὰ νεωτέρου ἡμῶν νόμου 28 Ὀκτωβρίου 1856, περιέχοντος τὰς πρώτας διατάξεις τοῦ ἀστικοῦ Κώδικος, ἐγένετο πρόνοια ἀκριβεστέρας λύσεως τοῦ περιπλόκου τούτου προβλήματος, καίτοι ἐκ πρώτης ὄψεως φαινομένου ἁπλοῦ, διότι τρεῖς ὅροι συναπαιτοῦνται.

α'. Σημεῖον χρόνου βέβαιον, ἐξ οὗ ἄρχεται τοῦ νόμου ἡ ἰσχύς.

β'. Δημοσιότης τοιαύτη, ὅπως μὴ προηγῆται τῆς γνώσεως ἡ ἰσχύς.

γ'. Ὁσονοῖόν τε σύγχρονος εἰσαγωγὴ τοῦ νόμου καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν.

---

(1) Idem est scire, aut scire debuisse, aut potuisse.

(2) Constitution du 22 frimaire an VIII. art. 37.

(3) Ordonnance 18 Janv. 1817.

(4) Demolombe. I. 25. Διὰ τοῦτο διετάχθησαν οἱ νομάρχαι, ἁπανταχοῦ νὰ τοιχοκολλῶσιν, ἔνθα ὑπάρχει ἀνάγκη.

(5) Demolombe. I. 29 καὶ ἐπ. Οὗτος ἐξεταζει καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἰδοὺ ποίαν ἔλαβε περὶ τούτου πρόνοιαν ὁ νεώτερος νόμος.

Κατὰ τὸ ἄρθρ. 1 ἡ δημοσίευσις, ἀφ' ἧς ἄρχεται τοῦ νόμου ἡ ἰσχύς, γίνεται κατὰ δήμους διὰ τῆς τοιχοκολλήσεως τοῦ περιέχοντος τὸν νόμον φύλλου τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, καὶ μάλιστα ἐν μὲν ταῖς πρωτευούσαις τῶν νομῶν καὶ ἐπαρχιῶν, ἡ ἰσχὺς τοῦ νόμου ἄρχεται τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς τοιχοκολλήσεως ἐν τῷ νομαρχείῳ ἢ ἐπαρχείῳ, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς δήμοις, μετὰ μίαν ἡμέραν ἀπὸ τῆς τοιχοκολλήσεως ἐν τῷ δημαρχείῳ(1). Περὶ τῶν τοιχοκολλήσεων τούτων συντάσσεται παρὰ τοῦ ἐνεργήσαντος ἔκθεσις.

Ὡς φαίνεται ἡ διαφορὰ τῶν τριῶν ἡμερῶν καὶ τῆς μιᾶς μόνης εἰσέφρησαν ἐκ παραδρομῆς κατὰ τὴν συζήτησιν, προταθείσης διορθώσεως, ἥτις δὲν ἐσημειώθη κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις (2).

Ἡ προτεινομένη ἑρμηνεία, ὅτι καὶ διὰ τῆς μιᾶς ἡμέρας ἐννοεῖται πάντοτε ἡ τρίτη, διότι ἡ μὲν τῆς τοιχοκολλήσεως δὲν λογίζεται, πρέπει δὲ νὰ παρέλθῃ ὅλη ἡ ἐπιοῦσα, ὥστε ἀπὸ τῆς τρίτης ἄρχεται ἡ ἰσχύς (3), πάλιν δὲν φθάνει εἰς τὴν σκοπουμένην συνταύτισιν τῶν ἡμερῶν, διότι ἡ τῆς τοιχοκολλήσεως πάντοτε δὲν λογίζεται, ἄρα πρέπει νὰ παρέλθωσι δύω ἡμέραι, οὐχὶ δὲ μόνη ἡ ἐπιοῦσα, ὅπως ἔχωμεν τὴν τρίτην ἡμέραν, ἀφ' ἧς ἄρχεται ἡ ἰσχὺς τοῦ νόμου ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῶν νομῶν καὶ ἐπαρχιῶν.

Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ὁ μὲν πρῶτος σκοπὸς τοῦ βεβαίου χρονικοῦ σημείου, ἐξ οὗ ἄρχεται ἡ ἰσχὺς τοῦ νόμου, ἐκπληροῦται διὰ τῆς τοιχοκολλήσεως, πιστοποιουμένης δι' ἐκθέσεως, ὁ δὲ δεύτερος τῆς προηγουμένης γνώσεως, διὰ τοῦ διαστήματος μέχρι τῆς τοιχοκολλήσεως ταύτης καὶ τῆς παρελεύσεως τριῶν ἢ μιᾶς ἡμέρας. Ἀλλὰ τὸ σύγχρονον δὲν ὑπάρχει, διότι ἐν ἑκάστῳ δήμῳ ἀπαιτεῖται ἰδία τοιχοκόλλησις (4).

(1) Ἐν τούτοις ὁ Α.Π. 141 (1866) ἀπεφάνθη, ὅτι ὁ περὶ χαρτοσήμου νόμος διὰ μόνης τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως δημοσιευθεὶς τὴν 22 Δεκεμβρίου 1863, ἐνῷ ἡ προσήκουσα τοιχοκόλλησις ἐγένετο τὴν 19 Μαρτίου 1866, ἡ δὲ ἰσχὺς αὐτοῦ ὡρίσθη μετὰ μῆνας τρεῖς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως, ἤδη ἤρξατο ἰσχύων μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπὸ τῆς 22 Δεκεμβρίου 1863, ὡς ἂν δύω διάφοραι δημοσιεύσεις ὑπονοοῦνται ὑπὸ τοῦ νόμου, ἡ μὲν διὰ τὸ ὁρισθὲν τριμηνον διάστημα, ἡ δὲ διὰ τὴν ἐνγένει ἰσχὺν αὐτοῦ.

(2) Παπαρρηγ. Γενικαὶ ἀρχαὶ Α'. σ. 78.

(3) Αὐτόθι. Εἶναι γνωστὴ καὶ ἡ ἀμφισβήτησις περὶ τῆς κατὰ τοὺς Ῥωμ. νόμους ἐννοίας τοῦ tertio quoque die. Savigny Syst. V. σ. 606.

(4) Ἡ τοιχοκόλλησις ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἄρ. 9. τοῦ Κώδικος τῆς Σαρδικῆς τοῦ ἔτους 1837.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τοιαύτη πληθὺς πράξεων πρὸς δημοσίευσιν τοῦ νόμου κ
ὅλην τὴν ἐπικράτειαν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνεργῆται ἀπροσκόπτ
Περὶ τούτου προνοῶν ὁ νομοθέτης προσέθηκεν, ὅτι μετὰ τεσσα
κοντα ἡμέρας ἀπὸ τῆς τοιχοκολλήσεως ἐν τῷ νομαρχείῳ τῆς π
τευούσης δὲν ἐπιτρέπεται ἀπόδειξις τῆς μὴ ἔν τινι δήμῳ
κράτους δημοσιεύσεως τοῦ νόμου. Τούτου ἕνεκεν ἡ ἔκθεσις τῆ
τῷ νομαρχείῳ τῆς πρωτευούσης τοιχοκολλήσεως καταχωρίζε
ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως πρὸς κοινὴν γνῶσιν.

Τὸ νόμιμον τοῦτο τεκμήριον, καθ' οὗ οὐδεμία ἐπιτρέπεται ἐν
τία ἀπόδειξις, βάσιν ἔχει, ὅτι ἀρκούντως διεδόθη ἡ γνῶσις
νόμου. Μένει ἐντούτοις ἀβέβαιον ἐν τοῖς δήμοις τοῦ κράτους
τεσσαρακονθήμερον διάστημα, ἐνόσῳ δὲν προσάγεται ἡ προ
κουσα τῆς ἐν αὐτοῖς τοιχοκολλήσεως ἔκθεσις. Αὕτη, ὡς δημόσ
ἔγγραφον, ἐπόμενον εἶναι, ὅτι ἀποτελεῖ πλήρη ἀπόδειξιν, μέχρ
προσβληθῇ ὡς πλαστή. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἔκφρασις τοῦ νόμου.
μετὰ τὸ τεσσαρακονθήμερον δὲν ἐπιτρέπεται ἀπόδειξις, ὅτ
τινι δήμῳ δὲν ἔγινεν ἡ δημοσίευσις, εἶναι λίαν διφορουμένη
ἄτεχνος. Μήπως ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπιτρέπεται ἐναν
ἀπόδειξις καὶ ἄνευ προσβολῆς πλαστογραφίας, μετὰ ταῦτα
δὲν ἐπιτρέπεται; Ἢ οὐδέποτε. ἢ πάντοτε ἐπιτρέπεται αὖ
Φυσικώτερον εἶναι, ὅτι μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας δὲν ἐπιτρέπε
ἀπόδειξις περὶ μηδέποτε γενομένης δημοσιεύσεως.

Δύω ὑποθέσεις εἶναι ἐνδεχόμεναι, ἢ ὅτι δὲν ὑφίσταται ἔκθ
περὶ τῆς ἔν τινι δήμῳ τοιχοκολλήσεως, ἢ ὅτι τοιαύτη ὑφίστα
μέν, ἀλλὰ φιλονεικεῖται ἡ ἀλήθεια αὐτῆς. Κατὰ μὲν τὴν πρώ
ὑπόθεσιν ἡ ἰσχὺς τοῦ νόμου ἄρχεται ἀπὸ τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέ
τῆς ἐν τῷ νομαρχείῳ τῆς πρωτευούσης τοιχοκολλήσεως καὶ
τούτου τοῦ νομίμου τεκμηρίου ὁρίζει ὁ νόμος (1). Κατὰ δὲ τὴν
τέραν ὑπόθεσιν, καθ' ἣν προσάγεται ἡ ἔν τινι δήμῳ ἔκθεσις το
κολλήσεως, δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη τεκμηρίου, διότι ἡ δημοσίε

(1) Ὁ κ. Παπαρρηγόπουλος Γεν. Ἀρχαὶ Α'. σ. φρονεῖ ὅτι διὰ τὸ
σαρακονθήμερον τοῦτο πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν δημοσίευσιν ἀρξαμένην ἀπὸ
ἡμέρας τῆς ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοιχοκολλήσεως, προσθήκῃ μιᾶς ἡμέρας διὰ π
τεσσάρων μυριαμέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ δήμου, περὶ οὗ πρόκειται. Ἀλλὰ
εἶναι ἀναπλήρωσις τοῦ νόμου κατ' οἰκείαν ἀρέσκειαν καὶ οἰκονομίαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νομίμως πιστοποιεῖται, οὐδ' ἐπιτρέπεται ἐναντία ἀπόδειξις κατὰ τῆς ἀληθείας τῆς ἐκθέσεως, ἐὰν αὕτη δὲν προσβάλλεται ὡς πλαστή.

Τί ποιητέον ἐν τούτοις, ἐὰν μετὰ παρέλευσιν χρόνου φιλονεικῆται ἡ ἐν τῷ νομαρχείῳ τοιχοκόλλησις, ἡ δὲ περὶ αὐτῆς ἔκθεσις δὲν σώζεται; Ἀναπληροῖ τάχα πᾶσαν ἀπόδειξιν ἡ ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως καταχώρισις; Τοιαύτην δύναμιν δὲν ἀπένειμεν ὁ νόμος εἰς τὴν καταχώρισιν. Ἄρα ἀναγκαία καθίσταται ἡ διὰ μαρτύρων ἀπόδειξις, οὐχὶ τῆς τοιχοκολλήσεως, ἥτις διὰ μόνης τῆς ἐκθέσεως πιστοποιεῖται, ἀλλὰ τῆς ἀπωλείας τῆς ἐκθέσεως, ὅπερ ἔτι δεινότερον καὶ ἐν τούτοις ἐκ τῆς ἀποδείξεως ταύτης ἤρτηται ἡ ὕπαρξις νόμου.

Ἁπλούστερος εἶναι καθ' ὅλα ταῦτα ὁ Ἰταλ. νόμος περὶ δημοσιεύσεως ἐν προοιμίῳ τοῦ Κώδικος, καθ' ὃν οἱ νόμοι εἶναι ὑποχρεωτικοὶ καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν τὴν δεκάτην πέμπτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν, ἤτοι ἀπὸ τῆς ἐν τῇ συλλογῇ τῶν νόμων καταχωρίσεως καὶ τῆς περὶ αὐτῆς ἀγγελίας ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου καὶ χρόνος δίδεται διὰ τὴν διάδοσιν τῆς γνώσεως καὶ ἡ καθ' ὅλον τὸ κράτος σύγχρονος ἔναρξις τῆς ἰσχύος ἀποκλείει πᾶσαν κατὰ τόπους διαφοράν, τὸ δὲ σημεῖον τῆς ἐνάρξεως εἶναι βέβαιον καὶ γνωστὸν τοῖς πᾶσι. Κατ' ἐξαίρεσιν δύναται νὰ ὁρισθῇ ταχυτέρα ἔναρξις.

Τοὐναντίον καθ' ἡμᾶς ἐνδέχεται τοῦ αὐτοῦ νόμου ἡ ἰσχὺς κατ' ἄλλην ἡμέραν ἐν τοῖς διαφόροις δήμοις ἀρχομένη (1).

13. Περὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν διαταγμάτων οὐδεὶς γίνεται λόγος ἐν τῷ νεωτέρῳ ἡμῶν νόμῳ, ὅπως οὐδὲ ἐν τῷ γαλλ. Κώδικι. Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι περὶ αὐτῶν μένει ἐν ἰσχύϊ τὸ διάταγμα τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1833, ὅπερ προέβλεπεν εἰδικῶς περὶ τούτου, κατὰ δὲ τὸ μέρος τοῦτο σιωπηρῶς δὲν κατηργήθη. Ὁ νόμος τῆς 27 Νοεμβρίου 1816 ἐν Γαλλίᾳ προέβλεψε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον περὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν διαταγμάτων, ἥτις κρίνεται ἔτι μᾶλλον ἀναγ-

---

(1) Τὸ Ἐφετ. Κερκύρας δι' ἀποφ. 260 (1869) ἐδέχθη, ὅτι νόμος περὶ ἐμπραγμάτων σχέσεων οἷον ὁ ΣΜΔ' δὲν ἰσχύει πρὶν δημοσιευθῇ ἐν τῷ δήμῳ, ἔνθα κεῖται τὸ ἀκίνητον (Ἐφημερ. Δικαστ. ἀρ. 18. 1873).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καία, διότι τῶν διαταγμάτων οὐδεμία προηγεῖται συζήτησι δημοσία, ὅπως διαδοθῇ ἄλλως πως ἡ γνῶσις αὐτῶν (1).

Διαστέλλομεν ἐν τούτοις τ' ἀφορῶντα ὡρισμένα πρόσωπα δια τάγματα τῶν ἐχόντων γενικὴν ἐφαρμογήν, καὶ κανονιστικῶν, ὡ ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς ἐκτέλεσιν νόμων, ἢ περὶ διοικητικῶν πραγ μάτων, διότι ἐκείνων μὲν ἀρκεῖ ἡ κοινοποίησις πρὸς τὸ ἐνδιαφερό μενον πρόσωπον (2), ἐνῷ τούτων ἡ δημοσίευσις εἶναι ἀπαραίτητος (3)

14. Ὡς δήλωσις τῆς κυριαρχικῆς βουλήσεως ὁ νόμος, παρ μόνης τῆς νομίμως ἐνασκούσης τὴν κυριαρχικὴν ἐξουσίαν ἀρχῆ πηγάζει. Ὁ τρόπος τῆς συγκροτήσεως αὐτοῦ παραλλάσσει ἐπομέ νως κατὰ τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας, καθ' ὃ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσί ρυθμίζεται. Ταῦτα μὲν ἀνάγονται εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον, ἀλλ καθ' ἡμᾶς ἐνδιαφέρουσι τὰ γνωρίσματα τοῦ νόμου, ὅπως ἴδωμεν κατὰ πόσον χρεωστοῦμεν νὰ ὑποβληθῶμεν εἰς τὰς διατάξεις αὐ τοῦ, διότι πᾶν τὸ δημοσιευθὲν διὰ τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνή σεως δὲν ἔπεται, ὅτι εἶναι νόμος.

Ἐν Ἑλλάδι πρὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844 ἡ κυριαρχικ ἐξουσία ἐναπέκειτο εἰς τὸν Μονάρχην, ἐνασκοῦντα αὐτὴν διὰ τῶ ἁρμοδίων ὑπουργῶν Κατὰ τὸ διάταγμα 3 Ἀπριλίου 1833 ἄρθ 8 πλὴν τῆς Βασιλικῆς ὑπογραφῆς ἀπαραίτητος ἦτον ἡ προσυπο γραφὴ τοῦ ἁρμοδίου Ὑπουργοῦ εἰς πάντα νόμον καὶ πᾶν διά ταγμα ὡς καὶ εἰς πᾶσαν πρᾶξιν τῆς ἐξουσίας (4).

Κατὰ μεταγενέστερον νόμον 18 Σεπτεμβρ. 1835 ἄρθ. 20 τ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας συνέπραττεν εἰς τὴν συγκρότησιν τῶ νόμων ὡς συμβουλευτικὸν σῶμα. Ἐνώπιον αὐτοῦ ὑπεβάλλετο προη γουμένως εἰς συζήτησιν πᾶς νόμος, πλὴν ἐπὶ κατεπειγουσῶν περι

---

(1) Demolombe I. 26.

(2) Α. Π. 247 (1853), 253 (1866), 182 (1873).

(3) Α. Π. 54 (1845), 199. 236 (1854) 122 (1858), 284 (1863), 211 (1875), ἰδίω 164 (1868) περὶ τῆς νεωτέρας περιόδου ἀπὸ τοῦ 1856 Ὡς μὴ ὑπάρχον λογίζετο τὸ διάταγμα 7 Ἰανουαρ. 1834 περὶ ἀκυρότητος γάμων τῶν στρατιωτικῶν ἄνε ἀδείας τῆς προϊσταμένης ἀρχῆς, ὡς μηδέποτε δημοσιευθέν, ἀλλ' ἐν τῇ δηλοποιήσι 20 Ἰανουαρ. 1834 τοῦ Ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν μνημονευόμενον.

(4) Α. Π. 161 (1848). Κατὰ τὴν ἀπόφ. 17 (1854) ἡ ἐκουσία τοῦ Ὑπουργο ἐκτέλεσις διατάγματος, ἀφορῶντος ἰδιωτικὰ συμφέροντα, ἀναπληροῖ τὴν ἔλλειψι τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στάσεων, ἀλλὰ καὶ τότε ἐκοινοποιεῖτο εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀμέσως μετὰ τὴν δημοσίευσιν πρὸς ἐπιθεώρησιν καὶ γνωμοδότησιν.

Ἡ σύμπραξις τοῦ Συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας δὲν ἦτον ἄρα ἀπαραίτητος, ὅπως καταρτισθῇ νόμος, ἀφοῦ ἀπέκειτο εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἡ ἐκτίμησις τοῦ λόγου κατεπείγοντος, ὅπως μὴ ἀκούσῃ προκαταρκτικῶς τὴν γνώμην τοῦ Συμβουλίου. Οὐδὲ νομοθετικὴν εἶχεν ἐξουσίαν, οὐδὲ ἡ ἐναντία αὐτοῦ ψῆφος ἐκώλυε τὴν δημοσίευσιν τοῦ νόμου, ὅπως κατηρτίσθη ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἐντεῦθεν συνάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν ἀποτελεῖ γνώρισμα νόμου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ σύμπραξις τοῦ τότε Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (1).

Τοῦ νόμου διαφέρουσι τὰ διατάγματα, ὡς πράξεις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, δι' ὧν δὲν σκοπεῖται καινοτομία τῶν νόμων, ἀλλ' ἁπλῶς ἡ ἐφαρμογὴ καὶ ἐκτέλεσις αὐτῶν, ἐκ μόνης τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας πηγάζουσαι.

Ὅτε ὅμως ἡ νομοθετικὴ καὶ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία δὲν ἦσαν διακεκριμέναι πρὸ τοῦ 1844, δὲν ὑπῆρχον πλείονα προσόντα διὰ τοὺς νόμους ἢ διὰ τὰ διατάγματα, ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας πηγάζοντα καὶ φέροντα τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Βασιλέως καὶ τὴν προσυπογραφὴν τοῦ Ὑπουργοῦ, ἐπίσης δὲ δημοσιευόμενα. Διέφερον λοιπὸν μόνον κατὰ τὸ περιεχόμενον, ἡ δὲ ἐπιγραφὴ νόμος ἢ διάταγμα δὲν ἐτηρήθη μετ' ἀκριβείας, ὥστε καὶ τὰ φέροντα τοῦ διατάγματος τὴν ἐπιγραφὴν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἴσχυσαν ὡς νόμοι, ὅταν περιέχωσι νομοθετικὰς διατάξεις.

15. Ἀλλέως κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1844, δι' οὗ ἐχωρίσθησαν ἡ νομοθετικὴ καὶ ἡ νομοτελεστικὴ ἐξουσία. Κατ' αὐτὸ πρὸς σύστασιν νόμου ἀπῃτεῖτο ὁμόφωνος ψῆφος τῶν δύω Βουλῶν καὶ κύρωσις τοῦ Βασιλέως (ἄρθ. 15, 29). Τὸ μὲν δικαίωμα τῆς προτάσεως ἀνῆκεν εἴς τε τὸν Βασιλέα, τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν (ἄρθ. 16), ἡ δὲ κύρωσις, δημοσίευσις καὶ ἐκτέλεσις εἰς μόνον τὸν Βασιλέα (ἄρθ. 20, 29). Οὐδεμία πρᾶξις τοῦ Βασιλέως ἴσχυεν, οὐδ' ἐξετελεῖτο, μὴ οὖσα προσυπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ, ὅστις διὰ μόνης τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ καθίστατο ὑπεύθυνος (ἄρθ. 23).

(1) Α. Π. 3 (1850), 17 (1854).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἔκτοτε τὰ διατάγματα διαφέρουσι κατά τε τὸ περιεχόμενον καὶ κατὰ τὰ προσόντα. ὡς πράξεις μόνης τῆς νομοτελεστικῆς ἐξουσίας.

Τὰ διατάγματα, παρὰ μόνου τοῦ Βασιλέως ἐκδιδόμενα, καὶ παρὰ τοῦ ἁρμοδίου Ὑπουργοῦ προσυπογραφόμενα, πρὸς μόνην ἐκτέλεσιν νόμων ἀφορῶσιν· ἀπηγορεύθη δὲ διὰ διατάγματος ἡ ἀναστολὴ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, ἢ ἡ ἐξαίρεσίς τινος ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως τῶν νόμων

Ἤδη ἔχομεν νεώτερον σύνταγμα τὸ τοῦ 1864, καθ' ὃ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βουλῆς (ἄρθρ. 22), ἡ δὲ κύρωσις καὶ δημοσίευσις τῶν νόμων γίνεται παρὰ τοῦ Βασιλέως (ἄρθρ. 36). Νομοσχέδιον ἐπιψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ μὴ κυρωθὲν ἐντὸς δύω μηνῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς Συνόδου λογίζεται ἀκυρωθὲν (αὐτόθι). Περὶ διαταγμάτων ἐπανελήφθησαν αἱ αὐταὶ διαταξεις (ἄρθρ. 35).

16. Ἀφότου ἀκριβῶς ὡρίσθησαν τὰ ὅρια τῶν ἐξουσιῶν καὶ αἱ διατυπώσεις πρὸς σύστασιν νόμου, ἐγείρεται τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἐξουσίας τῶν δικαστηρίων, ἂν δύνανται ν' ἀρνηθῶσι τὴν ἐφαρμογὴν νόμου, ὡς ἐρευμένου τῶν πρὸς κατάρτισιν αὐτοῦ ἀπαιτουμένων (1).

Ὅταν τὰ ἐξωτερικὰ προσόντα τοῦ νόμου δὲν ὑπάρχωσιν, οἷον δὲν ἐγένετο ἡ προσήκουσα δημοσίευσις, ἢ δὲν ὑπάρχῃ προσυπογραφὴ Ὑπουργοῦ, ἢ δὲν μνημονεύεται ἡ ἐπιψήφισις τῆς Βουλῆς, δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ, ὅτι νόμος δὲν ὑφίσταται, οὐδὲ τὰ δικαστήρια δύνανται νὰ κηρύξωσιν αὐτὸν ὑπάρχοντα. Διατάγματα εἰς τὸν νόμον ἀντιβαίνοντα, ἢ περιέχοντα νομοθετικὰς διατάξεις, οὐδεμίαν ἔχουσι δύναμιν, ὡς μὴ πηγάζοντα ἐκ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας (2).

Ἡ ὡς νόμος δημοσιευθεῖσα προσηκόντως πρᾶξις, περιέχουσα τὴν βεβαίωσιν τῆς ψηφίσεως τῆς Βουλῆς, ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἀτελὴς κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος περὶ τῶν πρὸς ἐπιψήφισιν καὶ κύρωσιν νόμου ἀπαιτουμένων.

Καὶ πρῶτον ἡ γενομένη κύρωσις μετὰ παρέλευσιν δύω μηνῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς συνόδου ἀντίκειται εἰς τὸ γράμμα τοῦ Συν-

---

(1) Ὅρα Οἰκονομίδου Περὶ σχέσεως δικαστικῆς ἐξουσίας πρὸς τὴν νομοθετικὴν ἐν Θέμιδι φυλλ. Ε'. (1873) σ. 301, παρ' ᾧ καὶ τὴν περὶ τούτου φιλολογίαν.

(2) Dalloz. Lois 66. 80. 475, 477. Planck Jahrb. f. Dogmatik IX. 4. 1868. Vindscheid I § 14. ὑποσ. 2.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταγματος, κηρύττοντος ἄκυρον τὸ ψηφισθέν (1). Ἡ κύρωσις ἀκύρου νομοσχεδίου οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ νομοθετικὸν διάταγμα, μὴ ἐμφαῖνον τὴν ὕπαρξιν νόμου.

Ὅλα ταῦτα ἐξάγονται ἐξ αὐτῆς τῆς δημοσιεύσεως, οὐδὲ χρήζουσιν ἄλλης τινὸς ἐρεύνης, πλὴν αν φιλονεικήσῃ τις τὴν κύρωσιν. ὡς μὴ γενομένην ἐγκαίρως, ὅτε ἐβράδυνεν ἡ δημοσίευσις. Ἀλλ' ἡ πρᾶξις τῆς κυρώσεως, οὖσα ἐπίσημος, φέρει βεβαίαν χρονολογίαν, ἐξ ἧς κρίνεται τὸ ἔγκαιρον αὐτῆς.

Τὰ μὴ ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου βεβαιούμενα πρὸ πάντων εἶναι ἡ νόμιμος ἀπαρτία τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, ἰδίως κατὰ τὸ ἄρ. 56 τοῦ νεωτέρου συντάγματος, ἀπαιτοῦντος τὴν παρουσίαν τοῦ ἡμίσεως καὶ ἑνὸς τῶν μελῶν αὐτοῦ πρὸς συζήτησιν καὶ ἀπόφασιν δι' ἀπολύτου πλειονοψηφίας τῶν παρόντων, ἡ τριπλῆ συζήτησις καὶ ἐπιψήφισις κατὰ τρεῖς διαφόρους ἡμέρας (ἄρ. 57) καὶ ἄλλα παραπλήσια.

Περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς τάξεως, ἣν ὀφείλει νὰ τηρήσῃ ἡ Βουλὴ πρὸς καταρτισμὸν νομίμου ἀποφάσεως, οὐδεὶς ἄλλος ὑπάρχει ἐπιτηρητὴς εἰμὴ πάλιν ἡ Βουλή, οὖσα ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῆς ἀνεξάρτητος καὶ εἰς οὐδενὸς ἄλλου ὑποκειμένη ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τὸν ἔλεγχον. Ὅσα ἀνάγονται εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν ἐργασιῶν τοῦ σώματος (interna corporis) διαφεύγουσι τὴν ἐξέτασιν τῶν δικαστηρίων, μὴ ἐχόντων ἐξουσίαν νὰ ἐπικρίνωσι τὴν Βουλήν, πῶς διαχειρίζεται τὴν νομοθετικὴν λειτουργίαν. Ἀρκεῖ ὅτι βεβαιοῦται ἐπισήμως πρᾶξις τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, ὅπως λογίζεται τοιαύτη καὶ ὑποχρεωτικὴ διὰ τὰ δικαστήρια. Πᾶσα ἄλλη ἐξέτασις εἰσάγει σύγχυσιν τῶν ἐξουσιῶν δι' ἀνταγωνισμοῦ καὶ ἀναβιβάζει τὰ δικαστήρια ὑπεράνω τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἀντιποιούμενα δι' ἐπικρίσεως καὶ αὐτὴν τὴν ἐκμηδένισιν τῶν νομοθετηθέντων ἐπὶ ψιλῇ προφάσει ἀτελοῦς ἐκπληρώσεως τῶν νομοθετικῶν καθηκόντων. Ἡ πολιτεία ὑπάρχει διὰ μόνης τῆς ἁρμονίας τῶν ἐξουσιῶν,

---

(1) Παρ' ἡμῖν ἀνεφύη τὸ ζήτημα, ἂν ἀπαιτῆται καὶ ἡ δημοσίευσις ἐντὸς τῶν δύω μηνῶν, ὅπερ ὅμως δὲν ὁρίζει τὸ ἄρθ. 36. Δύω τοιοῦτοι νόμοι, κυρωθέντες ἐγκαίρως, ἐδημοσιεύθησαν μετὰ παρέλευσιν δύω μηνῶν, ὁ περὶ χαρτοσήμου ν. 18 Δεκ. 1865, διότι ἡ πρώτη αὐτοῦ δημοσίευσις ὑπῆρξεν ἀτελής, καὶ ὁ περὶ ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρίας 8 Ἰουνίου 1871, δημοσιευθεὶς τὸν Ὀκτώβριον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διαταραττομένης, ἅμα ἑκάστη αὐτῶν δὲν τηρεῖ εὐλαβῶς τὰ ἑαυ
τῆς ὅρια, ἀλλ' ἐπεμβαίνει εἰς τὰ καθήκοντα τῆς ἑτέρας.

Ἐντεῦθεν συνάγομεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τ
δικαστήρια ἡ ἐξέτασις, ἂν ἐτηρήθη κατὰ τὴν ἐπιψήφισιν νόμου
ὅρος τῆς ἀπαρτίας, ἢ τῆς ἀπολύτου πλειονοψηφίας τῶν παρόντω
μελῶν ἢ τῆς κατ' ἄρθρον ψηφοφορίας καὶ τρὶς κατ' ἐπανάληψ
κατὰ τρεῖς διαφόρους ἡμέρας ἢ ἄλλα παραπλήσια τῆς ἐσωτερικ
τάξεως (1). Οἱ τὸ ἐναντίον δογματίζοντες ἀδιαφοροῦσιν ὡς πρ
τὴν ἐντεῦθεν παρασκευαζομένην σύγκρουσιν, συνεπέστερον νομ
ζοντες, ὅτι ὁ δυνάμενος νὰ κρίνῃ περὶ τῆς ὑπάρξεως νόμου, ἐπίσ
καλεῖται νὰ κρίνῃ καὶ περὶ πάντων, ὅσων παραγγέλλεται ἡ τήρ
σις πρὸς καταρτισμὸν αὐτοῦ (2). Ἀλλὰ παραγνωρίζουσι τὸ κῦρ
τῶν δημοσίως πιστοποιουμένων παρὰ τῶν συντεταγμένων ἐξουσιῶ
τῆς τε νομοθετικῆς καὶ τῆς νομοτελεστικῆς. Ἐὰν ταῦτα δὲν ἰσχύω
σιν ἀμέσως, ὅπως ἐν αὐτοῖς δηλοῦται, αἱ ἐξουσίαι αὗται ἀποστ
ροῦνται τῆς ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος ἀπονεμηθείσης αὐταῖς δυνα
μεως, ἐξαρτώμεναι ἐκ τῆς κρίσεως ἄλλων περὶ τῆς κατ' ἀκρίβει
ἐκπληρώσεως τῆς λειτουργίας αὐτῶν. Ἅμα ἡ Βουλὴ πιστοποιε
ὅτι ἐψήφισε νόμον, ἡ δὲ νομοτελεστικὴ ἀρχὴ κυροῦσα δημοσιεύ
αὐτὸν προσηκόντως, αἱ πράξεις αὗται κρίνονται, ὅπως ἐμφαίνο
ται, οὐδεμία δὲ ἄλλη ἔρευνα ἢ διαμφισβήτησις εἶναι δεκτή.

Δὲν δύναταί τις ν' ἀρνηθῇ ὅτι μὴ συμπληρωθέντος τοῦ ἀριθμ
πρὸς ἀπαρτίαν τῆς Βουλῆς, αὕτη δὲν ἔχει τὴν νόμιμον ὕπαρξι
ἀλλὰ τοῦτο δύναται πάλιν μόνη ἡ Βουλὴ νὰ ἐξετάσῃ καὶ αὐτὴ μ
νη δύναται νὰ κηρύξῃ μὴ γενόμενον τὸ μὴ ἀποφασισθὲν ἐν νομίμ
ἀπαρτίᾳ. Τοιαύτη ἀντιποίησις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ὑπὸ ἀριθ
μοῦ Βουλευτῶν ἐλάττονος τοῦ νομίμου εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ προ
καλέσῃ σφοδροτάτην ἀντίδρασιν καὶ νὰ μὴ ἐξεγείρῃ πολιτικὸν σά
λον, δὲν ἀπόκειται ὅμως εἰς τὰ δικαστήρια, νὰ φέρωσι τὴν διόρθω
σιν καὶ ν' ἀναλάβωσι τὸ ἔργον τῆς περιστολῆς τῶν παρεκτρεπομ

---

(1) Planck αὐτόθι. Zachariä Arch. f. civ. Pr. XVI. σ. 182. Zöp
Staatsr. II. σ. 631. Gneist Gutachten f. den 4. deutsch. Juristent. (186
Bluntschli Staatsr. I. σ. 548. Windscheid αὐτ. Οἰκονομίδ
Θέμιδ. φυλλ Ε'. σ. 261.

(2) Stubenrauch Verhandl. des 4 Juristent.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νων ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς νομοθετικῆς λειτουργίας. Ὁ συνταγματικὸς μηχανισμὸς περιέχει ἐν ἑαυτῷ τὰ μέσα τῆς νομίμου ἐπανορθώσεως, πᾶσα δὲ ἔκνομος κατάστασις ταχέως καταπίπτει διὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, διὰ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ διὰ τῶν ἐπαναλαμβανομένων ἐκλογῶν πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ νομοθετικοῦ σώματος. Ὅσον μακρὰ εἶναι ἡ θεραπεία αὕτη, εἶναι πάντοτε προτιμοτέρα τῆς συγκρούσεως τῶν ἐξουσιῶν καὶ τῆς ἀκατονομάστου ἀναρχίας, ὅταν ἐπεμβαίνωσι τὰ δικαστήρια, ὅπως κρίνωσι μεταξὺ ἀντιμαχομένων μερίδων. Τί δὲ θέλει συμβῆ, ἐὰν καὶ τὰ δικαστήρια μεταξὺ αὐτῶν διαιρεθῶσιν;

Ἐντεῦθεν συνάγομεν τὸ συμπέρασμα. ὅτι τηροῦντα τὰ δικαστήρια τὰ οἰκεῖα ὅρια τῆς ἐξουσίας αὐτῶν, μόνον τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τοῦ νόμου δύνανται νὰ ἐξετάσωσιν, οὐδὲ ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὰ νὰ ἐπιληφθῶσι τῆς ἐρεύνης, ἂν ἐτηρήθησαν ὑπὸ τῆς Βουλῆς τὰ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος πρὸς καταρτισμὸν νόμου διατεταγμένα(1).

17. Ὁ νόμος, ὁ φέρων ἅπαντα τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα, ὑπὸ τῆς Βουλῆς νομίμως ψηφισθείς, κυρωθείς ἐγκαίρως καὶ δημοσιευθείς προσηκόντως, ἐνδέχεται ν' ἀντιβαίνῃ εἰς διάταξίν τινα τοῦ Συντάγματος.

Κατὰ τοὺς ὅρους αὐτοῦ οὐδεμία ἐπετράπη τροποποίησις εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μόνη ἡ ἀναθεώρησις μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων δύναται νὰ γίνῃ ὑπὸ ὡρισμένας ἐγγυήσεις καὶ διὰ διπλασίου ἀριθμοῦ βουλευτῶν (ἄρ. 107).

Ἄρα πᾶς νόμος ἀντικείμενος εἰς διάταξιν τοῦ Συντάγματος ἀποτελεῖ ἀναθεώρησιν κατὰ παράβασιν ῥητῆς ἀπαγορεύσεως, τοιοῦτος δὲ νόμος εἶναι ἀντισυνταγματικός, οὐχὶ κατὰ τύπους, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν.

---

(1) Ὡς ὀρθῶς παρητηρεῖ ὁ κ. Οἰκονομίδης ἐν Θέμ. φυλλ. Ε'. σ. 332. τοιούτων νόμων μὴ καταρτισθέντων νομίμως, οἷον διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀπαρτίας τῆς Βουλῆς, δέον νὰ γίνεται κατάργησις, οὐχὶ δὲ ἀκύρωσις, διότι ἅπαξ ἐδόθη εἰς αὐτοὺς ἡ ὕπαρξις νόμου καὶ κατέστησαν ὑποχρεωτικοὶ διὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς ἰδιώτας, ἡ δὲ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐπὶ νόμων ὑπαρχόντων οὐδὲν ἄλλο ἔχει δικαίωμα, εἰμὴ μόνον τὸ τῆς καταργήσεως Τὸ ἐναντίον ἐγένετο διὰ τοῦ νόμου 6 Νοεμβρ. 1875, δι' οὗ ἠκυρώθησαν πάντες οἱ ἀπὸ ΦΖ' ἕως ΦΛΗ' νόμοι ὡς κατὰ παράβασιν τῶν ἄρ. 22 καὶ 56 τοῦ Συντάγματος μὴ νομίμως καταρτισθέντες.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐντεῦθεν ἐρωτᾶται, ποῖον εἶναι τὸ καθῆκον τοῦ δικαστοῦ μέσῳ τοιαύτης ἀντινομίας

Ὅπου ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία εἰς οὐδένα ὑπόκειται περιορισμ οὖσα παντοδύναμος, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ, τὸ ζήτημα δὲν ἀναφύεται (

Τοὐναντίον, ὅπου ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐδεσμεύθη, ὡς π ἡμῖν, ὁ κατὰ τὸ περιεχόμενον ἀντισυνταγματικὸς νόμος ἀποτε κατάλυσιν διατάξεως τοῦ Συντάγματος, πλείονα δυναμένου πα τὸς νόμου ἐκ μόνης τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας πηγάζοντος.

Ὑπάρχουσιν οἱ ἀρνούμενοι εἰς τὸν δικαστὴν τὴν ἐξουσίαν τ ἐξελέγχειν, ἂν ὁ νόμος εἶναι κατ' οὐσίαν ἀντισυνταγματικὸς, μὴ δυνάμενον ν' ἀποποιηθῇ δι' οἱονδήποτε λόγον τὴν ἐφαρμογ νόμου. Ὁ δικαστὴς, εἶπον, δικάζει κατὰ τοὺς νόμους, οὐχὶ περὶ νόμων—Cur de lege judicas, qui sedes, ut secundu leges judices?—(2).

Ἀλλ' ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν ἵσταται μόνον κατάντικ κειμένου νόμου, εἰς ὃν ἀρνεῖται ὑποταγὴν, ἀλλὰ διατελεῖ μετα Συντάγματος καὶ νόμου, ἐν τῇ ἀναποδράστῳ ἀνάγκῃ μετα τούτων νὰ ἐκλέξῃ τὸ ἐπικρατέστερον.

Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει ὁσάκις δύο νόμοι ἀντίκεινται ἀλλήλο ὅτε ὁ δικαστὴς ἀκολουθεῖ τὸν κανόνα, ὅτι ὁ νεώτερος εἶναι ἐπ κρατέστερος τοῦ πρὸ αὐτοῦ, ἐντεῦθεν δὲ τεκμαίρεται τὴν σιωπηρ κατάργησιν ἐκείνου. Δὲν καταργεῖ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην δικαστὴς τὸν νόμον, ἀλλ' ἐξάγει τὸ συμπέρασμα τῆς καταργήσε ἐκ τῆς ἐναντιοφωνίας. Ἀντιθέτως μὲν, ἀλλ' ὅμοιον συμπέρασμα κ λεῖται ὁ δικαστὴς ν' ἀνακηρύξῃ, ὁσάκις νόμος ἀντιφάσκει ἄντικ πρὸς ῥητὴν τοῦ Συντάγματος διάταξιν. Ἀποφαινόμενος ὅτι ἐπικρ τέστερον εἶναι τὸ ἀμετάβλητον Σύνταγμα, οὐδὲν ἄλλο πράττει ὅτι ἁπλῶς κηρύττει τὸ Σύνταγμα μὴ κκταργηθὲν διὰ νόμου.

---

(1) Fischel Verf. Englands σ. 438. Bluntschli Staatsr. σ. 53 Gneist Gutachten σ. 11. Τοὐναντίον ἐν τῇ Ἀρκτῴᾳ Ἀμερικῇ Bluntsch σ. 531. Mohl Staatsr. I. σ. 69.

(2) Bluntschli Staatsr. σ. 530. Faider Bulletin de l' Acadén royale de Belgique σ. 443. Dalloz lois 186. Delisle Principes de l' i terprétation des lois I. § 60. Α.Π. 198 (1847). Ταύτην τὴν γνώμην ἠκολούθη ἐν Θ'. ἐκδόσει. Ὅρα καὶ Παπαρρηγ. Γεν. Ἀρχαὶ Α'. § 54.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀρνούμενος τὴν ἐξουσίαν ταύτην εἰς τὸν δικαστὴν ὁμολογουμένως ἀποφαίνεται, ὅτι τὸ Σύνταγμα εἶναι νεκρὸν γράμμα, οὐδένα δεσμεῦον οὐδὲ τὸν δικαστὴν αὐτόν, χρεωστοῦντα νὰ κλείσῃ πρὸς αὐτὸ τοὺς ὀφθαλμούς, ὁσάκις ἐμβλέπῃ μόνον πρὸς τοὺς νόμους. Πρὸς τί τότε ἡ τοσοῦτον ἐπιτακτικὴ παραγγελία περὶ τοῦ ἀναλλοιώτου τοῦ Συντάγματος, ὡς ἱερᾶς παρακαταθήκης, εἰς ἣς τὴν φρούρησιν πάντες ἐκλήθησαν (ἄρθρ. 110). ἄρα καὶ οἱ δικασταί (1);

Ἀλλ' ὅπως ἀρνηθῇ ὁ δικαστὴς τὴν ψῆφον αὐτοῦ πρὸς ἐφαρμογὴν νόμου ὡς ἀντισυνταγματικοῦ κατὰ τὸ περιεχόμενον, δὲν ἀρκοῦσι γενικαὶ σκέψεις, ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἀντίκειται εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Συντάγματος, ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἀντίφασις προφανὴς πρὸς τὸ ῥητὸν γράμμα, ὅπερ καταργεῖ. Τότε ἐκλείπει τὸ τεκμήριον ὅτι οἱ νόμοι εἶναι ἄπταιστοι (praesumuntur leges sanctae et pie conditae). Δὲν ἐννοοῦμεν ὡς ἐκ τούτου, ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ γίνεται ἐν τῷ νόμῳ ῥητῶς λόγος περὶ καταργήσεως διατάξεως τοῦ Συντάγματος, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ κατάργησις αὕτη ἐπέρχεται σιωπηρῶς, τὸ αὐτὸ ἔπεται. Οἷον ὅταν διὰ νόμου ὁρίζωνται τὰ ἐναντία τῶν ἐν τῷ Συντάγματι θεσπισθέντων περὶ τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν Ἑλλήνων, ὅτι οὐδεὶς ἐν Ἑλλάδι πωλεῖται ἢ ἀγοράζεται, ἢ ὅτι οὐδεὶς στερεῖται ἄκων τῆς ἰδιοκτησίας αὐτοῦ ἄνευ προηγουμένης ἀποζημιώσεως καὶ τὰ παραπλήσια.

Πρὸς μετριασμὸν τούτων προτείνεται, ὅτι κατὰ τὸ Σύνταγμα εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀνετέθη *ἡ αὐθεντικὴ* τῶν νόμων ἑρμηνεία (ἄρθρ. 26). Ὅταν ἑπομένως διὰ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας δίδεται αὐθεντικὴ ἑρμηνεία ὅρου τοῦ Συντάγματος, τὰ δικαστήρια χρεωστοῦσιν εἰς αὐτὴν ἀπαρεγκλίτως ὑποταγήν, μὴ δυνάμενα ν' ἀντιτάξωσι τὴν *ἐπιστημονικὴν* ἢ *δικαστικὴν* αὐτῶν ἑρμηνείαν. Τὸ θεώρημα τοῦτο βάσιν ἔχει τὴν σκέψιν, ὅτι μεταξὺ αὐθεντικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἑρμηνείας ἐπικρατεστέρα εἶναι ἡ πρώτη (1), ἀλλὰ χρήζει τὸ θεώρημα πολλῶν ἐπιφυλάξεων. Ὑπὸ τὸ σχῆμα αὐθεντι-

(1) Mohl Staatsr. I σ 81 καὶ ἐπ. Verhaegen Des lois inconstitutionnelles. Bruxelles 1850 Lettre à Mr Faider Brux. 1851. Οἰκονομίδης ἐν Θέμ. φυλλ. Ε'. σ. 304.

(2) Οἰκονομίδης αὐτ. σ. 312.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κῆς ἑρμηνείας ἀναντιρρήτως δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν νὰ ἐπιχειρήσῃ ὅ,τι μόνον δι' ἀναθεωρήσεως τηρουμένων τῶν περὶ αὐτῆς διατεταγμένων εἶναι θεμιτόν. Καὶ ἐπὶ ὑποθέσει, ὅτι ὑπὸ τὴν αὐθεντικὴν ἑρμηνείαν τῶν νόμων συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ τοῦ Συντάγματος, πάλιν τοιαύτη ἑρμηνεία ἐνδέχεται νὰ γίνῃ μόνον, ὅταν ὑπάρχῃ τι σκοτεινὸν καὶ ἀόριστον, οὐδέποτε ὅμως ὅταν τὸ γράμμα τοῦ Συντάγματος εἶναι σαφὲς καὶ ὡρισμένον. Ἅμα ἡ ἑρμηνεία μετατρέπει τὸ οὐδεμιᾶς χρῄζον ἑρμηνείας πρὸς τὸ ἐναντίον, οὐδόλως δεσμεύει τὸν νοῦν δικαστοῦ, οὐδὲ μεταβάλλει αὐτὸν εἰς ἑτεροκίνητον ὄργανον βουλήσεως ἀντισυνταγματικῆς (1).

Πολὺ διαφέρει ἡ διὰ νόμου κατάργησις ἄλλου νόμου πρὸς βλάβην κεκτημένου δικαιώματος. Ἐν τῇ ἀντινομίᾳ ταύτῃ ἡ τελευταία βούλησις τοῦ νομοθέτου εἶναι ἐπικρατεστέρα, οὐδὲ ἔχει ἐξουσίαν ὁ δικαστὴς νὰ παραβῇ τὸν κανόνα, ὅτι ὁ νεώτερος νόμος εἶναι ἐπικρατέστερος τοῦ πρὸ αὐτοῦ. Οἱ νόμοι δὲν εἶναι ὡς τὸ Σύνταγμα ἀμεταβλητοι, ἡ δὲ νομοθετικὴ ἐξουσία δὲν ὑπερβαίνει τὰ ἐσκαμμένα, καταργοῦσα ὅ,τι αὐτὴ πάλιν ἐνομοθέτησε, δὲν ἐπιτρέπεται δὲ εἰς τὸν δικαστὴν νὰ ὑπεραναβῇ εἰς ὑψηλοτέραν τοῦ νομοθέτου περιωπήν, διώκων τὸ ἴνδαλμα τῆς ἀπολύτου δικαιοσύνης (2). Τοιαύτη τις ἐξουσία εἶναι ἐγγὺς τῆς ἀναρχίας, ὅταν ὁ δικαστὴς ἀντιποιῆται ἔργον νομοθέτου, ἀθετῶν τὴν διάκρισιν τῶν ἐξουσιῶν. Ὅσον ἄδικος εἶναι ὁ νόμος, πάντοτε μένει νόμος. Dura lex, sed scripta.

---

(1) Τοῦτο συνομολογεῖ καὶ ὁ κ. Οἰκονομ. αὐτ. ἐν ὑποσ. λέγων: Ἐὰν δὲ ὁ ἀντισυνταγματικὸς νόμος καταργῇ ἁπλῶς ἄρθρον τι τοῦ Συντάγματος καὶ τοῦτο ῥητῶς καὶ κατ' εὐθεῖαν, δὲν δύναται τότε ν' ἀρθῇ τὸ πρόσκομμα διὰ νόμου ἑρμηνευτικοῦ, ἐπομένως τὰ δικαστήρια ἔχουσι πλῆρες τὸ δικαίωμα νὰ μὴ ἐφαρμόσωσι τὸν τοιοῦτον νόμον. Κατὰ τὸν Mohl Staatsr. I σ. 78 ἡ διὰ νόμου κατάργησις δὲν εἶναι αὐθεντικὴ ἑρμηνεία, ὅταν δὲ αὕτη ἀντιφάσκῃ πρὸς διάταξιν τοῦ Συντάγματος, τὸ ζήτημα, τί προτιμᾶται, ὑπάρχει τὸ αὐτό.

(2) Α. Π. 130 (1870), 18 (1871). Τὸ ζήτημα ἀνεφύη ἕνεκα τοῦ νόμου περὶ τελωνοφυλάκων 13 Δεκεμβρ. 1868.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ Β'.

Περὶ μὴ ὀπισθενεργείας τῶν νόμων.

Περιληψις.

18. Χρονικὰ ὅρια τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως.
19. Τὸ ἀξίωμα τῆς μὴ ὀπισθενεργείας ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ δικαίῳ.
20. Τὰ τετελεσμένα δὲν ἀκυροῦνται διὰ νεωτέρου νόμου.
21. Ἀλλ' αἱ συνέπειαι τῶν ἤδη κατηρτισμένων δὲν μεταβάλλονται δι' αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ εἶναι τὰ ἠρτημένα.
22. Ἴδιως περὶ προσωπικῆς ἱκανότητος, κύρους γάμου, διαζυγίου, υἱοθεσίας καὶ περὶ πολιτικοῦ θανάτου.
23. Κατὰ τίνα νόμον κρίνονται αἱ συμβάσεις, οἱ τύποι, τὰ ἀποτελέσματα καὶ τὰ ἐπακόλουθα αὐτῶν.
24. Κατὰ τίνα αἱ διαθῆκαι καὶ ἡ ἐκ διαθήκης διαδοχή.
25. Κατὰ τίνα ἡ ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχή.
26. Περὶ παραγραφῶν ἀρξαμένων.
27. Ἐξαιρετικῶς ὁ νόμος δύναται νὰ ὑπαγάγῃ καὶ προγενέστερα τῆς δημοσιεύσεως γεγονότα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ.
28. Περὶ ὀπισθενεργείας ἑρμηνευτικῶν νόμων.

18. Ἡ μεταξὺ γενικῆς καὶ ἀτομικῆς βουλήσεως σχέσις παύει οὖσα ἠθική, γινομένη ἁπλῶς σχέσις ἰσχυροτέρου πρὸς ἀσθενέστερον, ὅταν τῆς ὑπὸ τοὺς νόμους ὑποταγῆς δὲν προηγῆται ἡ γνῶσις διὰ τῆς δημοσιεύσεως. Κατόπιν αὐτῆς ῥυθμίζει ἕκαστος τὰς πράξεις πρὸς τὰ νενομισμένα, δυνάμενος νὰ προίδῃ τὰς συνεπείας, εἰς ἃς ὑποβάλλεται, ἵν' ἀποφύγῃ τὰς βλαπτούσας, κατὰ τοῦτο διατελῶν ἐλεύθερος, διότι ἐξ οἰκείας ἀποφάσεως ἐπιδιώκει αὐτάς.

Ἐντεῦθεν συνάγεται τὸ πόρισμα τῆς μὴ ὀπισθενεργείας (1).

(1) Μόνη ἡ χρησιμότης ἀναγνωρίζεται ὑπὸ Savigny Syst. VIII. § 383, οἱ δὲ Kierulff I. σ. 64. καὶ Weber Ueber die Rückanwendung (1811) σ. 41 διεφιλονείκησαν τὴν θεωρητικὴν βάσιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ νεώτερος ἡμῶν νόμος 29 Ὀκτωβρίου 1856 διέλαβε περὶ τούτου ἐν ἄρθ. 2, ὅτι ὁ νόμος, ὁρίζων περὶ μόνου τοῦ μέλλοντος, δὲν ἔχει ἀναδρομικὴν δύναμιν.

Ὅπως ἐφαρμόσωμεν τὸ ἀξίωμα τοῦτο, δέον νὰ ὁρίσωμεν, τί θεωροῦμεν προϋπάρχον, διαφεῦγον τοῦ ἄρτι εἰσφερομένου νόμου τὸ κράτος.

Τὸ μήπω συμπληρωθὲν δὲν ἐτέθη εἰσέτι ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κειμένου νόμου, δυνάμενον νὰ ῥυθμισθῇ πρὸς τὰ νεώτερα μέχρις ὁριστικῆς καταρτίσεως, ἐνόσῳ τουτέστιν εἶναι ἐν τῷ γίνεσθαι. Ἐννοοῦμεν λοιπὸν διαφεῦγον τὴν ἐφαρμογὴν νεωτέρου νόμου ὅ,τι ἔχει ὅλα τῆς ὑπάρξεως τὰ συστατικά, μὴ δυνάμενον νὰ μεταβληθῇ πλέον κατὰ προαίρεσιν, ἀλλὰ προβαῖνον ἀναγκαίως εἰς τὰς συνεπείας αὐτοῦ. Αἱ συνέπειαι αὗται λογίζονται ἐξασφαλισθεῖσαι ἐκ τοῦ νόμου, ὑφ' οὗ τὸ κράτος ἐτέθησαν, ὅπως ἐπέλθωσι.

19. Κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον εὑρίσκομεν ἀποχρώντως ἀνεπτυγμένον τοιοῦτον κανόνα. Ἀθέτησις ὅμως καὶ ἐκμηδένισις αὐτοῦ ἦτον ἡ ἐπέμβασις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας εἰς τὰ δικαστικὰ διὰ τῶν ἀντιγραφῶν τῶν Αὐτοκρατόρων, ἐν μέσῳ τῆς δίκης ὁριζόντων, ποῖον τὸ νόμιμον.

Ὁ κανὼν ἐκτίθεται σαφῶς, ὅτι «Πᾶς νόμος ἢ διάταξις εἰς τοὺς » ἐφεξῆς κρατείτω, εἰ μὴ εἰδικῶς περὶ τῶν προλαβόντων πραγμά» των ἔτι *ἠρτημένων* τι διηγόρευται (1).»

Ἔπρεπεν ἐν τῷ νόμῳ αὐτῷ νὰ γίνεται ῥητὴ ἐξαίρεσις (2), ὅπως ἐπεκτείνεται οὗτος καὶ εἰς προγενέστερα, ἔτι ἠρτημένα, ἄλλως περιωρίζετο ἐφαρμοζόμενος εἰς μόνα τὰ μέλλοντα. Ἔχομεν μάλιστα καὶ παραδείγματα διατάξεων ῥητῶς ἀποφαινομένων περὶ τούτου, ἢ μὴ ἐφαρμοστέων ἀμέσως ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως, ἀλλὰ μετά τινα χρόνον, ὅπως δοθῇ καιρὸς προπαρασκευῆς εἰς τοὺς ὑπαχθησομένους(3).

---

(1) L. 7. C. de leg. (1. 14). Β'. ς'. 12. Savigny Syst. VIII. § 386.

(2) Ἀναδρομικὴν δύναμιν ἀπένειμεν ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὰς Εἰσηγήσεις καὶ εἰς τοὺς Πανδέκτας. L. 2. § 23. C. de vet. j. enucl. (1 17), οὐχὶ ὅμως εἰς τὸν Κώδικα. Summa § 3.

(3) L. un. § 16. C. de rei ux. (5. 13). L. un. § 13. C. de lat. lib. (7. 6). L. 29. C. de test. (6. 23). Νεαρὰ 22. κεφ. α'. L. 65. C. de decur. (10. 31). L. 18. C. de test. (4. 20). Νεαρὰ 66. κεφ. α'. § 4. 5.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ποῖα τὰ προλαβόντα καὶ ποῖα τὰ ἐφεξῆς, χρήζουσι διασαφήσεως.

20. Διαστέλλομεν τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν σχέσις τις συγκροτεῖται, ἐνῷ εἰς τὸ μέλλον ἀνατίθεται ἡ ἔκβασις, ὑποτίθεται δὲ ὅτι αὐτὴ κατ' ἄλλον τρόπον ἐρρυθμίζετο ὑπὸ τοῦ τότε κειμένου νόμου, ἐνῷ νεώτερος νόμος ἄλλα ὥρισεν ἀποτελέσματα. Ἂν ἡ ἔκβασις ἐπῆλθεν ἤδη ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἀρχαιοτέρου νόμου, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὸ ἅπαξ περαιωθέν, δὲν ἐπαναφέρεται, διότι νεώτερος νόμος κατόπιν ἀλλέως κανονίζει τ' ἀποτελέσματα. Ἐπὶ τῶν ἤδη τετελεσμένων ὁ νεώτερος νόμος οὐδεμίαν ἔχει δύναμιν ἀκυρωτικήν.

Περὶ τούτου ἐν τῷ ῥωμ. δικαίῳ κεῖται ῥητὴ διαγόρευσις, ὅτι «τὰ κριθέντα παρὰ ἁρμοδίου δικαστοῦ, ἢ καλῇ πίστει διαλυθέντα »ἢ περαιωθέντα συναινέσει, ἢ σιωπῇ τῶν μερῶν, κύριά ἐστιν (1).»

21. Ἀνατρέχοντες πέραν τῆς ἐποχῆς, πρὶν ἔτι ὁριστικῶς κατασταθῇ σχέσις, καὶ πρὶν ἀποκτηθῇ λόγῳ αὐτῆς δικαίωμα, ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ νεώτερος νόμος οὐδὲν εὑρίσκων συγκεκροτημένον, ἐπιλαμβάνεται τῆς ῥυθμίσεως αὐτοῦ, ὡς μέλλοντος νὰ τελειωθῇ ὑπὸ τοὺς ἐγρηγορότας αὐτοῦ ὀφθαλμούς, ἀφότου λογίζεται πλῆρες, ἐνῷ εἰσέτι ἦτον ἐν τῷ γίνεσθαι. Ἁπλαῖ προσδοκίαι καὶ ἐλπίδες, μὴ θεμελιούμεναι ἐπὶ γεγονότος, ἐξ οὗ ἔπονται συνέπειαι, οὐδόλως ἐναντιοῦνται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου, ὑφ' ὃν ἐπέρχεται τὸ γεγονός, οἷον ὁ θάνατος τοῦ κληρονομηθησομένου (2).

Καθαυτὸ λοιπὸν ἀφαιροῦνται τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νεωτέρου νόμου αἱ συνέπειαι καὶ τὰ περαιτέρω ἀποτελέσματα σχέσεως ὁριστικῶς καταρτισθείσης. Περὶ αὐτῶν γεννᾶται ἡ σύγκρουσις μεταξὺ τοῦ ἀρχαιοτέρου καὶ τοῦ νεωτέρου νόμου, ποῖος ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ ἐφαρμοστέος. Ἂν δεχθῶμεν, ὅτι ἀφ' ἧς ἐδημοσιεύθη ὁ νέος νόμος, αὐτὸς μόνος ἔκτοτε δεσπόζει, ὡς καταργήσας τὸν πρὸ αὐτοῦ, ἀνατρέπομεν τὰς συνεπείας, ὧν ἡ αἰτία ἐπῆλθεν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ προϋ-

(1) L. 1. § 12. ad SC. Tertull. (38. 17). ΜΕ'. α'. 27. L. 2. § 23. C. de vet. j. (1. 17). L. un. in f. C. de contr. jud. (1. 32). L. 17. C. de fide instr. (4. 21). L. 13. § 3. C de leg. her. (6. 58).

(2) Savigny VIII. § 385. Unger I. σ. 120. Demolombe I. 40. Dalloz lois 200. Οἱ Bergmann Verbot der rückw. Kraft (Hannover 1818) καὶ Schweppe I. § 8. ἐξέλαβον, ὅτι τὸ ἐναντίον ἴσχυε παρὰ Ῥωμαίοις, ἄνευ λόγου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πάρξαντος νόμου. Ἀλλὰ τότε ἐξασθενοῦμεν τὴν βεβαιότητα τῶν νόμων, ὡς μὴ ἀρκούντων πρὸς ἐξασφάλισιν ἐκείνων, ὅσα ἐγγυῶνται, ἐκτεθειμένων ὄντων εἰς ματαίωσιν. Δικαίως ἐγείρεται τότε ὁ δισταγμὸς περὶ τῆς στερεότητος τῶν νόμων, οὐδεμίαν παρεχόντων περὶ τοῦ μέλλοντος πίστιν, ὥστε ὁ εἰς αὐτοὺς ἐπερειδόμενος εὑρίσκεται ἐξαπατηθείς. Ἄνευ τῶν συνεπειῶν αὐτοῦ τὸ δικαίωμα, ἐξ οὗ ἔπονται, εἶναι ψιλὸν ὄνομα, ὥστε ἀλλοιῶν ὁ νεώτερος νόμος τὰς συνεπείας, διότι ὑπ' αὐτὸν ἐπέρχονται, φθείρει τὴν πηγὴν αὐτῶν (1).

Ἰδοὺ πόθεν ἀντλοῦμεν τὸ ἀξίωμα τῆς μὴ ὀπισθενεργείας τῶν νόμων, ἐκ τῆς παρ' αὐτῶν ἐγγυήσεως, διότι τὰ ἅπαξ ὑπ' αὐτῶν ρυθμισθέντα μένουσιν ἀμετακίνητα, ἡ δὲ εἰς αὐτοὺς πεποίθησις δὲν ἀποψεύδεται ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀλλὰ μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἐμπεδοῦται, ὅταν οὐδὲ ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ νόμου διαταράττωνται.

Συνάμα περιορίζομεν τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀξιώματος, ὑπάγοντες εἰς αὐτὸ μόνας τὰς συνεπείας ἐκείνων τῶν σχέσεων καὶ δικαιωμάτων, ἃ ἦσαν ἤδη πλήρη ἐπὶ τοῦ νόμου, ὑφ' ὃν κατηρτίσθησαν.

Τοῦτ' αὐτὸ δηλοῦται διὰ τοῦ μνημονευθέντος κανόνος τοῦ Κώδικος περὶ μὴ ἐφαρμογῆς νέου νόμου ἐπὶ προλαβόντων πραγμάτων, ἔτι *ἠρτημένοι* (adhuc pendentibus negotiis), ἤτοι ἐπὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῶν. Ἠρτημένον (pendens negotium) εἶναι τὸ πρὸ τοῦ ἐνεστῶτος νόμου καταρτισθέν, ἀλλ' ἤδη προβαῖνον εἰς τὰς συνεπείας, περὶ ὧν μόνων πρόκειται (2).

Διερχόμενοι τὰ κυριώτερα εἴδη δικαιωμάτων ἐν παραδείγματι, θέλομεν ὁρίσει ἀκριβέστερον τὴν ἔννοιαν, αἱ δὲ ἀπαντῶσαι περί τινων ἐξ αὐτῶν λύσεις ἐν τοῖς νόμοις εἶναι ὅλως εἰδικαὶ πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου, δι' ὃν ἐγένοντο, ὥστε ἔχουσί τι παροδικόν, οὐδὲ

---

(1) Μόνος ὁ Weber Ueber die Rückanw, περιώρισε τὴν μὴ ὀπισθενέργειαν ἐπὶ μόνων τῶν συνεπειῶν τῶν μέχρι τοῦ νέου νόμου ἐπισυμβασῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα. Ὁ Savigny VIII. § 385 ἐλέγχει αὐτὸν ὡς ἀνακόλουθον.

(2) Savigny Syst. VIII. § 386. b. Unger I. § 20. Dalloz Lois 197. 205. Duvergier Sur Toullier I. σ. 60. Demolombe I. 40. Lorsqu' un fait s' est accompli sous la lois ancienne, la conséquence dont ce fait a été le principe générateur, la cause efficiente et directe, forme surtout ce qu' on appelle le droit arquis. Δὲν ἐννοῶ τὴν διαστολὴν τοῦ κ. Οἰκονομίδου Στοιχεῖα § 7. μεταξὺ γιγνομένων, πῶς δεῖ γίγνεσθαι, καὶ γενομένων, ὁποῖα δεῖ εἶναι. Τὸ γιγνόμενον μετὰ μικρὸν εἶναι πάντοτε γενόμενον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καθιεροῦται δι' αὐτῶν γενικὸν ἀξίωμα διὰ παντὸς ἐν ὁμοίαις περιπτώσεσι (1).

22. Ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ἱκανότητος τοῦ προσώπου παρατηροῦμεν, ὅτι αὕτη εἶναι ἡ πρὸς ἐνέργειάν τινα δύναμις, ὑπὸ τοῦ νόμου προσδιοριζομένη, πρὸ πάσης δὲ ἐνεργείας καὶ καθ' ἑαυτὴν ὑποκειμένη εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ νόμου, ὃν ἀναγκαίως παρακολουθεῖ. Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι αἱ πράξεις ἑκάστου κρίνονται καθ' ἣν εἶχεν ἱκανότητα ἐπὶ τοῦ νόμου, ὅτε ἐπράχθησαν, διότι τότε μόνον ὑπάρχει γεγονὸς συμπεπληρωμένον, ὅπως ἐπέλθωσι συνέπειαι.

Ἐν παραδείγματι τὸ συναφθὲν συνάλλαγμα καθ' ὃν χρόνον ὑπὸ τὸν τότε ἰσχύοντα νόμον ὑπῆρχε συμπεπληρωμένη ἡ ἐνηλικότης δὲν ἀκυροῦται, διότι μετ' ὀλίγον εἰσάγεται νόμος ἀπαιτῶν χρόνον μακρότερον. Ἀντιστρόφως ἡ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ῥωμ. δικαίου ἐκποίησις πρὸ τοῦ 25 ἔτους τῆς ἡλικίας, ὡς μὴ ἔχοντος τοῦ ἀφήλικος τὴν πρὸς τοῦτο ἱκανότητα, δὲν ἰσχυροποιεῖται, διότι ἐπῆλθε νεώτερος νόμος, παραδεχόμενος ἀπὸ τοῦ 21 ἔτους τὴν ἐνηλικιότητα, ὃ εἶχε διανύσει ὁ ἐκποιήσας.

Τὸ αὐτὸ λέγομεν περὶ γυναικὸς ἐγγυηθείσης ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Βελλειανείου δόγματος, ὅτι δὲν παύει ἡ ἀκυρότης τῆς ἐγγυήσεως διὰ μεταγενεστέρας καταργήσεως τοῦ δόγματος τούτου. Οὐδὲ ταὐτάπαλιν ἡ ἰσχυρὰ τῆς γυναικὸς ἐγγύησις κατὰ τὸν νόμον, καθ' ὃν ἐδόθη, δὲν ἀργεῖ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ῥωμ. δικαίου ἀπαγορεύοντος αὐτὴν κατὰ τὸ μνησθὲν δόγμα (2).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἱκανότητος ὡς πρὸς τετελεσμένας πράξεις, ἀλλ' ἀνεξαρτήτως αὐτῶν δὲν δίδομεν τὴν αὐτὴν λύσιν, ὅταν πρόκηται περὶ τῆς ἱκανότητος καθ' ἑαυτήν. Εἰ μὲν ὁ νόμος ἠλάττωσε τὰ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐνηλικότητος ἀπαιτούμενα ἔτη, οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἀμέσως γίνονται ἐνήλικες ὅσοι, καθ' ἣν

---

(1) Savigny αὐτ. § 386. Ἀντιφρονοῦσι Weber Ueber die Rückanwendung pos. Ges. (Hannover 1841). Bergmann Das Verbot der rückw. Kraft. θεωροῦντες, ὅτι ἐν ταῖς ῥήσεσι ταύταις ἐκτίθενται σταθεροὶ κανόνες.

(2) Savigny αὐτ. § 388. Unger I. σ. 122. Dalloz Lois 207. 220. 239, 240. Ὅρα ἐν Γαλλίᾳ τὸ παράδειγμα τῶν ἀλλοδαπῶν, ἄλλοτε ἀποκτώντων τὴν κατοικίαν ἄνευ ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως, ἀπαιτουμένης διὰ τοῦ Κώδικος, ἀλλὰ μὴ ἐφαρμοσθείσης ἐπὶ τῶν ἤδη ἐγκαθεσταμένων. Dalloz Lois 212.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡμέραν οὗτος ἐκδίδεται, διήνυσαν αὐτά. Ἐὰν ὅμως ὁ νεώτερος νόμος ἀπαιτήσῃ πλείονα ἔτη, φαίνεται ὀρθοτέρα ἡ γνώμη ὅτι ἀπέναντι τοῦ νόμου οὐδὲν ὑπάρχει κεκτημένον δικαίωμα τῶν καταστάντων ἁπλῶς διὰ τοῦ ἀρχαιοτέρου νόμου τελείων οὐχὶ δὲ ἐξ ἄλλης πράξεως, οἷον χειραφεσίας, συγγνώμης ἡλικίας, κτλ. Ἐνῷ ἡ ἱκανότης ἐκ τοῦ νόμου πηγάζει, δὲν διαφεύγει τὴν ἄμεσον ἐνέργειαν αὐτοῦ (1).

Τὸ κῦρος τοῦ γάμου κρίνεται κατὰ τὸν ἰσχύοντα, ὅτε αὐτὸς ἐτελέσθη, νόμον, ὥστε δὲν γίνεται ἔγκυρος, ἐὰν διὰ νεωτέρου νόμου καταργηθῇ ἡ ἄλλοτε κρατοῦσα ἀκυρότης. Ἡ ἱκανότης ὅμως τῆς γυναικός, ὅπως ἐνεργῇ οἴκοθεν, ἢ ἀδεία τοῦ ἀνδρός, καὶ ἐν γένει ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν παραφέρνων, κανονίζεται κατὰ τὸν ἐν καιρῷ τῆς ἐνεργηθείσης πράξεως νόμον (2). Ὅσον ἀφορᾷ τὰ προικῶα, ἐπειδὴ πρόκειται περὶ συνομολογηθέντων δικαιωμάτων, ἐφαρμοστέος εἶναι ὁ ἐπὶ τῆς συνομολογήσεως τῆς προικὸς νόμος, ὥστε, ἂν τότε ἐπιτρέπεται ἐκποίησις, δὲν παύει διὰ νεωτέρου νόμου καὶ τἀνάπαλιν (3). Οὕτω ὁ Ἰουστινιανός, νεωτερίσας περὶ τὰς ἀφορώσας τὴν προῖκα διατάξεις, διετήρησε τὰς πρὸ αὐτοῦ γενομένας συμφωνίας καθ' ἣν εἶχον ἰσχύν, ὅτε συνωμολογήθησαν (4).

Ὅσον ἀνάγεται εἰς τὸ διαζύγιον καὶ τὰς νομίμους αὐτοῦ αἰτίας, ὀρθότερον ἐφαρμόζεται ὁ ἰσχύων ἐν καιρῷ, ὅτε περὶ αὐτῶν πρόκειται, νόμος, διότι ταῦτα δὲν εἶναι ἐξουσιαστικὰ οὐδὲ συνέπειαι προσδιοριζόμεναι διὰ τῆς βουλήσεως τῶν διαφερομένων, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ νόμου, ὡς ἀναγόμεναι εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν (5).

---

(1) Vangerow I. § 26. Unger I. σ. 13 Windscheid I. § 32. ὑποσ. 7. Meyer Principes sur les quest. transit. σ. 97. Merlin Rep. Effet rétr. Demolombe I. 45. Dalloz Lois 239. Aubry et Rau I. § 30. Ἀντιφρονεῖ Savigny αὐτ. § 389.

(2) Dalloz lois 217 καὶ ἑπ. Savigny αὐτ. § 396. Νεαρὰ 22 κεφ. α'. Διὰ τῶν νόμων 10 Αὐγ. καὶ 15 Ὀκτωβρ. 1861 ἐκυρώθησαν ἀναδρομικῶς οἱ προγενέστεροι μικτοὶ γάμοι.

(3) Dalloz αὐτ. 220. Contrat de mariage 2579. 2901. Duranton I. 32. Demolombe I. 44. Mailher de Chassat σ. 220. Savigny VIII. § 396. Unger I. σ. 141.

(4) L. un. in. f. de rei ux. (5. 13). Σημείωσαι, ὅτι τοῦτο ἐννοεῖ καὶ ὅτε συνωμολογήθησαν μετὰ τὸν γάμον.

(5) Dalloz Lois 221 καὶ ἑπ. Unger σ. 140. Savigny αὐτ. § 396.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οἱ περὶ γνησιότητος νόμοι, τὶς ὁ νόμιμος πατὴρ, καὶ ποῖον τὸ νόμιμον τέκνον, δὲν δύνανται νὰ μεταβάλλωσι τὰ ἤδη κεκτημένα δικαιώματα, μεταβάλλονται ὅμως διὰ νεωτέρων νόμων αἱ προσωπικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν προσώπων τούτων, ἤτοι τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, τῆς παύσεως αὐτῆς, τῆς ἐπικαρπίας κτλ. διότι οὐδὲν ὑπάρχει ὡς πρὸς αὐτὰς κεκτημένον δικαίωμα (1). Ὡσαύτως ἡ μὲν υἱοθεσία κανονίζεται κατὰ τὸν νόμον τὸν ἐπὶ τῆς τελέσεως αὐτῆς κείμενον, καθὸ μετέχουσα τῶν ἀρχῶν τοῦ συναλλάγματος, αἱ συνέπειαι τῆς υἱοθεσίας ὅμως ἀκολουθοῦσι τοὺς νεωτέρους νόμους, διότι εἶναι δημοσίας τάξεως (2).

Ὅταν νεώτερος νόμος ῥυθμίζῃ ἀλλέως τὴν κατάστασιν τῶν ἀσώτων, ἐπεκτείνων τὴν ἱκανότητα αὐτῶν, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἤδη ἀπηγορευμένων ἐφαρμόζεται διὰ τὰς μελλούσας αὐτῶν πράξεις, ἀλλ' ὀρθοτέρα εἶναι ἡ γνώμη, καθ' ἣν αἱ δικαστικαὶ ἀποφάσεις περὶ ἀπαγορεύσεως δὲν λογίζονται αὐτοδικαίως διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νεωτέρου νόμου ἀνίσχυροι, ἀλλ' εἶναι ἀνακλητέαι ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ὑστέρων διατάξεων (3).

Διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ πολιτικοῦ θανάτου οἱ ὑποστάντες αὐτὸν ἐπανέρχονται ἀμέσως εἰς τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἀλλὰ κατὰ τὸ παρελθὸν λογίζονται διατελέσαντες νεκροὶ ὡς πρὸς τὰς πράξεις καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῶν (4).

23. Ὁ κανὼν τῆς μὴ ὀπισθενεργείας καταφαίνεται ἐναργέστερον ἐπὶ τῶν συμβάσεων, τιθεμένων ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ἰσχύοντος νόμου, καθ' ὃν χρόνον συνωμολογήθησαν, ὥστε ἂν ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τοῦ νόμου τούτου, ἐκλείπει πᾶσα περὶ τῶν συνομολογουμένων πίστις. Ἐν γένει λοιπὸν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὸν κανόνα,

---

397. 399. Οὗτος κατεσκεύασε τὴν διαστολὴν νόμων περὶ ὑπάρξεως δικαιωμάτων, ὅπως ἐξηγήσῃ τὰ τῆς δημοσίας τάξεως· ἀλλ' ἐν παντὶ νόμῳ περὶ ὑπάρξεως δικαιώματος πρόκειται.

(1) Dalloz αὐτ. 227. 234. L. 8. de R. J. (50. 17). Ε'. γ'. 8. Οὐδενὶ νόμῳ τὸ τῆς συγγενείας φθείρεται δίκαιον. Savigny αὐτ. § 396. Unger I. σ. 141.

(2) Dalloz Lois 229.

(3) Chabot de l'Allier v. Prodigue. Merlin Rep. Effet rétr. Quest. Prodigue. Dalloz Lois 241. Savigny αὐτ. § 389. Unger I. σ. 132.

(4) Dalloz αὐτ. 213.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι αἱ πράξεις κρίνονται ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐγένοντο (tempus regit actum) (1). Ὁ κανὼν οὗτος περιλαμβάνει ἀναγκαίως ὅλα τῆς συμβάσεως τὰ στοιχεῖα, διότι ἄτοπον εἶναι δι' οἱονδήποτε λόγον ὅ,τι ἦτο ἰσχυρὸν, ὅτε συνωμολογήθη, ν' ἀθετῆται παρὰ τὴν συναίνεσιν τῶν συνομολογησάντων. Στοιχεῖα τῆς συμβάσεως λέγομεν, τήν τε ἱκανότητα τῶν συμβαλλομένων, τὴν ὑπόθεσιν τοῦ συναλλαγματος, ἂν ἦτο θεμιτὴ ἢ ἀθέμιτος, καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, ἤτοι τὴν ἀποδεικτικὴν δύναμιν (forme probante). Περὶ τούτων εἶναι σχεδὸν πάντες σύμφωνοι, πλὴν τοῦ Πρωσσικοῦ νόμου, δίδοντος ἰσχὺν εἰς συμφωνίαν, ἧς ἡ ἕνεκα τύπου τινὸς ἀκυρότης διὰ μεταγενεστέρου νόμου ἐλογίσθη ἐπουσιώδης (2). Ἀλλ' ἡ λύσις αὕτη, εἴκαι φιλάγαθος κατὰ τὸ φαινόμενον, καταδικάζεται ὡς παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἔχοντος συμφέρον ἰσχυροποιοῦσα ὅ,τι ἄνευ τῆς θελήσεως αὐτοῦ δὲν εἶχεν ὕπαρξιν (3). Δὲν ὑπάρχει λόγος πρὸς μὴ τήρησιν τοῦ ἀξιώματος, ὅτι ἡ σύμβασις εἶναι ὑπὸ αἵρεσιν, ἢ προθεσμίαν, καθότι εἶναι μὲν ἐν τῷ μεταξὺ μετέωρος, ἀλλὰ τὰ ἐξ αὐτῆς δικαιώματα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις ῥυθμίζονται ἐκ τῆς ἀρχικῆς συστάσεως, εἰς ἣν ἀνατρέχει μετὰ τὴν ἔξοδον τῆς αἱρέσεως ἢ τῆς προθεσμίας (4).

Ὁ ἐξωτερικὸς τύπος τῶν πράξεων παρὰ πάντων ὁμολογουμένως ῥυθμίζεται κατὰ τὸν ἐν καιρῷ τῆς τελέσεως αὐτῶν νόμον, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς ἄγνωστον νόμον, μετέπειτα εἰσαγόμενον. Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι ἡ διὰ μαρτύρων ἀπόδειξις, ἀπαγορευθεῖσα κατόπιν, οὐχ ἧττον ἐπιτρέπεται περὶ πραξεων τελεσθεισῶν καθ' ὃν χρόνον ἦτον αὕτη ἐν χρήσει, οἷον περὶ μεταβιβάσεως ἀκινήτου, συστάσεως προικὸς καὶ τὰ παραπλήσια, ἐνῷ διὰ τῆς Πολιτ. Δικονομίας ἡ μαρτυρικὴ ἀπόδειξις περιωρίσθη, διὰ δὲ τοῦ περὶ χαρτοσήμου νόμου ἐκηρύχθησαν ἄκυροι πράξεις μὴ

(1) Savigny αὐτ. § 388, 392 Unger I. σ. 137. Aubvy et Rau I. § 30.

(2) Allgemein. Landrecht Einl. § 17.

(3) Savigny αὐτ. Mailher de Chassat I. σ. 272. Duvergier Sur Toullier I. σ. 86. Dalloz Lois 252.

(4) L. 18. pr. mand. (17. 1). ΙΔ'. α'. 8. L. 38. § 2. pro soc. (17. 2). ΙΒ'. α'. 36. Savigny VIII. § 385, σ. 387. Unger I. σ. 121. Chabot I. σ. 128. Aubry et Rau I. σ. 72.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γενομεναι ἐνώπιον Συμβολαιογράφου (1). Διαφέρει τὸ περὶ τρόπου διεξαγωγῆς τῆς ἀποδείξεως. Ἡ διεξαγωγὴ εἶναι νέα πρᾶξις ὑποπίπτουσα εἰς τὰς κανονιστικὰς διατάξεις (ordinatorium litis) τοῦ ἰσχύοντος νόμου, ὅτε διεξάγεται (2).

Σπουδαιότερον εἶναι τὸ ζήτημα τῶν ἀποτελεσμάτων.

Τινὲς διαστέλλουσι τ' ἀποτελέσματα (effets) ἀπὸ τῶν ἐπακολούθων (suites), ὁρίζοντες ἐκεῖνα μὲν ὡς τὴν προβλεπομένην ἔκβασιν τῶν συμβάσεων, ταῦτα δὲ ὡς τὰ ἀπροσδοκήτως παρεμπίπτοντα καὶ τυχαίως ἐπισυμβαίνοντα, διαφεύγοντα τὴν ἐνέργειαν νόμου, ὑφ' οὗ τὴν ἄμεσον προστασίαν δὲν ἐτέθησαν, ὡς μὴ προνοηθέντα (3). Ἐκ τῶν ἀντιλεγόντων οἱ μὲν ἀναφέρουσι παραδείγματα ἀποτελεσμάτων (4), οἱ δὲ εὑρίσκουσι τὴν διαστολὴν τεχνικήν, δὲν ἀντίκεινται ὅμως εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτι εἰς τὸν νέον νόμον ὑπάγονται ὅσα ὡς αἰτίαν ἔχουσιν ἐπισυμβαίνόν τι γεγονός. Οὕτω ἡ σιωπηρὰ ἀναμίσθωσις δὲν εἶναι συνέπεια τῆς ἀρχικῆς συμβάσεως, ὥστε δὲν ἀκολουθεῖ τὸν νόμον, εἰς ὃν αὕτη ὑπάγεται. Ὡσαύτως ἡ μείωσις τοῦ μισθώματος ἕνεκα θεομηνίας, ἢ τὸ ποσὸν τοῦ τῆς ὑπερημερίας τόκου καὶ τὰ παραπλήσια (5).

Ἀλλ' ἡ ῥῆξις τῆς συμβάσεως δι' ὑπέρογκον βλάβην εἶναι ἄμεσος συνέπεια τῆς συμβάσεως, κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως αὐτῆς κρινομένη (6).

Τὸ αὐτὸ λέγομεν περὶ διαλύσεως ἢ ἀνακλήσεως τῶν συμβάσεων,

---

(1) Savigny αὐτ. § 388, 392. Dalloz Lois 230. 335. Demolombe I. 49. Aubry et Rau I. § 30. σ. 78. Οὗτοι μόνοι δογματίζουσιν, ὅτι δύναται ν' ἀποδειχθῇ ἤδη ἕνεκα νεωτέρου νόμου γεγονὸς διὰ μέσου ἄλλοτε μὴ ἐπιτρεπομένου.

(2) Dalloz Lois 335. Unger I. σ. 139 Οἰκονομ. Ἐγχειρ. § 6.

(3) Meyer Principes sur les quest. trans. c. 36—40. 153—155. 174—210. Blondeau Themis VII. Les suites sont des evenements accessoires, intervenus dans les circonstances où les contrats ont placé les parties, mais qui n' en sont pas un resultat direct. Merlin Effet rétr. Dalloz Lois 284.

(4) Savigny αὐτ. § 392.

(5) Duvergier Sur Toullier I. σ. 69. Demolombe I. 37. Dalloz Lois 285. καὶ ἑπ.

(6) Merlin Effet rétr. 3. § 3. Dalloz Lois 291.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι κρίνονται κατὰ τοὺς ἰσχύοντας, ὅτε συνέστη ἡ σύμβασις, νόμους, οὐδὲ εἶναι δεκτὸς ὅρος διαλύσεως διὰ νεωτέρου νόμου εἰσαχθείς (1).

Ταῦτα διεφιλονείκησαν τινὲς ὡς ἐναντία εἰς τὸ Ῥωμ. δίκαιον, ἐπικαλούμενοι διατάξεις εἰδικὰς χάριν ὡρισμένων νόμων, εἰς οὓς ἀνάγονται.

Κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ἐπετρέπετο ἡ συμφωνία, νὰ γένῃ ὁ δανειστὴς κύριος τοῦ ἐνεχύρου ἀντὶ τοῦ δανεισθέντος ποσοῦ, μὴ καταβαλλομένου ἐγκαίρως (2). Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ὅμως καταργῶν τὴν ἄδειαν ταύτην ἐθέσπισε συγχρόνως, ὅτι καὶ αἱ προϋπάρχουσαι συμφωνίαι λογίζονται ἄκυροι (3).

Βεβαίως διὰ τῆς διατάξεως ταύτης δὲν εἰσάγεται γενικὸς κανών, ἀλλὰ δίδεται λύσις εἰς ὡρισμένην περίστασιν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς νεωτερίσας κατὰ τὴν σιωπηρὰν ὑποθήκην τῆς προικὸς καὶ ὡς πρὸς τὸ προνόμιον ῥητῶς ἀπεφάνθη, ὅτι τὰ πλεονεκτήματα ἄρχονται ἀπὸ τῶν νεωτέρων τούτων νόμων (4).

Καθ' ἡμᾶς, ὅτε εἰσήχθη ὁ περὶ ὑποθηκῶν νόμος, δι' ἰδιαιτέρου διατάγματος ἐκανονίσθη ἡ ἰσχὺς τῶν προγενεστέρων ὑποθηκῶν (5).

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν ἔτει 528 ἀντὶ τοῦ ἑκατοστιαίου τόκου εἰσήγαγε τὴν ἡμιεκατοστὴν (6), μετ' ὀλίγον δὲ γενομένης ἀμφισβητήσεως ἐφήρμοσε τὴν διαταξιν ταύτην καὶ ἐπὶ προγενεστέρων συμφωνιῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ νεωτέρου νόμου (7). Ἐκ τοιαύτης εἰδικῆς διατάξεως πρὸς ἐφαρμογὴν ὡρισμένου νόμου οὐδόλως ἕπεται γενικὸς κανών (8). Ὅθεν σήμερον ἐκ τῆς μειώσεως τοῦ νομίμου τόκου οὐδόλως δεχόμεθα ἀλλοίωσιν τοῦ συμπεφωνημένου, ἀλλὰ μόνου τοῦ ἐξ ὑπερημερίας (9).

---

(1) Αὐτ. Demolombe I. 55. Aubry et Rau I. § 30. σ. 73.

(2) Ἡ λεγομένη lex commissoria. Vat. fragm § 9.

(3) L. 3. C. de pact. pign. (8. 35). ΚΕ'. ζ'. 62. L. un. C. Th. de comm. resc. (3. 2).

(4) L. un. § 16. C. de rei ux. (5. 13). ΚΘ'. α'. 119. L. 12. § 3. C. cui pot. (8. 18). ΚΕ'. ε'. 39. L. 27. in f. C. de pign. (8. 14). ΚΕ'. ϛ'. 64. περὶ δανείου πρὸς στρατείαν (militia).

(5) Ν. Ὑποθ. Ἀρ 44. Διάτ. 21 Σεπτ. 1836. Τόμ. Β'. § 370.

(6) L. 26. C. de us. (4. 32). ΚΓ'. γ. 74'. (7) L. 27. C. αὐτ.

(8) Savigny αὐτ. § 386. Ἀντιδοξεῖ Weber Ueber die Rückanwendung.

(9) Dalloz lois 266. Merlin Rép. v. Intérêts. Aubry et Rau I. § 30. σ. 72.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

24. Ἡ διαθήκη κατ' ἄλλον χρόνον ὡς ἐπιτοπλεῖστον συντάσσεται καὶ κατ' ἄλλον ἐκτελεῖται, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἐνδέχεται νὰ ἐπέλθῃ νεώτερος νόμος, ἄλλα ἀπαιτῶν προσόντα.

Ἡ ἱκανότης τοῦ διαθέτου κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ἀπαιτεῖται ὑπάρχουσα, καθ' ἣν ὥραν καταρτίζεται ἡ διαθήκη καὶ καθ' ἣν ἀποθνήσκει ὁ διαθέτης, ἐπιεικῶς δὲ παραβλέπεται ἡ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἔλλειψις τῆς ἱκανότητος, ἀνακτηθεῖσα πάλιν (1).

Ὁ κανὼν οὗτος κυρίως ἐφαρμόζεται, ὁσάκις ἡ ἱκανότης ἀλλοιοῦται ἕνεκα ποινῆς. Ἀλλ' ὁ αὐτὸς κανὼν δύναται νὰ λύσῃ καὶ τὸ ζήτημα, ὅταν ἡ ἀλλοίωσις τῆς ἱκανότητος πηγάζῃ ἐκ καινοτομίας τοῦ νόμου, ὅτε θέλομεν προσέχει περὶ ἐφαρμογῆς αὐτοῦ κατὰ τοὺς δύο χρόνους τῆς συστάσεως τῆς διαθήκης καὶ τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου (2).

Ἐπὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ ἐν διαθήκῃ μνημονευομένου, κληρονόμου ἢ κληροδόχου, κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον σκοπεῖται, πλὴν τῶν δύω ἐκείνων χρόνων, συστάσεως διαθήκης καὶ θανάτου τοῦ διαθέτου, προσέτι ὁ χρόνος τῆς ἀποκτήσεως (tria tempora) (3). Ὡσαύτως ἅπαντα ἐνταῦθα ὁ κανὼν, ὅτι *τὰ ἐν τῷ μέσῳ συμβαίνοντα τῷ κληρονόμῳ οὐ βλάπτει* (4), ἀλλ' ὡς ἐφαρμοζόμενος ἐπὶ μόνης τῆς παροδικῆς ἀνικανότητος μεταξὺ συστάσεως τῆς διαθήκης καὶ θανάτου τοῦ διαθέτου. Τοὐναντίον ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαθέτου ἀνικανότης, καὶ παροδικὴ οὖσα, βλάπτει, διότι ἀμέσως μεταβαίνει ἡ κληρονομία εἰς τοὺς κατόπιν καλουμένους. Ἀλλ' ὅταν ὁ διαθέτης καλῇ τὸν κληρονόμον ὑπὸ αἵρεσιν, ἀντὶ τοῦ χρόνου τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου σκοπεῖται ὁ τῆς ἐξιούσης αἱρέσεως (5).

---

(1) Gajus II. 149. Ulp. XXIII. 6. L. 1. § 8 L. 11. § 2. de bon. poss. (37 11). ΑΕ'. ιζ'. 1. 10. L. 6. § 12. L. 12. de inj. rupto (28. 3). ΑΘ'. ε'. 6. 12. Τόμ. Ε'. § 128.

(2) Ghabot Quest. v. testam. Savigny αὐτ. § 393. Ὁ Meyer Principes σ. 121 ἐξέλαβεν ὅτι ὁ κανὼν συνέχεται μετὰ τῆς regula Catoniana, δι' ἣ περιορίζεται εἰς μόνην τὴν ὥραν τοῦ θανάτου. Περὶ τοῦ κανόνος τούτου ὅρα τόμ. Ε'. § 320. Δὲν ἀκολουθοῦσι τὴν γνώμην αὐτοῦ Merlin Rep. testam. 1. § 6. Institut. d'hérit. 1. n. 7. Dalloz lois 316. 317.

(3) L. 49. § 1. L. 50. pr. de hered. instit. (28. 5). ΑΕ'. θ'. 43. 44.

(4) § 4. J. de her. qual. (2. 19). L. 6. § 2. L. 49. § 1. L. 59. § 4. de hered inst. (28. 5). ΑΕ'. θ'. 43. 53.

(5) L. 49. § 1. L. 59. § 4. αὐτ. Πρβ. Τόμ. Ε'. § 129. 238.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐρευνῶντες, διατὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἔδιδον προσοχὴν εἰς τὸν χρόνον τῆς καταρτίσεως τῆς διαθήκης, οὐδένα ἄλλον εὑρίσκομεν λόγον, πλὴν τὸν ἀρχαϊκὸν τύπον τῆς πωλήσεως, καθ' ὃν ὁ κληρονόμος παρίστατο ἀγοραστής, ὥστε δέον ἦτο νὰ μὴ στερῆται ἱκανότητος (1).

Καθόσον οἱ κανόνες οὗτοι δὲν διεγράφησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων πρὸς λύσιν τῶν ἀφορώντων τὴν ὀπισθενέργειαν τῶν νόμων ζητημάτων, ἀλλὰ τῶν πραγματικῶν περιστάσεων, ἐξ ὧν ῥυθμίζεται ἡ ἱκανότης τοῦ ἐν διαθήκῃ μνημονευομένου, ἕπεται, ὅτι δὲν χρεωστοῦμεν ἀναγκαίως νὰ προστρέξωμεν εἰς τὴν ἀναλογίαν αὐτῶν. Ἐπόμενοι μᾶλλον εἰς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, λέγομεν, ὅτι ἀρκεῖ ἡ ἱκανότης κατὰ τὸν χρόνον ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου μέχρι τῆς ἀποκτήσεως, οὐδὲ ἐξετάζομεν, αν κατὰ τὴν σύστασιν τῆς διαθήκης ἠρνεῖτο ὁ τότε νόμος τὴν ἱκανότητα (2).

Ἁπλούστερον εἶναι τὸ ζήτημα περὶ τῶν ἐν τῇ διαθήκῃ διατάξεων, ἤτοι περὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς. Καθόσον ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου ἄρχεται ἡ ἐκτέλεσις τῆς διαθήκης καὶ κατὰ τοῦ διαθέτου τὴν πρόθεσιν, ἕπεται ὅτι ὁ κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον κείμενος νόμος δέον νὰ σκοπῆται.

Ἐξ ἀναλογίας παρατηροῦμεν, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἐρρύθμιζον τὴν νόμιμον μερίδα (3) καὶ τὸ τέταρτον τοῦ Φαλκιδίου νόμου (4) κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου κατάστασιν τῆς περιουσίας αὐτοῦ.

Εὑρίσκομεν ἐν τούτοις παραδείγματα, καθ' ἃ εἰσήχθησαν νεώτεροι νόμοι ῥυθμίζοντες τὰς ἐν διαθήκαις διατάξεις, ἀλλὰ δὲν ἐτηρήθη ὁ ἐκτεθεὶς κανών, οἷον ὁ Φαλκίδιος δὲν ἐφηρμόσθη ἐπὶ τῶν ἤδη κατηρτισμένων διαθηκῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ νόμου γενομένων (5).

Ἡ νόμιμος μερὶς, ἥτις ἄλλοτε ἀπετέλει τὸ τέταρτον τῆς κληρονομίας, ηὐξήθη ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὸ τρίτον, ἢ τὸ ἥμισυ, ἀλλ

---

(1) Savigny αὐτ. § 393.

(2) Αὐτόθι. Chabot Quest. v. testam. Dalloz Lois 318.

(3) L. 6. C. de inoff. (3. 28) ΛΘ'. α', 38. Τόμ. Ε'. § 48.

(4) § 2. J. de L. falc. (2. 22). L. 73. ad L. falc. (35. 2). ΜΑ'. α'. 72. Τόμ. Ε'. § 292. Διαφορὰ παρατηρεῖται μεταξὺ παραλείψεως ἐν διαθήκῃ ὑπεξουσίου, ἢ ἐπιγεννωμένου, μὴ ζῶντος πλέον κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου. Πρβ. Τόμ. Ε'. § 36.

(5) L. 1. pr. ad L. falc. (35. 2).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ αὔξησις αὕτη ἐφηρμόσθη ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων τοῦ νόμου διαθηκῶν (1).

Ὡσαύτως ἐπὶ τῶν μετέπειτα διαθηκῶν ἐφηρμόσθη ἡ διάταξις περὶ τῶν ἐκ παλλακίας τέκνων, ὅτι λαμβάνουσι τὸ ἥμισυ, μὴ ὑπαρχόντων γνησίων (2).

Τέλος ἡ διάταξις Ἰουστινιανοῦ, ἡ καταργοῦσα τὴν δήμευσιν τῆς κληρονομίας ἀγάμων καὶ ἀπαίδων, ἐφηρμόσθη ἐπίσης ἐπὶ μόνων τῶν μετέπειτα διαθηκῶν (3).

Τὰ παραδείγματα ταῦτα οὐδόλως ἀποδεικνύουσι τὸ σφαλερὸν τοῦ ἐκτεθέντος κανόνος, ἢ καθιερωμένην ἐναντίαν τινὰ ἀρχήν, ἀλλὰ τὴν ἐπιείκειαν τοῦ νομοθέτου ἀπορυγόντος νὰ ὑποβάλῃ τοὺς διαθέσαντας εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μεταβάλωσι τὰς ἤδη καταρτισθείσας διαθήκας (4). Οὐδεὶς ὅμως λόγος ἀπαιτεῖ, ὅπως τὸ μήπω ἐκτελεσθὲν καὶ ἀνακλητὸν, οἷα ἡ διαθήκη, λογιζομένη ὡς ἡ τελευταία πρὸ τοῦ θανάτου βούλησις, μὴ ὑποβληθῇ, ὡς πρὸς τὰς ἐν αὐτῇ διατάξεις εἰς τὸν τότε νόμον, ὑποτιθέμενον εἰς τὸν διαθέτην γνωστόν, ἀλλὰ εἰς τὸν ἀρχαιότερον, τὸν ἐν χρόνῳ τῆς συστάσεως (5).

Διαφέρουσιν αἱ διατυπώσεις τῶν διαθηκῶν. Διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς νομοθεσίας δὲν ἀκυροῦνται αἱ τελεσθεῖσαι διαθῆκαι κατὰ τοὺς τύπους τοῦ τότε νόμου, ὅτε ἐγένοντο, διότι πρόκειται μόνον περὶ τῆς βεβαιώσεως τοῦ γεγονότος, ὅτε ἐφαρμόζομεν τὸν μνησθέντα κανόνα, ὅτι ὁ τύπος κρίνεται κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἔγινεν ἡ πρᾶξις (tempus regit actum). Τοὐναντίον δὲ ἰσχυροποιεῖται ἡ κατὰ τοὺς τότε τύπους ἄκυρος διαθήκη, διότι εἶναι ἤδη ἰσχυρὰ κατὰ τοὺς νεωτέρους (6). Καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν διάταξιν αὐτοῦ, ὅτι ὁ διαθέτης,

---

(1) Νεαραὶ 18 καὶ 66 κεφ. α'. § 2—5.

(2) L. 8. C. de nat. lib. (5. 27). Ἀλλὰ καὶ ἡ διάταξις αὕτη κατόπιν μετεβλήθη διὰ τῆς Νεαρᾶς 89. κεφ. ϛ'. Ἀρμεν. Ε'. η'. 66

(3) L. un. § 13. C. de cad. toll. (6. 51). Ὥρα Τόμ. Ε'. § 130.

(4) Savigny αὐτ. §. 394.

(5) Caabot v. Substitut. testan. Meyer σ. 132. Merlin Rép. Institut. d'hérit. 1. n. 6. Mailher de Chassat II σ. 67. 87. Dalloz Lois 320. Aubry et Rau I. § 30. σ. 77. Ἀντιδοξοῦσι Weber Rükanw. σ. 96—98. Bergmann Das verbot d. rückw. Kraft. § 16. Τοὐναντίον συνομολογεῖ πάντα ταῦτα ὁ Unger I. σ. 144 καίτοι ἐναντιουμένου τοῦ Αὐςρ. Κώδ.

(6) Savigny αὐτ. § 393. Chabot v. testan. Merlin Rép. v. ef-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἢ πρέπει ἰδιοχείρως νὰ γράψῃ τὸ ὄνομα τοῦ κληρονόμου ἢ νὰ προφέρῃ αὐτὸ εἰς ἐπήκοον τῶν μαρτύρων, ἐφήρμοσεν ἐπὶ τῶν μετέπειτα διαθηκῶν (1). Ἐν ἐπομένῃ Νεαρᾷ 66 κεφ. α'. ἐξήγησε σαφέστερον τὴν περὶ τούτου ἔννοιαν, «εἴη γὰρ ἂν τῶν ἀτόπων τὸ » γενόμενον ὀρθῶς ἐκ τοῦ μὴ γεγονότος ὕστερον ἀνατρέπεσθαι.»

25. Κατὰ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίαν τὸ ὑποπίπτον εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου γεγονός, ἐξ οὗ ἔπονται δικαιώματα, εἶναι ὁ θάνατος τοῦ κληρονομουμένου, ὥστε ὁ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον κείμενος νόμος ῥυθμίζει τὴν κληρονομίαν. Ἂν ὅμως ὡς ἐκ τοῦ νόμου δὲν σκοπεῖται μόνον τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλη τις περίστασις, ἕπεται ὅτι κατ' αὐτὴν λύεται τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ἐφαρμοστέου νόμου.

Κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον τῆς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίας ἡ ἐπαγωγὴ (delatio) γίνεται ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ κληρονομουμένου, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ διαθήκη, ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ, ἀφότου καταστῇ βέβαιον, ὅτι κληρονομεῖται ἐξ ἀδιαθέτου (2).

Τοὐναντίον κατὰ τὸ γαλλικὸν δίκαιον ἡ ἐπαγωγὴ (ouverture de la succession) πάντοτε συμπίπτει μετὰ τῆς τελευτῆς τοῦ κληρονομουμένου (3), ὥστε οὐδὲν ἄλλο γεγονὸς σκοπεῖται διὰ τὸν ἐφαρμοστέον νόμον (4).

Οὕτω κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον θέλομεν προσέξει εἰς τὴν ἐπαγωγήν, ὅπως κανονίζει αὐτὴν τὸ ῥωμ. σύστημα, ὥστε εἰ μὲν οὐδεμία ὑπάρχει διαθήκη, ἀμέσως ἐφαρμόζεται ὁ κατὰ τὴν τελευτὴν τοῦ κλη-

---

fet retr. 3. § 5. testam. 2 § 4. Quest. v. testam. § 13. Demolombe I. 49. Dalloz Lois 314. Aubry et Rau I. § 30. σ. 59. Μόνος ἀντιλέγει Mailher de Chassat II. σ. 3. καὶ ἑπ.

(1) L. 29 C. de test. (6. 23) Ἀρμεν. Ε'. α'. 4. Ἡ διάταξις, οὖσα τοῦ ἔτους 534, ἐπανελήφθη ἐν τῇ ἀνακαθάρσει τοῦ Κώδικος ἀπαραλλάκτως, ὥστε προσετέθησαν τρία ἔτη. Διὰ Νεαρᾶς 119. κεφ. ϑ'. μετεβλήθη ὁ τύπος οὗτος.

(2) § 6. J. de leg. adgn. (32). Θεόφιλος Γ'. 6'. § 6. 'Αλλ' εἰμέν τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, ἐκεῖνος πρώξιμος (ἐγγύτερος) παραγίνεται, ὃς κατὰ τὸν *καιρὸν τῆς τελευτῆς* ἦν ἐγγύτατος τῷ κληρονομουμένῳ· εἰ δὲ διαθέμενός τις τελευτήσῃ, ζητοῦμεν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, *ἐν ᾧ δῆλον γέγονε*, μηδένα ἐκ διαθήκης γενέσθαι τῷ τελευτήσαντι διάδοχον, τίς ἦν ἐγγύτερος· τότε γὰρ κυρίως λέγεται ἀδιάθετος τεθνᾶναι.

(3) Κατὰ τὸ ἀξίωμα le mort saisit le vif.

(4) Ὁ Savigny αὐτ. § 395. Ἐπικαλούμενος τοὺς Γάλλους παρεῖδε τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρονομουμένου κείμενος νόμος, εἰ δὲ ὑπάρχει διαθήκη, ὁ νόμος ἐκείνου τοῦ χρόνου, ὅτε κατέστη βέβαιον, ὅτι οὐδεὶς ἐμφανίζεται ἐκ διαθήκης κληρονόμος (1).

Τινὲς ἐν τούτοις προτείνουσιν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ προσέξωμεν καὶ εἰς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἀποκτᾷ τὴν κληρονομίαν ὁ κληρονόμος διὰ καταδοχῆς (aditio), ὥστε ἂν μετὰ τὴν ἐπαγωγὴν ἐπῆλθε νέος νόμος, οὗτος εἶναι ἐφαρμοστέος (2). Ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ἐνασκηθὲν δικαίωμα ὑφίσταται δυνάμει, ἐνασκεῖται δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐν ἀρχῇ γεννήσεως αὐτοῦ.

Πρὸς τὰ ἐκτεθέντα σύμφωνα ἅπαντα λύσις Ἰουστινιανοῦ, ἀλλ' ἐπὶ συγκεκριμένης περιπτώσεως. Ὁ Οὐαλεντινιανὸς Β' εἰς τοὺς ἐκθηλυγονίας κατιόντας ἀπένειμε τὰ τρία τέταρτα τῆς οὐσίας τῶν ἀνιόντων, εἰς δὲ τοὺς συνάμα καλουμένους ἐξ ἀρρενογονίας τὸ τέταρτον (3). Ὁ Ἰουστινιανὸς καταργῶν τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ τετάρτου ὑπὲρ τῶν ἐξ ἀρρενογονίας, προσέθηκεν ὅτι τοῦτο κρατεῖ διὰ τὸ μέλλον, οὐχὶ δὲ διὰ τὸ παρελθόν (in futuris, non etiam praeteritis negotiis). Ἐκ τῶν προπορευομένων λέξεων ἐξάγεται, ὅτι παρῳχημένα θεωρεῖ, ὅσων ἤδη ἐπῆλθεν ἡ ἐπαγωγή, μέλλοντα δέ, ὅσων δὲν ἐπῆλθεν εἰσέτι (4).

26. Ἡ τε ἀποσβεστικὴ καὶ ἡ κτητικὴ παραγραφὴ μέχρι συμπληρώσεως εἶναι ἁπλῆ προσδοκία, ὅθεν πᾶς νεωτερισμὸς τοῦ νόμου, ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ παρεμπίπτων, οὐδὲν προσβάλλει κεκτημένον δικαίωμα.

Τὸ ἐναντίον ὡρίσθη ἐν γαλλ. Κώδ. ἄρ. 2281 ἐξ ὑπερβολικῆς ἐπιεικείας, παρὰ πάντων κατακρινομένης, ὅτι ἀρξάμεναι παραγραφαὶ κανονίζονται κατὰ τοὺς προϋπάρξαντας νόμους. Μόνη ἐξαίρεσις ἐγέ-

---

διαφορὰν ταύτην. Ὅρα Chabot v. Succession. Merlin Rép. Effet rétr. 3. § 6. Mailherde Chassat II σ. 193 καὶ ἐπ. Demolombe I. n. 47. Dalloz Lois 323 καὶ ἐπ. Aubry et Rau I. § 30. σ. 69.

(1) Savigny αὐτ.

(2) Heise und Cropp jur. Abhandl. II. σ. 123. 130.

(3) L. 4. C. Th. de leg. hered. (5. 1). § 15. J. de her. quae. (3. 1). Ὅρα Τόμ. Ε'. § 88.

(4) L. 12 C. de suis (6. 55). Savigny αὐτ. § 393.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νετο ὑπὲρ τῆς τριακονταετοῦς παραγραφῆς, ἐνῷ κατὰ τὸν ἀρχαιότερον νόμον ἀπητεῖτο μακρότερος χρόνος (1).

Οἱ κυριώτεροι νεωτερισμοὶ ἐκ τῶν ἐνδεχομένων εἶναι οἱ ἑξῆς.

Ὅταν καταργῆται ἐν γένει παραγραφή τις, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ μήπω συμπληρωθεῖσα ματαιοῦται (2).

Τἀνάπαλιν, ὅταν εἰσάγεται παραγραφὴ μὴ χωροῦσα ἄλλοτε, ἀπὸ τοῦ νέου νόμου μετρεῖται, διότι κατ' αὐτῆς οὐδεμία μέχρι τοῦδε ἦτον ἀνάγκη νὰ γίνῃ πρόνοια (3). Τὸ ἐναντίον παρεδέχθη ὁ Θεοδόσιος Β'. εἰσαγαγὼν τὴν τριακονταετῆ παραγραφήν, ἣν καὶ ἐκ τοῦ πρὶν ὑπελόγισεν, ἀλλὰ τῇ προσθήκῃ τοὐλαχίστον δέκα ἐτῶν ἀπὸ τοῦ νόμου τούτου (4). Κατὰ φυσικὸν λόγον ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν εἶχε πλέον ἀνάγκην νὰ προσλάβῃ τὸ διαβατικὸν τοῦτο μέρος τῆς διατάξεως (5).

Ἐὰν ὁ νεώτερος νόμος εἰσάγῃ νέον τρόπον διακοπῆς, ἢ καταργήσῃ τὸν ἄλλοτε δεκτὸν, οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ταῦτα ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῶν ἤδη χωρουσῶν παραγραφῶν (6).

Τί ἔπεται, ὅταν διὰ νεωτέρου νόμου παρατείνεται, ἢ συντέμνεται ἡ ἐν χρήσει παραγραφή;

Εἰ μὲν ἁπλῶς ἐπεκτείνεται τὸ διάστημα τοῦ πρὸς παραγραφὴν χρόνου, τῆς ἐκτεθείσης ἀρχῆς συνέπεια εἶναι, ὅτι αἱ μήπω συμπληρωθεῖσαι παραγραφαὶ ὑπόκεινται εἰς τὴν νεωστὶ νομοθετηθεῖσαν παράτασιν (7).

---

(1) Merlin Rép. effet rétr. Troplong Prescr. 1073. C'est la une disposition de faveur κτλ. Ἐξελέγχων τὸν Bigot, ἐν τῇ συζητήσει τοῦ Κώδικος πρεσβεύσαντα τὸ ἐναντίον, ἐπιφέρει C'est là une des mille erreurs qu'on peut reprocher aux orateurs du gouvernement. Demolombe I. 61. Aubry et Rau I. § 30 σ. 69.

(2) Savigny αὐτ. § 391. Merlin Rép. Prescript. Troplong Prescript. 1088.

(3) Savigny αὐτ. Mailler de Chassat II. σ. 287. Marcadé I. σ. 63. Troplong αὐτ. 1077.

(4) L. un. § 3. C. Th. de act. certo temp. (4. 14).

(5) L. 3. C. De praescr. (7. 39).

(6) Savigny αὐτ. Ὁ Troplong 1082 ἀποφαίνεται τὸ ἐναντίον ὡς ἐκ τῆς μνησθείσης διατάξεως τοῦ Κώδικος.

(7) Ὁ Ἰουστινιανὸς προέβη πέραν τοῦ δέοντος, ὅτε εἰσήγαγε τὴν ἑκατονταετῆ παραγραφὴν ὑπὲρ τῶν εὐαγῶν οἴκων, ἂν ἐνόησεν, ὅτι τὸ διάστημα τοῦτο τηρητέον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατά τι ἀντίκειται πρὸς τὴν λύσιν ταύτην ἀπόφασις τοῦ Ἀρείου Πάγου παραδεχθέντος, ὅτι τῆς παραταθείσης παρὰ τοῦ ἡμετέρου νόμου παραγραφῆς, ἀρξαμένης ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ὀθωμανικοῦ νόμου καὶ τότε πενταετοῦς, νῦν δὲ δεκαετοῦς, τὰ μὲν ἐπὶ τουρκοκρατίας ἔτη ὑπολογίζονται κατὰ τὸ σεληνοδρόμιον, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον (1), ὥστε καθ' ὑπόθεσιν 4 σεληνιακὰ ἔτη καὶ 6 ἡλιακὰ συναπήρτισαν τὴν δεκαετίαν. Ἀλλὰ κατὰ μέρος καὶ κατὰ τμῆμα δὲν ὑπάρχει κεκτημένον δικαίωμα. ὥστε στερεῖται ὀρθότητος, ὅτι ἄλλως « ἤθελε δοθῇ πλαγίως πως ἀναδρομικὴ δύναμις » εἰς τὸν ἐπελθόντα ἑλληνικὸν νόμον. »

Εἰ δὲ πάλιν ὁ νόμος συντομεύσῃ τὴν ἐν χρήσει παραγραφήν, δὲν εἶναι βεβαίως ἐφαρμοστέος εἰς τὸ παρελθόν, μὴ τυχὸν, ἅμα τῇ δημοσιεύσει αὐτοῦ κηρυχθῇ τι παραγεγραμμένον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως ταύτης ἐφαρμοστέα εἶναι ἡ συντομωτέρα παραγραφή, εἰς ἣν ὑπεβλήθη τὸ δικαίωμα. Ὑπόθες ὅτι 100ετὴς παραγραφή, ἧς παρῆλθον 40 ἔτη, ἐμειώθη εἰς 30. Κατὰ τὴν λύσιν ἡμῶν τὰ 30 ταῦτα ἔτη ἀπὸ τοῦ νεωτέρου νόμου ἀρκοῦσιν, οὐδὲ ὑπάρχει κεκτημένον δικαίωμα, ὅπως παρέλθωσι καὶ τὰ 60 (2).

Οὕτω παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ λογιστικοῦ νόμου 1 Ὀκτωβρίου 1852 ἄρ. 69 « παραγράφεται πρὸς ὄφελος τοῦ κράτους καὶ ἐξαλείφεται πᾶν » χρέος δημόσιον, ἐὰν δι' ἔλλειψιν ἀποχρώσης δικαιολογήσεως δὲν » ἀνεγνωρίσθη, δὲν διετάχθη ἡ πληρωμὴ αὐτοῦ, καὶ δὲν ἐπληρώθη » ἐντὸς πέντε ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς χρήσεως. » Οὐχ ἧττον ὑπερίσχυσεν ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ ἡ γνώμη, ὅτι τὰ προγενέστερα τοῦ νόμου χρέη δὲν παραγράφονται ἐν πενταετίᾳ, ὡς ἀνήκοντα εἰς παλαιοτέ-

---

καὶ ἐπὶ τῶν ἔτι δικαζομένων ὑποθέσεων (jam in judicium deducti), εἴκαι πρὸ τοῦ νόμου συνεπληρώθη ἡ ἄλλοτε βραχυτέρα παραγραφὴ L. 23. C. de SS. eccl. (1. 2). Savigny αὐτ. Troplong αὐτ. ἔνθα καὶ τὴν γνώμην Blondeau.

(1) Α.Π. 100 (1845). Ἐκ παραδρομῆς ὠνομάσθη Γρηγοριανὸν ἐν τῇ ἀποφάσει.

(2) Savigny αὐτ. Unger I. σ. 147. Troplong 1089. 1092. Α.Π. 12 (1844). Οὕτω καὶ κατὰ γαλλ. Κώδ. ἄρ. 2281, ἀλλὰ κατ' ἐξαίρεσιν. Τὸ ἐναντίον κατὰ τὸν Ἰόν. Κώδ. ἄρ. 2111. Ἡ γνώμη τινῶν, τὰ παρελθόντα ἔτη ὑπολογιζόντων κατ' ἀναλογίαν τῆς μειώσεως, οἷον ἐπὶ τοῦ μνησθέντος παραδείγματος τὰ 60 ἔτη ὑπολογιζόντων ἀντὶ 12, δι' ἑτέρων δὲ 18 συμπληρούντων τὴν νέαν παραγραφήν, εἶναι ὅλως αὐθαίρετος, εἴκαι ἐπικαλοῦνται Νεαρὰν 119 κεφ. η'. ἐξ ἀναλογίας Bergmann Das Verbot der ruckw Kraft. σ. 36. Vangerow I. § 26.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρας χρήσεις, διότι δῆθεν ἐλλείπει σημεῖον ἐναρξεως τῆς παραγραφῆς ἀπὸ τοῦ νόμου τούτου διὰ τὰ προγενέστερα χρέη, εἰ καὶ παρῆλθεν ἀπὸ τούτου ἡ πενταετία (1). Ἀναντιρρήτως καὶ ἐνταῦθα ὑπερίσχυσεν ἡ αὐτὴ ἐπιείκεια, ὁποία ἐν ἄρθρ. 2281 τοῦ γαλλ. Κώδ. διότι τὸ προγενέστερον σημεῖον ἐναρξεως οὐδόλως ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν συνεπληρώθη ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου πενταετία, περὶ ἧς καὶ μόνης πρόκειται.

Εἰς τὴν δοθεῖσαν λύσιν οὐδόλως ἀντίκειται, ὅτι δύναταί τις νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ τὴν ἐκτενεστέραν παραγραφήν, ἄνωθεν χωροῦσαν, ἐὰν ὀλίγα ἔτη ὑπολείπωνται πρὸς συμπλήρωσιν ὑπὸ τὸν νέον νόμον. Ὑπόθες παρελθόντα 90 ἔτη τῆς 100ετοῦς παραγραφῆς συντμηθείσης εἰς 30. Εἶναι πρόδηλον, ὅτι μετὰ παρέλευσιν 10 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ νεωτέρου νόμου δύναταί τις νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν μακρὰν παραγραφὴν καὶ δὲν χρήζει νὰ περιμείνῃ 30 ἔτη ἀπὸ τοῦ νέου νόμου, ὅπως ἐπικαλεσθῇ τὴν νέαν. Ἡ παλαιὰ παραγραφὴ δὲν διεκόπη, καταστασα συντομωτέρα (2).

27. Τὸ ἐκτεθὲν ἀξίωμα τῆς μὴ ὀπισθενεργείας τῶν νόμων εἶναι πόρισμα λογικόν, ἡ δὲ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ἐπὶ ὑποθέσεων ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ κρινομένων, ἀλλ' ἐχουσῶν ἀρχαιοτέραν τῆς γεννήσεως αἰτίαν, ἔχει τὸ ἀμφισβητήσιμον. Λόγῳ κοινοῦ συμφέροντος ὁ νομοθέτης δύναται νὰ τέμῃ πᾶσαν ἀμφισβήτησιν, ὑπάγων ὑπὸ τὸν νέον νόμον ἤδη καταρτισθείσας σχέσεις ἐξαιρετικῶς. Τοῦτο πράττων ὁ νομοθέτης, προσκρούει ἴσως εἰς τὴν λογικήν, ἀλλὰ δὲν ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ, μὴ κωλυόμενος πρὸς τοῦτο ὑπὸ συνταγματικοῦ τινος περιορισμοῦ. Ὁ ἐν ἄρ. 2 τοῦ ἀστ. Κώδικος κανών, ὅτι ὁ νόμος ὁρίζει περὶ τοῦ μέλλοντος μόνον, καὶ δὲν ἔχει ἀναδρομικὴν δύναμιν, εἶναι ἑρμηνευτικὸς τῶν νόμων, ἐν σιωπῇ αὐτῶν, μὴ ὁριζόντων ῥητῶς ποῖαι αἱ ὑπαγόμεναι σχέσεις. Οὐδεμίαν ἔχει ἑπομένως ἐξουσίαν ὁ δικαστὴς ν' ἀρνηθῇ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου, λόγῳ γενικοῦ ἀξιώματος (3).

---

(1) Ὅρα τὴν σωρείαν τῶν ἀποφάσεων ἐν Πείρᾳ σ. 2207 καὶ ἰδίως 365 (1864), 215 (1870), 276 (1873). Μία μόνη ὑπάρχει ἐναντία ἡ 92 (1861). Πρβ. Παπαρρηγ. Γεν. Ἀρχ. § 598. (2) Savigny αὐτ. Troplong 1090.

(3) Merlin Rép. v. effet rétr. Demolombe I. 67. Aubry et Rau I. § 30. σ. 38.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ ἔμφρων νομοθέτης θέλει φανῇ εὐλαβὴς πρὸς τὰ κεκτημένα δικαιώματα, αἰσθανόμενος ὅτι διασαλεύεται τὸ πρὸς τοὺς νόμους σέβας, ὅταν δι' αὐτῶν καθίστανται ἀβέβαια τὰ ἐν τοῖς νόμοις στηρίζοντα τὴν βεβαιότητα αὐτῶν (1). Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ῥωμ. δικαίῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ δεσποτισμοῦ τὰ παραδείγματα εἶναι σπάνια, ὡς ἐδείχθη.

Τοὐναντίον ὁ νομοθέτης πολλάκις ὁρίζει βραδυτέραν τὴν ἔναρξιν τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου, ὅπως δοθῇ καιρὸς προπαρασκευῆς εἰς τοὺς ὑπαχθησομένους.

28. Διαφέρει ὁ ἑρμηνευτικὸς νόμος, διότι δι' αὐτοῦ δὲν εἰσάγεται νέον δίκαιον, ἀλλὰ ἡ διφορουμένη ἔννοια ἤδη κειμένου νόμου ἐξακριβοῦται, ὅθεν συμπίπτει μετὰ τοῦ ἑρμηνευομένου νόμου καὶ εἶναι ἀχώριστος αὐτοῦ. Ὅταν δύω ἔννοιαι εἶναι ἐνδεχόμεναι, προτιμητέα εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ἀναγνωριζομένη, ἥτις ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ (2).

Οὕτως ἐνόησε καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν δύναμιν τοῦ ἑρμηνευτικοῦ νόμου, εἰπών: «Ὡς ἅπασι φανερώτατον ὂν χρῆναι τὰ προσ»τεθέντα δι' ἑρμηνείας ἐπ' ἐκείνων κρατεῖν, ἐφ' ὧν καὶ τοῖς ἑρ»μηνευθεῖσι νόμοις γίνεται χώρα (3).»

Μόνα τὰ ἤδη δεδικασμένα ἢ περαιωθέντα (judicata, transacta, finitave) διαφεύγουσι τὸν ἑρμηνευτικὸν νόμον, ἐφαρμοστέον καθόσον μόνον πρόκειται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ὁ ἑρμηνευόμενος, οὐχὶ δὲ καὶ μετὰ τὴν τελεσθεῖσαν ἐφαρμογὴν τούτου (4).

Διαφέρουσιν οἱ νόμοι, δι' ὧν διορθοῦται ἁμάρτημα νόμου. Εἰ μὲν τὸ διορθούμενον ἁμάρτημα εἰσέφρησε κατὰ τὴν ἀντιγραφήν, ἀνατρέχει ἡ διόρθωσις μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ εἰς ὃν ἀναφέρεται νόμου, ἀλλ' ἄνευ ἀνατροπῆς τῶν γενομένων ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἁμαρτήματος

---

(1) Οἱ Γάλλοι ἀναφέρουσι δύω μόνα παραδείγματα παρ' αὐτοῖς. Παρ' ἡμῖν ὑπάρχει ἓν μόνον ὁ περὶ προκυμαίας Πειραιῶς νόμος 9 Αὐγούστου 1848.

(2) Savigny αὐτ. § 397. Toullier I. 81. Blondeau Thémis VII σ. 327. Demolombe I. 66, 121. Aubry et Rau I. § 30 σ. 60. Ἀντεῖπε Duvergier XXVIII σ. 244.

(3) Νεαρὰ 19 ἐν τέλει τοῦ προοιμίου καὶ Νεαρὰ 143 ἐν τέλει.

(4) Ὅρα § 20. Merlin Quest. Chose jugee § 3. Rep. divorce 4. § 10. Delisle Principes de l' interpr. I. § 60. Dalloz Lois 188.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(error communis facit jus) (1). Εἰ δὲ πάλιν ὁ νομοθέτης διορθόνει αὐτὰς τὰς διατάξεις νόμου, ὡς μὴ ὀρθὰς καὶ μεταρρυθμιστέας, οὐδεμία ἐπιτρέπεται ἀμφιβολία, ὅτι διὰ τοιούτου νόμου γίνεται προϋπαρχούσης διατάξεως κατάργησις, ἥτις δὲν ἰσχύει πρὸ τῆς δημοσιεύσεως (2).

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Περὶ ἑρμηνείας τῶν νόμων.

Περίληψις.

29. Περὶ ἑρμηνείας αὐθεντικῆς, ἐπιστημονικῆς καὶ δικανικῆς.
20. Περὶ γραμματικῆς καὶ κριτικῆς ἑρμηνείας.
21. Περὶ τῶν ἀρχαίων χειρογράφων καὶ περὶ τοῦ ἀρνητικοῦ μορίου παραλειφθέντος, ἢ παρέλκοντος.
32. Περὶ λογικῆς ἑρμηνείας.
33. Εἰς αὐτὴν συντελεῖ ἡ ἀφορμὴ τοῦ νόμου (occasio legis).
34. Ἔτι μᾶλλον ὁ σκοπὸς αὐτοῦ (ratio legis). Ἀλλὰ δὲν παύει ὁ νόμος, διότι παύει ὁ σκοπός.
35. Περὶ ἱστορικῆς καὶ συστηματικῆς μεθόδου.
36. Δὲν ἐκυρώθη ὡς νόμος ἡ Ἐξάβιβλος, ἀλλ' ἐκυρώθησαν οἱ ἐν αὐτῇ πολιτικοὶ νόμοι τῶν Αὐτοκρατόρων.
37. Πορίσματα περὶ τῆς χρήσεως τῆς Ἐξαβίβλου.
38. Προγενέστεραι πηγαί, καὶ ἰδίως Βασιλικὰ καὶ Συλλογαὶ Ἰουστινιανοῦ.
39. Περὶ σχέσεως Εἰσηγήσεων, Πανδέκτου καὶ Κώδικος πρὸς ἄλληλα.
40. Περὶ ἀντιφατικῶν ῥήσεων.
41. Νομικοὶ κανόνες ἐν περιπτώσει ἀμηχανίας, ἰδίως διὰ τὸν δικαστήν.
42. Περὶ στενῆς ἢ διασταλτικῆς ἑρμηνείας καὶ περὶ ἀναλόγου ἐφαρμογῆς.
43. Ἐξαιρετικαὶ διατάξεις στενῶς ἑρμηνεύονται.
44. Χρῆσις τοῦ ἐξ ἀντιδιαστολῆς ἐπιχειρήματος.
45. Μέθοδος τῶν Ῥωμαίων καὶ περιορισμὸς τῶν Αὐτοκρατόρων.
46. Τί ἕπεται παρ' ἡμῖν ἐκ τοῦ χωρισμοῦ νομοθετικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας,
47. Ἑνότης τῆς νομολογίας διὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου.

---

(1) L. 3. de off. praet. (1. 14). ς'. ζ'. 3. Merlin Rép. effet rétr. 3. § 14. Dalloz Lois 194.

(2) Merlin αὐτ. καὶ Rente convenanc. Dalloz lois 195.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

29. Ὁ νομοθέτης κατατίθησι τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου ἐν τῷ γραπτῷ κειμένῳ, ἣν πρόκειται πάντες ν' ἀνεύρωσιν ἀπαραλλάκτως, ἄλλως ἔχομεν τόσους νόμους, ὅσοι εἶναι οἱ διαφόρως ἀντιλαμβανόμενοι.

Πρὸς ἐπιτυχίαν ὁμοιομόρφου ἀντιλήψεως δέον ὁ νομοθέτης νὰ ἐκλέξῃ τὴν εὔστοχον ἔκφρασιν, ἥτις ὁσονέναστι παρέχει τὴν αὐτὴν ἔννοιαν.

Ὅσον ἀκριβὴς ὅμως ὑποτεθῇ ὁ νομοθέτης καὶ τεχνίτης λόγου, ἡ διάφορος τῶν ἀνθρώπων ἀντίληψις καὶ διανοητικὴ ἀνάπτυξις δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄνευ ἀποτελέσματος.

Ἡ διαφορὰ τῆς ἀντιλήψεως αὐξάνει, ὅσον ἀπαρχαιοῦται ὁ νόμος, καθόσον καὶ ἡ ἔκφρασις καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκθέσεως τῶν ἐννοιῶν προϊόντος τοῦ χρόνου ὑπόκεινται εἰς σπουδαίας τροπάς.

Ἐκ τούτων δῆλον, ὅτι ἐκ δύω αἰτιῶν πηγάζει ἡ ἀσάφεια τοῦ νόμου, τὸ μέν, ἐξ ἐλλείψεως αὐτοῦ τούτου, τὸ δέ, διότι οἱ νόμοι ἀπαρχαιοῦνται. Οἱαδήποτε εἶναι ἡ αἰτία, ἡ διάφορος ἀντίληψις εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐκλείψῃ, ὅπως εἷς ὑπάρχῃ νόμος, τοῦτο δὲ εἶναι τὸ ἔργον τῆς *ἑρμηνευτικῆς*.

Ἠδυνάμεθα σχεδὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁσάκις λαμβάνομεν ἀνὰ χεῖρας τὸν νόμον ἑρμηνεύομεν αὐτὸν (1), ἀλλ' ἡ μὴ διφορουμένη ἔννοια μεταδίδεται εἰς ἡμᾶς αὐτομάτως, οὐδὲ εἰς ἄλλην σκέψιν προβαίνομεν. Ὅταν ὑπάρχῃ ἀσάφεια, καὶ αἱ ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ νόμου δὲν εἶναι σύμφωνοι, τότε πρῶτον πολυπραγμονοῦμεν.

Ὅπως ἀφαιρέσῃ ἐκ τοῦ μέσου τὸν δισταγμόν, δύναται ὁ νομοθέτης αὐτὸς ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς ἑρμηνείας, ἡ δὲ παρ' αὐτοῦ διδομένη νομοθετικῶς λέγεται *αὐθεντική*. Ἔχουσα τὸ κῦρος νόμου (Σύντ. ἄρ. 26) ἡ αὐθεντικὴ ἑρμηνεία εἶναι ὑποχρεωτική.

Ἀλλ' αὐτῆς σπανίως γίνεται χρῆσις καὶ δικαίως, διότι ὁ νομοθέτης, ἔχων συνάμα τὴν ἐξουσίαν νὰ νεωτερίζῃ ἐν τοῖς νόμοις, δὲν τηρεῖ ἀκριβῶς τὰ ὅρια ἁπλῆς ἑρμηνείας (2).

Εἰς ταῦτα εὐλαβῶς προσέχει μόνη ἡ *ἐπιστημονικὴ* ἑρμηνεία,

---

(1) L. 1. § 11. de insp. ventre (25 4). Quamvis sit manifestissimum edictum praetoris, attamen non est negligenda interpretatio ejus.

(2) Τὸ ἀπόφθεγμα: Ejus est interpretari legem, cujus est condere, ἐσκόπει τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἑρμηνείας Constitut. Tanta § 21. 22· D. 2. § 21. C. de vet. j. enucl. (1. 17). Ὅρα σ. 27.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ήτις δὲν ἐνεργεῖ τῇ δυνάμει ἐξουσίας τινός, ἀλλ' ἀκολουθοῦσα τὴν συνέπειαν τῶν πραγμάτων καὶ κανόνας γενικούς, καθ' οὓς τὰ ἀσαφῆ κρίνονται.

Τῆς ἐπιστημονικῆς ἑρμηνείας δὲν διαφέρει ἡ *δικανική*, εἰμὴ μόνον, ὅτι ἐνεργεῖται ὑπὸ τῶν δικαστῶν, τηρούντων καὶ αὐτῶν τοὺς κανόνας τῆς ἐπιστήμης, οὓς δέον ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν.

30. Κατὰ πρῶτον ἡ ἑρμηνευτικὴ ἐπιδίδεται εἰς τὸ γράμμα τοῦ νόμου, κρίνουσα αὐτὸ κατὰ τοὺς κοινοὺς τῆς γλώσσης κανόνας. Ἡ *γραμματικὴ* ἑρμηνεία προηγεῖται πάσης ἄλλης πρὸς βεβαίωσιν τοῦ κειμένου ἐκ τῆς ἐξηγήσεως αὐτοῦ, ὅπως ἔχει, ἄνευ τινὸς παραλλαγῆς. Ἔχουσιν ὅμως καὶ οἱ νόμοι τὴν ἰδιάζουσαν εἰς αὐτοὺς διάλεκτον, καὶ ὅρους τεχνικούς, οὓς οἱ ἐντριβεῖς εἰς αὐτοὺς ἀκριβέστερον γινώσκουσιν.

Ὅταν ἐξ ἀρχαιοτέρων, ἢ ἀρχαιοτάτων χρόνων πηγάζῃ ὁ νόμος, ἢ ὑπάρχῃ γεγραμμένος ἐν γλώσσῃ, μὴ οὔσῃ πλέον ἐν χρήσει, ἐπαυξάνει τὸ ἔργον τῆς γραμματικῆς ἑρμηνείας, χρῃζούσης καὶ ἄλλων βοηθημάτων. Ἀπαιτοῦνται τότε ἱστορικαὶ γνώσεις καὶ γλωσσολογικαί, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ *φιλολογικὴ* ἑρμηνεία.

Ἐὰν, ὡς συνέβη κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον, τὰ σωζόμενα κείμενα δὲν εἶναι ἀσφαλῆ, ὡς ἀντίγραφα ἀγνώστου καταγωγῆς, προστίθεται ἄλλη μελέτη περὶ τῆς ἀξίας τῶν χειρογράφων καὶ τῆς συγκρίσεως αὐτῶν, διὰ τῆς *κριτικῆς*.

Οἱ παραδεχόμενοι, ὅτι τὸ κείμενον τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν, ὁποῖον ἐμφαίνεται ἐν ταῖς ὑπαρχούσαις ἐκδόσεσι, διότι τοιοῦτον εἰσήχθη παρ' ἡμῖν ὡς νόμος, ἀποκρούουσι τοιαύτην *κριτικὴν* ἔρευναν (1). Ἀλλὰ τάχα ἐγένετο ἡ παραδοχὴ τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων ἐν γνώσει τῆς ἀξίας τοῦ κειμένου, ἢ ἐπὶ τῇ ἁπλῇ ὑποθέσει, ὅτι ἔχομεν τὸ γνήσιον; Ἐν οἷς ἤδη βεβαιοῦται τὸ ἐναντίον, εἶναι ἄτοπον νὰ προτιμηθῇ τὸ ἐκ τυχαίων περιστάσεων παρεφθαρμένον, πρὸς βλάβην τῆς ἀληθείας (2).

Ἀποκρουστέα εἶναι ὅμως ἡ διόρθωσις τοῦ κειμένου παρ' οἱουδή-

---

(1) Thibaut Vers. I. 16.

(2) Περὶ τῆς λεγομένης κοινῆς γραφῆς (vulgata) ὡς καὶ περὶ τῶν χειρογράφων πρβ. τὰ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ σ. 23.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποτε, καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ δικαστοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει ἁπλῶς τῆς λεγομένης *κατ' εἰκασίαν κριτικῆς*, εἶναι ἡ ἄδεια αὕτη κατ' ἀντίφρασιν ὠνομάσθη *ἀνάγκη ἢ μετριότης* (necessitas, modestia), ἐνῷ εἶναι αὐτόχρημα τόλμη. Τί γίνονται οἱ νόμοι, ὅταν ὡς ὁ Πρωτεὺς μεταβάλλωνται, κατὰ τὴν ἐπιτηδειότητα ἑκάστου ἐπιχειροῦντος. Μόνη ἐκείνη ἡ διόρθωσις δύναται νὰ ἔχῃ ἀξίαν, ἥτις ἐκ χειρογράφων μαρτυρεῖται, τὴν δὲ χρῆσιν τῆς εὐφυοῦς ἀναπληρώσεως δυνάμεθα ἐξ ἀνάγκης καὶ λίαν μετρίως νὰ ἐπιτρέψωμεν, ὅταν καὶ ὅπου τὰ χειρόγραφα εἶναι παρεφθαρμένα, ἢ τοὐλάχιστον ὕποπτα (1).

Ἡ κριτικὴ καὶ ἐπὶ τῶν νεωτέρων νόμων ἐνίοτε δείκνυται ἀναγκαία, ὅτε παρεισέφρησαν ἁμαρτήματα εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ νόμου ἐξελεγχόμενα ἐκ τοῦ πρωτοτύπου (2). Ἐν Γαλλίᾳ παραδέχονται, ὅτι ἐπὶ μὲν ποινικῶν διατάξεων οὐδόλως ἐπιτρέπεται εἰς τὸν δικαστὴν νὰ ἐφαρμόσῃ ἄλλο τοῦ δημοσιευθέντος, ἔστω καὶ πλημμελοῦς, κειμένου, ἐπὶ πολιτικῶν ὅμως διατάξεων δύναται ὁ δικαστὴς νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ τὸ λεκτικὸν ἁμάρτημα (erreur matérielle), ὅταν ἐξελέγχεται (3).

31. Ἐν συνόψει μνημονεύομεν ἰδιότητάς τινας τῶν ἀρχαίων χειρογράφων πρὸς γνῶσιν τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως καὶ τῆς αὐθεντίας αὐτῶν (4).

Τ' ἀρχαιότερα χειρόγραφα ἢ οὐδεμίαν φέρουσι στίξιν, ἢ ἣν φέρουσιν εἶναι ἀτελής. Οὕτω λ.χ. ἐν L. 44 de don. int. v. et ux. (24. 6) ἀντὶ factae donationis ipsius mulieris scientia; propius κλ., γρ. factae donationis. Ipsius mulieris scientia propius κλ.. ὅπως καὶ παρὰ Τιπουκείτῳ, *καὶ εἰ μάντις ἦν, πῶς οὐκ ἐμαντεύσατο* (5).

Ἐν L. 25. pr. de lib. leg. (34. 3) μετὰ τὰς λέξεις damnas

---

(1) Κατόπιν μετέβαλε γνώμην ὁ Thibaut Logische Ausleg. § 14. Ὅρα Savigny Syst. I. § 38. Vangerow I. § 23.

(2) Ἡ ἔκδοσις τῶν ἡμετέρων Κωδίκων παρὰ τῶν κκ. Ῥάλλη καὶ Ποτλῇ γέμει τοιούτων διορθώσεων, ἐκ τοῦ γερμανικοῦ κειμένου ἐξελεγχομένων.

(3) Dalloz Lois 317. Οὕτω ἐν ἄρ. 313 τοῦ Ἐμπ. ν. ἀντὶ *τρίτου*, παρ' ᾧ *ἐγένετο κατάσχεσις* (tiers saisi) ἀνάγνωθι *ὀφειλέτου* (débiteur saisi). Ὅρα ἰδίως παρ' ἡμῖν τὴν διόρθωσιν τοῦ ἄρ. 7 τοῦ περὶ ἁρμοδιότητος τῶν ἐμποροδικῶν νόμου 2. Μαΐου 1835. Ἐὰν αἱ συναλλαγματικαὶ *αὗται* κτλ.

(4) Best Ratio emendandi leges (Lips. 1745) Eckhard Herm. juris § 46.

(5) Βασιλ. Α'. α'. 42. Savigny Zeitschr. I. σ. 270. Πρβ. ἔκδ. Mommsen.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

esto non petere, ἀντὶ τελείας συμφωνότερον πρὸς τὴν ἔννοιαν εἶνα ἐρωτηματικόν (1).

Τὰ ἐν τοῖς χειρογράφοις σημεῖα (siglae) ἀντὶ λέξεων ἐνίοτε κα κῶς ἀνεγνώσθησαν. Οὕτω λ. χ. I. T. ποτὲ μὲν ἐτέθη ἀντὶ iten ποτὲ δὲ ἀντὶ institutus (2). F. C. causa φιλονεικεῖται, ἂν ἀναγνω στέον fideicommissi causa ἢ fraudandorum creditorum caus (3). R. V. ἀντὶ revera γράφε rei uxoriae (4). Ἀλλ' ὁ Ἰουστι νιανὸς ἀπηγόρευσε τὰ σημεῖα (5), ὥστε εὐτυχῶς εἶναι σπάνια.

Πολλάκις συνεζεύχθησαν δύο λέξεις, ἢ ἐδιχοτομήθη μία καὶ αὐτή, ὥστε ἡ διόρθωσις γίνεται ἁπλουστάτως δι' ἀναλύσεως, ἢ ἑνώ σεως, οἷον id eo ἀντὶ ideo (6). Ἀλλαχοῦ ἀντὶ quadriennio ἀνά γνωθι quae triennio (7).

Συνήθεις ἐν τοῖς χειρογράφοις εἶναι αἱ *συναλοιφαὶ* (geminatio nes) ἐκθλιβομένων χάριν συντομίας τῶν ὁμοειδῶν γραμμάτων πα ρακειμένων λέξεων, ἐξ ὧν συναποτελεῖται μία, οἷον necesset, ἀντ necesse esset—casibusa, ἀντὶ casibus usa—negotiagere, ἀντ negotia agere (8) κτλ.

Ἄλλοτε ἀπαντᾷ μετάθεσις λέξεων, γραμμάτων, ἢ συλλαβῶν, οἷο ἀντὶ pars hodie γρ. rhapsodiæ (9). Ἡ ὑπάρχει παραλλαγὴ γραμ μάτων, οἷον ἡ μὲν Φλωρεντινὴ γραφὴ φέρει indicia, ἡ δὲ κοιν Indiæ, ὧν οὐδέτερον ὀρθόν, ἀλλὰ κατὰ Κουϊάκιον in Dacia (10

(1) Vangerow II § 333. Vindscheid III. § 637. ὑποσ. 11. Ὅρ Τόμ. Ε'. § 265.

(2) Ἐν Ulp. VI. 2 XX. 6. ἀνάγνωθι item κατὰ Schulting.

(3) L. 8. pr. qui et a quib. (40. 9). ΜΗ'. ζ'. 8 *πρὸς περιγραφὴν τῶν δα νειστῶν*. Ὁ Mommsen ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ ἐπιμένει εἰς τὸ πρῶτον παρὰ τὴ μαρτυρίαν τῶν Βυζαντινῶν.

(4) Ulp. VI. 6.

(5) Const. Omnem § 8. Cordi § 5. L. 1. § 13. L. 2. § 22. C de ve j. (1. 17).

(6) L. 48. de V. O (45. 1).

(7) Ulp. VI. 13. Ἐν Coll. leg. Rom. et Mos. XVI. 3. ἀντὶ quibus bonoru possessionis propter praetoriam acti nem γρ. quibus bonorum posse sion nisi propter κτλ.

(8) Cramer Zeitschr. f. gesch. RW I. n. 12.

(9) L. 32 § 2 de leg. (32), ΜΔ'. γ'. 30. Ἐὰν ληγατεύσω ὁμηρικόν. Πρβ. Τόμ Γ'. § 193 ὑποσ. 3.

(10) L. 1 § 8 de cens. (50. 15). Ἐν Νεαρᾷ 162. κεφ. α'. ἀντὶ νόμου Σε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐνίοτε ἡ παραφθορὰ προέρχεται, διότι παρέλκει τὸ ἀρνητικὸν μόριον non, ἢ λείπει, ἀλλ' ἡ διὰ τῆς προσθήκης ἢ ἀφαιρέσεως αὐτοῦ διόρθωσις εἶναι λίαν τολμηρά, ἅμα δὲν πρόκειται νὰ λύσωμεν ἀντινομίαν ἄλλως ἀδιάλυτον Ἡ ἀντιπαράθεσις τῶν Βασιλικῶν καὶ ἐν γένει τῶν Βυζαντινῶν πηγῶν δύναται νὰ ἐπιμαρτυρήσῃ τὴν ὀρθότητα τῆς διορθώσεως (1). Οὕτω λ. χ. ἐν Βασ. Β'. γ'. 77 μαρτυρεῖται ὅτι ἐν L. 77 de R. J. (50. 17) λείπει τὸ non πρὸ τοῦ recipiunt (2), ὡς καὶ ἐν L. 68 de procur. (3. 3) (3), ἐνῷ παρέλκει ἐν L. 21. §. 2 de act. emti (19. 1) (4).

Παραδείγματα παραλείψεων ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Πολ. Δικονομίᾳ, ἐξ ὧν παραφθείρεται ὅλη ἡ ἔννοια, οἷον ἐν Ἀρ. 520 γράφε: Ἡ ἀναίρεσις *δὲν* ἔχει ἀνασταλτικὴν δύναμιν, κατὰ τὸ γερμανικὸν κείμενον, καὶ ἐν Ἀρ. 245 γράφε: Ἀντικείμενα τῆς περὶ τὴν ἀπόδειξιν διαδικασίας *δὲν* δύνανται κτλ.

Τοιούτων παροραμάτων ὁ ἔλεγχος δὲν δύναται νὰ γίνῃ διὰ τῆς γραμματικῆς ἑρμηνείας, διότι ἡ φράσις δὲν εἶναι ἐλλιπὴς ἀλλ' ἡ ἔννοια.

Ἐνίοτε ἡ σύνταξις δὲν φέρει ἀναγκαίως εἰς μίαν μόνην ἔννοιαν, ἀλλὰ πλείονες εἶναι ἐνδεχόμεναι. Οἷον ἐν τῷ eos alere te volo (5) μόνη ἡ ἀλληλουχία τῆς ἐννοίας δύναται νὰ δείξῃ, ποῖον τὸ ὑποκείμενον. Πολλαὶ λέξεις ἐννοοῦνται πολλαχῶς, οἷον familia (6), praescriptio (7) κτλ., ὅτε εἰς οὐδὲν συμβάλλει ἡ γραμματική.

32. Ὁ κάτοχος τῶν ῥημάτων τοῦ νόμου δὲν ἔπεται, ὅτι εἶναι κάτοχος τῆς ἐννοίας, περὶ ἧς κυρίως πρόκειται, καθόσον τὸ γράμμα

τ ί ο υ ἀναγνωστέον Τιτίου, δηλ. Lex Titia Antonini. L. 4. C. Th. de don. (8. 12). Fragm. Vat. § 281. 314. S c h m i d Kr. Jahrb. IX. σ. 909.

(1) Ὡς ἐκ τῆς κατὰ κόρον χρήσεως τῆς τοιαύτης διορθώσεως ἐγράφησαν περὶ αὐτῆς μονογραφίαι. Jo. R o b e r t i Receptae jur. civ. lectionis (Helmst 1586)—lib. I in quo de additis—lib. III. in quo de detractis negat. agitur —J a u c h i i Medit crit. de negation Pand. Flor. Amst. 1728. S a m m e t Receptae lectiones ad Jauch. Lips. 1750.

(2) Ὥρα Τόμ. Ε'. § 361.

(3) Η'. 6'. 65. Τόμ. γ'. § 111. ὑποσ. 5.

(4) Τόμ Γ'. § 78 ὑποσ. 2.

(5) L. 9. de alim. leg. (34. 1).

(6) L. 195 de V. S. (50. 16). Β'. 6'. 187.

(7) L. 5. C fin. reg. (3. 39).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶναι τὸ ἐξωτερικὸν σημεῖον πρὸς μετάδοσιν τῶν ἐννοιῶν. «Εἰδέ»ναι δὲ τοὺς νόμους, οὐ τὸ γινώσκειν τὰ ῥήματα, ἀλλὰ τὴν δύ»μιν αὐτῶν (1).»

Ὁ τελικὸς σκοπὸς εἶναι ἡ ἀνεύρεσις τῆς ἐννοίας, ὥστε ἡ λογικὴ ἑρμηνεία πάντοτε χωρεῖ (2). Διαφέρει ὅμως τὸ ἔργον αὐτῆς, ὅταν τὸ γράμμα τοῦ νόμου εἶναι σαφὲς καὶ ἀνεπίληπτον. Πᾶσα μὴ σύμφωνος πρὸς τὸ ῥῆμα ἐξήγησις, εἶναι ἐναντίωσις καὶ ἀπείθεια εἰς τὸν νόμον. Λίαν δὲ ἐπικίνδυνος εἶναι ἡ ἔντεχνος ἐκείνη παράστασις τῶν ἐννοιῶν, δι' ἧς τὸ ῥῆμα μὲν δὲν παραβλάπτεται, ἀλλ' ἐξάγεται ἔννοια ἀντίθετος τῆς παρὰ τοῦ νόμου σκοπουμένης (3). Διὰ τοῦτο ἑρμηνευτικὸν παράγγελμα ὑπάρχει, ὅτι, ἅμα τὸ ῥῆμα τοῦ νόμου εἶναι σαφὲς, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πολυπραγμονῶμεν (4).

Πρὸς ἀποφυγὴν τοιούτων ἀτοπημάτων δέον πάντοτε νὰ προσέχωμεν, ὅπως ἡ λογικὴ ἑρμηνεία συνᾴδῃ μετὰ τῆς γραμματικῆς· «λέ»γων ἐκ τῶν νόμων καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας καὶ ἐκ τῶν ῥημάτων δοκεῖ »λέγειν τοῦ νόμου (5).» Ἐν ἀσυμφωνίᾳ ἀσφαλέστερον εἶναι τὸ γράμμα τοῦ νόμου. In re dubia melius est verbis edicti servire (6).

Ἀλλ' ὑποτίθεται πάντοτε, ὅτι ἡ τήρησις τοῦ γράμματος δὲν φέρει εἰς παράλογον συμπέρασμα.

Πόθεν κρίνομεν τὸ παράλογον, ἢ μᾶλλον πῶς ἐργάζεται ἡ λογικὴ ἑρμηνεία, εἶναι ἤδη ἐξαστέον.

33. Ἡ λογικὴ ἑρμηνεία κατὰ τοῦτο διαφέρει τῆς γραμματικῆς, διότι δὲν περιορίζεται εἰς τὸ μέρος τοῦ κειμένου, ἐν ᾧ ὑπάρχει ἡ ἕδρα τῆς ἀπορίας, ἀλλ' ἐπεκτείνει τὸ βλέμμα περαιτέρω καὶ ἐξε-

---

(1) L. 17. de leg. (1. 3). Scire leges non hoc est verba eorum tenere, sed vim ac potestatem Β'. α'. 27. Ἀρμεν. Α'. α'. 9.

(2) L. 1. § 11. de insp. ventre (25. 4). Quamvis sit manifestissimum edictum Praetoris, attamen non est negligenda interpretatio ejus. Savigny Syst. I. § 32. Unger Syst. I. σ. 81.

(3) L. 29. 30 αὐτ. Β'. α'. 38. 40. *Ἐναντίωσις* νόμου ἐστὶ τὸ ἐναντιωθῆναι τοῖς ῥήμασι τοῦ νόμου· *βλάβη* δὲ τὸ περιγράψαι τὴν διάνοιαν φυλαττομένων τῶν ῥημάτων. Πρβ. Σχολ. Βασ. ΙΑ'. ϐ'. 8.

(4) Cicero de invent. II. 41. Cum scriptum aperte sit—judicem legi parere, non interpretari legem oportere. L. 25. § 1. de leg. (32). Quum in verbis nulla ambiguitas sit non debet admitti voluntatis quaestio.

(5) L. 6. § 1. de V. S. (50. 16). Β'. ϐ'. 6.

(6) L. 1 § 20. de exerc. act. (14. 1).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταζει πληρεστέραν συνάφειαν. « Οὐ δεῖ δικάζειν ἢ ἀποκρίνεσθαι » ἀπὸ προκομιδῆς μέρους νόμου (1). »

Ἄνωθεν ὁρμωμένη ἡ λογικὴ ἑρμηνεία, ἀνατρέχει εἰς τὴν γέν-νησιν αὐτὴν τοῦ νόμου, καὶ διερευνᾷ τὴν ἀφορμὴν αὐτοῦ (occasio legis). Ἂν εἶναι γνωστοὶ οἱ λόγοι, ἐξ ὧν ἐδόθη τὸ ἐνδόσιμον εἰς τὸν νομοθέτην, δύνανται οὗτοι νὰ διδουχήσωσιν ἡμᾶς πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς σκοτεινῆς ἐννοίας. Ἀλλ' ἡ βοήθεια εἶναι ἀβεβαία, ἢ ὡςεπιτο-πλεῖστον δὲν ὑπάρχει. Γνωρίζοντες τὴν ἀφετηρίαν δὲν δυνάμεθα ἐξ αὐτῆς ἀναγκαίως νὰ συμπεράνωμεν, ποῖαι ὑπῆρξαν αἱ σκέψεις τοῦ νομοθέτου, ἁπλαῖ δὲ πιθανότητες εἶναι ἀνεπαρκεῖς.

Σπανιώτατα ἐξηγοῦσιν οἱ νομοθετοῦντες τοὺς λόγους, ἐξ ὧν ὡρμήθησαν, καὶ τὰς σκέψεις αὐτῶν (2), ἀλλὰ καὶ ὅταν ἄλλοθεν ἔχω-μεν περὶ τούτων γνῶσιν, δὲν ἔπεται, ὅτι περιωρίσθησαν εἰς τὸ γε-γονὸς ἐκεῖνο, ἐξ οὗ ἐδόθη ἡ ὥθησις. Ἐκτείνοντες πάντοτε τὸ βλέμμα περαιτέρω, λόγῳ τῆς ποικιλίας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, πλεῖ-στα ἄλλα συνάμα περιέλαβον οἱ νομοθετήσαντες (3). Προτέρημα μάλιστα τῶν νόμων εἶναι ἡ γενικότης, διὸ τὰ κατὰ σύμπτωσιν συμβαίνοντα καὶ προκαλοῦντα τὸν νόμον λαμβάνονται πάντοτε ὡς παράδειγμα τῶν μελλόντων συχνάκις νὰ συμβῶσιν ὑπὸ παντοίας ἄλλας μορφάς.

Ἡ ἀφορμὴ εἶναι πρόδρομος τοῦ νόμου, οὕτως εἰπεῖν τὸ σπέρμα,

---

(1) L. 24. de leg. (1. 3). Β'. α'. 34.

(2) Ἔνθα προηγοῦνται ἐμβριθεῖς συζητήσεις κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν νόμων, κα-θίστανται μὲν λίαν χρήσιμοι, ἀλλὰ μετὰ πλείστης προσοχῆς, διότι πολλὰ ἐξ ὧν λέγονται, εἶναι σκέψεις τυχαῖαι ἀτομικαί. Mais qu'on n'attache pas une im-portance trop grande à une opinion isolée quelque dogmatique qu'elle soit et malgré le silence dans lequel on l'a laissée se produire, c'est ce qu'on ne saurait trop recommander à ceux dont le devoir consiste à rendre la justice. Dalloz lois 506. Delisle Principes de l'interpret. II. § 188. Οὐδέποτε ἔχουσιν αἱ δηλωθεῖσαι γνῶμαι οἱανὸνόμος ἀξίαν καὶ δύναμιν, διότι δὲν φέρουσι τὸ κῦρος τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Wächter de lege Saxonica Lips. 1833. Mohl Staatsr. I. σ. 96 καὶ ἐπ. παρ' ᾧ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας Reseler d. Privatr. σ. 66.

(3) Lorsque le dispositif d'une loi est général, il convient rarement d'ar-gumenter de ses motifs, pour le restreindre aux cas que ces motifs dési-gnent nominativement. Dalloz Lois 508. Merlin Rep. divorce 4 § 10. Quest. Inscript. hypoth. § 3.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ δὲ νόμος τὸ βλάστημα, ὅπερ δὲν παριστάνεται δι' ἐκείνου, χρησίμου μόνον ὡς πρώτου τῶν γνωρισμάτων. Ἆρα ἀνάγκη νὰ στρέψωμεν τὸ βλέμμα εἰς τὰ ἔμπροσθεν, ἤτοι εἰς τὸ μέλλον, ὅπως εἶχεν αὐτὸ κατὰ νοῦν ὁ νομοθέτης, πάλιν αὐτῷ ἑπόμενοι.

34. Ἡ ἀφορμὴ ἐξήγειρε τὴν ἐνέργειαν τοῦ νομοθέτου, ὅστις, ῥυθμίζων τὰ μέλλοντα, ἔτεινε πρός τινα σκοπόν.

Ὁ σκοπὸς τοῦ νόμου εἶναι ἀείποτε χρήσιμος ὁδηγὸς τῆς ἑρμηνείας, ὅπως μὴ παρεκκλίνῃ αὕτη εἰς τὸ ἐναντίον ἐκείνου, ὅπερ ὁ νόμος προτίθεται, μέχρι ματαιώσεως αὐτοῦ. Τοῦτο δηλοῖ ὁ κανὼν, ὅτι « τὰ ὑπέρ τινος εἰσαχθέντα κατ' αὐτοῦ οὐχ ἑρμηνεύεται (1). »

Δὲν δυνάμεθα ἐν τούτοις νὰ θεωρήσωμεν τὸν σκοπὸν τοῦ νόμου ὡς ἀλάνθαστον κριτήριον τῆς ἐννοίας αὐτοῦ. Ὅπως ἡ ἀφορμὴ σπανίως εἶναι γνωστὴ, ὡσαύτως ὁ σκοπὸς δὲν ἐκφράζεται πάντοτε, καλυπτόμενος ὑπὸ τὰς ποικίλας καὶ ἐνίοτε μὴ τεινούσας πρὸς τὸ αὐτὸ διατάξεις. Φιλοτιμούμενοι νὰ μαντεύσωμεν, κινδυνεύομεν ν' ἀναγορεύσωμεν σκοπὸν ὑποβολιμαῖον.

Ἐνίοτε μάλιστα ἄλλο προτίθεται ὁ νομοθέτης, ἄλλο δὲ προβαίνει ἐκ τῶν ὑστέρων, διότι δὲν ἐπέτυχεν ἡ περὶ τῶν πραγμάτων πρόγνωσις. Ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς, εἴκαι ἐκπεφρασμένος, δὲν ἐξαρκεῖ τότε. Τοιαῦτα παραδείγματα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς νόμοις, ἐν οἷς ἐγκατελείφθη ὁ ἀρχικὸς σκοπός. Οὕτω σήμερον φιλονεικοῦμεν περὶ τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ τῆς διακατοχῆς (bonorum possessio), διότι κατόπιν ἐδόθη ἄλλη ἀνάπτυξις, ὥστε δὲν διέφερε τῆς κληρονομίας (2).

Τὸ σπουδαιότερον εἶναι, ὅτι ἡ βούλησις τοῦ νομοθέτου δὲν περιέχεται ἐν μόνῳ τῷ σκοπῷ, ἀλλ' ἐξετέθη πλατύτερον καὶ εἰδικώτερον ἐν τοῖς ὁρισμοῖς τοῦ νόμου, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν κοινὴν βάσιν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων. Ταύτην δὲν δικαιούμεθα νὰ ἐγκαταλείψωμεν ἄνευ βλάβης τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ἐμπνεομένης ἀσφαλείας. Οὐδὲ δικαιούμεθα, ἀπρὶξ προσκολλώμενοι εἰς τὸν σκοπὸν, ν' ἀποκρούσωμεν, ὅτι ἄλλως ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ νόμου ἕπεται, διότι

(1) L. 25. de leg. (1. 3). Nulla juris ratio, aut aequitatis benignitas patitur, ut quae salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad severitatem B'. α'. 35.

(2) L. 138. de V. S. (50. 16). Β'. ϛ'. 133. Ἀρμεν. Περὶ σημ. ὀνόμ. 13.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲν ἐκπληροῦται ὁ σκοπὸς μέχρι κεραίας. Καθ' ὑπόθεσιν σκοπὸς τοῦ Μακεδονικοῦ δόγματος εἶναι ἀποστέρησις τοῦ ὑπεξουσίου πάσης πρὸς τὸ δανείζεσθαι ἀξιοπιστίας, ὅπως μὴ γίνεται ἔρμαιον τῶν κερδοσκοπούντων, ἐπὶ προαναλώσει προσδοκωμένης περιουσίας. Οὐχ ἧττον εἶναι ἄκυρα τὰ δάνεια, καθ' ἃ τοιαῦτα ἄτοπα δὲν φαίνονται ὑπάρχοντα. Ὡσαύτως κατὰ τὴν ἀπαγόρευσιν δωρεῶν μεταξὺ συζύγων, ὁ νομοθέτης λέγει, ὅτι σκοπεῖ νὰ κωλύσῃ, ὥστε διὰ τοῦ φίλτρου ὁ ἕτερος ν' ἀφαιρέσῃ τὴν περιουσίαν τοῦ ἑτέρου (ne mutuo amore se invicem spoliarentur) (1). Ἀλλὰ καὶ ὅταν οὐδεὶς ὑπάρχῃ τοιοῦτος κίνδυνος, ἡ ἀπαγόρευσις ἐξίσου χωρεῖ.

Δὲν εἶναι ἄρα ὁ σκοπὸς ἐν πᾶσιν ἀλάνθαστος γνώμων (2), οὐδὲ κατέχοντες αὐτὸν, γινόμεθα κύριοι τοῦ νόμου, ὅπως, δεχόμενοι ἀποκλειστικῶς τὸν σκοπόν, ἀπορρίψωμεν πᾶν ἄλλο αὐτοῦ μέρος, καὶ δὴ τὸ περιέχον αὐτὰς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου (3).

Λίαν ἐπισφαλὲς εἶναι μάλιστα τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἔπαυσεν ἡ ἰσχὺς νόμου, διότι ἔπαυσεν ὁ σκοπὸς αὐτοῦ (cessante ratione legis, cessat lex ipsa). Πῶς αἱ κυρωθεῖσαι διατάξεις αἴφνης στεροῦνται τῆς κυθεντίας αὐτῶν, καὶ δὴ κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν; Διαφέρει ἡ λύσις τῶν ἀμφιβόλων, ὁσονένεστι συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νόμου, τῆς ἀνατροπῆς βεβαίας καὶ ὡρισμένης διατάξεως ἕνεκα σκοποῦ ἀβεβαίου καὶ ὑποτιθεμένου. Καὶ ὅταν ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς δὲν ἐκπληροῦται, ἐκπληροῦται ὅμως ἡ διάταξις τοῦ νόμου κατ' ἄλλον σκοπὸν, οὐδὲ ἐπιτρέπεται νὰ θεωρήσωμεν τὸν νόμον ὡς ὑπὸ τὸν ὅρον τεθέντα τῆς ἐκπληρώσεως σκοποῦ, ἐνῷ ἐκυρώθη ἄνευ ὅρου. Διὰ τοῦτο παραγγέλλουσιν οἱ ἀρχαῖοι, νὰ μὴ βασανίζωμεν τοὺς νόμους πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ λογισμοῦ, διότι οὕτω ἀνατρέπομεν τὰ βέβαια διὰ τῶν ἀβεβαίων (4).

---

(1) L. 1. de don. inter vir. (24, 1). Α'. α'. 1.

(2) Ὅσα ἐκ τῶν γάλλων συγγραφέων ἐσημειώσαμεν περὶ τῆς ἀφορμῆς ἀνάγονται καὶ εἰς τὸν σκοπόν, διότι motif λέγεται περὶ ἀμφοτέρων.

(3) Κατὰ Savigny VIII § 34. καὶ αὐτὸς ὁ δεδηλωμένος σκοπὸς ἀποτελεῖ κεχωρισμένον ἀπὸ τῶν διατάξεων μέρος, ὥστε δὲν εἶναι ἀναπόσπαστος αὐτῶν.

(4) L. 20. 21. de leg. (1, 3). Rationes eorum, quae constituuntur, inquiri non oportet; olioquin multa ex his quae certa sunt subvertuntur. Β'. α'. 30. 31. Ἀρμεν. Α'. α'. 26. Thibaut log. Ausl. § 22. Vangerow I. § 23. Ὁ Savigny Syst. I. § 33 37. 50. ὁσονένεστι περιστέλλει τὴν χρῆσιν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ χρῆσις τοῦ σκοποῦ πρὸς ἀκρωτηρίασιν τοῦ νόμου μέχ
ἐξαφανίσεως αὐτοῦ εἶναι ὡς ἔγγιστα ἐφαρμογὴ τοῦ ἐν πᾶσιν ὁ
θρίου ἐκείνου ἀξιώματος, ὅτι πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ πᾶν μέ
εἶναι θεμιτόν. Εἰς τὴν ἐπιστήμην ὅμως δὲν εἶναι θεμετὸν, ὅ,τι πρ
βάλλει τὴν ἀκεραιότητα τοῦ νόμου, ὥστε μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον,
οὗτος μένει ἀλώβητος, ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις τοῦ σκοποῦ.

35. Δὲν ἐπηρκέσθημεν εἰς τὴν ἀφορμὴν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ
μου, διότι ἐν αὐτοῖς δὲν ἔχομεν ἅπαντα τὰ ἀπαρτίζοντα αὐ
στοιχεῖα. Μᾶλλον ἐμφαίνουσι ταῦτα τὴν ἀτομικὴν τοῦ νομοθέ
διανοιαν, ἣν ἐπειράθη νὰ ἐγχαράξῃ εἰς τὸ ἴδιον ἔργον, ἀλλ'
τοῦτο συνεπληρώθη, κατέστη κοινὸν κτῆμα, οὐδὲ παρέμεινε δεσ
ζουσα ἡ ἐνδόμυχος τοῦ νομοθέτου πρόθεσις, ἀλλὰ τὸ κῦρος ἐδ
εἰς τοὺς κειμένους ὁρισμούς.

Ὅλα τὰ στοιχεῖα ὁμοῦ εἶναι λοιπὸν ἐξεταστέα καὶ τοῦτο δύ
ται νὰ γίνῃ διττῶς. Ἢ λαμβάνομεν τὰ στοιχεῖα ταῦτα κατὰ
χρονολογικὴν αὐτῶν διαδοχὴν, ἀνατρέχοντες καὶ εἰς τὰ προγ
στερα, οὐδὲ παραμελοῦντες νὰ συνδυάσωμεν ὅλα τὰ σύγχρονα κ
τὴν ἐνδεχομένην σχέσιν καὶ συνάφειαν, ὅτε ἡ ἑρμηνεία εἶναι *ἱ*
ρικὴ, πανταχόθεν διαφωτιζομένη. Ἢ πάλιν ἐξετάζομεν τὸν νό
κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ συνάφειαν, καὶ ὡς μέρος τῆς ὅλης
μοθεσίας, ὅπως φθάσωμεν εἰς ἀποτέλεσμα ἁρμονικὸν καὶ ἐλεύθ
ἀντινομίας, ὅτε ἡ ἑρμηνεία λέγεται *συστηματικὴ*.

Ἡ ἱστορικὴ ἑρμηνεία εἶναι ἀπαραίτητος, ἅμα πρόκειται
ἀρχαιοτέρων νόμων, ὅπως προσδιορίσωμεν τὴν ἐποχὴν, ὅτε ἔλ
ὕπαρξιν, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν χαρακτήρων αὐτῆς καὶ ὅλων ὁμοῦ
συγχρόνων περιστάσεων συναγάγωμεν τὸ πνεῦμα καὶ τὸ οὐσι
τῶν καθ' ἕκαστα ὁρισμῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ νεωτέρων νόμων ἐξ
δείκνυται χρήσιμος ἡ ἱστορικὴ μέθοδος, διότι ὁρμώμενοι ἐκ
καταγωγῆς τοῦ νόμου καὶ καταλαμβάνοντες αὐτὴν τὴν ἔποψιν
νομοθέτου, εἰσδύομεν εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς διανοίας αὐτοῦ κα
τὴν οἰκονομίαν καὶ διασκευὴν τοῦ ὅλου νομοθετήματος (1).

τοῦ σκοποῦ. Unger I. σ. 103. Demolombe I. § 129. Aubry et
I. § 40. σ. 131.

(1) Τοῦτο ἐτήρησεν ἰδίως ὁ Troplong προτάσσων πάντοτε τὴν ἱστο
γέννησιν τοῦ νόμου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλὰ τὴν ἱστορικὴν μέθοδον συμπληροῖ ἡ συστηματική, διότι αἱ ἱστορικαὶ γνώσεις περὶ τῆς γενέσεως τοῦ νόμου καὶ τῆς καθ' ὡρισμένον χρόνον καταστάσεως τῶν πραγμάτων εἶναι ἐπισώρευσις ὕλης, ἐὰν δὲν συγκρίνωμεν ὅλα τὰ στοιχεῖα ταῦτα πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου κατὰ τὰς γενικωτέρας αὐτοῦ ἀρχάς, ὅπως ἴδωμεν πῶς αὗται ἐκπληροῦνται. Διὰ τῆς συστηματικῆς ἑρμηνείας ἐξετάζεται πᾶσα διάταξις ὡς τμῆμα τοῦ ὅλου καὶ κατὰ τὴν συνάφειαν αὐτῆς πρὸς τὴν ὅλην νομοθεσίαν, ὡς μέρος καὶ ὑποτύπωσις τοῦ δικαίου. Εἶναι ἄρα αὕτη τὸ κορύφωμα τῆς ὅλης μεθόδου, διότι δι' αὐτῆς φθάνομεν εἰς τὸν γενικὸν σύνδεσμον ὅλων τῶν κατὰ μέρος καὶ εἰς τὴν ἀλληλουχίαν αὐτῶν, οὐχὶ κατὰ ἐξωτερικήν τινα καὶ τυχαίαν σχέσιν, ἀλλὰ κατὰ λογικὴν ἀκολουθίαν.

Ὁποιαδήποτε ἐποχῆς ἂν ὦσιν οἱ νόμοι, συνάμα ἰσχύουσι καὶ ἀμοιβαίως περιστέλλονται, ἢ ὑποβοηθοῦνται, ὅθεν τὸ ὁλικὸν αὐτῶν ἀποτέλεσμα μέλλει νὰ δειχθῇ διὰ τῆς συστηματικῆς μεθόδου (1).

Τὰ μεχρι τοῦδε λεχθέντα δύνανται ἐν τούτοις νὰ προταθῶσι καὶ κατὰ τῆς ἱστορικῆς καὶ συστηματικῆς μεθόδου, ὅτι εἶναι πάντοτε ἔργον ἀτομικῆς διανοίας, εἰς ἣν δὲν ἀνήκει ἡ νικῶσα ψῆφος. Ἀλλὰ τὸ αὐθέκαστον αὐτῆς καθαρίζεται διὰ τῆς συνεργασίας τῶν ἐπιστημόνων. Ἡ ἐλευθερία τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ συνεχὴς συζήτησις, ἀνεξαρτήτως πάσης ἀναφορᾶς πρὸς ἐνεστῶτα καὶ ἀντιμαχόμενα συμφέροντα, ἀλλὰ πάντοτε κατὰ γενικοὺς λόγους καὶ πρὸς θεωρητικὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων, εἶναι ἡ ἀσφαλεστέρα ἐγγύησις τῆς κατ' ἄνθρωπον ἀμερολήπτου ἐπιδιώξεως τῆς ἀληθείας. Ἅμα στερηθῶμεν αὐτῆς, μόνους ἑρμηνευτὰς τῶν νόμων ἔχομεν τοὺς δικαζομένους καὶ τοὺς δικάζοντας, ἐκείνους μὲν ἀντισπῶντας πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον ἕκαστον τὴν ἑρμηνείαν, τούτους δὲ ταραττομένους ἐκ τοῦ θορύβου τοῦ ἀγῶνος καὶ πρὸς λύσιν αὐτοῦ σπεύδοντας, καὶ στερουμένους τῆς πρὸς ἄνετον μελέτην ἡσυχίας, ἢ μὴ ἀδιαφόρους πάντοτε περὶ τῆς

(1) Κατὰ τῆς ἱστορικῆς μεθόδου ὑπῆρξεν ὁ Thibaut Log. Ausl. § 9. Krit. und Herm. § 21 ὡς εἰσαγούσης ἄλλας πηγὰς μὴ νομοθετηθείσας, ἀλλὰ τὸ ἐπιχείρημα εἶναι ἀσθενὲς διότι πρόκειται περὶ ἀνευρέσεως τῆς γνησίας ἐννοίας τοῦ κειμένου. Ὁ Vangerow I. § 24. δὲν ἐδέχθη τὴν τετραπλῆν διαίρεσιν τῆς ἑρμηνείας, εἰς γραμματικήν, λογικήν, ἱστορικὴν καὶ συστηματικὴν κατὰ τὸ διάγραμμα τοῦ Savigny Syst. I § 33. διότι τὰς τρεῖς τελευταίας ὁμοῦ συμπεριέλαβεν ὑπὸ τὴν λογικήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκβάσεως. Εἰς μάτην ζητοῦμεν παρ' αὐτῶν πλατεῖαν ἔρευναν καὶ μέχρι τῶν γενικῶν ἀρχῶν ἀναδρομήν, ὡς εἶναι ἐφικτὸν εἰς μόνην τὴν ἐπιστήμην, προπαρασκευάζουσαν τὰ βοηθήματα αὐτῆς ἐν ἀγνοίᾳ τῆς μελλούσης χρήσεως καὶ διὰ τοῦτο πάντοτε ἀμερολήπτως. Ἄνευ αὐτῆς οἱ νόμοι παρακμάζουσι, τὰ πάντα σημαίνοντες κατὰ τὰ ἐπικρατοῦντα, καὶ συρόμενοι ὄπισθεν τῶν πραγμάτων ἐν θριάμβῳ, ἀντὶ νὰ διέπωσιν αὐτά. Ἡ παρακμὴ τῶν Βυζαντινῶν ἀρκεῖ, ὅπως δείξῃ, τί εἶναι οἱ νόμοι καὶ ἐν γένει ἡ κοινωνία ἄνευ ἐλευθέρας ἐπιστήμης. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τοῦ παραδείγματος τούτου λέγομεν, ὅτι ὅσοι ὑποβλέπουσι τὴν ἐπιστήμην ὡς πολυπραγμονοῦσαν καὶ ἀεροβατοῦσαν, ὁμολογοῦσιν ὅτι τὰ χρειωδέστερα καὶ τὰ πρὸ ποδῶν συμφέροντα καὶ τὰς ἀνθρωπίνους ὀρέξεις προτάττουσι τῆς δικαιοσύνης.

36. Τῆς ἱστορικῆς καὶ συστηματικῆς μεθόδου προκαταρκτικὸν ἔργον εἶναι ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας τῶν πηγῶν, εἰς ἣν ἤδη προβαίνομεν.

Πρώτην βάσιν ἔχομεν τὸν *Ἀρμενόπουλον*, καθόσον περιέχονται ἐν αὐτῷ πολιτικοὶ νόμοι τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων (Νόμος 23 Φεβρ. 1835). Ἡ Ἐξάβιβλος καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ μέρη δὲν ἔχει κῦρος νόμου, ἂν τὰ μέρη ταῦτα δὲν εἶναι πολιτικοὶ νόμοι τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων.

Ἄνευ συμπαραβολῆς πρὸς τὰς ἀρχικὰς πηγὰς καὶ ἰδίως τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τὰς μετέπειτα, δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τούτου, ὅπως χωρίσωμεν τὸ κυρωθὲν τοῦ μὴ κυρωθέντος.

Ὁ Ἀρμενόπουλος, φιλοπονήσας ἰδιωτικὴν συλλογήν, δὲν ἠδύνατο ν' ἀντιποιηθῇ ἔργον νομοθέτου, πρὸς μετατροπήν, ἢ κατάργησιν, ἢ εἰσαγωγὴν νόμου, ὅθεν πᾶσα σύγκρουσις τῆς Ἐξαβίβλου πρὸς τὰς ἀρχικὰς πηγὰς λύεται διὰ τῆς προτιμήσεως τούτων.

Ταῦτα ὁμολογῶν καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρμενόπουλος ἐδήλωσεν ἑκάστοτε διὰ τὸ ἀδιάβλητον, ἐκ τίνος πηγῆς ἤντλησεν, ὥστε ὁ βουλόμενος δύναται ν' ἀνατρέξῃ εἰς τὸ πρωτότυπον, ἐκεῖθεν μανθάνων τὸ ἀληθὲς καὶ *τὴν τούτων δήλωσιν σαφέστερον* (1).

(1) Ἐν ἀποφ. 75 (1846) ὁ Α.Π. δὲν ἔδωκε τὴν προτίμησιν εἰς τὸν Ἀρμενόπ. Α'. ια'. 7. καὶ τὰ Βασιλ. Γ'. 6'. 28. ὑπὲρ τὴν L. 3. C. de his quae vi (2. 10), ἀλλ' ὥρισε σαφέστερον τὴν ἔννοιαν, ὅτι τὸ βίᾳ γενόμενον εἶναι ἄκυρον καὶ ὅτε παρ' ἄλλων ἐγένετο ἡ βία.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὡσαύτως αἱ ἀπαντῶσαι ἐν τῇ Ἑξαβίβλῳ ἐναντιοφωνίαι πρέπει νὰ ἐξετασθῶσι πρὸ πάντων, ἂν λύωνται ἐκ τῶν ἀρχικῶν πηγῶν, διότι ἡ μὲν Ἑξάβιβλος ἐγράφη ἐν μιᾷ ὑφῇ, ὥστε ὅλα αὐτῆς τὰ μέρη εἶναι σύγχρονα καὶ ἰσοδύναμα, ἀλλ' ἐκ τῶν πηγῶν μανθάνομεν τὴν ἱστορικὴν τῶν ἐναντίων σχέσιν, καθ' ἣν τὰ μὲν εἶναι προγενέστερα, τὰ δὲ νεώτερα, καταργοῦντα ἐκεῖνα.

Δὲν παρέχουσιν οὕτω αἱ ἀρχικαὶ πηγαὶ μόνην ἐπικουρικὴν χρῆσιν, ἀλλ' ὁ Ἀρμενόπουλος εἶναι ἁπλῶς ὁρμητήριον, ὁρέγων εἰς ἡμᾶς τὴν ἄκραν τοῦ μίτου, δι' οὗ ὁδηγούμεθα εἰς ἀνεύρεσιν τοῦ κυρωθέντος νόμου.

Καθ' ἑαυτὴν ἡ Ἑξάβιβλος εἶναι ἀτελὴς καὶ χασματική, διότι ὁ συντάξας δὲν ἦτο κάτοχος κριτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς μεθόδου. Ὅπως ἐκλέξῃ τὰ γενικώτερα καὶ κεφαλαιώδη, δι' ὧν συνάπτεται ἅπασα ἡ ὕλη ἐν ἐπιτομῇ, ἀλλὰ μόνον μέσον πρὸς συντομίαν ἐγνώριζε τὴν παράλειψιν καὶ ἀποκοπήν. Διὰ τοῦτο ἀναμιξ εὑρίσκομεν γενικὰ ἀξιώματα καὶ λεπτομερείας, ἄκρας ἀρχὰς καὶ μερικότητας, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ὅτι ἡ μέση τάξις ἦτο ἄγνωστος εἰς τὸν συγγραφέα, πολλάκις δὲ τὰ προνενομοθετημένα καὶ τὰ καταργήσαντα αὐτὰ συνάμα καὶ ὡς σύγχρονα παράκεινται (1).

37. Ἐντεῦθεν ἔπονται τὰ ἑξῆς πορίσματα.

Ὁσάκις ὁ Ἀρμενόπουλος παρέχει νύξιν τινὰ θεσμοῦ ἐκτενεστέρου, ἐκ τῶν γνησίων πηγῶν κατασκευάζομεν τὸ ὅλον, διότι ὡς ἐπιτομογράφος δὲν προὐτίθετο νὰ μεταδώσῃ τὸν πλήρη θεσμόν. Ἄνευ τῆς συναφείας αὐτοῦ τὸ ἀπανθισθὲν εἶναι ἀτελὲς καὶ χασματικόν. Ἀντὶ κατ' οἰκείαν δόξαν ν' ἀναπληρώσωμεν τὸ ἐλλεῖπον, προτιμότερον ἀποβαίνει, ν' ἀνατρέξωμεν εἰς τὸν νομοθέτην αὐτόν, ἐξ οὗ πηγάζει (2).

---

(1) Οὕτω ἐν Ε'. η'. 81 ἀπανθίζεται ἡ Νεαρὰ 117. κεφ. ε'. περὶ τοῦ τετάρτου τῆς ἀπόρου χήρας, προστίθεται δὲ ὅτι *τοῦτο διακρατεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνδρός, ὡς* ἂν ἴσχυεν ἔτι ἡ Νεαρὰ 53. κεφ. ς'. ἣν ὁ Ἰουστινιανὸς κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ῥητῶς κατήργησε διὰ τῆς Νεαρᾶς 117. κεφ. Ε'. «Τὸν ἄνδρα γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων »θεμάτων τὸ τέταρτον μέρος κατὰ τὸν πρότερον ἡμῶν νόμον ἐκ τῆς οὐσίας λαμ »βάνειν τῆς γυναικὸς πᾶσι τρόποις κωλύομεν.»

(2) Α. Π. 172 (1858), 53 (1865). «Ἐπειδὴ ὁ δικαστὴς δύναται καὶ ὀφείλει ν' »ἀναπληροῖ τὸ ἐλλιπὲς τῆς Ἑξαβίβλου ἀνατρέχων εἰς τὸν νόμον τῶν Βασιλικῶν» «καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰουστενιανοῦ νομοθετήματα κτλ.»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δυσχερέστερον τὸ πρόβλημα, ὅταν ὁ Ἀρμενόπουλος ὅλως σι
πᾷ. Πρέπει νὰ διαστείλωμεν βεβαίως, ἂν ἡ σιωπὴ εἶναι ἀποδοτ
εἰς τὴν ἀτέλειαν τῆς συνόψεως ἢ εἰς τὴν ἀχρηστίαν, εἰς ἣν περι
πεσεν ὁ θεσμός· ἄνευ σπουδαίων λόγων δὲν δυνάμεθα νὰ παραδ
χθῶμεν τὸ δεύτερον, ὅπως μὴ εὑρεθῶμεν ἐστερημένοι νόμου, ὅθ
προτιμότερον νὰ πιστεύσωμεν τὴν ἀτέλειαν τῆς ἐπιτομῆς. Ἀφ
εἰς τὴν κρίσιν ἡμῶν ἐναπόκειται, τί νὰ δεχθῶμεν, γινόμεθα ἀξι
πιστότεροι ἔχοντες ἀξιόχρεων ἐγγυητὴν τὸν νομοθέτην (1).

Τί ὅμως, ἂν ἡ παραλειφθεῖσα διάταξις εἶναι εἰδικὴ καὶ ἐξαιρ
τική; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν στερούμεθα νόμου, ἀλλ' ἐξαιρ
σεως κανόνος περιεχομένου ἐν Ἀρμενοπούλῳ. Κατὰ γράμμα ἐφα
μόζοντες τὸ ἄρ. 1 τοῦ ν. 23 Φεβρ. 1835, δυνάμεθα ν' ἀπορρίψ
μεν ὅλας τὰς ὑπὸ τοῦ Ἀρμενοπούλου ἀποσιωπηθείσας ἐξαιρέσε

Ἀλλὰ προσέχοντες εἰς τὴν ἰδιότητα τῶν ἐξαιρέσεων, ἔχομ
ἀφορμὴν νὰ περιστείλωμεν τὴν ἄδειαν ταύτην. Πολλαὶ ἐξαιρέσ
συνέχονται στενῶς μετὰ τοῦ γενικοῦ κανόνος, ὅστις ἄλλως πε
πίπτει εἰς ἄτοπα. Πλεῖσται ἐξαιρέσεις εἶναι ἔργον τῆς ἑρμηνε
τῶν ἀρχαίων νομοδιδασκάλων, διδαχθέντων ἐκ τῆς πείρας π
τῆς ὀρθότητος αὐτῶν. Τοιαῦτα διατάγματα εἶναι παράλογον ν' ἀ
κρούσωμεν.

Ἔχομεν παραδείγματα, καθ' ἃ ὁλόκληροι θεσμοί, ἀποσιωπηθ
τες ἐν τῇ Ἐξαβίβλῳ, οὐχ ἧττον ἐφηρμόσθησαν ὑπὸ τῶν ἡμετέ
δικαστηρίων, ὡς λυσιτελεῖς καὶ ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἡ ἀποσιώπη
δὲν ἐμφαίνει καταργησιν, οἷον ὁ Ἀναστασιανὸς νόμος.

Τινὲς προτείνουσιν, ὅτι τὰ Βασιλικὰ εἰσήχθησαν πρῶτα, μὴ
ταργηθέντα διὰ τοῦ Ἀρμενοπούλου (2).

Ἐνίοτε ἐν τῇ Ἐξαβίβλῳ ἐμνημονεύθη νεωτέρα διάταξις ἀναιρο
τὸ πρὸ αὐτῆς δίκαιον, καὶ αὐτὸ ἐπίσης ἀπανθισθὲν ἐν ἐκτάσει,
ἡ τὸν τόκον καταργοῦσα Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. Ἡ καταργ
αὕτη ἐλογίσθη ἐπικρατεστέρα, ὥστε ὅλοι οἱ περὶ τόκου περιορισ
παρ' ἡμῖν ἤργησαν (3).

---

(1) Α. Π. 136 (1848). «Τὸ δικαστήριον τῶν ἐν Ναυπλίῳ Ἐφετῶν δὲν παρεβ
» τὸν ἀπὸ 23 Φεβρ. 1835 νόμον, ἐφαρμόσαν ἐπὶ ζητημάτων, περὶ ὧν σιω
» Ἀρμενόπουλος, περιορισμοὺς περιεχομένους εἰς τὰς πηγὰς αὐτοῦ.»

(2) Σόλωνος σ. 294. 345. 569. (3) Τόμος Γ'. § 311. 312.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀπαραίτητος εἶναι ὅμως ὁ ἐξῆς περιορισμός, ὅτι Νεαραὶ μεταγενέστεραι, μὴ μνημονευόμεναι ἐν τῇ Ἐξαβίβλῳ καὶ ἑπομένως μὴ κυρωθεῖσαι διὰ τοῦ ν. 23 Φεβρ. 1835, οὐδόλως ἰσχύουσι, καθόσον εἶναι τοῖς πλείστοις ἄγνωστοι, αἵφνης ἀνακαλυπτόμεναι κατὰ τὰς ἐρεύνας τῶν βυζαντινολόγων. Τοιοῦτον ἔθεσαν φραγμὸν ἀπανταχοῦ, ἔνθα ἴσχυσε τὸ Ῥωμ. δίκαιον, ὅτι νέα κείμενα, ἐκ τῆς ἐπιστήμης ἀποκατασταθέντα, δὲν ἔχουσιν ἰσχὺν νόμου, ἀλλ' ὅ,τι ἀνέκαθεν ὑπῆρχε γνωστόν (1).

Ἐπὶ τέλους παρατηρητέον, ὅτι μόνοι οἱ πολιτικοὶ νόμοι οἱ ἐν τῇ Ἐξαβίβλῳ εἰσήχθησαν, ὅθεν ἄλλαι διατάξεις, δικονομικαί, ποινικαί, διοικητικαί, ἢ ἀστυνομικαὶ ἐξαιροῦνται (2).

38. Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ Ἀρμενοπούλου δὲν ἀνατρέχομεν εἰς ὅλας τὰς πηγάς, ἐξ ὧν αὐτὸς ὁμολογεῖ ἐν Προθεωρίᾳ, ὅτι ἤντλησε (3), διότι πολλαὶ ἦσαν πάλιν ἰδιωτικαί. Πλὴν τῶν νεωτέρων διατάξεων τῶν Αὐτοκρατόρων, αἵτινες ἄλλοθεν μαρτυροῦνται, προσφεύγομεν εἰς τὰ Βασιλικά, ἀλλ' οὐδ' εἰς αὐτὰ ὡς ἔσχατα. Ἐνῷ δὲν εἶναι βέβαιον, ὅτι ταῦτα ἐξεδόθησαν ἐπὶ σκοπῷ ἀντικαταστάσεως τῶν νόμων Ἰουστινιανοῦ, εἶναι συνοπτικώτερα καὶ ἀτελέστερα, οὐδὲ διεσώθησαν ἀκέραια καὶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν κατάστασιν.

Καθαυτὸ λοιπὸν αἱ Συλλογαὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ περιέχουσι τὸ γράμμα τῶν νόμων, ὅπερ εἶναι βάσις τῆς ἑρμηνείας, τὰ δὲ λοιπὰ ἐπικουρικῶς προσλαβάνονται, ὅταν δὲν εἶναι νεώτεραι διατάξεις.

Ὅλοι οἱ νόμοι Ἰουστινιανοῦ ἐν τούτοις δὲν ἦσαν σύγχρονοι, πρώτιστον δὲ ἔργον τῆς ἑρμηνείας εἶναι νὰ ὁρισθῇ ἡ πρὸς ἀλλήλους σχέσις αὐτῶν, ὥστε διὰ τῆς χρονολογικῆς διαδοχῆς νὰ δοκιμασθῇ κατὰ πρῶτον ἡ λύσις τῆς ἐναντιοφωνίας.

Νεώτεραι πασῶν τῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ διατάξεων εἶναι αἱ Νεαραί, ἐκδοθεῖσαι ἐπὶ σκοπῷ καινοτομίας καὶ διορθώσεως τῆς νομοθεσίας. Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν συνῆψεν αὐτὰς εἰς συλλογήν, ὥστε δὲν ἰσχύουσιν ὡς σύγχρονοι, ἀλλὰ κατὰ τὴν χρονολογικὴν διαδοχὴν τῆς ἐκδόσεως ἑκάστης αὐτῶν (4).

---

(1) Savigny Syst. IV. § 17.
(2) Α.Π. 201 (1849).
(3) Ὅρα Εἰσαγωγ. σ. 47.
(4) Savigny Syst. I. § 43. Πρβ. Εἰσαγωγὴν σ. 22.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ αὐτὸ δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν περὶ Εἰσηγήσεων, Πανδεκτῶν καὶ Κώδικος. Ἀξιοπερίεργον εἶναι ὅτι ὁ νομοθέτης δὲν ἀπεφάνθη περὶ τῆς σχέσεως τῶν τριῶν τούτων μεγάλων μερῶν τοῦ σώματος τῶν νόμων, ὧν ἕκαστον κατ' ἄλλην συνεκροτήθη μέθοδον καὶ ἰδίαν ἀποτελεῖ συλλογήν. Ἀνερευνῶντες ὅμως, κατὰ τίνα ἐξεδόθησαν διαδοχήν, εἰσχωροῦμεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ νομοθέτου.

Πρῶτος ἐν ἔτει 529 ἐξεδόθη ὁ Κώδιξ, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 533 (Δεκεμβρίου 16) ἐφάνησαν οἱ Πανδέκται (1). Αἱ Εἰσηγήσεις ἦσαν ἤδη πλήρεις κατὰ τὴν 23 Νοεμβρίου 533, ἔλαβον ὅμως κῦρος νόμου ἀπὸ τῆς 30 Δεκεμβρίου σὺν τοῖς Πανδέκταις (2). Μετὰ ἓν ἔτος ἐγένετο νέα τοῦ Κώδικος ἔκδοσις, ἡ Ἀνακάθαρσις (16 Νοεμβρίου 534) (3).

Ἐν διαστήματι πέντε ἐτῶν συνεπληρώθη, ὡς βλέπομεν, τὸ σῶμα τῶν νόμων, εἶναι δὲ ἀπίθανον, ὅτι ἐν τόσῳ βραχεῖ χρόνῳ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐξέδωκε νόμους, οὓς ἐθεώρει ἀσυμφώνους πρὸς ἀλλήλους, ἐνῷ μάλιστα θεσπίζει ἐν τῷ εἰσάγοντι Εἰσηγήσεις καὶ Πανδέκτας νόμῳ, ὅτι πρέπει νὰ συμπολιτεύωνται μετὰ τῶν Βασιλικῶν διατάξεων (4). Δὲν εἶχεν ὅμως τότε συλλάβει τὴν ἰδέαν νέας τοῦ Κώδικος ἐκδόσεως.

39. Ἐκ τοῦ περιεχομένου τούτων δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν συμπεράσματα.

Οἱ Πανδέκται, ἐπακολουθήσαντες τὴν πρώτην τοῦ Κώδικος ἔκδοσιν, δὲν κατηρτίσθησαν βεβαίως ἐπὶ σκοπῷ νεωτερισμοῦ, διότι ἀποτελοῦσι συλλογὴν ἀρχαιοτέρου δικαίου, ἐφ' ὅσον διετηρήθη ἡ χρῆσις αὐτοῦ. Μάλιστα ὁ Ἰουστινιανός, ἐκδίδων τὸν Κώδικα, ἐξέφρασεν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ βάσις, ὅσα δὲ ἐκ τῶν ἀρχαίων ἑρμηνειῶν τῶν νομοδιδασκάλων συμφωνοῦσι μετ' αὐτοῦ, ταῦτα μόνα ἰσχύουσι (5).

---

(1) Const. Δέδωκεν καὶ L. 2. C de vet. jure (1. 17). φέρουσαι χρονολογίαν septimo decimo Kalendas Januarias.

(2) L. 2. §. 22. C. de vet. jure (1. 17), ἤτοι tertio Kalendas Januarias.

(3) Const. Curdi nobis φέρουσα χρονολογίαν XVI. Kalend Decembr.

(4) Thibaut Civ. Abh. 6. σ. 83.

(5) Const. Omnem § 7. Summa § 3. L. 2. § 12. 23. C. de vet. jure. (1. 17). Leges autem nostras, quas in his codicibus posuimus, in omne aevum valituras et una cum nostris constitutionibus pollentes κτλ. Καὶ ταῖς Βασιλικαῖς συμπολιτευόμενα διατάξεσιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Διὰ τῶν Πανδεκτῶν οὐδὲν ἄλλο ἐσκόπει λοιπὸν, ἢ νὰ καταστήσῃ πρόχειρον τὴν συμπλήρωσιν, ἀπανθίζων καὶ συνάπτων τὰ ἐν χρήσει καὶ πρὸς τὸν Κώδικα συνῳδά (1). Αἱ Εἰσηγήσεις πάλιν, συγχρόνως ἐπεξεργασθεῖσαι καὶ σὺν τῷ Πανδέκτῃ λαβοῦσαι νόμου ἰσχύν, δὲν ἠδύναντο νὰ προτιμῶνται αὐτοῦ. Ἄπορον βεβαίως ἔμελλε νὰ εἶναι, ἂν ἐν Εἰσηγήσεσιν, αἵτινες εἶναι ἡ προθεωρία τῆς ὅλης νομοθεσίας, ἐξετίθεντο ἀρχαὶ εἰς αὐτὴν ἐναντίαι, πρὸς σύγχυσιν τῶν διδασκομένων. Ἐκ τοῦ ἐναντίου γνωρίζομεν, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς διέταξε τοὺς συντάκτας, νὰ συνάψωσι πᾶν τὸ συναδον τοῖς ἐν χρήσει (2), ἐνθυμούμενοι πάντοτε τὰς νέας διατάξεις (memores etiam fiant nostrarum constitutionum). Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἔδωκεν ἄδειαν εἰς τοὺς ἐπεξεργασθέντας τοὺς Πανδέκτας, ὁσάκις κρίνουσιν ἀναγκαῖον, νὰ μεταβάλλωσι καὶ συναρμολογῶσι τὸ ἀπανθιζόμενον κείμενον (3). Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθον τὰ δυσφημισθέντα *ἐμβλήματα* Τριβωνιανοῦ. Τοῦτο μαρτυρεῖ φανερῶς περὶ τοῦ σκοποῦ, νὰ συναπαρτισθῇ μία νομοθεσία πρὸς ἑαυτὴν καθ' ὅλα σύμφωνος, ὥστε ὅλα αὐτῆς τὰ μέρη νὰ λογίζωνται ἴσα καὶ σύγχρονα, καὶ τούτου ἕνεκεν ἐθυσιάσθη ἡ γνησιότης τῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ ἡ πιστὴ ἀντιγραφή. Πῶς δύναται ἡ ἀρχαιότης, προστίθησιν ὁ Ἰουστινιανὸς, ν' ἀνατρέψῃ τὰς ἡμετέρας διατάξεις (4); Ὅ,τι ἐν ταῖς συλλογαῖς ὑπάρχει, εἶναι ἡμέτερον καὶ ὡς ἀπὸ στόματος ἡμῶν ἐκφωνηθὲν (omnia nostra facimus) (5). Οὐδεὶς ἑπομένως ὑπάρχει λόγος προτιμήσεως καὶ προτεραιότητος Εἰσηγήσεων, Πανδέκτου καὶ πρώτης τοῦ Κώδικος ἐκδόσεως ὡς ἐκ τοῦ χρόνου τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν.

Ἡ δευτέρα ὅμως τοῦ Κώδικος ἔκδοσις ἔχει λόγους προτιμήσεως, διότι μετὰ ἓν ἔτος ἐφάνη, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς ἀναγγέλλει, ὅτι περιέχει διορθώσεις (6). Ὅσα ἐν τούτοις ἐκ τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἐπαναλαμβάνονται ἐν τῇ δευτέρᾳ, δὲν εἶναι νέα, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς χρονολογίας αὐτῶν, ἤτις εἶναι ἀρχαιοτέρα Πανδέκτου καὶ Εἰση-

(1) L. 1. §. 7. 9. 10. C. de vet. jure (1. 17).
(2) L. 2. § 11. C. αὐτ.
(3) L. 1. § 7. C. αὐτ.
(4) Αὐτ. Quid possit antiquitas nostris legibus abrogare.
(5) L. 1. § 6. 7 L. 2. § 10. C. αὐτ.
(6) Constit. Cordi nobis § 3. 4.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γήσεων. Αὐτὰ ἦσαν ἡ βάσις, ἐφ' ἧς ἐστηρίχθησαν τὰ δύω ἕτερα ἔργα καὶ ὅλη ἡ νομοθεσία ἐξυφάνθη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ στήμονος. Ἀλλὰ τὰ μεταγενέστερα εἰσήχθησαν ἐπὶ σκοπῷ καινοτομίας (1), αὐτὰ δὲ εἶναι τὰ φέροντα χρονολογίαν μετὰ τὴν 30 Δεκεμβρίου 533 μέχρι τῆς 16 Νοεμβρίου 534 (2).

40. Πολλάκις ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκαυχήθη, ὅτι εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ οὐδεμία εἰσέφρησεν ἀντίφασις (3), βεβαιῶν ὅτι περὶ τούτου θέλει πεισθῇ πᾶς τις, *εἴτε διὰ πάντων τῶν τῆς ἐναντιότητος ὅρων διεξελθεῖν σπεύσειεν* (subtili animo) (4).

Ἐντούτοις ὅταν ἀναλογίσωμεν, ποίων καὶ πόσων ἐποχῶν λείψανα ἐχρησίμευσαν ὡς οἰκοδομικὴ ὕλη πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ τῆς ῥωμαϊκῆς δικαιοσύνης, ὡς λέγει ὁ Ἰουστινιανός, καὶ πόσον ταχέως ὁ κολοφὼν ἐπετέθη εἰς τὸ ἀνέλπιστον τοῦτο ἔργον(opus desperatum), ἐννοοῦμεν, ὅτι ἦσαν ἀναπόφευκτοι αἱ ἀνακολουθίαι, ἃς βαθμηδὸν ἡ μελέτη ἔμελλε νὰ καταδείξῃ. Συγκρίνοντες αὐτὰς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ἐπιχειρήματος καὶ τὴν ἄφθονον καὶ συγκεχυμένην ὕλην, ἣν πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχον οἱ συντάκται, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὴν ἀκρίβειαν αὐτῶν, κατ' ἐποχὴν μάλιστα, ὅτε ὁ νοῦς δὲν ἦτο ἐπιστημονικῶς ἠσκημένος, ὅπως ἐπιλαμβάνεται γενικῶν ἀρχῶν καὶ ἐκ τοῦ ὕψους αὐτῶν ἐκ περιωπῆς συνορᾷ τὰ καθέκαστα, συνάπτων αὐτὰ κατὰ λογικὸν εἱρμόν, ὡς ἐπὶ τῆς συνταξεως τοῦ γαλλικοῦ Κώδικος. Τοὐναντίον ἐπεκράτει τότε στενὴ προσήλωσις εἰς τὰ ἑνόντα, ὧν ἐγένετο ἀπάνθισμα δι' ἐκκοπῆς καὶ συρραφῆς, δι' ἐλαχίστων δὲ ἀλλοιώσεων πρὸς συνάρμοσιν πρὸς τὰ νεώτερα. Δὲν ἐδημιουργήθη νέον ἔργον δι' ἀναγωγῆς εἰς γενικὰ ἀξιώματα καὶ ἀφαιρέσεως, ἀλλ' ἀποταμίευσις ἐπιμελὴς τῶν περισωζομένων κατὰ τὸ χρήσιμον, ἀποβληθέντων τῶν μὴ ἐν χρήσει καὶ ἀπηρχαιωμένων.

Ἐπὶ τοιούτων προϋποθέσεων πῶς ῥυθμίζεται ἡ ἑρμηνευτικὴ μέθοδος;

Ἐνῷ πρόκειται ἐνώπιον ἡμῶν ἡ νομοθεσία ὡς ἓν καὶ μόνον ἔρ-

---

(1) Αὐτόθι § 1.

(2) Savigny Syst. I. § 43.

(3) Const. Haec quae nec. § 2. Summa §. 1. L. 1. § 4. 5. L. 2. pr. § 15. C. de vet. jure (1. 17). Νεαρὰ 158.

(4) L. 2. § 15. C. de vet. jure (1. 17). Προοίμ. Πανδ. Δέδωκεν § 15

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γον, χρεωστοῦμεν νὰ ζητήσωμεν τὴν ὁριστικὴν λύσιν τῆς ἀντινομίας διὰ συστηματικοῦ τρόπου, ἐξετάζοντες μήπως αἱ ἀντικείμεναι ῥήσεις περιέχουσι διαδοχὴν γενικωτέρας ἀρχῆς. Ὡς ἐξ ἰδιαιτέρας τινὸς περιστάσεως ἐνδέχεται ἡ ἀρχὴ τοῦ νόμου νὰ μὴ εἶναι πλέον ἀπαραλλάκτως ἐφαρμοστέα (1).

Ἀλλὰ τῆς διαστολῆς τὸν λόγον πρέπει νὰ εὕρωμεν ἐν αὐταῖς ταῖς ἀντικειμέναις ῥήσεσι, διότι ἄλλως εἶναι ἁπλοῦν ἐπινόημα τῆς ἡμετέρας εὐφυΐας. Ὅταν ἐκ τῶν πηγῶν αὐτῶν δὲν μαρτυρῆται ἡ διαστολή, συντελεῖ ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα, δι' ἧς ἐξετάζομεν, ἂν αἱ ἀντικείμεναι ῥήσεις εἶναι διαφόρου ἐποχῆς, ἐμφαίνουσαι τὴν διαδοχικὴν ἐπικράτησιν ἀρχῶν, ὅτε ἡ νεωτέρα δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπικρατήσασα, ἐκ παραδρομῆς δὲ προσληφθεῖσα καὶ ἡ ἀρχαιοτέρα (2). Ἐνῷ ἔχομεν τοσαῦτα στοιχεῖα μακροχρονίου ἐργασίας, νόμους τῆς ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς, ἐπέκτασιν αὐτῶν διὰ τῶν Πραιτώρων καὶ ἑρμηνείας τῶν νομοδιδασκάλων πλατυνόντων τὴν ἔννοιαν, ἡ ὀργανικὴ πρόοδος εἶναι καταφανής, οὐδ' εἶναι ἄπορον, ἐὰν παρέμεινέ τι, ἀλλέως ἐπὶ τέλους λυόμενον.

Ἔν τισι διετηρήθησαν αἱ γνῶμαι τῶν νομοδιδασκάλων, ὅσας ὑπὸ τὸ κράτος ἄλλων ἀρχῶν ἐξέθεσαν, πρὸς παράδειγμα τοῦ δικαστοῦ, ὅστις εὐκόλως ἀντικαθιστῶν τὴν νέαν ἀρχὴν (mutatis mutandis) δύναται νὰ προβῇ ἀναλόγως εἰς τὸ ἀποτέλεσμα. Τοῦτο συνέβη λ. χ. ἐπὶ τῆς παραγραφῆς, μετασχηματισθείσης κατόπιν, καὶ ἐπὶ τοῦ χρηματίου τῶν ὑπεξουσίων.

Ἐνίοτε πάλιν ἀποδεικνύεται ἐναργῶς ἡ νέα ἀρχὴ ὡς ἐπελθοῦσα πρὸς καινοτομίαν, ἰδίως ἐν Κώδικι, ὅστις τότε εἶναι ἀπολύτως ἐπικρατέστερος (3).

Ἀλλ' ἐν Εἰσηγήσεσι ῥητῶς ἐδηλώθη ἐνιαχοῦ ἡ πρόθεσις καινοτομίας, ὅτε ἐκλείπει πᾶς περὶ αὐτῆς δισταγμός (4).

---

(1) L. 2. § 13. C. de vet. jure C. (I. 17).— Διάταξις *Δέδωκεν* § 13. Ἀλλ' ἔστι τι τὸ διαφέρον, ὃ προσληφθὲν ἀλλοιοτέραν ἴσως παρὰ θάτερον ποιεῖ τὴν τοῦ νόμου θέσιν.

(2) Ἐν προοιμίῳ τῶν Εἰσηγήσεων § 5 ὁμολογεῖ ὁ Ἰουστινιανός, ὅτι πρὸς σαφήνειαν ἐξέθεσε συντόμως καὶ τ' ἀρχαιότερα, ἀλλ' ἐν ταῖς Εἰσηγήσεσι μόνον.

(3) Καὶ αὐτοῦ τοῦ Διοκλητιανοῦ πλεῖσται διατάξεις ἔχουσι τοιοῦτον χαρακτῆρα Savigny Syst. I. § 45.

(4) Thibaut ui. Abh. σ. 96. Savigny αὐτ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅταν οὐδὲ ἡ συστηματικὴ, οὐδὲ ἡ ἱστορικὴ μέθοδος παρέχωσι τὴν ποθουμένην λύσιν, μεταξὺ τῶν ἀντικειμένων ῥήσεων προτιμοτέρα εἶναι ἡ μᾶλλον συνᾴδουσα πρὸς τὸ ὅλον τοῦ Ἰουστινιανοῦ σύστημα. Λόγος προτιμήσεως δύναται νὰ εἶναι καὶ ἡ θέσις, ἣν ἡ ῥῆσις ἐν τῇ συλλογῇ κατέχει. Ἂν ἡ μὲν κεῖται ἐν οἰκείῳ τίτλῳ, ἡ δὲ ἐν ἀλλοτρίῳ παρέργως κατετάχθη, ἔνθα περὶ ἄλλου θέματος ὁ λόγος, μεγίστη ὑπάρχει πιθανότης, ὅτι ἡ ἀντίφασις διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν συντακτῶν, ὥστε ἡ ἐν οἰκείῳ τίτλῳ εἶναι προτιμητέα (1).

41. Ἡ μέθοδος, ἣν ἐξεθέσαμεν, εὐδοκιμεῖ, ὅταν ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ συστηματικὴ ἑρμηνεία συμπίπτωσιν εἰς τὸ αὐτό. Ἐν ἐλλείψει τοιαύτης ἐπιτυχίας ἐδέχθημεν τὴν συμφωνίαν γραμματικῆς καὶ ἱστορικῆς ἑρμηνείας.

Ὅταν ὅμως πᾶς πρὸς τοῦτο ἀγὼν ἀποβαίνῃ μάταιος, ἐν τῷ νόμῳ αὐτῷ διαγράφονται ἐπικουρικοὶ κανόνες περὶ τοῦ πρακτέου.

Ἡ μὲν ἐπιστήμη δύναται νὰ ἐξακολουθῇ τὴν ἔρευναν ἐπέχουσα, καὶ πολλάκις θέλομεν ἰδεῖ, ὅτι τοιούτου εἴδους ἀπορίαι τῶν πρὸ ἡμῶν εὐτυχῶς ἐλύθησαν, μετὰ μακρὰς καὶ ἐπιμόνους ἀμφισβητήσεις. Ἀλλ' ὁ δικαστὴς δὲν δύναται ν' ἀναβάλῃ ἀορίστως τὴν κρίσιν, ἢ ν' ἀρνηθῇ τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἐπὶ λόγῳ τῆς ἀσαφείας τοῦ νόμου, διότι ἐν τῷ μεταξὺ παρατείνεται ἡ πάλη μεταξὺ ἀδικοῦντος καὶ ἀδικουμένου, ὅταν δὲ δὲν καταπαύῃ αὐτὴν ὁ περὶ τούτου ἁρμόδιος, εἶναι κίνδυνος, μὴ καταφύγῃ ἕκαστος εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν Πολ. Δικονομίαν ἄρ. 57 § 1. «ἄρνησις δικαιώμα»τος ἐκ μέρους δικαστοῦ τινος, ἢ δικαστηρίου ὑπάρχει, ὅταν πα»ραλείπωσι δικαστικήν τινα πρᾶξιν—ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς ἀσα»φείας, ἢ σιωπῆς τοῦ νόμου (2).» Ὁ δικαστὴς ὀφείλει λοιπὸν πάντοτε νὰ ἔχῃ γνώμην, ἂν δὲ ὑποπέσῃ εἰς λάθος, ὁ νόμος προβλέπει περὶ τοῦ τρόπου τῆς διορθώσεως.

Ὁσάκις τοιουτοτρόπως δι' ὅλων ἑρμηνεύεται ἡ ἔκφρασις, ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ προτιμήσῃ τὴν προσφορωτέραν εἰς τὴν προκειμένην πε-

---

(1) Savigny. αὐτ. Ὁ Schmidt Methode der Auslegung 1853 προέβη εἰς ὑπερβολάς, προσέχων καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ τίτλου, ἂν εἶναι γενικὴ ἢ μερικωτέρα. Πρβ. Stintzing Heidelb. Krit. Zeitschr. III. σ. 56.

(2) Κατὰ μίμησιν τοῦ ἄρθ. 4. τοῦ Γαλλ. Κώδ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρίπτωσιν ἔννοιαν (1). Τὸ αὐτὸ σχεδὸν λέγει καὶ ὁ κανών, ὅτι *ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις τὴν ἀνεπίληπτον ἑρμηνείαν προσιέμεθα* (2).

Ἄλλως ὅμως ὁσάκις ἡ μὲν τῶν ἑρμηνειῶν ἀποβαίνει αὐστηρά, ἡ δὲ εἶναι ἐπιεικεστέρα, ἡ τελευταία αὕτη εἶναι προτιμητέα, *φιλαγάθως ἑρμηνεύειν ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις* (3).

Ὡς ἐκ τῆς ἐπιεικείας ὅμως ὁ δικαστὴς δὲν δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ ὅ,τι οἱ νόμοι ἀπαγορεύουσι, δὲν εἶναι δὲ ἀνάγκη ν' ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ νόμου ἡ ἀκυρότης, ἀλλ' ἡ ἁπλῆ ἀπαγόρευσις ἀρκεῖ. «Μηδὲν » παρὰ τὴν τῶν νόμων ἔννοιαν πραχθὲν ἐρρώσθω, ἀλλ' ἄχρηστος » ἔστω, κἂν μὴ τοῦτο εἰδικῶς ὁ νομοθέτης ἐπήγαγε (4). »

Ἀλλ' ὅταν ἡ γραμματικὴ ἑρμηνεία εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν λογικήν, ἤτοι πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου (ratio juris), ἐπὶ τέλους οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται, ἢ ἡ προτίμησις τῆς ὀρθῆς ἐννοίας ὑπὲρ τὸ γράμμα, ὅπερ μόνον ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἐπιτρέπεται, ὅταν ἄλλως τὸ γράμμα φέρῃ εἰς νομικὸν παραλογισμὸν (5), διότι τὸ γράμμα εἶναι μέσον πρὸς δήλωσιν ἐννοίας, αὕτη δὲ εἶναι ὁ τελικὸς σκοπός.

Τοιαύτη ἑρμηνεία ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν νεωτέρων καταργητικὴ (interpretatio abrogans), παρά τινων ἀπολύτως ἀποδοκιμαζομένη (6), ἀλλ' ἐν τούτοις ἀναπόφευκτος, ὅταν ἡ ὅλη ὑφὴ τοῦ νόμου μαρτυρῇ τὸ πλημμελὲς τῆς ἐκφράσεως, οὗ εἴδομεν παραδείγματα (7).

42. Ἔργον τοῦ δικαστοῦ εἶναι ἡ ἐπαγωγὴ συγκεκριμένων περιπτώσεων ὑπὸ τοὺς ὅρους τοῦ νόμου. Ἐφαρμόζων αὐτόν, δὲν προσέχει μόνον εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς

---

(1) L. 67. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 67. Ἐὰν ἡ αὐτὴ φράσις διχῶς νοῆται, ἡ ἁρμόζουσα τῷ κινουμένῳ πράγματι ἐπικρατεῖ.

(2) L. 19 de legibus (1. 3). Β'. α'. 29.

(3) L. 192. § 1. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 192. Ἀρμεν. Α'. α'. 19. L. 18. de leg. (1. 3) Β'. α'. 28.

(4) L. 5. C. de leg. (1. 14). Β'. ς'. 10. Α.Π. 291 (1833).

(5) L. 7. § 2. de supell. leg (33. 10). Prior ac potentior est quam vox mens dicentis. L. 13 § 2. de excus. (27. 1). Ἀλλ' εἰ καὶ τὰ μάλιστα τὸ ῥητὸν τοῦ νόμου ταύτην ἀποτελεῖ τὴν διάνοιαν, ὅμως ἡ γνώμη τοῦ νομοθέτου ἄλλα βούλεται. L. 13. § 3. de leg. Corn. (48. 10). Sententiam magis sequendam esse quam scripturam. Ὅρα § 32. ἐν τέλει.

(6) Vangerow I. §. 24.

(7) Ὅρα § 31. Wächter Handb. II σ. 138. Thibaut Log. Ausl. § 7. Savigny I. § 37. Vangerow Syst. I. σ. 85.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χαρακτῆρας τῶν πραγμάτων, περὶ ὧν ὁ νόμος προβλέπει. Τ
παρίστανται ὑπὸ παντοίας μορφὰς καὶ ἐνίοτε τοσοῦτον σύμμ
ὥστε φαίνονται ἑκάστοτε διάφορα, ἐνῷ κατ' οὐσίαν εἶναι τὰ α

Ἐκ τούτου συμβαίνει, ὥστε οἱ θέλοντες ν' ἀποφύγωσι τὴν ἐ
μογὴν τοῦ νόμου παριστάνουσιν ἰδιαζούσας περιστάσεις, ἐν
ἐπιζητοῦντες τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ τείνουσι νὰ δείξωσιν αὐτ
οὐδεμίαν ἐχούσας σημασίαν. Ἡ ἐπεκτείνουσα τὴν ἐφαρμογὴ
νόμου ἑρμηνεία λέγεται *διαστολική*, ἡ δὲ περιστέλλουσα
(interpretatio extensiva vel restrictiva). Μεταξὺ τούτων
ἡ *ἀφοριστικὴ* (declarativa), ὅταν τὸ προκείμενον καθ' ὅλα σ
πτῇ πρὸς τὸ γράμμα τοῦ νόμου (1).

Ἅμα δὲν εἴμεθα ἐν τῇ περιπτώσει τῆς ἀφοριστικῆς ἑρμη
ποίαν ἐκ τῶν ἀντιθέτων θέλομεν προτιμήσει, τὴν πλατεῖαν,
στενὴν, ἢ μᾶλλον κατὰ τίνα κανόνα λύομεν τὴν μεταξὺ αὐτῶν

Οἱ νόμοι γενικῶς ἐκφράζονται περὶ ὅλων τῶν ὁμοίων ὡς ἔγ
περιπτώσεων, οὐδὲ εἶναι δυνατὸν περὶ ἑκάστης ὑποθέσεως νὰ
χῃ εἰδικὸς νόμος. « Οὐ περὶ τοῦ καθέκαστα, ἀλλὰ κοινῶς οἱ
» τίθενται (2).»

Δυσκόλως ὁ νομοθέτης δύναται νὰ προϊδῃ ὅλας τὰς ἐξιδιασ
περιπτώσεις καὶ ὅλην τὴν ποικιλίαν τῶν πραγμάτων, ὥστε
τῶν συνεχέστερον συμβαινόντων θεσπίζει, ἀλλ' αἱ διατάξεις
ἀποτελοῦσι τὸ κοινὸν δίκαιον.

Ὁσάκις ἔκ τινος ἰδιαζούσης περιστάσεως κινδυνεύομεν νὰ
θῶμεν ἐστερημένοι νόμου πρὸς ἐφαρμογὴν, προτιμότερον εἶν
καταφύγωμεν ἐξ ἀναλογίας εἰς τοὺς ὑπάρχοντας, καὶ εἰς τοῦτο
σταται ἡ *ἀνάλογος ἐφαρμογὴ* κατὰ τὴν πλατεῖαν ἑρμηνείαν.
» τῶν ὁμοίων τέμνεσθαι δεῖ τὰ περὶ ὧν οὐ κεῖται νόμος (3)

Ἐνταῦθα φαίνονται χρήσιμοι αἱ ἑξῆς κανόνες. Ὁ κατὰ τὸν
δικαιούμενος πρὸς ἐπιδίωξιν σποποῦ, δικαιοῦται πρὸς χρῆσιν

---

(1) Ἀνεξαρτήτως τῆς ἐφαρμογῆς ἐπραγματεύθησαν περὶ τῶν ὅρων τούτων
vigny Syst. I. § 37. καὶ ὁ Vangerow I. § 24. ἀλλὰ τὰ παραδείγματα
ἀνάγονται εἰς τὴν ἐφαρμογήν.

(2) L. 4. 5. 8. de leg. (1. 3). Β'. α'. 16. 19. Ἀρμεν. Α'. α'. 23.

(3) L. 12 13 de leg. (1. 3). Β'. α'. 23. Ἀρμεν. Α'. α'. 19.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρὸς τοῦτο μέσων (1), τοὐναντίον ὅταν ἀπαγορεύεται ὁ σκοπὸς, ἀπαγορεύονται καὶ τὰ μέσα (2).

Ὡτινι τὸ πλέον ἔξεστι, καὶ τὸ ἧττον ἔξεστι (3). Argumentum a majori ad minus.

Ἀντιθέτως, εἰς ὃν ἀπαγορεύεται τὸ ἧττον, ἀπαγορεύεται καὶ τὸ πλέον (4). Argumentum a minori ad majus.

Κατὰ τὴν ἀνάλογον ἐφαρμογὴν ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα ὁ σκοπὸς τοῦ νόμου. Ἐὰν ἐξ αὐτοῦ ἐξάγεται, ὅτι καθαυτὸ τοιαῦται περιστάσεις ἀποκλείονται, ὁποῖαι ἰδιαζόντως ἀναφαίνονται κατὰ τὴν ὑπαχθησομένην ὑπόθεσιν, τότε μόνον δύναται νὰ ἔχῃ χώραν ὁ κανὼν, ὅτι παύει ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου, ὅπου παύει ὁ σκοπὸς αὐτοῦ, ἡ δὲ στενὴ ἑρμηνεία εἶνε προτιμητέα (5). Τοὐναντίον, ὅταν ἐκ τοῦ σκοποῦ τοῦ νόμου ἐξάγεται, ὅτι οὐσιωδῶς ὑπάρχουσιν ἐκεῖναι, περὶ ὧν ὁ νόμος ἐμερίμνησε, προφανῶς δικαιολογεῖται ἡ ἀνάλογος ἐφαρμογή (6).

43. Δεχόμενοι τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νόμων εἰς περιστάσεις μὴ ἀκριβῶς προβλεπομένας, ὑπὲρ ἡμῶν ἔχομεν τὴν ἀρχὴν, ὅτι διὰ τῶν νόμων γενικοὶ τίθενται κανόνες, ἀποτελοῦντες τὸ κοινὸν δίκαιον. Διότι ἀπαντῶσι διαφοραί τινες ὡς ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν πραγμάτων, δὲν ἔπεται ὅτι πᾶσα διαφορὰ ἀποτελεῖ λόγον διαστολῆς ἢ ἐξαιρέσεως. Τοὐναντίον, ὑπερτερεῖ τὸ τεκμήριον τῆς περιληπτικωτέρας ἐκτάσεως τοῦ νόμου, ἅμα δὲν ἀντίκειται ἡ συνήθης χρῆσις τῶν λέξεων. Παράδειγμα τούτου εἶναι ὁ κανὼν, ὅτι «τὰ λεγόμενα περὶ ἄρρενος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ περὶ θη-» λείας λέγεται (7), » οὐχὶ δὲ καὶ ἀντιστρόφως (8).

(1) L. 2. de jurisd. (2. 1) Ζ'. γ'. 2.

(2) L. 16. de spons. (23. 3). Unger I. Syst. I. σ. 93.

(3) L. 21. 110. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 21. 110.

(4) L. 4. de senat. (1. 9). Ϛ'. α'. 4. Unger αὐτ. Aubry et Rau I. 40.

(5) Windscheid I. § 23. ὑποσ. 6. Ὅρα ἀνωτέρω § 34. ὅτι εἶναι ἄχρηστος ὁ κανὼν οὗτος πρὸς κατάργησιν νόμου Aubry et Rau I. § 40. σ. 131.

(6) L. 13. de leg. (1. 3). Cetera, quae tendunt ac eandem utilitatem, vel interpretatione, vel certa jurisdictione suppleri. Κατὰ τοὺς νεωτέρους: ubi eadem legis ratis, ibi eadem legis disposito.

(7) L. 1. 32. 195. pr. de V. S. (50. 16). Β'. ε'. 1. 49. 167. Ἀρμεν. Περὶ σημ. ὀνομ. 10. 11.

(8) L. 45. pr. de legat. (31). ΜΔ'. ε'. 43.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιος

Ὅπου ὅμως ὁ νόμος αὐτὸς ἐξαιρετικῶς ἀποφαίνεται κατ' ἀν
θεσιν πρὸς τὸ κοινὸν δίκαιον, πρὸς βλάβην αὐτοῦ δὲν ἐπιτρέ
ται πλέον ἡ ἀνάλογος ἐφαρμογὴ καὶ ἡ ἐπέκτασις εἰς ἄλλας
ριστάσεις, διότι ἀνατρέπομεν τὴν μεταξὺ κοινοῦ δικαίου καὶ ἐξ
ρέσεως σχέσιν. Ἐπὶ ἐξαιρετικῶν διατάξεων ἡ στενὴ ἑρμηνεία εἶ
ἡ μόνη ἀσφαλής. « Τὰ παρὰ κανόνας νόμου δεχθέντα οὐχ ἕλκ
» ται εἰς ὅμοια (1). »

Ὅταν ὁ ἐξαιρετικὸς νόμος ὑπάρχῃ ὑπὲρ προσώπων, λέγετ
προνόμιον (jus singulare, privilegium).

Ἐνῷ αἱ γενικαὶ διατάξεις βάσιν ἔχουσι τὸν λόγον τοῦ δικαί
τῶν ἐξαιρετικῶν αἰτία εἶναι ἀνάγκη τις, ἢ ὠφέλεια (2), διὰ τοῦ
τὸ ἐξ αὐτῶν δίκαιον παρὰ τῶν νεωτέρων λέγεται ἀνώμαλον (
Ἐνίοτε ἡ ἐξαιρετικὴ διάταξις ἀντὶ νὰ εἶναι ὑπὲρ προσώπων (pri
legium favorabile), εἶναι πρὸς βλάβην αὐτῶν (priv. odiosu

Τοιαῦται ἐξαιρέσεις τοῦ δικαίου (contra rationem juris) ἐκ
αὐθεντίας τοῦ νομοθετοῦντος (auctoritate constituentium) κα
φυσικὸν λόγον στενῶς ἑρμηνεύονται (4).

Δὲν ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι ἔχει ἐξουσίαν ὁ δικαστὴς νὰ περιορ
προνόμια, ἢ νὰ πολεμῇ αὐτὰ (5), διότι χρέος αὐτοῦ εἶναι νὰ ὑ
τάσσεται εἰς τὴν βούλησιν τοῦ νόμου, ἅμα εἶναι σαφής.

Ἀλλὰ ὑπάρχουσιν ἐξαιρετικοὶ νόμοι καὶ ὑπὲρ τάξεως προσώπ
οἷον ὑπὲρ τῶν γυναικῶν τὸ Βελλειάνειον δόγμα. Τότε ἔχουσι γε
κώτερον χαρακτῆρα, ὥστε δὲν ἀποκλείεται ἡ ἀνάλογος ἐφαρμο
ὡς ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ δόγματος τούτου καταφαίνεται (6).

Ὑπάρχουσι καὶ προνόμια ἀφορῶντα ὡρισμένας σχέσεις (pri
legia causae) (7).

---

(1) L. 141. 162. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 141 162. Ἀρμεν. Περὶ καν.
42. Κατὰ τοὺς νεωτέρους, exceptio fiirmat regulam in casibus non excep

(2) L. 16. de leg. (1. 3). Β'. α'. 26.

(3) Savigny I. § 16. Puchta Pand. § 21.

(4) L. 191. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 191. L. 35. pr. C. de inoff. test. (3.
ΛΘ'. α'. 61.

(5) L. 3 de const. princ. (1. 4). Β'. ς'. 4. L. 2. C. de praepos. agent (12.
ς'. κθ'. 3. L. 2. C. de bon. vac. (10. 10). Νς'. ς'. 19. Vangerow I.
Unger Syst. I. σ. 87. (6) Windscheid I. §. 29. ὑποσ. 3.

(7) L. 68. 196. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 68. 196.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

44. Κατὰ τῆς ἀναλόγου ἐφαρμογῆς ἀντιτάσσεται τὸ *ἐξ ἀντιδιαστολῆς ἐπιχείρημα* (argumentum a contrario) καθόσον ἐκ τῶν ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ προβλεπομένων ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἀποκλείονται τ' ἀποσιωπώμενα. Καθ' ὑπόθεσιν ὁ Πραίτωρ ἀναγγέλλων, ὅτι ἐντὸς ἔτους παρέχει ἀγωγὴν (intra annum judicium dabo), ἐνόει ὅτι μετὰ παρέλευσιν τοῦ ἔτους ἀρνεῖται, τοιαύτη δὲ σημασία ἀπεδόθη εἰς τὸν ἀφῃρημένον κανόνα. «Ὅτε νόμος συγχωρεῖ τι παρελ-»θὸν, εἰς τὸν ἐπιόντα χρόνον αὐτὸ κωλύει (1).» Κατ' ἄλλο παράδειγμα ἐκ τῆς κατὰ τὸν Ἰούλιον νόμον πρὸς μαρτυρίαν ἀνικανότητος τῶν ἐγκληματικῶς καταδικασθεισῶν γυναικῶν ἐξήχθη ἐξ ἀντιδιαστολῆς τὸ συμπέρασμα τῆς ἱκανότητος τῶν μὴ καταδικασθεισῶν (2).

Δὲν ἀκολουθοῦμεν τοὺς καταλέγοντας τὸ ἐξ ἀνδιαστολῆς ἐπιχείρημα ὑπὸ τὴν διασταλτικὴν ἑρμηνείαν (3), διότι δὲν πρόκειται δι' αὐτοῦ νὰ ἐπεκταθῇ ἡ ἔννοια, ἀλλὰ μάλιστα ν' ἀποκλεισθῇ ἀποσιωπωμένη περίστασις (4), οὐδὲ πάλιν εἶναι τῆς γραμματικῆς ἑρμηνείας ἴδιον τὸ ἐπιχείρημα (5), διότι οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς γραμματικοὺς κανόνας, ἀλλὰ στηρίζεται ἐπὶ ἀντιθέσεως ἐννοιῶν (6).

Ἄνευ τῆς ἀντιθέσεως τῶν ἐννοιῶν, ἐκ τῆς ἁπλῆς μνείας ὅρου τινὸς δὲν ἕπεται ἀναγκαίως ἡ ἄρνησις ἑτέρου, διότι ὁ περί τινος λέγων δὲν ἀρνεῖται πᾶν ἄλλο, περὶ οὗ σιωπᾷ, ἐνῷ δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν ἔχῃ αὐτὸ κατὰ νοῦν (7). Ἅμα τὸ ἀποσιωπώμενον δὲν εἶναι τὸ ἐκ διαμέτρου ἐναντίον, παρεισάγομεν εἰς τὸν νόμον διαστολὴν μὴ ὑπάρχουσαν ἐν αὐτῷ (8).

Ἐνίοτε ὁ νόμος ὡς ἐν παραδείγματι ἀποφαίνεται, τοιαύτη δὲ διάταξις λέγεται *ἐνδεικτικὴ* (*énontiative*, verba enunciativa), καθ' ἣν τὸ ἐξ ἀνδιαστολῆς ἐπιχείρημα εἶναι προφανῶς σφαλερὸν, ἐνῷ ἁρμόζει ἐπὶ διατάξεως περιοριστικῆς (limitative).

---

(1) L. 22 de leg. (1. 3). Β'. α'. 32. Donellus l. c. 14.

(2) L. 18. de test. (22. 5). ΚΔ'. α'. 17. Σχόλ.

(3) Donellus αὐτ. Thibaut Log Ausl. 118. Savigny I. 37.

(4) Unger I. σ. 93.

(5) Vangerow I. § 24.

(6) Unger αὐτ.

(7) Positio unius non est exclusio alterius. Τὸ qui dicit de uno negat de altero εἶναι παρακεκινδυνευμένον.

(8) Ubi lex non distinguit, neque interpretis est distinguere.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅλως ἐπισφαλὲς εἶναι τὸ ἐπιχείρημα ἐπὶ νόμων μὴ συντεταγμένων ὑπὸ γενικὸν τύπον, ἀλλ' ὅπως ἐν πολλοῖς ὑπάρχουσιν οἱ ρωμαϊκοί, δι' ὧν λύονται ζητήματα. Τοιαῦται εἶναι πολλαὶ ῥήσεις τῶν νομοδιδασκάλων, αἱ πλεῖσται δὲ τῶν ἀντιγραφῶν τῶν Αὐτοκρατόρων, περιοριζόμεναι εἰς τὸ ὑποβληθὲν ζήτημα, ὅπως ἐξετέθη ἐν τῇ ἀναφορᾷ (libellus). Ἐνῷ ἡ σκέψις περιεστράφη εἰς μόνα τὰ προκείμενα, τὸ ἐξ ἀντιδιαστολῆς ἐπιχείρημα ἀποβαίνει ὅλως σφαλερόν (1).

Ἡ χρῆσις τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου δύναται νὰ εἶναι δεκτὴ ἐπὶ ἐξαιρετικῆς διατάξεως, ὅπως πορισθῶμεν ὡς συμπέρασμα τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κοινοῦ δικαίου, ἢ ὅταν πρόκηται περὶ διατάξεως προφανῶς περιοριστικῆς (2).

45. Οἱ πλεῖστοι κανόνες, ὅσους ἐνταῦθα ἐξεθέσαμεν, ἐλήφθησαν μὲν ἐκ τῶν ρωμαϊκῶν νόμων, ἀλλὰ κατὰ τοιαύτην δὲν ἐτηρήθησαν ἀκρίβειαν. Τοὐναντίον τὸ ῥωμ. δίκαιον παρέχει φαινόμενον ὅλως ἐξαιρετικόν. Γεννηθὲν ἐν ἐποχῇ ἀρχαϊκῆς ἁπλότητος, ὑπέκειτο εἰς συμβολικοὺς τύπους, περιβάλλοντας θρησκευτικὴν εὐλάβειαν εἰς τοὺς διέποντας τὴν κοινωνίαν θεσμούς. Ἡ αὐστηρὰ καὶ στενὴ τήρησις πανηγυρικῶν διατυπώσεων εἶχε τότε τὰ πρεσβεῖα, ἡ δὲ προστασία τοῦ κατ' οὐσίαν δικαίου δὲν ἐκρίνετο περὶ πολλοῦ. Ἅμα ὅμως αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις ἀνεπτύχθησαν, δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ καμφθῶσιν ὑπὸ τὰ στενὰ ὅρια τῶν τύπων.

Ἡ θεραπεία δὲν ἐδόθη νομοθετικῶς, διότι σπανίως ἐν τῇ ἀντιθέσει τῶν κοινωνικῶν τάξεων, καὶ μάλιστα ἀντιμαχομένης τῆς ἀριστοκρατίας κατὰ πάσης καινοτομίας, εἰσήγοντο νέοι νόμοι.

Ὁ Πραίτωρ ὅμως, ὑπὸ τοῦ λαοῦ προβαλλόμενος καὶ διαχειριζόμενος ἀνωτέραν δικαιοδοσίαν, ἀνεδέχθη τὴν θεραπείαν, συμβουλευόμενος τὴν ἐπιείκειαν. Πρὸς ἱκανοποίησιν αὐτῆς βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαισθήσως παρεισήχθη ἕτερον σύστημα ἐπιβοηθητικὸν καὶ πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς ἀτελείας τῶν νόμων (adjuvandi, supplendi juris civilis gratia).

Δὲν ἡρμήνευον ἁπλῶς τοὺς νόμους οἱ Πραίτωρες, οὐδ' ἐξέτεινον

---

1) Mühlenbruch Arch. II. σ. 627. Savigny I. § 41. Vangerow I. § 24.

2) Merlin Rép. et Quest. Argument a contrario sensu. Aubry et Rau I. § 40 σ. 132.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοὺς ἐξ ἀναλογίας μόνον, ἀλλ' ἀνέπτυσσον τὴν νομοθεσίαν, ἀρετηρίαν μὲν ἔχοντες τὸν πολιτικὸν νόμον, ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ *πλασμάτων* (fictiones) καὶ διὰ παντοίων τρόπων, οὓς ἐκ πείρας ἐδιδάσκοντο. Τῆς αὐθαιρεσίας αὐτῶν χαλινὸς ὑπῆρχεν, ὅτι πάντα νεωτερισμὸν προανήγγελλον διὰ προγράμματος (edictum), ἅμα ἀναδεχόμενοι τὴν ἐνιαύσιον λειτουργίαν, ὥστε ἦτο ἁπλῆ ὑπόσχεσις τῆς χορηγηθησομένης παρ' αὐτῶν ἐντὸς τοῦ ἔτους τούτου προστασίας. Ἀλλ' οἱ διάδοχοι ἀπεδέχοντο τὰ εἰσαχθέντα, ἃ διὰ τοῦ χρόνου ἔγιναν μέρος τῆς νομοθεσίας, διαιρουμένης εἰς τὸ πολιτικὸν δίκαιον (jus civile) καὶ τὸ πραιτώριον (jus honorarium). Τοῦτο ἐννοοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι λέγοντες, ὅτι ὁ νόμος ἀναπληροῦται, ἢ διὰ τῆς ἑρμηνείας ἢ διὰ τῆς *δικαιοδοσίας* (1).

Τὸ αὐστηρὸν δίκαιον (jus strictum) παρέμεινε μακρότερον χρόνον εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ κατάστασιν, διότι ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἔγινε σπανιωτέρα, πλατυνομένης καθημέραν τῆς ἀναπληρώσεως διὰ τῆς ἐπιεικείας (aequitas), αὕτη δὲ ἡ δυϊκότης τῶν στοιχείων ἐνεχαράχθη καθ' ὅλην τὴν νομοθεσίαν.

Ὅτε ἀνυψώθη ὁ Αὐτοκρατορικὸς δεσποτισμός, ἀπεσβέσθη ἡ τῶν Πραιτώρων ἐξουσία καὶ ἀντ' αὐτῶν ἀνεφάνησαν ἐπί τινα καιρὸν οἱ περιφανεῖς νομοδιδασκαλοι, οὓς οἱ Αὐτοκράτορες συνεβουλεύοντο, διὰ τῶν ἀντιγραφῶν αὐτῶν καινοτομοῦντες. Ποία ὑπῆρξεν ἡ χρῆσις αὐτῶν, εἴδομεν προηγουμένως. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος διετύπωσεν εἰς νόμον ῥητὸν ὅ,τι πρὸ αὐτοῦ ἐγένετο, θεσπίσας ὅτι εἰς μόνον τὸν Αὐτοκράτορα ἀπόκειται νὰ τέμῃ τὴν ἀντίθεσιν αὐστηροῦ δικαίου καὶ ἐπιεικείας (2).

Ἀλλ' ὁ δικαστὴς ἄνευ ἑρμηνείας δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου. Πρὸς περιστολὴν αὐτῆς οἱ Αὐτοκρ. Οὐαλεντινιανὸς καὶ Μαρκιανὸς προσέθηκαν εἰς τὴν διατάξιν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὅτι εἰς τὸν Αὐτοκράτορα ἀνήκει νὰ ἐξηγῇ τὸ ἐν τοῖς νόμοις ἀσαφὲς καὶ νὰ μετριάζῃ τὸ ἀπηνὲς αὐτῶν (3). Διὰ τοιούτων

(1) L. 13. de leg. (1. 3). Vel interpretatione, vel certa jurisdictione.

(2) L. 1. C. de leg. (1. 3). Β'. ς'. 6. Ὅταν ἕτερόν τι τὸ νόμιμον βούληται, ἕτερον δὲ τὸ δίκαιον (aequitas), μόνος βασιλεὺς δύναται τὴν περὶ τούτου τέμνειν ζήτησιν. Ἀρμεν. Α', α'. 27.

(3) L. 9. C. αὐτ. (ἐν ἔτει 454). Β'. ς'. 14. Οἱ Αὐτ. Λέων καὶ Ζήνων διέτα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περιορισμῶν ὁ δικαστὴς ἐγένετο ἁπλῆ μηχανή, καὶ τοῦτο καθιέρωσεν ὁ Ἰουστινιανός, εἰπὼν ἤδη κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Κώδικος ἔκδοσιν (ἐν ἔτει 529), ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅστις εἶναι ὁ νομοθέτης, εἶναι καὶ τῶν νόμων ὁ μόνος ἑρμηνευτής, πρὸς ὃν πάντες ὀφείλουσι νὰ καταφεύγωσιν ἐν ἀμφιβολίᾳ (1). Ὅτε ἐξέδωκε τοὺς Πανδέκτας, καυχώμενος ὅτι πᾶσα ἀντινομία ἐξωστρακίσθη ἐκ τῆς νομοθεσίας, ἀντεποιήθη πάλιν ἀποκλειστικῶς τὸ ἔργον τῆς ἑρμηνείας (2). Διὰ τοῦτο ἀπηγόρευσε νέα ὑπομνήματα καὶ σχόλια. Οἱ κανόνες λοιπὸν περὶ ἑρμηνείας, ὅσους διετήρησεν ἐν τοῖς νόμοις, εἰς αὐτὸν μόνον ἔμειναν χρήσιμοι, ἂν ἠρέσκετο νὰ σεβασθῇ αὐτούς.

Οὕτω ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μετέπεσαν εἰς τὸ ἕτερον, μὴ ἀνευρίσκοντες τὸν μέσον ὅρον. Τὰ ἀτοπήματα τῆς ἄκρας περιστολῆς δὲν ἐβράδυνον νὰ φέρωσι τὰ ἀπαίσια αὐτῶν ἀποτελέσματα καὶ πρὸ πάντων τὴν στείρωσιν τῶν νομικῶν γνώσεων, διότι ὁ μὲν δικαστής, οὐδὲν τολμῶν κατ' ἰδίαν κρίσιν, ἔγινεν ἁπλοῦς εἰσηγητὴς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, οὗτος δὲ διὰ τῆς αὐθεντικῆς ἑρμηνείας ἐν μέσῳ ἐκρεμοῦς δίκης κατέστησε τὸ παράπαν προβληματικὴν τὴν ἐκ τῆς στερεότητος τῶν νόμων ἀσφάλειαν, ἀντὶ δὲ νὰ συμμορφῶνται τὰ γινόμενα πρὸς τοὺς νόμους, οἱ νόμοι παρηκολούθησαν αὐτά. Ὁ νομοθέτης καταδικάζει τὸ ἴδιον ἔργον ἀνακηρύττων, ὅτι μόνος κατέχει τὴν γνῶσιν αὐτοῦ.

46. Τοιαῦται ἀρχαὶ συνετάφησαν μετὰ τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν Αὐτοκρατόρων. Ὅταν εἰς τὸν νομοθέτην ἀποκλειστικῶς ἁρμόζῃ ἡ ἑρμηνεία τῶν νόμων, κατὰ πᾶν τὸ συμβαῖνον ἐνδέχεται νὰ παραλλάσσῃ ἡ γνώμη αὐτοῦ, ἔστω καὶ πρὸς διόρθωσιν, ὥστε ὑπάρχει ἡ αὐτὴ κατάστασις, οἵα ἐν ἐλλείψει νόμων.

Ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰς νέας περὶ δημοσίου δικαίου ἀρχὰς ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἀνέκαθεν ἐχωρίσθη τῆς νομοθετικῆς, καὶ ἀνεξαρτήτως λειτουργεῖ. Τοῦτο καθιερώθη δι' ὅλων τῶν πολιτευμάτων, ἰδίως δὲ διὰ τοῦ τελευταίου Συντάγματος, καθ' ὃ ἅπασαι αἱ ἐξουσίαι πηγά-

---

ξαν, νὰ ἐρωτῶνται περὶ νέου δικαίου, μὴ καθιερωθέντος διὰ τῆς συνηθείας L. 11 C. αὐτ. (ἐν ἔτει 474). Ὅρα § 29.

(1) L. 12. C. αὐτ. Β'. ς'. 17.

(2) L. 2. § 21. C. de vet. jure (1. 17). Constit. Δέδωκεν § 18.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζουσιν ἐκ τοῦ ἔθνους, ἐνεργοῦνται δὲ, ὅπως ἐν τῷ Συντάγματι ὁρίζεται (ἄρ. 21). Ἡ μὲν νομοθετικὴ ἐναπόκειται εἰς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Βουλὴν (ἄρ. 22), ἡ δὲ ἐκτελεστικὴ ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως διὰ τῶν ὑπευθύνων ὑπουργῶν (ἄρ. 27), καὶ ἡ δικαστικὴ διὰ τῶν δικαστηρίων (ἄρ. 28).

Ἐπιλαμβάνεται καὶ ὁ νομοθέτης τῆς ἑρμηνείας τῶν νόμων, οὐδέποτε ὅμως πρὸς ἐκδίκασιν ἐκκρεμοῦς διαφορᾶς, ἀλλὰ πρὸς διασάφησιν τοῦ νόμου, ἥτις, ὡς πρᾶξις νομοθετικὴ, λέγεται *αὐθεντικὴ* ἑρμηνεία (ἄρ. 26), ὅπως πᾶς νόμος οὖσα ὑποχρεωτική. Κατ' ἀντίθεσιν αὐτῆς ἡ ἐπιστημονικὴ ἑρμηνεία οὐδένα δεσμεύει, ἐπιβάλλεται δὲ μόνον διὰ τῆς ἰδίας ἐπιτυχίας, πείθουσα διὰ λογικῆς κατασκευῆς καὶ διὰ τῆς αὐστηρᾶς ἀκολουθίας. Ταύτην μετέρχονται τὰ δικαστήρια, ὧν αἱ ἀποφάσεις περιορίζονται μόνον εἰς τὴν δικαζομένην ὑπόθεσιν καὶ οὐδένα ἄλλον δεσμεύουσι, πλὴν τῶν διαδίκων.

47. Ἐνῷ εἰς τὰ δικαστήρια ἀνατίθεται ἡ ἑρμηνεία καὶ ἀνάλογος ἐφαρμογὴ τῶν νόμων, ἐκ τῆς πληθύος τῶν δικαστηρίων μεγάλη ἐνδέχεται νὰ προέλθῃ ποικιλία, καθόσον ἕκαστον αὐτῶν ἄλλην ἀκολουθεῖ λύσιν. Ὑπάρχει πάντοτε ἡ φυσικὴ τάσις πρὸς τὸ ὀρθότερον καὶ ἐπὶ τέλους ἐπικρατεῖ συνήθειά τις δικανικὴ, ἣν ὀνομάζομεν νομολογίαν. Οἱ Ῥωμαῖοι ἀπεκάλουν αὐτὴν ἄριστον τῶν νόμων ἑρμηνευτὴν (optima interpres legum) (1). Διὰ τοῦτο προέτρεπον τὴν τήρησιν αὐτῆς (2), ὁ δὲ Αὐτ. Σεβῆρος διέταξεν ἐπὶ ἀμφιβόλων νὰ ἐπέχῃ τόπον νόμου ἡ σταθερὰ τῶν δικαστηρίων συνήθεια (rerum perpetue similiter judicatarum) (3).

Δὲν ἐπεδοκιμάσθη ἡ διάταξις αὕτη ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων, οἵτινες ἀντεποιήθησαν καὶ τὸ δικάζειν καὶ τὸ ἑρμηνεύειν. Ὁ Ἰουστινιανὸς, περιστείλας τὴν δικαστικὴν ἑρμηνείαν, ἐκηρύχθη ἐναντίος εἰς τὴν δικαστικὴν συνήθειαν. «Μηκέτι τὸν δικαστὴν ἀκολουθεῖν »ἑτέρᾳ ψήφῳ γεγενημένῃ, ἀλλὰ σκοπεῖν τὸ κατὰ νόμον ἀκόλουθον (4).»

Εἶναι ἀναντίρρητον, ὅτι τὰ παραδείγματα ἄλλων ἀποφάσεων δὲν

(1) L. 37. de leg. (I. 3.) Β'. α'. 46.

(2) L. 23. αὐτ.

(3) L. 38. αὐτ.

(4) L. 13. C. de sentent. (7. 45). Non exemplis, sed legibus est judicandum Θ'. α'. 79.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δεσμεύουσι τὴν ἐλευθέραν τοῦ δικαστοῦ κρίσιν. Ταύτην τὴν ἀρχὴν ἐτήρησεν ἡ νεωτέρα ἡμῶν νομοθεσία, ἀλλὰ κατὰ τὸ παράδειγμα ἄλλων ἐθνῶν καὶ ἰδίως τῆς Γαλλίας, δι' ἄλλων μέσων ἔγινε πρόνοια, ὅπως μὴ ἐκλείψῃ τὸ ὁμοιόμορφον (1).

Ἐν πρώτοις αἱ ἀποφάσεις δέον ἀπαραιτήτως νὰ ὦσιν ἠτιολογημέναι κατά τε τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ νομικὸν μέρος (2). Ἐκ τῶν αἰτιολογικῶν καταφαίνεται, τίνα νόμον ἐφαρμόζει ὁ δικαστὴς καὶ πῶς ἐννοεῖ αὐτόν. Ἡ συλλογὴ τοιούτων ἀποφάσεων καὶ ἡ σύγκρισις τῶν λύσεων ἀναντιρρήτως μέλλει νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν μόρφωσιν γενικωτέρας γνώμης.

Ἀλλὰ τοῦτο μόνον δὲν ἐκρίθη ἀρκοῦν, ὅπως ἐπικρατήσῃ ὁμοιόμορφος ῥυθμὸς πρὸς τὸ ὀρθότερον. Ἐν πολλοῖς ἀναφαίνονται ἐναντία δόγματα, καθ' ἃ διαιροῦνται αἱ γνῶμαι καὶ τὰ δικαστήρια, ἐν γένει δὲ ταῦτα, μὴ ὑποκείμενα εἰς ἔλεγχον τινά, ἀδιαφοροῦσι καὶ περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν ἀποφασιζομένων, καὶ περὶ τῶν προτεινομένων παραδειγμάτων.

Ἐν αὐτῷ τῷ δικαστικῷ ὀργανισμῷ ἐζητήθη ἡ θεραπεία διὰ τῆς συστάσεως ἀνωτάτου δικαστηρίου, ἔργον ἔχοντος μόνην τὴν ἐπιτήρησιν, ὅπως μὴ παραβιάζωνται αἱ σπουδαιότεραι τῶν νόμων διατάξεις καὶ ἰδίως, ὅπως μὴ γίνεται ἐσφαλμένη ἐφαρμογὴ ἢ ψευδὴς ἑρμηνεία τοῦ πολιτικοῦ νόμου (Πολ. Δικ. ἄρ. 807). Τοιοῦτον εἶναι ἐν Γαλλίᾳ τὸ Ἀκυρωτικὸν καὶ παρ' ἡμῖν ὁ Ἄρειος Πάγος.

Κατὰ τὴν ἀρχικὴν ἰδέαν περὶ Ἀκυρωτικοῦ ἐν Γαλλίᾳ, ὅτι μόνον ἐπιτηρεῖ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων καὶ οὐδόλως δικάζει τὴν οὐσίαν, οὐδὲ ἀναμιγνύεται εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων, ὁσάκις ἀναιρεῖ, παραπέμπει τὴν δίκην εἰς ἄλλο δικαστήριον ἰσόβαθμον τῷ ἐκδόντι τὴν ἀναιρεθεῖσαν ἀπόφασιν.

Τὸ δικαστήριον τοῦτο ἐνδέχεται νὰ δώσῃ τὴν αὐτὴν πλημμελῆ λύσιν, ἧς ἕνεκεν ἐγένετο ἀναίρεσις, ὅτε αὕτη ἐπαναλαμβάνεται. Ὅπως μὴ ἐξακολουθῇ τοῦτο εἰς ἐπάπειρον πρὸς ἐξάντλησιν τῶν δι-

(1) Ἐν ταῖς γενικαῖς διατάξεσι τοῦ Ἰονίου Κώδ. Ἀρ. 9. ἐδεσμεύθη κατά τι ἡ ἐξουσία τοῦ δικαστοῦ, ὀφείλοντος ἐπὶ μὴ προνοηθεισῶν ὑπὸ τοῦ νόμου περιστάσεων πρῶτον ν' ἀνατρέξῃ εἰς τὰ αἴτια ἄλλων νόμων ἐξ ἀναλογίας καὶ δεύτερον ν' ἀκολουθήσῃ τὴν νομολογίαν τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου.

(2) Πολ. Δικον. ἄρ. 182. 183. Σύντ. ἄρ. 93.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καζομένων, ἄλλοτε τὸ Ἀκυρωτικόν, προσκαλούμενον νὰ δικάσῃ ἐκ νέου περὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου ἀναιρέσεως ἐν τῇ αὐτῇ δίκῃ, ἀπεφάσιζε συγκείμενον ἐξ ὅλων αὐτοῦ τῶν τμημάτων (1). Κατόπιν ὡρίσθη ὅτι γίνεται αὐθεντικὴ ἑρμηνεία ἢ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἢ παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἀκυρωτικοῦ, προεδρεύοντος τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης (2). Καὶ τοῦτο δὲν ἐκρίθη κατάλληλον, ὥστε ἀπηγορεύθη ἡ τρὶς κατ' ἐπανάληψιν ἀναίρεσις διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ἐν τῇ αὐτῇ δίκῃ (3). Τελευταῖον ὡρίσθη, ὅτι μετὰ δευτέραν ἀναίρεσιν τὸ κατώτερον δικαστήριον, εἰς ὃ παραπέμπεται ἡ δίκη, ὀφείλει νὰ τηρήσῃ ὡς πρὸς τὸ νομικὸν μέρος τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Ἀκυρωτικοῦ (4).

Ἁπλοποιῶν ταῦτα ὁ ἡμέτερος νομοθέτης, ὥρισεν ὅτι, ἐν περιπτώσει ἀναιρέσεως δι' ἐσφαλμένην ἐφαρμογὴν ἢ ψευδῆ ἑρμηνείαν, δὲν παραπέμπει ὁ Ἄρειος Πάγος, ἀλλ' αὐτὸς οὗτος δικάζει τὴν οὐσίαν (ἄρ. 836). Διὰ νεωτέρου νόμου 27 Ἰανουαρίου 1866 προσετέθη, ὅτι τὸ αὐτὸ γίνεται μετὰ δευτέραν ἀναίρεσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς δίκης, ἐνῷ ἐπὶ πάσης ἄλλης αἰτίας ἀναιρέσεως γίνεται παραπομπή.

Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ἀρείου Πάγου δὲν ἐπεκτείνονται πέραν τῆς δίκης, ἐν ᾗ ἐξεδόθησαν, οὐδὲ ἀπενεμήθη εἰς τὸ ἀνώτατον δικαστήριον ἡ αὐθεντικὴ ἑρμηνεία. Ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκρατόρων ἀρκούντως ἐδιδάχθημεν, πόσον ἐπίφοβος εἶναι ἡ ἀνάμιξις δικαστικῆς καὶ νομοθετικῆς ἐξουσίας, διότι καὶ οἱ νόμοι παραφθείρονται καμπτόμενοι κατὰ τὰς ἀξιώσεις τῶν δικαζομένων καὶ οἱ δικαζόμενοι στεροῦνται προστασίας τῶν κειμένων νόμων, ἀνθ' ὧν δημιουργεῖται δίκαιον ἑκάστοτε κατὰ τὴν περίστασιν. Δὲν κατέστη ὁ Ἄρειος Πάγος κύριος τῆς ἐννοίας τῶν νόμων, ἀλλ' ἐπιτηρητὴς τῆς ὀρθῆς αὐτῶν ἑρμηνείας.

Ἂν πάλιν αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ἀρείου Πάγου ἦσαν ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὰ λοιπὰ δικαστήρια, ἡ ἐλευθέρα αὐτῶν κρίσις ἔμελλεν ὅλως νὰ δεσμευθῇ.

Ἐνῷ οὐδὲ ὁ Ἄρειος Πάγος δεσμεύεται ἐκ τῆς ἅπαξ γενομένης παρ' αὐτοῦ λύσεως, οὐδὲ τὰ λοιπὰ δικαστήρια, μόνη ἡ ἐμβρίθεια

(1) Loi 27 vent. an. 8. art. 78.
(2) Loi 16 Sept. 1807.
(3) Loi 30 Juillet 1828.
(4) Loi 1 Avril 1837.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν σκέψεων ἐπικρατεῖ, ἐφελκύουσα τὴν προσοχὴν ὅλων εἰς τὸ ὀρθὸν καὶ ἀκριβές, οὐδὲ ἔχει ἀποτέλεσμα ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὸ ἐναντίον τῶν λοιπῶν δικαστηρίων, ὧν αἱ ἀποφάσεις δὲν διαφεύγουσι τὴν ἀναίρεσιν. Δὲν ἔπεται ἐντεῦθεν ἀπολύτως ὁ ὁμόφωνος ῥυθμός, ἀλλ' αἱ διαφωνίαι περιστέλλονται, ὅσον ἐπιτρέπει ἡ μὴ παραγνώρισις τῆς ἐλευθέρας κρίσεως τοῦ δικαστοῦ. Οὕτω οὐδὲ ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν ὁδὸς ἀποφράττεται, οὐδὲ ἀπολιθοῦται ἡ ἑρμηνεία, ἀλλὰ ζῇ καὶ ἀκμάζει, δυναμένη νὰ δεχθῇ τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης τὰ διδάγματα.

ΤΜΗΜΑ Δ'.

Περὶ καταργήσεως νόμων.

Περίληψις.

48. Περὶ ῥητῆς καὶ σιωπηρᾶς καταργήσεως.
48. Κανόνες τῆς σιωπηρᾶς καταργήσεως.
50. Περὶ προσκαίρων νόμων, περὶ καταργήσεως ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ καὶ περὶ ἀχρηστίας.

---

48. Οἱ νόμοι δὲν εἶναι ἀμετάβλητοι, διότι δὲν δεσμεύουσι τὴν τοῦ νομοθετεῖν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μόνος ὁ ἔχων τὸ νομοθετεῖν ἔχει τὴν ἐξουσίαν τῆς καταργήσεως τῶν νόμων (1), διότι καὶ ἡ κατάργησις εἶναι νομοθετικὴ πρᾶξις. Πᾶς ἄλλος ἀντιποιούμενος τοιαύτην ἐξουσίαν ἀντιποιεῖται ἔργον νομοθέτου.

Ἡ κατάργησις δύναται νὰ γίνῃ ἢ ἁπλῶς διὰ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ κειμένου νόμου, ἢ διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως ἄλλου νόμου.

Κατὰ τοιαύτην ἔννοιαν οἱ Ῥωμαῖοι διέστελλον τὴν κατάργησιν πολλαχῶς. Εἰ μὲν καθολοκληρίαν ἀνατρέπεται ὡρισμένος νόμος ἄνευ ἀντικαταστάσεως, ἔλεγον ὅτι ὑπάρχει καθαυτὸ *κατάργησις* (abro-

---

(1) Cujus est condere legem, ejus et abrogare.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

gatio), εἰ δὲ μέρος μόνον ἀναιρεῖται τοῦ νόμου, ὅτι ὑπάρχει *ἀπομίωσις* (derogatio), τὴν προσθήκην ὠνόμαζον *συμπλήρωσιν* (subrogatio), τὴν δὲ ἀντικατάστασιν τινῶν διατάξεων *μεταρρύθμισιν* (obrogatio) (1).

Αἱ διαστολαὶ αὗται εἶχον σχέσιν πρὸς τὰ ἑκάστοτε δι' ἰδιαιτέρων ψηφισμάτων νομοθετούμενα, οὐδόλως ἀναγόμεναι εἰς τὴν οὐσίαν τῆς καταργήσεως. Κατ' αὐτὴν περὶ δύω τινῶν κυρίως ἐνδιαφερόμεθα, ἤτοι ἂν ῥητῶς ὁ νομοθέτης ἀπαγγέλλῃ τὴν κατάργησιν, ἢ ἂν αὕτη ἕπεται σιωπηλῶς ἐκ τῆς νέας νομοθετικῆς πράξεως.

Ὅταν ῥητῶς ἀπαγγέλλῃ ὁ νομοθέτης τὴν κατάργησιν, τὸ ἔργον ἡμῶν εἶναι ὁσονοῦντε ἁπλοῦν, ἀλλ' ὅταν ὁ νομοθέτης παραλείπῃ ν' ἀπαγγείλῃ αὐτήν, ἐνῷ νεωτερίζει, πρόκειται νὰ ἐξάξωμεν τὴν βούλησιν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ νεωτέρου νόμου πρὸς τὸν ἀρχαιότερον. Ἅμα δὲν ἐξάγεται ἡ κατάργησις ὡς ἀναπόφευκτος συνέπεια, ὑπερβαίνομεν τὰ ὅρια τῆς ἑρμηνείας, ἥτις μόνη ἐπιτρέπεται εἰς τὸν δικαστὴν καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην.

Ταύτην τὴν διαστολὴν παραδέχεται καὶ ὁ ἡμέτερος ἀστικὸς νόμος ἐν ἄρθ. 2, ὅτι « ὁ νόμος διατηρεῖ τὴν ἰσχύν αὐτοῦ, ἐν ὅσῳ » ἕτερος νόμος δὲν καταργήσῃ αὐτὸν ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς. »

49. Ἡ σιωπηρὰ κατάργησις εἶναι ἡ συνηθεστέρα, καθόσον σπανίως ὁ νομοθέτης ἐνδεικνύει ποῖον μέρος τῶν προϋπαρχόντων νόμων ῥητῶς καταργεῖ, ἀλλ' ἢ οὐδὲν ἀποφαίνεται, ἢ ἁπλῶς ἀπαγγέλλει ὡς κατηργημένον παν ὅ,τι ἀντιβαίνει ἐκ τῶν προγενεστέρων εἰς τὰ νεώτερα (2). Μένει οὕτω ἐλευθέρα ἡ κρίσις τοῦ δικαστοῦ, ὅπως ἀνεύρῃ τὸ ἀντιμαχόμενον.

Μεταξὺ ἀντιθέτων διατάξεων διατελῶν ὁ δικαστὴς καὶ ὀφείλων μεταξὺ αὐτῶν νὰ ἐκλέξῃ, δὲν δύναται νὰ δώσῃ τὴν προτίμησιν εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν, ὥστε δὲν καταργεῖ ὁ δικαστὴς τὸν νόμον, ἀντιποιούμενος νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἐξάγει τὸ συμπέρασμα τῆς καταργήσεως ἐκ τῆς ἀντιθέσεως ἀρχαιοτέρου καὶ νεωτέρου νόμου. Ἡ πρᾶξις τοῦ δικαστοῦ εἶναι πρᾶξις ἑρμηνείας κατὰ τὸν κανόνα

(1) Ulp. l. 3. L. 102. de V. S. (50. 16) B', 6. 99.

(2) Πλεοναστικῶς προσετέθη ἐν τῷ περὶ ἀνηλίκων νόμῳ ἄρ. 137, ὅτι καταργοῦνται προσέτι καὶ οἱ ὁρισμοὶ ῥωμαϊκοῦ καὶ βυζαντινοῦ δικαίου, οἱ *ἀναγόμενοι* εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦ νόμου τούτου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι: « Αἱ μεταγενέστεραι διατάξεις ἰσχυρότεραι τῶν πρὸ αὐτῶν » εἰσί (1) ».

Ὅπως ἀποφανθῇ ὁ δικαστής, ὅτι προγενεστέρα διάταξις ἀνηρέθη διὰ νεωτέρας, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ αὐτῶν ἀσυμβίβαστος ἀντίφασις, ἄλλως, ἐὰν δύνανται νὰ συνυπάρξωσι, τὸ συμπέρασμα τῆς καταργήσεως στερεῖται λόγου (2).

Τοιαύτη ἀντίφασις ἐκλείπει, ὅταν ἡ μὲν νεωτέρα διάταξις εἶναι γενική, ἡ δὲ ἀρχαιοτέρα εἰδική, ἀποτελοῦσα ἐξαίρεσιν, ἥτις δύναται νὰ ὑφίσταται καὶ ὑπὸ τὸ κράτος νεωτέρου νόμου, ὡς ὑφίστατο ἐπὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου. Ἐντεῦθεν ὁ κανών, ὅτι: « τὰ εἰδικὰ γενικῶν » ἐπικρατέστερα (3) ». Ἡ ἀντίθεσις τῆς ἐξαιρετικῆς διατάξεως ὑπῆρχε καὶ κατὰ τὸν ἀρχαιότερον νόμον, ὥστε ἡ πρὸς τὸν νεώτερον ἀντίθεσις δὲν ἐμφαίνει τὴν πρόθεσιν τοῦ νομοθέτου περὶ καταργήσεως τῆς ἐξαιρέσεως, σιωπήσαντος περὶ αὐτῆς.

50. Ἐνίοτε οἱ νόμοι εἶναι πρόσκαιροι, δι' ὡρισμένον χρόνον τεθέντες, ὅτε ἀκυροῦνται αὐτοδικαίως, συμπληρωθέντος τοῦ χρόνου τούτου (4).

Ἡ πρόσκαιρος διάρκεια τοῦ νόμου δὲν δύναται νὰ ἐξαχθῇ, διότι ἐξέλιπεν ὁ σκοπός, ὃν προέθετο ὁ νομοθέτης. Περὶ τούτου ἀπεφάνθημεν ἤδη (§ 34), ὅτι εἶναι παρακεκινδυνευμένον τὸ ἀξίωμα, ὅτι παύει ὁ νόμος, ἅμα παύσῃ ὁ σκοπὸς αὐτοῦ (cesante ratione legis, cessat lex ipsa). Ὁ σκοπὸς δὲν εἶναι πάντοτε γνωστός, ὁ δὲ παρ' ἡμῖν προβαλλόμενος ἐνδέχεται νὰ εἶναι ὑποβολιμαῖος. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ὁμολογῆται ὁ ἀρχικὸς σκοπός, ὁ νόμος ἐνδέχεται νὰ ἐκπληροῖ ἄλλον, κατόπιν ἀναφαινόμενον καὶ ἐπίσης χρήσιμον, οὐδὲ ἡ κύρωσις τῶν διατεταγμένων ἀτονεῖ, ὡς ὑπὸ ὅρον γενομένη. Καὶ οἱ παραδεχόμενοι τὸ ἀξίωμα τοῦτο, περιστέλλουσιν αὐτὸ εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, ὅταν προφανῶς ἐξάγεται ἐκ τοῦ

---

(1) L. 4. de const. princ. (1. 4). Β'. ς'. 3. Ἀρμεν. Α'. α'. 31.

(2) L. 28. de leg. (1. 3). Β'. α'. 38. Καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἔλκονται πρὸς τοὺς προγενεστέρους, εἰμὴ ἐναντίοι εἰσίν.

(3) L. 80. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 80. Ἀρμεν. περὶ κανον. § 18.

(4) Οἷον ὁ περὶ εὐθύνης τῶν ἡμῶν ἕνεκα ληστείας ν. 10 Νοεμβρίου 1836.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νόμου ὁ προσωρινὸς καὶ παροδικὸς αὐτοῦ σκοπὸς, ὅπερ εἶναι λίαν σπάνιον (1).

Διαφέρει ὅταν διάταξίς τις εἶναι ἁπλοῦν πόρισμα ἄλλης διατάξεως καταργηθείσης, διότι σὺν τῇ ἀρχῇ καταργεῖται καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς συνέπεια (2).

Ἐκ τούτων συνάγεται, ὅτι οἱ ἀναιρετικοὶ νόμοι εἶναι στενῆς ἑρμηνείας σχετικῶς πρὸς τοὺς σιωπηρῶς καταργηθέντας (3).

Δι' ἀχρηστίας δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ἐπερχομένην κατάργησιν νόμου, διότι ἐπὶ οὐδεμιᾷ προφάσει ἐπιτρέπεται εἰς τὸν δικαστὴν νὰ παρακρούῃ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ὁ χωρισμὸς νομοθετικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας, διὰ τοῦτο δὲ κατὰ τὸν νεώτερον ὀργανισμὸν γίνεται διὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἡ αὐστηρὰ ἐπιτήρησις περὶ ἀπαρεγκλίτου ἐφαρμογῆς τῶν νόμων (4).

Περὶ τῆς ἰσχύος ἐναντίων ἐθίμων πρόκειται ἤδη νὰ πραγματευθῶμεν.

Διὰ τῆς ἁπλῆς ἀνακλήσεως καταργητικοῦ νόμου δὲν ἕπεται, ὅτι σιωπηρῶς ἀναζῇ ὁ δι' αὐτοῦ καταργηθείς, ἐὰν δὲν ἐξάγεται τοῦτο ἐκ τῆς σιωπηρᾶς ἢ ῥητῆς βουλήσεως τοῦ νομοθέτου. Ἂν ὅμως δοθῇ πάλιν ἰσχὺς εἰς τὸν καταργηθέντα νόμον, ἀναζῶσι καὶ ὅλαι αἱ εἰδικαὶ διατάξεις, αἱ μετ' αὐτοῦ συνεχόμεναι (5), δὲν ἀναζῶσιν ὅμως αἱ συγκαταργηθεῖσαι ἐξαιρετικαὶ διατάξεις, εἰς ἃς δὲν ἐδόθη νέον κῦρος (6).

---

(1) Merlin Rep. v. Moulin § 8. Promesse de changer de nom. Tant qu' il existe une seule des raisons qui ont motive, ou pu motiver la loi, la loi conserve toute son autorite. Dalloz Lois 545. La cessation du motif de la loi en entraine de plein droit l' abrogation, s' il est certain que ce motif seul

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ ἐθίμων.

Περιλήψις.

51. Αἰτία ἀγράφου νόμου.
52. Ἀντίθετοι κρίσεις περὶ ἐθίμων καὶ περὶ διαφόρων αὐτῶν ἐποχῶν.
53. Περὶ ἐθίμων πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς νόμου.
54. Περὶ ἐθίμων μετὰ τὴν εἰσαγωγήν.
55. Ἐπικουρικὴ ἰσχὺς τῶν ἐθίμων παρὰ Ῥωμαίοις.
56. Διάταξις Μ. Κωνσταντίνου περὶ τούτου.
57. Περὶ ἀχρηστίας ἐναντία ἀρχή.
58. Σήμερον αἱ νόμοι τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων εἶναι ἐπικουρικοί κατὰ τὸ Διάτ. 23 Φεβρ. 1835.
59. Ἀνάγκη ἀποδείξεως τῶν ἐθίμων, ὅπως ἐπικρατήσωσι τοῦ νόμου.
60 Ἀπανταχοῦ ἐκράτησεν ἡ ἀνάγκη ἀποδείξεως.
61. Ἀπαιτοῦνται παραδείγματα, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ἡ ἀδιάκοπος τήρησις.
62. Ὁποῖα καὶ ὁπόσα τὰ παραδείγματα.
63. Πολυχρονιότης.
64. Πεποίθησις περὶ δικαίου καὶ περὶ πλάνης.
65. Περὶ τῶν ἀποφάσεων ὡς μέσου ἀποδείξεως καὶ περὶ ἄλλων ἀποδεικτικῶν μέσων, ὡς καὶ περὶ ὅρκου.
66. Τὰ τοπικὰ ἔθιμα εἶναι ἐπικρατέστερα.
67. Τὰ ἔθιμα δὲν ὑπερισχύουσι τῶν νεωτέρων νόμων.
68. Ἡ δὲ ἀχρηστία οὐδὲ τῶν Βυζαντινῶν νόμων ὑπερισχύει.
69. Δὲν εἶναι ἄκυρος συμφωνία ἀντιβαίνουσα εἰς ἔθιμα.
70. Πότε προτείνονται τὰ ἔθιμα.

51. Ὁ γραπτὸς νόμος, ὡς ὁ τελειότερος τρόπος τῆς τοῦ δικαίου ἐμφανίσεως, δὲν εἶναι ὁ πρῶτος. Μετὰ τοῦ ἔθνους σχηματίζεται καὶ ὁ νομοθέτης, ἐκ τῆς πείρας ἀντλῶν καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων φωτιζόμενος.

Ἡ ἱστορία δεικνύει ἔθνη ὑπάρξαντα ἄνευ γραπτῶν νόμων, τοὺς δὲ νομοθέτας κατόπιν πάντοτε ἐρχομένους μετὰ τὴν σύστασιν τῆς κοινωνίας, πρὸς τακτοποίησιν αὐτῆς, ἤδη ὑπαρχούσης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οὐδαμοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπαντᾷ τὸ παράδειγμα ἔθνους συγκροτηθέντος κατὰ κοινὴν συνομολογίαν. Τοιούτου εἴδους κοινωνικὴ σύμβασις (contrat social) εἶναι αὐτόχρημα ἀντίφασις, διότι ὑποτίθεται προϋπάρχουσα ταὐτότης ἀναγκῶν, ὀρέξεων καὶ φρονημάτων, ἀλλ' ἄνευ προηγουμένης συμβιώσεως, πόθεν προσγίνονται ταῦτα; — Κυρίως, πῶς ἀποκτᾶται ἡ ἀδίαστος ἐκείνη προσήλωσις εἰς τὸν κοινωνικὸν δεσμόν, ὥστε οὐδεὶς ἀνέχεται νὰ χωρισθῇ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος; — Τί ἔμελλον νὰ εἶναι αἱ κοινωνίαι, κατ' ἀρέσκειαν τῶν ἀτόμων συνδεόμεναι καὶ διαλυόμεναι ὡς αἱ ἐμπορικαὶ ἑταιρίαι; — Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀπορίαι ἐμφαίνουσιν, ὅτι ἡ κοινωνία εἶναι προϊὸν αἰτίας, ὑπερτέρας τῆς ἀτομικῆς γνώμης, συγκρατούσης δι' αὐτομάτου ἀφομοιώσεως τὸν σύνδεσμον, καὶ διηκούσης ὅλην τὴν κοινωνίαν, ὡς τὸ πνεῦμα αὐτῆς, τὸ ἐγκατοικοῦν εἰς ὅλα τὰ ἄτομα καὶ πληροῦν τὸ αἴσθημα αὐτῶν.

Ἐντεῦθεν ἐννοοῦμεν, πῶς προβαίνει ὁ ἄγραφος νόμος.

Ὁ ἐθνικὸς δεσμός, ἐν ᾧ ἕκαστος γεννᾶται, προκαταλαμβάνων πᾶν ἄλλο αἴσθημα, ἔχει δι' ἕκαστον ἀπόλυτον ἀξίαν, ὥστε τὸ πᾶν ὑπὲρ αὐτοῦ προσφέρεται, οὐδὲν δὲ ὑπερέχει. Ἐνῷ τὸ κοινὸν συμφέρον λογίζεται ἀνώτερον τοῦ ἰδίου, γενναται ἡ συνταύτισις τῶν αἰσθημάτων, ἥτις κατὰ μὲν τὴν αἰτίαν εἶναι ἡ κοινὴ ὅλων διάνοια, κατὰ δὲ τὸ ἀποτέλεσμα, ἡ κοινὴ ἀνατροφή. Αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι εἰς ἡμᾶς ὁρατόν, καὶ ἤδη ὑφισταμένη τάξις, ἀσμένως λατρευομένη κατὰ παράδοσιν, ἣν ἀποκαλοῦμεν *συνήθειαν, ἔθιμον ἢ ἔθος*. Ἐνῷ ἀγνοοῦμεν τὴν πρώτην ἀρχὴν ὑπὸ τὸ μυστηριῶδες κάλυμμα τῆς ἀρχαιότητος, ἱερόν τι φῶς περιστέφει αὐτήν, ὡς λέγει τοῦ Σοφοκλέους ἡ Ἀντιγόνη:

> « Οὐ γὰρ νῦν τε κἀχθὲς, ἀλλ' ἀεί ποτε
> » Ζῇ ταῦτα, κ' οὐδεὶς οἶδεν ἐξ ὅτου 'φάνη. »

52. Ποία εἶναι ἡ κατάστασις τοῦ δικαίου ὑπὸ τοιαύτην αὐτοῦ μορφήν;

Ὅσοι ἀπέβλεψαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μόνον σχῆμα, τὸ ὅλως τυχαῖον καὶ ὡς κατ' ἀνάμνησιν ἀνεκδοτικοῦ τινος συμβάντος, ἐθεώρησαν τὰ ἔθιμα δεσμεύοντα τὴν κοινωνίαν ἐν τῇ μωρᾷ καὶ ἄνευ λόγου λατρείᾳ τῶν ἄπαξ γενομένων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλ' ἀντετάχθησαν μετὰ ζήλου οἱ ἐμβλέποντες ἐν τῇ ἐμμόν
τηρήσει τῶν ἐθίμων σπουδαιοτέρους λόγους, ἢ τῆς δουλικῆς ἀπομι
μήσεως ἐξ ἁπλῆς ἀμαθείας. Κατ' αὐτοὺς πάλιν ἡ μόνη καὶ ἀληθὴ
πηγὴ τοῦ δικαίου εἶναι τὰ ἔθιμα, διότι δι' αὐτῶν τὸ ἔθνος ζῇ ἐ
πλήρει πρὸς ἑαυτὸ ἁρμονίᾳ καὶ εἰς τὴν οἰκείαν κρίσιν ἐπόμενον, ἡ δ
ἀνάπτυξις τοῦ ἔθνους δι' αὐτῶν προβαίνει οἴκοθεν καὶ ὀργανικῶς (1

Ἀλλ' ὅλα ταῦτα εἶναι ἁπλῆ ὑπόθεσις, χρήζουσα ἐπιβεβαιώσεω
διὰ τῆς ἐξετάσεως τῆς ἐσωτερικῆς ἀξίας τῶν ἐθίμων. Ἐνόσῳ κρύ
πτονται εἰς τὴν διάγνωσιν ἡμῶν αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ δικαίου
λατρεύομεν κατὰ πρόληψιν τὸ ὑπάρχον, διότι ὑπάρχει, οὐχὶ διότ
ἐμπεριέχει ἀλήθειαν λογικήν.

Ὡς ἐμφάνισις τοῦ δικαίου κατὰ συμβεβηκός, τὰ ἔθιμα, οὐχὶ δ
ὡς λελογισμένη περὶ αὐτοῦ συνείδησις, φέρουσιν ἑκάστοτε τὰ ἐμ
βλήματα ἱστορικοῦ καὶ τυχαίου γεγονότος, καλύπτοντος τὴν ἔννοιαν
Ἕνεκα τούτου δὲν μένουσιν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν κατάστασιν
ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑπερνικᾷ ἡ ἀνάγκη εὐκρινοῦς διατυπώσεως, ὅτε ἄρ
χεται τὸ ἔργον τοῦ νομοθέτου.

Οὕτω ἔχομεν τρεῖς ἐποχὰς τῶν ἐθίμων, καθ' ἃς εἶναι διάφορο
ἡ ἀξία αὐτῶν. Ἢ τὰ ἔθιμα ὑπάρχουσι πρὸ παντὸς νόμου, ἢ μετὰ
τὴν εἰσαγωγὴν αὐτοῦ νέα ἀναφαίνονται, ἢ διατηροῦνται τὰ προϋ-
πάρχοντα, διότι ἐξ ἀρχαιοτέρων χρόνων προσελήφθη, ὡς συνέβη
ἔνθα εἰσήχθη τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον, καὶ παρ' ἡμῖν.

Ταύτας τὰς τρεῖς ἐποχὰς δέον νὰ ἐξετάσωμεν κατ' ἰδίαν.

53. Περὶ τῆς πρώτης ἐποχῆς στερούμεθα ἀκριβῶν εἰδήσεων. Ἐκ
τῆς ἰδιότητος τῶν ἐθίμων ὅμως δυνάμεθα ἐξ ἐπαγωγῆς νὰ εἰκάσω
μεν. Καθόσον πηγὴ αὐτῶν εἶναι ἡ ἐνδόμυχος τοῦ ἔθνους περὶ τοῦ
δικαίου συνείδησις, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὴν παγίωσιν αὐ-
τῶν ἄνευ αὐστηρᾶς ἀμιξίας πρὸς ἀλλοεθνεῖς. Δι' αὐτῆς μόνης ἀπο-
φράττεται ἡ εἰσβολὴ ἑτερογενῶν στοιχείων, διαταραττόντων τὴν
σύμπνοιαν. Τὰ ἔθιμα ἐξ ἀνάγκης ἀνεγείρουσι μεσότοιχον, διαχω-
ρίζον τὸ ἔθνος ἀπὸ τῶν λοιπῶν, καὶ αὐτὸς ὁ χαρακτὴρ τῆς ἀμιξίας

---

(1) Puchta Gewohnheitsr. (Erlangen 1828 καὶ 1839). I. σ. 146. Savigny Syst. I. § 12.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἁπαντᾷ τῳόντι κατὰ τὰς πρώτας ἀρχὰς πάσης κοινωνίας πιστῶς ἐμμενούσης εἰς τὰ πάτρια.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὁμοφυὲς καὶ ὁμοιόμορφον τῶν στοιχείων τῆς κοινωνίας, δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀτάραχον διαδοχὴν τῆς αὐτῆς καταστάσεως. Πρὸς τοῦτο ἀπαραίτητον εἶναι νὰ ἐπικρατήσῃ ἐντὸς τῆς κοινωνίας τάξις προνομιοῦχος, ἥτις διὰ τῆς ἰδίας μονιμότητος καθίστησιν ἀμετάβλητα καὶ τὰ ἅπαξ παραδεδεγμένα. Ἡ τάξις αὕτη, εἴτε ἱεροκρατία, εἴτε γενοκρατία, εἴτε ἀριστοκρατία, ἀπανταχοῦ ἀναφαίνεται, ἐνῷ ἂν ὑποθέσωμεν νεήλυδας ἐπιλαμβανομένους τῶν πραγμάτων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ αὐτὴ παράδοσις καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα.

Μία μερὶς τοῦ ἔθνους γίνεται τοιουτοτρόπως ὁ φρουρὸς τῶν καθεστώτων, ἐπὶ βλάβῃ τῶν λοιπῶν, δυσφορούντων κατὰ τῆς ἀποκλειστικότητος.

Τοῦτο τὸ φαινόμενον αὐθαιρέτου δυναστείας ἐξαιρετικῆς τάξεως βλέπομεν ἐν Ῥώμῃ. Οἱ Πατρίκιοι εἶχον ὅλην τὴν διαχείρισιν τοῦ δικαίου. Αὐτοὶ μόνοι, ὄντες κάτοχοι τῆς συνηθείας καὶ τῶν παντοίων συμβολικῶν τύπων καὶ μόνοι ἑρμηνευταί, μετέδιδον τὴν περὶ τοῦ δικαίου γνῶσιν ὡς ἀπόκρυφον σοφίαν (1).

Εἶναι γνωστὴ ἡ μακρὰ πάλη τῶν εὐπατριδῶν πρὸς τὸ πλῆθος, ἥτις πληροῖ τὸ μέγιστον μέρος τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας. Διὰ τῶν ΙΒ' πινάκων ἔμελλεν ἐπὶ τέλους νὰ κατασταθῇ τὸ δίκαιον κατάδηλον, νὰ ἐκλείψῃ δὲ ἡ παρερμήνευσις ἢ ἡ ὑπόνοια περὶ αὐτῆς (2). Ἀλλ' ἡ θεραπεία ὑπῆρξεν ἀτελὴς, λόγῳ τῶν παντοίων τύπων καὶ τῆς ἀπαιτουμένης δεξιότητος πρὸς χείρισιν αὐτῶν. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δ' αἰῶνος ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης (ἐν ἔτει 303) συνετάχθη ἡ δωδεκάδελτος καὶ μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ ε' αἰῶνος συνεπληρώθη τὸ ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως, ὅτε ὁ Ἄππιος Κλαύδιος συνέγραψε τὰ τῆς διαδικασίας, ἃ ὁ Φλάβιος, εἴτε κατὰ παραγγελίαν ἐκείνου, εἴτε ὑπεξαιρέσας, ἐδημοσίευσεν (3).

---

(1) L. 2. §. 35. de orig. j. (1. 2). Ceteri autem ad hunc (Tib. Coruncanium) vel in latenti jus civile retinere cogitabant, solumque consultatoribus vacare potius, quam discere volentibus se praestabant.

(2) Διονύσιος X. 29.

(3) L. 2. § 6. de orig. j. (1. 2). Ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς ἡρμήνευον τὴν δωδεκάδελ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅταν ὁ Πομπώνιος λέγῃ, ὅτι μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Βασιλ
τὸ δίκαιον κατέστη ἀβέβαιον (jus incertum) ἕνεκα τῶν ἐθί
(1), προφανῶς ὑπαινίττεται τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν Πατρικίων, κα
τὸ ἴδιον συμφέρον ἑρμηνευόντων τὰς παραδόσεις.

54. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν γραπτοῦ νόμου τὰ ἔθιμα σχεδὸν
λείπουσιν, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἀναφαίνεται ἡ ἑρμηνεία τοῦ κειμέ
νόμου, ἥτις πολὺ διαφέρει, εἴκαι δι' αὐτῆς εἰσάγονται νέα δόγμα
Τοῦτο συνέβη ἐν Ῥώμῃ. Μετὰ τὴν δωδεκάδελτον δὲν μνη
νεύονται πλέον ἔθιμα, ἀλλ' ἑρμηνεία καὶ τῶν νομομαθῶν αὐθε
(interpretatio, auctoritas prudentium). Ἀλλὰ καὶ οἱ Π
τωρες ἐπηύξησαν τοὺς νόμους διὰ τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν (ce
jurisdictione) (2).

Ὅλα ταῦτα οἱ ὑπὲρ τῶν ἐθίμων συνηγοροῦντες συνεταύτισ
ὥστε ἀντὶ νὰ δείξωσι τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἐθίμων, ἐξύμνησαν
ἐπιστημονικὴν καὶ τὴν δικανικὴν ἑρμηνείαν.

Τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ Κικέρων. Τὸ τῆς συνηθείας δίκαιον, λέ
ἔλκει μὲν ἐκ τῆς φύσεως τὴν ἀρχήν, προήχθη ὅμως καὶ ηὔξησε
τῆς χρήσεως, ἡ δὲ ἀρχαιότης διὰ τῆς κοινῆς παραδοχῆς κατέσ
σεν αὐτὸ ἀχώριστον τῶν ἠθῶν (3). Ἀλλ' ἐντούτοις οὐδὲν ἄ
γνωρίζει παράδειγμα συνηθείας, πλὴν τῶν δογμάτων τῶν Πραι
ρων (4). Ἀλλαχοῦ πάλιν ὡς πηγὰς τοῦ δικαίου ἀπαριθμεῖ νόμ
δόγματα τῆς βουλῆς, προγενεστέρας ἀποφάσεις, γνώμας τῶν νο
διδασκάλων, δόγματα τῶν ἀρχόντων, συνήθειαν καὶ ἐπιείκειαν

τον. I. 2. § 7. 35. 36. 38. αὐτ. Livius IX. 46. Valer. Maximus I
2. Plin. H. N. XXXIII. 6. Cic. pro Mur. 11. de Orat. III. 33. Lacr
at. I. 15.

(1) L. 2. § 3. 4. de orig. j. (1. 2). Κατὰ τῆς μαρτυρίας ταύτης εἰς μάτην
νίσθη ὁ Puchta I. σ. 230 καὶ ἐπ.

(2) L. 13. de leg. (1. 3). Vel interpretatione, vel certa jurisdictione.
Σήξτου Αἰλίου ἡ Tripertita περιεῖχε τοὺς ιβ'. Πίνακας, τὴν ἑρμηνείαν καὶ
τύπους τῆς διαδικασίας. L. 2. § 38. de orig. j. (1. 2). Περὶ τοῦ ὅτι ἐλέγετ
jus Aelianum. Sanio Zur Gesch. der Röm. Rechtsw. σ. 26—28.

(3) Quod in morem vetustas vulgi approbatione perduxit. Cic. de inv
II. 53. 54.

(4) Αὐτ. 21. Eorum multo maxima pars, quae praetores edicere censuever

(5) Top. 5. Καὶ ἐνταῦθα ὁ Puchta I. σ. 46. 78 ἀμηχανῶν θεωρεῖ, ὅτι ὁ
κέρων ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐξωτερικῶν σημείων, οὐχὶ περὶ τῶν πηγῶν ἐθίμων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δὲν ἔδωκεν ἐκ παραδρομῆς τὴν τελευταίαν τάξιν εἰς τὰ ἔθιμα, ἀλλὰ διότι τοιαύτην εἰς τὸ ἑξῆς κατεῖχον.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου ἡ ἐξουσία τῶν Πραιτώρων ἐξέλιπεν, εἰς δὲ τὰς λύσεις ἐξόχων νομομαθῶν ἐδόθη αὐθεντικὸν κῦρος, ὡς ἐν ὀνόματι τοῦ Ἡγεμόνος ἐκδιδομένων (1). Ἔκτοτε θεωρητικῶς μόνον ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐθίμων καὶ ἐπικουρικῶς ἐν ἐλλείψει νόμου.

55. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν νομιμοδασκάλων τοιαύτην ἐπικουρικὴν θέσιν κατέχουσι τὰ ἔθιμα.

Ἔθιμον κατ' αὐτοὺς εἶναι σιωπηρὰ τοῦ δήμου συναίνεσις (tacita civium conventio, tacitus consensus) (2). Προβαῖνον κατὰ τὴν σταθερὰν ἐπανάληψιν τῶν ὁμοίων, ἐκ τῶν συμβαινόντων (rebus et factis) γίνεται γνωστόν, ἃ ἐπέχουσι τόπον ἐπιψηφίσεως (3). Ἐν τῇ σταθερότητι τῶν γινομένων ἐνυπάρχει ἡ περὶ τῶν ἐθίμων βεβαιότης καὶ ἀπόδειξις, ὥστε ἀντὶ νόμου λογίζονται τὰ *τοσοῦτον δοκιμασθέντα, ὥστε καὶ μὴ δεηθῆναι ἐγγράφου* (4).

Ὑποτίθεται τοιουτοτρόπως, ὅτι δὲν διαφιλονεικεῖται ἡ ὕπαρξις τοῦ ἐθίμου, ὅπερ εἶναι σπάνιον. Ἐν ἀμφισβητήσει ὅμως πρὸ πάντων ἐξεταστέον, ἂν ἐβεβαιώθη διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως (5).

Τοιαῦτα ἔθιμα, ἢ παρ' οὐδενὸς ἀμφισβητούμενα, ἢ ἤδη δικαστικῶς βεβαιωθέντα, οὐδὲν ἄλλο εἶναι, ἢ τοπικαί τινες συνήθειαι περὶ πραγμάτων σχεδὸν ἀδιαφόρων, περὶ ὧν δὲν γίνεται σπουδαία ἔρις.

Τοιαύτας τοπικὰς συνηθείας παρήγγειλεν ὁ Αὐτ. Ἀλέξανδρος τοὺς προέδρους τῶν ἐπαρχιῶν νὰ παραφυλάττωσιν ἐν ταῖς πόλεσι (oppidum), ἐν αἷς εὑρίσκουσι συχναζούσας (6).

Ἀλλὰ μόνον ἐπικουρικῶς ἐπετράπη ἡ χρῆσις τῆς συνηθείας. *Περὶ ὧν ἔγγραφος οὐ κεῖται νόμος παραφυλάττειν δεῖ τὸ ἔθος*

---

(1) L. 2. § 47. de orig. j. (1. 2). Primus divus Augustus, ut major juris auctoritas haberetur, constituit, ut ex auctoritate ejus responderent.

(2) Ulp. de leg. § 4. Gajus III. 82. § 9. 11. J. de j. nat. (1. 2). L. 32. 35. de leg. (1. 3). Β'. α'. 41. 44.

(3) L. 32. § 1. αὐτ. Ἀρμεν. Α'. α'. 34.

(4) L. 36. αὐτ. Β'. α'. 45. Ἀρμεν. Α'. α'. 20.

(5) L. 34. αὐτ. Ἀρμεν. Α'. α'. 37.

(6) L. 1. C. quae sit. (8. 53). Β'. α'. 50. Ἀρμεν. Α'. α'. 35.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τὴν συνήθειαν. Καὶ μάλιστα ἐν ἐλλείψει νόμου καὶ τ
κῆς συνηθείας ἡ ἐν Ῥώμῃ ἴσχυε καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν
Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέδωκε τὴν τιμὴν ταύτην εἰς τὴν Κωνστ
τινούπολιν (2).

Οὕτω ἐν τῇ χρήσει τῶν ἐφαρμοζόντων περισταλεῖσα ἡ συνή
ἐν ἐλλείψει νόμου, δὲν διέφευγε τὴν ἐξέτασιν, μὴ τυχὸν ἐκ πλα
αὐτῶν προῆλθεν. Ὥστε τὸ μὴ μετὰ λογισμοῦ (ratione) ἀλλὰ κ
πλάνην (errore) κρατῆσαν, δὲν τηρεῖται ἐν τοῖς ὁμοίοις (3).

56. Ἀκριβέστερον ὥρισε ταῦτα ὁ Μ. Κωνσταντῖνος εἰπών,
Τῆς συνηθείας καὶ τῆς χρήσεως ἡ αὐθεντία οὐκ ἐπὶ τοσοῦ
ἰσχύει, ὡς καὶ τὸν λογισμὸν καὶ τὸν νόμον ὑπερικᾶν (4).

Οὐδὲν, ἐξ ὧν ἀντέταξαν κατὰ τῆς ῥήσεως ταύτης, δύνατα
διασαλεύσῃ τὴν προφανῆ ἔννοιαν. Οὕτω ἐπανέλαβον πάλιν
λέξιν λογισμὸν πρὸ τοῦ νόμου, ὡς ἂν ἔλεγεν ὁ Αὐτοκράτωρ,
δὲν ὑπερισχύει τὸ ἔθιμον τοῦ λογισμοῦ τοῦ νόμου, ἀλλ' ὑπ
σχύει δῆθεν αὐτοῦ τούτου (5), ὅπερ καὶ ἐναντίον τοῦ κειμένου
ναι καὶ παράλογον.

Ἦ εἶπον, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν εἶχε τότε πρὸ ὀφθαλμῶν
νικὰ ἔθιμα, ὡς μὴ ὑπάρχοντα πλέον, ἀλλὰ μόνα τοπικά (6)
ἔλλειψις γενικῶν ἐθίμων εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι ἐδείχθησαν οὐ μ
τοῦ νόμου, ἀλλὰ καὶ τῶν τοπικῶν ἐθίμων ἀσθενέστερα. Ἀλλ
ὁ συλλογισμὸς οὗτος ἦτο ὀρθὸς, εἴπετο ὅτι τὰ γενικὰ ἔθιμα
καὶ τοῦ λογισμοῦ ἐπικρατέστερα, ὅπως τοῦ νόμου, ἐνῷ ἐμα
ρήθη τὸ ἐναντίον (7).

Πρὸς ἐνίσχυσιν προέταξαν τὸ ἀξίωμα, ὅτι διὰ τοπικοῦ ἐθ

---

(1) L. 32. pr. L. 33. de leg. (1. 3). Β'. α'. 41. 42. Οἱ δισταγμοὶ τῶν
c h t a I. σ. 88. S a v i g n y Syst. I. § 25 προέρχονται ἐκ τῆς ἀντιφάσεω
τὰ παρ' αὐτῶν δογματισθέντα.

(2) L. 1. § 10. C. de vet. j. (1. 17). § 7. J. de satisd. (4. 11). Θ ε ό φ
Δ'. ια'. 7. Ἄ ρ μ ε ν. Α'. α'. 33.

(3) L. 39. de leg. (1. 3). Β'. α'. 47.

(4) L. 2. C. quae sit. (8. 53). Β'. α'. 51.

(5) Ὡς ἂν εἶχε τὸ κείμενον ut rationem j u r i s vincat, aut legis. P u
I. σ. 81. II. σ. 199.

(6) S a v i g n y Syst. I. ἐν παραρτ. ε'.

(7) L. 39. de leg. (1. 3). Β'. α'. 47.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὡς μερικῆς βουλήσεως δὲν ἀναιρεῖται ὁ νόμος ὡς ἡ γενικὴ (1), ἀλλ' ἔπρεπε τότε νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ ῥήσει, ὅτι οὐδὲ τὸ γενικὸν ἔθιμον ἀναιρεῖται, ἐνῷ πρόκειται μόνον περὶ ἀντιθέσεως νόμου καὶ ἐθίμου.

Εἰς ἄλλον κατέφυγον περιορισμὸν τῆς ἐννοίας, ὅτι δῆθεν ὁ M. Κωνσταντῖνος ὁμιλεῖ περὶ τοιούτων μόνον διαταξεων, ῥητῶς ἀπαγορευουσῶν ἐναντία ἔθιμα (2). Ἀλλ' ἡ εἰκασία αὕτη ἀποκρούεται ἐκ τῶν γενικῶν λέξεων αὐτῆς τῆς διαταξεως. Κατ' ἄλλους πάλιν πρόκειται περὶ συγκρούσεως ἀρχαιοτέρων ἐθίμων πρὸς νεωτέρους νόμους (3), ὅτε οὐδεμία ἀνάγκη ὑπῆρχε τῆς διατάξεως, διότι οὐδεὶς ἠδύνατο ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν τῶν Αὐτοκρατόρων.

57. Ὅλη αὕτη ἡ φιλοτιμία κατὰ τῆς ἀντιγραφῆς τοῦ M. Κωνσταντίνου χρεωστεῖται εἰς τὴν ἀντίθεσιν αὐτῆς πρὸς τὴν ῥῆσιν Ἰουστινιανοῦ, εἰπόντος ὅτι: « Ὥσπερ ἡ θέσις τοῦ νόμου ἔγγραφός » ἐστιν ἢ ἄγραφος, οὕτω καὶ ἡ ἀναίρεσις αὐτοῦ ἢ δι' ἐγγράφου γί- » νεται νόμου ἢ δι' ἀγράφου, τοῦτ' ἔστι τῆς ἀχρησίας (4).»

Ἰδοὺ λοιπόν, ὅτι τὸ ἔθιμον εἶναι ἐπικρατέστερον τοῦ νόμου, ὅταν εἶναι γενικὸν διὰ τῆς ἀχρησίας (desuetudo). Κατὰ τί τάχα διαφέρει αὕτη τῆς χρήσεως ἐναντίου ἐθίμου (consuetudo contraria);

Κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ διαφορά, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἐνδεχομένη διαστολὴ μεταξὺ τούτων, ὅσον μεταξὺ ἁπλῆς καὶ μόνης ἀρνήσεως, ἢ ἀρνήσεως δι' ἀντιθέτου γεγονότος.

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν πλείστους νόμους ἀργήσαντας δι' ἀχρησίας, οἷον τὸν δι' ἐνιαυσίου συμβιώσεως (usus) γάμον (5), τὸ β' κεφάλαιον τοῦ Ἀκουιλίου νόμου (6), τὴν κουιριτικὴν κυριότητα καὶ ἄλλα παρ' Ἰουστινιανοῦ μνημονευόμενα παραδείγματα (7).

---

(1) Windscheid I. § 18.
(2) Vangerow I. § 16.
(3) Glück Comm. I. σ. 317. Busch Arch. XXVII. σ. 197.
(4) L. 32. § 1. de leg. (1. 3). Β'. α'. 41. Ἀρμεν. Α'. α'. 34.
(5) Gajus I. 82.
(6) L. 27. § 4. ad L. Aquil. (9 2).
(7) L. 1. C. de cad. toll. (6 51). Const. Haec quae necess. § 4. § 11. J. de j. nat. (1. 2).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅταν ἡ νομοθεσία εἶναι ἀρχαία, δὲν ὑπάρχωσι δὲ συλλογαὶ τῶν νόμων ἐν χερσὶ πάντων, εἶναι ἐπόμενον, ὅτι πολλὰ περιέρχονται εἰς ἀχρησίαν λησμονούμενα καὶ παρορώμενα. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανὸς ἀναθεωρήσας τὰ πάντα, πολλὰ εὗρεν ἀπηρχαιωμένα καὶ πολλοὺς ἀποξηρανθέντας κλάδους τῆς ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας βλαστησάσης νομοθεσίας ἀπέκοψεν, ὡς μὴ τρεφομένους πλέον ἐκ τοῦ χυμοῦ τοῦ κορμοῦ (1). Παράδειγμα λησμονηθέντος νόμου καὶ ἐκ τῶν ἐν Κώδικι προσληφθέντων ἐξ ἀγνοίας μνημονεύει αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανός (2).

Τὸ κακὸν τοῦτο τῆς λησμονησίας νόμων προέβη μετὰ Ἰουστινιανὸν σφοδρῶς ἐπιτεινόμενον, ὥστε οἱ Βυζαντινοὶ διετύπωσαν ὡς ἀξίωμα «δυνατὸν μὲν γὰρ ἐκ τῆς ἀσυνηθείας μὴ κεχρῆσθαι νόμῳ, οὐ μὴν ἐναντίως κεχρῆσθαι.» Ἡ ἐναντία χρῆσις εἶναι παρερμηνεία, ἐνῷ ἡ ἀχρησία εἶναι ἔλλειψις ἐφαρμογῆς.

58. Σήμερον ἡ μεταξὺ νόμων καὶ ἐθίμων σχέσις μετεβλήθη.

Ἐνῷ αἴφνης πρὸς διευθέτησιν τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως καταφεύγομεν εἰς τὸ ῥωμ. δίκαιον, οἷον ἦτο ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, παρελάβομεν νόμους κατὰ πολὺ ἀρχαιοτέρους τῶν ἡμετέρων ἐθίμων. Ἁπλῶς ὡς ἐκ τῆς χρονολογικῆς αὐτῶν διαδοχῆς ἔπεται, ὅτι τὰ ἔθιμα εἶναι ἐπικρατέστερα. Ἔτι μᾶλλον ἕπεται τοῦτο, διότι τὰ ἔθιμα ἐμφαίνουσι τὴν ἐνεστῶσαν ἡμῶν κατάστασιν, ἣν δὲν δυνάμεθα νὰ μετατρέψωμεν κατὰ τὰ ἀρχαῖα. Ἡ κοινωνία ὡς ἔχει δὲν ὀπισθοδρομεῖ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Βασιλικῶν, ἤτοι μέχρι τοῦ Θ' αἰῶνος, οὐδὲ ἀποκόπτεται ἀλογίστως καὶ ἄνευ προηγουμένης ἐξετάσεως ὅ,τι ὑπάρχει ἐν τῇ κοινωνίᾳ πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν συμφυὲς καὶ ὁμότροπον. Ἄρα τὸ ῥωμ. δίκαιον προσελάβομεν ἐπικουρικῶς, ἐν ἐλλείψει ἐθίμου, καὶ καθόσον μάλιστα πολλὰ ἐξ αὐτοῦ εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν ἡμῶν, οἷον ἡ δουλεία καὶ τὰ παραπλήσια.

Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ κατὰ τὸν νόμον 23 Φεβρουαρίου 1835 ὡρίσθη ὅτι «Τὰ ἔθιμα, ὅσα πολυχρόνιος καὶ ἀδιάκοπος συνήθεια, ἡ ἀποφάσεις δικαστικαὶ καθιέρωσαν, ὑπερισχύουν, ὅπου ἐπεκράτησαν.

(1) L. 1. § 10. C. de vet. jure (1. 17).

(2) Νεαρὰ 66. κεφ. α'. § 1. Τοιγαροῦν καὶ μέχρι νῦν, καίτοι παλαιᾶς ἤδη τῆς διατάξεως οὔσης, καὶ ἐν τῷ ἐπωνύμῳ ἡμῶν κειμένης τῶν διατάξεων βιβλίῳ—ὅμως πολλοὶ παρὰ τὴν αὐτῆς διέθεντο δύναμιν, ἀγνοήσαντες αὐτῆς τὴν νομοθεσίαν, κτλ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τοιαύτη ὑπῆρξε καθ' ὅλην τὴν ἑσπερίαν Εὐρώπην ἡ σχέσις τοῦ ῥωμ. δικαίου πρὸς τὰ ἔθιμα (1), διότι τὰ ἔθνη ὠφελοῦνται ἐκ τῶν ἀρχαίων, ἀλλὰ δὲν ἀρχαΐζουσιν.

59. Ὅταν τὰ ἔθιμα εἶναι ἐπικρατέστερα τοῦ ὡρισμένου καὶ ἀκριβοῦς γράμματος τοῦ νόμου, ἀπαραίτητος συνέπεια εἶναι, ὅτι πρέπει ν' ἀποδεικνύωνται.

Κατὰ τὴν πρώτην ἐποχὴν, ὅτε ὁ γραπτὸς νόμος εἰσέτι δὲν ἀνεφάνη, τὰ ἔθιμα διαχειρίζεται ἀποκλειστικὴ τάξις, ὡς κτῆμα αὐτῆς, ἥτις μόνη περὶ αὐτῶν γινώσκει.

Κατὰ τὴν δευτέραν ἐποχὴν, μετὰ τὸν γραπτὸν νόμον, τὰ ἔθιμα εἶναι μᾶλλον ἀνάπτυξις τοῦ νόμου καὶ δικανικὴ συνήθεια, διὸ δὲν εὕρομεν ἐν ῥωμ. δικαίῳ περὶ ἀποδείξεως κανόνας, ἀλλὰ πρὸς ἀσφάλειαν ζητοῦνται δικαστικαὶ ἀποφάσεις (2).

Ὅταν ὅμως προτάσσωνται τὰ ἔθιμα, ἅμα ὁ δικαστὴς δὲν περιορίζεται διὰ τῆς ἀποδείξεως, ἐκλείπει πᾶσα ἐγγύησις περὶ τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου, διότι κατὰ τὸ δοκοῦν δύναται νὰ πλάσῃ ἔθιμα ἀνύπαρκτα, ἀντιποιούμενος ἔργα νομοθέτου.

Πρὸς ἀντίκρουσιν τούτου ἀντέταξαν τὸ ἀξίωμα, ὅτι ὁ δικαστὴς γινώσκει τὸν νόμον (jus novit curia). Ἅμα τὸ ἀξίωμα δὲν ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ δικαστὴς δικάζει κατὰ τὸν νόμον, εἶναι σφαλερόν, μετατρέπον τὸν δικαστὴν εἰς νομοθέτην.

Διὰ τῆς δημοσιεύσεως οἱ νόμοι γίνονται τοῖς πᾶσι γνωστοί, κατὰ μείζονα δὲ λόγον εἰς τὸν δικαστὴν, ὅστις ὀφείλει νὰ γινώσκῃ καὶ τὴν ὀρθὴν αὐτῶν ἔννοιαν.

Τὰ ἔθιμα ὅμως στεροῦνται τῆς προηγουμένης ταύτης δημοσιεύσεως, ἐν τῇ ζώσῃ καὶ ἀγράφῳ μνήμῃ σωζόμενα. Ἐκ τῆς ἀποδείξεως ἐπομένως βεβαιοῦται ἡ ὕπαρξις αὐτῶν, ὅπως τοῦ νόμου ἐκ τῆς δημοσιεύσεως (3). Δι' ὃν λόγον δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν δικα-

---

(1) Ἡ Γαλλία διῃρεῖτο εἰς Pays du droit coutumier καὶ Pays du droit écrit, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ γραπτοῦ νόμου τὰ ἔθιμα ἦσαν ἐπικρατέστερα. Merlin Quest. Revoc. de testam. § 2. ἔνθα ὄρα τὴν ἐπιστολὴν τοῦ D'Aguesseau. Ἐν Γερμανίᾳ Savigny Syst I § 18.

(2) Καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ ἔθιμα ἀποτελοῦσι μᾶλλον δικανικὴν συνήθειαν (Commun law). Reeves hist. of the englisch law. (1814) I 2.

(3) Δὲν ἀντικρούει ταῦτα ὁ Savigny Syst. I. § 30. λέγων ἀπαγωγικῶς, ὅτι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στὴν ν' ἀναπληρώσῃ οἴκοθεν μὴ προβληθέντα πράγματα, διὰ τὸν αὐτὸν δὲν δύναται παρ' αὐτοῦ ν' ἀναπληρωθῇ μὴ προταθὲν ἔθιμον, μὴ τυχὸν ἀποκλεισθῇ ἡ κατὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἀντίρρησις, ἐξ ἧς μέλλει νὰ φωτισθῇ ὁ δικαστὴς περὶ τῆς ἀξιουμένης παρ' αὐτοῦ γνώσεως (1).

Ὁ προτασσόμενος κίνδυνος, μὴ περιπέσωσιν εἰς ἀχρηστίαν τὰ ἔθιμα, ὅταν οὐδὲ οἱ διάδικοι ἐπικαλῶνται αὐτά, οὐδὲ ὁ δικαστὴς ἀναπληροῖ τὴν σιωπὴν τῶν διαδίκων, δὲν εἶναι σπουδαῖος, διότι προτιμότερον εἶναι τότε νὰ ἐφαρμόσῃ ὁ δικαστὴς τὸν νόμον, ἢ νὰ σχηματίσῃ ἔθιμον παρ' αὐτοῦ μόνου γινωσκόμενον. Ἐκ τούτου μάλιστα εἰκάζεται, ὅτι ἔπαυσεν ἰσχύον, καὶ ἐπὶ ὑποθέσει, ὅτι ἄλλοτε ποτὲ ἀνεφάνη. Ἡ ἱστορικὴ γνῶσις ἐθίμων δὲν ἀρκεῖ, ἐὰν ταῦτα δὲν ἐξακολουθῶσιν ἐπικρατοῦντα, ἐνῷ ὁ δικαστής, ἐμπιστευόμενος εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐρεύνας καὶ ἴσως φιλοτιμούμενος νὰ δείξῃ ἀρχαιολογικὴν πολυμάθειαν, ἐκθάπτει ἐκ τοῦ βυθοῦ τοῦ παρελθόντος πολλὰ ἀμαρτύρητα καὶ ἀφερέγγυα, ἃ οὐδεὶς ἐκ τῶν ζώντων ἐνθυμεῖται.

Ἀλλ' ἡ περὶ τούτου διαφορὰ τῆς γνώμης κυρίαν αἰτίαν ἔχει τὴν θεωρίαν τῶν πρεσβευόντων, ὅτι ὁ δικαστὴς εἶναι δημιουργὸς τοῦ δικαίου, καὶ ὄργανον γενέσεως αὐτοῦ, ἐνῷ εἶναι μόνον ἐφαρμοστής, μὴ ὑπερβαίνων τὰ ὅρια τῆς ἑρμηνείας.

60. Σχεδὸν οὐδὲν δύνανται νὰ ἐπικαλεσθῶσιν ἐκ τῆς ἱστορίας παράδειγμα δικαστῶν οἴκοθεν ἀναπληρούντων ἔθιμα.

Εἴδομεν ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἐδέχοντο τὴν συνήθειαν, ὅτε ἀμφισβητηθεῖσα ἐν δικαστηρίῳ ἐβεβαιώθη (2).

Ἐν Γερμανίᾳ ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1065 ἔχομεν μαρτυρίαν, ὅτι τὰ ἔθιμα ἀπεδεικνύοντο δι' ἐνόρκων μαρτύρων κατὰ τὴν τότε τάξιν τῶν δικαστηρίων, δικαζόντων παρουσίᾳ τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐπευφήμει ἢ ἀπεδοκίμαζε τὰς ἀποφάσεις καὶ ἠρωτᾶτο περὶ τοῦ ἐφαρμοστέου δικαίου (3).

ἔπρεπε τότε ν' ἀποδειχθῇ καὶ τοῦ νόμου ἡ δημοσίευσις. Οὐδεὶς ἀντιλέγει, ἐὰν ἀμφισβητῆται.

(1) Savigny αὐτ. παραδεχόμενος τὸ πρῶτον, ἀντιλέγει ὡς πρὸς τὸ δεύτερον.

(2) L. 34. de leg. (1. 3). Β'. α'. 43. Ἀπαρεσκόμενος εἰς τὴν μαρτυρίαν ταύτην ὁ Savigny αὐτ. ἐξάγει πορίσματα ἐκ γενικῆς θεωρίας.

(3) Grimm Deutsche Rechtsalt. II, σ. 772. Maurer Gesch. des altdeutsch. Gerichtsv. σ. 31 καὶ 83.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν Γαλλίᾳ, πρὶν γραφῶσι τὰ ἔθιμα, ἀπεδεικνύοντο διὰ τοῦ πλήθους (par turbes) καὶ διὰ μαρτύρων (1). Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Καρόλου Ζ' (1453) μέχρι Καρόλου Θ' (1586) κατεγράφησαν ὑπὸ τὸ βασιλικὸν κῦρος (lettres patentes) (2). Τὰ γραπτὰ ἔθιμα ὠνομάσθησαν ἔκτοτε coutumes, τὰ ἄγραφα usages. Φιλονεικεῖται, ἂν ἐκ τῶν γραπτῶν μόνα τὰ κυρωθέντα (homologuées) ἀντὶ νόμου ἐλαμβάνοντο (3), ἢ ἂν εἶχον τὴν αὐτὴν δύναμιν ὅλα τὰ γενικὰ ἔθιμα ἐπαρχίας, οὐχὶ ὅμως τὰ τοπικὰ πόλεων καὶ κωμῶν (4). Ἡ συλλογὴ τῶν συνηθειῶν τῶν Παρισίων, καταρτισθεῖσα ἐν ἔτει 1510, ὑπῆρξεν ἡ κυριωτέρα πηγὴ τοῦ νέου Κώδικος (5).

Καὶ ἐν Γερμανίᾳ τὰ ἔθιμα ἐγράφησαν, πολλάκις ἀποδειχθέντα καὶ καθ' ἕκαστον τόπον συλλεχθέντα (6).

61. Κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον τοῦ 1835 δεκτὸν ἐγένετο τὸ σύστημα τῆς αὐστηρᾶς ἀποδείξεως, προτιμωμένων τῶν ἐθίμων, ὅσα πολυχρόνιος καὶ ἀδιάκοπος συνήθεια, ἢ δικαστικαὶ ἀποφάσεις καθιέρωσαν.

Προστίθεται τῆς Πολ. Δικονομίας ἡ ἐν ἄρθ. 245 διάταξις ἐπιτρέπουσα τῶν ἐθίμων τὴν ἀπόδειξιν καὶ ἡ ἐν ἑπομένῳ ἄρθρ. 246, ὅτι τὸ πασίδηλον, ἅμα ἀμφισβητούμενον, εἶναι ἀναγκαίως ἀποδεικτέον. Ἐφαρμόζονται ἑπομένως ἐπὶ ἐθίμων οἱ κοινοὶ περὶ ἀποδείξεως κανόνες, ὥστε οὐδὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀναπληρώσῃ εἰς τὸν δικαστήν, μὴ δυνάμενον ἄλλοθεν ν' ἀντλήσῃ τὰ τῆς ἀποδείξεως, εἰμὴ ἐξ αὐτῆς τῆς διαδικασίας (7).

---

(1) Préface du conseil de Pierre Defontaines. Ἐπὶ Λοδοβίκου Θ', ἤτοι κατὰ τὸν ιγ'. αἰῶνα Denisart v. Notoriété.

(2) Ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ ταῦτα συλλογὴ Klimrath etude sur les coutumes. Paris 1837.

(3) Ὡς φρονεῖ ὁ Denisart v. Coutumes.

(4) Merlin Quest v. Coutumes § 2. Dalloz Lois 34.

(5) Ὅρα περὶ τούτων Aubry et Rau I. σ. 140.

(6) Τὰ γραπτὰ λέγονται Weisthümer. Ὅρα τὴν μνησθεῖσαν συλλογὴν τοῦ Grimm καὶ Eichhorn deutsch. Privatr. § 5. 11. 26.

(7) A. Π. 193 (1838) ὁ Puchta II. σ. 260 καὶ ἐπ. ἐστηρίχθη πρὸ πάντων ἐπὶ τοῦ ἐναντίου ἀξιώματος τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῶν καθολικῶν, ὅτι τὸ πασίδηλον δὲν χρήζει ἀποδείξεως. Notorium non eget probatione c. 8. 10 X. de cohab. cler.—ὅπερ οὐδὲ ἐν Γαλλίᾳ ἴσχυσε. Toullier VIII. § 13.—Ὁ Van-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τί εἶναι τὸ ἀποδεικτέον;

Τὸ ἔθιμον περιέχει μὲν κανόνα τοῦ δικαίου κατὰ τὴν περὶ αὐτοῦ κοινὴν συνείδησιν, ἀλλ' ἅμα δὲν ὑπάρχει παράδειγμα ἐφαρμογῆς, εἶναι ἁπλοῦν γνωμικὸν τοῦ τυχόντος. Ἡ λεγομένη σιωπηρὰ συναίνεσις (tacitus consensus) εἶναι αὐτὴ ἡ διὰ τῶν παραδειγμάτων βεβαιουμένη τήρησις τοῦ ἐθίμου, ὡς ἐπικρατοῦντος, τὰ δὲ κοινῶς θρυλούμενα ἀποφθέγματα περὶ δικαίου δὲν εἶναι ἔθιμα, ἅμα πράγματι δὲν ρυθμίζεται πρὸς αὐτὰ ἡ κοινωνία.

Τοῦτο ἐμφαίνεται ἐν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ, καθ' ὃν ἀπαιτεῖται τὸ *πολυχρόνιον* καὶ *ἀδιάκοπον* τῆς συνηθείας. Ὅταν ὑπάρχωσι τελευταῖα παραδείγματα ἐναντία, ἡ συνήθεια διεκόπη, στερηθεῖσα τοῦ κυριωτέρου προσόντος.

62. Ὅσοι ἐπολέμησαν τὴν ἀνάγκην τῆς διὰ παραδειγμάτων ἀποδείξεως, ἀντέταξαν, ὅτι τὸ ἔθιμον δὲν εἶναι ἁπλοῦν γεγονός, ἀλλὰ περιέχει γενικὸν κανόνα τοῦ δικαίου, περὶ οὗ κυρίως πρόκειται, καὶ ὅτι δὲν ἀπαιτοῦνται πράξεις τῶν πλείστων, ὅπως ἐξαχθῇ ἡ σιωπηρὰ τῆς κοινωνίας συναίνεσις (1).

Ἀλλ' ἅμα οἱ ἐν τοῖς ἐθίμοις κανόνες δὲν κατεγράφησαν συλλεχθέντες ὑπὸ τὸ κῦρος τῆς πολιτείας, εἶναι ἀπηχήματα ἀδέσποτα, οὐδόλως ἐμφαίνοντα τὴν γενικὴν παραδοχήν. Αὕτη ἐκ μόνων τῶν παραδειγμάτων ἐξάγεται, ὅπως εἶπε καὶ ὁ Ἰουλιανὸς (rebus et factis) (2). Οὐδ' αὐτὸς ἐνόησεν ὅμως, ὅτι ἀπαιτοῦνται τόσα παραδείγματα, ὥστε νὰ ἐμφαίνεται τῆς πλειονοψηφίας ἡ βούλησις, διότι δὲν πρόκειται περὶ ἐπιψηφίσεως, ἀλλὰ σιωπηρᾶς παραδοχῆς. Μεμονωμένον παράδειγμα καὶ ὅλως παροδικὸν οὐδόλως ἐξηγεῖ τὸ γενικὸν φρόνημα (3). Ἀλλ' ὅταν τὰ παραδείγματα ὁπωσοῦν ἐπαναλαμβάνωνται, μὴ ἀναιρούμενα δι' ἐναντίων, ἀρκούντως ἐμφαίνεται τὸ συνεχὲς καὶ ἡ σταθερὰ γνώμη (4).

---

g e r o w l. § 17 ἠκολούθησε μέσην γνώμην, ὅτι ὁ δικαστὴς ἀμφιβάλλων διατάττει ἀπόδειξιν, ἐπικαλούμενος L. 1. C. quae sit (8. 53). L. 2 § 6. de test. (22 5). pr. J. de off. jud. (4. 17). Νεαρὰ 106.

(1) Οὕτω π. χ. ὁ T o u l l i e r I. § 59 ὡς προσὸν ἀπαιτεῖ τὴν γενικὴν τήρησιν. Il faut qu'il soit observé par la généralité des habitants.

(2) L. 32. § 1 de leg. (1. 3). Β'. α'. 41. (3) Une fois n'est pas coutume.

(4) A. Π. 27 (1835). 163 (1838). 35 (1841). 162 (1848). 175 (1849). 81 (1855). 204 (1861]. 331 (1864).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκ τούτων συνάγομεν, ὅτι δὲν εἶναι ἁρμόδιοι *εἰδήμονες*, ὅπως βεβαιώσωσι περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐθίμου ἁπλῶς καὶ ἄνευ παραδειγμάτων (1). Δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἐννοίας τῶν παραδειγμάτων καὶ τοῦ ἐξ αὐτῶν κανόνος, διότι ταῦτα εἶναι ἔργον τοῦ δικαστοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὑπαρκτοῦ τοῦ ἐθίμου, τοῦτο δὲ εἶναι γεγονὸς διὰ μαρτύρων ἀποδεικτέον, οἵτινες ὑποτίθενται εἰδήμονες. Ἂν ὅμως οὗτοι ὡς ἐκ τρίποδος βεβαιοῦσι περὶ κανόνος ἐθίμου, οὐδὲν ἔχοντες νὰ δείξωσι παράδειγμα, μᾶλλον πειθουσιν, ὅτι τὸ ἔθιμον, ἴσως ἄλλοτε ὑπάρξαν, ἐξέλιπε (2).

Τὰ παραδείγματα εἶναι διὰ τοῦτο ἀπαραίτητα, ἅμα δὲ δὲν ἀναφαίνονται ἐναντία, καὶ ὀλίγα τινὰ ἀρκοῦσι, διότι τεκμαίρεται, ὅτι συχνάκις δὲν ἐπανελήφθη ἡ αἰτία, ἀλλ' ὁσάκις ἐδόθη περίστασις, ἐλύθη ὁμοιομόρφως.

Τοῦτο δηλοῦται ἐν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ, καθ' ὃν ἀπαιτεῖται τὸ ἀδιάκοπον, ὥστε τὰ πολλὰ παραδείγματα, διακοπτόμενα δι' ἐναντίων, εἶναι ἀσθενέστερα τῶν ὀλίγων, ἀλλὰ μὴ διακοπτομένων.

Ἡ ἔκφρασις αὕτη τοῦ ἡμετέρου νόμου εἶναι προσφορωτέρα τῆς ἄλλοτε ἐν χρήσει, ὅτι ἀπαιτοῦνται συχνὰ παραδείγματα (actuum frequentia).

Ἡ περὶ τούτου ἐκτίμησις ἀνήκει πάντως εἰς τὸν δικαστήν, ὅστις ἐκ τῶν παραδειγμάτων ἐξάγει τὸ πόρισμα τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐθίμου καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ περιεχομένου κανόνος τοῦ δικαίου. Οὕτω ἐκπληροῦται τὸ ἀπόφθεγμα, ὅτι ὁ δικαστὴς γινώσκει τὸν νόμον (jus novit curia), ἄνευ ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας.

Περὶ ὁμοιομόρφου οὐδὲν λέγεται ἐν τῷ νόμῳ, ἀλλὰ τί εἶναι τὸ ἀδιάκοπον, εἰμὴ τὸ ὁμοιόμορφον.

63. Οὐδὲν λέγει τὸ ἀδιάκοπον, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ καὶ τὸ πολυχρόνιον (temporis diuturnitas). Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου, ὅσον πυκνὰ ἂν εἶναι τὰ παραδείγματα, δὲν παρέχουσι τεκμήριον τῆς παραδοχῆς

---

(1) Ἀντιδοξοῦσι Puchta II. σ. 125. 134. Savigny Syst. I. § 30.

(2) A. Π. 33 (1849). Ἐν 162 (1848) δὲν ἐδέχθη πιστοποιητικὰ Ἀρχιερέων, ἃ κατὰ τὸν κ. Οἰκονομ. § 118 ὑποσ. 8. ἠδύναντο ἁπλῶς νὰ ληφθῶσιν ὡς τεκμήρια. A. Π. 387 (1861). Ἄλλοτε ἐν Γαλλίᾳ ἦσαν ἐν χρήσει τὰ λεγόμενα actes de notoriété, ἤδη ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰς διατάξεις τῆς δικονομίας. Dalloz Lois 118.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς κοινωνίας, ἥτις δὲν ὑπῆρξε χθὲς καὶ σήμερον. Τὸ πολλάκις μετακινούμενον δὲν εἶναι ἔθιμον, ἀλλὰ τὸ ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατὰ τὸ αὐτὸ κείμενον.

Δὲν ἀπαιτοῦμεν ὅμως, ὡς τινὲς ἀπεφάνθησαν, τὸ διάστημα παραγραφῆς (1), διότι δὲν πρόκειται περὶ δεσμεύσεως τῆς κοινωνίας διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου, ἀλλὰ περὶ τοῦ κρατήσαντος ἐν αὐτῇ ῥυθμοῦ.

Ἐκ πόσου χρόνου ἐξάγεται ἡ σταθερὰ καὶ ἔμμονος κατάστασις, εἶναι ἔργον τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ δικαστοῦ. Ἐν γένει παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ ἀνατρέχων εἰς ἀπομεμακρυσμένην ἀρχαιότητα χάριν τοῦ πολυχρονίου ἀπομακρύνεται τῆς ἐνεστώσης ἐποχῆς, περὶ ἧς πρόκειται, ὁ δὲ περιοριζόμενος εἰς παραδείγματα ὅλως πρόσφατα, παραλείπει τὸ στοιχεῖον τῆς σταθερᾶς καὶ ἀμεταπτώτου ἐφαρμογῆς. Οἱ νόμοι ἐν τῷ ἅμα καταρτίζονται, ἀλλὰ τὰ ἔθιμα εἶναι προϊὸν τοῦ χρόνου. Τὰ ἐπ' ἐσχάτων γινόμενα ἐμφαίνουσι τάσιν πρὸς σχηματισμὸν νέου ἔθιμα, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἀσφαλῆ καὶ ἀναμφισβήτητον αὐτοῦ ὕπαρξιν.

64. Τὰ παραδείγματα πρέπει νὰ εἶναι σπουδαῖα, ἐμφαίνοντα τὴν περὶ τοῦ δικαίου πεποίθησιν (necessitatis opinio). Ὅ,τι γίνεται, οὐχὶ ἐν τῷ φρονήματι, ὅτι οὕτως ἔχει τὸ δίκαιον καὶ ὅτι τοιαύτη εἶναι ἡ περὶ αὐτοῦ γνῶσις, ἀλλὰ κατὰ ἁπλῆν ὑποχώρησιν τοῦ ἀσθενεστέρου, καὶ ἕνεκεν ἐλλείψεως μέσων πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ δικαίου, δὲν ἐμφαίνει τὴν ὕπαρξιν ἔθιμου καὶ τὴν κοινὴν συγκατάθεσιν.

Ἡ ἔρευνα αὕτη εἶναι ὅλως νομικὴ καὶ εἰς τὸν δικαστὴν ἁρμόζει.

Οὕτω νοουμένη ἡ παρατήρησις τῶν Ῥωμαίων, ὅτι τὸ μὴ μετὰ λογισμοῦ (ratione) εἰσενεχθὲν δὲν ἀποτελεῖ ἔθιμον (2), ἔχει ὀρθὴν ἔννοιαν. Ὡς μὴ μετὰ λογισμοῦ ἀντιτάσσεται τὸ κατὰ πλάνην, τοῦτο δὲ εἶναι τὸ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ δικαίου. Τί ἔπραξαν ἄνθρωποι ἀγροῖκοι ἐν τῇ ἀμαθείᾳ αὐτῶν καὶ μὴ ἔχοντες εἴδησιν περὶ τοῦ ὑπάρχοντος δικαίου, δὲν φέρει τὴν ἀπόδειξιν ἔθιμου. Ἂν ὅμως ὑποκρύπτεται ἡ ἔννοια, ὅτι τὸ κοινὸν παραδεχθὲν τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον ἔθιμον ἐπλανήθη περὶ τὴν ὀρθὴν τοῦ δικαίου ἰδέαν, δὲν εἶναι ὀρθή, διότι τὸ κοι-

---

(1) Glossa ad L. 32. de leg. (1. 3). καὶ ad L. 2. C. de leg. (1. 14).

(2) L. 39. de leg. (1. 3). Β'. α'. 47. Ἄρμεν. Α'. α'. 37.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νὸν φερόμενον κατὰ τὴν οἰκείαν αὐτοῦ ροπὴν δὲν πλανᾶται, οὐδὲ εἶναι δεκτὸν τὸ κριτήριον τοῦ τυχόντος περὶ τοῦ ὀρθοῦ, ὅπως λογισθῇ πλάνη πᾶσα ἀπ' αὐτοῦ παρέγκλισις.

Παρὰ Ῥωμαίοις συνέβαινεν ἡ ἐξ ἀγνοίας νόμων ἐπικράτησις συνηθείας, ἥτις ἀποδοκιμάζεται. Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν τὰ ἔθιμα ἐκρίθησαν ἐπικρατέστερα τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων, ὥστε ἡ ἐξ ἀγνοίας αὐτῶν συνήθεια δὲν εἶναι ἀποδοκιμαστέα.

Εἰς τὴν διάταξιν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὅτι τὸ ἔθιμον δὲν ὑπερνικᾷ τὸν λογισμὸν(1)μᾶλλον ἀποδοτέα εἶναι ἡ ἔννοια, ὅτι δὲν ὑπερνικᾷ τὴν ἠθικὴν τάξιν. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ εὑρεθῇ ὁ λόγος τοῦ ἐθίμου. Ὡς παρετήρησαν οἱ ἀρχαῖοι, ἐὰν πολυπραγμονῶμεν, ζητοῦντες τὸν λόγον τῶν νόμων, εὐκόλως ἀνατρέπομεν αὐτούς (3).

Δυνάμεθα ὅμως νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν τὸ ἔθιμον ἀντίκειται εἰς τὴν ἠθικήν. Κατὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους βελτιοῦται ἡ περὶ ἠθικῆς συνείδησις, ὅ,τι δὲ εἶνε πρὸς αὐτὴν ἀσυμβίβαστον, δὲν δύναται πλέον νὰ ἐμφαίνῃ κατάστασιν δικαίου (3).

65. Ὁ ἡμέτερος νόμος ὡς μέσον ἀποδείξεως παραδέχεται τὰς δικαστικὰς ἀποφάσεις, δὲν ἔπεται ὅμως, ὅτι πλὴν τῶν ἄλλων ἀποδεικτικῶν μέσων ἀπαιτοῦνται πάντοτε τοιαῦται, διότι διαζευκτικῶς ἀπαριθμοῦνται(4), ἀλλ' ἡ ἔννοια τοῦ νόμου εἶναι, ὅτι ἀποβαίνουσι περιτταὶ ἄλλαι ἀποδείξεις, ὅταν ὑπάρχωσιν ἀποφάσεις βεβαιοῦσαι τὸ ἔθιμον. Δὲν ἀποτελοῦσιν αὗται δεδικασμένον, ὡς μεταξὺ ἄλλων ἐκδοθεῖσαι (Πολ. Δικον. Ἄρθρ. 274), ἀλλὰ μέσον ἀποδείξεως. Ἐκ τῆς κρίσεως τοῦ δικαστηρίου ἤρτηται ἡ περὶ τούτου ἐκτίμησις, οὐδὲ προσδιορίζεται ὁ ἀριθμός, ὥστε καὶ δύω μόναι δύνανται νὰ φανῶσιν ἀρκοῦσαι, ὅταν δὲν μένῃ δισταγμός, ὅτι μετ' ἐπιμελείας διεξήχθη ἡ ἀπόδειξις.

Αἱ ἀποφάσεις δύνανται νὰ εἶναι ἀποδείξεις καὶ περὶ μὴ ὑπάρξεως τοῦ ἐθίμου, ἂν δι' αὐτῶν ἐβεβαιώθησαν ἐναντία παραδείγματα, ἂν ὅμως ἁπλῶς στηρίζωνται εἰς τὴν ἔλλειψιν παραδειγμάτων δὲν δύνα-

---

1) L. 2. quae sit (8. 53). Β'. α'. 51.

2) L. 20. 21. de leg. (1. 3). Β'. α'. 30. 31. Ἀρμεν. Α'. α'. 26.

3) Νεαρὰ 131. κεφ. α'. Τὰ γὰρ κακῶς ἐπινοούμενα οὐδὲ μακρᾷ συνηθείᾳ βεβαιοῦσθαι βουλόμεθα. Α. Π. 230 (1838).

4) Α. Π. 163 (1847).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ται τὸ δικαστήριον ν' ἀρνηθῇ τὴν ἀπόδειξιν τῶν ἀγνώστων εἰς τοὺς ἄλλοτε ἐπιχειρήσαντας αὐτήν. Δὲν ἀρνούμεθα ὅμως, ὅτι πολλαὶ τοιαῦται ἀποφάσεις περὶ μὴ ὑπάρξεως ἐθίμου καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους εἶναι αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς παραδείγματα μὴ ἐφαρμογῆς αὐτοῦ.

Πλήρες μέσον ἀποδείξεως εἶναι ἀρχαῖα ἔγγραφα ἐν τοῖς ἀρχείοις τοπικῶν Ἀρχῶν, ἐπὶ τούτῳ γενόμενα πρὸς βεβαίωσιν τῆς κοινῆς παραδοχῆς τοῦ ἐθίμου. Τοιαῦτα ἀνεφάνησαν παρ' ἡμῖν κατὰ τόπους (1), ὅτε ἐπὶ Ἀντιβασιλείας ἐζητήθη δι' ἐγκυκλίου παρ' ὅλων τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν ἀπάντησις περὶ ἐθίμων ἐπὶ ὡρισμένων θεμάτων. Αἱ ἁπλαῖ πληροφορίαι τῶν τότε δημογερόντων περὶ τῶν γνωστῶν εἰς αὐτοὺς ἐθίμων οὐδόλως ἐμφαίνουσι τὴν κοινὴν παραδοχήν, ἀλλ' ἁπλῶς τὴν ἀτομικὴν γνώμην τῶν τότε ἀπαντησάντων.

Ἀμφισβητεῖται, ἂν δι' ὅρκου βεβαιοῦται ἡ ὕπαρξις ἐθίμου. Εἰ μὲν θέμα τοῦ ὅρκου εἶναι ἡ ὕπαρξις παραδείγματος, δὲν ἀποκλείεται τὸ μέσον τοῦτο τῆς ἀποδείξεως. Εἰ δὲ πάλιν θέμα τοῦ ὅρκου εἶναι ἡ ἐν γένει ὕπαρξις τοῦ ἐθίμου, δὲν εἶναι τὸ κατάλληλον μέσον, διότι εἶναι πόρισμα κρίσεως, ἥτις ἀποκλειστικῶς ἀνήκει εἰς τὸν δικαστήν. (2).

66. Κατὰ τὸ γράμμα τοῦ ἡμετέρου νόμου, ὅτι τὰ ἔθιμα ὑπερισχύουσιν, ὅπου ἐπεκράτησαν, ἐδόθη τὸ κῦρος εἰς τὰ τοπικὰ ἔθιμα, διότι δὲν ὡρίσθη ὡς προσὸν ἡ ἐν ἐκτεταμένῃ περιφερείᾳ δήμου, ἐπαρχίας ἢ νομοῦ χρῆσις τοῦ ἐθίμου.

Τὸ ἐντεῦθεν συμπέρασμα μάλιστα εἶναι, ὅτι τὰ τοπικὰ εἶναι ἐπικρατέστερα τῶν γενικῶν, ἤτοι τῶν κατ' ἐπαρχίαν, νομούς, ἢ καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν, διότι τὸ τοπικὸν ἐπεκράτησεν ἐν τῷ ὡρισμένῳ τόπῳ (3).

Ἂν ἐν Γαλλίᾳ τὰ γενικὰ ἔθιμα ὑπῆρξαν τῶν τοπικῶν ἐπικρατέστερα, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς ἰδιαιτέρους λόγους καὶ ἰδίως διότι μόνα

---

(1) Ὅρα ἔθιμα Θήρας, Ἀνάφης καὶ Ἄνω Σύρου ἐν Εὐρετηρίῳ Ἰωαννίδου Γ'. σ. 306. καὶ ἑπ.

(2) Α.Π. 35 (1841). 281 (1859). 277 (1863). 387 (1864). Ὀ κ. Οἰκονομ. § 118. ὑποσ. 8. δὲν προβαίνει μέχρι τῆς διαστολῆς ταύτης. Ὑπὲρ τοῦ ὅρκου Vanger. I § 17.

(3) Α. Π. 163 (1838). 249 (1850). 9. 62 (1856).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὰ ἐπαρχιακὰ ἐκυρώθησαν (1). Ἐν Γερμανίᾳ ἐτηρήθη τὸ ἐναντίον ἀξίωμα (2).

Ἀνεφύη μάλιστα ἀπορία, ἂν κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον δύνανται συγχρόνως δύω ἔθιμα νὰ πολιτεύωνται, τὸ μὲν ὡς πρὸς τοὺς πρεσβεύοντας τὸ ἀνατολικόν, τὸ δὲ ὡς πρὸς τοὺς πρεσβεύοντας τὸ δυτικὸν δόγμα. Ὅταν περιστρέφωνται εἰς σχέσεις συνεχομένας μετὰ τῆς διαφορᾶς τοῦ δόγματος, οὐδὲν ἀντίκειται εἰς τὴν συνύπαρξιν ἀμφοτέρων, ὅπως καὶ ὁ νόμος δύναται νὰ διατάξῃ περὶ τῶν εἰς ἑκάστην ἐκκλησίαν ἀνηκόντων διάφορα. Τοῦτο συμβαίνει ἰδίως ἐπὶ κωλυμάτων γάμου, περὶ ὧν ἦτο ἡ ἀμφισβήτησις, τὸ δὲ δικαστήριον ἠρνήθη τὴν ὕπαρξιν ἐθίμου τῶν δυτικῶν, ὡς μὴ ἀποτελούντων κοινότητα, ἀλλὰ πληθὺν οἰκογενειῶν (3). Ὅταν ἡ πληθὺς οἰκογενειῶν εἶναι μέρος τῆς κοινότητος κεχωρισμένον, δὲν πρόκειται περὶ ἀτόμων, ἀλλὰ περὶ τῆς κοινότητος αὐτῆς, ὡς ὑποδιαιρουμένης, ὅπως δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἔθιμον περὶ ἀγάμων, περὶ χηρῶν κτλ.

67. Ἐν τῷ διατάγματι 23 Φεβρ. 1835 γίνεται λόγος περὶ μόνων τῶν ἐν τῇ Ἑξαβίβλῳ πολιτικῶν νόμων τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων καὶ τῶν ἐθίμων, εἰς ἃ ἀπεδόθη ἐπικρατεστέρα ἰσχύς. Οὐδόλως γίνεται μνεία τῶν νεωτέρων νόμων, οὐδὲ ἀντιτάσσονται πρὸς αὐτοὺς τὰ ἔθιμα, ἀλλὰ πρὸς μόνους τοὺς Βυζαντινούς, ὥστε τὰ ἔθιμα δὲν εἶναι ἐπικρατέστερα τῶν νεωτέρων νόμων, παρ' ὧν μάλιστα κατηργήθησαν, ἐν οἷς ἀντίκεινται.

Τοῦτο ἀπαιτεῖ καὶ ἡ χρονολογικὴ τάξις. Ἀρχαιότεροι εἶναι οἱ νόμοι τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, ὧν ὡς νεώτερα ὑπερισχύουσι τὰ ἔθιμα. Ἀλλ' οἱ νεώτεροι νόμοι εἶναι μεταγενέστεροι τῶν ἐθίμων, ὅθεν εἶναι τούτων ἐπικρατέστεροι. Ὡς ἐπιτοπλεῖστον μάλιστα οἱ νεώτεροι νόμοι φέρουσιν ὡς ἀκροτελεύτιον διάταξιν, ὅτι πᾶν τὸ προνενομοθετημένον ἢ *προειθισμένον* καταργεῖται. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς διατάξεως ταύτης κατὰ γενικὸν κανόνα ὁ νεώτερος νόμος καταργεῖ τὰ πρὸ αὐτοῦ.

Ὅταν πρόκηται περὶ Ῥωμαϊκῶν νόμων, ἀρχεῖ ἡ διάταξις τοῦ Μ.

---

(1) Dalloz Lois 34.

(2) Stadtrecht bricht Landrecht, Landrecht bricht gemein Recht.

(3) Ἀπόφ. τῶν ἐν Σύρῳ Πρωτοδ. 389 (1843). Εὑρετ. Ἰωαννίδου Γ', σ. 407.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κωνσταντίνου, ὅτι τὰ ἔθιμα εἶναι ἐπικουρικά, διότι εἶναι μεταγενέστερα, ὅταν ὅμως πρόκηται περὶ νεωτέρων νόμων, ἡ διάταξις τοῦ Μ. Κωνσταντίνου πάλιν ἀναλαμβάνει πλήρη τὴν ἑαυτῆς δύναμιν.

Ἔθιμα ἐναντία τῶν νεωτέρων τούτων νόμων εἶναι ἀπολύτως ἀπαράδεκτα, καθόσον ἡ μὴ τήρησις νεωτέρων νόμων εἶναι λόγος ἀναιρέσεως τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων καὶ αἰτία προσφυγῆς εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον (1).

68. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀποκρούομεν τὴν ἀχρηστίαν ὡς λόγον καταργήσεως νεωτέρου νόμου. Διὰ μόνης νομοθετικῆς πράξεως δύναται νὰ ἐπέλθῃ κατάργησις, ἡ δὲ μὴ τήρησις τοῦ νόμου εἶναι προφανὴς παράβασις, ἐξ ἧς οὐδόλως ἔπονται νόμιμοι συνέπειαι (2). Τοῦτο ἀρκούντως ἐπιβεβαιοῖ ὁ ἀστικὸς νόμος 29 Ὀκτωβρ. 1856 ἐν ἄρθ. 2, ὅτι πᾶς νόμος διατηρεῖ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ, ἑνόσῳ ἕτερος νόμος δὲν καταργήσῃ αὐτὸν ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς, ἀλλ' ἡ ἀχρηστία δὲν εἶναι νόμος.

Οὐδὲ κατὰ τῶν νόμων τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων εἶναι δεκτὴ ἡ ἀχρηστία, ὡς εἰσαχθέντων πάλιν κατὰ τὸ 1835, ὥστε τῆς προγενεστέρας αὐτῶν ἀχρησίας τ' ἀποτελέσματα ἔκτοτε ἐξηφανίσθησαν.

Τὰ ἔθιμα ὁ νομοθέτης ἐκήρυξεν ἐπικρατέστερα, ἀλλὰ τοιούτων μὴ ὑπαρχόντων, ἀπέσπασε τῆς ἀχρηστίας τοὺς ῥωμ. νόμους καὶ ἐπανήγαγε τὴν χρῆσιν αὐτῶν, ἀρξαμένην πάλιν ἀπὸ τοῦ 1835. Μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ ἀχρηστία ἀντίκειται εἰς τὴν περὶ καταργήσεως διάταξιν, ὡς διὰ νόμου μόνον ἐπιτρεπομένης (3).

Μὴ νομίσωμεν, ὅτι ὡς ἐκ τούτου περιερχόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐφαρμόσωμεν σήμερον πᾶν ὅ,τι περιέχει ἡ Ἐξάβιβλος ἀπαρχαιωθέν, ὅπερ ἡ ἡμετέρα ἐποχὴ ἀποκρούει. Ἅμα ἀντίκειται εἰς νεωτέραν ἀρχὴν τοῦ δικαίου, ἢ εἰς νεωτέραν διάταξιν τῶν ἡμετέρων νόμων, δι' αὐτῶν λογίζεται καταργηθέν, οἷον πᾶσαν ποινικὴν διάταξιν, ἢ περὶ δημεύσεως, ἢ στηριζομένην εἰς διαφορὰν θρησκείας, ἢ κατάστασιν δουλείας, ἢ παραπλήσιον τοιοῦτον.

---

(1) Α. Π. 400 (1840).

(2) Demolombe I. 35. 130. Aubry et Rau I. § 29.

(3) Ἐνίοτε ἐν τούτοις ἐν ταῖς ἀποφάσεσι γίνεται λόγος περὶ ἀχρηστίας, οἷον τῶν περὶ τόκου διατάξεων, Α.Π. 103 (1839), ἐνῷ περὶ αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἐναντία ἔθιμα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

69. Τὸ κῦρος τῶν ἐθίμων δὲν εἶναι τοιοῦτον, οἷον τῶν νόμων, ὥστε ν' ἀποκλείεται ἐναντία συμφωνία. Ὡς σιωπηρὰ συγκατάθεσις τὸ ἔθιμον ἐπιδέχεται ῥητὴν ἄρνησιν συγκαταθέσεως δι' ἐναντίας συμφωνίας, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ ἀντιβαίνῃ αὕτη εἰς ἀπογορευτικὸν νόμον, ἢ εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη. Οὕτω ἀπεφάνθησαν καὶ οἱ Σχολιασταὶ τῶν Βασιλικῶν ἑρμηνεύοντες τὴν ἀκυροῦσαν τὰς ἀντικειμένας εἰς τοὺς νόμους καὶ τὰ χρηστὰ ἤθη συμφωνίας (1), ὅτι δὲν ἔπεται ἡ ἀκυρότης καὶ τῶν ἐναντιουμένων εἰς τὰ ἔθιμα (2).

70. Τοῦτο συνάδει μετὰ τῆς ἀρχῆς, ὅτι τὰ ἔθιμα δὲν ἀναπληροῦνται ἐξ ἐπαγγέλματος παρὰ τοῦ δικαστοῦ (§ 59), ἀλλὰ προτεινόμενα ἀποδεικνύονται.

Ἀπορία γεννᾶται ἐν τούτοις, ἂν τὰ ἔθιμα προτείνονται κατὰ πᾶσαν τῆς δίκης στάσιν, ἢ μόνον κατὰ τὴν πρώτην ἐπὶ ἀκροατηρίου συζήτησιν. Εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτι νέαι προτάσεις μετὰ τὴν πρώτην ἐπὶ ἀκροατηρίου συζήτησιν δὲν ἐπιτρέπονται (Πολ. Δικον. ἄρθ. 160), φαίνεται ἀντικειμένη ἡ πρότασις ἐθίμου μεταγενεστέρως, διότι χρήζει ἀποδείξεως, τὰ δὲ στοιχεῖα αὐτῆς εἶναι πραγματικά (3). Τὸ τοῦ νόμου δίκαιον οὐδεὶς ἀρνεῖται, ὅτι δύναταί τις νὰ ἐπικαλεσθῇ κατὰ πᾶσαν τῆς δίκης στάσιν, ὡς γνωστὸν εἰς τὸν δικαστήν, ὅστις καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος ἐφαρμόζει αὐτὸ καὶ μὴ προταθέν. Ἀλλ' ὅμως διότι τὸ ἔθιμον εἶναι ἀποδεικτέον, ἀποβάλλει τάχα τὴν ἰδιότητα, ὅτι εἶναι τὸ καὶ τοῦ νόμου ἐπικρατέστερον δίκαιον; Ἀντιτάσσουσιν, ὅτι νόμος μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων εἶναι καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν συμφωνία, ἥτις δὲν προβάλλεται ἐντούτοις κατὰ πᾶσαν τῆς δίκης στάσιν· ἀλλὰ καταχρηστικῶς καὶ κατὰ δικανικὴν συνήθειαν οὕτω ὀνομάζεται ἡ συμφωνία, εἰς τὸν νόμον ὑπαγομένη καὶ εἰς τὰς ἀπαγορευτικὰς αὐτῆς διατάξεις.

Δυσφοροῦσι διὰ τὴν ἐνδεχομένην παρέλκυσιν τῆς δίκης, ἥτις πολυτρόπως συμβαίνει καὶ δι' ἄλλους λόγους, ἢ ἄτακτον θεωροῦσιν, ὅταν γίνεται ἔφεσις παρὰ τοῦ μὴ προτείναντος τὸ ἔθιμον πρωτοδί-

(1) L. 6. C. de pact. (2. 3).

(2) ΙΑ'. α'. 67. Σχόλ. Δύναταί τις πακτεύειν κόντρα κονσουετούδινεμ. Α.Π. 1848).

(3) Παπαρρ. Ἀρχαὶ Α'. § 51 Α.Π. 289 (1862). 82 (1868). ἐξαιροῦσι τὴν πὸ τοῦ ἐναγομένου πρότασιν ἐθίμου πρὸς ἀπόκρουσιν ἐφέσεως Α.Π. 270 (1869).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κως, ἐπικαλουμένου δὲ ἤδη αὐτὸ πρὸς μεταρρύθμισιν τῆς ἀποφάσεως, ὅπερ καὶ παρὰ τοῦ ἐπικαλουμένου κατὰ πρῶτον κατ' ἔφεσιν νόμον παραλειφθέντα δὲν ἀποκρούουσι.

Τὸ ἐφαρμοστέον δίκαιον, καθ' ὃ πρόκειται νὰ κριθῶσι τὰ προτεινόμενα, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ καταβιβάσωμεν εἰς τὴν τάξιν ἁπλῶν προτάσεων, αἵτινες μέχρι τῆς πρώτης ἐπὶ ἀκροατηρίου συνεδριάσεως ἐπιτρέπονται (1). Ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἔθεσεν αὐτὸ ὑψηλότερον, εἰπών, ὅτι εἶναι λόγος ἀναιρέσεως ἡ ἀπ' εὐθείας ἢ ἐκ πλαγίου παράβασις ἀρχαίου, ἔτι ἰσχύοντος ἐθίμου (Ἀρθ. 809). Δὲν ἔπεται ὅτι καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου κατὰ πρῶτον προτείνεται ἔθιμον, διότι νέος λόγος ἐνώπιον αὐτοῦ δὲν εἶναι δεκτὸς (Ἀρ. 844. § 2).

Οὕτω διαχωρίζοντες τὰ πραγματικὰ στοιχεῖα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς ἢ τῶν ἐνστάσεων, ἀπὸ τοῦ ἐφαρμοστέου δικαίου, εἴτε ἐκ τοῦ νόμου πηγάζει τοῦτο, εἴτε ἐκ τοῦ ἐθίμου, φθάνομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ ἔθιμον καὶ κατ' ἔφεσιν προτείνεται πρὸς ἐφαρμογὴν ἐπὶ προτάσεως ἀπ' ἀρχῆς γενομένης (2).

Τοσοῦτον ἐκράτησεν ἡ θεωρία, ὅτι τὸ ἔθιμον εἶναι πρότασις ἀποδεικτέου γεγονότος, ὥστε ἀπῄτησαν παρὰ τοῦ ἐπικαλουμένου τὸ ἔθιμον τὴν ἐκ προκαταβολῆς μνείαν τῶν ἀποδεικτέων παραδειγμάτων, ὅπως περὶ αὐτῶν ταχθῇ τὸ θέμα ἐν τῇ ἀποφάσει (3). Ἀλλὰ τελικὸς σκοπὸς εἶναι ἡ ἀπόδειξις τοῦ ἐθίμου, τὰ δὲ παραδείγματα ἀποτελοῦσι τὸν λόγον τῆς γνώσεως, οὐδὲ εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζῃ ὁ ἐπικαλούμενος τὸ ἔθιμον, ὅσα γνωρίζουσιν οἱ μάρτυρες, ὧν τὸ ἀξιόπιστον μέλλει νὰ ἐκτιμήσῃ ὁ δικαστής. Τάχα, ἂν οἱ μάρτυρες γνωρίζουσιν ἄλλα παραδείγματα, περὶ ὧν δὲν ἐτάχθη θέμα, δὲν δύνανται ταῦτα ν' ἀκουσθῶσιν, οὐδὲ δύνανται νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν περὶ ὑπάρξεως τοῦ ἐθίμου πεποίθησιν, ἢ θέλουσιν ἀποκλεισθῇ μάρτυρες ἀναποδείξεως, βεβαιοῦντες περὶ ἐναντίων παραδειγμάτων; Ἐν γένει δὲν εἶναι ἀκριβές, ὅτι οἱ μάρτυρες ἐξετάζονται ἀποκλειστικῶς περὶ μεμονωμένων παραδειγμάτων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς πεποιθήσεως αὐτῶν, ὅτι τοιοῦτον εἶναι τὸ ἔθιμον.

(1) Αἱ ἀρχαιότεραι ἀποφάσεις Α. Π. 163 (1847). 139 (1850). 185 (1860) συμφωνοῦσι πρὸς τὸ ἡμέτερον θεώρημα. (2) Οἰκονομ. § 118. ὑποσ. 8.

(3) Α.Π.181(1862).340.391.(1863).Οἰκονομ αὐτ. Ἀντιθέτως Α.Π.226(1849).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ συγκρούσεως νόμων

Περιληψις

71. Αἰτία ἐφαρμογῆς ἀλλοδαπῶν νόμων, ἐξ ἧς ἡ σύγκρουσις.
72. Ἐν Ῥώμῃ ὑπῆρχεν ἴδιος Πραίτωρ ξενοδόκης.
73. Ἀξιώματα τοῦ Ῥωμ. δικαίου.
74. Προσωπικοὶ θεσμοὶ ἐν καιρῷ τοῦ μεσαίωνος καὶ τοπικοὶ κατὰ τὸ τέλος αὐτοῦ.
75. Ἡ διαστολὴ εἰς θεσμοὺς προσωπικοὺς, πραγματικοὺς καὶ μικτοὺς εἶναι ἀφῃρημένη.
76. Ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτονομίας περιορίζεται διὰ τοῦ κεκτημένου ὑπὸ τὸ κράτος ἄλλου νόμου δικαιώματος, μὴ παραβλαπτομένων ἀπαγορευτικῶν διατάξεων.
77. Περὶ νόμων ἡμεδαπῶν δημοσίας τάξεως ἐφαρμοστέων καὶ εἰς ἀλλοδαποὺς κατὰ τὸ ἄρθ. 3. τοῦ ν. 29 Ὀκτωβρ. 1856.
78. Περὶ μὴ ἐφαρμογῆς ξένων νόμων ἀντιβαινόντων εἰς τὰ τῆς δημοσίας τάξεως ἢ ἀφορώντων μὴ ἀναγνωριζομένας θεσμοθεσίας κατὰ τὸ ἄρθ. 8.
79. Ἡ ἱκανότης τοῦ προσώπου ῥυθμίζεται κατὰ τὸν νόμον τῆς ἐθνικότητος αὐτοῦ.
80. Ἐξαιρέσεις ὡς πρὸς ἀλλοδαποὺς, διὰ λόγους δημοσίας τάξεως.
81. Ἐξαίρεσις λόγῳ ἐνοχῆς συναφθείσης ἐν Ἑλλάδι μετὰ ἡμεδαποῦ.
82. Τὰ ἀκίνητα ὑπάγονται εἰς τοὺς νόμους τοῦ τόπου, ἐν ᾧ κεῖνται.
83. Ἐφαρμογὴ τοῦ κανόνος τούτου ἐπὶ κινητῶν καὶ ἀντίθετοι γνῶμαι.
84. Οἱ ἐξωτερικοὶ τύποι τῶν πράξεων κρίνονται κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου ἔνθα ἐγένοντο.
85. Περὶ τοῦ ἐφαρμοστέου νόμου ὡς πρὸς τὸ κῦρος καὶ τ' ἀποτελέσματα τῶν συμβάσεων.
86. Κατὰ τὸ ἄρθ. 6 τοῦ ἡμετέρου νόμου ἐρρυθμίσθησαν τ' ἀποτελέσματα κατὰ τὸν νόμον τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως.
87. Περὶ ἑρμηνείας τῶν συμβάσεων.
88. Περὶ διαφόρων ζητημάτων ἐπὶ ἐνοχῶν.
89. Περὶ ἱκανότητος πρὸς σύναψιν γάμου.
90. Περὶ τελέσεως γάμου καὶ περὶ διαζυγίου.
91. Περὶ σχέσεων ἀναγομένων εἰς τὴν περιουσίαν τῶν συζύγων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

92. Περὶ ἀποκτήσεως πατρικῆς ἐξουσίας.
93. Περὶ ἐνασκήτεως αὐτῆς.
94. Περὶ ἀναγνωρίσεως καὶ διατροφῆς νόθων τέκνων.
95. Περὶ ἐπιτροπείας ἀνηλίκων.
96. Περὶ κληρονομίας ἐν γένει.
97. Περὶ διαθήκης.
98. Περὶ κληρονομίας ἐξ ἀδιαθέτου.

—

71. Ἑκάστη ἐπικράτεια ἔχει τοὺς ἰδίους νόμους, οἵτινες, μόνοι ἐμφαίνοντες τὴν περὶ δικαίου διάνοιαν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν κυριαρχικὴν αὐτοῦ βούλησιν, εἶναι φύσει ἀποκλειστικοί.

Ἐνῷ τοῦτο εἶναι ἄμεσος συνέπεια τῆς αὐτονομίας ἑκάστης πολιτείας, ἡ ἀπαραίτητος ὅμως μεταξὺ ἐθνῶν ἐπιμιξία δύναται νὰ μετριάσῃ τῆς ἀρχῆς ταύτης τὸ αὐστηρόν. Ἐνῷ οἱ ἀστοὶ ἀποδημοῦσιν, οἱ δὲ ἀλλοδαποὶ ἐπιδημοῦσιν, τίνες νόμοι εἶναι ἐπ' αὐτῶν ἐφαρμοστέοι; Τί γίνονται τὰ δικαιώματα, τὰ ὑπὸ τὸ κράτος ἄλλων νόμων ἀποκτηθέντα;

Ἐν χώρᾳ εὐνομουμένῃ ἴση χρεωστεῖται πρὸς τοὺς ἀλλοδαποὺς προστασία, ἐμφαίνουσα ὅτι ὑπάρχει πλήρες τὸ αἴσθημα τῆς δικαιοσύνης, κατὰ τὴν καθόλου αὐτῆς ἔννοιαν, οὐχὶ δὲ ὡς ὑπηρετούσης μόνα τὰ συμφέροντα τῶν ἀστῶν. Ἡ πρὸς οἱονδήποτε ἔστω καὶ πρὸς ἀλλοδαπὸν ἄρνησις τοῦ δικαίου εἶναι σημεῖον, ὅτι ἡ περὶ αὐτοῦ γνῶσις εἶναι περιωρισμένη καὶ ἀτελής.

> Οἵ δὲ δίκας ξείνοισι καὶ ἐνδήμοισιν διδοῦσι
> Ἰθείας, καὶ μή τι παρεκβαίνουσι δικαίου,
> Τοῖσι τέθηλε πόλις, λαοὶ δ' ἀνθεῦσιν ἐν αὐτῇ (1).

Χάριν τῆς ἀναμφισβητήτου ταύτης προστασίας ἐρωτῶμεν, ποῖος ἐπὶ ἀλλοδαπῶν ὁ ἐφαρμοστέος νόμος, ὅπως γίνῃ πλήρης πρὸς αὐτοὺς δικαιοσύνη; Τἀνάπαλιν δέ, ὅταν οἱ ἀστοὶ ἐπανέρχωνται ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἔνθα ἀπέκτησαν δικαιώματα, κατὰ τίνα νόμον κρίνονται ταῦτα;

Εἶναι προφανές, ὅτι τὸ τελειοποιηθὲν ὑπό τινα νόμον δικαίωμα, ὑποβαλλόμενον εἰς ἄλλου νόμου τοὺς κανόνας, κινδυνεύει νὰ εὑρεθῇ ἀτελές, ἢ μὴ παράγον ὅλας τὰς συνεπείας, ὅσαι ἀρχικῶς προσεδο-

(1) Ἡσιόδου ἔργα 223.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κῶντο. Τοιαύτη ἀλλοίωσις φθάνει ἐνίοτε μέχρι τελείας ματαιώσεως καὶ ἀπωλείας, ὥστε μικρὸν διαφέρει τῆς ἀρνήσεως δικαιοσύνης. Ὅπως ἀποφύγωμεν αὐτήν, ἀνάγκη ὑπάρχει νὰ κρίνωμεν τὸ προβαλλόμενον δικαίωμα κατὰ τὸν νόμον, ὑφ' οὗ τὸ κράτος ἔλαβεν ὕπαρξιν, καὶ ἐντεῦθεν ἀναφύεται ἡ σύγκρουσις νόμων (conflit des lois).

Ἔνθα ἐπικρατοῦσι τοπικὰ ἔθιμα, ἐντὸς τῆς αὐτῆς χώρας ἀναφαίνεται ἡ σύγκρουσις αὐτῶν ὡς πρὸς τὰ ἑκάστοτε ἐφαρμοστέα.

Ἡ σύγκρουσις αὕτη δύναται νὰ λυθῇ ἐπιστημονικῶς ἐκ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου, ὅταν ὁ θετικὸς νόμος περὶ αὐτῆς δὲν προνοῇ. Εἶναι μάλιστα δυσχερές, νὰ προϊδῃ περὶ πάντων ὁ ἐγχώριος νόμος, ἐνῷ δὲ ὅλα τὰ ἔθνη ἐνδιαφέρονται εἰς τὸ θέμα τοῦτο, διὰ τῆς ἐπιστήμης διατυποῦνται κοινῶς παραδεδεγμέναι ἀρχαί, ὧν τὰς γενικὰς βάσεις ἀρκεῖ νὰ ὑποδείξῃ ὁ νομοθέτης.

Τοιαύτας γενικὰς βάσεις διετύπωσεν ὁ νεώτερος ἡμῶν ἀστικὸς νόμος ἐν ἄρθ. 3—8. Χάριν τῆς ἑρμηνείας αὐτῶν καὶ ὅπως γνωρίσωμεν, πῶς τηροῦνται παρ' ἄλλοις, ἐξετάζομεν ἱστορικῶς, πῶς ἀνεπτύχθησαν, μεθὸ καὶ ἡ ἀνάλυσις αὐτῶν γίνεται εὐληπτοτέρα καὶ διὰ τῆς συγκρίσεως βεβαιούμεθα, ἂν δὲν ἀπεμακρύνθημεν τῶν κοινῶς παραδεδεγμένων.

72. Τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξετάσεως σχέσεών τινων κατ' ἄλλον νόμον, πλὴν τοῦ ἐγχωρίου, εὑρίσκομεν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ, καθότι πρὸ τοῦ Καρακάλα πάντες οἱ ἐπαρχιῶται ἐλογίζοντο ἀλλοδαποὶ (peregrini). Οἱ νόμοι αὐτῶν ἐφηρμόζοντο λοιπόν, ὡς μὴ μετεχόντων τῶν αὐστηρῶν καὶ καθαυτὸ ῥωμαϊκῶν θεσμῶν (1). Ἤδη ἐν ἔτει 507 ἀπὸ κτ. Ῥ. ἴδιος Πραίτωρ ἐδίκαζε τοὺς ἀλλοδαπούς, συμβουλευόμενος τοὺς ἰδίους αὐτῶν νόμους καὶ τὰ τοπικὰ αὐτῶν ἔθιμα, ὁ λεγόμενος Πραίτωρ ξενοδόκης (Prætor peregrinus) (2).

Ἀλλὰ καθ' ἣν ἐποχὴν προέβη εἰς ἀκμὴν τὸ ῥωμ. δίκαιον, περιέλαβε τὸ ῥωμ. κράτος ὅλας τὰς τότε εὐνομουμένας χώρας, πέραν δὲ

---

(1) Ὑπῆρχον καὶ ἀλλοδαποὶ κατὰ ῥωμαϊκὸν πλάσμα, τοιοῦτοι δὲ ἦσαν τινὲς τῶν ἀπελευθέρων (deditiorum numero), εἰς οὓς δὲν ἐπετρέπετο διαθήκη, διότι οὐδὲ πολῖται ἦσαν, οὐδὲ εἰς ἄλλην πόλιν ἀνῆκον, ὥστε νὰ τηρήσωσι τοὺς παρ' αὐτῇ ἐν χρήσει τύπους Ulp. XX. 14.

(2) Λυδὸς Περὶ ἀρχῶν A. 38. 43. Livius XIX. XXXV. 7. Gajus I. 92. III. 96. 120. 134. Ulp. XX. 14. L. 2. § 28. de orig. jur. (1. 2.)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτῶν ὅλοι ἦσαν βάρβαροι, μεθ' ὧν δὲν ἐγίνετο ἐπιμιξία, διὸ δὲν ἐγεννήθη ἡ ἀνάγκη πλατυτέρας ἀναπτύξεως τῶν διεπουσῶν τοὺς ἀλλοδαποὺς ἀρχῶν τοῦ δικαίου.

73. Τοῦ ῥωμ. δικαίου πρώτιστον ἀξίωμα εἶναι, ὅτι ὁ πολίτης ῥωμαῖος ὑπόκειται εἰς τὰς διατάξεις τοῦ πολιτικοῦ δικαίου (jus civile), ὅπου τῆς γῆς δικτελεῖ (1).

Οἱ ἀλλοδαποί, ὡςεπιτοπλεῖστον ὑπήκοοι Ῥωμαῖοι ἄνευ ἐπιγαμίας (connubium) καὶ συναλλαγῆς (commercium), ἀπεκλείοντο τοῦ πολιτικοῦ δικαίου (jus civile), πλὴν δὲ τῶν ἐνοχῶν, ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς σχέσεις οἰκογενείας, κληρονομίας κτλ. ἐπολιτεύοντο κατὰ τοὺς πατρίους αὐτῶν νόμους (2). Ἐνίοτε καὶ κατὰ τὰς ἐνοχὰς ἐφηρμόζοντο πάτριοι νόμοι, οἷον ἐπὶ ὑποσχέσεως διὰ χειρογράφου ἢ συγγραφῆς, ἀντὶ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπερωτήσεως (3).

Ἀπανταχοῦ ὁ Ῥωμαῖος ἐχρεώστει νὰ διαθέσῃ κατὰ τοὺς ῥωμ. τύπους (4). Αἰχμαλωτισθεὶς ὅμως ἐλογίζετο δοῦλος, ὥστε πᾶσα πρᾶξις αὐτοῦ ἦτο ἄκυρος (5). Ὁ Πρέσβυς ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ ἐν τῇ πολεμίᾳ (apud hostes), ὡς καὶ ὁ ἀπαχθεὶς ἐκτὸς τοῦ κράτους παρὰ λῃστῶν, ἀλλ' ἀμφότεροι τηροῦντες τοὺς ῥωμαϊκοὺς τύπους (6). Πρῶτος ὁ Αὐτ. Λέων ἐπέτρεψε τὴν διαθήκην εἰς αἰχμαλώτους, διαγράψας καὶ τοὺς τύπους αὐτῆς (7).

Ὑπῆρχεν ἐν τούτοις παρὰ Ῥωμαίοις τὸ λεγόμενον ἐθνικόν, ἢ κοινὸν δίκαιον (jus gentium) (8), ἐπιεικὲς καὶ ἀπηλλαγμένον αὐστηρότητος, ὡς προϊὸν γενικωτέρων περὶ δικαίου ἀρχῶν, κοινὸν εἰς ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα, τοῦτο δὲ, μὴ ἰδιάζον παρὰ Ῥωμαίοις, ἦτο χρήσιμον πρὸς ῥύθμισιν τῶν μετ' ἀλλοδαπῶν σχέσεων αὐτῶν.

---

(1) Ὑπῆρχον ὅμως καὶ τοπικοί τινες νόμοι, ὡς ἡ Lex Furia tantum in Italia. Gajus III. 121.

(2) Gajus I. 92. Ulp. XX. 14. Tab. Heracl. XXIII.

(3) Gajus III. 134. 120. Nisi si de peregrino fidepromissore quaeramus, et alio jure civitas ejus utatur.

(4) Pr. J. de codic. (2. 25). L. 4. qui test. (28. 1).

(5) L. 5. § 2. L. 7. 12. § 5. L. 25. de capt. (49. 15). L. 8. pr. qui test. (28. 1).

(6) L. 13. pr. § 1. αὐτ. L. 24. de capt. (49. 15).

(7) Νεαρὰ Λέοντος 40.

(8) Ὅρα § 2.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐνίοτε ὅμως βλέπομεν εἰς ἀλλοδαπούς χορηγουμένας ἀγωγὰς τοῦ πολιτικοῦ δικαίου, ὅτε ἐκρίνετο δίκαιον (1), δηλ. πρὸς ἀποφυγὴν ἀδικίας, ἢ μᾶλλον ἀρνησιδικίας, ἐπὶ τῷ πλάσματι, ὅτι ὁ ἀλλοδαπὸς εἶναι ἀστὸς (ficta civitate) (2).

Ἀλλ' εἶχε καὶ τὸ ἐθνικὸν ἢ κοινὸν δίκαιον ὅρια τινά, διότι τὸ κατὰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους ἀπαγορευόμενον δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ δεκτὸν κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον (3). Ἐν τούτοις ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν ἐκώλυε τὴν ἰσχὺν ἀντιβαινουσῶν εἰς τὸ πολιτικὸν δίκαιον διατάξεων ἄλλων πόλεων, διότι περιορισθέντος τοῦ τόκου ἐν Ῥώμῃ, οἱ τοκισταὶ ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τὸ ὄνομα συμμάχου, ἢ λατίνου (socii, latini), ὧν οἱ νόμοι δὲν ἀντέκειντο. ἀχρισοῦ οἱ περὶ τόκου τῶν Ῥωμαίων περιορισμοὶ καὶ εἰς αὐτοὺς ἐξετάθησαν (4).

Ἐκ τούτων ἐξάγομεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς πολίτας ἐθεώρουν πάντοτε ὑποκειμένους εἰς τὸ πολιτικὸν δίκαιον (jus civile), ὡς ἀποτελοῦν, καθὰ σήμερον λέγομεν, προσωπικὸν θεσμὸν (statut personnel). Τοιοῦτον προσωπικὸν θεσμὸν εἶχε καὶ ὁ ἀλλοδαπός, ἀλλ' ὡς ἐπιτοπλεῖστον, τηρουμένων τῶν ἀπαγορευτικῶν διατάξεων τοῦ πολιτικοῦ νόμου, ἐδικάζετο κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον (jus gentium), καθ' ὃ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολιτεύοντο (5). Αὐτὸ μᾶλιστα ἐπὶ τέλους ἐπεκράτησεν, ὥστε ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τὸ πολιτικὸν δίκαιον ἔχει μόνον ἱστορικὴν ἀξίαν. Ἐν τούτοις νέαι ἀρχαὶ δὲν εἰσήχθησαν μετὰ τὴν ἐξίσωσιν ταύτην τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινοῦ δικαίου.

74. Ἄλλο φαινόμενον ἀπαντᾷ ἐν μεσαίωνι Ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν νέαι φυλαὶ εἰσέβαλον καθ' ὅλην τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν καὶ νέα ἐξ αὐτῶν ἀνηγέρθησαν κράτη, ἐν οἷς οἱ πολῖται Ῥωμαῖοι ἦσαν δορίκτητοι καὶ ὑποτελεῖς. Εἶκαι ὑπερεῖχον κατὰ τὸν πολιτισμὸν καὶ ἦσαν κάτοχοι τῆς ἀληθείας τοῦ χριστιανισμοῦ, κατεφρονοῦντο ὅμως παρὰ τῶν κατακτητῶν, οἵτινες δὲν ἀπέδιδον εἰς αὐτοὺς τὰ

(1) Si modo justum sit actionem etiam ad peregrinum extendi.

(2) Gajus IV. 37.

(3) Π. χ ἀπαγόρευσις βαθμοῦ τινος συγγενείας κατὰ τὸν γάμον § 12. J. de nupt. (1. 10). Cicero de part. or. c. 37. Atque etiam hoc in primis ut nostros mores legesque tueatur quodammodo naturali jure praescriptum est.

(4) Livius XXXV. 7.

(5) Περὶ τούτων ὅρα Wächter Arch. XXIV. σ. 242. καὶ ἐπ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἴσα δίκαια, ἀλλ' ἴδια ἐτήρουν νόμιμα κατὰ τὰ ἤθη φιλοπολέμου ἐλευθερίας. Ἀπαντεχοῦ λοιπὸν δύω ἐπεκράτησαν νομοθεσίαι, ἡ μὲν Ῥωμαϊκὴ τῶν δοριαλώτων, ἰδία δὲ τῶν κατακτητῶν, Γότθων, Φραγκων, Βουργουνδῶν, Λογγοβαρδῶν καὶ λοιπῶν. Κατόπιν ὅμως καὶ αὐταὶ αἱ κατακτητικαὶ φυλαὶ συνεμίχθησαν κατὰ τὰς νεωτέρας διαιρέσεις τῆς χώρας καὶ τῆς μετοικεσίας. Ἔκτοτε ἐπεκράτησεν, ὥστε ἕκαστος ἐπολιτεύετο κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἰδίας καταγωγῆς, ἤτοι, ὡς λέγομεν σήμερον, ὅλοι οἱ νόμοι ἐγένοντο *προσωπικοὶ θεσμοὶ* (statuta personalia) (1).

Ἐπὶ μακρὸν δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ τοιοῦτος πολύμικτος θόρυβος παντοίων νόμων, καθ' ὃν, ὡς ἔγραφεν ὁ ἐπίσκοπος Ἀγοβάρδος πρὸς Λουδοβῖκον τὸν εὐσεβῆ, *πολλάκις πέντε ἄνθρωποι συνδιαιτῶνται, ἐξ ὧν ἕκαστος ὑπὸ ἄλλον νόμον διατελεῖ* (2).

Ἅμα ἐπαγιώθη ἡ κατάκτησις καὶ νέαι κοινωνίαι συναπηρτίσθησαν, ἐν μέρει μὲν διὰ τῆς ἀναγορεύσεως τιμαριωτικοῦ συστήματος, ἐν μέρει δὲ διὰ τῆς συνοικίσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν πόλεων, πρὸ πάντων ὅμως διὰ τοῦ χρόνου καὶ τῆς συμβιώσεως, ἀνεφάνησαν *τοπικοὶ θεσμοὶ* (statuta realia), εἰς ἃ ὅλοι συνυπεβλήθησαν (3).

75. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύω δογμάτων τοῦ μεσαίωνος περὶ προσωπικῶν καὶ τοπικῶν θεσμῶν ἐβλάστησαν αἱ νεώτεραι θεωρίαι, περὶ αὐτοὺς τοὺς ὅρους στρεφόμεναι.

Ἐπικρατέστεροι ἐν τούτοις ἐδείχθησαν οἱ τοπικοὶ θεσμοί, ὡς ὁ νόμος τῆς χώρας κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς κυριαρχίας, ἤδη τὰ μάλιστα τιμωμένης. Καὶ πρῶτον τὴν ἀρχὴν τῆς κυριαρχίας ὡς βάσιν λαμβάνοντες πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ὁρίων τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου, ἀρνητικῶς διετύπωσαν τὸ ἀξίωμα, ὅτι πέραν τῆς χώρας δὲν ἐκτείνεται ὁ νόμος αὐτῆς (4). Ἡ σύγκρουσις τῶν νόμων διαλύεται τοιουτοτρόπως ἐκ τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων. Ἀλλ' ἀμέσως καταφαίνεται τὸ ἀν-

(1) Τὰ περὶ τούτου ἀκριβῶς ἐπραγματεύθη ὁ Savigny Gesch. des R. R. I. κεφ. 3. ἀποδείξας, ὅτι ἕκαστος δὲν ἦτο ἐλεύθερος νὰ ἐκλέξῃ ἴδιον νόμον, ὡς τινὲς ὑπέλαβον ἐκ τῆς λέξεως professio ὁρμηθέντες, ἀλλ' ὑπέκειτο εἰς τὸν νόμον τῆς ἰδίας καταγωγῆς, πλὴν μικρῶν ἐξαιρέσεων. Walter Deutsch. R. Gesch. § 137. 138.

(2) Bouquet Rerum Gall. VI. σ. 356.

(3) Savigny αὐτ. σ. 176. Laferrière Hist. du droit français I. 210.

(4) Statutum territorium non egreditur, ἢ statutum non porrigitur (se non extendit) extra territorium statuentis.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

επαρκὲς τοῦ ἀξιώματος, διότι εἰ μὲν δηλοῖ, ὅτι δὲν σκοπεῖται ὁ τόπος, ἔνθα ἐγεννήθη τὸ δικαίωμα, ἀλλ' ἔνθα γίνεται περὶ αὐτοῦ ἀμφισβήτησις, πραγματικῶς πᾶσα ἀναγνωρισις ἀλλοτρίων νόμων παύει. Εἰ δὲ πάλιν δηλοῖ, ὅτι πᾶν δικαίωμα κρίνεται κατὰ τὸν νόμον, ἔνθα ἐγεννήθη, ἐλαττοῦται ἡ δύναμις τοῦ ἐγχωρίου νόμου, ἅμα ὁ βουλόμενος νὰ ὑπεκφύγῃ αὐτόν, καὶ μάλιστα τὸν ἀπαγορευτικόν, ἀποδημήσῃ πρὸς καιρὸν εἰς τὴν ἀστυγείτονα, ἄχρις οὗ συνάψῃ τὴν σχέσιν, περὶ ἧς πρόκειται.

Διὰ τοῦτο ἡ πρώτη ἐκδοχὴ ἐφάνη ὡς ἐξηγοῦσα τὴν γνησίαν ἔννοιαν τοῦ ἀξιώματος (1), μὴ ἐπιτρέποντος εἴτε ἐπὶ ἀλλοδαπῶν εἴτε ἐπὶ ἡμεδαπῶν τὴν ἐφαρμογὴν ἄλλων νόμων, πλὴν τῶν ἐγχωρίων.

Ἀλλὰ πάλιν, πῶς μετέχουσιν οἱ ἀλλοδαποὶ τῶν ὠφελημάτων τῶν ἡμετέρων νόμων; Ὡς ἐκ τούτου ἐπενόησαν διαστολὴν ἐκ τοῦ γράμματος τοῦ νόμου, ὅτι, εἰ μὲν ἀναφέρεται εἰς πρόσωπα (2), δὲν σκοπεῖ τοὺς ἀλλοδαποὺς, οὐδὲ ἐπ' αὐτῶν ἐφαρμόζεται, εἰ δὲ ἀναφέρεται εἰς πράγματα, περιλαμβάνει πάντα (3). Οὕτω καθ' ὑπόθεσιν διάταξις, ὅτι ὁ πρωτότοκος κληρονομεῖ (4), ὡς περὶ προσώπου λαλοῦσα, δὲν ἐπεκτείνεται εἰς ἀλλοδαποὺς, ἐνῷ διάταξις, ὅτι τὰ ἀγαθὰ διαβαίνουσιν εἰς τὸν πρωτότοκον (5), ἔχει ὑποκείμενον τὰ πράγματα, ἄρα καὶ τὰ τοῦ ἀλλοδαποῦ δικαζομένου ἐν τῇ ἡμετέρᾳ, ἢ διότι κεῖνται ἐν αὐτῇ (6). Τὸ ἐπιπόλαιον τοιαύτης διαστολῆς κατὰ τὴν τυχαίαν φράσιν τοῦ νομοθέτου δὲν χρήζει ἀνασκευῆς.

Νομικωτέρα βεβαίως εἶναι ἡ διαστολή, καθ' ἣν ὁ νόμος τῆς χώρας δὲν ἐκτείνεται ἐπὶ πραγμάτων μὴ κειμένων ἐν αὐτῇ (7), οἱ δὲ περὶ προσώπων θεσμοὶ ἐφαρμόζονται εἰς μόνους τοὺς ὑποκειμένους εἰς τὸν νομοθέτην (8). Πρὸς συμπλήρωσιν ἐπενόησαν καὶ μικτοὺς

---

(1) Οὕτω ἐνόησε τὸ ἄξίωμα ὁ Malblanc principia jur. Rom. c. 64—66.
(2) Statutum in personam conceptum.
(3) Statutum in rem conceptum.
(4) Primogenitus succedat.
(5) Bona veniunt in primogenitum.
(6) Bartolus ad L. 1. C. de summa trinit.
(7) Statuta de rebus non extendantur ad res extra territorium sitas.
(8) Statutum circa personas aliquid disponens non potest effectum suum extendere ultra quam extendatur potestas statuentium.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θεσμοὺς ὁρίζοντας περὶ διατυπώσεων καὶ ἰσχύοντας πέραν τῆς χώρας (1).

Ὅπως ἁπλῆ φαίνεται ἡ διαίρεσις αὕτη, ἅμα ἔλθωμεν εἰς τὴν ὑπαγωγὴν περιπτώσεώς τινος ὑπὸ τὴν ἁρμόζουσαν ἐκ τῶν τριῶν τούτων κατηγοριῶν, πραγμάτων, προσώπων, ἢ διατυπώσεων, περιπίπτομεν εἰς ἀπορίαν, ποίαν νὰ προτιμήσωμεν. Ἀναλυόμενον ἑκάστοτε τὸ προκείμενον παρίσταται σύνθετον, διότι καὶ περὶ συμβάσεως ὅταν γίνεται ἀμφισβήτησις, ἢ περὶ κυριότητος, ἢ περὶ κληρονομίας, ἡ ἱκανότης τῶν προσώπων δὲν ἀνάγεται βεβαίως εἰς τὸ πρᾶγμα, εἶναι περὶ αὐτοῦ ἐπὶ τέλους γίνεται ἡ δίκη.

Ἀπόδειξις τούτων εἶναι ἡ ἀσυμφωνία, εἰς ἣν περιπίπτουσιν εἰς τὰ καθέκαστα οἱ εἰς μόνην τὴν διαστολὴν τῶν τριῶν τούτων κατηγοριῶν ἀποβλέποντες (2).

Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς συγχύσεως ἐπὶ τέλους εἶπον, ὅτι μία μόνη ὑπάρχει ἀδιαφιλονείκητος ἀρχή, ὅτι πέραν μὲν τῆς χώρας δὲν ἐκτείνεται ἡ ἰσχὺς τοῦ νόμου, ἐντὸς αὐτῆς οὖσα ἀπόλυτος, ἀλλὰ χάριν φιλοφροσύνης (ex comitate) ἡ συνήθεια καθιέρωσεν ἐξαιρέσεις (3).

Ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἐμπειρικὸς οὗτος τρόπος ἐπιτυγχάνει, διότι γενικὴ καὶ κοινὴ συνήθεια δὲν ἀπαντᾷ, ἀλλὰ λύσεις διάφοροι ὑπάρχουσι κατὰ τὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ἐξ ὧν προῆλθον. Ἀποκρούοντες ὅμως τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν στερούμεθα κριτηρίου, μὴ ἐνδίδωμεν πέραν τοῦ ὀρθοῦ μέτρου (4).

76. Κατὰ τὰ ἐκτεθέντα τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἡ ἀνεύρεσις κριτηρίου, πότε εἶναι ἐφαρμοστέος ὁ ἀλλοδαπὸς νόμος ἄνευ βλάβης τῆς αὐτονομίας τῆς χώρας.

Ἡ ἀληθὴς σχέσις μεταξὺ ἐθνῶν δὲν εἶναι ὁ κεκηρυγμένος πόλεμος, ὅστις εἶναι διαβατικὴ κατάστασις, ἀλλ' ἡ εἰρήνη ἐπὶ τῇ βάσει

---

(1) Statuta mixta. Statutum disponens circa solennitates extendit es etiam extra territorium. Burgundus Tract. controv. I. n. 3. Rodenburg Tract. de jure c. 2. P. Voet de statut. sect. 4. c. 2. Gail pract. obs. II. obs. 124. n. 5—16.

(2) Aubry et Rau I § 31. ὑποσ. 8. Unger Syst. I. σ. 156.

(3) J. Voet Comment. ad Pand. II. tit. 4. Story Commentary on the conflict of laws. Boston 1841 § 23. Foelix Droit internat. § 11.

(4) Schäffner Entwickel. des internat. Privatrechts § 30. Savigny Syst. VIII. § 384.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀμοιβαίας ἀναγνωρίσεως. Αὕτη ὑπάρχει οὐ μόνον διὰ τῆς καταθέσεως τῶν ὅπλων καὶ τῆς παύσεως πάσης ἐχθροπραξίας, πρὸς μόνιμον συμφιλίωσιν κατὰ τὸ *δημόσιον δίκαιον τῶν ἐθνῶν* (jus gentium publicum), ἀλλὰ δὴ καὶ διὰ τῆς ἀσφαλοῦς ἐπιμιξίας τῶν ἰδιωτῶν ἄνευ βλάβης τῶν συμφερόντων αὐτῶν, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ *ἰδιωτικὸν μεταξὺ ἐθνῶν δίκαιον* (jus gentium privatum) (1).

Ἐντεῦθεν δὲν ἕπεται, ὅτι ἡ αὐτονομία μετατρέπεται εἰς ἑτερονομίαν, ἀλλ' ὅτι ἄνευ ἀνάγκης δὲν προσφέρονται ὁλοκαύτωμα τὰ ἐν ἄλλῃ χώρᾳ κεκτημένα δικαιώματα, διότι δὲν ἐλαττοῦται ἡ ἰσχὺς τοῦ ἡμετέρου νόμου, ὅταν τὰ ἐν ἄλλῃ χώρᾳ σχηματισθέντα δικαιώματα κατὰ τοὺς ἐκεῖ νόμους κρίνωνται (2).

Τινὲς διδάσκουσιν, ὅτι τοιαύτη ἀναγνώρισις δικαιωμάτων ἀλλοθι κεκτημένων εἶναι δεκτή, ἐφ' ὅσον στηρίζεται ἐπὶ πραγματικῆς ἀμοιβαιότητος (3), ἄλλως δὲ συμφέρει ἡ ἄρνησις τῆς ἀναγνωρίσεως, μεχρισοῦ συγκατατεθῇ καὶ ἡ ἀρνουμένη ἐπικράτεια εἰς τὸ αὐτὸ σύστημα. Ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ ὀρθοῦ λόγου δὲν δικαιολογεῖται ὁ παραβαίνων τὰ παραγγέλματα αὐτοῦ, μόνον διότι ὑπάρχει ἕτερος παραβάτης. Πολλάκις συντελεῖ τὸ παράδειγμα ἀποτελεσματικῶς.

Σεβόμενοι τὰ ἄλλοθι κεκτημένα δικαιώματα (4), χρεωστοῦμεν νὰ δώσωμεν προσοχήν, μὴ ἐντεῦθεν παραβλαφθῇ ἡ παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦσα τάξις. Ἅμα πρόκειται περὶ ἀπαγορευτικῆς τοῦ ἡμετέρου νόμου διατάξεως, οὐδὲν ἰσχύει κεκτημένον δικαίωμα πρὸς ματαίωσιν αὐτῆς, οἷον δουλικὴ κατάστασις, πολυγαμία, κτλ. (5).

Ἡ ἀλληλουχία τῶν τριῶν τούτων ἀξιωμάτων ἐξαντλεῖ πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖται. Τὸ ἀξίωμα τῆς αὐτονομίας περιορίζεται διὰ τῆς ἀνα-

---

(1) Foelix Traité du droit international privé § 14.

(2) Ὁ Wächter Arch. XXIV. σ. 230 καὶ ἐπ. πλέον παντὸς ἄλλου ἐπὶ τῆς αὐτονομίας στηριζόμενος, ἐκ τῶν ὑστέρων φθάνει σχεδὸν εἰς τὰς αὐτὰς λύσεις.

(3) Οὕτω κατὰ γαλλ. Κώδ. ἄρθ. 11.

(4) Ὁ Savigny αὐτ. § 361 εὑρίσκει ἀορίστους τοὺς ὅρους κεκτημένου δικαιώματος, ἢ νόμου, ὑφ' ὃν ἔλαβεν ὕπαρξιν τὸ δικαίωμα, προτιμῶν τὸν ὅρον τοῦ οἰκείου εἰς τὸ δικαίωμα νόμου, § 348. Ἔτι μᾶλλον ἀόριστον. Τοῦτον ἠκολούθησε Παπαρρηγ. Γενικαὶ Ἀρχαὶ Β'. § 652 καὶ ἐπ.

(5) Story § 25. Mittermaier Grundr. des d. Privatr. § 50. Foelix § 15. Savigny αὐτ. § 349.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γνωρίσεως τῶν ἄλλοθι κεκτημένων δικαιωμάτων, παυούσης ἅμα πρόκειται περὶ ἀπαγορευτικῶν τοῦ ἡμετέρου νόμου διατάξεων.

Τοιαύτη εἶναι ἡ βάσις καὶ τοῦ νεωτέρου ἡμῶν νόμου, κατὰ δὲ τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ γενήσεται λόγος καὶ περὶ τῶν ἐπικρατουσῶν λύσεων κατὰ τοὺς δοκιμωτέρους.

77. Διὰ τοῦ ν. 29 Ὀκτωβρ. 1856 ἐν ἄρθ. 3—8 ὁ ἡμέτερος νομοθέτης, ἀκολουθῶν τοὺς ἐπιστημονικῶς δογματίσαντας περὶ τῆς ὕλης ταύτης καὶ ἰδίως τὸν *Σαβινὺ*, προέβη εἰς τὸν κατ' εἶδος προσδιορισμὸν τῶν δικαιωμάτων, ὅσα, ὡς ὑπὸ ἀλλοδαπὸν νόμον λαβόντα τὴν ὕπαρξιν, κατ' αὐτὸν κρίνονται, προέταξε δὲ τὴν ἀρχήν, ἐν ἄρθ. 3. ὅτι: «Οἱ τὴν δημοσίαν τάξιν ἀφορῶντες νόμοι » ὑποχρεοῦσι πάντας τοὺς ἐν Ἑλλάδι.» Ἐν τέλει πάλιν προσετέθη (ἄρθ. 8) ὅτι: «Κατ' οὐδεμίαν περίπτωσιν δύνανται νὰ » ἐφαρμοσθῶσιν ὑπὸ ἑλληνικῶν δικαστηρίων ἀλλοδαποὶ νόμοι ἀν» τιβαίνοντες εἰς ἡμεδαποὺς νόμους τῆς δημοσίας τάξεως, ἢ ἀφο» ρῶντες θεσμοθεσίας μὴ ἀναγνωριζομένας ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν » νόμων.»

Ἐκ τῆς ἀκριβοῦς συμπαραβολῆς τῶν δύω τούτων διατάξεων συνάγεται, ὅτι δὲν ἀναφέρονται εἰς τὸ αὐτὸ θέμα. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἡμετέρων νόμων, τῶν ἀφορώντων τὴν δημοσίαν τάξιν, ὡς ὑποχρεούντων πάντας τοὺς ἐν Ἑλλάδι, ἄρα καὶ τοὺς ἀλλοδαπούς, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ πρόκειται περὶ τῶν ἀλλοδαπῶν νόμων ὡς μὴ ἐφαρμοστέων, ὁσάκις ἀντιβαίνουσιν εἰς ἡμεδαποὺς δημοσίας τάξεως.

Οἱ ἡμεδαποὶ νόμοι δημοσίας τάξεως, ἀνεξαιρέτως ἐφαρμοστέοι καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι ἀλλοδαπούς, εἶναι ἀναντιρρήτως ἐπιτακτικοί, ὡς τοιοῦτοι ἀναγόμενοι εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, ἢ περὶ ἀστυνομικῶν διατάξεων. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῆς συγκρίσεως μετὰ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ γαλλ. Κώδικος, ἐν ᾧ εἰδικῶς περὶ αὐτῶν γίνεται λόγος (lois de police et de sûreté). Τοιοῦτοι εἶναι καὶ οἱ τελωνιακοὶ κανονισμοί.

Ὅσα περὶ ἀσφαλείας προνοοῦνται, συντελοῦσιν ἐξίσου ὑπὲρ τῶν παρεπιδημούντων, οὐδὲ ἐπιδέχονται ἐξαίρεσιν, ἐξ ἧς ματαιοῦται πᾶν ἀποτέλεσμα. Ἄλλως τε ὁ εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν προσερχόμενος ὁμολογεῖ διὰ τῆς πράξεως ταύτης, ὅτι ὑποβάλλεται εἰς τοὺς κρα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦντας νόμους δημοσίας τάξεως, πάσης ἀπέχων προθέσεως νὰ διαταράξῃ αὐτήν (1).

Ἐνδέχεται ἐντούτοις νὰ γίνῃ παράβασις ἐξ ἀγνοίας. Δὲν λέγομεν περὶ ἀξιοποίνων πράξεων, καθ' ἃς ἀπαιτεῖται δολία προαίρεσις, διότι κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ Ποιν. ν. ἄρ. 91 μόνη ἡ τοῦ νόμου ἄγνοια δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀποκλεισμὸν καταλογισμοῦ. Ἐπὶ πταισμάτων δὲν ἀπαιτεῖται δολία προαίρεσις, ἀλλ' ἀρκεῖ ἁπλῆ ἀμέλεια. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δὲν φαίνεται ὑπάρχουσα ἐπὶ παραβάσεως παρ' ἀλλοδαποῦ, ὅστις, μόλις ἀφιχθείς, εἶναι φυσικῶς ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ὑφισταμένων διατάξεων. Ἄλλοτε ἐδόξαζον, ὅτι πρὶν παρέλθῃ μικρὸν διάστημα χρόνου, δὲν ὑπόκειται ὁ παρεπιδημῶν (2). Ἀλλ' οὐδαμοῦ ἐγένετο δεκτὴ τοιαύτη ἐπὶ χρόνον ἀπαλλαγή, ὡς ἀνατρέπουσα τὴν δημοσίαν τάξιν. Χάριν αὐτῆς οὐδὲ ἡ καλὴ πίστις, οὐδὲ ἡ ἔλλειψις προθέσεως ἀρκοῦσι πρὸς δικαιολόγησιν, διότι ἐνέχεται καὶ ὅστις δὲν ἔδωκε τὴν δέουσαν προσοχήν. Ἐφήρμοσαν ὅμως καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀξίωμα, ὅτι οὐδεὶς εὐθύνεται εἰς τὰ ἀδύνατα, ὅταν ἡ ἄγνοια ὑπάρχῃ πληρέστατα ἀποδεδειγμένη καὶ ἀνεπίληπτος (3).

78. Μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν ὅλων τῶν περιστάσεων, καθ' ἃς ἡ ἐφαρμογὴ ἀλλοδαπῶν νόμων εἶναι δεκτή, ὡς γενικὴ ἐξαίρεσις ἔπεται, ὅτι καὶ εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας ἀποκλείονται οἱ ἀλλοδαποὶ νόμοι, ἀντιβαίνοντες εἰς ἡμεδαποὺς δημοσίας τάξεως, ἔστω καὶ ὅταν πρόκηται περὶ ἀλλοδαπῶν (4).

Οὕτω καθ' ὑπόθεσιν οὐδὲν κεκτημένον δικαίωμα ἰσχύει ἐνώπιον τῶν ἡμετέρων δικαστηρίων πηγάζον ἐκ τῆς δουλικῆς καταστάσεως ἢ ἐκ τῆς πολυγαμίας, οὐδὲ δύναται νὰ ἐνασκηθῇ παρ' ἡμῖν ἡ πα-

---

(1) Ὅθεν τὸ ἀξίωμα Intrasti urbem ambula juxta ritum ejus. Οὕτω ἐξηγήθη ἡ διάταξις ἐν νομοθετικῷ σώματι ὑπὸ Portalis: Un étranger devient le sujet casuel de la loi du pays dans lequel il passe, ou dans lequel il réside. Pendant le temps plus ou moins long de sa résidence, il est protégé par cette loi; il doit donc la respecter à son tour. L' hospitalité qu' on lui donne appelle et force sa reconnaissance. Locre Lég. I. σ. 416.

(2) Κατὰ Boullenois Traité I. σ. 160 μετὰ ἓξ ἑβδομάδας.

(3) Demolombe I. 73. Dalloz Lois 449.

(4) Στερούμενοι ἐν Γαλλίᾳ τοιαύτης διατάξεως ἀπέδωκαν εἰς τὸ ἄρθ. 3. τοῦ Κώδ. ἀμφοτέρας τὰς ἐννοίας. Demolombe I. 70. Aubry et Rau I. § 31. σ. 81. ὑποσ. 5.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τρική ἐξουσία τοῦ ἀλλοδαποῦ αὐστηρότερον ἢ ὅσον ἐπιτρέπουσιν οἱ ἡμέτεροι νόμοι (1).

Ἀλλ' ὁ ἡμέτερος νομοθέτης δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν γενικῶς παραδεδεγμένην ταύτην ἐξαίρεσιν, προσθεὶς ἐν ἄρ. 8. ὅτι δὲν ἐφαρμόζονται παρ' ἡμῖν νόμοι *ἀφορῶντες θεσμοθεσίας μὴ ἀναγνωριζομένας ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν νόμων.*

Ὅπως ἔχῃ ἰδιαιτέραν ἔννοιαν ἡ προσθήκη, δὲν πρόκειται περὶ θεσμοθεσιῶν ἀντιβαινουσῶν εἰς τὰ τῆς δημοσίας τάξεως, διότι περὶ τούτου ὑπάρχει τὸ πρῶτον κῶλον τοῦ ἄρθ. 8. Ἄρα καὶ ὅταν δὲν ἀντιβαίνωσιν εἰς τὰς τῆς δημοσίας τάξεως θεσμοθεσίαι, ἁπλῶς διότι εἶναι ἄγνωστοι, ἀποκλείονται. Τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ Συγγραφέως, παρ' οὗ ἐλήφθη. Κατ' αὐτὸν δύω μόναι ὑπάρχουσιν ἐξαιρέσεις, ἡ μὲν λόγῳ τῶν ἐπιτακτικῶν διατάξεων, πρὸς πάντας ἰσχυουσῶν καὶ πρὸς ἀλλοδαπούς, ἡ δὲ ὅτι θεσμοὶ μὴ ἀναγνωριζόμενοι, τουτέστιν ἀποδοκιμαζόμενοι ὑπὸ τῶν νεωτέρων νόμων κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τὸ πνεῦμα αὐτῶν, εἶναι χαριν τῆς δημοσίας τάξεως ἀνεφάρμοστοι. Ὡς παράδειγμα τούτου ἀναφέρονται ἡ δουλεία, ὁ πολιτικὸς θάνατος καὶ τὰ παραπλήσια, ὥστε οὐδὲ τὰς συνεπείας τοιούτων θεσμοθετημάτων δύναταί τις νὰ ἐπικαλεσθῇ παρ' ἡμῖν (2).

Περὶ τρίτης ἐξαιρέσεως ἀγνώστων θεσμοθεσιῶν οὐδεὶς γίνεται λόγος, οὐδὲ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ, διότι τὰ πλεῖστα τῶν ξένων θεσμοθεσιῶν ὑποτίθενται ἄγνωστα, ἀλλ' εἶναι ἀβλαβῆ, ἐνόσῳ δὲν ἀντίκεινται εἰς τὰ τῆς δημοσίας τάξεως.

Ὅπως φανῇ πληρέστερος ὁ ἡμέτερος νομοθέτης, δὶς ἐπανέλαβε τὸ αὐτὸ δι' ἄλλων λέξεων, ὥστε ὁ πλεονασμὸς εἶναι προφανής (3).

79. Πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν περιστάσεων, καθ' ἃς εἶναι ἐφαρμοστέοι ἀλλοδαποὶ νόμοι, μεθοδικώτερον ἀποβαίνει νὰ διέλθωμεν τὰ εἴδη τῶν δικαιωμάτων, καὶ πρὸς τοῦτο ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς ἱκανότητος.

Ἡ ἱκανότης εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ῥυθμίσεως τοῦ νόμου, διότι εἰς αὐτὸν ἐναπόκειται ἡ περὶ τούτου μέριμνα, οὐδὲ ἐπιτρέπεται εἰς

---

(1) Demolombe αὐτ. Aubry et Rau αὐτ. Story § 25. Mittermaier Privatr. § 20. Foelix § 15. Savigny Syst. VIII. § 349.

(2) Savigny αὐτ. § 349. Unger II. σ. 163.

(3) Τοῦτο ὁμολογεῖ ἤδη ὁ κ. Παπαρρηγόπ. Γεν. Ἀρχαὶ Β'. § 661 ὅστις ὡς Εἰσηγητὴς διετύπωσε τὸ Ἄρθ. 8.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἕκαστον νὰ ῥυθμίσῃ αὐτονόμως τὴν ἰδίαν ἱκανότητα, ἥτις χρῄζει νόμου ἀναγνωρίζοντος αὐτήν. Ἂν τὰ ἐν ἄλλῃ χώρᾳ πραττόμενα ὑπὸ τοῦ ἡμεδαποῦ ἴσχυον, διότι ἐκεῖ ἄλλοι ὑπάρχουσι περὶ τῆς ἱκανότητος ὁρισμοί, ἡ πρόνοια τοῦ ἡμετέρου νόμου περὶ τῶν ἡμεδαπῶν ματαιοῦται. Ἀλλ' ὅ,τι ἀξιοῦμεν περὶ τοῦ ἡμεδαποῦ, ὅπως μὴ ὑπεκφεύγῃ τὴν πρόνοιαν τοῦ ἡμετέρου νόμου, πρέπει νὰ δεχθῶμεν περὶ τοῦ ἀλλοδαποῦ, μὴ παρέχοντες εἰς αὐτὸν ὑπεκφυγὴν τῶν ὑπὸ τοῦ πατρίου αὐτοῦ νόμου προνοηθέντων. Εἶναι ἀμοιβαῖον συμφέρον τῶν ἐθνῶν ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀρχῆς ταύτης, βάσιν ἔχουσα τὴν τῶν ἴσων ἀνταπόδοσιν.

Ὡς ἐκ τούτου εἶναι σήμερον κοινῶς παραδεδεγμένον, ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ προσώπου καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς πηγάζουσα ἱκανότης ὑπάγεται εἰς τὸν λεγόμενον προσωπικὸν θεσμὸν (statut personnel) Ἀντιφωνίαι ὑπάρχουσιν ὅμως, περὶ τοῦ τίς εἶναι ὁ προσωπικὸς οὗτος θεσμός, καὶ ἂν εἶναι ἐπιδεκτικὸς ἐξαιρέσεων.

Κατὰ τοὺς μὲν προσωπικὸς θεσμός, ἐφαρμοστέος πρὸς ῥύθμισιν τῆς ἱκανότητος, εἶναι ὁ τῆς τελευταίας κατοικίας (lex domicilii) (1), ἀλλ' οὕτω, ἀντὶ νὰ ὑπάκηταί τις εἰς τὸν νόμον, αὐτὸς ἑαυτοῦ γίνεται νομοθέτης διὰ τῆς ἐκλογῆς κατοικίας.

Κατ' ἄλλους ἐφαρμοστέος εἶναι ὁ νόμος τῆς καταγωγῆς (lex originis) (2), ὡς μὴ ἐπιδεκτικὸς μεταβολῆς κατ' ἀρέσκειαν. Ἀλλὰ τίς ὁ νόμος τῆς καταγωγῆς; Εἶναι τάχα ὁ νόμος τῆς κατοικίας τοῦ πατρὸς κατὰ τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως; Ἀλλ' ὅπως ἀποδοθῇ τόση δύναμις εἰς τὸν νόμον τῆς κατοικίας τοῦ πατρός, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν καὶ τὸν πατέρα ὑποκείμενον κατὰ τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως τοῦ τέκνου εἰς τὴν κατοικίαν ταύτην, ὥστε ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἀποδοκιμασθεῖσαν δόξαν.

Διὰ τοῦτο μόνη ὀρθὴ εἶναι ἡ θεωρία, καθ' ἣν ἡ ἱκανότης ῥυθμίζεται κατὰ τὴν ἐθνικότητα ἑκάστου (3).

---

(1) Eichhorn deutsch. Recht. § 34. Rocco dell uso e autorità II. c. 8. Story 3. 4. Savigny Syst. VIII. § 359. Πρωσ. νόμου Εἰσαγωγὴ § 23. 24. 34. Nerlin Rép. Effet. retr. 3. § 2. art. 9.

(2) Meier de confl. legum c. 14. Merlin Rép. Majorité. § 4.

(3) Foelix § 27. Demolombe I. 268. Dalloz Lois 404. Aubry et Rau I. § 31. Laurent Principes du droit civ. I. σ. 121. Renaud deutsch. Privatr. I. σ. 103. Brocher Revue du droit internat. III. σ. 432.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ταύτην τὴν ἀρχὴν παρεδέχθη ὁ ἡμέτερος νόμος ἐν ἄρθ 4, καθ' ὃ: «Οἱ νόμοι οἱ περὶ ἱκανότητος πρὸς κτῆσιν δικαιωμάτων, ἢ πρὸς »ἐπιχείρησιν νομικῶν πράξεων, διέπουσι τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐν τῇ »ἀλλοδαπῇ. Οἱ ἀλλοδαποὶ διέπονται ὑπὸ τῶν περὶ τῆς ἱκανό»τητος ταύτης νόμων τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἀνήκουσι.»

80. Διάφοροι προτείνονται ἐξαιρέσεις τοῦ δόγματος τούτου ἀναφορικῶς εἰς τοὺς ἀλλοδαπούς.

Ἐν πρώτοις εἶναι πρόδηλον, ὅτι ἡ ἀπόλυτος ἀνικανότης τοῦ ἀλλοδαποῦ λόγῳ στερήσεως τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς νόμους δημοσίας τάξεως, οὐδόλως σκοπεῖται. Μὴ οὔσης ἀνεκτῆς τῆς δουλείας κατὰ τὸ Σύνταγμα (ἄρ. 13), ἔπεται ὅτι οὐδεὶς ἀλλοδαπὸς στερεῖται τῆς ἱκανότητος ἐν Ἑλλάδι λόγῳ δουλικῆς καταστάσεως (1). Ὡσαύτως δὲν στερεῖται τῆς ἱκανότητος λόγῳ πολιτικοῦ θανάτου, καταργηθέντος παρ' ἡμῖν (ἄρ. 18) (2). Οἱ πλεῖστοι δὲν παραδέχονται τὰς συνεπείας τοῦ ἐν ἄλλῃ χώρᾳ ἀπαγγελθέντος πολιτικοῦ θανάτου καὶ ὅταν οὗτος ὑπὸ τῶν ἡμετέρων νόμων δὲν ἀποδοκιμάζεται, διότι ποιναὶ ἀποφάσεις ἀλλοδαπῶν δικαστηρίων παρ' ἡμῖν δὲν ἐκτελοῦνται (3).

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδὲ ἡ νόμιμος ἀπαγόρευσις ὡς συνέπεια ποινῆς, ἐν ἄλλῃ χώρᾳ ἀπαγγελθείσης, καθίστησιν ἀνίκανον τὸν ἀλλοδαπόν (4).

Διαφέρει ἡ δικαστικὴ ἀπαγόρευσις ἕνεκα φρενοβλαβείας ἢ ἡ κήρυξις πτωχεύσεως τοῦ ἀλλοδαποῦ συνεπείᾳ ἀποφάσεως ξένου δικαστηρίου, ὡς ἐπιδεκτικῆς ἐκτελέσεως, διότι ἀποτελεῖ ῥύθμισιν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τοῦ ἀλλοδαποῦ κατὰ τὸν πολιτικὸν νόμον, εἰς ὃν ὑπάγεται (5).

IV. σ. 197. Ἰταλ. Κώδ. Ἀρθ. 6. Κατὰ Αὐστριακὸν Κώδ. § 4. 34. τοῦ μὲν αὐστριακοῦ ἡ ἱκανότης ῥυθμίζεται πάντοτε κατὰ τὸν αὐστρ. Κ. τοῦ δὲ ἀλλοδαποῦ κατὰ τὴν κατοικίαν. Unger Syst. I. σ. 163. καὶ ἑπ.

(1) Wächter Arch. XXV. σ. 172. Schäffner § 34. Savigny αὐτ. § 365. Fölix § 15.

(2) Savigny αὐτ. Ἀντιλέγουσι Schäffner § 35. Boullenois I. σ. 64.

(3) Merlin Rép. Succes. I. § 2. Valette sur Prudhon I. σ. 135. Demolombe I. 198. Dalloz Droit civ. 615. Foelix § 565. Story § 620.

(4) Aubry et Rau I. § 31. ὑποσ. 40.

(5) Rodenburg. I. c. 34. Rocco 436. Foelix § 65. Derlin Rép.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δὲν κατατάσσομεν εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην περιοριστικὰς διατάξεις ξένων ἐπικρατειῶν, ἀπονεμουσῶν ἐξαιρετικῶς εἰς τάξιν τινὰ προσώπων τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀναδέχεσθαι ὑποχρεώσεις ἐκ συναλλαγματικῆς. Τοιαῦται διατάξεις ἀφορῶσι μᾶλλον τὴν ἐν ὡρισμένῃ χώρᾳ περὶ ἐμπορίας τάξιν, ἢ τὴν ῥύθμισιν τῆς προσωπικῆς ἱκανότητος (1).

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παρ' ἡμῖν δημοσίαν τάξιν ἀντίκεινται ὁρισμοὶ ξένων νόμων περιοριστικῶν τῆς ἱκανότητος λόγῳ διαφορᾶς θρησκείας (2).

Ἐπίσης δύναται νὰ ἐνδιαφέρῃ τὴν παρ' ἡμῖν δημοσίαν τάξιν ἡ πρὸς κτῆσιν ἱκανότης νομικῶν προσώπων, ἀλλαχοῦ ὑφισταμένων, ὧν ἡ ἀναγνώρισις δὲν εἶναι ὑποχρεωτική, οἷον τοῦ τάγματος τοῦ Ἰησοῦ (3).

81. Κατὰ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ ἱκανότης τῶν ἀλλοδαπῶν ῥυθμίζεται κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν, ἀντιτάσσουσιν ὅμως, ὅτι οἱ νόμοι αὐτῶν εἶναι πολλάκις ἄγνωστοι, καὶ εὐκόλως ἐμπίπτει εἰς ἀπάτην ὁ ἡμεδαπὸς ὑποθέτων ἱκανότητα κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους ὑπάρχουσαν. Ἐπὶ τῇ σκέψει ταύτῃ ὑπεστηρίχθη ἡ ἐξαίρεσις, ὅτι ἡ ἱκανότης τῶν ἀλλοδαπῶν κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους κρίνεται, ὁσάκις διὰ τῆς παραδοχῆς τοῦ ἐναντίου βλάπτεται ἡμεδαπός (4). Οἱ ἐναντιούμενοι προτείνουσιν, ὅτι δὲν ἁρμόζει ἡ μεροληπτικὴ τοῦ ἡμεδαποῦ προστασία, ἐναντίον τοῦ κανόνος ὅτι: «Ὁ μετά τινος »συναλλάσσων ὀφείλει τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ γινώσκειν (5).»

Ἀλλ' ὁ ἡμέτερος νόμος ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς ἐξαιρέσεως ταύτης,

Faillite sect. 2. Majorité § 3. Demolombe I. 77. 303. Aubry et Rau I. § 31. ὑποσ. 35.

(1) Dalloz Lois 407. Pardessus 1483. Foelix § 29. Mittermaier § 30. Ὁ Savigny § 364 νομίζει ὀρθοτέραν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου τῆς κατοικίας. Ἐν Αὐστρίᾳ ἡ ἱκανότης τοῦ ἀλλοδαποῦ κρίνεται κατὰ τὸν Αὐστριακὸν νόμον, ἅμα ἐν Αὐστρίᾳ ἐξεδόθη ἡ συναλλαγματικὴ Unger Syst. I. σ. 167.

(2) Hert § 8. Savigny § 365.

(3) Savigny § 365. 367. Unger Syst. I. σ. 169.

(4) Valette sur Prudhon I. σ. 85. Demolombe I. 102. Dalloz Lois 401. A.Π. 28 (1845).

(5) L. 19. de R. J. (50. 17). Β', γ'. 19. Pardessus 1482. Nouguier Lettres de change I. σ. 475. Foelix § 64. Schäffner § 91.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀδιαφόρως, ἂν ἐπίκειται ἢ μὴ βλάβη εἰς τὸν ἡμεδαπόν, διότι « ἐπὶ »τῶν μεταξὺ ἀλλοδαπῶν καὶ Ἑλλήνων ἐν Ἑλλάδι συνισταμένων »ἐνοχῶν, οἱ ἀλλοδαποί, οἱ ἔχοντες τὴν κατὰ τὸν ἑλληνικὸν νό»μον πρὸς σύστασιν αὐτῶν ἀπαιτουμένην ἱκανότητα, λογίζονται »ἱκανοί, ἂν καὶ κατὰ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος των ἤθελον θεω»ρεῖσθαι ἀνίκανοι.»

Δύω τινὰ ἔπονται ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ ἡμετέρου νόμου, πρῶτον ὅτι οὐδόλως προσέχομεν εἰς τὴν καλὴν πίστιν τοῦ ἡμεδαποῦ ἢ ἂν εἶχεν οὗτος γνῶσιν τῆς ἀνικανότητος τοῦ ἀλλοδαποῦ (1). Δεύτερον ἡ ἐξαίρεσις αὕτη εἶναι ἐφαρμοστέα μόνον ἐπὶ ἐνοχῶν ἐν Ἑλλάδι συνισταμένων, οὐχὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Οὕτω καθ' ὑπόθεσιν κατὰ γαλλ. Κώδικα αἱ ὕπανδροι γυναῖκες χρήζουσι τῆς ἀδείας τοῦ συζύγου πρὸς ἐπιχείρησιν νομικῶν πράξεων, ἀλλ' ἡ ἐν Ἑλλάδι πρὸς ἡμεδαπὸν ἐκποίησις παρὰ ὑπάνδρου γαλλίδος ἄνευ ἀδείας τοῦ συζύγου δὲν εἶναι ἄκυρος (2), ἐνῷ εἶναι τοιαύτη γενομένη πρὸς ἀλλοδαπόν.

82. Οἱ διαστέλλοντες προσωπικοὺς καὶ πραγματικοὺς θεσμοὺς ἐφαρμόζουσι συνήθως τοὺς τελευταίους ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἀδιακρίτως εἴτε ἀκινήτων εἴτε κινητῶν, ἐννοοῦντες, ὅτι εἰς τοὺς ἡμεδαποὺς νόμους ὑπόκεινται, ὅσα κεῖνται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ.

Περὶ τῆς διαφωνίας ὡς πρὸς τὰ κινητὰ καὶ τὰς κληρονομίας κατόπιν γενήσεται λόγος. Περὶ τῶν ἀκινήτων ὅμως εἶναι ὁμόφωνος γνώμη, ὅτι ὑπάγονται εἰς τοὺς ἰσχύοντας ἔνθα κεῖνται νόμους (Lex rei sitae)

Τὰ ἀκίνητα ὡς μέρος τοῦ ἐδάφους, συνέχονται στενότερον μετὰ τῆς κυριαρχίας τῆς χώρας καὶ τὰ περὶ αὐτῶν ἀνάγονται εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν, ὡς ἐξασφαλίζοντα τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τὸν τρόπον τῆς κτήσεως καὶ τῆς μεταβιβάσεως. Ἐκ τούτου ἐξήγαγον τινὲς τὸ ὑπερβολικὸν συμπέρασμα, ὅτι ἅμα πρόκειται περὶ ἀκινήτου οὐδεὶς ἄλλος νόμος ἀκούεται πλὴν τοῦ ἐγχωρίου (4). Ἀλλ' ἄλλο τὸ ζήτημα

(1) Τὸ ἐναντίον Aubry et Rau I. § 31. ὑποσ. 38.

(2) Τοιαύτη ἡ βάσις ἀρχαιοτέρας ἀποφάσεως Α.Π. 23 (1843).

(3) Hert de coll. leg. IV. §. 8. P. Voet de stat. 4. c. 3. J. Voet Comm. IV. 1. § 8. Story § 430—434. Burge Comment. on colon and foreign laws 1838. σ. 93. II σ. 14. 26.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς ἱκανότητος τοῦ προσώπου, ἄλλο δὲ τὸ περὶ τῆς κυριότητος τοῦ ἀκινήτου. Διότι αἱ περὶ ἀκινήτων διατάξεις ἐνδιαφέρουσι τὴν πολιτείαν, οὐδὲν γίνεται εἰς αὐτὰς πρόκριμα διὰ τῆς ἄλλως ρυθμιζομένης ἱκανότητος τοῦ ἀλλοδαποῦ. Ὅσα ἀνωτέρω περὶ αὐτῆς εἴπομεν ματαιοῦνται, ἐὰν προσθέσωμεν τὴν ἐξαίρεσιν περὶ ἀκινήτων (1).

Ὁ ἡμέτερος νόμος δὲν ἐδέχθη τὴν ἐξαίρεσιν, ὁρίζων ἐν ἄρθρ. 5 ὅτι: «Ἡ νομή, ἡ κυριότης καὶ τὰ ἀπ' αὐτῆς ἀποσπώμενα ἀπό»λυτα δικαιώματα ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι κειμένων κινητῶν ἢ ἀκι»νήτων ρυθμίζονται ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν νόμων.»

Περὶ τῶν κειμένων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ σιωπᾷ ὁ ἡμέτερος νόμος, ὥστε δὲν ἀποκλείει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων τοῦ τόπου, ἔνθα κεῖνται, ὅταν περὶ τοιούτων ζητημάτων ὑπάρχῃ ἀμφισβήτησις.

Ἀπεφύγαμεν οὕτω τὴν ἀοριστίαν τοῦ πραγματικοῦ θεσμοῦ. Καὶ τῳόντι περὶ πράγματος ἀφῃρημένως οὐδέποτε ὑπάρχει λόγος κατὰ νομικὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ πάντοτε περὶ δικαιωμάτων ἐπὶ ὡρισμένου πράγματος.

Διὰ τοῦτο ἀκριβέστερον λέγομεν ὅτι κατὰ τὸν νόμον τοῦ τόπου, ἔνθα κεῖται τὸ ἀκίνητον, λύομεν τὴν διαφοράν, ἅρα πρόκειται περὶ νομῆς, περὶ κυριότητος, ἤτοι περὶ τῆς κτήσεως καὶ τῆς ἀπωλείας αὐτῆς καὶ περὶ τῶν ἐκ τῆς κυριότητος ἀποσπωμένων δικαιωμάτων, δουλείας, ὑποθήκης, ἐμφυτεύσεως καὶ τὰ παραπλήσια.

Κατ' αὐτὸν τὸν νόμον ἀποφαινόμεθα, ἂν εἶναι πραγμά τι κινητὸν ἢ ἀκίνητον, καὶ περὶ τοῦ νομίμου τρόπου τῆς ἐκποιήσεως αὐτοῦ.

Ἰδίως ὡς πρὸς τὰς ὑποθήκας παρατηροῦμεν, ὅτι ἀποκτῶνται, ὅπως ὁρίζει ὁ νόμος, ἔνθα κεῖται τὸ ἀκίνητον. Νομίμους ὑποθήκας ἐνασκεῖ καὶ ὁ ἀλλοδαπός, ἀλλ' εἰς μόνας τὰς περιστάσεις, ὅσας ὁ ἡμέτερος νόμος παραδέχεται, καὶ ἐκπληρῶν τοὺς ὅρους, ὅσους ἀπαιτεῖ πρὸς ἐγγραφήν. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκποίησις τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀκινήτων δὲν ἐπιτρέπεται ἄλλως, ἢ ὅπως ὁ ἡμέτερος νόμος διατάττει (2).

---

(1) Argentraeus 47. 48. Rodenburg I. c. 3. § 4—10. Boullenois I. σ. 145—198. Huber § 12. Merlin Rep. Majorité § 3 Wächter Arch. XXV. σ. 165. Savigny § 367. Unger Syst. I. σ. 175. Dalloz Lois 403.

(2) Aubry et Rau I. § 31 σ. 100. Γαλλ. Κ. ἄρθ. 3. Πρωσ. Κωδ. Εἰσαγ. § 32. Αὐστρ. Κ ἄρθ. 300. Ἰταλ. Κ. ἄρθ. 7.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τοὐναντίον τὸ περὶ ἱκανότητος ζήτημα ἐκανονίσθη διὰ τοῦ ἄρθ. 4, οὗ ἀκολουθοῦμεν τοὺς ὁρισμοὺς ἀδιστάκτως καὶ ὅταν πρόκηται περὶ ἀκινήτων. Ἐὰν ὑποθέσωμεν σύμβασιν ἀλλοδαποῦ μετὰ ἡμεδαποῦ ἐν Ἑλλάδι συνομολογηθεῖσαν περὶ ἀκινήτου, κατὰ τὴν μνησθεῖσαν ἐξαίρεσιν ὁ ἀλλοδαπὸς λογίζεται ἱκανὸς κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον καὶ ὅταν κατὰ τὸν πάτριον αὐτοῦ νόμον στερῆται ἱκανότητος.

83. Πρὸ πολλοῦ ἐπεκράτησεν ἐπὶ κινητῶν ἄλλη θεωρία, καθ' ἣν δὲν ὑπόκεινται εἰς τοὺς νόμους τοῦ τόπου, ἔνθα κεῖνται, διότι εὐκόλως μεταφέρονται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ἕνεκα τούτου ἐδέχθησαν τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ταῦτα κατὰ πλάσμα λογίζονται ὑπάρχοντα, ὅπου ἔχει τὴν μόνιμον κατοικίαν ὁ κύριος αὐτῶν, ὃν παρακολουθοῦσι μὴ ὄντα ἔν τινι τόπῳ προσκεκολλημένα. Τὴν θεωρίαν ταύτην διετύπωσαν εἰπόντες, ὅτι τὰ κινητὰ παρακολουθοῦσι τὸν κύριον (mobilia sequuntur personam), ἢ ὅτι τοῖς ὀστοῖς ἐμπέφυνται (mobilia ossibus inhaerent) καὶ συνεπῶς ἐρήρμοσαν τὸν προσωπικὸν θεσμόν (1).

Ἡ γενικωτέρα παραδοχὴ τῆς θεωρίας ταύτης χρεωστεῖται ἰδίως, διότι ἐν τῇ σκέψει πάντων πρωτεύει τὸ ζήτημα κληρονομίας κινητῶν. Ἅμα περιορισθῶμεν εἰς τὸ τῆς κυριότητος, τὸ πλάσμα εἶναι ἀνυπόστατον, οὐδὲ χάριν αὐτοῦ ἐπιτρέπεται νὰ προστρέξωμεν εἰς νόμον ἀλλοδαπὸν, ἐνῷ ὑπάρχει βεβαιωμένον, ὅτι τὰ κινητὰ οὐδόλως κεῖνται ἐν τῷ τόπῳ, οὗ τοὺς νόμους ζητεῖται νὰ ἐφαρμόσωμεν. Πολὺ μᾶλλον ἄτοπον εἶναι νὰ παραλείψωμεν ἕνεκα τοιούτου πλάσματος τοὺς ἡμετέρους νόμους, ὅπως δικάσωμεν περὶ τῶν ἐνταῦθα κινητῶν.

Ὡς ἐκ τούτου ὑπάρχουσιν οἱ τὰ αὐτὰ δεχόμενοι περὶ κινητῶν καὶ ἀκινήτων, ἅμα πρόκειται περὶ κυριότητος, ἐνεχυριάσεως, κατασχέσεως, ἐκποιήσεως, νομῆς αὐτῶν καὶ τὰ παραπλήσια (2).

---

(1) Argentraeus n. 30. Rodenburg l. c. 2. P. Voet 4. c. 2. § 8. J. Voet § 11. Story c. 9. 10. Merlin Rep. Biens § 1. n. 12. Meubles § 1. Burge Comm. I. σ. 28. II. σ. 19. 28. 622. III. σ. 732. 906. IV. σ. 136. 159. Rocco σ. 137. 139. 253. Whaeton Elements of intern. law I. σ. 136. Δύσχερεια ἀναφύεται, ὅταν ἔχῃ τις δύω κατοικίας, ἢ δὲν φαίνεται ποίαν ἔχει. Foelix § 39. Unger Syst. I. σ. 177.

(2) J. Voet § 11. Tittmann de compet. legum § 49. Mittermaier

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ταύτην τὴν θεωρίαν ἠσπάσθη ὁ ἡμέτερος νόμος ἐν ἄρθ. 5 περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι κειμένων κινητῶν, περὶ ὧν μόνον ἐν αὐτῷ γίνεται λόγος. Περὶ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κινητῶν σιωπᾷ, ὥστε δὲν ἀποκλείει τὴν ἐφαρμογὴν ἀλλοδαπῶν νόμων, ἐὰν ἐπικαλῆται αὐτὴν ἡ περίστασις.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι κειμένων κινητῶν, ἐν ἄλλῃ χώρᾳ ἀποκτηθέντων, πῶς δύναται ν' ἀπυδειχθῇ ἄλλως ἡ κτῆσις αὐτῶν, ἢ καθ' ὃν τρόπον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἠδύνατο νὰ γίνῃ. Οὕτω λ. χ. ἐν Γαλλίᾳ ἰσχύει τὸ ἀξίωμα, ὅτι ἐπὶ κινητῶν ἡ κατοχὴ ἐπέχει τόπον τίτλου (2). Ἆρα ὁ ἐκ Γαλλίας εἰσαγαγὼν κινητὰ διὰ τῆς αὐτόθι ἀποκτηθείσης κατοχῆς ἀρκούντως νομιμοποιεῖ τὴν κυριότητα. Καὶ ἡ χρησικτησία, τελεσθεῖσα ἐν ἄλλῃ χώρᾳ, κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου, ἔνθα συνετελέσθη, πρὸ τούτου ὅμως δέον νὰ προσέξωμεν εἰς τὸν νόμον τοῦ τόπου, ἐν ᾧ κεῖται τὸ κινητόν (3).

84. Τὸ σύστημα, καθ' ὃ διεστάλησαν προσωπικοὶ καὶ πραγματικοὶ θεσμοί, ἀπεδείχθη ἀνεπαρκές, ὁσάκις οὐδὲ περὶ ἑνὸς μόνου προσώπου πρόκειται καὶ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ, οὐδὲ καθαρῶς περὶ πράγματος, ἀλλὰ περὶ σχέσεων μεταξὺ προσώπων παντοίου εἴδους. Ποῖον τῶν προσώπων τούτων μέλλει τότε νὰ προτιμηθῇ; Διὰ τοῦτο ἐπενόησαν τρίτον θεσμὸν περὶ πράξεων, ὡς κανονιζομένων κατὰ τὸν νόμον τοῦ τόπου, ἔνθα ἐτελέσθησαν (locus regit actum) (4).

Τὸ ἀξίωμα δὲν εἶναι βεβαίως τοῦ ῥωμ. δικαίου, παρ' ᾧ ἀπαντᾷ μόνον, ὅτι μὴ ἐξηγηθέντων σαφῶς τῶν συμβαλλομένων ἀναπληροῦ-

---

32. Schäffner § 66. Merlin Rép. Loi § 6. n. 3. Foelix § 38. Demolombe I. 96. Dalloz Lois 425. Aubry et Rau I. § 31. σ. 102.

(1) Mühlenbruch doctr. § 12. Wächter Arch. XXIV. σ. 292.

(2) Γαλλ. Κ. ἄρθ. 2279. Ἐντὸς τριετίας ἐπιτρέπεται ὅμως διεκδίκησις ἀπολεσθέντων καὶ κλαπέντων.

(3) Savigny § 367. σ. 187. Unger Syst. I. σ. 177. Dumoulin sur la loi Cunctos. Merlin Rép. Prescript. n. 7. Troplong Prescript. 39.

(4) Cocceji Diss. de fundata in terr. et plur. loc. conc. potestate tit. V. §. 3. VII. § 3. 9—11. 18. Hommel Rhaps. quaest. obs. 409. n. 5. Thibaut Syst. § 38. Wächter Arch. XXV. σ. 41—47.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ται ἡ σιωπὴ αὐτῶν ἐκ τοῦ ἐν χρήσει νόμου, ἔνθα συνεβλήθησαν (1). Ἀλλὰ καὶ ὁ τόπος τῆς ἐκτελέσεως κατὰ ῥωμαίους σκοπεῖται (2), ἀμφότεροι δὲ οὗτοι οἱ κανόνες δὲν συγκρούονται, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι ἐν ᾧ τόπῳ ἐγένετο ἡ σύμβασις, πρόκειται νὰ γίνῃ καὶ ἡ ἐκτέλεσις (3).

Εἰς τοσαύτας ἐντούτοις ὑπέβαλον τὸν κανόνα ἐξαιρέσεις, ὥστε μικρόν τι ὑπολείπεται αὐτοῦ.

Πάντες σχεδὸν εἶναι σύμφωνοι (4), ὅτι ὁ τύπος τῶν πολιτικῶν πράξεων, καὶ ἰδίως τῶν συμβάσεων, ῥυθμίζεται κατὰ τὸν νόμον τοῦ τόπου, ἔνθα γίνονται. Τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον, διότι ὡς ἐπιτοπλεῖστον αὐτὸς μόνος εἶναι ἐφικτός, ὥστε ἄνευ αὐτοῦ οὐδὲ ἡ πρᾶξις δύναται νὰ τελεσθῇ. Περὶ διαθηκῶν κατόπιν ῥηθήσεται.

Ἤδη ἐν τῇ Πολιτ. Δικον. ἄρ. 386 περιελήφθη ὁ κανὼν ὅτι ὁ τύπος ῥυθμίζεται κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου, ἔνθα ἐξεδόθησαν (5). Ἡ ἀπόδειξις, ὅτι τοιοῦτος εἶναι ὁ τύπος ἐν τῇ ξένῃ χώρᾳ, ἐπίκειται εἰς τὸν προσάγοντα τὸ ἔγγραφον.

Ἀλλ' ὁ κανὼν οὗτος, εἰσαχθεὶς πρὸς τὸν σκοπόν, ὅπως μὴ ἀκυροῦνται τὰ ἐν ἄλλῃ χώρᾳ κατὰ τοὺς ἐκεῖ τύπους γενόμενα, ἀποβαίνει παράλογος, καθ' ἣν περίπτωσιν δὲν ἐτηρήθησαν μὲν οἱ ἐκεῖ ἰσχύοντες τύποι, ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι. Οὐδὲν ἔχομεν συμφέρον νὰ ἐπιτηρήσωμεν αὐστηρῶς τὴν ἐφαρμογὴν ξένων νόμων. Πῶς ὁ ἡμέτερος δικαστὴς θέλει κηρύξει ἄκυρον τὸ κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους τελεσθέν (6);

---

(1) L. 6. de evict. (21. 2). ΙΘ'. τα'. 6. L. 34. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 34. L. 1. pr. de usur. (22. 1). ΚΓ'. γ'. 1. Ἀρμεν. περὶ καν. § 13. Εἰ μὴ δηλοῦται τὸ δόξαν τοῖς μέρεσιν, ἀκολουθοῦμεν τῷ ἔθει τοῦ κλίματος, ἐν ᾧ γέγονε τὸ συνάλλαγμα.

(2) L. 21. de O. et A. (44. 7). ΝΒ'. α'. 7. Ὁ ὁμολογῶν ἔν τινι τόπῳ καταβαλεῖν, ἐκεῖ δοκεῖ συναλλάσσειν L. 3. de reb. auct. (42. 5). Θ'. ζ'. 3.

(3) Molinaeus (Dumoulin) de Statutis in comm. in C. ad L. 1. C. de summa trin. Savigny § 372.

(4) P. Voet IX. c. 2. § 9. J. Voet § 13—15. Hert § 10. 23. Eichhorn deutsch. Rœht. § 37. Story § 260. 261. Foelix § 49 καὶ ἐπ. Wächter Arch. XXV. σ. 368. Savigny § 381.

(5) Α.Π. 18 (1846) περὶ πληρεξουσιότητος.

(6) Rodenburg II. c. 3. § 2. 3. Hert § 10. 33. Wächter Arch.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τοῦτο συνεπλήρωσεν ὁ ἀστικὸς νόμος ἐν ἄρθρ. 5, καθ' ὃ: «Αἱ » ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὑπὸ Ἑλλήνων ἐπιχειρούμεναι νομικαὶ πράξεις » ἔχουσι κατὰ τὸν τύπον αὐτῶν κῦρος ἐν Ἑλλάδι, καταρτιζόμεναι » εἴτε κατὰ τὸν ἑλληνικὸν νόμον, εἴτε κατὰ τὰς ἐν τῷ τόπῳ τῆς » ἐπιχειρήσεως αὐτῶν ἰσχυούσας διατυπώσεις. »

Περὶ τῶν παρ' ἀλλοδαπῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐπιχειρουμένων πράξεων, σιωπᾷ ὁ νόμος, ἀλλ' οὐδὲ ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ λαλήσῃ, μὴ δυνάμενος ν' ἀπαιτήσῃ παρ' ἀλλοδαπῶν πρᾶγμα ἀδύνατον, οὐδὲ νὰ εἶναι πρὸς αὐτοὺς αὐστηρότερος, κατ' οὐδένα λόγον χρεωστοῦντας νὰ τηρήσωσι τοὺς ἡμετέρους τύπους.

Ὁ ἐκτεθεὶς κανὼν περὶ τῶν τύπων ἐξίσου ἐφαρμόζεται ἐπὶ δημοσίων καὶ ἐπὶ ἰδιωτικῶν ἐγγράφων. Περὶ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ γενομένων δημοσίων ἀποφαίνεται ῥητῶς ἡ Πολ. Δικον. ἄρθ. 858, 859, ὅτι, κηρυχθέντα ἐκτελεστὰ παρ' ἡμεδαποῦ δικαστηρίου, ἔχουσι τὴν αὐτὴν δύναμιν τῶν ἐν Ἑλλάδι συνταχθέντων. Ὁ τύπος τῆς ἐκτελέσεως ἐπὶ τοιούτων ἐν ἀλλοδαπῇ ἐκδοθέντων δημοσίων ἐγγράφων περιάπτεται ὑπὸ μόνου τοῦ Προέδρου τῶν Πρωτοδικῶν, ἅμα οὐδεὶς τῶν διαφερομένων εἶναι ἡμεδαπός, ἄνευ ἐρεύνης τοῦ περιεχομένου. Ἐνῷ, ὅταν ὁ ἕτερος αὐτῶν εἶναι ἡμεδαπός, τὸ δικαστήριον περιάπτει τὸν τύπον, μετὰ τὴν ἔρευναν τοῦ περιεχομένου.

Ὁ κανὼν, ὅτι ὁ τύπος ῥυθμίζεται κατὰ τὸν τόπον, ὑπόκειται εἰς τὸν περιορισμὸν ἐπιτακτικῶν διατάξεων, καθ' ἃς ἐπὶ εἰδικῶν πράξεων ἀπαιτοῦνται ὡρισμένοι τύποι (1). Κατὰ τὸν περὶ Χαρτοσήμου νόμον ἄρθ. 42, προικοσύμφωνα, ἔγγραφα δωρήσεως, διανομῆς καὶ ὑποθήκης, ἢ συμβόλαια μεταβιβαστικὰ κατοχῆς καὶ κυριότητος ἀκινήτων, εἶναι ἄκυρα, μὴ γενόμενα ἐνώπιον συμβολαιογράφου. Ὡς ἐκ τούτου ἔγγραφα ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ γενόμενα περὶ τοιούτων πράξεων, ἰδιωτικὰ ὄντα, εἶναι ἀνίσχυρα, ἐνῷ τὰ δημόσια ἔχουσι τὴν αὐτὴν δύναμιν τῶν ἡμετέρων, κηρυχθέντα ἐκτελεστά.

85. Οἱ περὶ τῶν ἐξωτερικῶν τύπων λόγοι δὲν ἐπεκτείνονται

XXV. σ. 377. Savigny § 331. Dalloz Lois 430. Foelix § 39 παρ' ᾧ ὅρα τοὺς ἀντειπόντας, ὅλους ἀρχαιοτέρους.

(1) Voet § 14. Foelix § 38. Ἀντιλέγει Savigny § 381. μὴ ἐγκρίνων λόγους ταμιευτικοὺς πρὸς ἀκύρωσιν νομικῶν πράξεων, ὅταν ἡ διάταξις τοῦ νόμου δὲν εἶναι ῥητή.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὰ λοιπὰ προσόντα τῶν νομικῶν πράξεων καὶ εἰς τὰ ἐξ αὐτῶν παραγόμενα ἀποτελέσματα.

Περὶ τῆς ἱκανότητος τῶν προσώπων οὐδεμίαν ἔχομεν αἰτίαν νὰ μεταβάλλωμέν τι, ἐξ ὧν ἤδη ἐρρέθησαν, ὡς κοινῶν καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις. Ἐκεῖ ἐμέμφθημεν τοὺς μὴ χωρίζοντας τὸ περὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ προσώπου ζήτημα, ἀλλ' ἑκάστοτε λύοντας αὐτὸ διαφόρως λόγῳ ἄλλων περιστάσεων, μεθ' ὧν συναναμιγνύεται.

Περὶ τοῦ περιεχομένου τῶν συμβάσεων, ὑπὸ τίνα νόμον κατὰ τὸ ὀρθότερον ὑπάγονται, αἱ γνῶμαι εἶναι διηρημέναι. Οἱ συμβαλλόμενοι κατ' ἀρέσκειαν συνομολογοῦντες τοὺς ὅρους τῶν συμβάσεων, δύνανται νὰ ἐκλέξωσι τὸν νόμον, εἰς ὃν ὑποβάλλουσιν αὐτὰς ἐκ συμφώνου, κατὰ τοῦτο ὄντες αὐτόνομοι. Ἡ αὐτονομία αὕτη ἔτι μᾶλλον εἶναι δεκτή, ὅταν οἱ συμβαλόμενοι εἶναι ἄλλης ἕκαστος ἐθνικότητος, ἐνίοτε δὲ οὐδέτερος αὐτῶν ἀνήκει εἰς τὴν χώραν, ἐν ᾗ συνέστη ἡ σύμβασις. Ἐν σιωπῇ τῶν συμβαλομένων, τίνα νόμον θέλομεν προτιμήσει; Κατὰ τοὺς πλείστους ἡ εἰκαζομένη διάνοια τῶν συμβαλλομένων εἶναι, ὅτι ἐδέχθησαν τὸν νόμον τοῦ τόπου, ἐν ᾧ συνωμολογήθη ἡ σύμβασις, ὥστε ὁ αὐτὸς κανὼν περὶ τῶν τύπων ἐπαρκεῖ (locus regit actum), ἅμα οἱ συμβαλλόμενοι δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς ἐθνικότητος (ἢ δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν κατοικίαν), ὅτε μόνον εἰκάζεται, ὅτι ἀπέβλεψαν εἰς τοὺς νόμους τῆς ἰδίας πατρίδος (1). Ὑπὲρ τοῦ τόπου τῆς τελεσθείσης συμβάσεως ἐπικαλοῦνται μάλιστα τὰς μνησθείσας ῥήσεις τῶν ῥωμαίων νομοδιδασκάλων (§ 84).

Ἀλλ' ἐνίοτε ἡ ὅλως πρόσκαιρος διατριβὴ ἐν τῷ τόπῳ τῆς συμβάσεως δὲν εἶναι ἀποχρῶν τεκμήριον τῆς διανοίας τῶν συμβαλλομένων: ὡς ἐκ τούτου πριτιμᾶται παρά τινων ὁ κατὰ τὴν πρόθεσιν τῶν συμβαλλομένων προσδιορισθεὶς τόπος τῆς ἐκτελέσεως (2).

---

(1) P. Voet de stat. sect. 9. c. 2. n. 9. 10 Boullenois I σ. 9. 506. II. σ. 438. Rodenburg tit. 2. c. 5. Hert § 10. Huber de conll. legen 5. 10. 11. Wächter Arch. XXV. σ. 397. Schäffner § 86. Mittermaier Arch. XIII. σ. 297. Burge I. σ. 29. II. σ. 849. III. σ. 756. Rocco σ. 322. Merlin Rép. loi.

(2) Story § 280. 299. 301. Kent Comment of Amer. law. II. σ. 392. 393. 459. Savigny VIII. § 370.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπικαλουμένων καὶ αὐτῶν ἑτέρας ῥήσεις ῥωμαίων νομοδιδασκάλων (1).

Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι διαστέλλουσι τὸ κῦρος τῆς συμβάσεως καὶ τὴν ὑποχρεωτικὴν αὐτῆς ἰσχὺν (vinculum juris), ἃ ὑποβάλλουσιν εἰς τὸν νόμον τοῦ τόπου τῆς συστάσεως, ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς συμβάσεως, ὡς ὑπαγομένων εἰς τὸν νόμον τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως (2). Τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως κατὰ φυσικὸν λόγον ὡς τῆς διαδικασίας ῥυθμίζονται κατὰ τὸν νόμον, ἔνθα αὕτη διεξάγεται. Ἀλλὰ περὶ παραγραφῆς τρία ὑπάρχουσι συστήματα. Κατὰ τοὺς μὲν εἶναι ἐφαρμοστέος ὁ νόμος τοῦ τόπου, ἔνθα γίνεται ἡ δίκη (3), κατὰ τοὺς δὲ ὁ αὐτὸς τόπος, εἰς ὃν ὑπάγονται ἡ σύμβασις ἢ τ' ἀποτελέσματα αὐτῆς (4), ἢ τελευταῖον ὡς πρὸς τὸν ἡμεδαπὸν ἐναγόμενον ἐνταῦθα, ὅτι εἶναι πάντοτε ἐφαρμοστέος ὁ ἡμέτερος νόμος (5).

Αἱ λοιπαὶ ἐνοχαί, αἱ οἱονεὶ ἐκ συμβάσεως, κατὰ φυσικὸν λόγον ῥυθμίζονται ἐκ τοῦ νόμου τοῦ τόπου, ἔνθα παρήχθησαν (6). Περὶ τῶν ἐξ ἀδικημάτων ἐνοχῶν αἱ γνῶμαι εἶναι διῃρημέναι. Κατὰ τοὺς μὲν εἶναι ἐφαρμοστέος ἐπίσης ὁ νόμος τοῦ τόπου, ἐν ᾧ παρήχθησαν (7), ἐνῷ κατ' ἄλλους μόνοι οἱ ἡμέτεροι νόμοι εἶναι ἐφαρμοστέοι, διότι αἱ περὶ ἀδικημάτων διατάξεις εἶναι δημοσίας τάξεως (8).

86. Ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἐδέχθη κοινὸν κανόνα περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐνοχῶν. Κατὰ τὸ ἄρ. 9: «Αἱ ἐνοχαὶ ῥυθμίζονται

---

(1) L. 21. de O. et A. (44. 7). NB'. α'. 7. L. 3. de reb. auct. jud. (42. 5). Θ'. ζ'. 3.

(2) P. Voet de stat. sect. 3. c. 2. n. 11. 13. J. Voet ad tit. de reb. cred. n. 25. ad tit. de in int. rest. n. 29. Boullenois II. σ. 498. Huber n. 10. Hert § 53. Pardessus 1495. Burge II. σ. 860. 862. III. σ. 756. Foelix § 74. Dalloz Lois 441. Aubry et Rau I. § 31. σ. 107.

(3) P. Voet. de stat. sect. 10. c. 1. Huber § 7. Story § 576. Burge III. σ. 878. Mittermaier Arch. XIII. σ. 307. Merlin Rép. Prescr. sect. 1. n. 3.

(4) Hert § 63. Schäffner § 87. Wächter Arch. XXV. σ. 408. Savigny VIII. § 374. Troplong Prescr. 38. Foelix 76.

(5) Aubry et Rau I. § 31. σ. 108.

(6) P. Voet de stat. sect. 9. c. 2. n. 17. Burge I. σ. 30. III. σ. 931. Foelix § 90.

(7) Mittermaier I § 30. Schäffner § 98. Unger Syst. I. σ. 188.

(8) Wächter Arch. XXV. σ. 389. Savigny I. § 374.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

» ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ τόπου, ἐν ᾧ
» κατὰ τὴν ῥητὴν ἢ σιωπηρὰν θέλησιν τῶν ἐνεχομένων πρόκειται
» νὰ ἐκτελεσθῶσιν, ἐκτὸς αν ὥρισαν οὗτοι τὸν νόμον, εἰς ὃν θέ-
» λουσι νὰ ὑποβληθῶσιν. — Αἱ ἐξ ἀδικημάτων ὅμως ἐνοχαὶ διέ-
» πονται πάντοτε ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ νόμου.»

Διὰ τῆς συμπαραβολῆς τούτου πρὸς τὸ ἑπόμενον ἄρθρον, καθ' ὃ αἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐπιχειρούμεναι πράξεις ἔχουσι κῦρος ἐν Ἑλλάδι, ὅσον ἀνάγεται εἰς τὸν τύπον, εἴτε κατὰ τὸν ἑλληνικὸν νόμον εἴτε κατὰ τὰς ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῶν διατυπώσεις, οὐδεὶς ὑπολείπεται δισταγμὸς, ὅτι κατὰ τὴν διάνοιαν τοῦ ἡμετέρου νομοθέτου πᾶν ὅ,τι δὲν ἀνάγεται εἰς τοὺς τύπους ὑπεβλήθη εἰς τοὺς νόμους τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως. Ὅλα ταῦτα περιελήφθησαν ὑπὸ τὴν κατηγορίαν ἀποτελεσμάτων, μὴ διακρινομένων ἰδιαιτέρως ἀπὸ τοῦ κύρους τῆς συμβάσεως κατὰ στενοτέραν ἔννοιαν, καθ' ἣν ἐμφαίνεται μόνη ἡ σύστασις τῆς ἐνοχῆς ὡς συνεπαγομένης ὑποχρεώσεις.

Οὕτω, καθ' ὑπόθεσιν, φιλονεικεῖται, κατὰ τίνα νόμον ἐξεταστέον, ἂν ἡ συναφθεῖσα σχέσις ἀποτελῇ πολιτικὴν ἐνοχὴν, ἢ μόνον φυσικήν. Κατὰ τοὺς μὲν τὰ περὶ τούτου ἀποτελοῦσιν ἔνστασιν κατὰ τοῦ κύρους τῆς ἐνοχῆς, ῥυθμιστέαν κατὰ τὸν νόμον τοῦ δικάζοντος (1), ἐνῷ κατ' ἄλλους πρόκειται περὶ τοῦ κύρους αὐτοῦ τῆς ἐνοχῆς, ὑποκειμένου εἰς τὸν νόμον τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἡ ἐνοχὴ συνέστη (2). Καθ' ἡμᾶς ὅμως καὶ περὶ τούτου ἐφαρμοστέος εἶναι ὁ νόμος τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως (3).

Ἀλλ' ἡ διάταξις τοῦ ἡμετέρου νόμου, καθ' ὑπερβολὴν γενικὴ, περιλαμβάνουσα ἀδιαστίκτως πᾶσαν ἐνοχὴν, καὶ τὰς ἑτεροβαρεῖς εἰς τὸν αὐτὸν ὑποβάλλει κανόνα. Ἐπίσης οὐδεμία ἐξαίρεσις γίνεται τῶν μεταξὺ ἡμεδαπῶν ἐνοχῶν, εἴτε ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ συνήφθησαν, εἴτε ἐν τῇ ἡμεδαπῇ. Ἀλλ' ἐπὶ ἐνοχῆς ἐν τῇ ἡμεδαπῇ συναφθείσης μεταξὺ ἡμεδαπῶν, ἔστω καὶ ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ ἐκτελεσθησομένης, δὲν συνηγορεῖ πλέον τὸ αὐτὸ τεκμήριον ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς ξένου νόμου, ὡς ὑπονοουμένου κατὰ τὴν βούλησιν τῶν συμβαλλομένων. Τὸ

(1) Weber Lehre v. d. natürl. Verbindl. § 93. Linde Lehrbuch § 41.
(2) Boullenois II. σ. 472. Meier § 45. Mühlenbruch § 73. Unger Syst. I. σ. 186. Fölix § 86. προσπαθῶν νὰ συμβιβάσῃ ἀμφότερα.
(3) Savigny VIII § 374.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτὸ λέγομεν περὶ ἐνοχῆς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ παρ' αὐτῶν συναφθείσης. Οὐδὲν φυσικώτερον, ἢ νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς πατρίους νόμους, καὶ ὅτι συνεφώνησαν περὶ ἄλλου τόπου ἐκτελέσεως. Ἡ ἐξαίρεσις τῆς ἐφαρμογῆς ἀλλοδαποῦ νόμου, γίνεται ἰδίως ὑπὲρ τῶν ἀλλοδαπῶν, ὅταν ἐξάγεται, ὅτι δὲν ὑπεβλήθησαν εἰς τοὺς ἡμετέρους, ὅπως μὴ ἀλλοιοῦται ἡ ἔννοια τῶν συμπεφωνημένων, οὐδέποτε ὅμως εἰκάζεται ἐν σιωπῇ, ὅτι οἱ ἡμεδαποὶ μετ' ἀλλήλων συμβαλλόμενοι, ὑπεβλήθησαν εἰς ξένους νόμους. Ἡ αὐτονομία δὲν ἀρκεῖ, ὅπως οἱ ἀστοὶ, ἐν τῇ ἡμεδαπῇ συνάπτοντες συμβάσεις, εἰσάγωσι τὴν ἐφαρμογὴν ξένων νόμων, καὶ ὅταν οὗτοι δὲν ἀντίκηνται εἰς διατάξεις δημοσίας τάξεως. Ἐὰν θέλωσι νὰ συνομολογήσωσιν ὅρους διαφόρους ἐκείνων, οὓς οἱ ἡμέτεροι νόμοι προβλέπουσιν ὡς συνέπειαν τῶν συμβάσεων, ὀφείλουσι τοὐλάχιστον νὰ συνομολογήσωσιν αὐτοὺς ῥητῶς. Τὸ τῆς αὐτονομίας ἀνέπτυξε καὶ κατ' ἄλλον λόγον ὁ ἡμέτερος νομοθέτης, παραδεχθεὶς ὅτι οἱ συμβαλλόμενοι δύνανται νὰ ἐκλέξωσιν ἄλλον νόμον, ἢ τὸν τῆς ἐκτελέσεως, ἐὰν συμφωνήσωσι περὶ τούτου ῥητῶς.

Ταύτην παρατηροῦντες τὴν ὑπερβολὴν, κατὰ τὰ λοιπὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἡμετέρου νόμου εὑρίσκομεν ἁπλουστέραν, διότι δὲν γίνονται διαστολαὶ λίαν φιλονεικούμεναι, τί ἀνάγεται εἰς τὸ κῦρος καὶ τὶ εἰς τ' ἀποτελέσματα.

Παρ' ἡμῖν λύεται ἀκόπως τὸ ζήτημα ἐπὶ συμβάσεων δι' ἀντεπιστολῆς συνομολογουμένων, ποῖος εἶναι ὁ ἐφαρμοστέος νόμος, διότι τοιοῦτος εἶναι ὁ τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως, ἢ ὁ ῥητῶς πρὸς τοῦτο συνομολογηθείς, ἐνῷ κατὰ τοὺς πλείστους σκοπεῖται ὡς τόπος συνομολογήσεως ὁ ἐν ᾧ διαμένει ὁ δι' ἀντεπιστολῆς δηλώσας τὴν ἀποδοχήν (1).

87. Διαφέρει ἡ ἑρμηνεία τῶν συμβάσεων, ἣν τινες ἀνέμιξαν μετὰ τοῦ ζητήματος τοῦ ἐφαρμοστέου νόμου (2). Πρὸς ὀρθὴν ἑρμηνείαν τῶν συνομολογηθέντων ἀναζητοῦμεν τὴν διάνοιαν τῶν συμβαλλομένων, οἷα ἐξάγεται ἐκ τῶν λέξεων καὶ τῶν λοιπῶν περι-

(1) Hert § 36. De comeatu litterarum § 16. 17. Meier § 44. Story § 285. Burge III. σ. 752. Rocco σ. 377. Foelix § 81.

(2) Story § 272. 280. Foelix § 62 καὶ οἱ παρ' αὐτῶν μνημονευόμενοι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στάσεων (1). Καθ' ὑπόθεσιν ἀσφαλιστικὸν κατάστημα, ἀναδεχόμενον τοὺς ἐκ τοῦ πυρὸς κινδύνους, ἐξαιρεῖ τοὺς ἐκ στάσεως· ἐνῷ ὡς πρὸς τὴν ἰσχυν καὶ τ' ἀποτελέσματα τῆς ὑποχρεώσεως ἐφαρμοστέοι εἶναι οἱ νόμοι τοῦ τόπου, ἔνθα κεῖται τὸ ἀσφαλισθὲν ἀκίνητον, διότι αὐτόθι εἶναι ὁ τόπος τῆς ἐκτελέσεως, πλὴν ἂν ῥητῶς ὑπετάχθησαν οἱ συμβαλλόμενοι εἰς ἄλλον νόμον, τοὐναντίον ὡς πρὸς τὸν ὁρισμὸν τῆς στάσεως δὲν προσέχομεν εἰς ἄλλον νόμον, πλὴν τοῦ τόπου, ἔνθα ἔχει τὴν ἕδραν τὸ ἀσφαλιστικὸν κατάστημα, διότι αὐτοῦ τὸν ὁρισμὸν εἶχε τοῦτο πρὸ ὀφθαλμῶν (2).

Ἐνταῦθα εἶναι χρήσιμοι οἱ ἑρμηνευτικοὶ τῶν Ῥωμαίων κανόνες, ὅτι πρὸ πάντων ἀκολουθοῦμεν τὸ *δόξαν τοῖς μέρεσιν* (quod actum est) (3), *ἢ τὸ πιθανὸν, ἢ τὸ ἐπὶ τὸ πλεῖστον γενόμενον* (4). Ποσῶς δὲν ἀντίκειται, ὅτι *ἀκολουθοῦμεν τῷ ἔθει τοῦ κλίματος, ἐν ᾧ γέγονε τὸ συνάλλαγμα* (5)· ἅμα ὑποθέσωμεν τοὺς συμβαλλομένους αὐτόθι ἐνοικοῦντας μονίμως καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντας τὸ ἐπιτόπιον ἔθιμον, ἔνθα ἐγένετο ἡ πρᾶξις, τοῦτο τεκμαίρεται ὡς δόξαν τοῖς μέρεσιν, ὅπερ ἐν τῇ αὐτῇ ῥήσει προτάσσεται.

88. Ὑπάρχουσι ζητήματα, περὶ ὧν φιλονεικεῖται, ἂν ἀνάγονται εἰς τὴν διαδικασίαν, ἢ εἶναι τοῦ πολιτικοῦ δικαίου, καὶ ὡς ἐκ τούτου διαιροῦνται αἱ γνῶμαι. Τοιαῦται εἶναι αἱ ἐνστάσεις περὶ ἀναργυρίας, διζήσεως καὶ εὐπορίας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀκριβέστερον αἱ ἐνστάσεις αὗται ἐκ τοῦ πολιτικοῦ δικαίου πηγάζουσιν, ὡς ἀλλοιουμένων δι' αὐτῶν τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν συμβάσεων, διὸ ῥυθμίζονται κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον, καθ' ὃν τ' ἀποτελέσματα. Αἱ ἐνστάσεις ὅμως τοῦ Βελλειανείου δόγματος ἀνάγονται εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ προσώπου (6).

Ἡ περὶ ἐγγυήσεως λόγῳ ἐκνικήσεως ἀγωγή, οἱ τόκοι ὑπερημερίας, τὸ εἶδος τοῦ νομίσματος ἀνάγονται εἰς τ' ἀποτελέσματα (7).

---

(1) Boullenois σ. 494. καὶ ἐπ. Wächter Arch. XIX. σ. 117. Savigny VIII. § 374.

(2) Wächter αὐτ. Savigny αὐτ. Unger Syst. I. σ. 185.

(3) L. 34. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 34.

(4) L. 114. αὐτ. (5) L. 34. αὐτ.

(6) Savigny VIII. § 374. σ. 271.

(7) Burgundus tr. 4, n. 7. 8. Boullenois II. σ. 461. Voet ad tit. de usuris, n. 6. Story § 298. 301. Foelix § 88.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἡμετέρου νόμου καὶ ἡ παραγραφὴ πρέπει νὰ ῥυθμίζεται κατὰ τὸν νόμον τὸν περὶ ἀποτελεσμάτων ἐφαρμοστέον (§. 85).

Αἱ ἀγωγαὶ πρὸς διάρρηξιν τῆς συμβάσεως ἢ περὶ ὑπερόγκου βλάβης ὁμολογουμένως συνέχονται μετὰ τῆς συμβάσεως καὶ ἐξ αὐτῆς πηγάζουσιν, ὥστε ἐφαρμοστέος εἶναι ὁ νόμος, εἰς ὃν αὕτη ὑπάγεται. Τὸ αὐτὸ λέγομεν περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ἠδωρεὰ εἶναι ἀνακλητέα(1).

Τινὲς διαστέλλουσι τ' ἀποτελέσματα (effets), καὶ τὰ ἑπακόλουθα (suites) τῶν ἐνοχῶν, τοιαῦτα ὀνομάζοντες τὰ ἐπισυμβαίνοντα καὶ μὴ προβλεπόμενα κατὰ τὴν συνομολόγησιν. Ὡς συμπίπτοντα ταῦτα κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, εἶναι κοινῶς παραδεδεγμένον, ὅτι εἶναι ῥυθμιστέα κατὰ τὸν νόμον τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως (2)· ὅπερ ὁ ἡμέτερος νόμος καὶ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐδέχθη.

89. Συνάμα μετὰ τῶν συμβάσεων καὶ τῶν ἐνοχῶν δὲν ἐπραγματεύθημεν περὶ τοῦ γάμου καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτοῦ, διότι ἐνταῦθα συντρέχει ἄλλο ἀξίωμα, ὅτι ἡ γυνὴ διὰ τοῦ γάμου ἀκολουθεῖ τὴν κατάστασιν τοῦ ἀνδρός (3). Τί ἕπεται ἐκ τούτου, καταφαίνεται κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν κυριωτέρων ζητημάτων.

Κατά τινας ὁ γάμος κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου, ἔνθα τελεῖται, πλὴν ὅταν ἀντιβαίνῃ εἰς τὰς βάσεις τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, οἷον ἡ πολυγαμία, ἢ ἡ αἱμομιξία (4). Ἀλλὰ παραγνωρίζουσιν, ὅτι δὲν πρόκειται μόνον περὶ ἐξωτερικῶν τύπων, ἐκ δὲ τῆς προσκαίρου διαμονῆς οὐδὲν ἕπεται περὶ οὐσιαστικῶν προσόντων.

Ἡ πρὸς γάμον ἱκανότης τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ἀναντιῤῥήτως ῥυθμιστέα κατὰ τὸν νόμον τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ὅθεν ὁ κατὰ τοὺς νόμους τούτους ἀνίκανος ἀλλοδαπὸς, δὲν καθίσταται ἱκανὸς συνάπτων τὸν γάμον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ, ἐν ᾗ ἠδύνατο νὰ εἶναι τοιοῦτος (5). Συνε-

---

(1) Merlin Rép. v. Effet retroact. sect. 3. § 3. art. 5—7. Foelix § 87.

(2) P. Voet de statut. IX. c. 2. n. 12. 13. Merlin αὐτ Foelix § 85.

(3) Ν. 15 Μαΐου 1835. ἄρθ. 4. 12. Ν. 29 Ὀκτωβρ. 1856. ἄρθ. 21. 25. Γαλλ. Κ. ἄρθ. 19.

(4) Story § 64. Dudley-Field Draft outlines of an intern. Code New-York 1872, § 547.

(5) Schäffner § 102. 103. Demolombe I. 99. Foelix § 64.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πῶς ὁ διαζευχθεὶς νομίμως ἀλλοδαπὸς ἔχει ἱκανότητα πρὸς γάμον ἐν Γαλλίᾳ μετὰ γαλλίδος, ἔνθα τὸ διαζύγιον δὲν εἶναι δεκτόν (1).

Ἡ ἱκανότης τοῦ ἀλλοδαποῦ κατὰ τοὺς πατρίους νόμους δὲν ἀρκεῖ ὅμως, ὅταν ἀντίκηται εἰς νόμους δημοσίας τάξεως, οἷον εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν πολυγαμίας (2).

Περὶ τῆς ἱκανότητος τῆς γυναικὸς σχεδὸν δὲν γίνεται λόγος, διότι διὰ τοῦ γάμου μεταβάλλει ἐθνικότητα, ὥστε, ὅταν προτείνῃ περὶ ἱκανότητος, ὑπάγεται ἤδη εἰς τοὺς νόμους τοῦ ἀνδρὸς (3), ἀλλ' ἡ ἐπικρατεστέρα γνώμη εἶναι, ὅτι καὶ τῆς γυναικὸς ἡ ἱκανότης κρίνεται κατὰ τοὺς πατρίους αὐτῆς νόμους πρὸ τοῦ γάμου (4).

Περὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου αἱ γνῶμαι εἶναι διῃρημέναι. Κατὰ τοὺς μὲν προσέχομεν μόνον εἰς τοὺς περὶ κωλυμάτων νόμους τοῦ ἀνδρός (5). Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν ὅμως γνώμην, εἰ μὲν πρόκειται περὶ γάμου ἀλλοδαπῶν, τοῦτο ἀκολουθοῦμεν (6), ἀλλά τινες οὔτε τοῦτο δέχονται, ὅταν ὁ γάμος τελῆται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ, πρόκειται δὲ περὶ κωλυμάτων ἀπολύτων, εἰ δὲ συζεύγεται ἀλλοδαπὸς μετὰ ἡμεδαπῆς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ, τὰ κωλύματα τοῦ ἡμετέρου νόμου πάντοτε τηροῦνται, ὅπως καὶ ὅταν συζεύγεται ἡμεδαπὸς μετὰ ἀλλοδαπῆς (7).

Τὸ ἁπλούστερον ἐδέχθη ὁ ἡμέτερος νόμος ἐν ἄρθ. 4, ὅτι « ὁ γά-» μος ῥυθμίζεται καὶ ὡς πρὸς τὸν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διατρίβοντα » Ἕλληνα ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν νόμων· αἱ αὐταὶ δὲ σχέσεις τοῦ ἀλ-» λοδαποῦ, ὑπὸ τῶν νόμων τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἀνήκει. » Ἄρα ὑπερίσχυσεν ἐνταῦθα ἡ θεωρία, καθ' ἣν κρίνομεν κατὰ τὴν ἐθνικότητα τοῦ ἀνδρός.

---

(1) Αὐτόθι 101. Aubry et Rau § 469. ὑποσ. 10. Ἀντιδοξεῖ Dalloz Lois 395, ὡς οὔσης τῆς ἀπαγορεύσεως διαζυγίου δημοσίας τάξεως. Τουναντίον κατὰ Πρωσ. Κωδ. II. τίτλ. I. ἄρ. 734. ὁ τῶν καθολικῶν χωρισμὸς ἀπὸ τραπέζης λογίζεται ὡς διαζύγιον, ἐνῷ κατὰ τὸν γερμανικὸν νόμον 6 Φεβρ. 1875 § 77 οἱ ἀπὸ τραπέζης καὶ κοίτης χωρισθέντες δικαιοῦνται νὰ ζητήσωσιν αὐτό.

(2) Demolombe I. 100.

(3) Savigny VIII. § 379.

(4) Demolombe III. 230.

(5) Wächter Arch. XXV. σ. 185. 187. Schäffner § 102. 103. Savigny αὐτ. Unger Syst. I. σ. 190.

(6) Aubry et Rau V. § 469. δὲν δέχεται ἀκυρότητα.

(7) Story § 79. Demolombe I. 100. Aubry et Rau I. § 31. σ. 96.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

90. Περὶ τελέσεως τοῦ γάμου προτείνεται ὁ κανών, ὅτι αἱ ἐξωτερικαὶ διατυπώσεις ῥυθμίζονται κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου, ἔνθα ἡ πρᾶξις γίνεται (1). Κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον ὁ κατὰ τοὺς ἡμεδαποὺς τύπους τελεσθεὶς ἐνταῦθα γάμος τοῦ ἀλλοδαποῦ εἶναι παρ' ἡμῖν ἰσχυρός. Ἀλλ' ἀντιστρόφως δὲν εἶναι δεκτὸν καθ' ὅλα, ὅτι ὁ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τελεσθεὶς γάμος τοῦ ἡμεδαποῦ εἶναι ἔγκυρος, διότι ἐτηρήθησαν αἱ αὐτόθι ἰσχύουσαι διατυπώσεις. Ὑπάρχουσι τινὲς δημοσίας τάξεως, ὧν δὲν ἐπιτρέπεται ἡ παράλειψις.

Οὕτω κατὰ γαλλικὸν Κώδ. ἄρθ. 170, ὁ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τελεσθεὶς γάμος τοῦ Γάλλου κατὰ τὰς αὐτόθι διατυπώσεις εἶναι ἰσχυρός, καθόσον ὅμως ἐτηρήθησαν αἱ ἀπαιτούμεναι πρὸ τοῦ γάμου δημοσιεύσεις. Δὲν παραδέχονται ἐντούτοις πάντες, ὅτι εἶναι ἄκυρος ὁ γάμος ἕνεκα τῆς παραλείψεως αὐτῶν (2), πλὴν ὅταν ἐξάγεται ὁ σκοπὸς τῆς ὑπεκφυγῆς τοῦ γαλλικοῦ νόμου (3).

Ἐν Γαλλίᾳ καὶ τῶν ἀλλοδαπῶν ὁ γάμος τελεῖται κατὰ τὰ αὐτόθι ὡρισμένα (4), ἐν δὲ τῇ ἀλλοδαπῇ μόνον, ὅταν ἀμφότεροι οἱ νυμφευόμενοι εἶναι Γάλλοι, εἶναι ἁρμόδιοι καὶ οἱ αὐτόθι διπλωματικοὶ πράκτορες καὶ πρόξενοι πρὸς τέλεσιν γάμου κατὰ τὰς γαλλικὰς διατυπώσεις (5).

Παρ' ἡμῖν ὁ γάμος τελεῖται διὰ τῆς ἱεροτελεστίας, καθόσον δὲ ἡ διάταξις εἶναι δημοσίας τάξεως, ἕπεται ὅτι ὁ Ἕλλην καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἄνευ ἱεροτελεστίας δὲν συνῆψε νόμιμον γάμον (6). Ἀλλ' ἡ Ἑλληνὶς νυμφευθεῖσα ἀλλοδαπὸν ἄνευ ἱεροτελεστίας, ὅπου τοῦτο

---

(1) Hert § 10. Schäffner § 100. 101. Story § 121.

(2) Καταφατικῶς Delvincourt I. σ. 68. Marcade sur l'art. 170. ἀποφατικῶς Merlin Rép. Bans de mariage n. 2. Quest. Publ. de mar. § 1. 2. Vazeille I. 158.

(3) Duranton II. § 238. Demolombe III. § 225. Valette sur Proudhon I. σ. 412. Foelix des mariages contractés en pays étrangers σ. 3. Dalloz Mariage 393. Aubry et Rau V. § 468.

(4) Demolombe III. 234. Aubry et Rau V. § 469. Περὶ καλῆς πίστεως ὅρα Dalloz Mariage 590 § 1.

(5) Demol. αὐτ. 230. Aubry αὐτ. § 468.

(6) Ὁ Savigny VIII. § 381. μετὰ δισταγμοῦ ἀποφαινόμενος ἀποδίδει εἰς τὴν μετέπειτα τελουμένην ἱεροτελεστίαν ἀναδρομικὴν δύναμιν. Unger Syst. I. σ. 210.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γίνεται, δὲν δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸν ἡμέτερον νόμον πρὸς ἀκύρωσιν τοῦ γάμου, παύσασα νὰ εἶναι Ἑλληνίς.

Οἱ ἀλλοδαποὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ δύνανται νὰ τελέσωσι γάμον ἐνώπιον τοῦ διπλωματικοῦ αὐτῶν πράκτορος ἢ προξένου, ἔχοντος πρὸς τοῦτο ἁρμοδιότητα, ἄνευ ἱεροπραξίας. Ἤθελεν εἶναι λίαν ἄτοπον, νὰ κηρύξωμεν ἄκυρον γάμον ἀλλοδαπῶν, ἔγκυρον ὄντα κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν.

Ἠθέλαμεν οὕτω καταστήσει ὡς δημοσίας τάξεως τὸ ἀξίωμα, ὅτι αἱ διατυπώσεις ῥυθμίζονται κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου, ἐνῷ εἶναι ἁπλοῦς κανὼν τοῦ δικαίου.

Τὸ ἄρθ. 4 τοῦ ἡμετέρου νόμου εἶναι τοσοῦτον γενικὸν περὶ τοῦ γάμου, ὥστε περιλαμβάνει καὶ τὰς περὶ τελέσεως διατυπώσεις, ὅτι τοῦ μὲν Ἕλληνος, καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διατρίβοντος, ὁ γάμος πρέπει νὰ τελεσθῇ κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, τοῦ δὲ ἀλλοδαποῦ κατὰ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἀνήκει. Ἐὰν ὁ νόμος τοῦ ἀλλοδαποῦ δέχεται ὡς ἔγκυρον τὸν παρ' ἡμῖν τελεσθέντα γάμον ὡς παρ' ἡμῖν τελεῖται, ἕπεται ὅτι καὶ ἡμεῖς ἀναγνωρίζομεν αὐτὸν τοιοῦτον.

Περὶ διαζυγίου δὲν εἶναι ἐφαρμοστέος ὁ προσωπικὸς νόμος τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου, ἐπὶ λόγῳ σιωπηλῆς παραδοχῆς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν νυμφευθέντων. Ὅ,τι εἴπομεν ὡς ὑπονοούμενον, ἅμα πρόκειται περὶ διατηρήσεως τοῦ γάμου, δὲν ἕπεται καὶ περὶ τῆς διαλύσεως αὐτοῦ, περὶ ἧς οὐδαμῶς ὑποτίθεται συμφωνία τῶν εἰς γάμον συνελθόντων, μὴ ἐχόντων τὴν ἐξουσίαν κατ' ἀμοιβαίαν ἀρέσκειαν νὰ ῥυθμίζωσιν αὐτήν. Αἱ περὶ διαζυγίου διατάξεις εἶναι δημοσίας τάξεως, ὥστε ἡ ἐφαρμογὴ ὅρων συμφωνίας ἢ ξένων νόμων ἀποκλείεται (1). Ἄλλως ὅμως τὰ ἡμέτερα δικαστήρια εἶναι ἀναρμόδια, ἅμα ὁ ἀνὴρ εἶναι ἀλλοδαπός, διότι οὐδὲ διαζύγιον ἀλλοδαποῦ δέχονται κατὰ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος αὐτοῦ, οὐδὲ εἰς τοὺς ἡμετέρους περὶ τούτου ὑπόκειται. Ἐὰν ὅμως ὁ ἀνὴρ ἀποκτήσῃ τὴν ἡμετέραν ἰθαγένειαν, εἰς τὸ ἑξῆς ὑπόκειται εἰς τοὺς ἡμετέρους νό-

(1) Schäffner § 124. Wächter Arch. XXV. σ. 184. Savigny VIII. § 379.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μους καὶ κατ' αὐτοὺς κρίνεται τὸ διαζύγιον (1). Ἡ γυνὴ ἐντούτοις δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ ἰθαγένειαν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνδρὸς, καθότι δὲν δύναται νὰ ἐκλέξῃ ἰδίαν κατοικίαν, ὅθεν δὲν δύναται νὰ πράξῃ τὸ αὐτό.

Λίαν φιλονεικούμενον εἶναι, ἂν δύναται νὰ μεταβάλῃ ἰθαγένειαν ἡ χωρισθεῖσα ἀπὸ τραπέζης καὶ κοίτης. Οἱ στηριζόμενοι εἰς τὸν λόγον, ὅτι αὕτη ἔχει πλήρη ἐλευθερίαν πρὸς ἐκλογὴν κατοικίας (2), λύουσι τὸ ζήτημα καταφατικῶς καὶ ἀπονέμουσιν εἰς τὴν γυναῖκα ὡς συνέπειαν τὸ διαζύγιον κατὰ τοὺς νόμους τῆς νέας αὐτῆς πατρίδος (3). Καθόσον ὅμως κατὰ γαλλ. Κώδικα δὲν παύει ἡ ἀνάγκη τῆς ἀδείας τοῦ ἀνδρὸς ὡς πρὸς πράξεις ἀφορώσας τὴν περιουσίαν καὶ μὴ ἀποτελούσας ἁπλῆν διαχείρισιν. ἀντιλέγουσιν ἄλλοι περὶ τῆς μεταβολῆς τῆς ἐθνικότητος καὶ ἀρνοῦνται τὰς ἐννόμους συνεπείας διαζυγίου, δυνάμει ἄλλου νόμου χορηγηθέντος (4). Εἰς ταῦτα ἀντιτάττουσιν, ὅτι τὸ κῦρος τῆς μεταβληθείσης ἐθνικότητος ἤρτηται ἐκ τῆς πολιτείας, τῆς χορηγούσης τὴν πολιτογράφησιν, κατὰ δὲ τὸν γαλλ. Κώδικα (ἄρθ. 17) ὅπως καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον ἀστικὸν νόμον (ἄρ. 23) ἀποβάλλει τὴν ἰθαγένειαν ὁ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πολιτογραφηθείς (5).

91. Ἡ ῥύθμισις τῆς περιουσίας τῶν συζύγων, καθόσον ἐναπόκειται εἰς τὴν ἀρέσκειαν τῶν συμβαλλομένων, γίνεται συμφώνως πρὸς τοὺς ἡμετέρους νόμους ἐπὶ ἡμεδαπῶν, παρ' ἡμῖν νυμφευομένων. Ἀλλ' ὅταν ἀλλοδαπὸς νυμφεύεται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ, ἢ ἡμεδα-

---

(1) Οἱ Ἄγγλοι παραδέχονται, ὅτι κρίνεται κατὰ τὴν ἐν καιρῷ τοῦ διαζυγίου κατοικίαν τοῦ ἀνδρὸς Wharton A. Treatise of the conflict. of laws. Philadelphia § 95 καὶ ἐπ. Schaffener Developpement du droit intern. prive Francfort 1841. σ. 168. Foelix I. 66 67. Savigny αὐτ.

(2) Toullier II. 773. Duranton I. 363. Demolombe I. 35 617. Aubry et Rau I. § 143.

(3) Holtzendorf Journal de droit internat. 1876. π. 1. 2. Ὁ Blondeau Revue du dr. franç. et etrang. I. 1844. ἀπαιτεῖ τὴν συναίνεσιν τοῦ ἀνδρὸς πρὸς μεταβολὴν ἐθνικότητος τῆς χωρισθείσης, διότι δὲν παύει ἡ ἀνδρικὴ ἐξουσία, ἀναπληρουμένη διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως. Dalloz Dr. αὐτ. 118. 119.

(4) Labbé Journal de droit internat. (1875).

(5) Bluntschli De la naturalisat. en Allemagne d' une femme séparé de corps. Paris 1876.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πὸς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἐν σιωπῇ τῶν συμβαλλομένων, ἐκράτησεν ἀνέκαθεν, ὅτι δὲν σκοπεῖται ὁ νόμος τοῦ τόπου, ἔνθα ἐτελέσθη ὁ γάμος, ἀλλ' ἔνθα ἔχει τὴν κατοικίαν ὁ ἀνὴρ, κατὰ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου, ἢ μᾶλλον, εἰς ὃν ὁ ἀνὴρ ὑπόκειται, ὡς ὑπαχθείσης εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ γάμου τῆς γυναικός (1).

Τινὲς ὅμως ἐξαιροῦσι τ' ἀκίνητα, ὡς ὑποκείμενα εἰς τὸν νόμον ἔνθα κεῖνται (2), ἀλλ' εἰς τὴν ἐξαίρεσιν ταύτην ἀντιτάσσεται, ὅτι εἶναι ἀντιφατικὸν νὰ εἰκάσωμεν περὶ αὐτῶν ἄλλην τῶν συμβαλλομένων πρόθεσιν. Τὸ μόνον συμφέρον, ὅπερ ἔχει ἡ ἐπικράτεια, εἶναι νὰ μὴ ἀλλοιωθῶσιν ἐκ τούτου αἱ περὶ ἀκινήτων διατάξεις τοῦ νόμου (3).

Αἱ πρὸς ἀλλήλους ἐλευθεριότητες τῶν συζύγων, κατόπιν γενόμεναι, κρίνονται κατὰ τὸν νόμον, ὑφ' ὃν ὁ ἀνὴρ διατελεῖ, ὅταν γίνωνται. Ἐξαιροῦσιν οἱ πλεῖστοι καὶ ἐνταῦθα τ' ἀκίνητα (4), ἀλλ' ἄνευ σοβαροῦ λόγου (5).

Κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον δὲν εἶναι ἐνταῦθα ἐφαρμοστέον τὸ ἄρθ. 4, ὡς μόνον περὶ γάμου διαλαμβάνον, ὥστε αἱ σχέσεις τῆς περιουσίας ὡς ἐνοχικαὶ εἶναι ῥυθμιστέαι κατὰ τὸ ἄρθ. 5, καθ' ὃ τὰ ἀποτελέσματα κρίνονται κατὰ τὸν νόμον τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως, εἴτε ῥητῶς συνομολογηθέντος, εἴτε εἰκαζομένου. Μὴ ὁρισθέντος τόπου ἐκτελέσεως, τοιοῦτος εἰκάζεται ὁ τῆς κατοικίας τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνάψεως τοῦ γάμου, πλὴν ἐπὶ πράξεων ἐλευθεριότητος, δι' ἃς σκοπεῖται ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐγένοντο. Ἐπειδὴ δὲ σπανίως ἔχει τις τὴν κατοικίαν ἀλλαχοῦ, ἢ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, συμπίπτει ὁ νόμος οὗτος μετὰ τοῦ τῆς ἐθνικότητος.

Τὰ ἄπαξ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ γάμου καταρτισθέντα δικαιώματα

---

(1) L. 65. de judic. (5. 1). Ζ'. ε'. 65. Molinaeus (Dumoulin) de stat. c 2. n. 1. Pothier Communauté c. 10. Rodenburg tit. 2. c. 5. Merlin. Rép aut. marit. sect. 10. n. 5. Dalloz contr. de mar. 200 καὶ ἐπ Foelix § 66.

(2) P. Voet IV. c. 3, § 9. J. Voet in Pand. XXIII. 2 § 60. Hommel rhaps. Obs. 175. 409. n. 15. Story § 186. 434.

(3) Hert § 46. Wächter Arch. XXV. σ. 48. Foelix § 66. Schäffner § 166. 167. Savigny VIII. § 379. Troplong Contr. de Mar. 33. 82

(4) Rodenburg II. c. 5. § 1. J. Voet in Pand. XXIV. § 10. Meier σ. 44. Foelix § 69.

(5) Savigny αὐτ. Unger Syst. I. σ. 193.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲν μεταβάλλονται μονομερῶς διὰ μεταθέσεως κατοικίας παρὰ τὴν γνώμην τοῦ ἑτέρου συζύγου, οὐδὲ διὰ μεταβολῆς ἐθνικότητος τοῦ ἀνδρός, ἂν ἡ γυνὴ δὲν συνακολουθεῖ αὐτοδικαίως (1).

92. Στενότερον πρὸς τὸ πρόσωπον συνέχονται ὅλαι αἱ σχέσεις τῆς οἰκογενείας, ὥστε γενικῶς εἶναι παραδεδεγμένον, ὅτι περὶ αὐτῶν ἀκολουθοῦμεν τὸν προσωπικὸν θεσμόν. Ἀλλ' αἱ γνῶμαι διαιροῦνται ὡς πρὸς τὸν προσωπικὸν τοῦτον θεσμόν.

Κατὰ τοὺς μὲν τὸ περὶ ἀποκτήσεως τῆς πατρικῆς ἐξουσίας ζήτημα, ἂν τουτέστι τὸ τέκνον εἶναι νόμιμον ἢ μή, λύεται κατὰ τοὺς νόμους τῆς κατοικίας τοῦ πατρὸς ἐν καιρῷ τῆς γεννήσεως (2). Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἀντιτάσσονται, μὴ δεχόμενοι τὴν ῥύθμισιν τοιούτων δικαιωμάτων καὶ ἰδίως τῆς οἰκογενειακῆς καταστάσεως ἐκ τῆς τυχαίας κατοικίας τοῦ πατρὸς ἐν ὥρᾳ τῆς γεννήσεως, ἐνῷ ἐκ τούτου ἤρτηται ἡ σχέσις ἑκάστου πρὸς τὴν πολιτείαν, εἰς ἣν καταλέγεται, διατελῶν ὑπὸ τὴν ἀσφαλῆ αὐτῆς προστασίαν. Ὡς ἐκ τούτου προτιμᾶται ἡ λύσις, ὅτι ταῦτα ῥυθμίζονται κατὰ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, ἐξ ἧς ὁρμᾶται ὁ πατὴρ ἐν καιρῷ τῆς γεννήσεως (3).

Ταύτην τὴν λύσιν ἐκύρωσεν ὁ ἡμέτερος νόμος ἐν ἄρθ. 4. «Αἱ » μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων σχέσεις, ἡ ἐπιτροπεία καὶ κηδεμονία » ῥυθμίζονται, καὶ ὡς πρὸς τὸν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διατρίβοντα Ἕλ- » ληνα, ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν νόμων· αἱ αὐταὶ δὲ σχέσεις τοῦ ἀλ- » λοδαποῦ, ὑπὸ τῶν νόμων τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἀνήκει. »

Μόνον τὸ ἐκ νομίμου γάμου τέκνον ἀκολουθεῖ τὴν κατὰ τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως κατάστασιν τοῦ πατρός, τὸ δὲ ἅπαξ ἀποκτηθὲν δικαίωμα δὲν ἀλλοιοῦται ἐκ τῶν κατόπιν συμβαινόντων, εἴτε διότι ὁ πατὴρ μετέβαλε κατοικίαν, εἴτε διότι μετέβαλε τὸ τέκνον.

Τὸ ἐκτὸς γάμου γεννηθὲν τέκνον δὲν ἀκολουθεῖ τὴν κατάστασιν τοῦ πατρός, δύναται ὅμως νὰ νομιμοποιηθῇ παρ' αὐτοῦ, εἴτε διὰ

---

(1) P. Voet IX. c 2. § 7. J. Voet ad Pand. XXIII 2. § 87. Hert § 48. 49. Puffendorf II. obs. 121. Wächter Arch. XXV. σ. 49. Foelix § 67. Savigny VIII. § 379. Ἀντιδοξοῦσιν Eichhorn deutsch. Recht. § 35. 307. 310. Story § 187.

(2) Savigny VIII. § 380. Unger Syst. I. σ. 193.

(3) Boullenois I. σ. 62. Merlin Rep. Legitim. sect. 4 § 3. Foelix § 31. Dalloz Lois 398.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεταγενεστέρου γάμου μετὰ τῆς μητρὸς, εἴτε διὰ πράξεως τοῦ ἡγεμόνος, ἔνθα τοῦτο γίνεται. Κατὰ τοὺς μὲν ἡ νομιμοποίησις αὕτη κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους, εἰς οὓς ὁ πατὴρ ὑπόκειται ἐν καιρῷ τῆς νομιμοποιήσεως, διότι ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ τέκνου ἤρτηται ἡ νομιμοποίησις (1), ἀλλ' ἐπικρατεῖ ἡ συμφωνοτέρα πρὸς τὸν ἡμέτερον νόμον γνώμη, ὅτι προσέχομεν εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ νομιμοποιούμενος, ὡς μὴ στερούμενος τῆς προστασίας αὐτῶν ἐκ πράξεως τοῦ πατρὸς πρὸς διόρθωσιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐλλείψεως (2).

Ἡ υἱοθεσία, ὅσον μὲν ὁρᾷ τοὺς τύπους, ῥυθμίζεται κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου, ἔνθα γίνεται (3), ὅσον δὲ ὁρᾷ τ' ἀποτελέσματα, κατὰ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ὁ υἱοθετούμενος ἀνήκει, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ὅτι δὲν στερεῖται τῆς προστασίας αὐτοῦ (4). Ἐξ ἄλλης ἀρχῆς ὁρμώμενοι ἀρνοῦνται ἐν Γαλλίᾳ, ὅτι ἀλλοδαπὸς δύναται ἐν Γαλλίᾳ νὰ υἱοθετήσῃ ἢ νὰ υἱοθετηθῇ, ὡς ἀποκλειόμενος τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀστικοῦ νόμου (5).

93. Ἡ ἐνάσκησις τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, ὡς παρεπόμενον αὐτῆς, κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους, ὑφ' οὓς ἀπεκτήθη. Ἀλλὰ καθόσον ἡ χρῆσις τῶν ἐκ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας δικαιωμάτων δύναται νὰ προσβάλῃ τὴν δημοσίαν τάξιν, ὑπερβαίνουσα τὸ ἐπιτρεπόμενον μέτρον, περιστέλλεται ἐκ τῶν νόμων, τῶν ἰσχυόντων ἔνθα ἀσκεῖται ἡ ἐξουσία (6).

Ἐπίσης παρακολούθημα τῆς πατρικῆς ἐξουσίας εἶναι αἱ κατὰ τὴν περιουσίαν σχέσεις πατρὸς καὶ τέκνου, ἰδίως δὲ ἡ νόμιμος ἐπικαρπία. Τινὲς ἐντούτοις παραδέχονται, ὅτι ἡ ἐπικαρπία αὕτη ὡς ἐκ τοῦ

---

(1) Savigny XIII. § 380.

(2) Voet de stat. sect. 4. § 15. Boullenois I. σ. 64. Mittermaier § 367. Foelix § 31. Dalloz Lois 499. Schäffner § 37.

(3) Unger I. σ. 195, καθ' ὃν ἡ ἱκανότης τοῦ υἱοθετοῦντος κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἀνήκει, κατὰ φυσικὸν λόγον.

(4) Foelix § 31.

(5) Demolombe I. 245. Aubry et Rau I. § 78. ὑποσ. 61. Ἀντιφρονοῦσι Valette sur Proudhon I. σ. 277. Demangeat σ. 362. Toulier I. σ. 356. Zachariae I. § 78.

(6) Merlin Rép. Effet retroact. sect. 3. § 2. Wächter Arch. XXV. σ. 187. Unger I. σ. 195.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νόμου εἶναι ῥυθμιστέα κατὰ τὸν νόμον τοῦ τόπου, ἔνθα κεῖνται τ' ἀκίνητα (1), ἀλλ' ἄνευ λόγου, διότι δὲν πρόκειται περὶ τῶν ἀκινήτων αὐτῶν, ἀλλὰ περὶ συμφέροντος καὶ δικαιώματος προσωπικοῦ, ὅπερ, παραλλάσσον κατὰ τὴν τῶν ἀκινήτων θέσιν, μέλλει νὰ φέρῃ σπουδαίαν σύγχυσιν. Διὰ τοῦτο προτιμητέα εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ ἑνὸς μόνου νόμου, τοῦ διέποντος τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν (2).

94. Ὅπου ἰσχύει τὸ ἀξίωμα, ὡς παρ' ἡμῖν, ὅτι ὁ πατὴρ ἐκ τοῦ νομίμου γάμου καταφαίνεται, γεννᾶται τὸ ζήτημα, ἂν νόθον τέκνον γεννηθὲν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ παρὰ πατρὸς ὑποκειμένου εἰς νόμους, καθ' οὓς ἀναζητεῖται ὁ πατήρ, ἢ γεννηθὲν παρ' Ἕλληνος ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἔνθα τοιοῦτοι νόμοι ἰσχύουσι, δύναται νὰ ἐπιδιώξῃ ἐνώπιον τῶν ἡμετέρων δικαστηρίων τὴν παρὰ τοῦ πατρὸς ἀναγνώρισιν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς δικαιώματα, οἷον διατροφήν. Καθόσον ἡ πηγὴ τῆς σχέσεως ταύτης εἶναι παράνομος, ἀποτελοῦσα οἱονεὶ ἀδίκημα, ἔπεται ὅτι δὲν εἶναι παρ' ἡμῖν ἐφαρμοστέοι ξένοι νόμοι (3). Δὲν ἀποκλείεται ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἀναγνωρίσεως ἐνώπιον ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου, ὅπου τοιοῦτοι νόμοι ἰσχύουσι καὶ ὅτε τὸ τέκνον ἐγεννήθη ἐν Ἑλλάδι, ἔστω καὶ ἐκ μητρὸς Ἑλληνίδος, διότι κατὰ τοὺς νόμους τούτους ἡ ἀγωγὴ δὲν πηγάζει ἐξ ἀδικήματος, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας πρὸς τὸν πατέρα (4).

95. Περὶ ἐπιτροπείας καὶ κηδεμονίας συμφωνοῦσιν αἱ γνῶμαι, ὅτι ῥυθμίζονται κατὰ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ ἀνήλικον πρόσωπον, τοιαύτη δὲ εἶναι συνήθως ἡ πολιτεία, ἐξ ἧς ὁ πατὴρ ὡρμᾶτο (5). Τινὲς ὅμως ἰσχυρίζονται, ὅτι καθ' ἑκάστην χώραν, ἐν ᾗ κεῖνται κινητὰ ἢ ἀκίνητα, δέον νὰ προβάλλωνται ἴδιοι

---

(1) Boullenois I. σ. 68. Merlin Rép. Puiss. patern. sect. 7. n. 1. Troplong Privilége II. 429. Demolombe I 88. Ltory. § 87. 456.

(2) Wächter Arch. XXV. σ. 363. Savigny VIII. § 380. Schäffner § 39. Unger I. σ. 195. Dalloz Lois 400. Aubry et Rau I. § 34. ὑποσ. 18.

(3) Savigny VIII. § 374. Unger I. σ. 197.

(4) Foelix § 31. Unger αὐτ. Wächter Arch. XXV. σ. 396. Vongerow I. § 260.

(5) Voet de stat. 9. c. 2. § 17. J. Voet in Paud. XXVI. 5. Boullenois. I. σ. 31. Story § 494. καὶ ἐπ. Foelix § 31. Merlin Rep. Légitim. 3. § 2. n. 7. Dalloz Lois. 405. Unger I. σ. 198.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπίτροποι (1). Οἱ Ῥωμαῖοι ἐδέχοντο ἰδίους ἐπιτρόπους κατ' ἐπαρχίας, ἐν αἷς ἔκειντο ἀκίνητα (2). Ἀλλ' ἡ διάσπασις τῆς διαχειρίσεως δὲν συντελεῖ ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῶν ἀνηλίκων, περὶ οὗ πρόκειται, εἶναι δὲ προφανὴς παραγνώρισις ἡ δόξα, ὅτι πρόκειται περὶ τῶν ἀκινήτων αὐτῶν (3).

Εἴδομεν ὅτι κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἐν ἄρθ. 4 καὶ τὰ τῆς ἐπιτροπείας καὶ κηδεμονίας ἐρρυθμίσθησαν κατὰ τὸν νόμον τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ πρόσωπον, περὶ οὗ πρόκειται.

Ἡ διαχείρισις τῶν ἐπιτρόπων κρίνεται κατὰ τὸν ἰσχύοντα νόμον, ἔνθα ἑδρεύει τὸ δικαστήριον, τὸ προβαλὸν τὸν διαχειρισθέντα, ἐνώπιον αὐτοῦ χρεωστοῦντα λόγον (4).

Ἡ τῶν ἀκινήτων τῶν ἀνηλίκων ἐκποίησις δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἄλλως, ἢ κατὰ τοὺς τύπους τοὺς ἐν χρήσει ἐν τῷ τόπῳ, ἔνθα κεῖνται ταῦτα (5). Ἀλλ' ἡ πρὸς ἐκποίησιν ἄδεια, ὡς ἀφορῶσα τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνηλίκου, κανονίζεται κατὰ τοὺς νόμους, εἰς οὓς οὗτος ἐν γένει ὑπόκειται (6). Ὁ παρ' ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου διορισθεὶς ἐπίτροπος τοῦ ἀλλοδαποῦ ἐκπροσωπεῖ αὐτὸν νομίμως καὶ δὲν χρήζει ἐπικυρώσεως τοῦ ἡμετέρου δικαστηρίου (7).

Ἐν καιρῷ κατεπειγούσης ἀνάγκης δύνανται καὶ τὰ ἡμέτερα δικαστήρια νὰ προνοήσωσιν ὑπὲρ τοῦ ἀλλοδαποῦ ἀνηλίκου, ἔστω καὶ διὰ διορισμοῦ προσωρινοῦ ἐπιτρόπου, οἷον πρὸς ἀπαίτησιν διατροφῆς καὶ τὰ παραπλήσια, καθόσον ἐν τοιαύτῃ περιστάσει πρόκειται ἐκτάκτως περὶ διασώσεως τοῦ προσώπου, τοιαύτη δὲ φιλάνθρωπος μέριμνα ἐνδιαφέρει τὴν δημοσίαν τάξιν (8).

96. Ἡ κληρονομία ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν τὸ περιμάχητον θέμα, περὶ οὗ πρὸ πάντων ἐνησχολήθησαν οἱ συγγραφεῖς, αἱ δὲ περὶ αὐ-

---

(1) Story § 492.

(2) L. 39. § 8. de admin. (26. 7). ΑΖ'. ζ'. 8. L. 27. pr. de curat. (26. 5). ΑΖ'. ε'. 35.

(3) Savigny VIII. § 380.

(4) Unger I. σ. 198.

(5) Schäffner § 41.

(6) Savigny αὐτ.

(7) Schäffner § 14. Unger αὐτ. Aubry et Rau I. § 31. ὑποσ. 37.

(8) Demolombe I. 70. Dalloz Lois. 405. Aubry et Rau I. § 78. ὑποσ. 36.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ λύσεις ἐξετάθησαν ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων. Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων ἐβεβαιώθημεν, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ παρίδωμεν τὰ ἰδιάζοντα στοιχεῖα ἑκάστου θεσμοῦ. Οὕτω ἰδιάζων τῆς κληρονομίας χαρακτὴρ εἶναι, ὅτι δι' αὐτῆς ἐπέρχεται ἡ καθόλου μετάβασις τῆς περιουσίας, δηλ. πραγμάτων, ἀπαιτήσεων καὶ χρεῶν, εἰς τὸν κληρονόμον. Κοινὸν συμφέρον αὐτοῦ καὶ τῶν δανειστῶν εἶναι νὰ μὴ διασπασθῇ ἡ ἑνότης τῆς περιουσίας πρὸς ταχεῖαν διάλυσιν, ὥστε ἀντὶ μιᾶς νὰ μὴ γίνωσι πολλαὶ κληρονομικαὶ ὁμάδες, ὅπερ ἕπεται, ὅταν ἐφ' ὅλης τῆς κληρονομίας δὲν ἐφαρμοσθῇ ὁ αὐτὸς νόμος. Ἅμα δὲν ὑπάρχει λόγος σπουδαῖος, πάν ὅ,τι ἀλλοιοῖ τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου εἶναι ἀναντιρρήτως φευκτέον. Ἐκ τούτου ἀμέσως συνάγεται, ὅτι δέον νὰ ἰσχύσῃ ὁ αὐτὸς νόμος, εἰς ὃν ὑπέκειτο ὁ κληρονομούμενος, διότι οὕτω μόνον δὲν ἐπιγίνεται ἀλλοίωσις.

Ἐντούτοις ἡ ἀρχὴ αὕτη μετὰ κόπου ἐξενίκησε.

Κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν θεωρίαν ἐφαρμοστέος εἶναι ὁ νόμος τοῦ τόπου, ἔνθα κεῖνται τὰ πράγματα, εἴτε ἀκίνητα, εἴτε κινητά, ὥστε ἂν ἐν πολλαῖς ὑπάρχωσι χώραις, καθ' ἑκάστην αὐτῶν ἄλλος νόμος διέπει ταῦτα, ὡς περὶ χωριστῆς κληρονομίας (1). Ἐπικρατεῖ μάλιστα ἄξίωμα, ὅτι οὐδεὶς ἀλλοδαπὸς ἀπαιτεῖ κληρονομίαν πραγμάτων ἐν τῇ ἡμεδαπῇ κειμένων, ὡς ἀνηκόντων εἰς τὸν Ἡγεμόνα (2).

Ὅλα τὰ νεώτερα ἔθνη παρήτησαν τὴν θεωρίαν ταύτην, κατακερματίζουσαν τὴν κληρονομίαν καὶ περιπλέκουσαν ἐπιβλαβῶς τὴν διάλυσιν τῶν ἐκ τῆς κληρονομίας πηγαζουσῶν διενέξεων, ἀντ' αὐτῆς δὲ παρεδέχθησαν, ὅτι ἡ κληρονομία ῥυθμίζεται κατὰ τὴν ἐθνικότητα τοῦ ἀποβιώσαντος ἐν πᾶσι, πλὴν ἐν τοῖς ἀκινήτοις, ὡς ὑποκειμένοις εἰς τὸν νόμον τοῦ τόπου, ἔνθα κεῖνται (3). Ἀλλ' ἡ αὐτὴ

(1) Quot sunt bona diversis territoriis obnoxia, totidem patrimonia intelliguntur. Nic. Everard Consil. II. cons. 32. n. 10. cons. 28. n. 85. cons. 31. n. 54. Joh. Thilmann de Benignis Decis. camerae imp. Decis I. Vol. II. Gail Pract. obs. I. 11. obs. 124. Mynsinger Sing. obs. Cent. VI. obs. 19. Riccius Entw. v. Stadtges. σ. 592. Kori Erört. pract. Rechtsfr. III. σ. 10. 19.

(2) Jus albinagii. Droit d' aubaine Klüber Droit des gens § 82.

(3) D'Argentré Comm. in patr. Brit. leges ad art. 218. Burgundus Tract. I. n. 36. Rodenburg tit. 2. pars alt. c. 4. n. 1. P. Voet

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἕπεται σύγχυσις, ὅταν ἡ κληρονομία σύγκηται ἐκ πολλῶν ἀκινήτων ἐν παντοίαις χώραις κειμένων.

Ὅπου ἐπὶ τῆς κτήσεως τῶν ἀκινήτων στηρίζεται ἡ τάξις τῆς πολιτείας, οἷον ὅπου ἰσχύουσι τιμαριωτικοὶ θεσμοί, ἢ περὶ πρωτοτοκίας καὶ τὰ παραπλήσια, δύναταί τις νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην ἀποκλεισμοῦ ἐφαρμογῆς ξένων νόμων. Ἅμα ὅμως ἡ δημοσία τάξις δὲν ἐνδιαφέρεται, παύει πᾶς λόγος πρὸς κατακερματισιν τῆς κληρονομίας (1), ἐνῷ ὅπου τοιοῦτος λόγος ὑπάρχει, τὰ ἀκίνητα δὲν ὑπάγονται κυρίως εἰς τοὺς κανόνας τῆς κληρονομίας, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ νόμου διατίθενται ὡρισμένως ἐπ' ἄλλῳ σκοπῷ (2).

Εἶναι μὴ ὑπάρχοντος τοιούτου λόγου παρ' ἡμῖν, ὁ νεώτερος ἡμῶν νόμος ἐν ἄρθ. 5 ἐδέχθη τὴν διαστολὴν ταύτην, ὅτι « Ἡ ἐκ » διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴ διέπεται ὑπὸ τῶν νόμων τῆς » πολιτείας, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ κληρονομούμενος, ἐκτὸς ἂν πρόκηται » περὶ ἀκινήτων, κειμένων ἐν Ἑλλάδι, τὰ ὁποῖα ὡς πρὸς τοῦτο » διέπονται ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ νόμου. » Ὅπως ἐννοήσωμεν τὴν ἀκριβῆ ἐφαρμογήν, δέον νὰ διέλθωμεν τὰ κυριώτερα ζητήματα τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου.

97. Ἀρχόμεθα ἐκ τῆς ἐκ διαθήκης κληρονομίας.

Ἡ ἱκανότης τοῦ διαθέτου ῥυθμίζεται ἐκ τοῦ νόμου, εἰς ὃν ὁ διαθέτης ὑπέκειτο (3). Τοῦτο ἕπεται ἐκ τοῦ εἰδικοῦ περὶ ἱκανότητος κανόνος ἐν ἄρ. 4, εἰς ὃν οὐδόλως ἀντίκειται ἡ περὶ διαδοχῆς διάταξις τοῦ μνησθέντος ἄρθ. 5, διότι ἄλλο ἡ ἱκανότης, ἄλλο δὲ ἡ διαδοχή, οὐδεμίαν δὲ σχέσιν ἔχουσι τὰ περὶ ἱκανότητος τοῦ διαθέτειν πρὸς τὰκίνητα (4). Ἂν κατὰ τὸν νόμον τοῦ διαθέτου ἀπητεῖτο ἡ

---

de stat. IV. c. 3. n. 10. X. c. 1 n. 3. 8. Tract. de mod. c. 23. n. 1. J Voet ad tit. de stat. n. 11. de jud. n. 51. de success. n. 54. G a i l II. obs. 25. H e r t § 9. 26. S t o r y § 465. 475. 483. B u r g e IV. σ. 151. καὶ ἐπ. R o c c o σ. 6. 13. F o e l i x § 42.

(1) P u f f e n d o r f Obs. juris univ. I. obs. 28. G l ü c k Comm. I. σ. 292. Intestaterbr. § 42. S e u f f e r t Lehrb. § 17. S c h ä f f n e r § 37. 39 126—132. U n g e r II. σ. 201.

(2) W a c h t e r Arch. XXV. σ. 384. S a v i g n y VIII. § 376.

(3) B o u l l e n o i s I. σ. 406. H e r t. § 17. S t o r y § 464. R o c c o σ. 496. S c h ä f f n e r § 60. 138. Ἐν μέρει D a l l o z Lois 408.

(4) Τὸ ἐναντίον R o d e n b u r g II. c. 5. § 6. 7. P. V o e t de stat. IV. c. 3. 11. F o e l i x § 36.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἱκανότης κατά τε τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τῆς διαθήκης καὶ κατὰ τὴν ἀποβίωσιν, κατ' ἀμφοτέρας δέοντα ὑπάρχῃ ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν(1).

Περὶ τοῦ τύπου τῶν διαθηκῶν ἄλλοτε ἐπεκράτει γνώμη, ὅτι εἶναι ῥυθμιστέος κατὰ τὸν νόμον τοῦ τόπου, ἔνθα κεῖνται τὰ κληρονομούμενα (2). Ἀλλ' ὑπερίσχυσεν ὁ γενικὸς κανὼν περὶ τῶν τύπων, ὅτι ῥυθμίζονται κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου, ἔνθα γίνεται ἡ πρᾶξις, μηδεμιᾶς ὑπαρχούσης ἀνάγκης, ὅπως ἀπομακρυνθῶμεν αὐτοῦ ἕνεκα τῶν κληρονομουμένων πραγμάτων (3). Ἀντιθέτως ὁ κανὼν οὗτος λίαν στενῶς ἐφηρμόσθη παρὰ τῶν ἀξιωσάντων, ὅτι εἶναι ἄκυρος ἡ διαθήκη, ἡ γενομένη μὲν κατὰ τοὺς τύπους τῆς πατρίδος τοῦ διαθέτου, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τοὺς τύπους τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἐγένετο ἡ διαθήκη, οἷον, ἡ ἰδιόχειρος (4). Ἄλλοι πάλιν ἐξαιροῦσι καὶ ἐνταῦθα τὴν διαθήκην περὶ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ διαθέτου ἀκινήτων, μὴ δεχόμενοι ἄλλον τύπον, ἢ τὸν ἐν αὐτῇ ἰσχύοντα (5).

Κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον δὲν γίνεται ἰδιαιτέρως λόγος περὶ τοῦ τύπου τῶν διαθηκῶν, ὅθεν ἐφαρμοστέος εἶναι ὁ κοινὸς κανὼν ἐν ἄρθρ. 7, καθ' ὃν αἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ γενόμεναι πράξεις κανονίζονται κατὰ τὸν ἐν χρήσει τύπον, ἔνθα ἐγένοντο, δὲν εἶναι ὅμως ἄκυροι αἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ παρ' Ἕλληνος γενόμεναι κατὰ τὸν ἑλληνικὸν νόμον πράξεις. Σύμφωνος εἶναι καὶ ἡ διάταξις τοῦ ἄρθ. 61 τοῦ περὶ διαθηκῶν ψηφίσματος (6), καθ' ὃ καὶ ἡ ἰδιόγραφος διαθήκη τοῦ Ἕλληνος ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἰσχύει, ἀδιαφόρως ἂν αὐτόθι τοιαύτη ἐπιτρέπεται, ὡς

---

(1) Ὁ Savigny VIII. 377 προτέχει ἀπολύτως, ὡς ἐκ τοῦ ῥωμ. δικαίου, εἰς ἀμφοτέρους τοὺς χρόνους.

(2) Coccejі Tract. VII. § 4. 7. VIII. § 3. Fachineus Controversiae V. c. 91. Burgundus Tract. 6.

(3) Choppin sur la coutume de Paris II. tit. 4. n. 2. Dumoulin Consult. 42. Gail II. obs. 123. Rodenburg c. 3. § 1—3. P. Voet de stat. 12. 13. Hert § 23. Wächter Arch. XXV. σ. 368—380. Savigny VIII. § 381. Foelix § 35.

(4) Ὅρα τὴν ἐπίκρισιν τῆς γνώμης ταύτης παρὰ Merlin Rep. testament sect. 2. § 3. art. 8. Troplong Donat. 1737. Foelix § 35. 59. Dalloz Lois 434.

(5) Story § 474. 478. Τὸ ἐναντίον Aubry et Raul. § 31. ὑποσ. 19.

(6) Ὅρα Δ.Π. 129 (1854), ὅτι εἶναι ἀδιάφορον, ἂν κατόπιν ὁ ἡμεδαπὸς ἀπεβίωσεν ἐν Ἑλλάδι, μόνος δὲ ὁ Eichhorn Deutsch. Recht § 37. ἐδίδαξε τὸ ἐναντίον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ ἡ ἐνώπιον συμβολαιογράφου, κατὰ δὲ τὸ ἄρθ. 62 ἡ ἐν ἀλλοδαπῇ, κατὰ τοὺς αὐτόθι τύπους συνταχθεῖσα διαθήκη, πρὶν ἐκτελεσθῇ καταγράφεται εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ δικαστηρίου τῆς κατοικίας τοῦ διαθέτου καὶ τῆς περιφερείας, ἔνθα κεῖνται τὰ κίνητα.

Οὐδεμίαν ὅμως ἔχει σχέσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ περὶ κληρονομίας ἀκινήτων ἐξαίρεσις τοῦ ἄρθ. 5, οὐδόλως ἀναγομένη εἰς τοὺς τύπους, ἀλλ' εἰς τὴν οὐσίαν.

Ἐντεῦθεν συνάγεται, ὅτι ἡ διαθήκη τοῦ ἀλλοδαποῦ, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γενομένη κατὰ τοὺς παρ' ἡμῖν τύπους, εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ὅταν δὲν εἶναι τοιαύτη κατὰ τοὺς τύπους τῆς πατρίδος τοῦ διαθέτου, κατὰ τὸν κανόνα, ὅτι ὁ τύπος ῥυθμίζεται κατὰ τὸν τόπον (1). Λόγῳ ἀμοιβαιότητος μάλιστα θεωρεῖται εὔλογον, ὅπως ἡ διαθήκη τοῦ ἀλλοδαποῦ, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γενομένη κατὰ τοὺς τύπους τῆς πατρίδος τοῦ διαθέτου, μένῃ ἔγκυρος, ἔστω καὶ ὅταν ἡ κληρονομία αὐτοῦ ὑπάρχῃ παρ' ἡμῖν (2).

Τὸ περιεχόμενον τῆς διαθήκης, ἤτοι αἱ οὐσιαστικαὶ αὐτῆς διατάξεις, κρίνονται κατὰ γενικὸν κανόνα κατὰ τὴν ἐθνικότητα τοῦ διαθέτου (3). Ἀλλὰ κατά τινας ἐξαιροῦνται αἱ περὶ ἀκινήτων διατάξεις (4), τούτους δὲ ἠκολούθησεν ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἐν ἄρθ. 5. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἀναφορικῶς εἰς τὰ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ἀκίνητα, αἱ διατάξεις τοῦ ἡμετέρου νόμου εἶναι ἐφαρμοστέαι περὶ ἀναγκαίων κληρονόμων, ἔστω καὶ ἀλλοδαπῶν ὄντων, περὶ νομίμου ποστημορίου (quotité disponible), περὶ τοῦ μέτρου τῶν κληροδοτημάτων κτλ.

Πρὸς ἐξασφάλισιν μάλιστα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἡμετέρων νόμων, δέον νὰ θεωρήσωμεν τὰ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ἀκίνητα ὡς ἀποτελοῦντα ἰδιαιτέραν κληρονομίαν, διανεμητέαν κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ ἡμετέρου νόμου.

---

(1) Troplong Donat. 527. 1736.

(2) Aubry et Rau I. §. 31. ὑποσ. 79.

(3) Rodenburg II c. 4. n. 1. Boullenois II. σ. 503. Hert IV. § 24. Seuffert Lehrb. I.σ. 258. Rocco σ. 461. Wächter Arch. XXV. σ. 365. Savigny VIII. § 377.

(4) P. Voet de stat. IX. c. 1.n.4. J. Voet ad SC. Trebell. n. 34. Glück. Comm. I. § 44. Story § 474. 478. Foelix § 36. 69, 81. Dalloz Lois 417.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τηροῦντες τὴν αὐτὴν βάσιν ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀκινήτων, θέλομεν ἐφαρμόσει ἐπ' αὐτῶν τοὺς νόμους τοῦ τόπου, ἐν ᾧ κεῖνται. καὶ ὅταν ὁ διαθέτης εἶναι ἡμεδαπός (1).

Τοὐναντίον ἡ διάθεσις τῶν κινητῶν, καίτοι παρ' ἡμῖν ὑπαρχόντων, κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους, εἰς οὓς ὑπάγεται ὁ διαθέτης (2).

Ἡ ἱκανότης τῶν ἐκ διαθήκης κληρονόμων καὶ κληροδόχων κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους, εἰς οὓς οὗτοι ὑπόκεινται, διότι τὰ περὶ αὐτῆς ἀνάγονται εἰς τοὺς γενικοὺς περὶ ἱκανότητος κανόνας (3).

98. Ἐξ ἀδιαθέτου ἐπικρατεστέρα ἐδείχθη ἡ θεωρία, καθ' ἣν ἡ κληρονομία ῥυθμίζεται κατὰ τὸν νόμον, εἰς ὃν ὑπέκειτο ὁ κληρονομούμενος, καθόσον εἰς αὐτὸν μᾶλλον εἶναι φυσικώτερον ν' ἀποβλέψωμεν πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς βουλήσεως τοῦ ἀποβιώσαντος, ἢ εἰς νόμον ὅλως ξένον εἰς αὐτόν (4). Ἐξαιροῦνται ὅμως καὶ ἐνταῦθα τ' ἀκίνητα κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν (5), οἷς καὶ ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἠκολούθησεν ἐν ἄρθ. 5, ὡς πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι ἀκίνητα τοῦ ἀλλοδαποῦ. Ἄλλοι ἑπομένως ἐνδέχεται νὰ κληθῶσι κληρονόμοι εἰς τὰ κινητά, καίτοι ἐν Ἑλλάδι κείμενα, ἄλλοι δὲ εἰς τ' ἀκίνητα, καί τοι ἀλλοδαποί.

Περὶ τῶν ἐν ἄλλῃ χώρᾳ ἀκινήτων οὐδὲν ὁρίζει ὁ νόμος ἡμῶν, ὥστε οὐδόλως ὑποχρεοῦνται τὰ ἡμέτερα δικαστήρια νὰ προσέξωσιν εἰς τοὺς νόμους τοῦ τόπου, ἔνθα κεῖνται τ' ἀκίνητα (6).

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἱκανότητα τοῦ κληρονόμου, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι κρίνεται κατὰ τὸν νόμον, εἰς ὃν οὗτος ὑπάγεται, οἷον ἐὰν

---

(1) Demolombe I. 93. Aubry et Rau I. § 31. ὑποσ. 48. 49. Α.Π. 43 (1875).

(2) Merlin Rép. Loi § 6. n. 3. Foelix § 37. Demolombe I. 94. Aubry et Rau I. §. 31. ὑποσ. 32.

(3) Troplong Don. 736.

(4) Puffendorf Observ. I. obs. 28. Boehmer jus eccles. II. 3. tit. 27. § 16. Eichhorn § 35. Wachter Arch. XXV. σ. 364. Savigny VIII. § 377.

(5) D'Argentré ad art. 218. Burgundus I. n. 36. Rodenburg II. c 4. n. 1. P. Voet de stat. IV. c. 3. n. 10. J. Voet ad tit. de success. n. 34. Gail II. obs. 25. Struve Exercit. 38. thes. 44. 45. Huber I. de succ. ad intest. Hert. § 9. 26. Story § 465. 475. 483. Rocco c. 6. 13. Schäffner § 57. 126. 132. Foelix § 42.

(6) Τὸ ἐναντίον Α.Π. 43 (1875).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶναι νόμιμον τέκνον ἢ νόθον, ἐνῷ λ. χ. τὸ ἐπιβάλλον εἰς νόθον τέκνον κρίνεται κατὰ τὸν νόμον, εἰς ὃν ὑπέκειτο ὁ κληρονομούμενος, πλὴν ἐπὶ ἀκινήτων, καθ' ἃ ἐφαρμόζεται ὁ ἑλληνικὸς νόμος (1).

Ἂν ὁ ἀλλοδαπὸς ἀποβιώσῃ ἄκληρος, κατά τινας ἡ περιουσία αὐτοῦ ἀνήκει εἰς τὸ ἔθνος, οὗ ἦτο πολίτης, εἰς ὃ ἐπίκεινται καὶ αἱ ὑποχρεώσεις (2). Ἀλλ' ἡ περὶ τῆς περιουσίας τῶν ἀκλήρων διάταξις τοῦ περὶ διακρ. κτημάτων νόμου ἐν ἄρθ. 16, περιλαμβάνει καὶ τὰ τῶν ἀλλοδαπῶν κτήματα, τὰ ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχοντα, ὥστε ὀρθότερον εἶναι, ὅτι ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὸ δημόσιον τῆς Ἑλλάδος, τὰ δὲ ἐν ἄλλαις χώραις γίνονται περιουσία τοῦ αὐτόθι θησαυροῦ (3).

---

(1) Unger I. σ. 200.

(2) Glück Intestaterbf. § 149. Savigny VIII. § 377.

(3) Merlin Rép. loi § 6. n. 3. Toulier σ. 57. Dalloz Droit civ. 189.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΞ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΗΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Περιληψις

99. Ὡς ὑποκείμενον τοῦ δικαίου τὸ ἄτομον λέγεται πρόσωπον.
100. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πᾶν ἄτομον δὲν ἦτο πρόσωπον, ἀλλ' ὑπῆρχον ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι.
101. Ἀλλοδαποὶ κατὰ Ῥωμαίους.
102. Ἐκ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας δὲν ἕπεται ἡ ἐνάσκησις ἁπάντων τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων.
103. Τίνων ἀποκλείονται οἱ ἀλλοδαποί.
104. Ἰθαγένεια κατὰ Ῥωμαίους.
105. Ἰθαγένεια κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους.
106. Τίνες γεννῶνται Ἕλληνες κατὰ τὸν νόμον 29 Ὀκτωβρίου 1856.
107. Τίνων ἡ γέννησις δὲν ἀρκεῖ, ἄνευ δηλώσεως κατοικίας καὶ ὅρκου.
108. Ἡ νυμφευομένη Ἕλληνα γίνεται Ἑλληνίς.
109. Περὶ πολιτογραφήσεως.
110. Περὶ συζύγου καὶ τέκνων τοῦ πολιτογραφηθέντος.
111. Ἀπόκτησις ἰθαγενείας διὰ προσαρτήσεως νέας χώρας.
112. Ἀπώλεια τῆς ἰδιότητος τοῦ Ἕλληνος κατὰ τὸν ν. 15 Μαΐου 1835.
113. Ἀπώλεια κατὰ τὸν ν. 29 Ὀκτωβρίου 1856.
114. Ἀνάκτησις τῆς ἀπολεσθείσης ἰθαγενείας.

---

99. Μεχριτοῦδε ἐνησχολήθημεν περὶ τῶν διαφόρων μορφῶν, ὑφ' ἃς ἐμφανίζεται τὸ δίκαιον, μὴ ὑπάρχον μόνον ἐν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν ὡς ἀφῃρημένη ἰδέα τοῦ δικαίου κατὰ θεωρίαν, ἀλλ' ὡς κείμενος νόμος κατὰ τὴν γενικὴν βούλησιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκ τῆς ἐννοίας ταύτης ἀμέσως ἕπεται τὸ περιεχόμενον τοῦ δικαίου, διότι ἡ γενικὴ βούλησις τότε ἀληθῶς ἐπικρατεῖ, ὅταν αἱ κατὰ μέρος βουλήσεις δὲν συνθλίβωνται, ἀμοιβαίως ἐπιβαλλόμεναι καὶ ὑπέρτεραι γινόμεναι τοῦ νόμου. Διὰ τῆς ἀόκνου προστασίας αὐτοῦ ἀποτρέποντος πᾶσαν ἐπίθεσιν καὶ καταπίεσιν, καὶ ἐν τῇ συνειδήσει, ὅτι εἰς οὐδένα ἄλλον ὑποτάσσεται, διατελεῖ τὸ ἄτομον ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον. Ἐνῷ ὡς τοιοῦτο ἀναγνωρίζεται παρὰ πάντων, ἀπολαῦον τῆς ἀντιλήψεως τοῦ νόμου, ἀπαραίτητον εἶναι ν' ἀναγνωρισῃ καὶ αὐτὸ τὴν εὐεργετικὴν τοῦ νόμου ἰσχύν, ὑπὸ τοιούτους δὲ ὅρους εἶναι *πρόσωπον*, μετέχον δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων.

Τὸ πρόσωπον εἶναι τὸ ὑποκείμενον τοῦ δικαίου (1), ὡς τὸ οὗ ἕνεκα τοῦ νόμου, οὗ ἡ ἔννοια συμπληροῦται διὰ τῆς *ἀτομικῆς ἐλευθερίας*. Δι' αὐτῆς κυρίως ἐμπεδοῦται καὶ δείκνυται πραγματικὴ τοῦ νόμου ἡ ἰσχύς, καθόσον ἡ ἀτομικὴ βούλησις δὲν ὑπόκειται πλέον εἰς τὴν δυναστείαν ἄλλης ἀτομικῆς βουλήσεως, ἀλλ' εἰς τὸν νόμον αὐτόν, τὸν κανονίζοντα τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν ἀτόμων σχέσιν κατὰ τὸ εἰκός. Πρὸς τοῦτο ἀναγκαία εἶναι ἡ ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ διὰ παντὸς τρόπου ἐξασφάλισις τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀτόμου, οὗ τὸ ἀπαραβίαστον ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον ἀξίωμα τοῦ δικαίου.

100. Εἰς τὸ πόρισμα τοῦτο ἔφθασαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι, θεωρητικῶς διατυπώσαντες ὡς παράγγελμα τοῦ δικαίου τὸ ἄλλον μὴ βλάπτειν (alterum non laedere) (2), ἀλλὰ τοιαύτη δὲν ἦτο ἡ βάσις τοῦ δικαίου.

Ἐνόσῳ τὸ δίκαιον δὲν ἀνυψοῦται μέχρι τῆς γενικῆς αὐτοῦ ἰδέας διὰ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀναγορεύοντος τὰ ἐξ αὐτῆς πορίσματα ὡς ἀπαρέγκλιτα ἀξιώματα, ὑπάρχει μόνον κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην ὡς ἵδρυμα θεῶν ἢ ἡμιθέων καὶ κτῆμα περιωρισμένον εἰς τυχαίαν ὁμάδα τῶν ἀποτελούντων τὴν πόλιν. Μόνοι οἱ ἀπαρτίζοντες αὐτὴν πολῖται μετέχουσι τότε τοῦ δικαίου ἀποκλειστικῶς, ἐξ αὐτῶν δὲ ἢ διὰ τῆς φυσικῆς διαδοχῆς ἅμα τῇ γεννήσει ἀποκτᾶται ἡ ἐλευθερία, ἢ τῇ ῥητῇ συγκαταθέσει μεταδίδεται. Συνέπεια εἶναι, ὅτι μόνοι οἱ εἰς τὴν συνάφειαν ταύτην ἀνήκοντες ἦσαν *πρόσωπα*, οἱ δὲ λοιποὶ *δοῦλοι*.

(1) L. 2. de statu hom. (1. 5). Cum igitur hominum causa omne jus constitutum sit ; primo de personarum statu dicamus.

(2) L. 10. § 2. de just. et j. (1. 1) Β'. α'. 10.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αὕτη ἦτο ἡ βάσις ὅλων τῶν ἀρχαίων πολιτειῶν, ὡς στηριζομένων ἐπὶ φυσικοῦ, οὐχὶ ἠθικοῦ λόγου. Ἄνθρωπος καὶ πρόσωπον δὲν ἦσαν ταὐτόσημα. Τοὐναντίον, ὅστις ἦτο μόνον ἄνθρωπος, δὲν ἦτο πρόσωπον, διὸ οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς δούλους ὠνόμαζον ἀνθρώπους (homo, homo stichus)

Ἡ ἀληθὴς κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ εἶναι συμπτωματική, δῶρον φυσικῆς αἰτίας ἢ τῆς εὐνοίας, ἀλλ' ἀπολύτως ὑπάρχει, ὥστε ἀνέκαθεν καὶ οἰκοθεν εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐλεύθερος.

Ἡ ἔννοια αὕτη ἔγκειται ἐν τῇ ἰδέᾳ τοῦ χριστιανισμοῦ, μὴ διακρίνοντος ἔθνη καὶ καταγωγήν, ὡς αἱ εἰδωλολατρικαὶ θρησκεῖαι, ἢ ὁ ἰουδαϊκὸς μονοθεϊσμός, ἀλλὰ πρὸς πάντας ἀποτεινομένουκαὶ βάσιν ἔχοντος τὸ φιλάνθρωπον. Δὲν ἴσχυσεν ὅμως, ὅπως μεταπλάσῃ τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν, πάντοτε ἐπὶ τῶν ἀρχαίων θεμελίων ἐρειδομένην, ἀλλ' ἐπενήργησεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς δουλικῆς καταστάσεως, καὶ εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῶν τρόπων ἀπελευθερώσεως, ἂν καὶ ἡ δουλεία παρέμεινε μέχρι τέλους (1).

Ὁ δοῦλος ἐλογίζετο νεκρὸς (2), ὡς ἐστερημένος παντὸς δικαιώματος, οὐδὲ ὠφελεῖ τι ἡ θεωρία τῶν νομοδιδασκάλων, ὅτι ἡ ἄκρα διακρισις ἐλευθέρων καὶ δούλων δὲν εἶναι τοῦ φυσικοῦ δικαίου, καθ' ὃ ὅλοι εἶναι ἴσοι (3), διότι, ὡς ἐρρέθη, κατ' αὐτοὺς τὸ φυσικὸν δίκαιον εἶναι κοινὸν καὶ εἰς τὰ θηρία. Ὁ δοῦλος οὐδὲ συγγένειαν εἶχε κατὰ νόμον (4), ἀλλ' ὡς κτῆμα τοῦ κυρίου ἤρτητο ὅλως ἐξ αὐτοῦ (5).

101. Ὅταν πάντες δὲν μετέχωσιν ἐλευθερίας, ποία εἶναι ἡ τύχη ἐκείνων, οἵτινες δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν δεσμὸν τῆς πολιτείας, ἔξωθεν ἐρχόμενοι; — Εἶναι καὶ αὐτοὶ πρόσωπα;

Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, ἀνέκαθεν ὑπάρχουσα καὶ ἀπαραβίαστος οὖσα, συνεπάγεται ἀναγκαίως, ὥστε καὶ οἱ μὴ ἀποτελοῦντες μέρος τῆς πολιτείας δὲν στεροῦνται ἐλευθερίας, ἧς ἡ πολιτεία δὲν εἶναι ἡ πηγή, ἀλλ' ἐγγυᾶται τὸ ἀσφαλές. Δὲν ἕπεται ἐκ τούτου,

---

(1) Πρβ. Βασιλ. βιβλ. ΜΗ'. Ἀρμεν. Α'. ιη'.

(2) L. 209. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 209. Ἀρμεν. Α'. ιδ'. 6. Ἡ δουλεία σχεδὸν ἔοικε θανάτῳ.

(3) L. 32. αὐτ. Β'. γ'. 32. Ἀρμεν. Α'. ιη'. 3.

(4) L. 1. § 2. unde cogn. (38. 8). L. 10. § 3. de grad. (38. 10).

(5) L. 215. de V. S. (50. 16). Β'. δ'. 207.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι οἱ ἀλλοδαποὶ ἐπεμβαίνουσιν εἰς τὰ τῆς πολιτείας διότι πρόκειται μόνον περὶ τῶν πρὸς ἄλληλα σχέσεων τῶν ἀτόμων, ὅπως μὴ γίνεται ἀδίκημα διὰ τῆς ἀρνήσεως τοῦ δικαίου.

Ἄλλη ἦτο ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχή, καθ' ἣν μόνον ἐκ ῥητῆς παραχωρήσεως ὁ μὴ πολίτης ἐτύγχανε προστασίας. Τοιαῦται παραχωρήσεις ἐγίνοντο κατὰ διαφόρους βαθμούς, τελευταῖον δὲ διεστέλλοντο λατῖνοι καὶ ἀλλοδαποί. Ὁ πάσης κοινωνίας ἀποκλειόμενος ἐγίνετο δοῦλος, ἅμα μετὰ τῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἀνῆκεν, οὐδεμία ὑπῆρχε συνθήκη (1).

Οἱ Λατῖνοι εἶχον κοινωνίαν συναλλαγῶν (commercium), οὐχὶ ὅμως ἐπιγαμίαν (connubium), ὅθεν ἐπετρέποντο εἰς αὐτοὺς οἱ αὐστηροὶ καὶ συμβολικοὶ τῶν ῥωμαίων τύποι (mancipatio, in jure cessio), καὶ μετεῖχον τῶν τοῦ κουϊριτικοῦ δικαίου (jus quiritium) (2).

Οἱ ἀλλοδαποὶ καὶ τούτων καὶ τῆς ἐπιγαμίας ἐστεροῦντο, ἀλλ' εἶχον τὴν χρῆσιν τῶν εὐχερῶν τρόπων πρὸς συναλλαγήν, ἐλευθέρων παντὸς τύπου, κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον (jus gentium), εἴτε πρὸς ἀλλήλους, εἴτε πρὸς τοὺς Ῥωμαίους,

Κατ' αὐτὸ τὸ δίκαιον εἶχε συνεπείας καὶ τῶν Λατίνων καὶ τῶν ἀλλοδαπῶν ὁ γάμος (3), εἶναι μὴ λογιζόμενος οἷος ὁ τῶν Ῥωμαίων (justum matrimonium).

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν Λατῖνοι δὲν ἦσαν ἐκ τοῦ γένους τῶν Λατίνων, ἀλλ' οἱ ἐπαρχιῶται, εἰς οὓς μετεδόθη τὸ ποσὸν τοῦτο τῶν δικαιωμάτων.

Καὶ πάλιν ἀλλοδαποὶ (peregrini) δὲν ἦσαν μόνοι οἱ ὑπήκοοι ἄλλης πολιτείας, μεθ' ἧς εἶχε συνθήκας ἡ Ῥώμη, ἀλλὰ καὶ οἱ ἑξῆς.

α'. Οἱ τῆς Ῥώμης ὑπήκοοι, οἱ μὴ γενόμενοι Λατῖνοι.

β'. Οἱ Ῥωμαῖοι, στερηθέντες τῶν δικαιωμάτων πολίτου λόγῳ ποινῆς, οἷον οἱ περιορισθέντες (deportati) (4).

---

(1) L. 5. § 2. de capt. (49. 15).

(2) Gajus III. 93. 94. II. 285. Ulp. XIX. 4. 5. XX. 8. 14. XXI. 1. 2 XXV. 4. 6.

(3) Ulp. X. 4. XII. 4. Gajus I. 68. Προνομιακῶς μετεδίδοντο καὶ πρὸς Ἰουνιανοὺς Λατίνους ἢ πρὸς ἀλλοδαποὺς πλείονα δικαιώματα. Ulp. XIX. 4. V. 4. IX. 10. XX. 8.

(4) L. 17. § 1. de poenis (48. 19).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γ'. Οἱ ἀπελευθερούμενοι δοῦλοι, ἕνεκεν ἐλλείψεώς τινος μὴ λαβόντες τὰ τοῦ πολίτου δικαιώματα (1).

Ὁ Καρακάλλας ἐξίσωσε τοὺς ὑπηκόους τῆς Ῥώμης, μεταδοὺς εἰς ὅλους ἀνεξαιρέτως τὸ ὄνομα τοῦ πολίτου (2), ὅπως ὑποβάλῃ πάντας εἰς τὸν ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν φόρον (vicesima hereditatum), ὃν μόνοι οἱ πολῖται ἐτέλουν (3). Ἡ διάταξις Καρακαλλα περιωρίζετο εἰς τοὺς τότε ζῶντας, ὥστε εἰς τὸ μέλλον ἠδύνατο πάλιν νὰ ὑπάρξῃ ἡ τῶν ἀλλοδαπῶν κατάστασις ἥτις καὶ μετέπειτα μνημονεύεται, μεχριοῦ ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ παντελῶς ἐξηλείφθη (4).

Ἔκτοτε ὑπάρχουσι πολῖται καὶ πράγματι ἀλλοδαποί, περὶ ὧν ὅμως ὁ Ἰουστινιανὸς οὐδὲν ἐθέσπισεν.

Ὁ Ἀρμενόπουλος σιωπᾷ περὶ ἀλλοδαπῶν, ὧν ἐντούτοις ἐπλήσθη τὸ Βυζαντινὸν κράτος, τὰ δὲ ἀπονεμόμενα εἰς αὐτοὺς διαφόρου εἴδους δίκαια φαίνονται ἐν ταῖς συνθήκαις μετὰ Ἐνετῶν, Γενουηνσίων, Ῥαγουζαίων καὶ λοιπῶν.

102. Ἡ ἄρνησις τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀλλοδαποῦ εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν εἰρηνικὴν μεταξὺ ἐθνῶν σχέσιν καὶ τὰς ἀναγκας τῆς ἐπιμιξίας.

Εἰς τὴν θεωρητικὴν ἀρχήν, ἥτις ἀντλεῖ τὸ δίκαιον ἐκ τῆς ἠθικῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου, προστίθεται ἡ ἀμοιβαία μεταξὺ ἐθνῶν σχέσις, εἰρηνικῶς διακειμένων, πρὸς ῥύθμισιν τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀλλοδαπῶν.

Ἀλλ' ἡ ἀφῃρημένη ἀναγνώρισις τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, καθιερωθεῖσα μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν παρ' ὅλων τῶν συνταγμάτων, ὡς καὶ παρὰ τῶν ἡμετέρων (1844 καὶ 1864 ἄρθ. 4 καὶ 9), συνεπάγεται μὲν ἀναγκαίως τὴν ἐνάσκησιν δικαιωμάτων, οὐχὶ ὅμως πάντων, καὶ ἐν τούτῳ σήμερον περιστρέφεται ἡ ἀμφισβήτησις, ποῖα δικαιώματα ἀποκλείονται.

Ἡ τῶν Ῥωμαίων διαστολὴ πολιτικοῦ καὶ κοινοῦ δικαίου (jus

---

1) Ulp. XX. 14.

2) L. 17. de statu hom. (1. 5). Δίων Κάσσ. LXXVII. 9.

3) L. 17. de statu hom. (1. 5). Δίων Κάσσ. Marquart Alterthüm. V. σ. 260.

4) Κῶδ. βιβλ. 7. τιτλ. 5. 6. Zimmern Rechtsgesch I. σ. 446. Savigny VIII. § 352 ἐν τέλει.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

civile, jus gentium) οὐδεμίαν ἔχει σήμερον ἔννοιαν, διότι δὲν χωρίζομεν πλέον τὸ δίκαιον, ἄλλο μὲν κατ' αὐστηροὺς τύπους, ἄλλο δὲ ἐλεύθερον παντὸς περιορισμοῦ τυπικοῦ ἐπὶ μόνῃ τῇ βάσει τῆς ἐπιεικείας, ἀφοῦ ἐπὶ τέλους καὶ κατὰ τὸ Ῥωμ. δίκαιον ἡ διαστολὴ αὕτη ἐξηλείφθη. Ἐντούτοις ἡ διαστολὴ αὕτη ἐξακολουθεῖ ἀπηχοῦσα μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ παντοίαν παραλλάσσουσα μορφήν.

Ἡ συντακτικὴ τῶν Γάλλων συνέλευσις, ἐκ πνεύματος κοσμοπολιτικοῦ ὁρμωμένη, κατήργησε τοὺς ἀναφερομένους εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς περιορισμοὺς τοῦ μεσαίωνος, ἰδίως τὸ λεγόμενον τῆς ξενοκληρίας δικαίωμα (jus albinagii—*droit d' aubaine*) ἢ ὑπεξαγωγῆς τῶν ὑπαρχόντων (jus detractus,—*droit de détraction*), ὥστε ἀνεγνωρίσθη ἡ πρὸς τὸ κληρονομεῖν ἱκανότης τῶν ξένων καὶ πρὸς τὸ ἀποκτᾶν οἱαδήποτε αἰτίᾳ (1). Ἀλλ' οἱ συντάκται τοῦ Κώδικος ἐθεώρησαν, ὅτι μειονεκτοῦσιν οἱ Γάλλοι, ἐπιτρέποντες εἰς ἀλλοδαποὺς τοιαῦτα δικαιώματα, ὧν δὲν ἀπολαύουσιν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Διὸ καθιέρωσαν τὴν ἀρχήν, ὅτι οἱ ἀλλοδαποὶ μετέχουσιν ἐν Γαλλίᾳ ἐκείνων τῶν δικαιωμάτων, ἃ διὰ συνθήκης ἐπετράπησαν εἰς τοὺς Γάλλους παρὰ τοῦ ἔθνους, εἰς ὃ οἱ ἀλλοδαποὶ οὗτοι ἀνήκουσι (ἄρθ. 11). Ἡ ἀμοιβαιότης αὕτη ὀνομάζεται διπλωματικὴ (réciprocité diplomatique) κατ' ἀντίθεσιν τῆς ἁπλῆς ἀμοιβαιότητος, ἣν ἐδέχθη ὁ Αὐστρ. Κώδ. (Ἄρθ. 33) (2).

Διὰ νεωτέρου νόμου (14 Ἰουλίου 1819) ἐντούτοις κατηργήθη ἐν Γαλλίᾳ ἡ περὶ κληρονομίας καὶ δωρεῶν ἀπαγόρευσις τῶν ἄρθ. 726 καὶ 912 τοῦ Κώδικος. Ἀλλ' αἱ γνῶμαι μένουσι διῃρημέναι ἕνεκα τοῦ ἄρθ. 11.

Κατὰ τοὺς μὲν ὁ ἀλλοδαπὸς ἀπολαμβάνει ἐν Γαλλίᾳ ὅλων τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἐφ' ὧν ῥητῶς ἢ σιωπηλῶς δὲν ἀπεκλείσθη διὰ νόμου εἰδικοῦ (3). Ἀλλ' ἀντίκειται τὸ γράμμα τοῦ μνησθέντος

---

(1) Loi des 8—13 Avril 1791. Constitution de 1791. titre VI. Constitution du 5 fructidor an III. art. 335.

(2) Ὁ Πρωσικὸς Κ. ἐν Εἰσαγωγῇ ἄρθ. 43, 44. ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς διὰ τῶν ἴσων ἀνταποδόσεως (rétorsion), περὶ ἧς εἶναι ἀρμοδία μόνη ἡ ἀνωτέρα ἀρχή, ἐνῷ τὰ δικαστήρια ἐφαρμόζουσιν ἐπὶ ἀλλοδαπῶν τὸ κοινὸν δίκαιον.

(3) Zachariae I. § 76. Demangeat n. 56. Valette Explication sommaire σ. 408—416.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄρθρου, διὸ ἀντιθέτως δογματίζουσιν ἄλλοι, ὅτι ὁ ἀλλοδαπὸς ἐκείνων μόνων μετέχει, ὅσα δι' εἰδικοῦ νόμου ἐπετράπησαν εἰς αὐτὸν, ἢ ὅσα εἶναι συνέπεια τῶν ἐπιτραπέντων, ἢ ἀπαραίτητα ὡς μέσα πρὸς ἀπόλαυσιν αὐτῶν (1). Ὡς μέση γνώμη μεταξὺ τούτων προτείνεται ἡ ἀρχαιοτέρα διαστολὴ τῶν τοῦ κοινοῦ δικαίου (jus gentium) δικαιωμάτων ἀπὸ τῶν τοῦ ἐγχωρίου νόμου, οὗ εἶναι ἴδιον ἔργον, καὶ ἐκείνων μὲν ἀπολαύουσιν ἀνεξαιρέτως οἱ ἀλλοδαποὶ, ἐνῷ τούτων μόνον, ὁσάκις κατὰ τὴν ῥητὴν διάταξιν ἐπιτρέπονται (2).

Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ συνακολουθήσωμεν ὅλας τὰς περὶ τούτου διαμάχας, διότι κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον 29 Ὀκτωβρίου 1856 ἐν ἄρθ. 13 ἔγινε δεκτὸν τὸ πλατύτερον σύστημα, καθ' ὃ: « ὁ ἀλ- » λοδαπὸς ἀπολαύει ἐπίσης ἐν Ἑλλάδι τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων, » ἐκτὸς ἂν νόμοι τοῦ κράτους, μὴ τροποποιούμενοι διὰ συνθηκῶν, » ἀποδίδουσιν ἀστικόν τι δικαίωμα εἰς μόνους τοὺς ἡμεδαποὺς. »

Ὑπαρχούσης συνθήκης ῥητῆς, ἔπεται ὅτι οὐδὲ τῶν πρὸς μόνους ἡμεδαποὺς ἀποδιδομένων δικαιωμάτων ἀποκλείονται ἀλλοδαποί.

Περαιτέρω προέβη ὁ Ἰταλικὸς Κώδιξ ἄρθ. 3 ἀπονείμας εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων.

103. Ποῖα εἶναι τὰ εἰς μόνους τοὺς ἡμεδαποὺς ἀποδιδόμενα ὑπὸ τοῦ ἀστικοῦ νόμου δικαιώματα;

Α'. Τὰ ἡμέτερα δικαστήρια κατὰ γενικὸν κανόνα δὲν εἶναι ἁρμόδια μεταξὺ ἀλλοδαπῶν, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἐν τῇ δίκῃ διάδικος ἡμεδαπός. Οὐχὶ διότι δὲν ὀφείλουσι δικαιοσύνην εἰς ἀλλοδαπούς, ὅπερ ἄτοπον, διότι δικαιοσύνη ὀφείλεται πρὸς πάντας, ἀλλὰ διότι ὡς ἐπιτοπλεῖστον τὸ ἔργον αὐτῶν ἀποβαίνει μάταιον, ἅμα ἡ ἀπόφασις πρόκειται νὰ ἐκτελεσθῇ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις ζητήματα, καθ' ἃ ὁ ἡμέτερος δικαστὴς δὲν εἶναι ὁ φυσικὸς μεταξὺ ἀλλοδαπῶν, οἷον περὶ γάμου, διαλύσεως αὐτοῦ, περὶ νομιμότητος τέκνων καὶ τῶν παραπλησίων (3).

Τοῦ κανόνος τούτου δέχεται ἡ ἡμετέρα Πολ. Δικονομία ἐν ἄρθ. 27

---

(1) Demolombe I. 240—246. ἐπικαλούμενος ἀπόφασιν Ἀκυρωτικοῦ 14 août 1844.

(2) Aubry et Rau I. § 78.

(3) Foelix § 120. 122.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὰς ἐξῆς ἐξαιρέσεις. Ἐὰν συνθῆκαι τοῦ κράτους ἐπιτρέψωσι τοῦτο. Ἐὰν ῥητῶς ἢ σιωπηλῶς ὑποβάλωσιν ἑαυτοὺς οἱ ἀλλοδαποὶ εἰς τὰ ἡμέτερα δικαστήρια (1). Ἐπὶ ἀγωγῶν πραγματικῶν, μικτῶν, ἢ περὶ κατοχῆς ἀκινήτων ἐν Ἑλλάδι κειμένων (2), ἐν δίκαις ἀφορώσαις τὴν ἐμπορίαν ἢ τὰς συναλλαγματικάς, τὴν κατὰ παραγγελίαν δικαστηρίου διαχείρισιν, ἢ ἐκ συμβολαίων, ὧν ἡ ἐκτέλεσις ὡρίσθη ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ δικαστηρίου, μόνον δὲ ἐπὶ ἐμπορικῶν συμβολαίων, καὶ ὅτε αὐτόθι συνωμολογήθησαν (forum contractus) (3). ἢ ἐξ ἀδικήματος αὐτόθι πραχθέντος (forum delicti) (4). Ἐπὶ τέλους ἁρμόδια εἶναι τὰ ἡμέτερα δικαστήρια, ὅτε διεταχθῇ συντηρητικὸν μέτρον προσωπικῆς κρατήσεως, ἢ κατασχέσεως, οὐ μόνον πρὸς ἄρσιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς κυρίας δίκης, περὶ ἧς γίνεται ῥητὴ μνεία ἐν ἄρθ. 19 § 5. δ'. κατ' ἀλλοδαπῶν. Ἡ ἀντίρρησις, ὅτι ἀλλοδαπὸς δὲν δύναται νὰ ζητήσῃ κατ' ἀλλοδαποῦ συντηρητικὰ μέτρα, εἶναι λῆμμα αὐθαίρετον (5).

Β'. Ὁ ἀλλοδαπὸς στερεῖται τοῦ εὐεργετήματος ἐκστάσεως ὑπαρχόντων (cessio bonorum) (Πολιτ. Δικον. Ἄρθ. 687. 688. Ἐμπορ Ν. ἄρθ. 575. δ') διὰ τὸν λόγον, ὅτι δύναται νὰ ἔχῃ ἄλλην περιουσίαν ἐν τῇ οἰκείᾳ πατρίδι, ἢ ἀλλαχοῦ, ὅθεν ἐπιζητεῖ ἁπλῶς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, ὅπως ὑπεκφύγῃ τοὺς δανειστάς· ἀλλ' ὁ ἡμεδαπὸς δὲν εἶναι πιθανόν, ὅτι διὰ παντὸς

---

(1) Ἔγινε καὶ ἐν Γαλλίᾳ δεκτὸν τὸ forum prorogatum. Demolombe I. 261. § 4. Dalloz Dr. civ. 310. Ἐκ τῆς ἡμετέρας Δικονομίας ὅμως ἕπεται, ὅτι τὰ δικαστήρια δὲν δύνανται ν' ἀποποιηθῶσι νὰ δικάσωσιν, ὡς ἐν Γαλλίᾳ.

(2) Demolombe I. 261 § 2. Dalloz Dr. civ. 302.

(3) Κατὰ Demolombe I. 252. καὶ Legat σ. 302. δέχονται τοῦτο ἐπὶ παντὸς συμβολαίου. Ἀντιδοξεῖ Dalloz Dr. civ. 305.

(4) Demangeat σ. 393. Demolombe I. 262. § 1. Ἀντιδοξεῖ Dalloz Dr. civ. 336. ὅταν ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ κινῆται αὐτοτελῶς.

(5) Τοῦτο ἰσχυρίσθη ὁ Φέδερ Πολ. Δικ. σ. 431, παραπέμπων εἰς τὰ ἄρθ. 1042. 1043 καὶ 925 τῆς Πολ. Δικον. ἔνθα οὐδόλως γίνεται μνεία τοιούτου περιορισμοῦ. Ὅρα Α.Π. 109 (1847), 10 (1861). Τὸ γερμανικὸν κείμενον ἐν ἄρθ. 19 § 5. δ'. φέρει, αἵτινες δύνανται νὰ φυλακισθῶσι κτλ. ἤτοι καθόσον ἕνεκεν ἑτεροδικίας, ἢ συνθηκῶν τοῦ κράτους δὲν ἀπαγορεύεται φυλάκισις ἢ συντηρητικὸν μέτρον. Πρβ. Demolombe I. 261. § 4. Demangeat σ. 302. Legat σ. 384. Dalloz Dr. civ. 332. ὅτι ἐπιτρέπονται συντηρητικὰ μέτρα. Ἀντιδοξεῖ Roger Saisie arrêt. n. 321.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θέλει ἀπαρνηθῆ τὴν πατρίαν γῆν, ἀποκτῶν δὲ πάλιν περιουσίαν δὲν διαφεύγει τοὺς δανειστάς. Οὐδὲ εἶναι δυνατὸν νὰ βεβαιωθῆ ἡ ἀχρηματία τοῦ ἀλλοδαποῦ καὶ ἡ καλὴ αὐτοῦ πίστις, ὅπως τοῦ ἡμεδαποῦ, οὐδὲ ὠφελεῖ αὐτὸν, ὅτι ἔχει ἀκίνητα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ (1).

Γ'. Κατὰ τοῦ ἀλλοδαποῦ καταδικαζομένου εἰς ἀπόδοσιν πρὸς ἡμεδαπὸν ἀπαγγέλλεται παρὰ τῶν ἡμετέρων δικαστηρίων προσωπικὴ κράτησις, ὅταν ὁ ἀλλοδαπὸς οὐδὲ ἀποχρῶσαν ἔχῃ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀκίνητον περιουσίαν, οὐδὲ παρέχῃ ἀσφάλειαν (Πολ. Δικον. ἄρθ. 999. § 2), δὲν ἐξαιρεῖται δὲ ἡ περίπτωσις, ὅταν ὁ ἡμεδαπὸς εἶναι ἔκδοχεὺς χρέους πρὸς ἀλλοδαπὸν ὀφειλομένου (2). Ἢ ὡς προσωρινὸν μέτρον ἐπιτρεπομένη προσωπικὴ κρατησις ἀλλοδαποῦ δὲν χορηγεῖται ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ ἡμεδαποῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἀλλοδαποῦ (3).

Δ'. Ὁ ἡμεδαπὸς ἀποκρούει δι' ἀναβλητικῆς ἐνστάσεως τὴν ἀγωγὴν ἀλλοδαποῦ, μεχρισοῦ οὗτος δώσῃ ἀσφάλειαν περὶ ἐνδεχομένων ζημιῶν καὶ ἐξόδων (4), ἅμα δὲν ἔχει ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ἀποχρῶσαν ἀκίνητον περιουσίαν, ἢ τοσοῦτον μέρος τῆς ἀπαιτήσεως, ὅσον ἐξαρκεῖ εἰς ταῦτα, δὲν εἶναι ἀδιαφιλονείκητον, ἢ ἡ δίκη δὲν ἀφορᾷ τὸ ἐμπόριον, ἢ τὰς συναλλαγματικάς. (Πολ. Δικ. ἄρθ. 78. 79).

Ε'. Ὁ ἀλλοδαπὸς δὲν εἶναι δεκτὸς ὡς μάρτυς ἐν συμβολαιογραφικοῖς ἐγγράφοις (Ὀργ. Δικ. ἄρθ. 179), ἄρα οὐδὲ ἐν διαθήκαις. Ἐπίσης δὲν εἶναι δεκτὸς ὡς μάρτυς ἐν ληξιαρχικῇ πράξει (ν. 29 Ὀκτωβρ. 1856, ἄρθ. 45). Ἐν τούτοις ἡ πλάνη περὶ τὴν ἰδιότητα ταύτην τοῦ μάρτυρος, νομιζομένου ἡμεδαποῦ, δὲν καθίστησιν ἄκυρον τὸ δημόσιον ἔγγραφον (5).

Ϛ'. Φιλονεικεῖται, ἂν ἀλλοδαπὸς δύναται νὰ εἶναι διαιτητὴς, καθότι κατὰ τὴν Πολιτ. Δικον. ἄρθ. 112 «ἕκαστος ἡμεδαπὸς δύναται νὰ ἐκλεχθῆ ὡς διαιτητὴς,» δὲν ὑπάρχει ὅμως καὶ ἐναντία διαταξις, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐκλεχθῆ ἀλλοδαπός. Καθόσον ὁ διαι-

---

(1) Dalloz Dr. civ. 236.

(2) Demolombe I. 230. 260.

(3) Πολ. Δικ. ἄρθ. 1045. Ὅρα ἀνωτέρω Α'.

(4) Οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσιν αὐτὴν caution judicatum solvi, ἐνῷ εἶναι caution pro expensis. Οἰκονομ. Ἐγχειρ. § 63. ὑποσ. 5.

(5) Dalloz Dr. civ. 216. Περὶ πλάνης περὶ τὴν ἔλλειψιν ἱκανότητος μάρτυρος § 7. J. de test. (2. 10). L. 1. C. de test. (6. 23). ΛΕ'. 6'. 1. Troplong Don. 1685 Ὅρα Τόμ. Ε'. § 171.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τητὴς προσκαλεῖται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου πρὸς ἐκπλήρωσιν δημοσίας λειτουργίας, ἔστω καὶ κατ' ἐκλογὴν τῶν διαφερομένων, ὀρθότερον εἶναι, ὅτι πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνίκανος ὁ ἀλλοδαπός. Ἀλλ' ὅταν ἡ διαιτησία δὲν εἶναι ἀναγκαστική, δεν ὑπάρχει ὁ αὐτὸς λόγος, ὅπως μὴ ὑποβάλλωσιν ἑκουσίως οἱ διαφερόμενοι τὴν κρίσιν εἰς ἀλλοδαποὺς διαιτητάς, προτιμῶντες τὸ μέσον τοῦτο τῆς διαλύσεως (1).

Ζ'. Μόνοι οἱ ἡμεδαποὶ ἀπολαύουσι τῶν δικαιωμάτων πενήτων ἐν ταῖς δίκαις (Πολ. Δικ. ἄρθ. 220).

Η'. Ὁ ἀλλοδαπὸς δὲν ἔχει δικαίωμα διαμονῆς, ὅθεν δύναται ν' ἀπελασθῇ, οὐ μόνον καθ' ἃς περιστασεις ἐγχώριοι τίθενται ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν (Ποιν. ν. ἄρθ. 37), ἀλλ' ὁσάκις ἡ κυβέρνησις νομίζει τοῦτο ἀναγκαῖον ὡς μέτρον ἀστυνομικόν (2). Εἶναι πρόδηλον ὅτι τοιούτου δικαιώματος σπανιωτάτη γίνεται χρῆσις, ὅπως μὴ διατεθῇ δυσμενῶς τὸ ἔθνος, εἰς ὃ ἀνήκει ὁ ἀπελαυνόμενος, καὶ διότι ἄνευ ἀνάγκης πραγματικῆς τοιαύτη πρᾶξις ἐμφαίνει ἦθος ἀφιλόξενον.

Καθ' ὅλα τὰ λοιπὰ μετέχουσι λοιπὸν καὶ οἱ ἀλλοδαποὶ τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀστικοῦ νόμου, ὅθεν εἶναι δεκτοὶ ὡς ἐμπειροτέχναι μάρτυρες ἀποδείξεως κτλ.

Περὶ τῶν τοῦ δημοσίου δικαίου, ὧν δὲν μετέχουσιν οἱ ἀλλοδαποί, δὲν γίνεται λόγος ἐνταῦθα.

104. Πλὴν τούτων, ὧν δὲν μετέχουσιν οἱ ἀλλοδαποί, σπουδαῖον εἶναι προσέτι, ὅτι ἐπὶ ἀλλοδαπῶν πολλάκις προσέχομεν εἰς τοὺς πατρίους αὐτῶν νόμους, ὡς ἐδείχθη ἐν τῷ περὶ συγκρούσεως νόμων κεφαλαίῳ.

Τὸ περὶ τῆς ἰδιότητος ἀστοῦ ἢ ἀλλοδαποῦ ζήτημα, οὐ μόνον ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ὡς ἀναγόμενον εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ προσώπου, περὶ

---

(1) Οὐδέποτε δέχονται τοὺς ἀλλοδαποὺς Bellot v. Arbitr. 112. Gouget v. Arbitr. 64. Dalloz Arbitr. 340. Dr. civ. 217. Οἰκονομ. Ἐγχειρ. § 219. ὑποσ. 9. Τοὐναντίον δέχονται αὐτοὺς ἀδιστάκτως Merlin Arbitr. § 14. art. 4. Carré III. 3260. Mongalvy de l'arbitr. 118. Malpeyre et Jourdain des sociétés σ. 386. ὑπὸ δὲ τὴν ἐν τῷ κειμένῳ διάστιξιν Pardessus V. 1389. 1411. Chauveau sur Carré 3260. Demolombe I. 237. Aubry et Rau I. § 77. ὑποσ. 7. Α.Π. 46 (1843). Περὶ ἐθίμου ἐν τοῖς Προξενείοις Α.Π. 130 (1856).

(2) Foelix 573. Demolombe I. 237. Dalloz Dr. civ. 368. Compet. adm. 93. 1°. Ἐφφτέρου § 62.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὗ ἤδη πρόκειται, ἀλλὰ προσέτι διότι αἱ πλεῖσται αἰτίαι, ἐξ ὧν λογίζεταί τις ἀστὸς, ἐκ τοῦ πολιτικοῦ δικαίου πηγάζουσιν.

Ὀλίγα τινὰ προτάσσομεν περὶ ῥωμ. δικαίου, ὅπως ἀσχοληθῶμεν κυρίως περὶ τῶν παρ' ἡμῖν νενομοθετημένων.

Κατὰ Ῥωμαίους ἕκαστος ἦτο πολίτης ἐκείνης τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ὁ πατὴρ, ἐξ ἧς δὲ ἡ μήτηρ, ἀγνοουμένου τοῦ πατρὸς δι' ἔλλειψιν νομίμου γάμου (1). Πολλάκις ἐπετρέπετο προνομιακῶς, ν' ἀκολουθήσῃ τις τῆς μητρὸς τὴν κατάστασιν (2). Ἂν ἀπὸ τῆς κυοφορίας μέχρι τοῦ τοκετοῦ οἱ γονεῖς μετέπιπτον εἰς χείρονα κατάστασιν, ὁ Ἰουστινιανὸς κατὰ τὸ ἐπιεικέστερον ἐδέχθη, ὅτι τὸ τέκνον δὲν βλάπτεται ἐκ τούτου (3). Οἱ δοῦλοι διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως ἐγίνοντο πολῖται (4).

105. Ἡ ἑλληνικὴ ἰθαγένεια ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἔκτοτε ἐπῆλθον περὶ αὐτῆς νομοθετικαὶ διατάξεις, ἀναλόγως πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν πρόοδον τοῦ περὶ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, ἢ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ προσωρινὸν πολίτευμα τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Α'. Ἐθνικῆς Συνελεύσεως Ἕλληνες εἶναι ὅλοι οἱ *αὐτόχθονες* κάτοικοι τῆς Ἐπικρατείας εἰς Χριστὸν πιστεύοντες, ἄρα οὐχὶ οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι (Τμῆμα Β'. ἄρθ. 6'), ἀλλ' ἴσα ἀπεδόθησαν δικαιώματα καὶ εἰς τοὺς ἔξωθεν ἐλθόντας καὶ κατοικήσαντας ἢ παροικήσαντας (ἄρθ. δ'). Διὰ νεωτέρου νόμου ἔμελλε νὰ κανονισθῇ ἡ πολιτογράφησις τῶν ξένων (ἄρθ. έ) (5).

Ἀκριβέστερον ὥρισε τὰ περὶ τούτου ἡ ἐν Ἄστρει Β'. Ἐθν. Συνέλευσις, ἀναθεωρήσασα τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου (6). Κατ' αὐτὴν Ἕλληνες εἶναι οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες *αὐτόχθονες* καὶ οἱ μετανάσται, τὴν ἑλληνικὴν φωνὴν πάτριον ἔχοντες, ἅμα ζητήσωσι νὰ καταγραφῶσι πολῖται (Τμῆμα Β'. κεφ. 6'. ἄρθ. 6'). Ἴσα δικαιώ-

(1) L. 19. de statu hom. (1. 5). ΜΣ'. α'. 15. L. 6. § 1. L. 9. ad munic. (50. 1).

(2) Τοιοῦτον ἀπενεμήθη προνόμιον εἰς τοὺς Δελφούς. L. 1. § 2. ad munic. (50. 1).

(3) Pr. J. de ingen. (1. 4). L. 5. § 2. 3. de iugen. (1. 5). ΜΣ'. α'. 3. Θεόφιλος Α'. δ'. πρ. Ἀρμενοπ. Α'. ιη'. 7. 8. 9. Ulp. V. 10.

(4) Θεόφ. Α'. ε'. 3. L. 17 § 8. L. 29. pr. ad munic. (50. 1).

(5) Ἐν Ἐπιδαύρῳ τὴν α'. Ἰανουαρ. 1822.

(6) Ἐν Ἄστρει κατὰ μῆνα Ἀπρίλ. 1823.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματα ἀπολαμβάνουσιν ἐνώπιον τοῦ νόμου οἱ ἔξωθεν ἐρχόμενοι (ἄρθ. δ'), ἀλλ' οἱ *ἀλλοεθνεῖς* πολιτογραφοῦνται μετὰ πενταετῆ κατοικίαν καὶ ἀπόκτησιν ἀκινήτων, ἄλλως ἀνδραγαθοῦντες ἢ προσφέροντες σπουδαίας ἐκδουλεύσεις ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μετὰ δεκαετίαν δύνανται νὰ ἐκλεχθῶσιν ἀντιπρόσωποι (ἄρθ. ιϐ'. καὶ ιγ').

Ἐν ἔτει 1827 κατὰ μῆνα Μάϊον ἐξεδόθη τὸ *Πολιτικὸν Σύνταγμα* τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Γ'. Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἀρξαμένης ἐν Ἐρμιόνῃ καὶ ληξάσης ἐν Τροιζῆνι. Κατὰ τὸ νέον τοῦτο πολίτευμα Ἕλληνες εἶναι οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες αὐτόχθονες, οἱ ἐκ τοῦ Ὀθωμανικοῦ μεταναστεύοντες χριστιανοί, οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ γεννηθέντες παρὰ πατρὸς Ἕλληνος, ἢ οἱ ἀποκτήσαντες ξένην ἐθνικότητα, οἵτινες, ἐρχόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, δίδουσι τὸν ὅρκον τοῦ πολίτου καὶ τέλος οἱ πολιτογραφηθέντες (κεφ. γ'. ἄρθ. 6). Διὰ τὴν πολιτογράφησιν ἀπαιτοῦνται τριετὴς κατοικία καὶ ἀκίνητος ἰδιοκτησία, ἢ ἀνδραγαθήματα καὶ ἐκδουλεύσεις (ἄρθ. 30, 31). Ἀλλὰ καὶ μετὰ ἐνιαύσιον κατοικίαν ἡ Κυβέρνησις παρέχει πολιτογράφησιν εἰς τοὺς εἰσάγοντας τέχνας, βιομηχανίαν, ἢ ἐπιστήμας (ἄρθ. 32). Εἶναι δὲ πολίτης Ἕλλην πᾶς ξένος ὑπηρετήσας δύω ἔτη στρατιωτικῶς τὴν Ἑλλάδα (ἄρθ. 33).

Μετὰ τὴν σύστασιν τῆς Βασιλείας ἐξεδόθη ὁ νόμος 15 Μαΐου 1835, δι' οὗ ἀκριβέστερον ἐρρυθμίσθησαν τὰ περὶ ἰθαγενείας, κατόπιν δὲ διὰ τοῦ ν. 29 Ὀκτωβρίου 1856 συνεπληρώθησαν τὰ περὶ τούτου.

Ἐκ τοῦ πρώτου νόμου, ἰσχύει πάντοτε ἡ κανονίσασα τὴν ἰθαγένειαν ἐκείνου τοῦ χρόνου διάταξις, ὅτι Ἕλληνες εἶναι οἱ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προλαβόντων νόμων ἀποκτήσαντες τὸ τῆς ἰθαγενείας δικαίωμα, οἱ τοὐλάχιστον δεκαετίαν ὑπὲρ τῆς ἑλλην. ἀνεξαρτησίας ὑπερμαχήσαντες φιλέλληνες, καὶ οἱ κατὰ τὸ πρωτόκολλον 16 Ἰουνίου 1830 ἔχοντες τὸ τῆς μεταναστεύσεως δικαίωμα καὶ ἐκπληρώσαντες τοὺς ὅρους αὐτοῦ (ἄρθ. 1 § ϐ'. γ'. δ'). Τὰ λοιπὰ ὡρίσθησαν ἀκριβέστερον ἐν τῷ νεωτέρῳ νόμῳ.

106. Ἐκ πέντε τρόπων ἀποκτᾶται ἡ ἰθαγένεια, ἐκ τῆς γεννήσεως ἀμέσως, διὰ τῆς πληρώσεως ὅρων τοῦ νόμου, ἐκ τοῦ γάμου, ἐκ τῆς πολιτογραφήσεως καὶ ἐκ τῆς προσθήκης νέας χώρας. Ἐκ γενετῆς κατὰ τὸν νεώτερον νόμον (ἄρθ. 14) Ἕλληνες εἶναι οἱ ἐξῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

α. «Ὁ ἐξ Ἕλληνος πατρὸς γεννηθείς.» Ὁ νόμος ἀναγνωρίζει πατέρα μόνον τὸν ἐν νομίμῳ γάμῳ ζῶντα μετὰ τῆς μητρός, περὶ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος νόμιμον πατέρα ἔπονται ἄλλαι διατάξεις. Εἶναι ἀδιάφορον, ποῦ γεννᾶται τὸ τέκνον, ἂν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, ἢ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, μὴ διαστέλλοντος τοῦ νόμου. Ἐπίσης δὲν ἐξετάζεται, ἂν ἡ μήτηρ στερεῖται τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας, ὅπερ δύναται νὰ συμβῇ, ὡς κατωτέρω δειχθήσεται. Ὁ πατὴρ εἶναι τὸ κύριον πρόσωπον τῆς οἰκογενείας καὶ τούτου τὴν κατάστασιν ἀκολουθεῖ τὸ τέκνον ἅμα τῇ γεννήσει.

Λέγοντος τοῦ νόμου, ὅτι ὁ ἐκ πατρὸς Ἕλληνος γεννηθεὶς εἶναι Ἕλλην, ἐκ τοῦ γράμματος αὐτοῦ ἕπεται, ὅτι τὴν ἰδιότητα ταύτην δέον νὰ ἔχῃ ὁ πατὴρ κατὰ τὴν ὥραν τῆς γεννήσεως. Ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ ἡμῶν νόμῳ 15 Μαΐου 1835 ἄρθ. 1 § α'. ὑπῆρχε ῥητῶς ὁ ὅρος οὗτος (κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γεννήσεως), ἀποσιωπηθεὶς ἐν τῷ νεωτέρῳ. Ἐκ τῆς ἀποσιωπήσεως αὐτοῦ ἠδυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι μετέβαλε γνώμην ὁ νομοθέτης, καθόσον μάλιστα ἐν Γαλλίᾳ ἡ ὁμοία διατάξις ἐπιεικῶς ἑρμηνεύεται κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, ὅτι ἂν ὁ πατὴρ ἀπὸ τῆς συλλήψεως ἀπώλεσε τὴν ἰθαγένειαν, δὲν βλάπτεται τὸ τέκνον, κατὰ τὸν κανόνα, ὅτι «ὁ κυοφορούμενος »ἀντὶ τεχθέντος ἐστὶν ἐν οἷς ἑαυτὸν καὶ οὐχ ἕτερον ὠφελεῖ (1)».

Ἀλλ' εἰς ἡμᾶς δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀκολουθήσωμεν τὴν ἐπιεικῆ ταύτην λύσιν, διότι περὶ τοῦ γεννηθέντος ἐκ γονέων ἀποβαλόντων τὴν τοῦ Ἕλληνος ἰδιότητα ὑπάρχει ἰδιαιτέρα διάταξις (ἄρθ. 20).

Τὰ νομιμοποιηθέντα ὑπὸ τοῦ νόμου ἐξισοῦνται πρὸς τὰ νόμιμα. ἀφοῦ δὲ ὡς ῥηθήσεται, ὁ νόμος ἐπαρκεῖται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν νόθων, κατὰ μείζονα λόγον ἕπεται τοῦτο ἐκ τῆς νομιμοποιήσεως (2). Δὲν λέγομεν ὅμως τὸ αὐτὸ περὶ τῶν θετῶν, διότι ἡ υἱοθεσία εἶναι πλάσμα τοῦ νόμου, παράγον μόνα τὰ ῥητῶς κατονομαζόμενα ἀποτελέσματα.

β'. «Ὁ ἐξ Ἑλληνίδος καὶ πατρὸς μὴ νομίμου.» Ἅμα δὲν

(1) L. 7. de statu hom. (1. 5). Μς'. α'. 3. Demolombe I. 131. Aubry et Rau I. § 69. ὑποσ. 2. Κατά τινας ἀπάκειται εἰς τὸ τέκνον νὰ ἐκλέξῃ Richelot I. 65. Toullier I. σ. 104. 105.

(2) Aubry et Rau αὐτ. ὑποσ. 4. Ἀντιλέγει Unger I. § 39. ὑποσ. 11. ἀλλὰ διότι δὲν ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀνάγνωσιν.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑπάρχει νόμιμος πατήρ, τὸ τέκνον ἀκολουθεῖ τὴν ἰθαγένειαν τῆς ἑλληνίδος μητρὸς, ὑπουδήποτε γεννηθέν. Καὶ ἐνταῦθα προσέχομεν εἰς τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως διὰ τὸν αὐτὸν λόγον.

γ'. «Ὁ ἐξ ἀδήλων πατρὸς καὶ μητρὸς ἐν Ἑλλάδι γεννηθείς.» Ὁ μὴ δυνάμενος τουτέστι νὰ δείξῃ οὐδὲ πατέρα, οὐδὲ μητέρα, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐν Ἑλλάδι γεννήσεως, διότι ἄνευ τοῦ γεγονότος τούτου οὐδὲν ὑπάρχει ὑπὲρ αὐτοῦ τεκμήριον ἰθαγενείας.

δ'. «Ὁ ἐξ ἀλλοδαπῆς μητρὸς καὶ ἐκ μὴ νομίμου πατρὸς Ἕλλη-» νος γεννηθείς, ἂν νομίμως ἀναγνωρισθῇ ὑπ' αὐτοῦ.» Εἰς τὸν Ἕλληνα πατέρα δίδεται δικαίωμα ἀναγνωρίσεως τοῦ νόθου τέκνου ὡς ἰδίου, διὰ δὲ τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης μεταδίδεται ἡ Ἑλληνικὴ ἰθαγένεια. Περὶ ἀναγνωρίσεως, πλὴν ταύτης τῆς διατάξεως, ἔχομεν καὶ τὰς περὶ καταχωρίσεως τῆς ἀναγνωρίσεως ἐν τοῖς ληξιαρχικοῖς βιβλίοις (ἄρθ. 65 καὶ 72). Ὑποτίθεται ὅτι ἡ μήτηρ εἶναι ἀλλοδαπὴ, ἧς τὴν ἰθαγένειαν ἠκολούθει τὸ τέκνον, τὸ ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ πατρὸς ἀποκτῶν τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν. Οὕτω λύεται τὸ ἐν Γαλλίᾳ φιλονεικούμενον ζήτημα περὶ ἀναγνωρίσεως τέκνου ὑπὸ μητρὸς ἀλλοδαπῆς καὶ πατρὸς ἡμεδαποῦ, ποία ἐκ τούτων εἶναι ἡ ἐπικρατεστέρα (1). Καθ' ἡμᾶς εἶναι ἡ τοῦ πατρός.

Δὲν γίνεται ὅμως λόγος, ἀπὸ ποίας ἐποχῆς ὁ ἀναγνωρισθεὶς λογίζεται Ἕλλην, ἂν ἀπὸ τῆς γεννήσεως, ἢ ἀπὸ τῆς ἀναγνωρίσεως. Ἐν Γαλλίᾳ αἱ γνῶμαι διηρέθησαν. Τὸ καθ' ἡμᾶς παραλείπομεν τὴν περίπτωσιν τῆς ἀναγνωρίσεως παρὰ τῆς μητρὸς, περὶ ἧς ἐν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ δὲν γίνεται λόγος, διότι καὶ ἄνευ τῆς ἀναγνωρίσεως τὸ τέκνον ἀκολουθεῖ τὴν μητέρα, ὅταν δύναται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐξ αὐτῆς ἐγεννήθη (2).

Ἡ ἀναγνώρισις ὅμως τοῦ πατρὸς, μεταβάλλουσα τὴν ἐθνικότητα τοῦ τέκνου, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἀναδρομικὰ ἀποτελέσματα καὶ μάλιστα πρὸς βλάβην τρίτων, ἄνευ ῥητῆς τοῦ νόμου διατάξεως. Ἐκ τοῦ γράμματος αὐτοῦ, λέγοντος, ἂν νομίμως ἀναγνωρισθῇ, ἐξάγεται τὸ ἐναντίον (3).

---

(1) Demolombe I. 149. Aubry et Rau I. § 69. ὑποσ. 4.

(2) Ὁ Durantoni I. 122. ὅσον ἀφορᾷ τὴν μητέρα προτιμᾷ τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως. Οἱ Demolombe I. 151. Marcadé sur l'art. 8 τὸν χρόνον συλλήψεως.

(3) Dalloz Dr. civ. 77.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὰ μοιχογέννητα ἢ αἱμομικτικὰ τέκνα, μὴ ὄντα ἐπιδεκτικὰ ἀναγνωρίσεως (ἀστ. ν. ἄρθ. 65), οὐδὲ δυνάμενα ν' ἀποδείξωσι τὴν πρὸς τὴν μητέρα σχέσιν, λογίζονται ἐξ ἀδήλων πατρὸς καὶ μητρός, πλὴν ἂν ἐξ ἀποφάσεως ἐξάγεται, τίς ἦτο ἡ μήτηρ (1).

Ὁ ἐπικαλούμενος τὴν ἰδιότητα τοῦ Ἕλληνος ἐκ γενετῆς ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τὴν ἰδιότητα ταύτην τοῦ γονέως, πλὴν ἂν ἐγεννήθη ἐν Ἑλλάδι ἐξ ἀδήλων γονέων. Καὶ πάλιν ἡ τοῦ πατρὸς ἀποδεικνύεται διὰ τῆς ἰδιότητος τοῦ πάππου. Ἡ μακρὰ αὐτὴ ἀπόδειξις εἶναι περιττή, ὡς ἀρκοῦντος τοῦ τεκμηρίου τῆς κατοχῆς τοιαύτης ἰδιότητος, ἐνόσῳ δὲν προσάγεται ἐναντία ἀπόδειξις (2).

107. Τοιοῦτοι οἱ ἐκ γενετῆς Ἕλληνες. Ὑπάρχουσιν ὅμως περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ γέννησις μόνη δὲν ἀρκεῖ, ἀλλ' ἀποτελεῖ προσὸν ὑπὸ τοῦ νόμου συμπληρούμενον πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἰθαγενείας. Τοιαῦται εἶναι αἱ ἑξῆς.

α. Ὁ ἐξ Ἑλληνίδος καὶ μὴ νομίμου πατρὸς ἀλλοδαποῦ γεννηθείς, ἐὰν ἀναγνωρισθῇ ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ἀποβαλὼν τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν, ἀποκτᾷ αὐτήν, ἐὰν ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἐνηλικότητος δηλώσῃ τὴν περὶ τούτου θέλησιν εἰς τὴν δημοτικὴν ἀρχὴν τῆς ἐνταῦθα κατοικίας, ἣν πράγματι καταστήσῃ, καὶ δώσῃ ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου νομάρχου τὸν ὅρκον τοῦ Ἕλληνος (ἄρθ. 19). Κατ' ἀκρίβειαν ἐνταῦθα ὑπάρχει ἀνάκτησις ἰθαγενείας, διότι μέχρι τῆς ἀναγνωρίσεως ὁ τοιοῦτος ἦτο Ἕλλην. Ἀλλ' ἂν διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως κατὰ τὸν νόμον τοῦ πατρὸς δὲν ἀποκτᾷ τὴν ἰθαγένειαν αὐτοῦ, καθόσον οὐδέποτε ἀπώλεσε τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν, δέον νὰ εἴπωμεν, ὅτι οὐδὲ χρήζει τῆς ἀνακτήσεως (3). Ἡ ἐνηλικότης, ἀφ' ἧς ἄρχεται τὸ πρὸς δήλωσιν ἔτος, λογιστέα κατὰ τὸν νόμον τοῦ ἀλλοδαποῦ, εἰς ὃν ὑπέκειτο δίδων αὐτήν (4).

(1) Guichard Traité des dr. civils 31 καὶ ἐπ. Coin-Delisle 11. Dalloz Dr. civ. 78.

(2) Aubry et Rau I. § 69. Ὁ Α.Π. 149 (1849) ἀπεφάνθη ὅτι οὐδεὶς νόμος ὁρίζει εἶδος ἐγγράφων ὡς μόνον μέσον ἀποδείξεως τῆς ἰθαγενείας.

(3) Ἐν Γαλλίᾳ εἶναι διηρημέναι αἱ γνῶμαι, ἂν διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως παρὰ πατρὸς ἀλλοδαποῦ ἀποβάλλεται ἡ ἰθαγένεια. Ἀποφατικῶς Duranton I. 124. Coin-Delisle n. 11. Καταφατικῶς οἱ πλεῖστοι, ἐν οἷς Demolombe I. 179. Dalloz Dr. civ. 73. Aubry et Rau I. § 69. ὑποσ. 4.

(4) Demolombe I. 165. Dalloz αὐτ. 134, παρ' οἷς καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας διὰ λόγους τοῦ γαλλ. νόμου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

6'. Ὁ ἐν Ἑλλάδι ἐξ ἀλλοδαποῦ γεννηθεὶς ἐκπληρῶν τοὺς αὐτοὺς ὅρους γίνεται Ἕλλην (ἄρθ. 19) (1). Ἐν Ἑλλάδι γεννηθεὶς λογίζεται καὶ ὁ γεννηθεὶς ἐν τῇ οἰκίᾳ ξένης πρεσβείας, διότι τὸ πλασμα, ὅτι τὸ οἴκημα τοῦ πρέσβεως ἀποτελεῖ ξένον ἔδαφος, ἀναφέρεται εἰς μόνον τὸν πρέσβυν καὶ τὴν ἀσυλίαν αὐτοῦ κατὰ τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν (2).

γ'. Ὁ ἐκ γονέων ἀποβαλόντων τὴν τοῦ Ἕλληνος ἰδιότητα γεννηθεὶς δύναται *πάντοτε* ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἰδιότητα τοῦ Ἕλληνος ἐκπληρῶν τοὺς ὅρους τούτους. Διὰ τοῦ πάντοτε δηλοῦται ἀρκούντως, ὅτι δὲν περιορίζεται ὁ χρόνος τῆς δηλώσεως ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἀπὸ τῆς ἐνηλικότητος.

108. Ἀλλοδαπὴ μεθ' Ἕλληνος συζευχθεῖσα γίνεται Ἑλληνὶς (ἄρθ. 21). Τοῦτο γίνεται, ὅταν ὁ ἀνὴρ κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου ἔχῃ τὴν ἰδιότητα τοῦ Ἕλληνος. Ἐὰν ἀποκτήσῃ αὐτὴν μετὰ ταῦτα, δὲν παρακολουθεῖ ἡ γυνὴ τὴν ἐθνικότητα τοῦ ἀνδρός, διότι δὲν ἔπεται ἡ σιωπηρὰ αὐτῆς συγκατάθεσις. Ἐν τῷ νόμῳ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐκτίθεται ἐπὶ τῆς πολιτογραφήσεως τοῦ ἀλλοδαποῦ ἐγγάμου (ἄρθ. 17). Ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλας τὰς λοιπὰς περιστάσεις ὑπάρχει ὁ αὐτὸς λόγος, οἷον ὅταν μετὰ τὸν γάμον ὁ ἐν Ἑλλάδι ἐξ ἀλλοδαποῦ γεννηθεὶς ἀποκτᾷ τὴν ἰθαγένειαν, ἢ ὁ γεννηθεὶς ἐκ γονέων ἀποβαλόντων τὴν ἰθαγένειαν (3).

Διότι ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ παρακολουθῇ τὸν ἄνδρα, δὲν ἔπεται, ὅτι ἐδόθη εἰς αὐτὸν τοσαύτη ἐξουσία, ὥστε κατ' ἀρέσκειαν ν' ἀποστερῇ αὐτὴν ἄκουσαν τῆς ἅπαξ κτηθείσης ἐθνικότητος, ἐξ ἧς ἐκανονίσθησαν τὰ τῆς περιουσίας, ἴσως ἐπὶ τῷ σκοπῷ μειζόνων ὠφελημάτων. Ἐξ ἀντιθέτου ὁ ἀνὴρ δὲν κωλύεται πρὸς ἐκλογὴν ἄλλης ἐθνικότητος, διότι εἶναι ἔγγαμος, ἡ δὲ γυνὴ ἀντιλέγει (4), διότι ὅλας τὰς πράξεις, δι' ὧν ἀποκταται ἡ ἐθνικότης, δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ ὁ ἀνὴρ ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς συζύγου, ἐνῷ τὸ ἐναντίον εἶναι αὐ-

---

(1) Κατὰ τὸ ἄρθρ. 2. τοῦ ν. 12 Μαΐου 1835 ἡ κατοικία ἔδει νὰ ἐπακολουθήσῃ ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς δηλώσεως, μὴ περιοριζομένης ὑπὸ χρόνου.

(2) Dalloz Dr. civ. 129.

(3) Demolombe I. 175.

(4) Blondeau Revue du dr. français et étranger I. 1844. Dalloz Dr. civ. 118.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τόδηλον, ὅτι ἡ γυνὴ δὲν δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὰς ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ ἀνδρὸς καὶ πρὸ πάντων δὲν δύναται ν' ἀποκτήσῃ ἐν ἄλλῳ τόπῳ κατοικίαν. Εἰς τὴν ἀπὸ τραπέζης καὶ κοίτης χωρισθεῖσαν δὲν ἀντίκειται τοιοῦτο πρόσκομμα, ὥστε αὕτη δύναται νὰ μεταβάλῃ ἐθνικότητα ἐξ οἰκείας γνώμης (1).

Διὰ τοῦ γάμου ἐπέρχεται ἡ μεταβολὴ ἐθνικότητος τῆς γυναικὸς καὶ ὅταν αὕτη δὲν στέργῃ εἰς τοῦτο ἢ διαμαρτύρεται, διότι εἶναι συνέπεια τοῦ νόμου, ὅθεν καὶ ὅταν εἶναι ἀνήλικος, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι ὁ γάμος ἐτελέσθη ἐγκύρως, ἄλλως ἐξ ἀκύρου γάμου τοιαύτη δὲν προβαίνει συνέπεια. Οὐδὲ ἐπανέρχεται ἡ γυνὴ εἰς τὴν πρὸ τοῦ γάμου ἐθνικότητα διὰ τῆς λύσεως του γάμου (2).

109. Ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῆς πολιτείας κεῖται, νὰ παραδεχθῇ τὸν ἀλλοδαπὸν ὡς πολίτην ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς. Τοῦτο ἐγίνετο παρὰ Ῥωμαίοις διὰ νόμου εἴτε ἀτομικῶς, εἴτε καθ' ὁμάδας, μεχρισοῦ ἀπεδόθη ἡ περὶ τούτου ἐξουσία εἰς τὸν Ἄρχοντα (3), καὶ τελευταῖον ἐνησκήθη ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων (4).

Διὰ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ηὔξησεν ἡ ἐπιμιξία καὶ ἡ παραδοχὴ ἀλλοδαπῶν πολυτρόπως κατέστη εὐχερεστέρα, ὡς συντείνουσα πρὸς ἀπόκτησιν χρησίμων πολιτῶν. Διὰ τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκανονίσθη διὰ νόμου ἡ πολιτογράφησις τῶν ἐκπληρούντων ὡρισμένα τινὰ προσόντα, ἐγγυώμενα, ὅτι ὁ πολιτογραφούμενος πράγματι προσηλώθη εἰς τὴν θετὴν αὐτοῦ πατρίδα.

Παρ' ἡμῖν ἀπ' ἀρχῆς ὑπῆρξε σπουδαία ἀνάγκη, ν' ἀναπεταθῶσιν αἱ θύραι εἰς τοὺς ὁμοφύλους, οὓς δὲν συμπεριέλαβον τὰ στενὰ τῆς Ἑλλάδος ὅρια.

Διὰ τοῦ ν. 15 Μαΐου 1835 ὡρίσθη, ὅτι πᾶς ἐνῆλιξ ἀλλοδαπὸς δύναται νὰ ζητήσῃ πολιτογράφησιν δι' αἰτήσεως πρὸς τὴν δημοτικὴν ἀρχὴν (ἄρθ. 7). Ἀφ' ἧς ἡμέρας δηλώσῃ τὴν προθεσιν ταύτην, κατοικῶν ἔν τινι δήμῳ ἐπὶ τριετίαν καὶ μὴ τιμωρηθεὶς ἐπὶ πλημ-

---

(1) Οὗτοι ἀπαιτοῦσι τὴν δικαστικὴν ἄδειαν. Ὅρα § 90.

(2) Aubry et Rau I. § 73.

(3) Cic. pro Balb. 17. 20—24. pro Archia 10.

(4) Κατὰ τὸν Αὐτοκράτορα ἐπωνομάζοντο οἱ τυγχάνοντες τοῦ εὐεργετήματος τούτου. Mommsen Monatsbericht der Berl. Akadem. 29 Oct. 1857.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μελήματι ἢ κακουργήματι (ἄρθ. 5), ἀποκτᾷ τὴν ἰθαγένειαν, ἅμα δίδων τὸν ὅρκον τοῦ πολίτου ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου νομάρχου (ἄρθ. 9).

Ἐδίδετο καὶ διὰ βασιλικοῦ διατάγματος ἡ πολιτογράφησις, μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, εἰς πρόσωπον ἔχον ἔξοχα προτερήματα, ἢ ἀναδεῖξαν ἐκδουλεύσεις εἰς τὸ κράτος, ἢ εἰσαγαγὸν βιομηχανίαν ἢ καθιδρύσαν κοινωφελῆ καταστήματα (ἄρθ. 6).

Ἀφ' ἧς ἡμέρας παρέδιδεν ὁ ἀλλοδαπὸς τὴν περὶ πολιτογραφήσεως αἴτησιν ἀπελάμβανεν ὅλα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα (ἄρθ. 8). Τοῦτο ἐκρίθη ἄτοπον, διότι πολλάκις ἐδίδοντο τοιαῦται αἰτήσεις ἁπλῶς πρὸς ἀποφυγὴν προσωπικῆς κρατήσεως (1), ἢ πρὸς ἀπόλαυσιν δικαιωμάτων πενήτων, ἢ ἄλλο τι παραπλήσιον, ἄνευ σπουδαίας προθέσεως πολιτογραφήσεως.

Τοιαύτη ἀπόλαυσις ἐχορηγήθη διὰ τοῦ Γαλλ. Κώδικος ἄρθ. 13 εἰς τοὺς ἀδείᾳ τοῦ Ἄρχοντος καθιστῶντας τὴν κατοικίαν αὐτῶν ἐν Γαλλίᾳ. Περὶ πολιτογραφήσεως σιωπᾷ ὁ Κώδιξ, ἀλλὰ λόγῳ τῆς διατάξεως ταύτης ἐδέχθησαν, ὅτι ἡ κατὰ τὰ προγενέστερα συντάγματα δεκαετὴς κατοικία πρὸς πολιτογράφησιν ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἀδείας. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς δεκαετίας ἐξεδίδετο διάταγμα τοῦ Ἡγεμόνος, ἀποδεχομένου τὴν πολιτογράφησιν (lettres de naturalisation) (2). Ὅπως δὲ ὁ πολιτογραφηθεὶς δυνηθῇ νὰ γίνεται βουλευτὴς ἢ γερουσιαστής, ἀπῃτεῖτο νόμος (grandes lettres de naturalisation). Διὰ νεωτέρων νόμων 3 Δεκ. 1849 καὶ 29 Ἰουνίου 1867 ἀπηλλάγη ὁ αἰτῶν τῆς προηγουμένης ἀδείας καὶ περιωρίσθη ὁ χρόνος εἰς τρία ἔτη, οὐδ' ἀπαιτεῖται διάταγμα. Παρέμεινεν, ὅτι ἀρκεῖ ἓν ἔτος ὑπὲρ τῶν προσενεγκόντων σπουδαίας ἐκδουλεύσεις, οὐδὲ πλέον εἶναι ἀνάγκη νόμου διὰ τὴν ἀπόκτησιν πλήρους ἱκανότητος (3).

Ἐκ τούτων δῆλον, ὅτι δὲν ἔσφαλεν ὁ νεώτερος ἡμῶν νόμος 29 Ὀκτωβρ. 1856, μὴ ἀπαιτήσας προηγουμένην ἄδειαν, ἀλλ' ἐπιτρέψας τὴν αἴτησιν εἰς πάντα ἀλλοδαπόν, ἐνήλικα κατὰ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος αὐτοῦ, πρὸς τὴν δημοτικὴν ἀρχὴν ἔνθα καθίστησι τὴν

---

(1) Α.Π. 421 (1840).

(2) Demolombe I. 158. Aubry et Rau I. § 71.

(3) Aubry αὐτ. ὑποσ. 30.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κατοικίαν, μεθὸ ὁ μὲν ὁμογενὴς κατοικήσας διετίαν, ὁ δὲ ἀλλογενὴς τριετίαν, καὶ φέρων πιστοποίησιν τοῦ ἁρμοδίου εἰσαγγελέως τῶν Ἐφετῶν, ὅτι δὲν ὑπέπεσεν εἰς κακούργημα ἢ πλημμέλημα ἐκ τῶν ἐν ἄρθρ. 22 τοῦ Ποιν. νόμου (1), δίδει ἐνώπιον τοῦ νομάρχου τὸν ὅρκον τοῦ πολίτου καὶ γίνεται Ἕλλην (ἄρθ. 15).

Δὲν ἀπολαμβάνει ὁ αἰτήσας τὴν πολιτογράφησιν ἀπὸ τῆς δηλώσεως τῆς προθέσεως, ὡς ἄλλοτε, τὰ ἀστικὰ δικαιώματα, ἀλλ' ἂν ἐπιτρέψῃ τοῦτο ὁ βασιλεύς, ὅτε ὅλαι αἱ νομικαὶ σχέσεις τοῦ τοιούτου ρυθμίζονται κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς νόμους. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν ἐθεωρήθη ἐν Γαλλίᾳ ὡς συνέπεια τοῦ ἄρθ. 13 τοῦ Κώδικος (2).

Ἀπονέμεται προσέτι ἀπευθείας ἡ πολιτογράφησις δι' ἀποφάσεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας εἰς ἀλλοδαπὸν προσενεγκόντα εἰς τὴν Ἑλλάδα μεγάλας ἐκδουλεύσεις, εἰσαγαγόντα ἀξιόλογον ἐφεύρεσιν, ἢ βιομηχανίαν, καθιδρυτὴν κοινωφελοῦς καταστήματος, ἢ ἐπ' ἐξόχῳ διανοητικῇ ἱκανότητι διακρινόμενον (ἄρθ. 22), ἅμα κατοικήσῃ ἐν Ἑλλάδι. Διὰ μεταγενεστέρου νόμου 16 Ἰανουαρίου 1858 οὐδὲ ἡ ἐν Ἑλλάδι κατοικία ἀπαιτεῖται (3).

110. Διὰ τῆς πολιτογραφήσεως δὲν συμμεταβάλλουσιν ἐθνικότητα ἡ σύζυγος καὶ τὰ πρὸ τῆς πολιτογραφήσεως γεννηθέντα τέκνα, ἀλλὰ δύνανται νὰ γίνωσιν Ἕλληνες, ἐὰν ἐντὸς τοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς ἐνηλικότητος αὐτῶν δηλώσωσι τὴν πρόθεσιν ταύτην, κατοικήσωσιν ἐν Ἑλλάδι καὶ δώσωσι τὸν ὅρκον τοῦ πολίτου ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου νομάρχου (ἄρθ. 17). Τὰ ἐν τῷ διαστήματι ὅμως τῆς πρὸς πολιτογράφησιν διετίας ἢ τριετίας γεννώμενα τέκνα εἶναι Ἕλληνες, ἐὰν γίνῃ δεκτὴ ἡ πολιτογράφησις τοῦ πατρὸς (ἄρθ. 18).

Ὁ λόγος τοῦ νομοθέτου, ἀπαιτοῦντος ἐντὸς τοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς ἐνηλικότητος τῶν τέκνων τοῦ πολιτογραφηθέντος δήλωσιν προθέσεως, ἐκπηγάζει ἐκ διττῆς σκέψεως, πρῶτον μὲν ὅτι ἄνευ τῆς ἰδίας συγκαταθέσεως δὲν ἀποβάλλουσι τὴν ἐθνικότητα, ἣν ἐκ τῆς γενέ-

(1) Καθόσον δὲν μνημονεύεται τὸ διάτ. 20 Μαΐου 1836, ἐνταῦθα τὸ ἄρθ. 22 ἐφαρμόζεται, ὅπως πρὸ τοῦ διατάγματος τούτου.

(2) Aubry et Rau I. § 79. ὑποσ. 15.

(3) Τοιαῦται πολιτογραφήσεις ἐγένοντο ἐν ἔτει 1858 τῶν Σίμωνος Σίνα, Ἀποστόλου Ἀρσάκη καὶ Δημ. Μπεναρδάκη, ἐν ἔτει 1867 τοῦ θείου τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Πρίγκηπος Ἰωάννου καὶ τῆς Ἑλένης Μασσάλσκης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σεως ἀπέκτησαν, ἔπειτα δὲ ὅτι ἡ δήλωσις αὕτη ἔχει ἀξίαν ἀμέσως γενομένη, ἅμα τῇ ἐνηλικότητι, ὅτε ἐμφαίνει πραγματικὸν αἴσθημα ἐνῷ μετὰ ταῦτα εἶναι ἁπλῆ ἀρέσκεια, ἣν ὁ νομοθέτης δὲν λογίζε σπουδαίαν, ὅπως ἐκπληρώσῃ αὐτὴν ἀμέσως, ἀλλ' ἀπαιτεῖ πάλι τὴν συνήθη δοκιμασίαν τῆς πολιτογραφήσεως. Δὲν νομίζομεν ὅμως ὅτι αἱ αὐταὶ εἶναι αἱ περιστάσεις τῆς συζύγου, ἥτις περὶ τῆς ἰδία ἐθνικότητος δὲν φροντίζει συνήθως, ἐνόσῳ ζῇ ὁ ἀνήρ, ὅσῳ δὲ μα κροτέρα ἡ μετ' αὐτοῦ συμβίωσις, τόσῳ σπουδαιοτέρα εἶναι καὶ ἡ ἀπόφασις νὰ γίνῃ συμπολῖτις αὐτοῦ. Δὲν ἔπρεπεν ἑπομένως νὰ περιορισθῇ καὶ αὐτὴ εἰς τὸ ἔτος ἀπὸ τῆς ἐνηλικότητος.

Σημειωτέον ὅτι ὁ νομοθέτης, λαλῶν περὶ τέκνων, δὲν ἀποφαί νεται, ἂν ἐννοῇ μόνα τὰ ἐκ νομίμου γάμου, ὅθεν καὶ περ τῶν νομίμως ἀναγνωρισθέντων εἶναι ἐφαρμοστέα τὰ αὐτά. Τοῦτ λέγομεν περὶ τῶν πρὸ τῆς πολιτογραφήσεως ἀναγνωρισθέντων διότι τὰ μετ' αὐτήν, ἢ κατὰ τὸ διάστημα τῆς διετίας ἢ τρι τίας πρὸς πολιτογράφησιν, ὑπάγονται εἰς τὴν ῥητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθ. 19, καθόσον ὁ πολιτογραφηθεὶς καὶ ὁ ἐκ γενετῆς Ἕλλην δὲ διαφέρουσι κατὰ τὰ δικαιώματα.

111. Ἄλλος τρόπος ἀποκτήσεως τῆς ἰθαγενείας, μὴ μνημονευό μενος ἐν τῷ νόμῳ, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀναντίρρητος, ὑπάρχει δι προσαρτήσεως νέας χώρας. Ἅπαντες οἱ εἰς αὐτὴν ἀνήκοντες αὐτο δικαίως γίνονται Ἕλληνες. Ἡ προσάρτησις δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ βεβαιωθῇ διὰ συνθήκης, ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον νὰ διακηρυχθῇ ὁριστι κῶς, ὅπερ δὲν ἔπεται ἐκ μόνης τῆς στρατιωτικῆς καταλήψεως (1).

Διὰ τῆς ἀποσπάσεως πάλιν τῆς προσαρτηθείσης χώρας ἐπέρ χεται αὐτοδικαίως ἡ ἀπώλεια τῆς ἰθαγενείας ὅλων, ὅσοι δι τῆς προσαρτήσεως ἀπέκτησαν αὐτήν. Ἀλλ' ἂν ἀπέκτησαν ἄλλο προσόντα πρὸ τῆς ἀποσπάσεως τῆς χώρας, οἷον μετέφερον τὴ κατοικίαν εἰς ἄλλο μέρος τῆς χώρας μὴ ἀποσπασθέν, δὲν ἀπο βάλλουσιν αὐτοδικαίως τὴν ἰδιότητα τοῦ Ἕλληνος.

Ἡ συνθήκη ἑνώσεως τῶν Ἰονίων νήσων 17 (29) Μαρτίου 186 οὐδὲν προεῖδε περὶ τούτου, ἀλλ' αἱ συνέπειαι δὲν ἠμφισβητήθησαν

(1) Foelix Revue du droit français et étranger 1845. Demolomb I. 137. Aubry et Rau I. § 72. Dalloz Dr. civ. 124.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

112. Ὑπολείπεται ἡ ἐξέτασις, πῶς ἀποβάλλεται ἡ ἰθαγένεια καὶ πῶς ἀνακτᾶται ἀποβληθεῖσα.

Πλείονες λόγοι ἀποβολῆς ὑπῆρχον κατὰ τὸν ν. 15 Μαΐου 1835. Κατ' αὐτὸν ἡ ἰθαγένεια ἀπεβάλλετο (ἄρθ. 10)

α'. Διὰ πολιτογραφήσεως ἐν ἄλλῃ ἐπικρατείᾳ.

β'. Δι' ἀποκαταστάσεως ἐν ξένῃ χώρᾳ ἄνευ προθέσεως παλινοστίας, μὴ τεκμαιρομένης τῆς ἐναντίας προθέσεως ἐκ τῆς ἐμπορίας.

γ'. Δι' ὑπηρεσίας παρὰ ξένῃ Κυβερνήσει ἄνευ προηγουμένης βασιλ. ἀδείας (1).

δ'. Δι' ὁπλοφορίας κατὰ τῆς πατρίδος.

ε'. Ἡ γυνὴ νυμφευομένη ἀλλοδαπόν.

Οἱ ὑπὸ α'. β'. ἀνέκτων τὴν ἰθαγένειαν ἐπανερχόμενοι καὶ κηρύττοντες τὴν πρόθεσιν αὐτῶν, οἱ δὲ ὑπὸ γ'. δ'. μετὰ ἰδιαιτέραν βασ. ἔγκρισιν (ἄρθ. 11) καὶ τελευταῖον ἡ νυμφευθεῖσα ἀλλοδαπὸν μετὰ τὴν χηρείαν ἀποκαθισταμένη ἐν Ἑλλάδι καὶ κηρύττουσα τὴν πρόθεσιν ἀνακτήσεως.

113. Ἐν τῷ νεωτέρῳ ν. 28 Ὀκτωβρίου 1856 ἐξηλείφθησαν δύω περιστάσεις, ἡ εἰς ξένην χώραν ἀποκατάστασις ἄνευ προθέσεως παλινοστίας καὶ ἡ ὁπλοφορία κατὰ τῆς πατρίδος. Τρεῖς λόγοι ἑπομένως διετηρήθησαν.

α'. Ἡ ἐν ἄλλῃ χώρᾳ πολιτογράφησις (ἄρθ. 23). Κατά τινας νομοθεσίας οὐδέποτε ἀποβάλλεται ἡ ἰθαγένεια, ὡς ἰδιότης ἀνεξάλειπτος καὶ καθ' ἣν περίπτωσιν γίνεται ἐν ἄλλῃ χώρᾳ πολιτογράφησις, ὡς μὴ δυναμένου τοῦ πολίτου ἐξ οἰκείας πράξεως ἄνευ νόμου, ν' ἀπαλλάξῃ ἑαυτὸν τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ὑποχρεώσεων (2). Ἡ ἐναντία ὅμως ἐκράτησε παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἔθνεσιν ἀρχή, ὅτι δὲν δύναταί τις συγχρόνως ν' ἀνήκῃ εἰς δύω πολιτείας (3). Λόγῳ τῆς ἀρχῆς ταύτης δὲν γίνεται διάκρισις, ἂν ἡ πολιτογράφησις ἐγένετο ἄδειᾳ ἢ μὴ τοῦ βασιλέως.

---

(1) Εἰς τοὺς πρὸ τοῦ νόμου πράξαντας τοῦτο ἐδίδετο εἰκασιπενταμήνος προθεσμία ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου, ὅπως ζητήσωσι τὴν βασ. ἄδειαν (ἄρθ. 13).

(2) Blackstone c. I. σ. 369.

(3) Duarum civitatum esse jure civili nemo potest. Cic pro Balbo c. 13; Cornel. Nepos vita Pomponii III. Nonnulli ita interpretantur amitti civitatem Romanam alia adscita. Pufendorf VII. c. 11.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μετὰ τὴν πολιτογράφησιν ἐπέρχεται τὸ ἀποτέλεσμα, ὥστε δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ αἴτησις πρὸς πολιτογράφησιν, οὐδὲ ἡ ἀπονομὴ δικαιωμάτων παρὰ ξένης ἐπικρατείας, ὅταν δι' αὐτῶν δὲν γίνεται ἀφομοίωσις πρὸς τὸν πολίτην, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ δὲν ἀφομοιοῦται ὁ αὐτόθι ἐγκαθιστάμενος ἀδείᾳ τοῦ Ἡγεμόνος (denization) (1). Κατὰ μείζονα λόγον δὲν ἀποβάλλεται ἡ ἰδιότης τοῦ Ἕλληνος δι' ἀπαρνήσεως, ἢ παραιτήσεως, ἐνόσῳ δὲν ἐγένετο ἐν ἄλλῃ χώρᾳ πολιτογράφησις. Τοῦτο κατέστη ἀναμφισβήτητον παρ' ἡμῖν, ἀφότου κατηργήθη ἡ διάταξις, ὅτι ἀποβάλλεται ἡ ἰθαγένεια παρὰ τοῦ ἀποκατασταθέντος ἐν ἄλλῃ χώρᾳ ἄνευ προθέσεως παλινοστίας (2).

Καὶ πάλιν ἡ ἐν ἄλλῃ χώρᾳ πολιτογράφησις συνεπάγεται τὴν ἀπώλειαν τῆς ἰδιότητος τοῦ Ἕλληνος, ὅταν εἶναι ἑκουσία, οὐχὶ δὲ ὅταν ἀπονέμεται μὴ ζητηθεῖσα (3).

δ'. Ἀποβάλλει τὴν ἰθαγένειαν ὁ ἄνευ βασιλικῆς ἀδείας ἀναδεχθεὶς δημοσίαν ὑπηρεσίαν παρὰ ξένῃ κυβερνήσει (ἄρθ. 23). Ἀλλ' ὅπως ἐπέλθῃ τοιοῦτον ἀποτέλεσμα, ὑποτίθεται ξένη στρατιωτικὴ ἢ πολιτικὴ δημοσία ὑπηρεσία, δι' ἧς ὑποβάλλεται ὁ ἡμεδαπὸς εἰς ξένην ὑποταγήν, δίδων ὅρκον πίστεως καὶ ὀφείλων ὑπακοὴν εἰς ξένας διαταγάς. Δὲν ἀποβάλλει ἐπομένως τὴν ἰδιότητα τοῦ Ἕλληνος ὁ μετερχόμενος ἐλεύθερον ἐπάγγελμα, οἷον καθηγητοῦ, ἰατροῦ, δικηγόρου ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἢ ὁ κληρικός, ὅστις δὲν μισθοδοτεῖται ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ δὲν ἔδωκεν ὅρκον πίστεως (4). Ὡσαύτως δὲν ὑποπίπτει εἰς τὴν συνέπειαν ταύτην ὁ προσκαίρως ὑπηρετῶν ἐν τῇ ἐθνοφυλακῇ, ἐν ᾗ καὶ ξένοι προσλαμβάνονται πρὸς φρούρησιν, ἢ ὁ μετασχὼν εἰς στασιαστικὰ κινήματα, ἔστω καὶ δι' ὅπλων, ἀλλ' ὁ λαβὼν παρὰ ξένης Κυβερνήσεως στρατιωτικὸν βαθμόν (5).

Περὶ τούτων κοινὴ ὑπάρχει διάταξις, ὅτι ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα τοῦ ἀποβαλόντος τὴν τοῦ Ἕλληνος ἰδιότητα διαμένουσιν Ἕλληνες (ἄρθ. 24).

---

(1) Demolombe I. 179. Dalloz Dr. civ. 534.

(2) Demolombe αὐτ. Ἀντιφρονοῦσι Toullier I. 266. Duranton I. 172. Coin-Delisle art. 47. n. 2. Dalloz Dr. civ. 308 καὶ ἑπ.

(3) Demolombe αὐτ. Dalloz αὐτ. 314.

(4) Legat σ. 27. Demolombe I. 180. Dalloz Dr. civ. 335 καὶ ἑπ.

(5) Α.Π. 186 (1853). Dalloz αὐτ. 569 καὶ ἑπ. Aubry et Rau I. § 74.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἕνεκα ποινικῆς καταδίκης ἐπέρχονται ἐνίοτε μερικαὶ στερήσεις δικαιωμάτων, περὶ ὧν ὁρίζει ὁ ποιν. νόμος (ἄρθ. 29).

γ'. Ἡ γυνὴ ἀποβάλλει τὴν ἰθαγένειαν νυμφευομένη ἀλλοδαπὸν (ἄρθ. 25).

δ'. Εἰς ταῦτα προσθετέον τὴν ἀπώλειαν τῆς ἰθαγενείας, ὅταν ἀποσπᾶται τὸ μέρος τῆς χώρας, οὗ εἶναί τις κάτοικος. Εἰ καὶ σιωπᾷ ὁ νόμος περὶ τούτου, εἶναι ὅμως αὐτόδηλον ὡς ἐκ τῶν ῥηθέντων περὶ προσαρτήσεως χώρας (1).

114. Περὶ ἀνακτήσεως τῆς ἀπολεσθείσης ἰδιότητος τοῦ Ἕλληνος ὁρίζει ὁ νόμος εἰδικῶς.

Ἡ μετ' ἀλλοδαποῦ συζευχθεῖσα, ἐὰν ὁ σύζυγος αὐτῆς πολιτογραφηθῇ, ἢ ἐὰν χηρεύσῃ, ἢ διαζευχθῇ, ἀνακτᾷ τὴν ἰδιότητα Ἑλληνίδος, ἀφότου, διαμένουσα ἐν Ἑλλάδι, ἢ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐπανελθοῦσα, δηλώσῃ τὴν περὶ τούτου πρόθεσιν εἰς τὴν δημοτικὴν ἀρχὴν τοῦ τόπου, ἐν ᾧ προτίθεται νὰ κατοικήσῃ.

Ὡσαύτως δι' ἁπλῆς δηλώσεως ἀνακτᾷ τὴν ἰθαγένειαν ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ κατοικήσας ἐν αὐτῇ ὁ ἀδείᾳ τοῦ βασιλέως πολιτογραφηθεὶς ἐν ξένῳ κράτει.

Πᾶς ἄλλος ἀποβαλὼν, ἄρα καὶ ὁ πολιτογραφηθεὶς ἄνευ ἀδείας, πρέπει προσέτι, ἐπανελθὼν καὶ δηλώσας, νὰ κατοικήσῃ ἐπὶ ἓξ μῆνας ἐν Ἑλλάδι καὶ νὰ δώσῃ τὸν ὅρκον τοῦ Ἕλληνος ἐνώπιον τοῦ νομάρχου.

Ἰδίως ὁ ἄνευ βασιλικῆς ἀδείας ἀναδεχθεὶς ξένην *στρατιωτικὴν* ὑπηρεσίαν ὀφείλει προσέτι, κατὰ προηγουμένην βασιλικὴν ἄδειαν, νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς εἰς τὸν πολιτογραφούμενον ἀλλοδαπὸν ὑποχρεώσεις.

Εἶναι πρόδηλον, ὅτι ἡ ἀνάκτησις ἐπιφέρει νομικὰ ἀποτελέσματα, ἀφότου ἐγένετο, ὥστε αἱ προγενέστεραι νομικαὶ σχέσεις τοῦ ἀνακτήσαντος κρίνονται καθ' ἣν εἶχε πρὸ τῆς ἀνακτήσεως ἰδιότητα (2).

---

(1) Dalloz αὐτ. 590 καὶ ἑπ.

(2) Toullier I. 270.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ φυσικοῦ προσώπου.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Περὶ γεννήσεως.

Περιληψις.

115. Τὸ τεχθὲν ζῶν εἶναι ὑποκείμενον δικαιωμάτων.
116. Περὶ τῶν λεγομένων τεράτων.
117. Δὲν ἀπαιτεῖται τὸ βιώσιμον πρὸς ἀπόκτησιν δικαιωμάτων.
118. Ὁ κυοφορούμενος ἀντὶ τεχθέντος λογίζεται ἐπὶ σκοπῷ ἐξασφαλίσεως

115. Λόγῳ τῆς ἀτομικῆς καὶ αὐτοτελοῦς ὑπάρξεως ἀξιοῖ τ
πρόσωπον δικαιώματα πρὸς παντοίαν ἐξασφάλισιν αὐτῆς. Ὁ πρῶ
τος ὅρος τῆς ἀναγνωρίσεως δικαιωμάτων εἶναι ὡς ἐκ τούτου
φυσικὴ ὕπαρξις τοῦ προσώπου, διὰ τῆς γεννήσεως, δι' ἧς ἀποχω
ρίζεται ἀπὸ τοῦ μητρικοῦ σώματος.

Πῶς ἐγένετο ἡ ἀποχώρισις, ἂν αὐτομάτως, ἢ τῇ βοηθείᾳ τῆ
τέχνης, κατ' οὐδὲν διαφέρει ὡς πρὸς τὴν ἀπόκτησιν δικαιωμάτων (1)

Ὑπῆρχε μάλιστα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Βασιλέων νόμος ἀπαγο
ρεύων τὴν ἐνταφίασιν τῆς ἐγκύου, πρὶν γίνῃ ἀνατομὴ πρὸς ἀφαί
ρεσιν τοῦ βρέφους (2).

Ἀλλ' ἡ ἀποχώρισις πρέπει νὰ εἶναι τελεία, δηλ. ἀποχώρισι

(1) L. 12. pr. de lib. (28. 2). ΛΕ'. η'. 12. Ὁ τικτόμενος ὑπεξούσιος, εἰ κο
ἀτελὴς ᾖ, ἀναπνέων μέν τοι, καὶ ὁ ἐξ ἀνατομῆς ῥήσσει τὴν διαθήκην. L. 6. pr
de inoff. (5. 2). ΛΘ'. α'. 6. L. 1. § 5. ad SC. Tert. (28. 17). ΜΕ'. α'. 27
Ἀ ρ μ ε ν. Ε'. ε. 7. Περὶ σημ. ὀνομ. 1.

(2) L. 2. de mort. inf. (11. 8). ΝΘ'. 6'. 3. Ὁ θάπτων ἔγκυον, πρὶν ἢ τὸ βρέ
φος δι' ἀνατομῆς ἐκβληθῇ, φονεύειν δοκεῖ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζῶντος, διότι μόνος ὁ ζῶν ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν δύναμιν αὐτοτελοῦς ὑπάρξεως, ὥστε μόνος ὁ μετέχων ζωῆς, ἔστω καὶ στιγμιαίως, μετέχει δικαιωμάτων, ὡς χρήζων τῆς ἐξασφαλίσεως αὐτῆς διὰ τῆς προστασίας τοῦ νόμου (1).

Ἐντεῦθεν δὲν λογίζεται γεννηθὲν κατὰ νομικὴν ἔννοιαν τὸ ἐν τῇ μητρικῇ γαστρὶ πρὸ τοῦ τοκετοῦ ἀποβιῶσαν βρέφος, οὐδὲ τὸ ἐκπνεῦσαν πρὸ τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τοῦ μητρικοῦ σώματος, εἴκαι ἐφάνησαν σημεῖα ζωῆς (2). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ὑπάρχει γέννησις τέκνου, ἀλλ' ἔκτρωσις (abortus), ἐξ ἧς οὐδὲν ἕπεται νομικὸν ἀποτέλεσμα (3).

Δὲν ἀπαιτεῖ ἐν τούτοις ὁ νόμος ὡρισμένα σημεῖα, ἐξ ὧν τεκμαίρεται ἡ ζωή, ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἀπεδοκίμασε τὴν γνώμην τῶν φρονούντων, ὅτι διὰ μόνης τῆς φωνῆς τοῦ νεογνοῦ γίνεται δῆλον, ὅτι ζῶν ἐτέχθη (4).

Οὐδὲ ἀπαιτεῖται διάρκεια ζωῆς, διότι καὶ τὸ στιγμιαῖον αὐτῆς ἀρκεῖ μετὰ τὴν τελείαν ἀποχώρισιν ἀπὸ τοῦ μητρικοῦ σώματος, ὅπως ὑπάρχῃ ὁ ὅρος τοῦ νόμου πρὸς ἀπόκτησιν δικαιωμάτων. «Κἂν ἅμα τῷ πεσεῖν ἐν τῷ ἐδάφει ἐτελεύτησεν, ἢ ἐν ταῖς χερσὶ »τῆς ἰατρίνης (μαίας)».

Τοιαύτη ἐπίσης εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ νεωτέρου νόμου 29 Ὀκτωβρ. 1856 ἐν ἄρθ. 11, ὅτι «τὸ κυοφορούμενον λογίζεται γεννηθέν, ἂν »τεχθῇ ζῶν».

116. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐπεκράτει ἡ γνώμη, ὅτι ὑπάρχουσι τέρατα, δηλαδὴ σύνθετόν τι ἐξ ἀνθρώπου καὶ κτήνους καὶ πρὸ πάντων ὅταν ἡ κεφαλὴ εἶναι κτήνους. Ταύτην ἐθεώρουν ὡς ἐμφαίνουσαν τὸν ἀνθρώπινον τύπον, ὥστε καὶ κατὰ τὴν ταφὴν ἐκεῖνος ὁ τόπος ἐλογίζετο καθοσιωθείς, ἐν ᾧ ἐναπετέθη ἡ κεφαλή, οὐχὶ δὲ ἔνθα κεῖνται τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος (5).

---

(1) L. 3. C. de post. (6 29). Perfecte natus ad orbem totus processit. ΛΕ'. η'. 34. Ἡ ὅλως τέλειος γεννηθῇ ζῶν Ἀρμεν. Ε'. ε'. 8.

(2) L. 2. c. de post. (6. 29). ΛΕ'. η'. 33. L. 129. de V. S. (50. 6). Β'. δ'. 124. Ὁ τεχθεὶς νεκρὸς οὐδὲ γεννᾶσθαι δοκεῖ, οὔτε παῖς λέγεται. Ἀρμεν. Περὶ σημ. ὀνομ. 25.

(3) L. 2. C. de post. (6. 29). ΛΕ'. η'. 33. Ἀρμεν Ε'. ε'. 8. § ζ'. de caher. lib. (2. 13). Paul. R. S. IV. 9. § 1. 6.

(4) L. 3. C. de post. (6. 29). ΛΕ'. η'. 34. (5) L. 44. pr. de relig. (11. 7.)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ αὐτοὶ ἐδέχοντο, ὅτι ἡ δυσμορφία ἐν γένει, ἢ ἡ ἀνωμαλία κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα, ἢ ἡ στέρησις μέλους τινός, ἢ ἡ ὕπαρξις περιττοῦ μέλους, δὲν εἶναι τέρας, ἀλλὰ τὸ παρὰ φύσιν τεράστιον, ὅπερ δὲν μετέχει δικαιωμάτων (1).

Ὑπάρχουσι καὶ ἐναντίαι ῥήσεις, ἀλλ' ἐν αὐταῖς δὲν πρόκειται περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ τεχθέντος τέρατος, ἀλλὰ περὶ εὐεργετήματος ἀπονεμηθέντος εἰς τὴν μητέρα, ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου νόμου, τὴν τεκοῦσαν τρία τέκνα ἐλευθέραν, ἢ τέσσαρα ἀπελευθέραν (2).

Τὴν θεωρίαν ταύτην περὶ τεράτων πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἀκολουθοῦσιν, ἀρνούμενοι κληρονομικὰ δικαιώματα εἰς αὐτὰ (3), παρέλαβε δὲ καὶ ὁ Πρωσικὸς Κώδιξ (Μέρος Α'. τίτ. α'. ἄρθ. 17).

Ἀλλ' εἶναι φυσιολογικῶς ἀδύνατον τὸ ἐκ γυναικὸς τεχθέν, νὰ μὴ φέρῃ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὸν ἀνθρώπινον τύπον, ὥστε τὰ λεγόμενα τέρατα (monstra vel prodigia) παριστάνουσι μόνον φαινόμενα ἐκτάκτου δυσμορφίας, ἡ δὲ στέρησις διανοίας εἶναι ἐνδεχομένη καὶ ὅταν ἡ μορφὴ εἶναι ἀνελλιπής (4).

117. Τινὲς ὑπέλαβον, ὅτι δὲν ἀρκεῖ, ὅτι τὸ τέκνον ἐγεννήθη ζῶν, ἀλλ' ἀπαιτεῖται προσέτι νὰ γεννηθῇ βιώσιμον (vitae habilis), ὅπως μετέχῃ δικαιωμάτων.

Ἡ θεωρία αὕτη τῶν νεωτέρων προῆλθεν ἐκ τῆς συναναμίξεως ἄλλων ζητημάτων.

Οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν τότε ἰατρικὴν πεῖραν, ἀποδιδομένην εἰς τὸν Ἱπποκράτην, παρεδέχθησαν, ὅτι τοὐλάχιστον 6 καὶ τὸ πολὺ 10 μηνῶν κυοφορία ἀπαιτεῖται, ὅπως γεννηθῇ ζῶν τὸ τέκνον. Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ ἐθεμελίωσαν τεκμήριον τοῦ νόμου, ὅτι τὸ πρὸ τοῦ ἕκτου μηνὸς ἀπὸ τοῦ γάμου ἢ μετὰ δέκα μῆνας ἀπὸ τῆς διαλύσεως αὐτοῦ γεννώμενον δὲν λογίζεται συλληφθὲν ἐντὸς τοῦ γάμου (5).

---

(1) L. 3. C. de post. (6. 29). ΑΕ'. η'. 34. L. 14. de statu hom. (1. 5). Μς'. α'. 11. Οὐκ εἰσὶ παῖδες οἱ παρὰ τὴν φύσιν τικτόμενοι τεράστιοι, οἷς δὲ περισσεύουσι μέλη, παῖδές εἰσιν. L. 12. § 1. de lib. (28. 2). ΑΕ'. η'. 11.

(2) L. 135. de V. S. (50. 16). Β'. 6'. 130. Savigny Syst. II. § 61.

(3) Chabot Success. sur l'art. 725. Duranton VI. 75. Troplong Donat. II. 605.

(4) Eschbach Revue de legislation 1874. σ. 167. Demolombe V. 112. Aubry et Raul. § 53. ὑποσ. 5.

(5) L. 3. § 11. 12. de suis (38. 10). ΜΕ'. α'. 16. L. 9. de in jus (2. 4). Ζ'. η'. 9.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὑπῆρχον τότε καὶ ἄλλαι δοξασίαι, ὅτι μόνον τὸ γεννώμενον ἀκριβῶς κατὰ τὴν 210ην ἡμέραν (minor partus, ἢ septemmestris), ἢ κατὰ τὴν 274την (major partus, ἢ decemmestris) ἀπὸ τῆς συλλήψεως γεννᾶται ζῶν, ἐνῷ τὸ ἐν τῷ μεταξὺ γεννηθὲν δὲν εἶναι βιώσιμον (1), οἷον τὸ ἐν τῷ ὀγδόῳ μηνί (2).

Ἀλλ' αἱ δοξασίαι αὗται ἐφάνησαν εἰς τοὺς νομικοὺς ἄχρηστοι, διότι ἡ ἡμέρα τῆς συλλήψεως διαφεύγει τὴν ἡμετέραν γνῶσιν καὶ εἶναι ἀνεπίδεκτος ἀποδείξεως. Διὰ τοῦτο ἐτράπησαν εἰς τὸ ἀντίθετον, ἀναζητοῦντες διὰ τεκμηρίου τὴν εὕρεσιν τῆς ἡμέρας τῆς συλλήψεως, ἂν συμπίπτῃ ἐντὸς τοῦ γάμου, ὅπερ ἐθεώρησαν ἀδύνατον, ὅταν τὸ τέκνον γεννᾶται ζῶν, πρὸ τοῦ ἕκτου μηνὸς ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ. Λέγων ὁ *Παῦλος*, ὅτι τὸ ἐν τῷ ἑβδόμῳ μηνὶ γεννώμενον εἶναι τέλειον (perfectum partum), *τοῦτο τοῦ σοφωτάτου φήσαντος Ἱπποκράτους*, οὐδὲν ἄλλο ἐννοεῖ, ἢ ὅτι ὑπάρχει ὑπὲρ τῆς νομιμότητος τοῦ τέκνου (justum filium esse), ὡς ἐν τῷ γάμῳ συλληφθέντος, τὸ τοῦ νόμου τεκμήριον (3).

Περὶ τελείας κυοφορίας γίνεται λόγος καὶ κατ' ἄλλην περίστασιν, ἐπὶ τοῦ προνομίου τῶν τεκουσῶν τρία τέκνα ἐλευθέρων, ἢ τέσσαρα ἀπελευθέρων, ὅτε δὲν ἀρκεῖ, ὅτι τὸ τέκνον ἐγεννήθη ζῶν, ἀλλ' ἐξαιρετικῶς εἰς τὴν περίστασιν ταύτην (4).

Τοὐναντίον, ὅταν ἁπλῶς πρόκηται περὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ τέκνου πρὸς ἀπόκτησιν δικαιωμάτων, μόνον ἐξετάζεται, ἂν ἐτέχθη ζῶν, ἀδιαφόρως ἂν παραχρῆμα ἐτελεύτησεν (5).

Ἡ θεωρία περὶ βιωσιμότητος ἐξελέγχεται ἄχρηστος ἐν τῷ ζητήματι περὶ νομιμότητος, διότι ὅταν γεννᾶται τὸ τέκνον ζῶν μετὰ τὸν ἕκτον μῆνα ἀπὸ τοῦ γάμου, πρὸς τί πλέον ἡ ἐξέτασις τῆς βιω-

---

(1) Censorinus de die natali cap. 11.

(2) Gellius NA. III. c. 16. § 23. Plin. Hist. nat. VII. c. 4. ἔνθα καὶ ἡ λέξις vitalis, ὅθεν καὶ ὁ Cujac. in Paul IV. 9. § 5 εἶπε: Qui ante septimum vel octavo mense prodeunt imperfecti sunt, nec vitales.

(3) L. 12. de statu hom. (1. 5). Μς'. α'. 9. Γίνεται καὶ ἐν L. 3. C. de post. (6. 29) λόγος περὶ perfecte natus, ἀλλὰ κατ' ἄλλην ἔννοιαν, ὅτι ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τῆς μητρὸς τὸ τεχθέν.

(4) Paulus R. S. IV. 9. § 1. 5. Dummodo vivos et plenitempo-ris pariant. Savigny Syst. II. σ. 386 καὶ ἑπ.

(5) L. 2. 3. C. de post. (6. 29). ΛΕ'. π'. 33. 34.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιμότητος (1). Ἐν τῇ ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει, ὅταν πρὸ τοῦ ἕκτου μηνὸς ἀπὸ τοῦ γάμου γεννᾶται τὸ τέκνον μὴ βιώσιμον, δύναται νὰ ἔχῃ σκοπὸν ἡ βεβαίωσις τῆς ἀτελοῦς κυοφορίας, διότι μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἐν τῷ γάμῳ συλλήψεως. Ἀλλ' οἱ ἀρχαῖοι νομικοὶ οὐδὲν εἶπον περὶ τούτου, ἴσως διότι ἐννοεῖται οἴκοθεν καὶ πρόκειται περὶ μὴ ζῶντος (2).

Ἐν δὲ τῷ ζητήματι τῆς ἀποκτήσεως δικαιωμάτων, ὅταν τὸ τέκνον γεννᾶται ζῶν, κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην πρέπει νὰ γίνῃ καὶ ἄλλη ἔρευνα περὶ τοῦ βιωσίμου δι' ἐμπείρων, ὁσονοῦντε ἐπισφαλής Περὶ τῆς ἐρεύνης ταύτης δὲν δύνανται νὰ συμφωνήσωσιν οἱ νεώτεροι. Κατὰ τοὺς μὲν ἐξεταστέον εἶναι τὸ μὴ βιώσιμον διὰ πᾶσαν ἄλλην αἰτίαν, πλὴν τῆς ἀτελοῦς κυοφορίας, οἷον δι' ἔλλειψιν ἢ πάθησιν ὀργάνου τινὸς ἀναγκαίου εἰς τὴν ζωήν (3). Κατὰ τοὺς δὲ πάλιν πρὸς μόνην βεβαίωσιν τῆς ἀτελοῦς κυοφορίας, διὰ τὴν μὴ συμπλήρωσιν ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς συλλήψεως, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ὑπάρχει τότε ἔκτρωσις (4). Ἀλλ' οὕτω ἐκ τῆς ἀγνώστου καὶ ἀφανοῦς συλλήψεως ζητοῦμεν τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, ὅπως ἀπονείμωμεν δικαιώματα, ἀντὶ νὰ προσέχωμεν εἰς τὸ φανερὸν γεγονὸς, ὅτι τὸ τέκνον ἐγεννήθη ζῶν, τὴν δὲ σύλληψιν, μόνον ὅταν πρόκηται περὶ νομιμότητος, τεκμαιροντες ἐξ ἀπαγωγῆς, πότε ἦτο ἐνδεχομένη.

Διὰ τοῦτο οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων παρήτησαν τὸν ὅρον τοῦ βιωσίμου (5), ὅπου δὲ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ νόμου δεκτὸς, ὡς ἐν γαλλ. Κώδ. ἄρθ. 725, τὸ γεννηθὲν ζῶν τεκμαίρεται βιώσιμον (6), φιλο-

---

(1) Ἕνεκα τούτου κατὰ Oelze de partu vivo. Jenae 1796. ἐν L. 12. de statu hom. (1. 5) τὸ τέλειον δηλοῖ βιώσιμον, οὐδὲ πρόκειται περὶ νομιμότητος, ἀλλὰ περὶ κτήσεως δικαιωμάτων.

(2) Ἐν γαλλ. Κωδ. Ἄρθ. 314 § 3. ἐμνημονεύθη ἡ περίστασις αὕτη. Demolombe V. 72.

(3) Puchta Lehrb. § 114.

(4) Windscheid I. § 32. ὑποσ. 8. Aubry et Rau I. § 53. ὑποσ. ½. ἔνθα τὴν περὶ τούτου διαφωνίαν ἐν Γαλλίᾳ. Οἱ τελευταῖοι θεωροῦσι τὴν ἑτέραν ἀπόδειξιν λίαν τολμηράν.

(5) Savigny Syst. II. σ. 386. καὶ ἑπ. Vangerow I. § 32. Sintenis I. § 13. ὑποσ. 8. Keller § 19.

(6) Merlin Quest. Vie § 1. n. 3. Troplong Donat. II. 603. Demolombe XIII 187.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νεικεῖται δὲ περὶ τοῦ ἀποδεικτέου πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ τεκμηρίου, ἂν εἶναιἄ λλη τις αἰτία, ἢ ἡ ἀτελὴς κυοφορία (1).

Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀνευρέσεως τοῦ χρόνου τῆς συλλήψεως διὰ τῆς διαγνώσεως ἰατρῶν ἢ ἐμπείρων, οὐδὲν ἐχούσης τὸ βέβαιον, ὁ ἡμέτερος νομοθέτης παρέλειψε τὸν ὅρον τοῦ βιωσίμου ἐν ἄρθ. 11 τοῦ ν. 28 Ὀκτωβρίου 1856. « Τὸ κυοφορούμενον λογίζεται γεννη-» θὲν ὡς πρὸς τὰ εἰς αὐτὸ ἐπαγόμενα ἀστικὰ δικαιώματα, ἂν τεχθῇ » ζῶν· ἐν ἀμφιβολίᾳ δὲ, ἂν ἐγεννήθη ζῶν ἢ νεκρὸν, ὑποτίθεται τὸ » πρῶτον. »

Οὕτω κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, ἅμα τεχθῇ ζῶν τὸ τέκνον, ὅπερ ἐν ἀμφιβολίᾳ τεκμαίρεται, ὡς ἀλυσιτελὴς δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀπό-δειξις, ὅτι δὲν ὑπέστη ἐξάμηνον κυοφορίαν, ἢ ὅτι διὰ τὴν ἀτέλειαν ὀργάνου τινὸς ἐπῆλθεν ὁ θάνατος.

118. Ἐνῷ εἰς μόνον τὸν τεχθέντα ζῶντα ἀπονέμει ὁ νόμος δι-καιώματα, δὲν παραλείπει ὅμως τὴν δέουσαν πρόνοιαν ὑπὲρ τοῦ τεχθησομένου, ὅπως περιέλθωσιν εἰς αὐτὸν ἀμείωτα τὰ δικαιώματα ταῦτα. Πρὸς τοῦτο διαρκούσης τῆς κυοφορίας χορηγοῦνται μέσα ἐξ-ασφαλίσεως, μεχριοῦ βεβαιωθῇ ἡ ὁριστικὴ ἀπόκτησις τῶν δικαιω-μάτων, ἢ ἡ μὴ ὕπαρξις τοῦ προσώπου.

Ὅπως ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ δικαίῳ διετυπώθη τὸ περὶ ἐξασφαλίσεως ἀξίωμα, φαίνεται ἀνατρέπον τὴν ἀρχὴν, ὅτι « τὸ ἐγκυμονούμενον, » πρὶν ἢ τεχθῇ, μέρος ἐστὶ τῆς γαστρὸς (2) », διότι ἐξ ἀντιθέτου ἐκφέρεται, ὅτι « ὁ ἐγκυμονούμενος ὡς ἐπίπαν ἀντὶ τεχθέντος » ἐστί (3). » Ἀλλ' ἡ ἀντινομία εἶναι μᾶλλον ἀποδοτέα εἰς τὴν ἀο-ριστίαν τοῦ γενικώτερον διατυπωθέντος ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἀποφθέγ-ματος, ὅτι ὁ κυοφορούμενος ἀντὶ τεχθέντος λογίζεται (nasciturus pro nato habetur), διότι ὅπου ἀκριβέστερον γίνεται λόγος, ἕπεται ἡ προσθήκη, « ἐν οἷς ἑαυτὸν καὶ οὐχ ἕτερον ὠφελεῖ (4) », ἄρα ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐξασφαλίσεως δικαιωμάτων.

Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῶν εἰδικῶν διατάξεων περὶ ἐμβρύου.

---

(1) Aubry et Rau αὐτ.

(2) L. 9. § 1. ad. L. falc. (35. 2). ΜΑ'. α'. 9. L. 1. § 1. de insp. (25. 4). ΛΑ'. ζ'. 1.

(3) L. 26. de statu hom. (1. 5). Μς'. α'. 21.

(4) L. 7. αὐτ. L. 231 de V. S. (50. 16). Β'. ε'. 222.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ ἐν γαστρὶ δὲν λέγεται ἄνηβος (1), ὅθεν δὲν λαμβάνει ἐπίτροπον (tutor), ἀλλὰ κηδεμόνα εἰδικόν (2).

Ὁ καταλιπὼν ἔγκυον γυναῖκα δὲν θεωρεῖται τελευτῶν ἄπαις (3), ἀλλ' ἡ κληρονομικὴ μερὶς τοῦ κυοφορουμένου διαφυλάσσεται μέχρι τοῦ τοκετοῦ (4). Ἐν τῇ ἀβεβαιότητι, πόσα κυοφοροῦνται, ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη, ὅπως διαφυλάττωνται τριῶν τέκνων μερίδες, διότι συνέβη ἐπὶ Ἀδριανοῦ, νὰ γεννηθῶσι πέντε τέκνα, τέσσαρα συνάμα καὶ πέμπτον μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐξ ἐπικυήσεως (5).

Περὶ ἐμβρυωροῦ τῆς ἐγκυμονούσης χήρας ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ νεωτέρῳ νόμῳ περὶ ἐπιτρόπων πρόνοια ἐν ἄρθ. 12.

Ἐξαιρετικὴ καὶ κατ' ἐπιείκειαν ἦτο ἡ τελευταῖον ἰσχύσασα διάταξις, ὅτι ἐκείνη ἡ κατάστασις μεταδίδεται εἰς τὸ τεχθέν, ἥτις ἀπὸ τῆς συλλήψεως μέχρι τοῦ τοκετοῦ ἦτο ἡ ἐπωφελεστέρα. Ὅθεν ἂν ἡ μήτηρ μετὰ τὴν σύλληψιν μετέπιπτεν εἰς δουλείαν, τὸ τέκνον ἐγεννᾶτο ἐλεύθερον (6). Αὕτη εἶναι καθαυτὸ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀξιώματος, ὅτι ὁ κυοφορούμενος ἀντὶ τεχθέντος ἐστί, ὅπερ καὶ οἱ νεώτεροι παρέλαβον.

Εἴδομεν ὅμως, ὅτι κατὰ τὸν νεώτερον ἡμῶν νόμον τὸ τέκνον ἀκολουθεῖ τὴν ἐν καιρῷ τῆς γεννήσεως κατάστασιν τῶν γονέων (§ 106. α').

Ἐν παρόδῳ μνημονεύομεν καὶ τὴν ἄλλην φιλάνθρωπον διάταξιν τοῦ ποιν. δικαίου τῶν Ῥωμαίων, ὅτι διαρκούσης τῆς ἐγκυμοσύνης ἀνεβάλλετο ἡ ἐκτέλεσις τῆς κεφαλικῆς ποινῆς (7), ὅπως καὶ ὁ ἡμέτερος ποιν. νόμος ἐν ἄρθ. 6 διαγορεύει.

---

(1) L. 1. § 1. αὐτ. Ἀρμεν. περὶ σημ. ὀνομ. § 15. Οὐ λέγεται ἄνηβος ὁ ἐν γαστρὶ ὤν.

(2) L. 20. de tut. (26. 5).

(3) L. 187 de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 187. Ἀρμεν. περὶ καν. § 9.

(4) L. 26. de statu hom. (1. 5). Μς'. α'. 21. L. 7. pr. de reb. dub. (34. 5.) L. 36. de solut. (46. 3). Κς'. ε'. 36. L. 1. de ventre (37. 9). Μ'. δ'. 4.

(5) L. 3. 4. si pars (5. 4). ΜΒ'. 6'. 3. 4.

(6) Pr. J. de ingen. (1. 4). L. 5. § 2. de statu hom. (1. 5). Μς' α'. 3. Ἀρμεν. Α'. ιη'. 8. 9.

(7) L. 18. de statu hom. (1. 5). Μς'. α'. 14. Ἐπίσης ἀνεβάλλετο ἡ βάσανος. L. 3. de poenis (48. 19). Ξ'. να'. 3.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ Β΄.

Περὶ ἡλικίας.

Περιληψις.

119. Διαστολὴ ἡλικίας διὰ τὴν πρὸς ἐνάσκησιν δικαιωμάτων ἱκανότητα.
120. Περὶ νηπίων παρὰ Ῥωμαίοις.
121. Περὶ ἀνήβων.
122. Περὶ ἐφήβων.
123. Περὶ ἀφηλίκων.
124. Περὶ συγγνώμης ἡλικίας.
125. Ἐνηλικότης κατὰ τοὺς νεωτέρους νόμους.

---

119. Ἀπὸ τῆς αὐτοτελοῦς ὑπάρξεως ἄρχεται μὲν ἡ ἱκανότης τοῦ προσώπου πρὸς κτῆσιν δικαιωμάτων, ἀλλ' ἡ ἱκανότης αὕτη ὑφίσταται μόνον δυνάμει, μέχρι τῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοίας πρὸς ἐνάσκησιν αὐτῶν.

Παρακολουθῶν τὴν φυσικὴν ἀνάπτυξιν ὁ νομοθέτης, ἀναγνωρίζει μὲν παραχρῆμα ἀπὸ τῆς γεννήσεως τὴν πρὸς κτῆσιν ἱκανότητα, δὲν δέχεται ὅμως τὴν πρὸς ἐνάσκησιν, ἤτοι τὴν ἐνεργητικὴν ἱκανότητα, πρὶν καταρτισθῇ ὁ νοῦς, ὁ φωτίζων ἡμᾶς περὶ τῶν πραττομένων.

Γενικῶς ὁ νόμος κανονίζων τὰ περὶ τούτου, δὲν προσέχει εἰς τὴν σχετικὴν ἀνάπτυξιν ἑκάστου ἀτόμου, ἥτις ἐνδέχεται νὰ εἶναι πρόωρος, ἀλλὰ παραδέχεται μέσον ὅρον, ὃν ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν, ὡς μαρτυροῦντα τὴν ὡριμότητα τοῦ νοός. Ἐὰν καὶ ὁ μέσος ὅρος ἀποδεικνύεται ὡς μὴ ἐπαρκὴς, παρέχονται ἄλλα βοηθήματα.

120. Ἰδοὺ τὶ παρὰ Ῥωμαίοις ἐκράτησεν.

Ὡς σημεῖον ἐλήφθη μᾶλλον ἡ σωματικὴ ἀνάπτυξις, ὥστε ἀπὸ τῆς ἥβης ἀπεδόθη τελεία ἱκανότης πρὸς ἐπιχείρησιν νομικῶν πράξεων.

Διὰ τοὺς ἀνήβους (impuberes) μέγα κώλυμα ὑπῆρχεν, ὅτι ἐλεύθερος ὀνόματι ἐλευθέρου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ νομικὰς πρά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ξεις, ἀλλὰ δοῦλος, ἢ ὑπεξούσιος (1), ὁ δὲ ἄνηβος ἠδύνατο νὰ ἔχῃ μόνον δούλους.

Ἐδέχθησαν ὅμως τὴν αὐτοπρόσωπον παράστασιν τοῦ ἀνήβου συναυθεντοῦντος τοῦ ἐπιτρόπου tutore auctore (2). Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔπρεπεν ὁ ἄνηβος ν' ἀπαγγείλῃ τὰ τετυπωμένα ῥήματα, ὅπερ ἀδύνατον ἐπὶ νηπίων. Ταῦτα λοιπὸν ἀπολύτως ἀπεκλείσθησαν τῶν νομικῶν πράξεων καὶ οὕτω ἐσχηματίσθη ἡ κατηγορία τῶν νηπίων (infantes), οὐχὶ καθαυτὸ τῶν ἀλάλων, ὡς ἐτυμολογικῶς ἡρμήνευσαν (quae fari non possunt), ἀλλὰ τῶν μὴ δυναμένων ν' ἀπαγγείλωσι τὰ τυπικὰ ῥήματα (3). Ῥητῶς μαρτυρεῖται ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς λαλιᾶς δὲν ἦτο γνώρισμα τῆς παυσάσης νηπιότητος, ἀλλὰ τὸ συμπληρωθὲν ἕβδομον ἔτος (4).

Μόνη ἡ δικαστικὴ παράστασις ἦτο δεκτὴ ὀνόματι ἄλλου, ὅθεν ὁ ἐπίτροπος παρίστατο ἐπὶ δικαστηρίου ἀντὶ τοῦ νηπίου καὶ ἄνευ ἐγγυήσεως, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ ἀντὶ τοῦ ὑπερβάντος τὸ ἕβδομον ἔτος (5).

Τὰς ἄλλας πράξεις ἠδύνατο ὁ ἐπίτροπος νὰ συνάψῃ ἰδίῳ ὀνόματι κατόπιν δίδων λόγον, ἢ μεταβιβάζων τὰ δικαιώματα εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον.

121. Δεχθέντες ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ἔτους οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς ἀνήβους ὡς ἱκανοὺς πρὸς ἐπιχείρησιν τυπικῶν πράξεων συναυθεντοῦντος τοῦ ἐπιτρόπου, δὲν ἐδίστασαν ἐπὶ τέλους νὰ ὁμολογήσωσι τὸ κῦρος τῶν πράξεων αὐτῶν καὶ ἄνευ τοῦ ἐπιτρόπου, ἅμα ἦσαν ἐπωφελεῖς, ἐντεῦθεν δὲ αἱ ῥήσεις περὶ ἀνήβων ἐπερωτώντων (6). Κατὰ *Γάϊον* καὶ *Ἰουστινιανὸν* μόνοι οἱ πρόσηβοι (pubertati proximi) ἀπελάμβανον τὴν ἐλευθερίαν ταύτην, ἐπιεικῶς ἐπιτραπεῖσαν κατόπιν καὶ εἰς τοὺς ἄρτι ἐκ νηπίων (proximi infanti) (7). Ὅπως δή

(1) Gajus IV. 82. L. 6 rem pup. (46. 6). ΑΗ'. ια'. 6. L. 38. § 17. L. 130. de V. O (45. 1). ΜΓ'. Α'. 36. 127.

(2) Gajus I. 184. Πανδεκτῶν βιβλ. 26. τίτλ. 8. Εἰσηγήσεων βιβλ. 1. τίτλ. 21

(3) L. 70. 141. § 2 de. V. O. (45. 1). ΜΓ'. α'. 67. 138.

(4) L. 1. § 2 de admin. (26. 7). ΑΖ'. ζ'. 1. L. 8. C. Th. de mat. bon. (8. 18). L. 18. pr. § 4. C. de j. delib. (6. 30). Savigny Syst. III § 107.

(5) L. 1. § 2 de admin. (26. 7). ΑΖ'. ζ'. 1.

(6) L. 6. rem pup. (46. 6). ΑΗ'. ια'. 6. L. 1. § 13 de O. et A. (44. 7). ΝΒ'. α'.

(7) Gajus III. 107. 109. § 9. 10. J. de inut. (3. 19). Κατὰ Savign

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποτε ἡ ἀρχὴ καθιερώθη παρὰ τῶν νομοδιδασκάλων, ὅτι ὁ ὑπερβὰς τὸ ἑβδομον ἔτος δύναται διὰ πάσης θεμιτῆς πράξεως νὰ ὠφελήσῃ ἑαυτὸν, ἄνευ τῆς συναυθεντίας τοῦ ἐπιτρόπου (1). Τῆς ἀρχῆς ταύτης συνέχεια εἶναι, ὅτι ὁ ἄνηβος δὲν δέχεται ἐγκύρως καταβολὴν, διότι δι' αὐτῆς καταστρέφεται ἡ ἀπαίτησις (2), οὐχ ἧττον δεχθεὶς ἐκβάλλεται δι' ἐνστάσεως, ἐφόσον κατέστη πλουσιώτερος (3).

Τὰ περὶ τούτου ἀναπτυχθήσονται κατόπιν ἐκτενέστερον. Ἐνταῦθα ἀρκεῖ νὰ δείξωμεν τὴν γενικὴν θεωρίαν τῶν Ῥωμαίων περὶ τῆς προϊούσης κατὰ τὴν ἡλικίαν ἱκανότητος τοῦ προσώπου.

122. Ἀπὸ τῆς ἥβης ἤρχετο ἡ πλήρης ἱκανότης τοῦ προσώπου πρὸς τέλεσιν πάσης τυπικῆς πράξεως, ἤτοι τῶν μὲν ἀρρένων ἀπὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου, τῶν δὲ θηλέων ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους συμπεπληρωμένου (4).

Ὁ Ἰουστινιανὸς περὶ ἀρρένων λέγει, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἀπέβλεπον εἰς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους, ἀλλ' εἰς τὴν πρὸς γάμον φυσικὴν ὡριμότητα, ὅπερ, ὡς ἀντιβαῖνον εἰς τὴν ἠθικὴν, ἔπαυσε κρατοῦν. Ἐξ ὅσων ἔχομεν εἰδήσεων, τοιοῦτον ἔθος δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἐγένετο ἐν Ῥώμῃ ὅτι καὶ ἐν Ἑλλάδι. Οἱ πολῖται, οἱ τέλειοι κατὰ τὴν ἡλικίαν, διεκρίνοντο διὰ τῆς στολῆς ἀπὸ τῶν ἀνήβων. Καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Σπάρτῃ οἱ μὲν ἄνηβοι ἔφερον χιτῶνα, οἱ δὲ ἔφηβοι χλαμύδα (5). Οὕτω ἐν Ῥώμῃ οἱ μὲν ἄνηβοι ἔφερον τὴν praetexta, οἱ δὲ ἔφηβοι τὴν toga viliris, ὅθεν ὁ μὲν ἄνηβος ἐκαλεῖτο praetextatus ἢ investis, ὁ δὲ ἔφηβος vesticeps (6).

Ἡ μεταλλαγὴ ἐσθῆτος δὲν ἐγίνετο ἅμα συμπληρωθείσης τῆς ἥβης, ἀλλὰ καθ' ὡρισμένην τοῦ ἔτους ἐποχὴν (τὴν 17 Μαρτίου),

---

Syst. III. § 107 ταῦτα μᾶλλον ἐπενοήθησαν παρὰ Γαΐου ὡς ἱστορικὴ ἐξήγησις. Πρβ. Θεόφιλον Γ', ιθ', 9.

(1) L. 28 pr. de pactis (2, 14). ΙΑ', α', 28. pr. J. de auct. (1, 21).

(2) § 1. J. quib. alien. (2. 8). L. 15. de solut. (46. 3). Κς', ε', 15.

(3) L. 5. pr. de auct. (26. 8). L. 4. § 4. de dol exc. (44. 4). ΝΑ', δ', 4. L. 15. 47. 66. de solut. (46. 3). Κς' ε', 15. 47. 66. Ἀρμεν. Α', ιθ', 4. 5.

(4) Pr. J. quib. mod. (1. 22). L. 3. C. quando tut. (5. 60). L. 2. de vulg. et pup. (28. 6). Α', ιθ', 1

(5) Müller Dor. II. σ. 266. Becker Charikles σ. καὶ ἐπ. Hermann Privatalterth. § 21.

(6) L. 3. § 6. de lib. exhib. (43. 30) Festus vesticeps. Inven. V. 99. schol. σ. 605. ἔκδ. Cramer.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τελουμένων τῶν Liberalia, ὧν μετεῖχον οἱ συμπληρώσαντες τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος (1). Ἕνεκα κωλύματος καὶ βραδύτερον προσήρχετο ὁ μέλλων ν' ἀνακηρυχθῇ ἔφηβος Οὕτω ὁ Αὔγουστος ἐνεδύθη τὴν τήβεννον κατὰ τὸ 16 ἔτος, ὁ Καλιγούλας κατὰ τὸ 20, ὁ Νέρων κατὰ τὸ 14, ὁ δὲ Μάρκος Αὐρήλιος κατὰ τὸ 15 (2).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Καισάρων ἔπαυσαν φέροντες οἱ ἐν ἄστει τήβεννον (3), ἔκτοτε δὲ ἔγεινε χρεία ἄλλων σημείων πρὸς διάγνωσιν τῆς ἥβης. Οἱ μὲν Κασσιανοὶ ἐδίδασκον, ὅτι γνώρισμα εἶναι ἡ φυσικὴ ὡριμότης, οἱ δὲ Προκουληϊανοὶ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος, καὶ τέλος ὁ Πρίσκος, ὅτι πρέπει νὰ συμπίπτωσιν ἀμφότερα (4).

Ἐν Πανδέκταις μόνη ἡ γνώμη τῶν σκοπούντων τὴν συμπλήρωσιν τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους ἁπαντᾷ, ὥστε φαίνεται ὅτι αὐτὴ μόνη ἐκράτησεν, αἱ δὲ λοιπαὶ ἦσαν σχολῶν δοξασίαι (5).

123. Ἐνῷ ἀνέκαθεν εἶχον οἱ ἔφηβοι πλήρη ἱκανότητα τοῦ τελείου προσώπου πρὸς ἐπιχείρησιν πάσης νομικῆς πράξεως, ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν, ὅτι ἅμα τῇ ἥβῃ δὲν ἐπακολουθεῖ ἡ πλήρης ὡριμότης καὶ ὅτι ὁ μόλις ἀμείψας τὴν ἥβην εἶναι εὐαπάτητος καὶ ἔρμαιον τοῦ ἐπιβουλευομένου τὴν νεανικὴν ἀπειρίαν. Κατὰ μικρὸν εἰσήχθησαν μέσα βοηθείας πρὸς περιστολὴν τοῦ κακοῦ, πρῶτον δὲ περὶ τούτου ἔγινε πρόνοια διὰ τῆς Lex Plaetoria, τιμωρουμένου δι' ἀτιμίας τοῦ ἀπατῶντος ἔφηβον μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου ἔτους (6). Ἔκτοτε ἐλέγετο, ὡς διὰ νόμου καθιερωθεῖσα, νόμιμος ἡλικία (legitima aetas) τὸ συμπληρωθὲν εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος (7), ὁ δὲ μὴ συμπληρώσας αὐτὸ ἀφῆλιξ (minor). Ὡς ἐκ τοῦ φόβου τῆς ἀτιμίας οἱ

---

(1) Ovid. fasti 771—788. Iuven. αὐτ. Usque ad XV. annum: deinde togam virilem accipiebant.

(2) Suet. Calig. 10. Noris Necrotaph. Pisana Diss. 2. c. 4. Capitolini Marcus c. 4.

(3) Ἔφερον τὴν paenula (φαινόλην). Tacit. de caus. corr. eloq. c. 39.

(4) Gajus I. 196. Ulp. XI. 28.

(5) L. 11. pr. quod falso (27. 6). ΑΗ'. ς'. 9· L. 3. qui test. (28. 1). ΑΕ'. α'. 6. L. 2. de vulg. et pup. (28. 6). Paulus SR. III. 4. 1. Πρβ. Savigny Syst. III. § 109.

(6) Cic. de nat. Deor. III. 30. de offic. III. 15. Tab. Heracl. I. III. sqq.

(7) L. 28. in f. de appell. (49. 1). L. 2. C. Th. de don. (8. 12). L. 1. § 3. Th. de his qui (2 17). L. 3. C. quando dies (6. 53).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πλεῖστοι ἀπέφευγον συναλλαγὰς μετὰ ἐφήβων πρὸς βλάβην αὐτῶν, ὅθεν μᾶλλον πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ συνάπτοντος σχέσιν μετὰ ἐφήβου ἐδίδετο τῇ αἰτήσει αὐτοῦ εἰδικὸς κηδεμὼν παρὰ τοῦ Πραίτωρος. Ἀλλ' ὁ Μάρκος Αὐρήλιος ὥρισε γενικώτερον, ὅτι δύναται νὰ δοθῇ κηδεμὼν μόνιμος διὰ πᾶσαν πρᾶξιν (1).

Παρέμεινεν ὅμως μέχρι τέλους, ὅτι ὁ κηδεμὼν δίδεται κατ' αἴτησιν τοῦ ἐφήβου, ὅστις ἠδύνατο ἐνίοτε νὰ ἐκβιασθῇ, ὅπως δεχθῇ τοιοῦτον διὰ τὴν λογοδοσίαν τοῦ ἐπιτρόπου, παύοντος ἀπὸ τῆς ἥβης, ἕνεκα δικαστικοῦ ἀγῶνος, καὶ πρὸς ἀπόληψιν καταβολῆς (2).

Οὕτω κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον διαστέλλομεν τοὺς ἀνηλίκους (impuberes) εἰς νήπια (infantes) καὶ εἰς ἀνήβους ἐν γένει (qui fari possunt). Οἱ ἔφηβοι ὅμως μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου ἔτους λέγονται ἀφήλικες (minores), ἐνήλικες (majores) δὲ εἶναι οἱ συμπληρώσαντες τὸ ἔτος τοῦτο.

Ἐνίοτε ὁ νόμος ἀπαιτεῖ δι' ὡρισμένας πράξεις ἄλλον χρόνον ἡλικίας, ἀλλὰ περὶ τούτου γενήσεται λόγος ἐν τοῖς καθέκαστα.

124. Καθόσον πάλιν καὶ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος ἐδείχθη μακρὸν καὶ δεσμεῦον πολλάκις τὴν πρώϊμον ἀνάπτυξιν τῆς ἱκανότητος καὶ τὴν πρὸς ἐργασίαν φιλοτιμίαν, διὰ τοῦ Ἡγεμόνος ἐδίδετο συγγνώμη ἡλικίας εἰς μὲν τοὺς ἄρρενας ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους, εἰς δὲ τὰ θήλεα ἀπὸ τοῦ δεκάτου ὀγδόου. Οἱ τυχόντες συγγνώμης ἦσαν πρὸς πᾶσαν πρᾶξιν ἱκανοί, πλὴν πρὸς ἐκποίησιν ἀκινήτων (3).

125. Παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ νόμου 15 Ὀκτωβρίου 1836 ὡρίσθη ἡ ἐνηλικότης ἀπὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου ἔτους.

Διὰ τοῦ νεωτέρου νόμου 17 Αὐγούστου 1861 ἄρθ. 13 καὶ 14 ἐπανελήφθη ἡ αὐτὴ διάταξις.

Ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς οἰκονομίας τοῦ νόμου τούτου κατηργήθη ἡ δια-

---

(1) Capitol. in Marco c. 10. De curatoribus, quam ante nonnisi ex lege Plaetoria vel propter lasciviam vel propter dementiam darentur, ita statuit Marcus), ut omnes adulti curatores acciperent non redditis causis, Savigny verm Schrift. II. σ. 321. Rudorff Vormundsch. I. σ. 90. 406. καὶ ἐπ. Vangerow I. § 291.

(2) § 2. J. de curat. (1. 23). L. 2. § 4. 5. qui petant (26. 6). L. 1. 6. 7. C. qui petant (5. 31). L. 7. § 2 de minor (4. 4).

(3) L. 1. 2. 3. C. qui veniam (2. 45). Γ. κζ'. 1. 2. 3. Ἀρμεν. Α'. ιϛ'. 13.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στολὴ νηπίων, ἀνήβων καὶ ἀφηλίκων. Οἱ ἀνήλικοι εἶναι δύω
δῶν, ἢ ἀχειράφετοι, ὑποκείμενοι εἰς τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, ἢ
ἐπιτροπείαν, ἢ χειράφετοι, ἔχοντες τὴν διαχείρισιν τῆς περιο
σίας αὐτῶν.

Τὰ περὶ τούτου ἀνήκουσιν εἰς τὴν περὶ ἐπιτροπείας πραγματεί

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Περὶ ὑγείας σώματος καὶ πνεύματος.

Περιληψις.

126. Περὶ σωματικοῦ πάθους.
127. Περὶ βλακείας, παραφροσύνης καὶ μανίας.
128. Περὶ ἀνικανότητος, κηδεμονίας καὶ ὑφέσεως τοῦ πάθους.
129. Περὶ μονομανίας.
130. Σύστημα ἀπαγορεύσεως κατὰ τοὺς νεωτέρους νόμους.
131. Ἀπαγόρευσις ἀσώτων παρὰ Ῥωμαίοις, ἀντικατασταθεῖσα διὰ δ
ρισμοῦ ἀντιλήπτορος.
132. Περὶ μέθης καὶ ἐξάψεως ὀργῆς.

---

126. Ἐκ μόνης τῆς ἀτελοῦς ἡλικίας δὲν παρεμβάλλεται πρό
κομμα εἰς τὴν πλήρη ἐνέργειαν τῶν δυνάμεων, ἀλλ' ἐνίοτε ἔνε
πάθους κωλύεται ἡ χρῆσις αὐτῶν. Τοιαῦτα πάθη εἶναι σωματι
ἢ ψυχικά.

Τὸ σωματικὸν πάθος, εἰ μὲν εἶναι πρόσκαιρον, λέγεται νόσος (mo
bus), εἰ δὲ μόνιμον, καθαυτὸ πάθος ἢ πήρωσις (vitium) (1).

Ἐνόσῳ ἡ νόσος ἢ ἡ πήρωσις δὲν διαταράττουσι τὴν ἐνέργει
τοῦ λογικοῦ, οὐδὲν ἐπέρχεται κώλυμα εἰς τὸν πάσχοντα, δυνάμεν
νὰ ἐντείλῃ εἰς ἄλλον τὴν ἀντ' αὐτοῦ ἐπιχείρησιν τοῦ σκοπουμένο
Ἡ ἐμπαθὴς κατάστασις εἶναι λόγος ἀπαλλαγῆς δημοσίων λειτου

---

(1) L. 101. § 2 de V. S. (50. 16). Β'. ϐ'. 98.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γημάτων (1). Ἡ δὲ βαρεῖα νόσος morbus sonticus συντελεῖ πρὸς δικαιολόγησιν παραλείψεως (2). Ἡ πήρωσις ἐνίοτε εἶναι αἰτία ἀνικανότητος πρὸς εἰδικήν τινα πρᾶξιν, οἷον πρὸς τέλεσιν γάμου.

Ὅταν ἡ ἐμπαθὴς κατάστασις ἐπενεργῇ ἐπὶ τῶν διανοητικῶν δυνάμεων, ὥστε ὁ πάσχων οὐδὲ πρὸς ἐπίτροπον δύναται νὰ δώσῃ ἐντολήν, ὁ νόμος παρέχει τὴν βοήθειαν κηδεμόνος (cura debilium personarum) (3). Τοιοῦτοι εἶναι οἱ κωφοὶ ἢ οἱ ἄλαλοι, κατὰ μείζονα δὲ λόγον οἱ κωφάλαλοι. Ὡς κηδεμὼν δύναται νὰ δοθῇ καὶ ὁ υἱὸς εἰς τὸν πατέρα (4). Εἰς τὸν τυφλὸν δὲν δίδεται κηδεμών, ὡς δυνάμενον νὰ ἐντείλῃ ἐπίτροπον (5).

127. Τὰ ψυχικὰ πάθη ἀλλοιοῦσι τὸ λογικὸν παντοιοτρόπως. Τὰ φαινόμενα τῆς ἀλλοιώσεως εἶναι ποικίλα, ἀλλὰ δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς γενικωτέρους τύπους.

Τοιοῦτος τύπος εἶναι ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον νάρκωσις τῶν ψυχικῶν δυνάμεων καὶ ἡ ἀμβλύτης τοῦ νοός, ἥτις ἢ ἐκ γενετῆς ὑπάρχει, ἢ κατόπιν ἀναφαίνεται, συνεπείᾳ ἄλλης παθήσεως. Τὴν κατάστασιν ταύτην ὀνομάζομεν *βλακείαν*, διέστελλον δὲ καὶ οἱ ἀρχαῖοι καλοῦντες τὸν πάσχοντα fatuus, εἰς ὃν ἐδίδετο κηδεμών, ἅμα δὲν ἠδύνατο νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν ἰδίων (6).

Ἄλλος τύπος εἶναι ὁ ἐμφαινόμενος διὰ τῆς συγχύσεως τοῦ λογικοῦ καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς στερήσεως τῆς κρίσεως, ὥστε ἐκλείπει ἡ συνάρτησις τῶν ἐννοιῶν καὶ ἡ σχέσις πρὸς τὰ εἰς τὰς αἰσθήσεις ὑποπίπτοντα, ἀντικαθιστάμενα διὰ τῶν πλασμάτων τῆς φαντασίας. Αὐτὴ εἶναι ὑπὸ διαφόρους μορφὰς ἡ *παραφροσύνη* (dementia), εἴτε καθολικὴ, εἴτε μερικὴ, εἴτε διαρκὴς, εἴτε διαλείπουσα. Ὅταν ὅμως συνυπάρχῃ καὶ βιαιότης ἐπιθετικὴ καὶ ἐπίφοβος, ὀνομάζεται *μανία* (furor).

---

(1) L. 1. 2. C. qui morbo (10. 30). L. 1. § 2. 3. de tut. C. (26. 1). ΑΖ'. α'. 1. Ἀ ρ μ ε ν Ε'. ιϛ'. 5.

(2) L. 60. de re jud. (42. 1). Θ'. γ'. 37.

(3) § 4. J. de curat. (1. 23). Θ ε ό φ. Α'. κγ'. 4. L. 14. § 7. de solut. (46. 3). L. 65. § 3. ad SC. Trebell. (36. 1).

(4) L. 2. de curat. (27. 10). ΑΗ'. ι'. 2. L. 12. de tutor. (26. 5).

(5) P a u l u s S. R. IV. 12. 9. Coeco curator dari non potest, quia ipse sibi procuratorem instituere potest.

(6) L. 2. de postul. (3. 1). Η'. α'. 2. L. 21. de reb. auctor. jud. (42. 5)

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν τοῖς νόμοις ἐγένετο λόγος περὶ παραφρόνων (mente ca
ἀλλ' ἐδέχθησαν ὅτι συμπεριλαμβάνονται οἱ μαινόμενοι. Διὰ
παραθέσεως τῶν δύω καταστάσεων ἐμφαίνεται, ὅτι διεστέλλοντ

128. Τῶν οὕτω πασχόντων ἡ πρὸς κτῆσιν ἱκανότης δὲν
σβητεῖται, οὐδὲ παραμειοῦνται τὰ δικαιώματα (2), ἀλλ' ὅ,τι πρ
σιν ὡς μηδὲν λογίζεται κατὰ νόμους καθὸ ἐστερημένων ἔμφ
βουλήσεως καὶ ὡς ἀποτέλεσμα αὐτομάτου ὁρμῆς (3). Ἔθεσα
λιστα τὸ ζήτημα, ἂν τὸ ἐν καιρῷ τῆς μανίας συλληφθὲν τ
ὑπάγεται εἰς τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, κατὰ φυσικὸν δὲ λόγον εἶ
καταφατικῶς, διότι δὲν πρόκειται περὶ νομικῆς πράξεως ὡς
ἡ σύναψις τοῦ γάμου (4). Ἄλλως ὅμως οὐδὲ καταλογισμὸς ὑπ
ἕνεκεν ἀδικήματος (5).

Εἰς τοὺς τοιούτους ἐδίδετο κηδεμών, φροντίζων οὐ μόνον πε
ουσίας, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς θεραπείας τοῦ πάσχοντος (6).

Ὅταν ἡ παραφροσύνη δὲν εἶναι συνεχὴς, τὰ ἐν τοῖς διαλεί
τοῦ πάθους γενόμενα, ἐν εὐκρινείᾳ τοῦ νοὸς (dilucida inter
induciae), ἐλογίζοντο ἔγκυρα, ἐφιλονεικεῖτο δὲ ἂν αὐτοδι
ἔπαυεν ὁ κηδεμών. Τοῦτο ἔλυσεν ὁ Ἰουστινιανὸς ἀλλέως, θεσ
ὅτι ὁ μὲν κηδεμὼν δὲν παύει, ἀλλὰ τὰ πραχθέντα ἐν πληρε
ὑφέσει τοῦ πάθους (per intervalla, quae perfectissima
εἶναι ἔγκυρα ἄνευ τῆς συμπράξεως τοῦ κηδεμόνος (7).

129. Εἰς αὐτὰς τὰς τρεῖς καταστάσεις ἀνάγουσι τὴν ἀλλ
τῶν φρενῶν οἱ νεώτεροι ἡμῶν νόμοι, ἤτοι ἡ Πολιτ. Δικον. ἄρθ
καὶ ὁ περὶ ἐπιτροπείας ν. 7 Αὐγ. 1861, ἄρθ. 115, κατὰ μί
τοῦ γαλλ. Κωδ. ἄρθ. 489.

---

(1) L. 7. § 1. de cur. fur. (27. 10). ΛΗ'. ι'. 7. L. 14. de off. praes. (
L. 25. C. de nupt. (5. 4). ΚΗ'. δ'. 37. L. 8. § 1 de tut. et curat. (
ΛΖ'. ε'. 8, C i c. tusc. quaest. III. 5.

(2) L. 8. pr. de his qui (1. 6).

(3) L. 5. 40. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 5. 40. § 8. J. de inut. stip. (
Ἀ ρ μ ε ν. περὶ καν. 37.

(4) L. 8. de his qui (1. 6). ΛΑ'. α'. 8. Ἐπιτομὴ Δ'. ιη'.

(5) L. 14. de off. praes. (1. 18). L. 5. § 2. ad L. Aquil. (9. 2). Ξ

(6) L. 7. de curat. fur. (27. 10). ΛΗ'. ι'. 7.

(7) L. 5. C. de cura fur. (5. 70). ΛΗ'. ι'. 22. L. 9. qui testam. fac. (
ΛΕ'. γ'. 9. L. 2. C. de contr. emt. (4. 38).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ιστημονικῶς ἐνασχολούμενοι διαστέλλουσι καὶ ἄλλην κατά-
τῆς μονομανίας, ὅταν ἐν γένει ὁ πάσχων εἶναι ἐχέφρων καὶ
ἐπτεται, κατέχεται ὅμως ὑπό τινος φαντασιώδους προκατα-
καὶ ὡς πρὸς αὐτὴν μόνην παραλογίζεται.
ιαύτη κατάστασις διαφέρει τῆς διαλειπούσης παραφροσύνης,
οδικῶς ἀναφαίνεται, ἐνῷ ὁ μονομανὴς συνεχῶς κατέχεται
ος φρενοτροπίας καὶ ἐν τῷ ἅμα, ἐνῷ ὡς πρὸς πᾶν ἄλλο ἀντι-
ὀρθῶς σκέπτεται, ὡς πρὸς ἰδιαίτερόν τι παραφρονεῖ. Οὐχ
αὶ αὐτὴ ἡ κατάστασις, ἅμα ὑπερτερεῖ κυριεύουσα τὸν νοῦν
ατρέπτῳ πλάνῃ διατελοῦντα, ὥστε αὕτη καθίσταται ὁ μο-
ῆς βουλήσεως, δὲν εἶναι ἀμφίβολον, ὅτι ἀποτελεῖ εἶδος τῆς
οσύνης (1).
ὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τάσιν εἰς τὴν μονομανίαν δίδονται διά-
όματα, λυπομανίας, χαιρομανίας, ἐρωτομανίας, κλεπτομα-
υρομανίας, δαιμονομανίας, κτλ.
Καθόσον ἡ ψυχολογικὴ κατάστασις ἑκάστου δὲν εἶναι ἀμέ-
τάθηλος, ὅπως μὴ προτείνεται ὑπούλως ἡ ἄγνοια τῆς λανθα-
διαταράξεως τῶν φρενῶν ἐπὶ βλάβῃ τοῦ πάσχοντος, οὐδὲ πα-
οι βλάπτωνται ἐν εἰλικρινεῖ ἀγνοίᾳ ὄντες, εἰσήχθη παρ' ἡμῖν
οτέρων τῶν μνησθέντων νόμων τὸ σύστημα τῆς ἀπαγορεύ-
αύτην ἀπαγγέλλει ὁ νεώτερος νόμος καὶ ὅταν ὑπάρχωσι
ματα ἐχεφροσύνης, τέρμνων οὕτω τὸ ζήτημα, ὅτι ἀπὸ τῆς κη-
τῆς ἀπαγορεύσεως πᾶσα πρᾶξις τοῦ ἀπαγορευθέντος εἶναι
(ἄρθ. 124), ὑποβαλλομένου εἰς τὴν διαχείρισιν ἐπιτρόπου.
ότεροι οἱ νόμοι ἐδέχθησαν προσέτι τὴν ὕπαρξιν διφορουμέ-
ταστάσεως τῶν φρενῶν, ὅτε ἁπλῶς διορίζεται ἀντιλήπτωρ, οὗ
ίνεσις εἶναι ἀπαραίτητος ἐπὶ σπουδαίων πράξεων, οἷον διεξ-
ς δίκης, συμβιβασμοῦ, ἀπαλλοτριώσεως, δανείου καὶ λήψεως
ολῆς (Πολ. Δικ. ἄρθ. 665. νόμος 17 Αὐγ. 1861 ἄρθ. 121).
. Τὸ σύστημα ἀπαγορεύσεως ἐφηρμόσθη παρὰ Ῥωμαίοις ἐπὶ
περισκέπτως καταναλισκόντων τὴν περιουσίαν ἐξ ἀκαθέκτου
ἤτοι τῶν ἀσώτων (prodigi, eversores).
λ' ἡ πρόνοια ἐλήφθη μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἐπιδόξων κληρονόμων,

---

r o p l o n g Donat. 432 καὶ ἐπ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διὸ ἐκλήθησαν εἰς τὴν διαχείρισιν οἱ ἐξ ἀρρενογονίας συγγενεῖς (agnati), ἢ οἱ γεννῆται (gentiles) (1). Ὅτε εἰσήχθη ἡ κηδεμονία ἐφηρμόσθη καὶ εἰς τοὺς ἀσώτους (2). Διέμεινεν ἐντούτοις ἐκ τῆς δωδεκαδέλτου τὸ ἀξίωμα, ὅτι ὁ ἄσωτος στερεῖται βουλήσεως ὡς ὁ μαινόμενος (3), ἀλλ' ἐμετριάσθη περιορισθέντος τοῦ ἀσώτου μόνον κατὰ τὴν πρὸς ἀπαλλοτρίωσιν ἱκανότητα (4), ἐνῷ ἡ πρὸς ἀπόκτησιν δι' ἐπικερδοῦς τρόπου, μὴ συνεπάγοντος ὑποχρεώσεις, ἀνεγνωρίσθη (5). Ἀνίκανος ἦτο προσέτι ὁ ἄσωτος πρὸς σύνταξιν διαθήκης, ἢ πρὸς μαρτυριαν ἐν διαθήκῃ (6). Ὁ Αὐτ. Λέων διὰ Νεαρᾶς 39, ἐδέχθη τὴν διαθήκην ἀσώτου, ὅταν αὕτη δὲν ἁμαρτάνῃ τοῦ σώφρονος λογισμοῦ.

Ἐκ τῶν λέξεων ὅτι ὁ *νόμος ἀπαγορεύει* (lege bonis interdicitur) δὲν ἕπεται, ὅτι αὐτοδικαίως ἐχώρει ἡ ἀπαγόρευσις (7), ὡς ἐμφαίνει καὶ ὁ διορισμὸς κηδεμόνος διὰ τοῦ Πραίτωρος. Ἄλλως τε ἀπαιτεῖται πάντοτε ἡ ἐκτίμησις σειρᾶς πράξεων, ἐξ ἧς ἐξάγεται ἡ ἀμετάκλητος ῥοπή.

Κατὰ τὴν Πολιτ. Δικον. ἄρθ. 691 δὲν γίνεται πλέον ἀπαγόρευσις, ἀλλὰ διορισμὸς κηδεμόνος, κατὰ δὲ τὸν ν. 17 Αὐγ. 1861 διορισμὸς ἀντιλήπτορος.

132. Καὶ ἡ ἄκρα μέθη ἀφαιρεῖ τὴν χρῆσιν τοῦ λογικοῦ, δι' ὃν λόγον τὰ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει γενόμενα ἀναντιρρήτως εἶναι ἄκυρα, καίτοι σιωπῶντος τοῦ νόμου (8). Ἡ μέθη προκληθεῖσα παρ' ἄλλου εἶναι μέσον ἀπάτης, καθ' ἣν κρίνεται (9)· ἐν ταῖς διαθήκαις ἐξεταστέον, αν μετὰ τὴν μέθην ὁ διαθέτης δὲν μετέβαλε γνώμην.

Τὰ ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς ὀργῆς γενόμενα δὲν ἐμφαίνουσι μὲν ὥριμον σκέψιν, ἀλλ' οὔτε ἀλλοίωσιν τῶν φρενῶν. Ἐν τοῖς νόμοις εὑρίσκομεν μόνον, ὅτι διαζύγιον ἐν τοιαύτῃ καταστάσει γενόμενον εἶναι

---

(1) Ulp. XII. 2. § 3. J. de curat. (1. 23).
(2) L. 1. de curat. (27. 10). ΑΗ'. ι'. 1.
(3) L. 40. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 40. Ἀρμεν. περὶ καν. 38.
(4) L. 10. pr. de curat. (27. 10). ΑΗ'. ι'. 10.
(5) L. 6. de V. O. (45. 1). L. 9. § 7 de reb. cred. (12. 1). ΚΓ'. α'. 9.
(6) L. 18. pr. qui test. (28. 1.) ΑΕ'. ε'. 19. § 2. J. quib. non (2. 12).
(7) Οὕτω κατὰ Donellus ad L. 6. de V. O.
(8) Savigny Syst. III. § 112.
(9) Troplong Donat. 506.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρον (1). Ἀλλ' ἡ διάταξις αὕτη ἐσκόπει τὴν περιστολὴν τῶν δια-
ίων, τότε γινομένων δι' ἁπλῆς μηνύσεως (2). Οἱ νεώτεροι ἐξ
λογίας ἐφήρμοσαν τὴν λύσιν ταύτην ἐπὶ διαθηκῶν (ab irato),
ρ καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἴσχυσεν, ἀλλὰ καθόσον ὁ δικαστὴς πείθεται,
διὰ τῆς παροργίσεως ἐπῆλθε διατάραξις τῶν φρενῶν (3).

ΤΜΗΜΑ Δ'.

Περὶ ἀποστερήσεως τῆς ἱκανότητος καὶ περὶ φυσικοῦ θανάτου.

Περίληψις.

133 Ἀλλοιώσεις καταστάσεως παρὰ Ῥωμαίοις.
134. Ἡ μεγίστη καὶ μέση ἀλλοίωσις δὲν ἦσαν πάντοτε συνέπεια ποινῆς.
135. Ποία ἡ ἔννοια τῆς ἐλαχίστης ἐναλλαγῆς καταστάσεως.
136. Ποῖαι αἱ συνέπειαι αὐτῆς.
137. Ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἡ μεγίστη καὶ μέση ἐναλλαγὴ καταστάσεως ἀντικατεστάθησαν διὰ τοῦ πολιτικοῦ θανάτου.
138. Τὸ πλάσμα τοῦτο εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου.
139. Κατηργήθη διὰ ψηφ. 31 Ὀκτωβρ. 1862 καὶ διὰ τοῦ ἄρθ. 18 τοῦ Συντάγματος.
140. Διατάξεις τοῦ Ποιν. νόμου περὶ τοῦ καταδικασθέντος εἰς κεφαλικὴν ποινήν.
141. Περὶ πολιτικοῦ θανάτου καταγνωσθέντων διὰ βίου δεσμῶν.
142. Περὶ φυγοδίκων καταδικασθέντων ἐρήμην εἰς ἰσόβια δεσμά.
143. Πῶς παύει ὁ πολιτικὸς θάνατος.
144. Περὶ νομίμου ἀπαγορεύσεως.
145. Περὶ τῶν ἐρήμην καταδικασθέντων θεωρουμένων ὡς ἀφάντων.
146. Περὶ φυσικοῦ θανάτου καὶ περὶ τεκμηρίου προτελευτῆς.

---

133. Ἡ ἱκανότης τοῦ προσώπου πρὸς κτῆσιν δικαιωμάτων,

) L. 48. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 48. L. 3. de divort. (24. 2). ΚΗ'. ζ'. 10.
) Savigny αὐτ.
) Troplong Donat. 478. 479.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνέκαθεν ὑπάρχουσα, εἶναι ἀπ' αὐτοῦ ἀναπόσπαστος. Μόνη ἡ ἐνάσκησις εἶναι ἐπιδεκτικὴ ἀποστερήσεως.

Ἀλλέως κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον, καθ' ὃ ἕκαστος δὲν ἦτο οἰκοθεν ἐλεύθερος, ἀλλ' ὁ πολίτης, ἢ ὁ ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀναγνωρισθείς. Ἐλεύθεροι ἦσαν κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην, ὡς εἴδομεν, οἱ πολῖται, οἱ λατῖνοι καὶ οἱ ἀλλοδαποὶ (peregrini), πάντες δὲ οἱ λοιποὶ ἦσαν δοῦλοι (§ 101).

Ὅπου ἡ ἐλευθερία εἶναι ἐπίκτητος καὶ δῶρον τῆς πολιτείας, κατὰ φυσικὸν λόγον δύναται νὰ συμβῇ καὶ ἡ ἀποστέρησις αὐτῆς.

Τοῦτο ἐγίνετο παρὰ Ῥωμαίοις δι' ἐναλλαγῆς τῆς καταστάσεως (capitis deminutio), ἥτις δὲν εἶχε πάντοτε τοιαύτην ἔκτασιν. Τρεῖς βαθμοὺς εὑρίσκομεν ἀλλοιώσεως ὡς ἐκ τῶν δικαιωμάτων, τῶν δι' αὐτῆς φθειρομένων

Διὰ τῆς ἀποστερήσεως τῆς ἐλευθερίας ἐπήρχετο συνάμα ἡ ἀπώλεια τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου καὶ τῆς συγγενείας, διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἀλλοίωσις αὕτη ἐλέγετο μεγίστη (capitis deminutio maxima). τὴν στέρησιν τῆς ἰθαγενείας ἐπηκολούθει μόνη ἡ στέρησις τῆς συγγενείας, ὅτε ἡ ἀλλοίωσις ἐλέγετο μέση (c. d. media), ἢ ἡ ἀλλοίωσις περιωρίζετο εἰς τὴν στέρησιν τῆς συγγενείας (1).

Ποία ἡ ἀλληλουχία τῆς ἐλαχίστης ἀλλοιώσεως τῆς καταστάσεως δειχθήσεται μετολίγον.

134. Ἡ μεγίστη καὶ μέση ἐναλλαγὴ καταστάσεως (2) δὲν ἦσαν πάντοτε συνέπεια ποινῆς, ὡς ἐνόμισαν οἱ νεώτεροι. Μεγίστην ἀλλοίωσιν ἔπασχε καὶ ὁ αἰχμαλωτιζόμενος (3), μέσην δὲ ὁ μεταναστεύων εἰς λατινικὴν ἀποικίαν ὡς οἰκιστὴς (4), οὐδὲ ἦτο συνέπεια αὐτῶν ἡ δήμευσις, ἀλλ' ἐνίοτε τῆς ποινῆς καὶ μάλιστα οὐχὶ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου (5).

Αἱ συνέπειαι τῆς μεγίστης ἐναλλαγῆς καταστάσεως γίνονται

---

(1) L. 11. de cap. minut. (4. 5). Μς'. 6'. 10.

(2) Ὠνομάζοντο ὁμοῦ καὶ magna κατ' ἀντίθεσιν τῆς τρίτης minor L. 5. § 3. de extr. cogn. (50. 13). L. 1. § 4 de suis (38. 10). L. 1. § 8. ad SC. Tert. (38. 17).

(3) L. 5. § 1. 2. de capt. (49. 15). Ἀρμεν. Ε'. ε'. 13.

(4) Gajus II. 56. Boethius in Cic. top. c. 4.

(5) Savigny Syst. II. § 68. 69. σ. 71.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καταφανεῖς διὰ τῆς δουλείας. Ὁ δοῦλος δὲν ἦτο πρόσωπον, ἀλλ' ἐλογίζετο νεκρός. «Ἡ δουλεία σχεδὸν ἔοικε θανάτῳ (1).»

Ὡς θάνατος ἐλογίζετο καὶ ἡ μέση ἀλλοίωσις τῆς καταστάσεως, ὅτε ἦτο συνέπεια ποινῆς, οἷον περιορισμοῦ (deportatio) (2).

Μεταξὺ μεγίστης καὶ μέσης ἐναλλαγῆς ὑπῆρχε διαφορά, διότι διὰ τῆς πρώτης ὁ ἐλεύθερος, γινόμενος δοῦλος, ἦτο παντὸς δικαιώματος ἀνίκανος, ὅλαι δὲ αἱ νομικαὶ σχέσεις αὐτοῦ ἐφθείροντο παραχρῆμα. Καὶ διὰ τῆς μέσης ἐπήρχετο τοιαύτη φθορά, καὶ ὁ γάμος διελύετο κατὰ τὸ πολιτικὸν δίκαιον (justae nuptiae), ἂν ὅμως ἤθελον οἱ σύζυγοι, ἐξηκολούθουν αὐτὸν κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον (jus gentium), ὅτε καὶ ἡ προῖξ ὑφίστατο (3), διότι διετηρεῖτο ἡ ἐλευθερία. Ἦσαν λοιπὸν οἱ ὑποστάντες μέσην ἀλλοίωσιν ἐν τάξει ἀλλοδαπῶν. Ἐν τούτοις τὰ προγενέστερα αὐτῶν δικαιώματα ἐφθείροντο, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ φυσικὴ συγγένεια (cognatio) καὶ ἡ ἀγχιστεία (4).

Ὁ παθὼν μεγίστην ἢ μέσην ἐναλλαγὴν δὲν ὑπέκειτο εἰς τὰ προγενέστερα χρέη, ἀλλ' ἐκεῖνος, εἰς ὃν μετετέθη ἡ περιουσία αὐτοῦ, ἄρα, ὅτε ἐπήρχετο δήμευσις, τὸ δημόσιον, οὐδὲ ἀποκαθιστάμενος καὶ γενόμενος πάλιν πολίτης ἦτο δι' αὐτὰ ὑπεύθυνος (5). Μόνον ὅτε δι' ἀποκαταστάσεως ἀνέκτα τὴν περιουσίαν αὐτοδικαίως καὶ παραχρῆμα καθίστατο ὑπεύθυνος (6).

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἦτο ἄκυρος ἡ διαθήκη τοῦ παθόντος μεγίστην ἢ μέσην ἐναλλαγήν (7). Τοῦ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἀποθανόντος ἡ διαθήκη κατ' ἐξαίρεσιν ἐσώζετο ἐπὶ τῷ πλάσματι, ὅτι ἅμα ζωγρηθεὶς ἐτελεύτησεν (8). Ἐπανερχόμενος ὁ αἰχμάλωτος, δυνάμει

(1) L. 209. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 209. L. 59. § 2. de cond. (35. 1). Ἁρμεν. Α'. ιδ'. 6.

(2) L. 1. § 8. de bon. poss. (37. 4). Μ'. γ'. 1. L. 4. § 2. de libert. (38. 2). ΜΘ'. δ'. 4.

(3) L. 5. § 1. de bon. damn. (48. 20). L. 1. C. de repud. (5. 17). ΚΗ'. ς'. 16.

(4) § 6. J. de cap. minut. (1. 16). L. 4. § 11. de grad. (38. 10).

(5) L. 2. pr. L. 7. § 2. de cap. min. (4. 5). ΜΖ'. 6'. 1. 6. L. 30. de O. et A. (44. 7). ΝΒ'. α'. 29. L. 47. pr. be fide j. (46. 1). ΚΖ'. α'. 47. L. 19. de duob. reis (45. 2).

(6) L. 2. 3. de sent. passis. (48. 23). L. 4. C. de s. pass. (9. 51). Ξ'. ξη'. 2. 8.

(7) § 4. J. quib. mod. (2. 17). L. 6. § 5. 12. de inj. (28. 5). ΔΘ'. 6'. 6. Ἁρμεν. Ε'. ε'. 13.

(8) L. 10. pr. 18. 22. pr. § 2. de capt. (49. 15). ΛΔ'. α'. 14. 18.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ δικαίου ὑποστροφῆς (jus postliminii), ἐπανελάμβανε τὴν προτέραν κατάστασιν, ὡς αν οὐδὲν εἶχε πάθει (1), ἀλλ' ὁ ἀπολυτρούμενος διὰ χρημάτων ἄλλου δὲν ἐπανήρχετο εἰς τὰ ἀπολεσθέντα δικαιώματα πρὸ τῆς ἀποτίσεως τῶν λύτρων εἰς τὸν καταβαλόντα. ἢ πρὶν παρέλθῃ πενταετία δουλείας παρὰ τῷ λυτρώσαντι (2).

Τὰ ἐπὶ διατροφῇ κληροδοτήματα ἐξηροῦντο τῆς ἀποσβέσεως, ὡς χρήσιμα πρὸς ἁπλῆν περίθαλψιν καὶ φιλανθρωπίαν (3). Μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ παθὼν μεγίστην ἐναλλαγὴν καταστάσεως ἕνεκα ποινῆς (servus poenae) διετήρει τοιαῦτα κληροδοτήματα (4).

Οἱ περιορισθέντες (deportati) καὶ ὡς ἐκ τούτου παθόντες μέσην ἐναλλαγὴν καταστάσεως ἠδύναντο ν' ἀποκτήσωσι νέαν περιουσίαν δι' ὅλων τῶν τρόπων τοῦ κοινοῦ δικαίου (jus gentium) ὡς ἀλλοδαποί (5).

135. Ὅπως ἐδέχοντο οἱ Ῥωμαῖοι, ὅτι δύναταί τις νὰ ἐκπέσῃ τῆς ἐλευθερίας, ἢ ν' ἀποκλεισθῇ τῆς πολιτείας, διατηρῶν τὴν ἐλευθερίαν, οὕτω ἐδέχοντο, ὅτι δύναταί τις νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκογενείας κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν αὐτῆς σημασίαν, ἤτοι τῆς ἐξ ἀρρενογονίας συγγενείας. Ἡ μεταβολὴ τῆς οἰκογενειακῆς τάξεως (familiæ mutatio) ἀπετέλει τὴν ἐλαχίστην ἐναλλαγὴν τῆς καταστάσεως (6).

Τοιαύτη ἀλλοίωσις ἐπήρχετο διὰ τῆς χειραφεσίας, δι' ἧς ὁ ὑπεξούσιος ἐξήρχετο τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, ἢ ἡ ὑποχειρία γυνὴ τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀνδρὸς (7), διὰ τῆς υἱοθεσίας ὑπεξουσίου, ἢ εἰσποιήσεως αὐτεξουσίου (8), ἢ διὰ τοῦ γάμου τῆς γυναικὸς δι' οὗ ἐγίνετο ὑποχειρία (9). Καὶ τὰ τοῦ ὑπεξουσίου τέκνα εἰσποιουμένου μετέβα-

---

(1) § 5. J. quib. mod. (1. 12). L. 4. 5. 12. 16. 19. de capt. (49. 15). ΛΔ'. α'. 2. 8. 12. 15. Ἀρμεν. Β'. ζ'. 1. 2.

(2) L. 15. 19. § 9. L. 21. αὐτ. L. 20. § 1. qui testam. (28. 1). Ἀρμεν. Α'. ιη'. 31.

(3) L. 5. 11. de alim. (34. 1). ΜΔ'. ιδ'. 6. 11.

(4) L. 3. pr. de his quae (34. 8).

(5) L. 18. de interd. (48. 23). Ξ'. νδ'. 15.

(6) L. 11. de cap. minut. (4. 5). ΜΖ'. 6'. 10. Ἐλέγετο ἰδίως status mutatio L. 1. αὐτ. § 3. J. de cap. min. (1. 16). L. 2. de in int. rest. (4. 1). Γ'. α'. 2.

(7) L. 3. § 1. de cap. min. (4. 5). ΜΑ'. 6'. 2. Gajus I. 162.

(8) L. 2. § 2 αὐτ.

(9) Ulp. XI. 13. Gajus I. 162.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λον οἰκογένειαν, ὅθεν ὑπέκειντο εἰς τὴν ἀλλοίωσιν (1). Καίτοι μὴ ὑπαρχούσης μαρτυρίας, δὲν ἀμφισβητεῖται, ὅτι τὸ αὐτὸ εἶχον ἀποτέλεσμα ἡ κατὰ τὸ ἀρχαιότερον παραδοχὴ εἰς τοὺς πολίτας συνεπείᾳ ἀποδείξεως λόγων τινῶν (causae probatio), ἢ κατὰ τὸ νεώτερον ἡ νομιμοποίησις, διότι δὲν διέφερον τῆς εἰσποιήσεως.

Εἰς ταῦτα ἀντεῖπον, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἡ ἐναλλαγὴ καταστάσεως ἦτο μόνον συνέπεια ἐξευτελισμοῦ, οἷος ἐπήρχετο διὰ τῶν πράξεων χειραφεσίας ἢ υἱοθεσίας, ἕνεκα τῆς εἰκονικῆς πωλήσεως δίκην δούλου (2). Ὡς ἀπόδειξιν ἐπεκαλέσθησαν, ὅτι οἱ ἱερεῖς τοῦ Διὸς (flamines Diales) καὶ αἱ Ἑστιάδες (Vestales) λόγῳ τῆς ἱερωσύνης ἀπελύοντο τῆς πατρικῆς ἐξουσίας ἄνευ ἀλλοιώτεως τῆς καταστάσεως (3). Οὐδόλως βεβαιοῦται ὅμως, ὅτι ἐλύοντο ἕνεκα τούτου οἱ πρὸς τοὺς ἐξ ἀρρενογονίας συγγενεῖς δεσμοί. Τοὐναντίον ὁ Λαβεὼν ὁμολογεῖ, ὅτι ἀγνοεῖ, τίνι λόγῳ (quo jure) αἱ Ἑστιάδες οὐδὲ κληρονομοῦσι τούτους, οὐδὲ κληρονομοῦνται παρ' αὐτῶν (4)

136. Συνέπειαι τῆς ἐλαχίστης ἀλλοιώσεως τῆς καταστάσεως ἦσαν αἱ ἑξῆς:

α'. Ἡ σχέσις τῆς ἐξ ἀρρενογονίας συγγενείας (adgnatio) ἐξηλείφετο, διατηρουμένης μόνης τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας (cognatio) (5)

β'. Ἡ ἀπόσβεσις τῶν χρεῶν πολιτικῶς (6), οὐχὶ ὅμως τῶν ἐξ ἀδικήματος πηγαζόντων (7), ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν παρέμενεν ἡ φυσικὴ ὑποχρέωσις (8). Ἕνεκα τούτου ἐδίδετο εἰς τὸν ζημιούμενον ἀποκατάστασις εἰς ἀκέραιον, περὶ ἧς κατόπιν ῥηθήσεται.

γ'. Ἀπαιτήσεις ἰδίας δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ὁ ὑπεξούσιος, ὡς μὴ

(1) L. 3. pr. de cap. min. (4. 5). Μς'. ε'. 2. Τοῦτο ἠμφισβήτησεν ὁ Savigny Syst. II. σ. 490 ὡς ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν θεωρίαν αὐτοῦ, μὴ δίδων πίστιν εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παύλου.

(2) Savigny Syst. II. § 68. L. 3. § 1. de cap. (4. 5). Propter imaginariam servilem causam.

(3) Gajus I. 130. III. 114. Gellius I. 12. Ulp. X. 3. Tacit. ann. IV. 16.

(4) Gellius I. 12. Puchta Instit. II. § 220 σ. 430. Vangerow § 34.

(5) Gajus I. 168. § 6. J. da cap. minut. (1. 16).

(6) Gajus III. 84. IV. 38.

(7) L. 2. § 3. de cap. min. (4. 5). Μς'. 6'. 1.

(8) L. 2. § 2 αὐτ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔχων ἱκανότητα πρὸς ἰδίαν κτῆσιν, ἀλλ' εἰς τὸν πατέρα προσπορίζων. Διὸ αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ αὐτεξουσίου γενομένου ὑπεξουσίου δι' εἰσποιήσεως ἐγίνοντο τοῦ εἰσποιοῦντος (1). Μόνον ἀπαιτήσεις ἐπὶ φυσικῇ δόσει (quæ naturalem præstationem habere intelliguntur) ἠδύνατο νὰ ἔχῃ καὶ ὁ ὑπεξούσιος, οἷον πρὸς διατροφήν, μὴ ἀλλοιουμένας, τοιαύτη δὲ ἦτο καὶ ἡ τῆς προικὸς τῆς ὑπεξουσίας ἐκ τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου (2).

δ'. Ὡς προσωπικὸν δικαίωμα τὸ τῆς ἐπικαρπίας καὶ χρήσεως ἐφθείρετο διὰ τῆς ἐλαχίστης ἐναλλαγῆς τῆς καταστάσεως, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ τῆς οἰκήσεως (3), ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνήρεσε τὴν συνέπειαν ταύτην ὡς πρὸς τὴν ἐπικαρπίαν καὶ χρῆσιν (4).

137. Παρὰ Ῥωμαίοις, ὑπαρχούσης τῆς δουλείας, ἡ ἐλευθερία δὲν ἦτο ἀναφαίρετον κτῆμα, διὸ καὶ αὐτῆς ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ στέρησις καὶ κατ' ἀναλογίαν τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, ἢ ν' ἀποκοπῶσιν αἱ πρὸς τὴν οἰκογένειαν σχέσεις κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν αὐτῆς ἔννοιαν, ὡς δεσμὸς πολιτικὸς τῶν ἐξ ἀρρενογονίας, διατηρουμένης τῆς φυσικῆς συγγενείας.

Ἐν τῇ νεωτέρᾳ ὅμως κοινωνίᾳ, ἐξ ἧς ἐξωστρακίσθη ἡ δουλεία ὡς καταπάτησις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ποίαν δύναται πλέον νὰ ἔχῃ ὑπόστασιν ἡ ἀπόλυτος ἀποστέρησις πάσης ἱκανότητος;

Ἤδη ὁ χριστιανισμὸς, κηρύττων τὴν ἰσότητα ὅλων κατὰ τὴν θρησκευτικὴν ἔννοιαν, ἔμελλε νὰ δείξῃ τὰ πράγματα ἀσύμφωνα πρὸς τὰς δοξασίας. Τοιαύτης ἰδέας ἐγένετο ἐν μέρει ὁ Ἰουστινιανοῦ ἑρμηνεύς, εἰπὼν ἐν Νεαρᾷ 22 κεφ. η'. ὅτι ὡς ἐλευθερωτὴς τῶν ἔμπροσθεν δουλευόντων δὲν ἐπιτρέπει μετάπτωσιν τοῦ ἐλευθέρου εἰς δουλικὴν τύχην, θεσπίζει δὲ, ὅτι ὁ εἰς μέταλλον καταδικασθεὶς δὲν γίνεται δοῦλος, οὐδὲ ὁ γάμος αὐτοῦ λύεται.

Διὰ τῆς Νεαρᾶς ταύτης δὲν ἐκηρύχθη τὸ ἀναλλοίωτον τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ μία ἐκ τῶν περιστάσεων δουλείας ἐξηλείφθη, διότι ἡ δουλεία ἐπέζησε μέχρι τέλους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

(1) Gajus III. 83.

(2) L. 8. 10. αὐτ. Savigny Syst. II. § 72.

(3) Gajus III. 83. Paulus R. S. III. 6. 29. Vat. fr. § 61. L. 1. pr. § 1. quib. mod. (7. 4). Ιϛ'. δ'. 1. L. 10. de cap. min. (4. 5). Μϛ'. 6'. 9.

(4) L. 16. § 2 C. de usufr (3. 33) Ιϛ'. η'. 39. § 1. J. de adq. per arrog. (3. 10).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ χριστιανισμός, οὐδόλως ἐπιτιθέμενος κατὰ τῶν καθεστώτων, ἀλλ' ἀπευθυνόμενος εἰς τὰς συνειδήσεις, καὶ αὐτὰς καθαρίζων, ἀμέσως δὲν ἐπέφερε τ' ἀποτελέσματα, μεχρισοῦ αἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ ἀνέπλασαν τὰς κοινωνίας.

Ἐν ἐλλείψει δουλείας ἡ μεγίστη ἐναλλαγὴ τῆς καταστάσεως δὲν ἠδύνατο ἐν τοσούτῳ νὰ ἔχῃ ὑπόστασιν, διὸ ἀντ'αὐτῆς ἐπενοήθη ὁ λεγόμενος *πολιτικὸς θάνατος*.

Ὅταν καταγινώσκωνται αἱ βαρύταται τῶν ποινῶν, δι' ὧν ὁ ἀδικήσας, ὡς προσβαλὼν τὰς θεμελιωδεστέρας βάσεις τῆς κοινωνίας, ἀποκόπτεται διὰ παντὸς αὐτῆς, ὅπως ἀποκόπτεται τὸ μέλος, τὸ φέρον ἐν ἑαυτῷ τὸ σπέρμα τῆς καταστροφῆς ὅλου τοῦ σώματος, ἐκρίθη ἀναγκαῖος ὁ πολιτικὸς θάνατος, διὰ τὴν ἄμεσον ῥύθμισιν ὅλων τῶν ἰδιωτικῶν σχέσεων.

138. Κατὰ τὸ πλάσμα τοῦτο τοῦ νόμου ὁ ζῶν ὑποτίθεται νεκρὸς καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις, εἴτε τῆς περιουσίας, ὥστε ἐπάγεται ἡ κληρονομία, εἴτε τῆς οἰκογενείας, ὥστε οὐδὲ σύζυγος εἶναι πλέον, οὐδὲ ἔχει τέκνα. Ἡ φυσικὴ ζωὴ ἐπὶ τούτῳ καὶ μόνῳ ὑπόκειται εἰς τὸν νόμον, ὅπως μὴ παύῃ ἐφαρμοζομένη ἡ ποινή. Ἀλλὰ τοῦτο ἀνατρέπει τοῦ πλάσματος τὴν βάσιν καὶ φέρει εἰς φῶς τραχυτάτην ἀντίφασιν. Ποῦ στηρίζει πλέον ὁ νόμος τὴν ἐξουσίαν τῆς τιμωρίας, ὅτε κατέστρεψε τὸν ἄνθρωπον ὡς ὂν ἠθικόν; Ἡ ποινὴ ἅμα δὲν πορίζεται τὰς αἰτίας ἐκ τοῦ δικαίου, εἶναι ἁπλῶς δυναστικὴ πρᾶξις καὶ ἔργον βίας ἰσχυροτέρου πρὸς ἀσθενέστερον. Ἀλλ' ἡ ἠθικὴ βάσις τοῦ δικαίου ἐκλείπει κατὰ τὸν πολιτικὸν θάνατον. Ἐνῷ ὁ νόμος ἀποκαλεῖ τὸν τιμωρούμενον νεκρόν, ἄρα διὰ τὸν νόμον μὴ ὑπάρχοντα, πῶς διατηρεῖ ἐπ' αὐτοῦ ἐξουσίαν; Ἐν ἄλλοις λόγοις ὁ τεθεὶς ἐκτὸς τοῦ νόμου διαμένει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ νόμου καὶ ἰδοὺ ὁ παραλογισμός, ὅστις ὑπὸ τὸ εὔσχημον ὄνομα τοῦ πολιτικοῦ θανάτου κρύπτεται. Καταστρέφων τὴν ἠθικότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἀξίας αὐτοῦ καὶ ἐκμηδενίζων τὸ λογικὸν ὄν, δὲν δύναται ὁ νόμος νὰ διατηρήσῃ ἠθικὴν ἐξουσίαν, ἀλλά, κηρύττων τὸν ζῶντα νεκρόν, κόπτει τοὺς ἠθικοὺς θεσμούς, τοὺς συνδέοντας μετὰ τῆς κοινωνίας τὸ ἄτομον.

Ὁ πολιτικὸς θάνατος προῆλθεν ἐκ τῆς παρανοήσεως τοῦ ῥωμ. δικαίου ὑπὸ τῶν ζητούντων παρ' ἡμῖν τὸ ἀνάλογον τῆς ἐναλλαγῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καταστάσεως. Ἀλλ' ὡς εἴρηται, παρὰ Ῥωμαίοις δὲν ἦτο ἀπαραίτητος συνέπεια ποινῆς. ἀλλ' εἶχε προϋποθέσεις, αἵτινες ἐξέλιπον, καὶ πρὸ πάντων τῆς δουλείας, περὶ ἧς καὶ ἐκεῖνοι ἔλεγον, ὅτι ἔοικε θανάτῳ. Ἀφότου ὅμως ἡ δουλεία εἶναι βλασφημία κατὰ τῶν ἱερῶν τοῦ ἀνθρώπου δικαιωμάτων, οὐδέποτε ἐξέρχεταί τις τῆς μετοχῆς τοῦ δικαίου, ἐν δὲ τῇ σφαίρᾳ αὐτοῦ οὐδέποτε ὑπάρχει θάνατος, ὅστις εἶναι ἡ στέρησις παντὸς δικαίου.

Διὰ τοῦ πολιτικοῦ θανάτου, ὡς συστηματικωτέρου καὶ κατὰ θεωρητικὴν ἀνάγκην χωροῦντος εἰς τὰς συνεπείας αὐτοῦ, φθάνομεν εἰς αὐστηρότερα ἀποτελέσματα ἐκείνων, ὅσα οἱ ἄμοιροι τῆς φιλανθρωπίας τοῦ χριστιανισμοῦ Ῥωμαῖοι παρεδέχοντο ἐκ τῆς ἐναλλαγῆς καταστάσεως, διότι αὐτοὶ τοὐλάχιστον ἐτήρουν τὰ ἐπὶ διατροφῇ κληροδοτήματα.

139. Πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ πολιτικοῦ θανάτου ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἀνάγκην προνοίας ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας τοῦ καταδικασθέντος εἰς βαρεῖαν ποινήν. Ἡ περιουσία δὲν δύναται πλέον νὰ διαμένῃ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ, ὅμως μὴ γίνεται χρῆσις πρὸς ματαίωσιν τῆς ποινῆς. Ἀλλ' ἡ διαχείρισις ἐπιτρόπου μέλλει ν' ἀποβῇ ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ καταδικασθέντος, ὅταν ἡ διάρκεια τῆς ποινῆς μέλλῃ νὰ παραταθῇ ἐφ' ὅρου ζωῆς, ὑπάρχωσι δὲ τέκνα χρῄζοντα ἀνατροφῆς καὶ ἀποκαταστάσεως. Τοὐναντίον διὰ τοῦ πολιτικοῦ θανάτου ἡ περιουσία παραδίδεται ἀμέσως εἰς τὴν οἰκογένειαν, εἰς ἣν ἐπάγεται ἡ κληρονομία (1).

Τοιαύτη οἰκονομία δὲν εἶναι ἀποχρῶν λόγος πρὸς διαστρεφὴν τῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου, καθόσον μαλιστα καὶ ἐπὶ ἄλλων ποινῶν, ὧν δὲν εἶναι βραχεῖα ἡ διάρκεια, μόνη ἡ διαχείρισις τῆς περιουσίας ἀφαιρεῖται διὰ τῆς νομίμου ἀπαγορεύσεως, ἀπόκειται δὲ εἰς τὸν νομοθέτην ν' ἀνεύρῃ τὰ καταλληλα μέσα, ὅπως μὴ βλάπτεται ἐκ τῆς διαχειρίσεως ταύτης ἡ οἰκογένεια.

Τούτῳ τῷ λόγῳ κατηργήθη ἐν Γαλλίᾳ ὁ πολιτικὸς θάνατος διὰ ν. 31 Μαΐου 1854, παρ' ἡμῖν δὲ διὰ ψηφίσματος τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως 31 Ὀκτωβρ. 1862 ἀντικατασταθεὶς διὰ τῆς νομίμου ἀπα-

(1) Moniteur 22 Février 1834. Chauveau Code Pénal 2f3 καὶ ἑπ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γορεύσεως. Ἡ κατάργησις αὕτη ἀνεγράφη ἐν ἄρθ. 18 τοῦ νεωτέρου ἡμῶν Συντάγματος.

Ἐπὶ προσδοκίᾳ τῆς καταργήσεως διὰ τοῦ ἄρθ. 29 τοῦ ν. 29 Ὀκτωβρίου 1856 αἱ πολιτικαὶ συνέπειαι ποινικῆς καταδίκης παρεπέμφθησαν εἰς τὸν ποινικὸν νόμον (1). Τὰς διατάξεις αὐτοῦ πρόκειται ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν.

140. Κατὰ τὸν ποιν. νόμον δὲν παρέπεται τὴν κεφαλικὴν ποινὴν ὁ πολιτικὸς θάνατος, ἀλλ' ἄλλαι ἀπαγγέλλονται συνέπειαι.

Κατὰ τὸ ἄρθ. 5 τοῦ καταδικασθέντος εἰς θάνατον ἡ περιουσία, ἅμα ἀπαγγελθείσης τῆς τελεσιδίκου ἀποφάσεως, ἀνήκει εἰς τοὺς κληρονόμους, αὐτὸς δὲ καθίσταται ἀνίκανος νὰ διαθέσῃ, πᾶσα δὲ πρᾶξις αὐτοῦ συνομολογηθεῖσα μετ' ἄλλων εἶναι ἄκυρος.

Περὶ τῆς προγενεστέρας διαθήκης δὲν γίνεται λόγος, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀξίωμα, ὅτι ἐπὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ διαθέτου σκοπεῖται ὅ,τε χρόνος τῆς συντάξεως τῆς διαθήκης καὶ ὁ τοῦ θανάτου, ἀναγκαίως ἕπεται ἡ ἀκυρότης αὐτῆς.

Συγχρόνως ἀπαγγέλλεται ἡ ἀκύρωσις τῶν μεταξὺ ζώντων πράξεων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς καταδίκης, ὥστε αἱ προγενέστεραι μένουσιν ἐν ἰσχύϊ.

Μὴ δυνάμενος νὰ ἔχῃ ἰδίαν περιουσίαν, μεταβαίνουσαν αὐτοδικαίως εἰς τοὺς κληρονόμους, δὲν δύναται ν' ἀποκτήσῃ κληρονομίαν ἢ κληροδότημα ἐπαχθέντα εἰς αὐτόν. Ἂν ταῦτα μεταβαίνωσιν εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ, εἶναι ζήτημα τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου.

Περὶ τοῦ γάμου σιωπᾷ ὁ νόμος, ὅθεν δὲν λύεται αὐτοδικαίως ἐκ τῆς καταδίκης, ἀλλ' ἐξ ἄλλης αἰτίας.

Ταῦτα κατηργήθησαν διὰ τοῦ ψηφίσματος 31 Ὀκτωβρ. 1862, καθ' ὃ (ἄρθ. 2) ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς τελεσιδίκου ἀποφάσεως, ὁ δι' αὐτῆς εἰς θάνατον καταδικασθεὶς διατελεῖ εἰς κατάστασιν νομίμου ἀπαγορεύσεως. Περὶ ταύτης ῥηθήσεται κατωτέρω.

141. Τὸν πολιτικὸν θάνατον καθαυτὸ συνέδεσεν ὁ ποιν. νόμος ἐν ἄρθ. 7 μετὰ τῶν διὰ βίου δεσμῶν, ὥρισε δὲ τὰς συνεπείας ὡς ἑξῆς.

(1) Οὕτω ἀπεφάνθη ἐν τῇ ἐκθέσει ἡ ἐπιτροπή. Προτάσει τοῦ καθηγητοῦ Σ. Π ή λ λ η κ α, βουλευτοῦ ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου, ἐν ἔτει 1833 ἐπεψήφισαν αἱ Βουλαὶ τὴν κατάργησιν, ἀλλὰ δὲν ἐκυρώθη τὸ νομοσχέδιον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

α'. Ἡ περιουσία τοῦ καταδικασθέντος εἰς δεσμὰ διὰ βίου, ἀφ' ἧς δημοσιευθῇ ἡ τελεσίδικος ἀπόφασις, ἀνήκει εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ, καθίσταται δὲ ἀνίκανος νὰ διαθέσῃ, ἄρα καὶ ἡ προτέρα διαθήκη ἀνατρέπεται, πᾶσα δὲ πρᾶξις μετ' ἄλλων συνομολογηθεῖσα μετὰ τὴν καταδίκην εἶναι ἄκυρος. Ταῦτα δὲν διαφέρουσι τῶν περὶ κεφαλικῆς ποινῆς λεχθέντων.

β'. Οὐδὲ νὰ κατέχῃ τι δύναται, οὐδὲ ν' ἀποκτήσῃ τι, οὐδὲ εἶναι δεκτὸς ὡς ἐνάγων ἢ ἐναγόμενος.

Κατὰ τὰς συνεπείας ταύτας ὁ ἡμέτερος ποιν. νόμος εἶναι ἀπηνέστερος καὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου καὶ τοῦ γαλλικοῦ Κώδικος. Κατὰ τοὺς ῥωμαίους διὰ τῆς μέσης ἐναλλαγῆς τῆς καταστάσεως δὲν ἐφθείρετο ἡ ἱκανότης τοῦ κοινοῦ δικαίου (juris gentium). Τοιαύτην παρεδέχθησαν διαστολὴν καὶ οἱ νεώτεροι, διδάσκοντες ὅτι διὰ τοῦ πολιτικοῦ θανάτου δὲν ἀποκλείεται τις τῆς μετοχῆς τοῦ κοινοῦ δικαίου (1). Ἀλλὰ καθόσον σήμερον τὰ ὅρια τοῦ κοινοῦ δικαίου δὲν εἶναι εὐδιάγνωστα, οἱ αὐστηρότεροι ἀποκλείουσι τὸν πολιτικῶς νεκρὸν πάσης πράξεως τελουμένης ἐπισήμως ἐνώπιον δημοσίας ἀρχῆς, οἷον συμβολαιογράφου (2). Ἄλλοι ἀπορρίπτουσιν ὅλως τὴν διαστολὴν ταύτην, περιοριζόμενοι εἰς μόνας τὰς ῥητῶς ὑπὸ τοῦ γαλλ. νόμου ἀπαγγελλομένας στερήσεις ὡς συνεπείας τοῦ πολιτικοῦ θανάτου (3). Δὲν φιλονεικεῖται ἐν τούτοις κατὰ τὸ κείμενον τοῦ γαλλ. Κώδικος ἄρθ. 25, ὅτι ὁ πολιτικῶς νεκρὸς δύναται ν' ἀποκτήσῃ νέαν περιουσίαν ἐκ τῆς ἰδίας ἐργασίας, ὅτι παρίσταται ἐπὶ δικαστηρίου δι' εἰδικοῦ κηδεμόνος ὡς ἐνάγων ἢ ἐναγόμενος, καὶ ὅτι διατηρεῖ κληροδοτήματα καὶ δωρεὰς ἐπὶ διατροφῇ ἢ δέχεται δωρεὰς ἐπὶ χεῖρα (dons manuels) (4).

Εἶναι ὅλως ἐναντία εἰς τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς ποινῆς ἡ ἀπόσβεσις πάσης ἐλπίδος ἀποκαταστάσεως, ἥτις ὑποθάλπεται πρὸς ἠθικὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ καταδικασθέντος, ὅταν οὗτος ἐκ τῆς ἰδίας ἐργασίας πορίζεται νέαν περιουσίαν, ἐνῷ ὁ ἀπεστερημένος τοιαύτης

---

(1) Merlin Rép. Mort civ. § 2. Toullier I. 226. Duranton 243. Guichard dr. civ. 321. Delvincourt I. σ. 24.

(2) Troplong Vente 175. Richelot I. σ. 169.

(3) Demolombe I. 208. Dalloz Dr. civ. 655 καὶ ἑπ.

(4) Troplong Donat. 514.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἱκανότητος προτιμᾷ τὴν ἀργίαν, ἥτις εἶναι ἡ μήτηρ πάσης κακίας. Ὅταν ἡ κοινωνία κηρύξῃ κατὰ τοῦ καταδικασθέντος ἀμείλικτον πόλεμον, δὲν εἶναι πλέον ἐνδεχόμενον νὰ μεταβληθῇ τὸ πρὸς αὐτὴν φρόνημα.

γ'. Τέλος διὰ τοῦ πολιτικοῦ θανάτου λύεται ὁ γάμος, οὐδὲ ἐπιτρέπεται νέος. Ἔνθα τὸ διαζύγιον ἀπαγορεύεται, ἡ διάταξις αὕτη ἐκρίθη ἀναγκαία πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἑτέρου συζύγου. Παρ' ἡμῖν ὅμως ἦτο περιττὴ ἡ ἐπέμβασις τοῦ νόμου πρὸς λύσιν τοῦ γάμου καὶ παρὰ γνώμην τοῦ ἔχοντος τοσαύτην ἀφοσίωσιν, ὥστε νὰ μὴ ἀπαρνηθῇ τὸν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, παρέχων εἰς αὐτὸν ἀνεκτίμητον παρηγορίαν καὶ διατηρῶν τὸ ἔναυσμα εὐγενῶν αἰσθημάτων, δι' ὧν καθαρίζεται ἡ καρδία τοῦ ἁμαρτήσαντος (1).

142. Ὁ πολιτικὸς θάνατος ἄρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς τελεσιδίκου ἀποφάσεως ἐπὶ τῶν δικασθέντων κατ' ἀντιμωλίαν (ποιν. Ν. ἄρθ. 7). Ἐπὶ φυγοδίκων ὅμως τ' ἀποτελέσματα τοῦ πολιτικοῦ θανάτου χωροῦσι μετὰ ὃ ἔτη, ἀφότου ἡ ἐρήμην ἀπόφασις ἐγένετο τελεσίδικος (ποιν. δικον. ἄρθ. 466. 468) Τοιαύτη λογίζεται ἡ ἐρήμην ἀπόφασις μὴ ἀνακοπεῖσα ἐντὸς ἓξ μηνῶν, ἀφ' ἧς τοιχοκολληθῇ ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ κατηγορουμένου καὶ ἐν τῇ καθέδρᾳ τῶν πλημμελειοδικῶν καὶ κακουργιοδικῶν, δημοσιευομένη συνάμα δι' ἑνὸς ἢ πλειόνων φύλλων.

Μέχρι παραγραφῆς τῆς ποινῆς ὁ καταδικασθεὶς ἐρήμην, ἐμφανιζόμενος ἢ συλληφθεὶς δικάζεται ἐκ νέου, ἀλλ' οἱαδήποτε εἶναι ἡ ἔκβασις τῆς νέας δίκης, ὁ πολιτικὸς θάνατος λογίζεται χωρήσας ἀπὸ τῆς τελεσιδικίας τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως (ποιν. δικον. ἄρθ. 470. 471). Εἴτε καταδικάζεται εἰς ἧττονα ποινήν, εἴτε ἀθῳοῦται, οὐχ ἧττον ἀπὸ τῆς νέας ἀποφάσεως παύουσι τ' ἀποτελέσματα τοῦ πολιτικοῦ θανάτου.

Διαρκούσης τῆς πενταετίας ὁ ἐρήμην καταδικασθεὶς λογίζεται

---

(1) Εἰς μάτην ὁ Ναπολέων ἐν τῇ συζητήσει τοῦ Κώδικος ἀποκρούων τὸν πολιτικὸν θάνατον παρέστησε τὴν σύζυγον τοῦ ὑποστάντος αὐτὸν λέγουσαν: Mieux eût valu lui ôter la vie ; du moins me serait-il permis de cherir sa mémoire ; mais vous ordonnez qu'il vivra et vous ne voulez pas que je le console. Conférences σ. 86—88.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄφαντος καὶ ὡς τοιούτου γίνεται ἡ διαχείρισις τῆς περιουσίας (ποιν. δικ. ἄρθ. 467).

Ἀνακληθείσης τῆς ἀποφάσεως μετὰ τὴν κατ' ἀντιμωλίαν δίκην, οἱ κληρονόμοι ἀποδίδουσι τὴν περιουσίαν εἰς ἣν εἶναι κατάστασιν, μὴ φέροντες ἐπομένως εὐθύνην λόγῳ ἐλαττώσεως.

Ἐν τούτοις ὁ γάμος αὐτοδικαίως λύεται παρελθούσης τῆς πενταετίας, οὐδὲ ἀναζῇ διὰ τῆς ἀνακλήσεως τῆς ἀποφάσεως. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐφάνη τοσοῦτον ἀπάνθρωπον, ὥστε τινὲς ἐδίδαξαν, ὅτι ἡ λύσις τοῦ γάμου ἐπέρχεται μετὰ τὴν παραγραφήν (1), ἀλλ' ἡ λύσις αὕτη ἀντίκειται εἰς τὸ ῥητὸν γράμμα τοῦ νόμου (2).

Μετὰ τὴν παραγραφήν, συμπληρουμένην μετὰ εἰκοσαετίαν, οὐδὲ κατ' ἀντιμωλίαν συζήτησις ἐπιτρέπεται πλέον, οὐδὲ τῆς ἀποφάσεως ἀνάκλησις (ποιν. δικ. ἄρθ. 470, 549, 550).

143. Ἐπὶ ὑποθέσει καταδίκης κατ' ἀντιμωλίαν εἰς δεσμὰ διὰ βίου, ἢ ἐρήμην μέν, ἀλλὰ μὴ ἀνακληθείσης, ἐρωτᾶται, ἂν ὑπάρχῃ τρόπος παύσεως τῶν συνεπειῶν τοῦ πολιτικοῦ θανάτου.

Κατὰ τὴν ποιν. δικονομίαν ἡ καταγνωσθεῖσα ποινὴ ἀναιρεῖται διὰ τοῦ θανάτου (ἄρθ. 548), ἀλλὰ τῆς διατάξεως ταύτης ἡ ἔννοια δὲν εἶναι, ὅτι παύουσι καὶ αἱ συνέπειαι τῆς ποινῆς, ἐξ ὧν εἶναι καὶ ὁ πολιτικὸς θάνατος (3).

Ὡσαύτως ἀναιρεῖται ἡ καταγνωσθεῖσα ποινὴ διὰ βασιλικῆς χάριτος (ἄρθ. 548). Μεγάλως φιλονεικεῖται, ἂν διὰ βασιλικῆς χάριτος ἀναιροῦνται αἱ συνέπειαι τῆς ποινῆς. Καθ' ἡμᾶς δὲν δύναται νὰ ἐγερθῇ τὸ ζήτημα, ἂν διὰ τῆς χάριτος πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς ἀναιρεῖται ἡ συνέπεια τοῦ πολιτικοῦ θανάτου, ὅστις κατὰ τὸν ποιν. ν. ἄρθ. 7 ἄρχεται ἀπ' αὐτῆς τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἀποφάσεως, ὥστε τὸ δόγμα τῶν παραδεχομένων, ὅτι δὲν χωρεῖ ὁ πολιτικὸς θάνατος, ὁσάκις τὸ διάταγμα προηγεῖται τῆς ἐκτελέσεως, δὲν εἶναι εἰς ἡμᾶς χρήσιμον (4).

(1) Duranton I. 253. 255.

(2) Richelot I.114. Valette sur Proudhon σ.477. Dalloz Dr. civ.709.

(3) Ἄπαξ εἶπεν ὁ Α.Π. 305 (1862), ὅτι ὁ πολιτ. θάνατος δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν συνεπειῶν πάσης ἐγκληματικῆς ποινῆς. Ἀλλὰ τί ἄλλο εἶναι, ἡ συνέπεια τῆς ποινῆς ἰσοβίων δεσμῶν, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἰδιαιτέρα ποινή;

(4) Merlin Rép. Mort civ. 1. art. 4. Guichard Dr. civ. 332. Dalloz Grâce 46 καὶ ἑπ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Παρ' ἡμῖν πρόκειται πάντοτε περὶ διατάγματος μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἀποφάσεως, δι' οὗ ἀπονέμεται πλήρης χάρις ἢ μειοῦται ἡ ποινή. Τινὲς ἀπήντησαν καταφατικῶς, στηριζόμενοι εἰς τὸ ὅτι αἱ συνέπειαι παύουσιν, ὅταν παύῃ ἡ αἰτία καὶ ὅτι τοιοῦτον ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν ἐν Γαλλίᾳ τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος (1).

Ἀλλ' ἀμέσως ἡ μείζων πρότασις ἀποδεικνύεται μὴ ἀκριβὴς ἐκ τῆς διατάξεως τῆς ποιν. δικονομίας, ὅταν αἱ καταγνωσθεῖσαι ποιναὶ ἀναιρῶνται διὰ παραγραφῆς, ὅτι καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν αὐτῆς διατηροῦνται τ' ἀποτελέσματα τῆς στερήσεως πολιτικῶν δικαιωμάτων (ἄρθ. 550 § 3).

Περὶ παύσεως τῶν ἀποτελεσμάτων εἷς καὶ μόνος τρόπος ὁρίζεται διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως, δι' ἣν ἀπαιτοῦνται ὅροι τινὲς καὶ διαγράφεται ἰδία διαδικασία (ἄρθ. 564). Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι διὰ μόνου βασιλ. διατάγματος περὶ χάριτος, δι' οὗ ἀφίεται τὸ ὑπόλοιπον τῆς ποινῆς, δὲν ἀναιροῦνται αἱ συνέπειαι αὐτῆς, οὐδὲ ὅταν ῥητῶς γίνεται μνεία τῆς ἀποκαταστάσεως ἐν τῷ διατάγματι (2). Τοῦτο ἐμφαίνεται ἐξ αὐτῶν τῶν διατάξεων τοῦ νόμου, διότι κατὰ μὲν τὴν ποιν. δικονομίαν (ἄρθ. 548 § 2) διὰ τῆς χάριτος ἀναιρεῖται ἡ καταγνωσθεῖσα ποινή, οὐδόλως δὲ γίνεται μνεία, ὅτι ἀναιροῦνται καὶ αἱ συνέπειαι αὐτῆς, κατὰ δὲ τὸ Σύνταγμα διὰ τοῦ ἄρθ. 39 ὁρίζεται, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ χαρίζῃ, μεταβάλλῃ καὶ ἐλαττόνῃ τὰς ποινάς, ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ ἡ ἐξάλειψις τῶν συνεπειῶν. Καὶ αὐτὴ γίνεται διὰ βασιλικοῦ διατάγματος, ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν πενταετίας ἀπὸ τῆς συμπληρώσεως, ἢ παραγραφῆς τῆς ποινῆς καὶ μετὰ προηγουμένην περὶ τοῦ παραδεκτοῦ ἀπόφασιν τοῦ ἀρμοδίου τῶν Ἐφετῶν δικαστηρίου.

Καὶ τοῦτο σημειωτέον, ὅτι διὰ τοῦ μετατρέποντος κεφαλικὴν

---

(1) Legraverend II. σ. 769. Toullier I. 241. Duranton I. 240. Richelot I. σ. 178. Merlin Rép. Mort civ. Quest. grâce.

(2) Avis du Conseil d' état 8. janv. 1823. Favard Rép. Rehabil. Chauveau et Hélie Theorie du code pén. 6'. ἔκδ. I. σ. 328. Carnot. Instr. crim. III. σ. 591. Demolombe I. 235. Valette sur Prudhon I. σ. 134. Dalloz grâce 51. Aubry et Rau § 83. ὑποσ. 6. Παπαρρηγ. Γεν. Ἀρχαὶ § 137. Τὸ ἐναντίον Α.Π. 50 (1861), 117 (1857), 112 (1862). Ἐν σιωπῇ τοῦ περὶ χάριτος διατάγματος δὲν ἀναιροῦνται αἱ συνέπειαι 36 (1850), πλὴν τοῦ πολιτ. θανάτου, ὅστις δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λοιπῶν συνεπειῶν 305 (1862).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποινὴν εἰς ἰσόβια δεσμὰ δικτάγματος δὲν ἐπακολουθεῖ πολιτικὸς θάνατος, ὅστις εἶναι συνέπεια μόνης δικαστικῆς ἀποφάσεως. δι' ἧς καταγινώσκονται ἰσόβια δεσμά (1).

144. Ἀλλὰ διὰ τοῦ ψηφίσματος 31 Ὀκτωβρίου 1862, ὡς εἴρηται, ὁ πολιτικὸς θάνατος κατηργήθη. ἀντικατασταθεὶς διὰ τῆς νομίμου ἀπαγορεύσεως, ἣν κατὰ τὸν ποιν. νόμον ἄρθ. 25, συνεπάγεται καὶ ἡ εἰς εἱρκτὴν ἢ εἰς πρόσκαιρα δεσμὰ καταδίκη, ἐφ' ὅσον χρόνον διαρκεῖ ἡ ποινή. Εἰς τὴν διάταξιν ταύτην ὑπήχθησαν καὶ οἱ διὰ προγενεστέρας τοῦ ψηφίσματος εἰς θάνατον ἢ εἰς ἰσόβια δεσμὰ καταδικασθέντες, ἀλλ' ἄνευ βλάβης τῶν παρὰ τρίτων ἀποκτηθέντων δικαιωμάτων. Ὅθεν ἐπελθούσης αὐτοδικαίως τῆς λύσεως τοῦ γάμου, τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς δὲν μεταβάλλονται (2).

Συνέπεια τῆς νομίμου ἀπαγορεύσεως εἶναι, ὅτι ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ ποινή, ὁ καταδικασθεὶς στερεῖται τῆς διαχειρίσεως τῆς περιουσίας, διατελῶν ὑπὸ ἐπιτροπείαν κατὰ τὸν νόμον 17 Αὐγ. 1861. ἄρθ. 134.

Ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ ποινή, οὐδὲν δύναται ὁ ἐπίτροπος νὰ παρέχῃ εἰς τὸν ἔνοχον ἐκ τῆς περιουσίας αὐτοῦ (ποιν. ν. ἄρθ. 26).

Ἀφ' ὅ,τι κερδαίνει ἐργαζόμενος ἐντὸς τῆς φυλακῆς περιπλέον τῆς εἰς αὐτὸν ἐπιβληθείσης ἐργασίας, τὸ μὲν ἓν τέταρτον λαμβάνει ἀμέσως πρὸς ἰδίαν χρῆσιν κατὰ τὰς περὶ φυλακῶν διατάξεις, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐναποταμιεύεται μέχρι τῆς ἀπολύσεως, ἢ ἐὰν ἀποθάνῃ ἐν τῷ μεταξύ, ἀποδίδεται εἰς τοὺς κληρονόμους (ποιν. ν. ἄρθ. 27). Ἐν τῇ διατάξει ταύτῃ δὲν γίνεται λόγος περὶ τῶν καταδικασθέντων εἰς ἰσόβια δεσμά, ἀλλ' ἔπεται ἀναγκαίως, ἀφότου ἀφωμοιώθησαν πρὸς τοὺς καταδικασθέντας εἰς πρόσκαιρα δεσμὰ ἢ εἰς εἱρκτήν, ὅτι εἰς τὰ αὐτὰ ὑπάγονται.

145. Αἱ συνέπειαι τῆς νομίμου ἀπαγορεύσεως ἄρχονται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς τελεσιδίκου ἀποφάσεως διὰ τοὺς κατ' ἀντιμωλίαν καταδικασθέντας.

Οἱ καταδικασθέντες ἐρήμην ἔχουσι δικαίωμα ἀνακοπῆς ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἀποφάσεως, καθ' ὃν ὁρίζεται τρό-

(1) Legraverend II. σ. 752.
(2) Α.Π. ποιν. ἀπόφ. 13 (1866).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

που ἐν τῷ νόμῳ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἑξάμηνον προθεσμίαν, μέχρι τῆς παραγραφῆς τῆς ἀποφάσεως, δικάζονται κατ' ἀντιμωλίαν, ἐὰν ἑκουσίως ἐμφανισθῶσιν, ἢ συλληφθῶσιν (ποιν. δικον. ἄρθ. 470).

Ἐν τούτοις, ὁ ἐρήμην καταδικασθεὶς θεωρεῖται ὡς ἄφαντος καὶ ὡς τοιούτου γίνεται ἡ διαχείρισις τῆς περιουσίας. Μετὰ παρέλευσιν πέντε ἐτῶν ἀφ' ἧς ἡμέρας ἡ ἐρήμην ἀπόφασις κατέστη τελεσίδικος ἡ περιουσία παραδίδεται ἐπὶ ἐγγυήσει εἰς τοὺς κληρονόμους πρὸς ἐπικαρπίαν. Μετὰ παρέλευσιν ἔτι δέκα ἐτῶν δίδεται εἰς αὐτοὺς ἄνευ ἐγγυήσεως ὡς ἰδιοκτησία, ἐπιφυλαττομένων τῶν περὶ ἀφάντων ὁρισμῶν τοῦ πολιτικοῦ δικαίου (ποιν. δικ. ἄρθ. 467). οἵτινες εἰσέτι παρ' ἡμῖν δὲν εἰσήχθησαν.

Ἐνῷ ἡ περιουσία διατελεῖ ὑπὸ διαχείρισιν, οἱ ἐνδεεῖς γονεῖς τοῦ ἀπόντος, ἡ περιλιπομένη σύζυγος καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ δικαιοῦνται εἰς διατροφὴν (ἄρθ. 469).

Ἐὰν ὁ ἐρήμην δικασθεὶς μετὰ τὴν κατ' ἀντιμωλίαν συζήτησιν καταδικασθῇ εἰς ἥττονα ποινήν, ἢ ἐντελῶς ἀθωωθῇ, αἱ προκύψασαι συνέπειαι λόγῳ τῆς διαχειρίσεως διατηροῦσι τὸ κῦρος αὐτῶν διὰ τὸ παρελθόν, ὁ δὲ ἀπαλλαχθεὶς τῆς νομίμου ἀπαγορεύσεως ἀναλαμβάνει τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας (ἄρθ. 471). Καθ' ἣν δὲ περίπτωσιν παρεχωρήθη εἰς τοὺς κληρονόμους ἡ κυριότης, ἀναλαμβάνει τὴν περιουσίαν ὁ αὐτὸς ἐν ᾗ σώζεται καταστάσει ἐν τῇ κατοχῇ τῶν κληρονόμων.

Περὶ ἄλλων στερήσεων δικαιωμάτων, ἃς συνεπάγονται αἱ καταγνωσθεῖσαι ποιναὶ κατὰ τὰ ἄρθ. 21—23 τοῦ ποιν. νόμου, δὲν γίνεται λόγος ἐνταῦθα, διότι δὲν ἀνάγονται καθαυτὸ εἰς τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον.

146. Τὸ μόνον ἀληθὲς τέλος τῶν δικαιωμάτων εἶναι ὁ φυσικὸς θάνατος. Περὶ τῶν συνεπειῶν αὐτοῦ γενήσεται λόγος ἐν οἰκείῳ τόπῳ καὶ ἰδίως ἐν τῇ περὶ κληρονομίας πραγματείᾳ.

Ἐνίοτε ὅμως τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι δυσαπόδεικτον. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ παράγων δικαίωμα ἐκ τῆς ἀποβιώσεως ἄλλου δὲν εἶναι δεκτός, μεχρισοῦ προσαγάγῃ τὴν ἀπόδειξιν αὐτῆς, τὰ δὲ τεκμήρια δὲν ἀρκοῦσι (1). Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον χρεωστεῖ τὴν ἀπόδειξιν τῆς

(1) L. 19. de adquir. hered. (29. 2). ΑΕ'. ιδ'. 16. L. 4. C. de postlim. (8. 51)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζωῆς ὁ ἐπικαλούμενος αὐτὴν, οὐδὲ τεκμαίρεταί τις ζῶν μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου (1).

Ὅπως πρέπει ν' ἀποδεικνύῃ τὴν ἀποβίωσιν ὁ ἐπικαλούμενος αὐτὴν, οὕτω ὀφείλει ν' ἀποδεικνύῃ καὶ τὸν χρόνον ὅτε ἐγένετο, ἅμα ἐκ τούτου ἕπεται δικαίωμα.

Κατὰ γενικὸν κανόνα, ὅτε δύω τινὲς συναπωλέσθησαν, δὲν δύναται δὲ ν' ἀποδειχθῇ, τίς προαπεβίωσε, τεκμαίρεται τὸ σύγχρονον τῆς ἀποβιώσεως (2).

Κατ' ἐξαίρεσιν, ὅτε συναπωλέσθησαν τέκνον καὶ γονεὺς, τεκμαίρεται, ὅτι τελευταῖον ἀπεβίωσε τὸ τέκνον, ἔφηβον ὄν, τὸ δὲ ἄνηβον ὅτι ἀπεβίωσε πρῶτον (3). Ὁ λόγος τούτου εἶναι βεβαίως, διότι ὁ ἔφηβος τεκμαίρεται ἀκμαιότερος. Δὲν ἕπεται ὅμως ὡς ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἐπέκτασις τοῦ τεκμηρίου ἐν πάσῃ περιπτώσει, καθ' ἣν συναπόλλυται ἔφηβος μετὰ πρεσβυτέρου, διότι ἡ ἐξαίρεσις εἶναι εἰδικὴ καὶ ἀφορᾷ μόνην τὴν περίπτωσιν βιαίου θανάτου τέκνου καὶ γονέως, οἷον ἐν ναυαγίῳ, πυρκαϊᾷ, κτλ. (2).

Καὶ αὐτὴ ἡ ἐξαίρεσις ἀργεῖ εἰς δύω περιπτώσεις.

α'. Ἐπὶ ἀποκαταστάσεως (fideicommissum), ἐπιβληθείσης εἰς τὸν κληρονόμον ὑπὸ τὸν ὅρον, ἐὰν ἀποθάνῃ ἄτεκνος, δὲν τεκμαίρεται ὁ υἱὸς ἀποβιώσας μετὰ τὸν πατέρα, μεθ' οὗ συναπωλέσθη, ὡς πληρωθέντος τοῦ ὅρου (5). Ἐν γένει ὁ νόμος εἶναι εὐνοϊκὸς ὑπὲρ τῆς τηρήσεως τῶν ἀποκαταστάσεων.

β'. Ὅταν ἀπελεύθερος συναπόλλυται μετὰ τοῦ υἱοῦ, ἔστω ἐφήβου, τεκμαίρονται συντελευτήσαντες καὶ ἐνταῦθα πρὸς χάριν τοῦ ἀπελευθερώσαντος, ὅπως μὴ στερηθῇ τῶν κληρονομικῶν δικαιωμάτων, ἐὰν ὁ υἱὸς ἐπιζήσῃ (6).

---

(1) Cropp und Heise jur. Abhandl. II. 3.

(2) L. 18. pr. de reb. dub. (34. 5). ΜΔ'. ιη'. 17. Τούτου ἐφαρμογὴ ἐν L. 9. pr. § 3. L. 16. 17. αὐτ. L. 31. ad SC. Treb. (36. 1). L. 32. § 14. de don. int. vir (24. 1). Λ'. α'. 30. L. 26. de mort. c. don. (39. 6). ΜΖ'. γ'. 26.

(3) L. 9. § 4. L. 22. 23. de reb. dub. (34. 5). ΜΔ'. ιη'. 21. 22. L. 26. pr. de pact. dotal. (23. 4). ΚΘ'. ε'. 24. Ἐν L. 9. § 1. de reb. dub. (34. 5). πρόκειται περὶ υἱοῦ στρατιώτου, ἄρα ἐφήβου.

(4) Savigny Syst. I. § 63. Vangerow I. § 33. Ἀντιφρονεῖ Mühlenbruch Arch. IV. 27. (5) L. 17. § 7. ad. SC. Treb. (36. 1).

(6) L. 9. § 2 de reb dub. (34. 5). Hoc enim reverentia patronatus suggerente dicimus.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

147. Ἐν περιπτώσει ἀπουσίας τινός, περὶ οὗ δὲν ὑπάρχουσιν εἰδήσεις, ὅπερ ὀνομάζομεν ἀφάνειαν, ἐν τῷ ῥωμ. δικαίῳ μόνη πρόνοια γίνεται διὰ διορισμοῦ κηδεμόνος (curator absentis), πρὸς φύλαξιν τῆς περιουσίας καὶ παράστασιν ἐπὶ δικαστηρίου, ὅστις ὀφείλει ἀσφάλειαν (1).

Ὅπως μὴ μένῃ ἀβεβαία ἡ κατάστασις αὕτη πρὸς βλάβην τῶν κληρονόμων, οἱ νεώτεροι ἐδέχθησαν, ὅτι κηρύττεται ἡ ἀφάνεια μετὰ τὸ ἑβδομηκοστὸν ἔτος, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον ἐν ψαλμῷ 89 στίχ. 10· « αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη, ἐὰν » δὲ ἐν δυναστείαις, ὀγδοήκοντα ἔτη. » Περὶ μακρᾶς ἡλικίας κατ' ἄλλους λόγους γίνεται μνεία ἐν ῥωμ. δικαίῳ, οἷον περὶ ὑπολογισμοῦ ἐπικαρπίας κατὰ τὸν φαλκίδιον νόμον (2), ὅτι ἀπὸ τοῦ ἑξηκοστοῦ ἔτους ὑπολογίζονται μόνα πέντε ὡς πιθανά, ἢ ὅτι ἡ μακροτέρα διάρκεια τοῦ βίου δύναται νὰ εἶναι μέχρις ἑκατὸν ἐτῶν (3). Ἀμφισβητησίμου μάλιστα κηρυττομένης τῆς ἀφανείας, ἡ κληρονομία ἐπάγεται ἀφότου ἐξέλιπον αἱ εἰδήσεις (successio ex tunc). Ἀλλ' ἡ εἰδικὴ διάταξις περὶ αἰχμαλώτων τοῦ ῥωμ. δικαίου, ὅτι λογίζονται ἅμα τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελευτήσαντες πρὸς διατήρησιν τῆς διαθήκης αὐτῶν (4), δὲν εἶναι ἐπιδεκτικὴ ἐπεκτάσεως.

Παρ' ἡμῖν ἐκανονίσθη μὲν ἡ διαδικασία, καθ' ἣν γίνεται ἐγκατάστασις εἰς τὴν προσωρινὴν διακατοχὴν περιουσίας ἀπόντος (πολ. δικον. ἄρθ. 640 § 4), δὲν ὡρίσθη ὅμως ὑπὸ τοῦ νόμου, πότε ὑπάρχει περίπτωσις ἀφανείας. Αἱ περὶ ἀφάντων ὑποτιθέμεναι διατάξεις ἐφηρμόσθησαν, ὡς εἴρηται (§ 145), ἐπὶ τῶν ἐρήμην καταδικασθέντων εἰς ἐγκληματικὴν ποινήν (ποιν. δικον. ἄρθ. 467).

Μεχρισοῦ ταῦτα ῥυθμισθῶσιν, οὐδὲν ἄλλο ἐπιτρέπεται, ἢ ὁ διορισμὸς κηδεμόνος τοῦ ἀφάντου, πρὸς φύλαξιν τῆς περιουσίας καὶ παράστασιν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου. Ὁ κηδεμὼν οὗτος θέλει παρέξει τὴν διατροφὴν πρὸς ἐκείνους, πρὸς οὓς εἶναι ὑπόχρεως νὰ παρέξῃ αὐτὴν ὁ ἄφαντος.

(1) L. 22. § 1. de reb. auct. jud. (42. 5). Θ'. ξ'. 22. L. 3. C. de postl. rev. (8. 50).

(2) L. 68. ad L. falc. (35. 2). ΜΑ'. α'. 67.

(3) L. 56. de usufr. (7. 1).

(4) L. 10. pr. de capt. (49. 1). Ὅρα § 134. Vangerow I. § 33. Savigny Syst. II. § 63.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

Εἰς τοὺς καταλιπόντας ἐντολοδόχους δὲν δίδεται κηδεμών, διότι ἡ ἀπουσία δὲν εἶναι ἀνικανότης (1). Ἐνδεχόμενον ὅμως, ὅτι ἡ ἐντολὴ δὲν εἶναι ἀρκοῦσα, ὡς περιωρισμένη, ὅτε δὲν ἐκλείπει ἡ ἀνάγκη διορισμοῦ κηδεμόνος.

ΤΜΗΜΑ Ε'.

Περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων.

Α'.

Περὶ συντάξεως τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων.

Περιληψις.

148. Σκοπὸς τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων.
149. Διττὸν σύστημα ἀκριβοῦς τηρήσεως, ἢ ἐλλιποῦς, καθ' ἣν εἶναι δεκτὰ καὶ ἄλλα μέσα ἀποδείξεως.
150. Τὶ πιστοποιεῖται διὰ τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων.
151. Περὶ ληξιάρχων.
152. Ἐπικουρία τῶν ἱερέων κατὰ τὸ ἐν Ἑπτανήσῳ διατηρούμενον σύστημα.
153. Περὶ τῶν ἐκπληρούντων ἔργα ληξιάρχου.
154. Ἐν περιπτώσει κωλύματος ἀναπλήρωσις.
155 Ἐλλείποντος, ἐξαιρουμένου, ἢ κωλυομένου τοῦ ληξιάρχου τὶ γίνεται.
156. Περὶ μαρτύρων καὶ διερμηνέως.
157. Ἡ δήλωσις ἐπιτρέπεται καὶ δι' εἰδικοῦ πληρεξουσίου.
158. Περὶ πειθαρχικῶν καὶ ἄλλων ποινῶν.
159. Περὶ τῶν ἐνιαυσίων ληξιαρχικῶν βιβλίων καὶ τῶν συμπληρωτικῶν.
160. Ἀποπεράτωσις πρόωρος τῶν βιβλίων ἕνεκα διαδικασίας πλαστογραφίας.
161. Ἡ δαπάνη βαρύνει τοὺς οἰκείους δήμους, διὰ δὲ τὸ ἐξωτερικὸν τὸ οἰκεῖον ὑπουργεῖον.
162. Ἀπαραίτητον περιεχόμενον ἑκάστης ληξιαρχικῆς πράξεως.
163. Καταχώρισις σημειώσεων.
164. Περὶ ληξιαρχικῶν βιβλίων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.
165. Δημοσιότης τῶν βιβλίων καὶ ἀντίγραφα.
166. Εὐθύνη φυλάξεως τῶν βιβλίων.

---

(1) L. 13. pr. ex. quib. caus. maj. (4. 6). Γ'. λε'. 14. Rudorff Vormundsch. I. § 19.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

148. Ἡ κατάστασις τοῦ προσώπου καὶ ἄλλα δικαιώματα συνάγονται ἐξ ὡρισμένων γεγονότων, ἰδίως ἐκ τῆς γεννήσεως, ἐκ τῆς ὑπάρξεως νομίμου γάμου τῶν γονέων, ἢ ἐκ τῆς τελευτῆς ἄλλων. Τὰ γεγονότα ταῦτα χρήζουσιν ἀποδείξεως, ἐὰν δὲ δὲν γίνῃ πρόνοια ἀμέσου καὶ προσηκούσης βεβαιώσεως αὐτῶν, καθίστανται δυσαπόδεικτα, ὅτε μετὰ καιρὸν ἀναφύεται ἀμφισβήτησις.

Τὴν πρόνοιαν ταύτην τῆς πιστοποιήσεως ἀναλαμβάνει ἡ πολιτεία, ἐπίσης ἐνδιαφερομένη, καθόσον ἐν πλείστοις εἶναι ἀπαραίτητος ὁ ἔλεγχος τῶν προσόντων τοῦ πολίτου, διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῶν δημοσίων βαρῶν, οἷον τῆς στρατολογίας, ἢ τὴν ἄσκησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου.

Διὰ τῆς ὑπὸ τῆς πολιτείας γενομένης πιστοποιήσεως αὕτη καθίσταται ἀσφαλής, παρέχουσα ἀμέσως πίστιν δημοσίου ἐγγράφου, τοῖς πᾶσι προσιτοῦ, ὥστε ἄλλη ἀπόδειξις οὐδὲ ἐπιτρέπεται, οὐδὲ εἶναι ἀναγκαία.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων, ἀλλ' ὅπως ἐκπληρωθῇ προσηκόντως, ἀπαιτεῖται μεγάλη φροντὶς καὶ σύντονος ἐπιτήρησις.

Ἅμα εἶναι παραλείψεις ἐνδεχόμεναι, ἐκ μόνων τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων δὲν παράγεται ἡ ἀπόδειξις, ἡ δὲ ἀξία τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων ἐκπίπτει, ὡς ἐπικουρικῶν καὶ τυχαίων.

149. Ἐντεῦθεν ἔπονται δύω συστήματα περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων.

Ὅπου ἐπικρατεῖ ἀκριβὴς τάξις, ἐκ μόνων τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων ἀποδεικνύονται τὰ εἰς αὐτὰς ἀναγόμενα γεγονότα, οὐδεμία δὲ ἄλλη ἀπόδειξις εἶναι δεκτή, πλὴν ὅτε δὲν συνετάχθη *βιβλίον* ληξιαρχικῶν πράξεων, ἢ τὸ συνταχθὲν ἀπωλέσθη (Γαλλ. Κ. ἄρθ. 46).

Κατὰ τὸ ἄλλο σύστημα, ὅπου ἡ πολιτεία δὲν ἐγγυᾶται τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῆς ληξιαρχικῆς ὑπηρεσίας, ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐπιτρέπεται κοινὴ ἀπόδειξις, διότι ἡ παράλειψις εἶναι ἐνδεχομένη.

Ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ βάσει κατηρτίσθη ὁ ἡμέτερος νόμος 28 Ὀκτωβρίου 1856, ὡς ἐμφαίνεται ἐν ἄρθ. 61, ὅτι « ἐὰν γέν-» νησις, γάμος, ἢ ἀποβίωσις δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ διὰ ληξιαρ-» χικῶν βιβλίων, τὸ παραδεκτὸν ἄλλων ἀποδεικτικῶν μέσων καὶ » ἰδίως τῶν μαρτύρων, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου. »

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πέρσους

Ειναι πρόδηλον, ὅτι τὸ δικαστήριον οὐδέποτε δύναται ν' ἀρνηθῇ τὰ κοινὰ τῆς ἀποδείξεως μέσα, ἐνόσῳ ὑπάρχει βέβαιον, ὅτι τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία εἶναι ἀτελῆ, διότι παραλείπεται ἡ σύνταξις ληξιαρχικῶν πράξεων. Καὶ κατ' αὐτὸ τὸ αὐστηρὸν σύστημα τοῦ γαλλ. Κώδικος δὲν ἀμφισβητεῖται, ὅτι τὸ αὐτὸ εἶναι ἡ μὴ ὕπαρξις βιβλίων, ἢ ἡ ἄτακτος αὐτῶν σύνταξις, ἕνεκα παραλείψεως τῶν πλείστων πράξεων, ἢ διότι ἡ σύνταξις γίνεται ἐκ μνήμης (1).

150. Τρία κυρίως γεγονότα πιστοποιοῦνται διὰ τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων, ἡ γέννησις, ὁ γάμος καὶ ἡ ἀποβίωσις. Ἀλλὰ λόγῳ τῆς πρὸς ταῦτα σχέσεως παρεδέχθη ὁ νόμος τὴν πιστοποίησιν καὶ ἑτέρων τινῶν, τῶν ἑξῆς:

α'. τῆς μεταβολῆς τοῦ ὀνόματος (ἄρθρ. 86)

β'. τῆς ἀναγνωρίσεως νόθου τέκνου (ἄρθρ. 89)

γ'. τῆς υἱοθεσίας (ἄρθρ. 88)

δ'. τῆς διαζεύξεως (ἄρθρ. 89)

ε'. τῆς διορθώσεως ληξιαρχικῆς πράξεως δι' ἀποφάσεως δικαστικῆς (Πολ. δικον. ἄρθρ. 694).

Περὶ ἄλλων δὲν λέγουσιν οἱ νόμοι, οὐδὲ δύναται νὰ εἶναι δεκτὴ ἡ καταχώρισις πάσης ὕλης ἐν ταῖς ληξιαρχικοῖς βιβλίοις, εἴτε ὅπως μὴ αὐξάνῃ ὑπερμέτρως ὁ ὄγκος, εἴτε διότι οὐδεμίαν ἔχει συνέπειαν ἡ καταχώρισις πραγμάτων ἀλλοτρίων. Οὕτω ἡ χειραφεσία, ἡ ἀπαγόρευσις, ὁ διορισμὸς ἀντιλήπτορος, ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τραπέζης καὶ κοίτης δὲν πιστοποιοῦνται διὰ τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων.

151. Τριῶν εἰδῶν πρόσωπα συμπράττουσιν εἰς κατάρτισιν ληξιαρχικῆς πράξεως, ὁ ληξίαρχος, οἱ μάρτυρες καὶ οἱ δηλοῦντες ἢ ἐνδιαφερόμενοι.

Ἀπανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ὁ κλῆρος ἐξετέλει ἄλλοτε τὸ ἔργον τοῦ ληξιάρχου, πρὸ πάντων ὡς ἐκπληρῶν συνάμα θρησκευτικὰ καθήκοντα κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὸν θάνατον.

Ἀφότου ὅμως ἐχωρίσθησαν τὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας ἀκριβέστερον, διὰ πολλοὺς λόγους ἐλογίσθη ὁ κλῆρος ἀκατάλληλος. Πρὸ πάντων διότι αἱ πιστοποιήσεις αὐτοῦ δὲν γίνονται κατὰ τοὺς τύπους τῶν δημοσίων ἐγγράφων καὶ δὲν ὑποβάλλεται οὗτος εἰς τοὺς κα-

(1) Demolombe I. 322.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νωνισμούς, οὓς ἡ πολιτεία κρίνει ἀναγκαίους πρὸς ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν νόμων. Ἔχων ἴδιον ἔργον ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὁ κλῆρος, δὲν εἶναι ὄργανον τῆς πολιτείας, οὐδὲ παραδέχεται ἐντολήν, καὶ τὴν δέουσαν ἐπιτήρησιν. Προσέτι ἅπαντες ἐν τῇ πολιτείᾳ δὲν ὑπάγονται εἰς τὸν αὐτὸν κλῆρον, ὥστε δι' ἕκαστον θρήσκευμα ἀπαιτοῦνται ἰδιαίτερα βιβλία, ἃ ἐνίοτε γεννῶνται συγκρούσεις δυσάρεστοι, οὕτω δὲ ἐκλείπει ἐξ ἀρχῆς ἡ ἑνότης καὶ ἡ βεβαιότης, ὅτι δὲν ὑπάρχουσι χάσματα. Ἀλλ' ἐνίοτε προστίθεται καὶ τὸ ἐπιβλαβές, ὅτι ὁ κλῆρος παραγνωρίζων ὅτι κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην εἶναι ἁπλοῦς θεματοφύλαξ, διώκει ἰδίους σκοπούς. Αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ πιστοποίησις δὲν εἶναι πρᾶξις θρησκευτική, ὥστε δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀναμίξις τοῦ κλήρου, ἀλλ' ἁπλῶς ὡς ἐπίκουρος ἀναφαίνεται λόγῳ τῶν θρησκευτικῶν πράξεων τῶν τελουμένων εἰς τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς γίνεται ἡ πιστοποίησις. Ἰδίως αἱ γεννήσεις δὲν πιστοποιοῦνται δι' αὐτοῦ ἐγκαίρως, ἀλλὰ κατὰ τὴν βάπτισιν, ἥτις πολλάκις βραδύνει, ὥστε μᾶλλον αὐτὴ πιστοποιεῖται. Ἐὰν ἡ πολιτεία εὐμοιρῇ καταλλήλων ὀργάνων, δὲν χρήζει ἐπικούρων.

Τούτῳ τῷ λόγῳ κατὰ μίμησιν τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν ὁ ἡμέτερος νομοθέτης διά τε τοῦ νόμου 20 Ὀκτωβρίου 1836 καὶ διὰ τοῦ νεωτέρου 29 Ὀκτωβρίου 1856 ἀνέθεσε τὰ ληξιαρχικὰ καθήκοντα εἰς τοὺς δημάρχους καὶ τοὺς εἰδικοὺς παρέδρους. Ἀμφότεροι οἱ μνησθέντες νόμοι ἐντούτοις δὲν ἐτελεσφόρησαν.

Ἡ αἰτία ἀποδίδεται ἐν μέρει εἰς τὴν ἀπειρίαν καὶ ἀδράνειαν τῶν ἡμετέρων ληξιάρχων, κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμως εἰς τὴν ἀκηδείαν τῶν ἐνδιαφερομένων. Κατὰ πολὺ συντελεῖ ἡ ἀραιότης τοῦ πληθυσμοῦ ἔξω τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων. Οἱ μακρὰν τοῦ ληξιάρχου διατελοῦντες δὲν προσέρχονται, καὶ τὸ πρᾶγμα καὶ τὸν σκοπὸν ἀγνοοῦντες. Ἐν ταῖς πόλεσι πάλιν, καθόσον ὁ γάμος παρ' ἡμῖν δὲν τελεῖται διὰ τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως, ὡς ἐν ταῖς χώραις, ὅπου τὸ σύστημα εὐδοκιμεῖ, ἤδη δὲ καὶ ἐν Γερμανίᾳ, ἀλλ' ἁπλῶς πιστοποιεῖται, ἐκλείπει τὸ ἀπαραίτητον καὶ ἡ συνοικείωσις μετὰ τοῦ θεσμοῦ τούτου.

152. Ὡς κατ' ἀνάγκην θεραπεία προτείνεται μικτὸν σύστημα, καθ' ὃ ὁ κλῆρος ἐπικουρικῶς ἐκπληροῖ ἔργα ληξιάρχου, διότι τελῶν θρησκευτικὰ καθήκοντα κατὰ τὴν περίστασιν γεννήσεων, γάμων καὶ

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θανάτου, συνάμα ἐνεργεῖ καὶ τὴν πιστοποίησιν αὐτῶν. Τοῦτο ἐκανονίσθη ἐν Ἑπτανήσῳ πρὸ τῆς ἑνώσεως διὰ τῆς ΜΓ'. πράξεως τοῦ Ζ'. Κοινοβουλίου, δι' ἧς ἐτάχθησαν ὑπὸ ἕνα ληξίαρχον καθ' ἑκάστην νῆσον οἱ λειτουργοὶ τῶν διαφόρων θρησκειῶν, τῶν ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ πρεσβευομένων. Οὗτοι λαμβάνοντες ἔντυπα σχέδια ληξιαρχικῶν πράξεων συμπληροῦσιν αὐτὰ πρὸς πιστοποίησιν γεννήσεων, γάμων καὶ ἀποβιώσεων. Τὰς πιστοποιήσεις ταύτας μεταγράφουσιν εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία οἱ ληξίαρχοι, ἅτινα κρατοῦσι διπλᾶ, διότι κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους τὸ μὲν κατατίθεται ἐν τῷ ἐπιχωρίῳ χαρτοφυλακείῳ, τὸ δὲ ἐν τῷ γραφείῳ τῶν Πρωτοδικῶν (1).

Διὰ τοῦ νόμου τῆς ἀφομοιώσεως ΡΝ'. 20 Ἰανουαρίου 1866 ἄρθ. 3 τὸ σύστημα τοῦτο διετηρήθη ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις.

153. Κατὰ τὸν ἡμέτερον ν. ἄρθ. 30 ληξίαρχοι εἶναι:

α'. Ὁ δήμαρχος καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν τοῦ δήμου, ἐξαιρουμένων τῶν ἐχόντων εἰδικὸν πάρεδρον χωρίων.

β'. Ὁ εἰδικὸς πάρεδρος ἐν τοῖς χωρίοις, ἐν οἷς ὑπάρχει τοιοῦτος.

Ἐὰν ὅμως εἴτε ὁ δήμαρχος, εἴτε ὁ εἰδικὸς πάρεδρος εἶναι ἀγράμματος, διορίζεται ἄλλος ληξίαρχος διὰ διατάγματος ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργοῦ.

Λόγῳ τοῦ μεγέθους τῆς περιφερείας δύναται νὰ διορισθῇ καὶ ἕτερος ληξίαρχος.

Ἐν γένει τὸ ἔργον ληξιάρχου δὲν εἶναι ἐπιζήτητον διὰ τὸ γλίσχρον τοῦ μισθοῦ, ἐνῷ ἐπίκεινται πειθαρχικαὶ ποιναὶ παντοῖαι.

Περὶ τοῦ ἐκπληροῦντος ἔργα ληξιάρχου ἐν θαλασσοπορίᾳ καὶ ἐν λοιμοκαθαρτηρίοις ῥηθήσεται ἐν οἰκείῳ τόπῳ, ὡς καὶ περὶ τῶν ἐκπληρούντων τὰ ἔργα ταῦτα ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

154. Ὁσάκις ἐλλείπει, ἐξαιρεῖται, ἢ κωλύεται ὁ δήμαρχος, ἀντ' αὐτοῦ ἐκτελεῖ τὰ τοῦ ληξιάρχου ὁ νόμιμος ἀναπληρωτὴς αὐτοῦ ὡς δημάρχου (ἄρθ. 31).

Ἀντὶ τοῦ εἰδικοῦ παρέδρου ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει ἡ κυβέρνησις διορίζει ἀναπληρωτικὸν ληξίαρχον (αὐτόθι).

---

(1) Ὁ κ. Α. Μανσόλας ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ εἰς τὴν στατιστικὴν τῆς Ἑλλάδος (22 Ἀπριλ. 1869) ὡς καὶ ἐν τῇ διὰ τὸ ἔτος 1866 ἐκθέσει ἐζήτησε τὴν ἐπικουρικὴν τῶν ἱερέων σύμπραξιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐνδέχεται ὅμως νὰ μὴ ὑπάρχῃ ληξίαρχος ἢ ἀναπληρωτὴς ἐντὸς περιφερείας τινός, ἐνῷ αἱ ληξιαρχικαὶ πράξεις δὲν ἐπιδέχονται μακρὰν ἀναβολήν. Ὅπως μὴ παραλειφθῇ ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις, διατάττει ὁ νόμος νὰ προσέλθωσιν οἱ δηλώσοντες εἰς τὸν πλησιέστερον ληξίαρχον, ὅστις μνημονεύων τὴν αἰτίαν, ἐνεργεῖ τὴν ληξιαρχικὴν πρᾶξιν (αὐτ.)

Ἐντεῦθεν συνάγεται, ὅτι ἡ ἁρμοδιότης ἑκάστου ληξιάρχου περιορίζεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιφερείας, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ πιστοποιεῖ ὁ ληξίαρχος καὶ τὰ ἐν τῇ πλησιεστέρᾳ περιφερείᾳ συμβαίνοντα, ἐὰν αὐτόθι δὲν ὑπάρχῃ τοιοῦτος (ἄρθ. 32).

Ἐκ τῶν εἰδικῶν διατάξεων ἐξάγεται, κατὰ τίνα τρόπον κανονίζεται ἡ ἁρμοδιότης, ὡς ἐκ τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ συμβαινόντων, οἷον ἡ μὲν γέννησις δηλοῦται εἰς τὸν ληξίαρχον τοῦ τόπου, ἔνθα ἐγένετο (ἄρθ. 62), ὁ δὲ γάμος, ἔνθα ἐτελέσθη (ἄρθ. 74), καὶ ἡ ἀποβίωσις, ἔνθα ἐδόθη ἡ ἄδεια ἐνταφιάσεως (ἄρθ. 77). Περὶ τῶν λοιπῶν εἰδικῶν πράξεων ὁρίζουσι τὰ ἄρθ. 86—89.

Σημειωτέον ὅτι πρὸς τὸν πλησιέστερον ληξίαρχον γίνεται προσφυγὴ καὶ ὅταν ἐξαιρῆται ὁ ἁρμόδιος, μὴ ὑπάρχοντος ἀναπληρωτοῦ, ἢ ἐξαιρουμένου καὶ τούτου, διότι ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ἐνεργήσῃ δὲν ὑπάρχει.

Ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου νόμου ἐκανονίσθησαν οἱ λόγοι ἐξαιρέσεως τοῦ ληξιάρχου, ὧν ἕνεκα δὲν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ, δηλ. ὁσάκις ἡ πρᾶξις ἀφορᾷ ἑαυτόν, τὴν σύζυγον, τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας, ἢ ἐκ πλαγίου τοὺς συγγενεῖς ἢ ἀγχιστεῖς αὐτοῦ μέχρι δευτέρου βαθμοῦ (ἄρθ. 45).

156. Πλὴν τοῦ ληξιάρχου ἐπὶ ἑκάστης ληξιαρχικῆς πράξεως ἀπαραίτητοι εἶναι μάρτυρες, δύω κατὰ γενικὸν κανόνα, πλὴν ὅταν ὁ νόμος ἀναφέρῃ ῥητὴν ἐξαίρεσιν.

Οἱ προσλαμβανόμενοι μάρτυρες πρέπει νὰ εἶναι ἄρρενες, ἐνήλικοι, πολῖται Ἕλληνες. Λόγῳ συγγενείας δὲν ἐξαιροῦνται οἱ μάρτυρες, ἐκλεγόμενοι, εἴτε παρὰ τοῦ ἐνδιαφερομένου, εἴτε παρὰ τοῦ ληξιάρχου (ἄρθ. 45).

Πλὴν τῶν μαρτύρων γίνεται ἀνάγκη συμπράξεως διερμηνέως, ἐὰν οἱ ἐμφανιζόμενοι, ἢ οἱ μάρτυρες ἀγνοῶσι τὴν ἑλληνικήν. Περὶ προσόντων τοῦ διερμηνέως δὲν γίνεται λόγος, ὥστε καὶ ἀλλοδαπὸς καὶ ἀνή-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λικος καὶ γυνὴ δύναται νὰ εἶναι διερμηνεύς. Ὁ νόμος μόνον ἀπαιτεῖ προηγουμένην ὅρκισιν, περὶ ἧς γίνεται μνεία ἐν τῇ πράξει (ἄρθ. 46). Περὶ διατυπώσεως τοῦ ὅρκου οὐδὲν ὡρίσθη, οὐδὲ ἔχει σπουδαιότητα ὁ τρόπος ὁρκίσεως.

157. Ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις συντάσσεται πάντοτε ἐπὶ τῇ δηλώσει τινός, ἥτις πιστοποιεῖται. Ἐπὶ ἑκάστου εἴδους ληξιαρχικῆς πράξεως ὁ νόμος ὁρίζει ὑπὸ τίνος γίνεται ἡ δήλωσις. Ὅταν οὗτος δὲν δύναται νὰ ἐμφανισθῇ αὐτοπροσώπως, ὁ νόμος ἐπιτρέπει τὴν διὰ πληρεξουσίου παράστασιν, φέροντος εἰδικὸν καὶ ἐπίσημον, τουτέστι συμβολαιογραφικόν, πληρεξουσιότητος ἔγγραφον, ὅπερ, προσυπογραφόμενον παρὰ τοῦ ληξιάρχου καὶ τοῦ πληρεξουσίου, μένει παρὰ τῷ ληξιάρχῳ (ἄρθ. 44).

Τῆς τοιαύτης παραστάσεως οὐδεμία γίνεται παρ' ἡμῖν ἐξαίρεσις, ὅπως ἐν γαλλ. Κώδ. ἄρθ. 36, ὅθεν καὶ ἐπὶ πιστοποιήσεως γάμου οἱ σύζυγοι δύνανται νὰ παρασταθῶσι διὰ πληρεξουσίου.

158. Διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου διαταττομένων καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς πιστοποιήσεως ὁ νόμος δύω τινὰ προβλέπει, πρῶτον ὑποβάλλει εἰς πειθαρχικὴν ἐπιτήρησιν καὶ εἰς ποινὰς τοὺς ληξιάρχους, καὶ δεύτερον ὁρίζει γενικὰς μὲν διατυπώσεις διὰ πᾶσαν πρᾶξιν, εἰδικὰς δὲ δι' ἑκάστην αὐτῶν.

Περὶ πειθαρχίας ὁρίζει, ὅτι οἱ ληξίαρχοι ὑπάγονται εἰς τὸ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργεῖον, ὑποκείμενοι ὅσον ὁρᾷ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ληξιαρχικῶν καθηκόντων εἰς τὰς περὶ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων πειθαρχικὰς διατάξεις (ἄρθ. 34), ὅπως τουτέστι διαγράφονται ἐν τῷ περὶ ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων νόμῳ.

Ἀλλ' αἱ παραβάσεις τῶν περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων διατεταγμένων συνεπάγονται ποινὴν φυλακίσεως τριῶν ἡμερῶν ἢ χρηματικὴν τὸ πολὺ διακοσίων δραχμῶν (ἄρθ. 51). Ἡ ποινὴ αὕτη ἐπιβάλλεται καὶ ὅταν ἡ παράβασις γίνεται ἐξ ἀμελείας (ποιν. ν. ἄρθ. 362).

Τὸ εἶδος τῶν παραβάσεων ἀφίνει ὁ νόμος εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ, καθόσον καὶ κατὰ τὸν ποιν. ν. ἄρθ. 362 τιμωροῦνται οἱ μὴ προσέχοντες ἀποχρώντως, μὴ γίνῃ παραβασις τῶν νόμων, καὶ κατάχρησις (δηλ. νόθευσις), ἢ λάθος ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα, ἢ τὰ πράγματα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τιμωρεῖται καὶ ἡ παράλειψις συντάξεως ληξιαρχικῆς πράξεως, ἢ μὴ τήρησις τῶν διαγεγραμμένων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τύπων, ὡσαύτως ἡ μὴ ἐπιμελὴς φύλαξις πρὸς ἀποφυγὴν ὑπεξαγωγῆς ἢ καταχρήσεως ἤτοι νοθεύσεως.

159. Διὰ τὸ ἀξιόπιστον τῆς πιστοποιήσεως προϋνόησεν ὁ νομοθέτης πολυτρόπως.

Τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία κρατοῦνται παρὰ μόνου τοῦ ληξιάρχου (ἄρθ. 35), εἰσὶ δὲ ἓν ἢ πλείονα, κατὰ τὸν πληθυσμόν. Εἰ μὲν ὁ πληθυσμὸς εἶναι σμικρός, ἓν βιβλίον ἀρκεῖ, διαιρούμενον εἰς τρία μέρη. Εἰς τὸ μὲν ἐγγράφονται αἱ γεννήσεις, αἱ μεταβολαὶ ὀνόματος, αἱ ἀναγνωρίσεις νόθων τέκνων καὶ αἱ υἱοθεσίαι, εἰς τὸ δὲ οἱ γάμοι καὶ τὰ διαζύγια, καὶ εἰς τὸ τρίτον αἱ ἀποβιώσεις. Εἰ δὲ ὁ πληθυσμὸς εἶναι πολύς, ἀπαιτοῦνται τρία χωριστὰ βιβλία. Τὰ βιβλία ταῦτα κρατοῦνται διπλᾶ (ἄρθ. 36).

Πρὶν γίνῃ χρῆσις τῶν βιβλίων, ἀπαιτεῖται νὰ ὦσι δεδεμένα, κατὰ σελίδα ἠριθμημένα καὶ καθ' ἕκαστον φύλλον μονογραφημένα παρὰ τοῦ προέδρου τῶν Πρωτοδικῶν, ἢ τοῦ παρὰ τούτου ἐπιτετραμμένου δικαστοῦ, φέροντα ἐπὶ τοῦ τελευταίου φύλλου τὴν περὶ τούτου μαρτυρίαν καὶ μνείαν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σελίδων. Ταύτην χρονολογεῖ καὶ ὑπογράφει ὁ πρόεδρος ἢ ὁ ἀναπληρώσας (ἄρθ. 37).

Τὰ οὕτω κατηρτισμένα βιβλία λαμβάνουσιν οἱ ληξίαρχοι παρὰ τῶν παρὰ Πρωτοδίκαις εἰσαγγελέων κατ' ἔτος. Ἂν ὅμως, πρὶν παρέλθῃ τὸ ἔτος, πληρωθῶσιν, ὁ ληξίαρχος ζητεῖ ἄλλα παρὰ τοῦ ἀρμοδίου εἰσαγγελέως συμπληρωτικὰ τοῦ ἔτους ἐκείνου (ἄρ. 38).

Περατουμένου τοῦ ἔτους, περατοῦνται καὶ τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία παρὰ τοῦ ληξιάρχου, διότι τὸ μὲν τῶν διπλῶν παρακατατίθεται εἰς τ' ἀρχεῖα τοῦ δήμου, τὸ δὲ εἰς τὸ δικαστήριον τῶν Πρωτοδικῶν, εἰς ὃ ὑπάγεται ὁ ληξίαρχος. Μετὰ τοῦ δευτέρου ἐναποτίθενται τὰ πληρεξούσια καὶ ὅσα ἄλλα παρέπονται ἐγγραφα ἑκάστῳ ληξιαρχικῷ βιβλίῳ (ἄρθ. 48). Ἐπίσης καὶ τὰ συμπληρωτικὰ βιβλία παρακατατίθενται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, περατωθέντος τοῦ ἔτους (ἄρ. 38).

Κατὰ τὴν ἐν τῷ γραφείῳ τῶν Πρωτοδικῶν κατάθεσιν τῶν βιβλίων ἐπιθεωρεῖ αὐτὰ ὁ εἰσαγγελεὺς συντάσσων ἔκθεσιν, ἂν δὲ ἀνακαλύψῃ παράβασιν ἢ ἀξιόποινον πρᾶξιν, προκαλεῖ τὴν κατὰ τοὺς νόμους τιμωρίαν (ἄρθ. 53).

Πρὸ τῆς καταθέσεως ὁ ληξίαρχος δι' ἕκαστον τῶν τριῶν εἰδῶν ληξιαρχικῶν πράξεων συντάσσει ἴδιον ἀλφαβητικὸν πίνακα τῶν ὀνο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μάτων τῶν προσώπων, περὶ ὧν συνετάχθησαν ληξιαρχικαὶ πράξεις. Τὸν κατάλογον τοῦτον καταχωρίζει εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου, κατὰ πᾶσαν δὲ δεκαετίαν συντάσσεται παρὰ τῶν ἁρμοδίων γραμματέων τῶν Πρωτοδικῶν ἀνακεφαλαιωτικὸς πίναξ τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος (Διάτ. ἐκτελ. ἄρθ. 4).

160 Εἰς μίαν μόνην περίστασιν διατάττει ὁ νόμος τὴν πρὸ τῆς παρελεύσεως τοῦ ἔτους περάτωσιν τῶν βιβλίων, καίτοι ἐχόντων ἱκανὸν μέρος ἄγραφον, ὅταν ἀπαιτῆται παρὰ δικαστηρίου ἡ προσαγωγὴ τῶν ἐν χρήσει βιβλίων ἕνεκα προσβολῆς ἐπὶ πλαστογραφίᾳ, ἣ νοθεύσει. Ὁ ληξίαρχος τότε ἐντὸς 15 ἡμερῶν ζητεῖ ἄλλο συμπληρωτικὸν βιβλίον, ἀφοῦ δὲ λάβει αὐτό, περατοῖ τὸ παρὰ τοῦ δικαστηρίου ζητηθέν, μνείαν ποιούμενος τῆς αἰτίας, δι' ἣν ἔγεινεν ἡ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους περάτωσις (ἄρθ. 39).

Ἡ δαπάνη τοῦ συμπληρωτικοῦ βιβλίου προκαταβάλλεται εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ὑπὸ τοῦ προκαλέσαντος τὴν περὶ προσαγωγῆς τοῦ προσβαλλομένου βιβλίου ἀπόφασιν (ἄρθ. 3 τοῦ διατάγματος).

Δὲν κεῖται ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι μετὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς πλαστογραφίας ἢ νοθεύσεως πάλιν ἐπανέρχεται ὁ ληξίαρχος εἰς τὰ περατωθέντα βιβλία, ὅθεν ἐξακολουθεῖ ἐπὶ τῶν συμπληρωτικῶν.

161. Κατὰ τὸ περὶ ἐκτελέσεως διάταγμα 31 Ὀκτωβρ. 1856 ἡ δαπάνη τῶν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ κρατουμένων βιβλίων, προκαταβαλλομένη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν, ἀποδίδεται ἀπὸ τοῦ οἰκείου δήμου, ἐνῷ ἡ δαπάνη τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κρατουμένων βιβλίων γίνεται ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν (ἄρθ. 1).

Ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων ἑκάστης ληξιαρχικῆς περιφερείας προσδιορίζεται, διὰ μὲν τοὺς ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ληξιάρχους, ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν, διὰ δὲ τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργείου (ἄρθ. 2 τοῦ διατ.).

162. Αἱ ληξιαρχικαὶ πράξεις συντάσσονται συνεχῶς ἐν εἴδει ἡμερολογίου, μὴ ἐπιτρεπομένων κενῶν διαστημάτων (ἄρθ. 41 τοῦ ν.). Ἑκάστη αὐτῶν φέρει αὔξοντα ἀριθμόν, ἐν δὲ τῷ περιθωρίῳ σημειοῦται τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον ἐκείνου, ἢ ἐκείνων, οὓς ὁρᾷ (ἄρθ. 40).

Περὶ τῶν διαγραφῶν γίνεται μνεία ἐν περιθωρίῳ, ἢ κατωθι τῆς πράξεως, βεβαιουμένη διὰ τῶν ὑπογραφῶν τῶν συμπραξάντων· αἱ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συγκοπαὶ ἀπαγορεύονται, οἱ δὲ ἀριθμοὶ καὶ αἱ χρονολογίαι τίθενται ὁλόγραφοι (ἄρθ. 41).

Ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις φέρει, καὶ μάλιστα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα ἐπὶ κεφαλῆς, τὸ ἔτος, τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν τῆς συντάξεως, ἐπονται δὲ τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον, ἡ ἡλικία, τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἡ κατοικία τῶν ἐν αὐταῖς ἀναφερομένων (ἄρθ. 42).

Ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις οὐδὲν ἄλλο περιλαμβάνει, πλὴν τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένης δηλώσεως. Ὅπως μὴ ἐπιτραπῇ εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον ἡ προσθήκη οἱασδήποτε παρατηρήσεως, νομιζομένης ἐπωφελοῦς, ἀπηγορεύθη εἰς τὸν ληξίαρχον, τὸν συντάσσοντα τὴν πρᾶξιν, ἡ καταχώρισις, εἴτε λόγῳ σημειώσεως, εἴτε καθ' οἱονδήποτε ἄλλον τρόπον, ἄλλης περιστάσεως, πλὴν τῶν κατὰ νόμον διὰ τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως πιστοποιουμένων (ἄρθ. 43). Ποῖα τὰ πιστοποιούμενα, ποῖα δὲ τὰ πλεοναζοντα, διδάσκει ἕκαστον ἡ ὀρθὴ κρίσις ὡς ἐκ τοῦ εἴδους τῆς πράξεως. Ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι γεγονότα, μὴ ἀνήκοντα εἰς τὴν ληξιαρχικὴν πρᾶξιν, ὡς παρὰ νόμον συμπεριληφθέντα, δὲν ἀποδεικνύονται δι' αὐτῆς (1).

Τὴν συνταχθεῖσαν πρᾶξιν ἀναγινώσκει ὁ ληξίαρχος εἰς ἐπήκοον τῶν δηλωσάντων καὶ τῶν μαρτύρων, μνείαν ποιούμενος τῆς ἀναγνώσεως ἐν τέλει τῆς πράξεως (ἄρθ. 46).

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην ἡ πρᾶξις ἀμέσως ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ ληξιάρχου, τῶν δηλωσάντων, τῶν μαρτύρων καὶ τοῦ τυχὸν προσληφθέντος ἑρμηνέως. Ἐὰν τινὲς αὐτῶν ἢ τῶν πληρεξουσίων τῶν δηλωσάντων (ἄρθ. 44), δὲν ὑπογράψωσι, γίνεται μνεία τῆς αἰτίας (ἄρθ. 47).

Πρὸς τὸ ὁμοιόμορφον τῶν πράξεων ἐδόθησαν διὰ τοῦ διατάγμ. 31 Ὀκτωβρ. 1856 ὑποδείγματα ἑκάστης αὐτῶν. Δὲν εἶναι ὅμως ἄκυρος ἡ πρᾶξις, ἥτις κατὰ γράμμα δὲν εἶναι ὡς τὸ ὑπόδειγμα, ἅμα δὲν παρελείφθησαν τὰ κατὰ νόμον οὐσιώδη.

163. Μετὰ τὴν κατάρτισιν τῆς πράξεως ἐνδέχεται νὰ γεννηθῇ ἀνάγκη μεταγενεστέρας προσθήκης σημειώσεως. Ἐὰν ὁ νόμος ἐπιτρέπῃ τὴν προσθήκην τῆς σημειώσεως ταύτης, αὕτη ἐγγράφεται παρὰ τοῦ ληξιάρχου μόνου αἰτήσει τῶν διαφερομένων εἰς τὸ περι-

(1) Demolombe I. 290.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θώριον τῆς εἰς ἣν ἀνάγεται ληξιαρχικῆς πράξεως. Ἂν ὅμως τὰ βιβλία δὲν εἶναι πλέον ἐν χρήσει, περατωθέντα καὶ κατατεθέντα ὡς εἴρηται, τότε ἡ αἴτησις πρὸς ἐγγραφὴν τῆς σημειώσεως δίδεται, εἴτε εἰς τὸν δήμαρχον, εἴτε εἰς τὸν γραμματέα τῶν Πρωτοδικῶν, διότι παρ' ἑκάστῳ αὐτῶν φυλάττεται τὸ ἕτερον τῶν διπλῶν βιβλίων. Οὗτος, ἐγγράψας τὴν σημείωσιν, ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, ὀφείλει νὰ γνωστοποιήσῃ αὐτὴν εἰς τὸν παρὰ Πρωτοδίκαις ἁρμόδιον εἰσαγγελέα, ὅστις φροντίζει νὰ γίνῃ ἡ σημείωσις ἀπαραλλάκτως ἐπὶ τοῦ ἑτέρου πανομοιοτύπου βιβλίου (ἄρθ. 49).

Περὶ τῶν σημειώσεων γενήσεται λόγος κατόπιν, ὅταν πραγματευθῶμεν περὶ διορθώσεων.

164. Ὅπως ἀνατίθενται συμβολαιογραφικὰ καθήκοντα εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Προξένους καὶ διπλωματικοὺς Πράκτορας ὑπὲρ τῶν ἡμεδαπῶν, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀνατίθενται καὶ ληξιαρχικά (ἄρθ. 58).

Ὅπως ἐνεργήσωσιν ὅμως ταῦτα, πρέπει νὰ λαβωσι ληξιαρχικὰ βιβλία κατὰ τοὺς αὐτοὺς τύπους κατηρτισμένα καὶ ἀποστελλόμενα δαπάνῃ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅπερ προσδιορίζει καὶ τὸν ἀριθμόν, ὡς εἴρηται (διάτ. ἄρθ. 1).

Ἐκ τῶν δύω διπλῶν βιβλίων, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἔτους, τὸ μὲν μένει παρὰ τῷ ληξιάρχῳ, τὸ δὲ ἀποστέλλεται πρὸς παρακατάθεσιν εἰς τὸ ἐν τῇ πρωτευούσῃ δικαστήριον Πρωτοδικῶν (ἄρθ. 59 τοῦ ν.).

Διὰ τὰς μεταγενεστέρας τῆς καταθέσεως σημειώσεις ὑπάρχει ἡ αὐτὴ διάταξις, μὴ ὁριζομένων μόνων τριῶν ἡμερῶν διὰ τὴν εἰδοποίησιν τῆς Εἰσαγγελίας, καθόσον καθ' ὅλα τὰ λοιπὰ ἐφαρμόζονται αἱ αὐταὶ διαταξεις (ἄρθ. 59).

165. Τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία ἐκτίθενται δημοσίως, ὥστε ἕκαστος δύναται νὰ ζητήσῃ ἀντίγραφον οἱασδήποτε ἐν τοῖς βιβλίοις περιεχομένης ληξιαρχικῆς πράξεως, πρὸς τοῦτο δὲ δὲν ἀπαιτεῖται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν αἰτίαν. Τὸ ἀντίγραφον τοῦτο λαμβάνει ὁ αἰτῶν, ἢ παρὰ τοῦ ληξιάρχου, ἐὰν παρ' αὐτῷ εἶναι ἐν χρήσει τὰ βιβλία, ἢ παρὰ τῶν λοιπῶν φυλάκων, δηλ. τοῦ δημάρχου ἢ τοῦ γραμματέως Πρωτοδικῶν (ἄρθ. 50).

166. Πλὴν τῶν περιστάσεων παραβάσεως, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἐν § 158, διὰ πᾶσαν ἀλλοίωσιν ἐν τοῖς βιβλίοις ληξιαρχικῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πράξεως εἶναι ὑπεύθυνος εἰς ἀποζημίωσιν ὁ ληξίαρχος, ἂν ἐγένετο καθ' ὃν χρόνον ἦσαν παρ' αὐτῷ τὰ βιβλία, ἄλλως ὁ φύλαξ αὐτῶν, ἤτοι ὁ δήμαρχος, ἢ ὁ γραμματεὺς Πρωτοδικῶν (ἄρθ. 52).

Διὰ τὴν εὐθύνην ταύτην ἀπαιτεῖται ζημία. Ἄνευ αὐτῆς δὲν εἶναι ὁ φυλάσσων τὰ βιβλία ὑπεύθυνος πρὸς τὸν ἰδιώτην, ἀλλ' ὑπόκειται πάντοτε εἰς πειθαρχικὴν ποινήν, ἢ εἰς ἐπανορθωτικὴν λόγῳ ἐλλείψεως ἐπιμελείας πρὸς προφύλαξιν τῶν βιβλίων ἀπὸ τῆς ἀλλοιώσεως (ποιν. ν. ἄρθ. 362).

Ὁ ὑπεύθυνος φύλαξ, ἀποζημιώσας, ἔχει δυνάμει τοῦ νόμου δικαίωμα ἀναγωγῆς κατὰ τοῦ αὐτουργοῦ τῆς ἀλλοιώσεως (ἄρθ. 52).

Β'.

Περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων γεννήσεως.

Περὶ ληψις.

167. Ἡ ἐντὸς πέντε ἡμερῶν δήλωσις παρὰ τίνων χρεωστεῖται.
168. Περὶ τῆς μετὰ τὸ πενθήμερον δηλώσεως.
169. Τί περιέχει ἡ δήλωσις, τίνες αἱ συνέπειαι παραβάσεως καὶ περὶ σημειώσεως τοῦ ὀνόματος, μεταγενεστέρως δοθέντος.
170. Περὶ διδύμων, παρὰ φύσιν γεννήματος καὶ νεκροῦ βρέφους.
171. Περὶ ἐκθέτου βρέφους.
172. Ληξιαρχικὴ πρᾶξις τοῦ γεννηθέντος ἐν θαλασσοπλοΐᾳ.
173. Περὶ τοῦ γεννηθέντος ἐν λοιμοκαθαρτηρίῳ τοῦ κράτους.
174. Ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἡ γέννησις πιστοποιεῖται καὶ παρὰ τῶν ἡμετέρων πρακτόρων ἢ προξένων καὶ παρὰ τῶν ἐπιτοπίων ληξιάρχων.

---

167. Ἐντὸς πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ πρέπει νὰ γίνεται εἰς τὸν ἐπιτόπιον ληξίαρχον ἡ δήλωσις γεννήσεως παιδίου, ἀμέσως δὲ συντάσσεται ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις (ἄρθ. 62, 64).

Τὴν ἐντὸς τῶν πέντε ἡμερῶν δήλωσιν ἀπαιτεῖ ὁ νόμος ἐπὶ ποινῇ 20 μέχρι 200 δραχμῶν (ἄρθ. 63. ποιν. ν. ἄρθ. 644), διότι προσφάτων ὄντων τῶν πραγμάτων ἡ παραμόρφωσις τῆς ἀληθείας εἶναι δυσχερεστέρα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πρὸς δήλωσιν ὑπόχρεοι εἶναι οἱ ἑξῆς, καθ' ἣν σειρὰν ἀναφέρονται, δηλ. ἐν ἐλλείψει τοῦ προηγουμένου ὁ ἑπόμενος (ἄρθ. 63).

α'. Ὁ πατήρ, δηλ. ὁ νόμιμος, διότι οὗτος μόνος ὀνομάζεται κυριολεκτικῶς πατήρ, τοῦ δὲ μὴ νομίμου ἡ ἀναζήτησις ἀπαγορεύεται.

β'. Ἂν ἡ μήτηρ ἔτεκεν ἐκτὸς τῆς ἰδίας οἰκίας, ὁ οἰκοδεσπότης τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ ἔτεκεν. Οἰκοδεσπότης ἐνταῦθα δὲν εἶναι κυριολεκτικῶς ὁ ἰδιοκτήτης, ἀλλ' ἐκεῖνος, παρ' ᾧ διαμένουσα ἡ μήτηρ ἔτεκεν (1).

γ'. Ἡ μαῖα, ὁ ἰατρός, ὁ χειρουργός.

δ'. Πᾶς ἄλλος παρευρεθεὶς κατὰ τὴν γέννησιν.

168. Ἡ μετὰ τὸ πενθήμερον δήλωσις δὲν ἀποκλείεται ἄκυρος ὑπὸ τοῦ νόμου, εἶναι τιμωρουμένη, ὡς εἴρηται.

Ἐν γένει ἐν τῷ νόμῳ δὲν εὑρίσκομεν διάταξιν περὶ ἀκυρότητος, ἅμα ὅμως δὲν ἐτηρήθησαν οἱ ὅροι τοῦ νόμου, λογικῶς ἕπεται, ὅτι ἡ πρᾶξις δὲν ἔχει πλέον ὅλην τὴν δύναμιν, καὶ μάλιστα τὴν ἀποδεικτικήν, ὅσην ἀποδίδει εἰς αὐτὴν ὁ νόμος.

Κατὰ τὸ ἄρθρ. 57 τοῦ νόμου ἀπαιτεῖται δικαστικὴ ἀπόφασις μετὰ προηγηθεῖσαν διαδικασίαν ἀποδείξεως πρὸς πιστοποίησιν γεννήσεως μὴ ἐγγεγραμμένης εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία· τοιαύτη δὲν εἶναι ἡ μὴ ἐγκαίρως ἐγγραφεῖσα, ἀλλ' ἐκείνη, ἣν ὁ ληξίαρχος δικαίῳ τῷ λόγῳ ἀποποιεῖται νὰ ἐγγράψῃ διὰ τὸ μὴ ἐμπρόθεσμον τῆς δηλώσεως. Ἂν ὅμως ὁ ληξίαρχος ἐγγράψῃ καὶ μετὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν καὶ ἐφεξῆς, προφανῶς ἡ πιστοποίησις τῆς γεννήσεως δὲν ἐκπληροῖ τοὺς ὅρους τοῦ νόμου καὶ ἑπομένως δὲν παρέχει τὴν αὐτὴν ἀπόδειξιν, οὔτε εἶναι ἀνάγκη νὰ προσβληθῇ ὡς πλαστή, ὅπως ἐπιτραπῇ ἡ τοῦ ἐναντίου ἀπόδειξις (2).

Στερεῖται ὑποστάσεως ἡ γνώμη, ὅτι δῆθεν ἡ παράκαιρος πρᾶξις ἀποδεικνύει τὴν γέννησιν μόνον ἀφ' ἧς ἡμέρας συνετάχθη, διότι τὸ ζήτημα δὲν εἶναι περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς δηλώσεως, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν δηλωθέντων (3).

---

(1) Demolombe I. 293.

(2) Ἀκριβέστερος εἶναι ὁ Ἰταλ. Κ. ἄρθ. 372, καθ' ὃν μετὰ τὴν πενθημερίαν διὰ τὴν σύνταξιν τῆς πράξεως ἀπαιτεῖται ὅ,τι διὰ την διόρθωσιν, δηλ: δικαστικὴ ἀπόφασις.

(3) Ὅρα παρὰ Demolombe I. 292. τὴν ἀνασκευήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

169. Ἡ δήλωσις, ἣν ἐπὶ ποινῇ ἐπιβάλλει ὁ νόμος, περιλαμβάνει πᾶν ὅ,τι ἀναγκαῖον διὰ τὴν σύνταξιν τῆς πράξεως γεννήσεως, ἥτις, ὡς εἴρηται, ἀμέσως ἐπὶ τῇ δηλώσει συντάσσεται (ἄρθρ. 64). Ὁ ληξίαρχος δύναται ν' ἀπαιτήσῃ νὰ δειχθῇ εἰς αὐτὸν τὸ νεογέννητον, γινομένης μνείας τῆς ἐπιδείξεως. Δὲν ἔπεται ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης, ὅτι πρέπει ἀπολύτως νὰ προσαχθῇ τὸ νεογέννητον εἰς τὸν ληξίαρχον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δύναται νὰ προσέλθῃ, ὡς ἡ φιλανθρωπία ἀπαιτεῖ, ἅμα ὑπάρχει κίνδυνος (1).

Πλὴν τῶν λοιπῶν προσόντων πάσης πράξεως, ἡ τῆς γεννήσεως περιλαμβάνει τὸ ἔτος, τὸν μῆνα, τὴν ἡμέραν, τὴν ὥραν καὶ τὸν τόπον τῆς γεννήσεως, τὸ γένος τοῦ παιδίου, τὸ ὄνομα, ἂν ἐδόθη, τὰ ὀνόματα καὶ ἐπώνυμα, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός.

[1]Ἂν ὅμως τὸ παιδίον δὲν ἐγεννήθη ἐν γάμῳ, τὸ ὄνομα τῶν γονέων σημειοῦται μόνον ἐπὶ τῇ αἰτήσει αὐτῶν, ὁσάκις ἡ ἀναγνώρισις ἐπιτρέπεται (ἄρθρ. 65).

Ἐκ τούτων ἕπεται, ὅτι οὔτε τῆς μὴ ἐν γάμῳ τεκούσης μητρὸς τὸ ὄνομα μνημονεύεται ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως αὐτῆς.

Κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην μόνων τῶν ἐν γάμῳ τεχθέντων ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις συνάμα φέρει τὴν ἀπόδειξιν τῆς γεννήσεως τοῦ προσώπου καὶ τῆς νομίμου καταγωγῆς.

Τῶν μὴ ἐν γάμῳ τεχθέντων ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις ἀποδεικνύει τοιουτοτρόπως μόνην τὴν γέννησιν, τὴν δὲ πρὸς τὴν φυσικὴν μητέρα, ἢ τὸν φυσικὸν πατέρα σχέσιν, μόνον ἐὰν οὗτοι συγκατατίθενται, μὴ ὑπάρχοντος πρὸς ἀναγνώρισιν κωλύματος (2).

Συνδυάζοντες ταῦτα πρὸς τὴν ἑτέραν διάταξιν, ὅτι αἱ παραβάσεις τῶν διατεταγμένων συνεπάγονται τὴν ἐν ἄρθ. 362 τοῦ ποιν. νόμου ποινήν, ἐξάγομεν, ὅτι ὁ ληξίαρχος, δεχόμενος ἐν τῇ πράξει τὴν δήλωσιν περὶ τῆς φυσικῆς μητρὸς, ἢ τοῦ φυσικοῦ πατρὸς ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως αὐτῶν, ὑπόκειται εἰς τὴν μνησθεῖσαν ποινήν, καθό-

---

(1) Αὐτ. 295.

[1] Οὕτω ἐλύθη τὸ ζήτημα ἐν Γαλλίᾳ σιωπῶντος τοῦ νόμου, ἐνῷ ὁ ἡμέτερος ῥητῶς ὥρισε. Demolombe I. 296 καὶ ἑπ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σον δὲ γίνεται παραίτιος σκανδάλου, δύνανται οἱ προσβαλλόμενοι νὰ ζητήσωσιν ἀποζημίωσιν (1).

Ὅταν μετὰ τὴν ληξιαρχικὴν πρᾶξιν δίδεται εἰς τὸ βρέφος τὄνομα, ἐντὸς 10 ἡμερῶν, ἀφ' ἧς ἐδόθη, ὀφείλει ἐπὶ ποινῇ τοῦ μνησθέντος ἄρθρ. 644 τοῦ ποιν. νόμου νὰ δηλώσῃ τοῦτο ὁ πατὴρ, ἡ μήτηρ ἢ ὁ ἀνάδοχος εἰς τὸν ληξίαρχον, παρόντων δύω μαρτύρων, ὅπως γίνῃ προσθήκη εἰς τὸ περιθώριον τῆς πράξεως γεννήσεως. Ἐὰν ἑπομένως τὸ βιβλίον δὲν διατελῇ παρὰ τῷ ληξιάρχῳ, ἡ δήλωσις γίνεται εἰς τινα τῶν φυλάκων τοῦ βιβλίου πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, εἴτε δηλ. εἰς τὸν γραμματέα Πρωτοδικῶν, εἴτε εἰς τὸν δήμαρχον (ἄρθρ. 64).

170. Εἰδικὰς ἔχομεν διατάξεις ἐπὶ γεννήσεως διδύμων, ὅτι συντάσσεται χωριστὰ δι' ἕκαστον πρᾶξις, σημειοῦται δὲ ἐν ἑκάστῃ αὐτῶν ἡ τάξις, καθ' ἣν τὰ δίδυμα ἐγεννήθησαν (ἄρθ. 66).

Ἐὰν τὸ τεχθὲν εἶναι παρὰ φύσιν γέννημα, ὁ ληξίαρχος διορίζει ἐμπειροτέχνας, συντάσσει δὲ τὴν ληξιαρχικὴν πρᾶξιν ἐπὶ τῇ γνωμοδοτήσει αὐτῶν, ἣ ἀναφέρει ἐν ἰδιαιτέρᾳ ἐκθέσει τοὺς λόγους, δι' οὓς ἠρνήθη (ἄρθ. 67).

Ἐὰν τὸ τεχθὲν δὲν ζῇ καθ' ἣν ὥραν ζητεῖται ἡ σύνταξις τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως, ὁ ληξίαρχος συντάσσει πρᾶξιν, ἐν ᾗ πιστοποιεῖ, ὅτι ἐπεδείχθη εἰς αὐτὸν νεκρὸν τέκνον. Ἡ πρᾶξις αὕτη καταχωρίζεται ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν ἀποβιώσεων (ἄρθ. 80), ὥστε ἐκεῖ γενήσεται λόγος.

171. Ὅστις εὕρῃ ἔκθετον βρέφος, ὀφείλει ἐντὸς 24 ὡρῶν νὰ δηλώσῃ τοῦτο εἰς τὸν ληξίαρχον τοῦ τόπου, ἔνθα εὑρέθη τὸ ἔκθετον, νὰ ἐπιδείξῃ εἰς αὐτὸν τὸ βρέφος καὶ τὰ σὺν αὐτῷ εὑρεθέντα ἐνδύματα καὶ ἄλλα πράγματα, καὶ νὰ φανερώσῃ ὅλας τὰς περὶ τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον τῆς εὑρέσεως περιστάσεις. Περὶ τούτων πάντων γίνεται μνεία λεπτομερὴς ἐν τῇ συνταττομένῃ ληξιαρχικῇ πράξει, ἐν ᾗ σημειοῦται ἡ κατ' εἰκασίαν ἡλικία τοῦ βρέφους, τὸ γένος, τὸ δοθησόμενον ὄνομα, καὶ ἡ ἀρχὴ, ἣ ὁ ἰδιώτης, πρὸς οὓς παρεδόθη, ἢ μέλλει νὰ παραδοθῇ.

Ὁ παραμελῶν τὴν ἐντὸς 24 ὡρῶν ὡς εἴρηται δήλωσιν, τιμωρεῖ-

(1) Αὐτ. 298.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ται κατὰ τὸ ἄρθ. 638 τοῦ ποιν. ν. ἐπὶ προστίμῳ εἴκοσι μέχρι διακοσίων δραχμῶν (ἄρθ. 68).

172. Ὅταν ἐν θαλασσοπλοΐᾳ γεννηθῇ παιδίον, ἡ περὶ γεννήσεως ληξιαρχικὴ πρᾶξις συντάσσεται ἐντὸς 24 ὡρῶν, ἐν μὲν τοῖς πολεμικοῖς πλοίοις παρὰ τοῦ φροντιστοῦ, ἐν δὲ τοῖς ἐμπορικοῖς παρὰ τοῦ πλοιάρχου, ἐπὶ παρουσίᾳ δύω μαρτύρων ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πλοίου, ἢ, ἐν ἐλλείψει τοιούτων, ἐκ τοῦ πληρώματος. Ἡ πρᾶξις ἐγγράφεται εἰς τὸ ναυτολόγιον (ἄρθ. 64).

Ἐν ἐλλείψει φροντιστοῦ ἐν τοῖς πολεμικοῖς πλοίοις καὶ πλοιάρχου ἐν τοῖς ἐμπορικοῖς ἢ κωλυομένων αὐτῶν, ἡ πρᾶξις συντάσσεται παρὰ τῶν νομίμων αὐτῶν ἀναπληρωτῶν (ἄρθ. 70).

Ἅμα καταπλεύσῃ τὸ πλοῖον εἰς λιμένα δι' οἱανδήποτε ἄλλην αἰτίαν, πλὴν τοῦ ἀφοπλισμοῦ, ὁ φροντιστής, ὁ πλοίαρχος, ἢ οἱ ἀναπληροῦντες αὐτοὺς ὀφείλουσι ν' ἀποθέσωσι δύω παρ' αὐτῶν ἐπικυρωμένα ἀντίγραφα τῆς περὶ γεννήσεως πράξεως εἰς τὸ λιμεναρχεῖον, ἂν ὁ λιμὴν εἶναι ἑλληνικός, ἢ εἰς τὸ Προξενεῖον, ἂν ὁ λιμὴν εἶναι ξένος. Ἐκ τῶν ἀντιγράφων τούτων τὸ μὲν μένει ἐν τῷ λιμεναρχείῳ ἢ τῷ Προξενείῳ, τὸ δὲ πέμπεται παρὰ τοῦ λιμενάρχου ἢ τοῦ προξένου εἰς τὸν ἐπὶ τῶν ναυτικῶν Ὑπουργόν, ὅστις πέμπει ἀντίγραφον παρ' αὐτοῦ ἐπικυρωθὲν εἰς τὸν ληξίαρχον τῆς κατοικίας, ἢ τῆς διαμονῆς τοῦ πατρὸς τοῦ παιδίου, ἢ τῆς μητρός, ἐὰν ὁ πατὴρ εἶναι ἄγνωστος, τὸ δὲ ἀντίγραφον τοῦτο καταχωρίζεται ἀμέσως εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία (ἄρθ. 71).

173. Περὶ τοῦ γεννηθέντος ἐν λοιμοκαθαρτηρίοις ἐλήφθη ἰδιαιτέρα πρόνοια λόγῳ τῆς διακοπῆς τῆς συγκοινωνίας. Ἕνεκεν αὐτῆς ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις τοῦ γεννηθέντος ἐντὸς λοιμοκαθαρτηρίου τῆς ἐπικρατείας συντάσσεται ἐν τοῖς ὑγειονομικοῖς βιβλίοις παρὰ τοῦ ὑγειονόμου, ἢ τοῦ ἀναπληροῦντος αὐτὸν ὑπαλλήλου, ἐπὶ παρουσίᾳ δύω μαρτύρων· ἀντίγραφον ἐπικεκυρωμένον τῆς πράξεως ταύτης πέμπεται ἐντὸς 24 ὡρῶν πρὸς τὸν ληξίαρχον, περὶ οὗ ἀνω ἐρ εἴρηται, πρὸς καταχώρισιν εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία.

174. Περὶ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ γεννήσεων οὐδὲν προστίθεται εἰδικῶς ἐν τῷ περὶ αὐτῶν κεφαλαίῳ τοῦ νόμου.

Ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δύνανται νὰ ἐνεργῶσι τὰς ληξιαρχικὰς πράξεις, τὰς ἀφορώσας Ἕλληνας, οἱ ἑλληνικοὶ διπλω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματικοὶ πράκτορες, ἢ πρόξενοι (ἄρθ. 58). Ἀλλ' ὅπως ἐνεργήσωσι ταύτας, πρέπει νὰ λάβωσι ληξιαρχικὰ βιβλία, κατηρτισμένα ὡς τὰ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν (§ 161). Ἐν ἐλλείψει τοιούτων βιβλίων οὐδὲν δύνανται νὰ ἐνεργήσωσιν οἱ διπλωματικοὶ πράκτορες καὶ οἱ πρόξενοι διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι αἱ ἀφορῶσαι τὴν σύνταξιν τῶν βιβλίων ἐγγυήσεις εἶναι ἀπαραίτητοι, μὴ ἀναπληρούμεναι δι' ἁπλῶν ἐκθέσεων.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔχωσι τοιαῦτα βιβλία, ὁ ἡμέτερος νομοθέτης δὲν ἔδειξε δυσπιστίαν πρὸς τὰ ἐπιτόπια ληξιαρχεῖα, διότι ἀπέδωκεν ἀποδεικτικὴν δύναμιν καὶ εἰς τὰς ληξιαρχικὰς πράξεις, τὰς συντεταγμένας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ παρὰ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν κατὰ τοὺς αὐτόθι ἐν χρήσει τύπους (ἄρθ. 60).

Οἱ ἔχοντες ληξιαρχικὰ βιβλία ἡμέτεροι διπλωματικοὶ πράκτορες καὶ πρόξενοι συντάσσουσι τὴν περὶ γεννήσεως πρᾶξιν ἀπαραλλάκτως, ὅπως οἱ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ληξίαρχοι, τηροῦντες τοὺς αὐτοὺς ὅρους.

Γ'.

Περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων γάμου.

Περὶ ληψις.

175. Ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις γάμου ἔχει παρ' ἡμῖν τὴν αὐτὴν σημασίαν ἁπλῆς πιστοποιήσεως ὡς αἱ λοιπαί.

176. Ἀπαραίτητος ἡ παρουσία τῶν δύω συζύγων καὶ τοῦ ἱερέως πρὸς δήλωσιν ἐντὸς 10 ἡμερῶν.

177. Τί περιέχει ἡ περὶ γάμου ληξ. πρᾶξις.

178. Πῶς πιστοποιεῖται ὁ γάμος ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

---

175. Κατὰ τὴν ληξιαρχικὴν πρᾶξιν τοῦ γάμου διαφέρει οὐσιωδῶς ὁ ἡμέτερος νόμος τοῦ γαλλικοῦ καὶ ὅλων τῶν κατὰ μίμησιν αὐτοῦ, ἤδη δὲ καὶ τοῦ γερμανικοῦ, διότι κατ' αὐτοὺς ὁ γάμος καταρτίζεται διὰ τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως, ὡς πολιτικὸν συνάλλαγμα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐνώπιον τοῦ ληξιάρχου συνομολογούμενον, ἐνῷ παρ' ἡμῖν διὰ τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως ἁπλῶς σκοπεῖται ἡ πιστοποίησις τοῦ τελεσθέντος γάμου, ὅπως διὰ τῶν λοιπῶν ληξιαρχικῶν πράξεων πιστοποιεῖται τετελεσμένον γεγονός. Ἐνῷ λοιπὸν κατὰ γαλλ. Κώδικα ἄνευ ληξιαρχικῆς πράξεως καὶ πρὸ αὐτῆς δὲν ὑπάρχει γάμος, παρ' ἡμῖν οὗτος τελεῖται πρὸ τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως, ὥστε καὶ ἄνευ αὐτῆς ὑπάρχει.

176. Ὁ ἡμέτερος νόμος ἀπαιτεῖ, ἅμα τελεσθῇ γάμος, ἐντὸς δέκα ἡμερῶν νὰ ἐμφανίζωνται οἱ σύζυγοι καὶ ὁ τελέσας τὸν γάμον ἱερεὺς εἰς τὸν ληξίαρχον τῆς περιφερείας, ἐν ᾗ ἐτελέσθη ὁ γάμος, πρὸς σύνταξιν τῆς πράξεως ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτῶν καὶ δύω μαρτύρων, εἰ δυνατόν, ἐκ τῶν παρευρεθέντων εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου (ἄρθ. 74).

Ἐὰν ἡ τοιαύτη δήλωσις παραλειφθῇ, ὁ νόμος ἐπιβάλλει ποινήν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι ὁ γάμος βεβαιοῦται διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως. Δι' αὐτῆς συνάμα ἐπιβάλλεται χρηματικὴ ποινὴ δρ. 20—100 εἰς ἕκαστον τῶν παραμελησάντων τὴν δήλωσιν συζύγων (ἄρθ. 76).

Ὁ ἱερεὺς ἐπομένως εἰς οὐδεμίαν ὑπόκειται ποινήν.

Ἐν τούτοις ἡ παρουσία αὐτοῦ εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητος κατὰ τὸ κείμενον τοῦ νόμου, ὡς μόνου ἁρμοδίου, ὡς φαίνεται, πρὸς βεβαίωσιν τῆς τελεσθείσης ἱερολογίας. Οὐδὲ ἀρκεῖ ἡ ἐμφάνισις μόνου τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων, κατὰ τὸ αὐτὸ κείμενον, καὶ τοῦτο ὡς φαίνεται, ὅπως πιστοποιῆται ἡ ἀμοιβαία συναίνεσις.

Δὲν γίνεται ὅμως ἐνταῦθα ἐξαίρεσις τοῦ γενικοῦ κανόνος περὶ παραστάσεως διὰ πληρεξουσίου (ἄρθ. 44), ἥτις καὶ εἰς τὸν ἱερέα ἐπιτρέπεται, διότι καὶ αὐτὸς εἶναι μέρος πρὸς κατάρτισιν τῆς πράξεως.

Οὐδεὶς λόγος ἀντίκειται, ὅπως εἷς καὶ ὁ αὐτὸς παρασταθῇ ὡς πληρεξούσιος καὶ τῶν τριῶν προσώπων, ἔχων παρ' αὐτῶν εἰδικὴν ἐντολὴν περὶ ἁπλῆς δηλώσεως.

177. Ἡ περὶ γάμου πρᾶξις περιέχει (ἄρθ. 75)·

α'. Τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον, τὸ ἐπάγγελμα, τὴν ἡλικίαν, τὸν τόπον τῆς γεννήσεως καὶ τὴν κατοικίαν τῶν συζύγων.

β'. Τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν κατοικίαν τῶν γονέων.

γ'. Τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον, τὴν ἡλικίαν, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κατοικίαν τῶν μαρτύρων, ἂν δὲ εἶναι συγγενεῖς τῶν συζύγων, κατὰ τίνα βαθμὸν καὶ τίνος τῶν συζύγων.

δ'. Τὴν γενομένην παρὰ τοῦ ἱερέως τέλεσιν τοῦ γάμου, τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τοῦ ἱερέως τούτου καὶ τὴν ἡμέραν, τὴν ὥραν καὶ τὸν τόπον τῆς τελέσεως τοῦ γάμου.

178. Ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πιστοποιεῖται ἡ τέλεσις τοῦ γάμου παρὰ τοῦ διπλωματικοῦ πράκτορος, ἢ τοῦ προξένου, εἰς οὓς ἐδόθησαν, ὡς εἴρηται, ληξιαρχικὰ βιβλία.

Καὶ ἐνταῦθα ὅμως ἐφαρμόζεται τὸ ἄρθ. 60, ὅτι αἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ παρὰ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν καὶ κατὰ τοὺς αὐτόθι ἐν χρήσει τύπους συντεταγμέναι ληξιαρχικαὶ πράξεις ἔχουσιν ἀποδεικτικὴν ἰσχύν.

Σημειωτέον μόνον, ὅτι ἡ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ περὶ τοῦ γάμου Ἕλληνος ληξιαρχικὴ πρᾶξις, κατὰ τὰ αὐτόθι εἰθισμένα, ἔχει ἀποδεικτικὴν δύναμιν μόνον ὡς πιστοποίησις τοῦ τελεσθέντος γάμου, διότι ὁ Ἕλλην καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὡς πρὸς τὴν τέλεσιν αὐτὴν τοῦ γάμου ὑπόκειται εἰς τοὺς νόμους τῆς ἰδίας πατρίδος (ἄρθ. 4, ὅρα § 90).

Καθόσον μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου συντάσσεται ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις, μετὰ δὲ τὴν τέλεσιν ἡ ἀλλοδαπὴ νυμφευθεῖσα Ἕλληνα γίνεται Ἑλληνίς, δὲν ἀκολουθοῦμεν τοὺς γάλλους ἑρμηνευτάς, ὅτι ὁ διπλωματικὸς πράκτωρ, ἢ ὁ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶναι ἁρμόδιοι πρὸς σύνταξιν ληξιαρχικῆς πράξεως γάμου ἀλλοδαπῆς νυμφευομένης Ἕλληνα (§ 90).

Δ'.

Περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων ἀποβιώσεως.

Περὶ ληψις.

179. Παρὰ τίνων γίνεται ἡ δήλωσις ἀποβιώσεως πρὸς σύνταξιν ληξιαρχικῆς πράξεως.

180. Τὰ διὰ τὴν ληξιαρχικὴν πρᾶξιν ἀπαιτούμενα.

181. Περὶ νεογεννήτου νεκροῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

182. Ἐπὶ ἀποβιώσεως ἐν νοσοκομείοις, ἢ βεβαιωθείσης ἀνακριτικῶς, ἐπὶ ἐκτελέσεως κεφαλικῆς ποινῆς, ἢ ἐπὶ ἀποβιώσεως ἐν φυλακαῖς, τί τηρεῖται.

183. Περὶ ἀποβιώσεως κατὰ τὴν θαλασσοπλοΐαν.

184. Ἐν περιπτώσει πυρκαϊᾶς, πλημμύρας, ἢ ὁμοίας συμφορᾶς τί γίνεται.

—

179 Ὅπως μὴ παραλείπεται ἡ σύνταξις ληξιαρχικῆς πράξεως ἀποβιώσεως, προέταξεν ὁ νομοθέτης τὴν διάταξιν, ὅτι δὲν δίδεται πρὸς ἐνταφιασμὸν ἄδεια παρὰ τῆς ἀρμοδίας ἀρχῆς, πρὶν ἢ συνταχθῇ ἡ περὶ ἀποβιώσεως ληξιαρχικὴ πρᾶξις (ἄρθ. 77). Τὴν ἄδειαν ταύτην ἐν Γαλλίᾳ δίδει ὁ ληξίαρχος (γαλλ. Κ. ἄρθ. 77), ἐνῷ παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ διάτ. 13 Μαΐου 1835 ἄρθ. 12 ὁ νεκροσκόπος ἐκδίδει τὸ ἐνταφιαστήριον, ὅπερ ὑπογράφει ὁ ἰατρός, ὅστις ἐθεράπευε τὸν νεκρόν, ἐπιθεωρεῖ δὲ ἡ ἀστυνομία.

Προσέτι ἐπεβλήθη ὑποχρέωσις τῆς δηλώσεως ἐπὶ τῇ ποινῇ τοῦ ἄρθ. 644, τοῦ ποιν. ν., δηλ. προστίμου 20—200 δραχμῶν:

α'. Εἰς τοὺς ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ διαμένοντας πλησιεστέρους τοῦ ἀποβιώσαντος συγγενεῖς, καὶ

β'. Εἰς τοὺς κατὰ τὴν ἀποβίωσιν παρευρεθέντας (ἄρθ. 78)

Δὲν εὑρίσκει τις λόγον, διατὶ ἀπηλλάγησαν πάσης ὑποχρεώσεως οἱ μὴ ἀναγγείλαντες εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν εὕρεσιν πτώματος, ἐνῷ ἐξίσου τιμωροῦνται ὑπὸ τοῦ ποιν. Ν. Ὁ παρευρεθεὶς κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀγωνίας ἔχει γνῶσιν σπουδαίας περιστάσεως πρὸς ἀκριβῆ πιστοποίησιν τῆς ὥρας τοῦ θανάτου. Διότι ὅμως ἀγνοεῖ αὐτὴν ὁ παρατυχὼν νεκρῷ, δὲν εἶναι ἄχρηστος πρὸς δήλωσιν τοῦ θανάτου.

Διαφέρει ὁ γαλλ. Κ. ἄρθ. 78 κατὰ τοῦτο, ὅτι ὡς μάρτυρες προσλαμβάνονται, εἰ δυνατόν, συγγενεῖς, γείτονες, ἢ οἱ παρ' οἷς συνέβη ἡ ἀποβίωσις. Ἡ διάκρισις τῶν κατὰ τὴν ἀποβίωσιν παρευρεθέντων εἶναι ὅλη τοῦ ἡμετέρου νόμου.

Ὁ ἰταλ. Κώδιξ εἰς οὐδένα ὑποβάλλει ὑποχρέωσιν δηλώσεως, ἐπαρκούμενος, ὅτι δὲν γίνεται ἐνταφιασμὸς ἄνευ ἀδείας τοῦ ληξιάρχου, ὅστις συντάσσει τὴν ἔκθεσιν ἐπὶ τῇ δηλώσει δύω μαρτύρων ἐχόντων γνῶσιν (ἄρθ. 385. 386).

Χρόνος πρὸς δήλωσιν δὲν ὡρίσθη ὑπὸ τοῦ νόμου, ἀλλ' ἁπλῶς, ὅτι πρέπει νὰ γίνεται ἄνευ ἀναβολῆς (ἄρθ. 78).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

180. Πρὸς σύνταξιν τῆς πράξεως ὁ ληξίαρχος, ἐὰν κρίνῃ ἀναγκαῖον, ἐπισκέπτεται αὐτοπροσώπως τὸν νεκρόν, ποιούμενος τούτου μνείαν. Ἡ ἐπίσκεψις δὲν εἶναι ἀπαραίτητος, ὥστε κατὰ τὸ ἀξιόπιστον τοῦ δηλοῦντος πράττει ὁ ληξίαρχος (ἄρθ. 78). Ἂν ὁ ληξίαρχος ἐξέδιδε παρ' ἡμῖν τὸ ἐνταφιαστήριον, ἡ ἐπίσκεψις αὐτοπροσώπως, ἢ δι' ἐντεταλμένου, ἦτο ἀπαραίτητος ὡς ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ.

Διὰ τὴν ληξιαρχικὴν πρᾶξιν ἀπαιτοῦνται δύω μάρτυρες, ἄλλοι παρὰ τὸν δηλώσαντα (ἄρθ. 78). Ἂν ὁ νόμος ἐδέχετο καὶ τὸν δηλοῦντα ὡς μάρτυρα, ἔπρεπε ῥητῶς νὰ μνημονεύσῃ τοῦτο, ὡς ἐγένετο ἐν γαλλ. Κ. ἄρθ. 78, ἐνῷ παρ' ἡμῖν διαστέλλονται οἱ μάρτυρες τοῦ δηλοῦντος.

Ἡ περὶ ἀποβιώσεως ληξιαρχικὴ πρᾶξις περιέχει:

α'. Τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον, τὴν ἡλικίαν, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ ἀποβιώσαντος.

β'. Τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

γ'. Τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον, τὴν ἡλικίαν, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν κατοικίαν τῶν δηλωσάντων τὴν ἀποβίωσιν, καὶ, ἐὰν οὗτοι εἶναι συγγενεῖς τοῦ ἀποθανόντος, τὸν βαθμὸν τῆς συγγενείας.

δ'. Τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων, ἂν ὁ ἀποβιώσας ἦτο ἔγγαμος, ἢ ἐν χηρείᾳ.

ε'. Τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον, τὸ ἐπάγγελμα, τὴν κατοικίαν τῶν γονέων τοῦ ἀποβιώσαντος, καὶ τὸν τόπον τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, καθόσον ταῦτα ὑπάρχουσι γνωστά.

Ἐκ τούτων δῆλον, ὅτι τὰ ὑπὸ *α'*. καὶ *γ'*. εἶναι ἀπαραίτητα. Περὶ τῆς ὥρας τοῦ θανάτου, ὅταν δὲν γινώσκῃ ὁ δηλῶν, περιορίζεται ὁ ληξίαρχος εἰς τὴν ἰδίαν εἰκασίαν, ἢ ὁμολογεῖ ἄγνοιαν. Περὶ τοῦ ἑτέρου συζύγου γίνεται μνεία, ἐὰν εἶναι γνωστός, ὡς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν.

181. Ὅταν ἐπιδεικνύεται εἰς τὸν ληξίαρχον νεογέννητον νεκρόν, περὶ οὗ δὲν συνετάχθη πρᾶξις γεννήσεως, ὁ ληξίαρχος δὲν πιστοποιεῖ, ὅτι τὸ βρέφος ἀπέθανε, διότι ἀγνοεῖ, ἂν τὸ βρέφος ἐγεννήθη ζῶν, ἀλλὰ περιορίζεται εἰς τὴν πιστοποίησιν, ὅτι ἐπεδείχθη εἰς αὐτὸν παιδίον νεκρόν. Ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις, συνταγομένη ἐπὶ παρουσίᾳ δύω μαρτύρων, περιέχει, κατὰ τὰς δηλώσεις τῶν ἐμφανιζομένων:

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

α'. Τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν κατοικίαν τῶν γονέων τοῦ παιδίου.

β'. Τὸ ἔτος, τὴν ἡμερομηνίαν καὶ τὴν ὥραν, καθ' ἣν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κοιλίας τῆς μητρός.

Διὰ τῆς πράξεως ταύτης δὲν προδικάζεται τὸ ζήτημα, ἂν ἐγεννήθη ζῶν, ἢ νεκρὸν τὸ παιδίον (ἄρθ. 80).

Ἡ διάταξις αὕτη ἀντεγράφη ἐκ τοῦ γαλλ. διατάγμ. 3 Ἰουλίου 1806 (1), ἐξ οὗ παρέλαβεν αὐτὴν καὶ ὁ ἰταλ. Κ. ἄρθ. 374 ἐν τέλει.

182. Ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἔκρινε περιττὸν νὰ παραδεχθῇ διαιτέρους ὁρισμοὺς περὶ τῶν ἀποθνησκόντων ἐν νοσοκομείοις, ὡς ἐξαγομένης ἐκ τοῦ ἄρθ. 78 τῆς ὑποχρεώσεως τῶν παρευρεθέντων κατὰ τὴν ἀποβίωσιν πρὸς δήλωσιν ἄνευ ἀναβολῆς. Παρελείφθη ἑπομένως ἡ διάταξις τοῦ γαλλ. Κ. ἄρθ. 80 περὶ ὑποχρεώσεως τῶν προϊσταμένων νοσοκομείου.

Ἐτηρήθησαν ὅμως αἱ διατάξεις περὶ τοῦ πρακτέου, ὅταν ἡ ἀποβίωσις βεβαιοῦται ἀνακριτικῶς, ἢ ἐπὶ ἐκτελέσεως κεφαλικῆς ποινῆς.

Ὁσάκις ἔγινεν αὐτοψία παρ' ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου, διότι ὑπῆρχον σημεῖα ἢ ἐνδείξεις βιαίου θανάτου, ἢ ἄλλαι περιστάσεις ὑπονοίας περὶ αὐτοῦ, ὁ ἐνεργήσας τὴν αὐτοψίαν κατὰ τὸ ἄρθ. 157 τῆς ποιν. δικον. καὶ συντάξας περὶ αὐτῆς ἔκθεσιν, ὀφείλει νὰ πέμψῃ ἀμέσως πρὸς τὸν ληξίαρχον τοῦ τόπου, ἔνθα συνέβη ἡ ἀποβίωσις, ἀντίγραφον τῆς ἐκθέσεως ταύτης καὶ ὅλας τὰς κατὰ τὸ ἄρθ. 79 τοῦ παρόντος νόμου ἀναγκαίας πληροφορίας, ὅσας ἠδυνήθη νὰ συλλεξῃ ἐκ τῆς ἀνακρίσεως. Κατὰ τὰς πληροφορίας ταύτας ὁ ληξίαρχος συντάσσει τὴν περὶ ἀποβιώσεως ληξιαρχικὴν πρᾶξιν (ἄρθ. 81).

Ἐπὶ δὲ ἐκτελέσεως θανατικῆς ποινῆς ἐπιβάλλεται εἰς τὸν γραμματέα τοῦ ποιν. δικαστηρίου ἡ ὑποχρέωσις ἐντὸς 24 ὡρῶν ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως νὰ πέμπῃ πρὸς τὸν ληξίαρχον τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως ὅλας τὰς ἐν ἄρθ. 79 τοῦ νόμου πληροφορίας πρὸς σύνταξιν ληξιαρχικῆς πράξεως ἀποβιώσεως (ἄρθ. 82).

Κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς περιπτώσεις καὶ ἐπὶ ἀποβιώσεως ἐν φυλακῇ οὐδεμία γίνεται μνεία ἐν ταῖς ληξιαρχικαῖς πράξεσι τῶν περιστάσεων τούτων (ἄρθ. 83).

---

(1) Demolombe I. 299.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐὰν ὁ ληξίαρχος, παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ νόμου, μνημονεύσῃ τι τούτων, ὑπόκειται προφανῶς εἰς τὴν ποινὴν τοῦ ἄρθ. 51.

Ὁ σκοπὸς τοῦ νόμου εἶναι νὰ βεβαιωθῇ ὁ θάνατος καὶ ἡ ὥρα αὐτοῦ λόγῳ τῶν νομικῶν συνεπειῶν, οὐχὶ δὲ νὰ διαιωνισθῇ ἡ μνήμη ἀπαισίων συμβάντων. Ὅπως μὴ διακρίνωνται αἱ τοιαῦται πράξεις τῶν λοιπῶν, ἀπαιτεῖται ἡ παρουσία τῶν δύω μαρτύρων, ἥτις ἔπεται ἐκ τοῦ γενικοῦ κανόνος, οὗ ἐνταῦθα δὲν ἐγένετο ἐξαίρεσις (1).

183. Ἐν περιπτώσει ἀποβιώσεως κατὰ τὴν θαλασσοπλοΐαν, ἢ ἐν τοῖς λοιμοκαθαρτηρίοις, ἐφαρμόζονται τὰ ἐν ἄρθρ. 69 — 73 (§ 172). Ὁ ἐπὶ τῶν ναιτικῶν ὑποιργὸς, κατὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ ἄρθ. 71, ἢ ὁ λιμενάρχης κατὰ τὴν τοῦ ἄρθ. 72, πέμπουσιν ἀντίγραφον τῆς περὶ ἀποβιώσεως πράξεως, παρ' αὐτοῦ ἐπικυρωθέν, πρὸς τὸν ληξίαρχον τῆς κατοικίας τοῦ ἀποβιώσαντος (ἄρθ. 84).

Ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἠγνόει τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἰταλ. Κώδ. ἐν ἄρθ. 396, προβλέποντος τὰς ἑξῆς δύω περιπτώσεις, ὅταν ἡ λιμενικὴ ἀρχὴ βεβαιωθῇ, ὅτι πλοῖον ἀπωλέσθη αὐτάνδρον, ἢ ὅτι ἀπωλέσθη μέρος μόνον τοῦ πληρώματος, ἢ τῶν ἐπιβατῶν, μεταξὺ δὲ αὐτοῦ καὶ οἱ ὀφείλοντες τὴν σύνταξιν τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως.

184. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ ἀνεπληρώθη χάσμα τοῦ γαλλ. Κώδ. περὶ οὗ ἐν Γαλλίᾳ ἔγινε πρόνοια μόνον εἰδικῶς διὰ τοῦ περὶ μεταλλείων διατάγματος 3 Ἰαν. 1813.

Ἐὰν συμβῇ θάνατος διὰ πυρκαϊᾶς, πλημμύρας, ἐν ὑπονόμοις, ἢ δι' ἄλλων παρομοίων ἐκτάκτων δυστυχημάτων, δὲν δύναται δὲ νὰ εὑρεθῇ τὸ σῶμα τοῦ ἀποβιώσαντος, ἢ εὑρεθῇ δυσγνώριστον, ὁ δήμαρχος τοῦ τόπου, ἔνθα συνέβη τὸ δυστύχημα, ὀφείλει νὰ συντάξῃ ἔκθεσιν, βεβαιοῦσαν τὸ γεγονὸς καὶ διαλαμβάνουσαν ἁπάσας τὰς πρὸς σύνταξιν τῆς περὶ ἀποβιώσεως ληξιαρχικῆς πράξεως ἀναγκαίας πληροφορίας καὶ νὰ πέμψῃ τὴν ἔκθεσιν ταύτην πρὸς τὸν ἁρμόδιον παρὰ Πρωτοδίκαις Εἰσαγγελέα, ὅστις ὀφείλει, ἀδείᾳ τοῦ παρ' ᾧ διατελεῖ δικαστηρίου, νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία καταχωρίσεως. Τὸ πρωτότυπον τῆς ἐκθέσεως μένει συνημμένον τοῖς βιβλίοις (ἄρθ. 85).

(1) Demolombe I. 307.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μεταξὺ τῶν περιπτώσεων τούτων δὲν περιλαμβάνονται αἱ δύω ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι τοῦ ἰταλ. Κ. ἀπωλείας πλοίου αὐτάνδρου, ἢ μέρους τοῦ πληρώματος καὶ τῶν ἐπιβατῶν, διότι πρόκειται περὶ τόπου, ἔνθα ὑπάρχει δήμαρχος, ἄρα οὐχὶ περὶ συμβάντος ἐν τῷ πελάγει.

Κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ νόμου, ὅτι ἀδεία τοῦ δικαστηρίου καταχωρίζεται ἡ ἔκθεσις τοῦ δημάρχου, ἔπεται, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ συντάξεως ληξιαρχικῆς πράξεως, καθ' ἣν συμπεριλαμβάνονται δύω μάρτυρες, ἀλλ' ἁπλῶς, περὶ καταχωρίσεως ἐκθέσεως, ἀναπληρούσης τὴν ληξιαρχικὴν πρᾶξιν καὶ παρεχούσης τὴν αὐτὴν ἀπόδειξιν ὡς ἐκ τῆς συμπράξεως τῶν ἄλλων ἀρχῶν (1).

Ε'.

Περὶ ἐκτάκτων ληξιαρχικῶν πράξεων

Περὶ ληψις.

185. Λόγῳ προσθήκης ἢ μεταβολῆς ὀνόματος ἐγγραφὴ ἢ σημείωσις.
186. Ἀναγνώρισις νόθου τέκνου.
187. Καταχώρισις υἱοθεσίας.
188. Καταχώρισις διαζυγίου.
189. Περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων τῆς βασιλ. οἰκογενείας.

---

185. Ἐκ τῶν κυριωτέρων γνωρισμάτων τῆς ταὐτότητος εἶναι τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον. Ἕνεκα τούτου ἡ μεταβολή, ἢ προσθήκη ὀνόματος δὲν ἐπιτρέπεται ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐγκρίσεως ταύτης κατὰ τὸ ἄρθ. 86 διατάττεται ἡ ἐγγραφὴ τῆς μεταβολῆς, ἢ προσθήκης, αἰτήσει τοῦ ἐνδιαφερομένου, εἰς τὰ ληξιαρχικὰ τῶν γεννήσεων βιβλία, ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ πρᾶξις γεννήσεως τοῦ προσώπου τούτου, γίνεται σημείωσις καὶ εἰς τὸ περιθώριον αὐτῆς.

---

(1) Demolombe I. 308.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου δὲν συντάσσεται ληξιαρχικὴ πρᾶξις, καθ' ἣν ἀπαιτοῦνται, ὡς εἴρηται, δύω μάρτυρες, ἀλλ' ἁπλῶς γίνεται ἐγγραφὴ εἰς τὰ βιβλία τῶν γεννήσεων τῆς κατ' ἔγκρισιν τῆς κυβερνήσεως μεταβολῆς, ἢ προσθήκης τοῦ ὀνόματος, δηλ. αὐτοῦ τοῦ διατάγματος.

Ἡ εἰς τὸ περιθώριον σημείωσις εἶναι ἐκ τῶν προνοουμένων ἐν ἄρθ. 49 τοῦ νόμου, ἐπίσης ἄνευ μαρτύρων γινομένη, εἴτε παρὰ τοῦ ληξιάρχου, ὅταν παρ' αὐτῷ ὑπάρχωσι τὰ βιβλία ἐνχρήσει, εἴτε παρὰ τοῦ γραμματέως τοῦ δικαστηρίου, ἢ τοῦ δημάρχου, ὅτε τηροῦνται τὰ ἐν ἄρθ. 49 διατασσόμενα.

Ἡ παραμέλησις τῆς ἐντὸς μηνὸς δηλώσεως πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν προειρημένων τιμωρεῖται κατὰ τὸν ποιν. ν. ἄρθρ. 644 διὰ προστίμου 20—200 δραχμῶν (ἄρθ. 90).

186. Ἐπιτρέπεται ἀναγνώρισις νόθου τέκνου, συντασσομένης ἐπὶ παρουσίᾳ δύω μαρτύρων ληξιαρχικῆς πράξεως. Ἡ ἀναγνώρισις δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἐνώπιον ἄλλης ἐπίσης ἀρμοδίας ἀρχῆς, δυναμένης νὰ συντάξῃ δημόσιον ἔγγραφον, ἢ διὰ διαθήκης (ἄρθ. 87).

Ἐὰν ἡ ἀναγνώρισις γίνῃ ἐνώπιον ἄλλου ληξιάρχου, ἢ τοῦ τόπου, ἔνθα ἐγεννήθη τὸ ἀναγνωριζόμενον τέκνον, ἢ ἐνώπιον ἄλλης ἀρμοδίας ἀρχῆς, ἡ περὶ αὐτῆς συνταχθεῖσα πρᾶξις καταχωρίζεται ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς χρονολογίας αὐτῆς εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως τοῦ ἀναγνωριζομένου. Ἐὰν ὑπάρχῃ ληξιαρχικὴ πρᾶξις γεννήσεως, ἐν περιθωρίῳ αὐτῆς γίνεται μνεία τῆς ἐγγραφῆς (ἄρθ. 87).

Ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ διαθήκης, διότι καὶ ἐπὶ ὑποθέσει, ὅτι εἶναι δημοσία, δὲν ἀνοίγεται πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου. Ἀφοῦ ἀνοιχθῇ ἡ διαθήκη, ὁ ἀναγνωρισθεὶς δύναται νὰ ζητήσῃ νὰ γίνῃ ἐν περιθωρίῳ τῆς πράξεως τῆς ἰδίας αὐτοῦ γεννήσεως σημείωσις περὶ τῆς διὰ διαθήκης ἀναγνωρίσεως. Δὲν ἀντίκειται τὸ ἄρθ. 49, καθ' ὃ σημειώσεις γίνονται μόνον ὁσάκις ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαιτοῦνται, διότι σκοπὸς τοῦ νόμου εἶναι, νὰ ἐξάγεται ἐκ τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων ἡ ἀναγνώρισις συνάμα μετὰ τῆς γεννήσεως.

Εἶναι πρόδηλον, ὅτι ἡ ἐνώπιον ἄλλης ἀρχῆς ἀναγνώρισις ἁπλῶς καταχωρίζεται, ὥστε δὲν συντάσσεται πρὸς τοῦτο πρᾶξις ἐπὶ παρουσίᾳ δύω μαρτύρων παρὰ τοῦ ληξιάρχου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ παραμέλησις δηλώσεως πρὸς τοιαύτην καταχώρισιν ἐντὸς μηνὸς τιμωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθ. 644 τοῦ ποιν. ν. (ἄρθ. 90).

187. Ἐπὶ υἱοθεσίας ἀπαιτεῖ ὁ νόμος (ἄρθ. 88) ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς περὶ υἱοθεσίας τελεσιδίκου ἀποφάσεως τὴν ἐγγραφὴν αὐτῆς αἰτήσει τοῦ υἱοθετοῦντος, ἢ τοῦ υἱοθετουμένου, εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία τοῦ τόπου, ἔνθα κατοικεῖ ὁ υἱοθετῶν. Ἡ ἐγγραφὴ γίνεται ἐπὶ τῇ ἐπιδείξει εἰς τὸν ληξίαρχον ἀντιγράφου τῆς ἀποφάσεως προσηκόντως ἐπικυρωθέντος (ἄρθ. 88).

Οὐδὲ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ συνταξεως πράξεως ἐνώπιον μαρτύρων, ἀλλ' ἁπλῶς περὶ καταχωρίσεως ἀποφάσεως.

Ἡ παραμέλησις δηλώσεως πρὸς ἔγκυρον καταχώρισιν τῆς ἀποφάσεως τιμωρεῖται ὡσαύτως κατὰ τὸ ἄρθ. 644 τοῦ ποιν. ν. (ἄρθ. 90).

188. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀπαιτεῖ ὁ νόμος τὴν ἐγγραφὴν τῆς περὶ διαζεύξεως τελεσιδίκου ἀποφάσεως, ἐπιμελείᾳ τῶν διαζευχθέντων, ἐντὸς εἴκοσι ἡμερῶν ἀπὸ τῆς χρονολογίας αὐτῆς εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία τοῦ τόπου, ἔνθα ἐνεγράφη ἡ περὶ τελέσεως τοῦ γάμου ληξιαρχικὴ πρᾶξις (ἄρθ. 89).

Ἡ παραμέλησις καὶ ἐνταῦθα τιμωρεῖται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον (ἄρθ. 90).

Ἡ προθεσμία ὅμως ἐντὸς 20 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς χρονολογίας τῆς ἀποφάσεως λογιστέα, ἀφ' ἧς κατέστη τελεσίδικος καὶ περιήφθη ὁ τύπος ἐκτελέσεως. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ δικονομίᾳ παρελείφθη νὰ δοθῇ ἀναστολτικὴ δύναμις εἰς τὴν αἴτησιν ἀναιρέσεως, ὥστε μετὰ τὴν ἀναίρεσιν δέον νὰ γίνῃ νέα σημείωσις.

189. Εἰδικὴν ἔχομεν διάταξιν διὰ τοῦ ν. 13 Ἰουλίου 1868 περὶ τῶν ἀφορωσῶν τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν ληξιαρχικῶν πράξεων, κατὰ μίμησιν τοῦ ἰταλ. Κώδ. ἄρθ. 369. 370.

Αἱ πράξεις αὗται, αἱ ἀφορῶσαι τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν, ὑπάγονται εἰς τοὺς αὐτοὺς γενικοὺς κανόνας περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων.

Τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦ εἰδικοῦ τούτου νόμου εἶναι, ὅτι τὰ καθήκοντα ληξιάρχου ἐκπληροῦσι δύω συνάρμα, ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, αἱ δὲ πράξεις ἐγγράφονται ἐν δυσὶ πρωτοτύποις βιβλίοις, ὧν τὸ μὲν κατατίθεται εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, τὸ δὲ εἰς τὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καθ' ἣν περίπτωσιν ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου συνάμα διατελεῖ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, λαμβάνει μέρος ἕτερος Ὑπουργός, διοριζόμενος διὰ βασιλ. διατάγματος.

Καθ' ὅλα τὰ λοιπὰ ἐφαρμόζονται αἱ κοιναὶ διατάξεις.

Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας προηγουμένως καταρτίζονται ὡς ὅλα τὰ λοιπά, συντάσσονται δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον καὶ κατὰ τοὺς αὐτοὺς κανόνας.

ς'.

Περὶ ἀποδεικτικῆς δυνάμεως τῶν ληξ. πράξεων καὶ περὶ διορθώσεως καὶ ἀναπληρώσεως αὐτῶν.

Περιληψις.

190. Τὰ ἀντίγραφα, προσηκόντως βεβαιωθέντα καὶ ἐπικυρωθέντα, ἀπαλλάττουσι τῆς προσαγωγῆς τοῦ πρωτοτύπου.
191. Ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις, μεχρισοῦ κηρυχθῇ πλαστὴ, ἀποδεικνύει τὰ ἐνώπιον τοῦ ληξιάρχου γενόμενα.
192. Κατὰ τῶν βεβαιουμένων διὰ τῶν δηλώσεων ἐπιτρέπεται ἐναντία ἀπόδειξις.
193. Τὰ μὴ ἀναγόμενα εἰς τὸ εἶδος τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως δὲν ἀποδεικνύονται δι' αὐτῆς.
194. Περὶ τῆς ἀποδεικτικῆς δυνάμεως τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων ἀλλοδαπῶν ἀρχῶν.
195. Πότε κατὰ γαλλ. Κ. ἐπιτρέπεται ἄλλο μέσον ἀποδείξεως.
196. Πότε κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον.
197. Ἐπιτρέπονται διορθώσεις δυνάμει δικαστ. ἀποφάσεως.
198. Οὐ μόνον ἐλλείψεως ζητεῖται διόρθωσις, ἀλλὰ καὶ ἐγγραφὴ παραλειφθεισῶν πράξεων.
199. Ποῖον τὸ ἁρμόδιον δικαστήριον.
200. Διαδικασία.
201. Ἀποτελέσματα τῆς ἀποφάσεως καὶ ἔφεσις κατ' αὐτῆς.

---

190. Κατὰ μίμησιν τοῦ γαλλ. Κώδ. ἄρθ. 45 ἀπέφυγεν ὁ ἡμέτερος νομοθέτης νὰ ὁρίσῃ τὴν ἀποδεικτικὴν δύναμιν τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων, ἀποφαινόμενος μόνον περὶ τῶν ἀντιγράφων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τὸ ἄρθ. 50 « Ἕκαστος δύναται νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν λη-» ξίαρχον, καὶ τοὺς λοιποὺς φύλακας τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων, » ἀντίγραφον τῶν παρ' αὐτοῖς φυλαττομένων ληξιαρχικῶν πράξεων. » Τὰ ἀντίγραφα ταῦτα, βεβαιούμενα παρὰ τοῦ ἐκδόντος, ὅτι εἶναι » ἴσα ἀπαράλλακτα τῷ πρωτοτύπῳ, καὶ φέροντα τὴν ὑπογραφὴν » τοῦ ὑπαλλήλου τούτου ἐπικυρωμένην παρὰ τοῦ προέδρου τῶν » πρωτοδικῶν, ἔχουσι πλήρη ἀποδεικτικὴν ἰσχὺν περὶ τῆς πρὸς » τὸ πρωτότυπον ὁμοιότητός των, μεχρισοῦ ἀποδειχθῶσι πλαστὰ, » ἢ νοθευμένα. »

Ἐκ τῆς διαταξεως ταύτης συνάγεται μόνον περὶ τῶν ἀντιγράφων προσηκόντως βεβαιούντων, ὅτι εἶναι ἴσα τῷ πρωτοτύπῳ, καὶ φερόντων τὴν ἁρμοδίαν ἐπικύρωσιν τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἐκδόντος ληξιάρχου ἢ φύλακος, ὅτι παρέχουσι πλήρη πίστιν περὶ τῆς κατὰ πάντα ὁμοιότητος τῷ πρωτοτύπῳ, μεχρισοῦ ἀποδειχθῶσι πλαστά.

Ἡ διάταξις αὕτη ἐκ διαμέτρου διαφέρει τῆς ἐν ἄρθ. 425 τῆς πολιτ. δικονομίας, ὅτι « Ἀντίγραφα, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἐπικυ-» ρωθέντα, δὲν ἀρκοῦν συνήθως πρὸς σύστασιν ἐντελοῦς ἀποδείξεως· » ὅθεν τὰ ἔγγραφα πρέπει νὰ ὑποβάλλωνται ἐν πρωτοτύπῳ. »

Πρὸς τί ἡ ἐν πρωτοτύπῳ ἐμφάνισις τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων, ὅταν τὰ προσηκόντως γενόμενα ἀντίγραφα αὐτῶν μέχρις ἀποδείξεως πλαστογραφίας ἀποτελῶσι πλήρη πίστιν, ὅτι εἶναι ἴσα τῷ πρωτοτύπῳ; Ἐκ τῆς δοθείσης εἰς τὰ τοιαῦτα ἀντίγραφα τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων ἀξίας ἀρκούντως δηλοῦται ἡ θέλησις τοῦ νομοθέτου, νὰ ἐπιφέρῃ ἐνταῦθα ἐξαίρεσιν εἰς τὸν κοινὸν περὶ ἀντιγράφων κανόνα (1).

Ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἐδήλωσεν ἔτι σαφέστερον τὴν πρόθεσιν ταύτην, μεταβαλὼν ὅ,τι κατὰ γαλλ. Κώδ. ἐφαίνετο διφορούμενον καὶ ὑποθετικόν, ὥστε κατὰ τὸ ἡμέτερον κείμενον, οὐχὶ τὰ ἐκδοθέντα *σύμφωνα* πρὸς τὰ βιβλία ἀντίγραφα, ἀλλὰ τὰ *βεβαιωθέντα*, ὅτι εἶναι ἴσα, ἀποτελοῦσι πλήρη πίστιν, ὅτι εἶναι ἀπαράλλακτα τῷ

(1) Demolombe I. 318. Aubry et Rau I. § 65, ὑποσ. 7. Ἀντιθέτως Duranton I. 299. Richelot I. 132. Dalloz Actes de l'etat civ. 391. Ἐν Ἰταλ. Κ ἄρθ. 1333 ἐγενικεύθη ἡ ἀρχὴ ἐπὶ ὅλων τῶν ἀντιγράφων δημοσίων ἐγγράφων, ὅτι ἰσχύουσιν ὡς πρωτότυπα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρωτοτύπῳ. Πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων τὴν διχογνωμίαν τῶν νομοδιδασκάλων ὁ ἡμέτερος νομοθέτης δὲν ἠδύνατο σαφέστερον νὰ δείξῃ, ὅτι υἱοθέτησε τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ καινοῦ κανόνος.

Καὶ τῳόντι ἡ προσαγωγὴ τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων εἶναι λίαν δαπανηρὰ καὶ παρεμβάλλει προσκόμματα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, ὡς ἀνωτέρω ἐδείχθη (§ 160). Ἕνεκα τούτου δὲν ἀρκεῖ ν' ἀρνηθῇ τις, ὅτι τὸ ἀντίγραφον δὲν εἶναι ἴσον τῷ πρωτοτύπῳ, ἀλλ' ὅπως ἐξαναγκάσῃ τὴν προσαγωγήν, πρέπει νὰ κινδυνεύσῃ κατηγορίαν πλαστογραφίας, ὅπερ δὲν πράττει, ἐὰν δὲν εἶναι αὐτὸς πρῶτος βέβαιος (1).

191. Περὶ τῆς ἀποδεικτικῆς δυνάμεως αὐτῆς τῆς ἐν πρωτοτύπῳ ληξιαρχικῆς πράξεως, ἄρα καὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ προσηκόντως βεβαιωθέντος καὶ ἐπικυρωθέντος ἴσου, οὐδὲν εὑρίσκομεν ἐν τῷ νόμῳ, ὡς εἴρηται, διότι καθ' ἣν ἐποχὴν συνετάχθη ὁ γαλλικὸς Κώδιξ δὲν ὑπῆρχον περὶ τούτου εὐκρινεῖς ἰδέαι.

Ἐν ἰταλ. Κ. ἄρθ. 363 ἐδόθη ἡ διατύπωσις, ἣν ἡ ἐπιστήμη βαθμηδὸν ἐξηκρίβωσε, δηλ:

α'. Ὅτι ἡ κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ νόμου συντεταγμένη ληξιαρχικὴ πρᾶξις παρέχει πλήρη πίστιν μέχρις ἀποδείξεως πλαστογραφίας περὶ τῶν βεβαιουμένων παρὰ τοῦ ληξιάρχου ὡς συμβάντων ἐνώπιον αὐτοῦ.

β'. Ὅτι αἱ δηλώσεις τῶν ἐμφανισθέντων ἐνώπιον τοῦ ληξιάρχου παρέχουσι πίστιν μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου.

γ'. Ὅτι πᾶν ἐν τῇ ληξιαρχικῇ πράξει μνημονευόμενον, ἅμα δὲν ἀποτελεῖ μέρος αὐτῆς, ὡς μηδὲν λογίζεται.

Τῳόντι ἀναλύοντες τὸ περιεχόμενον τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως, εὑρίσκομεν αὐτὴν ἐκ τριῶν συγκειμένην στοιχείων.

Ὅσα βεβαιοῖ ὁ ληξίαρχος, ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως (de visu aut auditu) ὡς γενόμενα ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ τῶν μαρτύρων, ἐνεργοῦντος ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν ἰδίων καθηκόντων, ἔχουσι τὸ κῦρος δημοσίου ἐγγράφου καὶ ἑπομένως πρέπει νὰ πιστεύωνται, μεχρισοῦ δὲν ἀποδειχθῶσι πλαστά. Πρὸ τῆς κηρύξεως πλαστότητος δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ, ὅτι τῳόντι παρέστη ἐνώπιον τοῦ ληξιάρχου καὶ τῶν μαρτύρων τὸ δεῖνα πρόσωπον, λ. χ. ἡ μαῖα, ὡς μνημονεύει ἡ

(1) Demolombe I. 318.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρᾶξις, ὅτι ἐπεδείχθη τὸ βρέφος καὶ ὅτι ἐγένετο ἡ δεῖνα, ἢ ἡ δεῖνα δήλωσις. Ἡ κατὰ ταῦτα ψευδὴς πρᾶξις φέρει ἅπαντας τοὺς ὅρους τῆς πλαστογραφίας κατὰ τὸν ποιν. ν. ἄρθ. 255.

Περὶ τούτου εἶναι πάντες σύμφωνοι καὶ αἱ αὐταὶ ἰσχύουσιν ἀρχαὶ περὶ παντὸς δημοσίου ἐγγράφου.

192. Ἡ αὐτὴ πίστις δὲν χρεωστεῖται εἰς τὰς δηλώσεις τῶν ἐμφανιζομένων, αἵτινες, ὡς παρ' ἰδιωτῶν γενόμεναι, δὲν φέρουσι τὸ κῦρος δημοσίας ἀρχῆς, οἷον ἡ δήλωσις τῆς μαίας, ὅτι ἡ δεῖνα ἔτεκε τὴν δεῖνα ὥραν.

Τούτῳ τῷ λόγῳ κατὰ τὸν ποιν. ν. ἄρθ. 355 ἡ ὑποβολὴ τέκνου διὰ ψευδοῦς παραστάσεως ὡς γεννηθέντος παρὰ τῆς δεῖνος μητρὸς, δὲν τιμωρεῖται ὡς πλαστογραφία, ἀλλ' ὡς προσβολὴ κατὰ τῆς οἰκογενειακῆς τάξεως (1).

Διότι ὁ νόμος ἐπιβάλλει εἴς τινα πρόσωπα τὴν ὑποχρέωσιν τῆς δηλώσεως, δὲν ἔπεται, ὅτι τὰ πρόσωπα ταῦτα ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχουσιν ἰδιότητα δημοσίας ἀρχῆς, ἀλλ' ἁπλῶς ἐκπληροῦσι καθῆκον ὡς ἐκ τῆς τυχαίας αὐτῶν γνώσεως τοῦ πιστοποιουμένου γεγονότος.

Ἐντεῦθεν συνάγομεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ δηλώσεις τῶν ἐμφανιζομένων ἰδιωτῶν, αἱ ἀναγόμεναι εἰς τὸ περιεχόμενον ἑκάστης ληξιαρχικῆς πράξεως, παρέχουσι μὲν πίστιν, ἀλλὰ μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου, ἥτις ἐπιτρέπεται (2).

Τινὲς ὁμολογοῦσι μὲν τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ διατείνονται ἐξαίρεσιν λόγῳ τοῦ ἄρθ. 319. τοῦ γαλλ. Κώδ. καθ' ὃ ἡ γνησιότης ἀποδεικνύεται διὰ τῆς περὶ γεννήσεως ληξιαρχικῆς πράξεως. Ἂν δὲν ἤρκει τὸ γεννητήριον ἔγγραφον, μεχριοῦ ἀποδειχθῇ πλαστὸν, εἶπον, ὅτι ἡ ἀπόδειξις γνησιότητος ἀποβαίνει λίαν δυσχερὴς, ἡ δὲ οἰκογενειακὴ κατάστασις κινδυνεύει (3). Ἀλλ' ἡ δυσχέρεια δὲν εἶναι

---

(1) Ἀπαραλλάκτως κατὰ τὸν γαλλ. ποιν. ν. ἄρθ. 345.

(2) Valette sur Proudhon I. σ. 206 II. σ. 80. Richelot I. 151. Demolombe I. 320. Aubry et Rau I. § 65. ὑποσ. 5. Dallz Actes de l' état. civ. 396. καὶ ἐπ. Ἀντιδοξοῦσι, φρονοῦντες ὅτι ἀπαιτεῖται ἀπόδειξις πλαστογραφίας, Merlin Rép. Maternité § 6. Quest. quest. d'état § 3. Toullier II. § 863. Delvincourt I. σ. 54.

(3) Duranton I. 305. 310.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀποχρῶσα δικαιολόγησις, ὅπως ἐγκαταλειφθῇ ἀρχὴ ἐπὶ ὀρθῆς βάσεως ἐρειδομένη. Ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν μνησθεῖσαν διάταξιν ἡ γνησία υἱότης ἀποδεικνύεται διὰ τοῦ γεννητηρίου ἐν τοῖς ληξιαρχικοῖς βιβλίοις τακτικῶς καταχωρισθέντος, δὲν ἕπεται ἀναγκαίως, ὅτι ἀποκλείεται διὰ τοῦ νόμου ἡ ἐναντία ἀπόδειξις. Οὐδὲ ἦτο δυνατὸν ν' ἀποδοθῇ τοσαύτη ἀποδεικτικὴ δύναμις εἰς τὸ λέγειν τυχαίων προσώπων, οἷον τῶν παρευρεθέντων, ἐνίοτε δὲ καὶ γυναικῶν ἢ ἀνηλίκων, ὅτι ἔγιναν αὐτόπται τοκετοῦ τέκνου ἐκ τῶν δεῖνα γονέων.

193. Περὶ δὲ τῆς ἐν ληξιαρχικῇ πράξει μνείας περιστάσεως, μὴ ἀπαρτιζούσης τὴν οὐσίαν τῆς πράξεως, ἐγκατελείφθη ἡ γνώμη, ὅτι μόνη ἡ τῆς πλαστογραφίας ἀπόδειξις ἐπιτρέπεται, ὅπως μὴ δίδεται πίστις (1). Καθ' ὑπόθεσιν ἡ πρᾶξις περὶ γεννήσεως, ταύτην μόνην ἀποδεικνύει, οὐχὶ δὲ καὶ ὅσα ἄλλα οἱ δηλοῦντες ἐξ ἰδίων βεβαιοῦσι, μὴ ὄντες περὶ τούτου ἁρμόδιοι, οἷον ὅτι οἱ γονεῖς εἶναι *νόμιμοι σύζυγοι*, διότι ἡ νομιμότης τοῦ γάμου ἀποδεικνύεται διὰ τῆς εἰδικῆς περὶ τούτου πράξεως, ἢ ὅπως ἄλλως ἐπιτρέπει ὁ νόμος, οὐχὶ δὲ διὰ τοῦ γεννητηρίου ἐγγράφου, οὐδὲ εἶναι ἀνάγκη ἐναντίας ἀποδείξεως, ὅπως μὴ δίδεται πίστις εἰς τὴν βεβαίωσιν τοιαύτης περιπτώσεως ὅλως ἀλλοτρίας (2).

194. Ἐνῷ ὁ νομοθέτης ἀπέφυγε νὰ ὁρίσῃ τὴν ἀποδεικτικὴν δύναμιν τῶν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ γενομένων ληξιαρχικῶν πράξεων, ἀφίνων τὴν λύσιν εἰς τὴν ἐπιστήμην, ῥητῶς ἀπεφάνθη περὶ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ συνταχθεισῶν πράξεων, ὅτι παρὰ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν συνταχθεῖσαι κατὰ τοὺς αὐτόθι εἰθισμένους τύπους ἔχουσιν ἀποδεικτικὴν ἰσχὺν ἐν Ἑλλάδι (ἄρθ. 60).

Κατὰ φυσικὸν λόγον ἡ ἀποδεικτικὴ αὕτη δύναμις εἰς τοὺς αὐτοὺς ὑπόκειται κανόνας, ἅμα καὶ ἐν τῷ τόπῳ τῆς συντάξεως ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις ἔχει τὴν ἰδιότητα δημοσίου ἐγγράφου.

Τοιούτων πράξεων ἡ προσαγωγὴ τῶν πρωτοτύπων εἶναι ἐκ τῶν ἀδυνάτων, διὸ ἔτι μᾶλλον ἀποβαίνει ἀπαραίτητος ἡ ἰσχὺς τῶν ἀντιγράφων, ὅταν φέρωσι τὴν ἐπικύρωσιν ἡμετέρου προξένου ἢ πράκτορος διπλωματικοῦ (3).

---

(1) Ὅρα αὐτὴν παρὰ Merlin Quest. faux § 3. n. 1. Suppression d'état σ. 188. (2) Demolombe I. 320.

(3) Aubry et Rau I. § 66. ὑποσ. 4.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

195. Σκοπὸς τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἄλλων ἀποδεικτικῶν μέσων, ὡς μὴ ὄντων ἐξίσου ἀνυπόπτων καὶ ἀσφαλῶν.

Ἀλλ' ὅπως καταστῶσιν ἄλλαι ἀποδείξεις περιττὰι ἢ ἀπαράδεκτοι, δέον νὰ τηρῆται ἀπαρεγκλίτως ἡ τάξις τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων. Ἀλλὰ καὶ ὅπου τοῦτο γίνεται, δὲν δύναται τάχα νὰ συμβῇ διακοπή τις, ἢ ἔκτακτον κώλυμα;

Ἐν γαλλ. Κ. ἄρθ. 46 ὡρίσθη, ὅτι συγχωρεῖται ἄλλη ἀπόδειξις καὶ διὰ μαρτύρων, ὅτι δὲν ὑπῆρξαν βιβλία ἢ τὰ ὑπάρξαντα ἀπωλέσθησαν, ἐν δὲ ἰταλ. Κ. ἄρθ. 364 προσετέθη καὶ ἡ περίπτωσις, ὅτι διεκόπη ἡ τήρησις τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων.

Ὡς ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης συνεπεστέρα φαίνεται ἡ γνώμη, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται πλέον ἄλλη ἀπόδειξις, ἐπὶ λόγῳ, ὅτι παρελείφθη ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις, οὐδὲ ἐπέχει τόπον αὐτῆς ἡ ἐπὶ χωριστοῦ φύλλου (feuille volante) συνταχθεῖσα (1), οὐχ ἧττον ὑπάρχουσιν οἱ ὑποστηρίζοντες τὸ ἐναντίον περὶ γεννήσεων καὶ ἀποβιώσεων, οὐχὶ δὲ περὶ γάμων, ὧν ἡ σύστασις γίνεται διὰ μόνης ληξιαρχικῆς πράξεως (2). Διαφέρουσιν αἱ ἐξαιρετικαὶ ἐκεῖναι περιστάσεις, καθ' ἃς ὁ νόμος αὐτὸς ἐν ἐλλείψει ληξιαρχικῆς πράξεως δέχεται ἄλλα τεκμήρια, ἤτοι τῆς νομιμότητος τοῦ τέκνου ἐν τοιαύτῃ καταστάσει σταθερῶς διατελέσαντος, τῆς νομιμότητος τοῦ γάμου τῶν γονέων μέχρι τέλους τοῦ βίου ὡς νομίμων συζύγων συμβιωσάντων, ἢ ἁπλῆν πιστοποίησιν τοῦ νυμφευομένου, πότε ἐγεννήθη, μὴ δυναμένου νὰ προσαγάγῃ τὴν ληξιαρχικὴν πρᾶξιν τῆς γεννήσεως (3).

196. Ἀλλ' ὁ ἡμέτερος νομοθέτης προβλέπων, ὅτι ἐπὶ μακρὸν χρόνον δὲν ὑπάρχει ἐλπὶς ἀκριβοῦς τηρήσεως τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων, προέβη περαιτέρω, ὁρίσας ἐν ἄρθ. 61 ὅτι: «ἐὰν γέννησις, » γάμος, ἢ ἀποβίωσις δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ διὰ τῶν ληξιαρχι- » κῶν βιβλίων, τὸ παραδεκτὸν ἄλλων ἀποδεικτικῶν μέσων καὶ » ἰδίως τῶν μαρτύρων, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου.»

Ἐν τίνι διανοίᾳ ἀπένειμεν ὁ νομοθέτης τοσαύτην ὑπέρογκον ἐξου-

(1) Demolombe I. 323 καὶ ἑπ.

(2) Merlin Rép. Légitimite sect. I. § 2. n. 8. Quest. décès § 1. Aubry et Rau I. § 64.

(3) Demolombe I. 324.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σίαν εἰς τὸν δικαστήν;—Ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ἀφῆκε τὸν δικαστὴν ἀπόλυτον κύριον, κατ' ἀρέσκειαν νὰ δέχεται ἢ ἀποκρούῃ ἄλλα μέσα ἀποδείξεως ἢ μάρτυρας, οὐδεμίαν ἔχομεν λογικὴν βάσιν.

Ἡ μόνη πιθανὴ ὑπόθεσις ὑπάρχει, ὅτι ἀφῆκεν ὁ νομοθέτης εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ, πότε ἡ τήρησις τῶν βιβλίων ἐμφαίνει τοιαύτην ἀκρίβειαν, ὥστε ἄλλη ἀπόδειξις καὶ ἰδίως ἡ μαρτυρικὴ δὲν εἶναι δεκτὴ ἄνευ τινὸς τῶν λόγων, οὓς εἴδομεν ἐν γαλλικῷ καὶ ἰταλικῷ Κώδικι. Ὅταν ὅμως τὸ δικαστήριον δὲν εὑρίσκῃ συνεχιζομένην τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων, ἢ εὑρίσκῃ αὐτὴν ὅλως ἐγκαταλελειμμένην, δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ δι' ἄλλων μέσων τὴν ἀπόδειξιν καὶ ἰδίως διὰ μαρτύρων, τιμωρῶν τὸν ἰδιώτην διὰ τὰς ἐλλείψεις ἄλλων καὶ ἰδίως διὰ τὴν παρὰ τῆς ἀρχῆς παραβλεψιν τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τοῦ νόμου. Πάντες συνομολογοῦσιν, ὅτι ἡ ἐλλιπὴς καὶ ἄτακτος τήρησις τῶν βιβλίων, ἐν οἷς πλεῖστα ὑπάρχουσι χάσματα, δὲν διαφέρει τῆς μὴ ὑπάρξεως βιβλίων (1). Αἱ συχναὶ παραλείψεις ἀρκοῦσιν, ὅπως καταστήσωσιν ὑποχρεωτικὴν τὴν παραδοχὴν ἄλλων μέσων ἀποδείξεως. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται ἀμέσως ἐξ αὐτῶν τῶν βιβλίων, μὴ περιεχόντων ἀριθμὸν πράξεων ἀνάλογον πρὸς τὸν πληθυσμόν.

Προφανῶς ἐμπίπτομεν εἰς ἄλλο σφάλμα, ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ὁ δικαστὴς δὲν δέχεται ἄλλην ἀπόδειξιν, ἢ ὅταν ὑπάρχῃ πιθανότης ἐκ τῆς πραγματικῆς ἀπολαύσεως τῆς ἀξιουμένης καταστάσεως (possession d'état), διότι τότε αὐτὴ ἡ κατὰ τὸ φαινόμενον ὑπάρχουσα κατάστασις, ῥυθμίζει καθ' ὅλα τὴν οἰκογένειαν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς δικαιώματα. Ἀντὶ νὰ εἶναι τότε τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία συντελεστικὰ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς καταστάσεως ἑκάστου, εἶναι ὀλέθριον πρόσκομμα, παρεμποδίζον τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τοῦ δικαστοῦ. Ἐὰν τοιαύτη εἶναι ἡ λειτουργία τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων, προτιμότερον εἶναι νὰ μὴ ὑπάρχωσι.

Ταῦτα ἐπιβεβαιοῦνται ἐκ τῆς περὶ διορθώσεως διατάξεως τοῦ ἡμετέρου νόμου ἐν ἄρθ. 57, περὶ ἧς μετολίγον ῥηθήσεται.

197. Ὡς παρετηρήθη προηγουμένως, ὁ νομοθέτης οὐδέποτε ἀπαγγέλλει ἀκυρότητα. Εἶναι πρόδηλον, ὅτι ἡ στερουμένη πρᾶξις

(1) Demolombe I. 322.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν ὅρων, ὅσους διαγράφει ὁ νόμος, ἤτοι ἡ συνταχθεῖσα παρ' ἀναρμοδίου ληξιάρχου, ἢ παρὰ προσώπου, μὴ ἔχοντος τοιαύτην ἰδιότητα, ἢ μὴ προσηκόντως ὑπογεγραμμένη, ἢ καθ' ἣν δὲν συνέπραξαν δύω μάρτυρες, ἔχοντες πρὸς τοῦτο ἱκανότητα κτλ., δὲν ἔχει τὴν ἀποδεικτικὴν δύναμιν δημοσίου ἐγγράφου, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται. Τούτῳ τῷ λόγῳ ὅμως οὔτε ἀκυρωτέα, οὔτε διαγραπτέα εἶναι ἡ ἀτελὴς πρᾶξις, ἀλλὰ διορθωτέα (1).

Ἡ ἀρχὴ αὕτη τοῦ νόμου εἶναι ἐπιεικεστέρα καὶ συνάδουσα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Ἐνῷ, τουτέστι, παρέχει ὁ νόμος τὰ μέσα πρὸς πιστοποίησιν τῶν ἀφορώντων τὴν κατάστασιν τῶν προσώπων γεγονότων, λόγῳ οἱασδήποτε ἐλλείψεως, ἔστω καὶ οὐσιώδους, δὲν προτίθεται ν' ἀποστερήσῃ τὸ πρόσωπον τῆς καταστάσεως αὐτοῦ, ἥτις ἴσως ἐν γνώσει πάντων ὑφίσταται καὶ οὐδεμιᾶς χρῄζει ἐγγράφου πιστοποιήσεως. Τὸ ἐλλιπὲς λοιπὸν διορθοῦται, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται δικαστικὴ ἀπόφασις.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἔννοια ἐν ἄρθ. 54, ὅτι « Πᾶσα διόρθωσις ληξι-
» αρχικῆς πράξεως γίνεται δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἐπὶ τῇ
» αἰτήσει τῶν ἐχόντων συμφέρον ἰδιωτῶν, καὶ, ὁσάκις ἡ δημοσία
» τάξις τὸ ἀπαιτεῖ, ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ εἰσαγγελέως. »

198. Ἡ διόρθωσις ζητεῖται, ὡς φέρει τὸ γράμμα τοῦ μνησθέντος ἄρθ. 54, παρὰ τῶν ἐχόντων συμφέρον ἰδιωτῶν, ἐξαιρετικῶς δὲ καὶ παρὰ τοῦ εἰσαγγελέως, ὁσάκις τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ δημοσία τάξις.

Τὸ τοῦ ἰδιώτου συμφέρον, τὸ νομιμοποιοῦν πρὸς αἴτησιν διορθώσεως, δύναται νὰ εἶναι, εἴτε ὑλικόν, εἴτε ἠθικόν, ὅταν ἐκ τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως προσβάλλεταί τις, διότι καταφαίνεται φυσικὸς πατήρ, ἢ πατὴρ ἐξ αἱμομιξίας κτλ. (2).

Τῆς δὲ δημοσίας τάξεως περίπτωσις νομιμοποιοῦσα τὴν αἴτησιν τοῦ εἰσαγγελέως ὑπάρχει, ὁσάκις δίδεται εἰς αὐτὸν ἀγωγὴ πρὸς ἀκύρωσιν γάμου, συναφθέντος παρὰ τὰ νενομισμένα.

Ὁ ἡμέτερος νομοθέτης δὲν περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν δι' ἀποφάσεως διόρθωσιν πράξεως ἐλλιποῦς, ἀλλ' ἐπέτρεψεν ὅ,τι κατ' ἄλ-

---

(1) Ce qui est ecrit est ecrit « Ὅ γέγραπται, γέγραπται, » εἶπεν ὁ Συμεὼν ἐν τῇ συζητήσει τοῦ δημοβουλίου (Tribunal, séance 17. niv. an II).

(2) Demolombe I. 333.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λας νομοθεσίας δὲν ἐπιτρέπεται, τὴν δι' ἀποφάσεως ἀναπλήρωσιν πράξεως παραλειφθείσης (1). Τοῦτο ἦτο συνέπεια ἀναπόφευκτος τῆς παραδοχῆς ἄλλων μέσων ἀποδείξεως. Τὸ δι' ἄλλων μέσων ἀποδειχθὲν εἶναι προτιμότερον νὰ καταφαίνεται ἐξ αὐτῶν τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων. Μήπως ἡ καταχώρισις τοιαύτης ἀποφάσεως πρὸς εὐχερῆ ἀνεύρεσιν φέρει οἱανδήποτε βλάβην, ἐνῷ, ὡς ῥηθήσεται, τὸ δεδικασμένον δὲν ἐπεκτείνεται πέραν τῶν διαδίκων; Ὅπως οὐδὲν βλάπτει ἀτελὴς πρᾶξις ληξιαρχική, εἴτε ἐν τῇ ἀτελείᾳ ταύτῃ ὑπάρχουσα ἐν τοῖς βιβλίοις, εἴτε διορθουμένη δι' ἀποφάσεως, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδὲν βλάπτει ἡ καταχωριζομένη ἀπόφασις, δι' ἧς ἀνεπληρώθη ἡ παραλειφθεῖσα πρᾶξις. Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ ὁρίζει ὁ νόμος, ἄρθ. 57 ὅτι: «Ἡ ἐν τοῖς ἄρθ. 54—56 διαγεγραμμένη » διαδικασία ἐφαρμόζεται καὶ ὅταν ζητῆται ἡ διὰ δικαστικῆς » ἀποφάσεως πιστοποίησις γεννήσεως γάμου, ἢ ἀποβιώσεως, μὴ » ἐγγεγραμμένων εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία. »

Καθόσον καὶ τῶν μὴ ἐγγεγραμμένων πράξεων δύναται νὰ ζητηθῇ ἡ ἀναπλήρωσις διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως, εἶναι περιττὸν νὰ ἐξετάσωμεν, ποῖαι εἶναι αἱ ἐλλείψεις, περὶ ὧν ἐπιτρέπεται αἴτησις διορθώσεως. Ὁ νόμος σιωπῶν ἀφίνει περὶ τούτου πλήρη ἐλευθερίαν, ἄρα καὶ πᾶσα ἰδιαιτέρα περίστασις τῆς πράξεως, οἷον τῆς ὥρας τῆς γεννήσεως, τοῦ ὀνόματος κτλ. εἶναι ἐπιδεκτικὴ διορθώσεως, ἅμα δι' ἀποφάσεως ἀποδειχθῇ ἡ περὶ τούτου ἀλήθεια.

199. Διττῶς δύναται νὰ ἐπιληφθῇ τὸ δικαστήριον τοῦ ζητήματος τῆς διορθώσεως, ἢ τῆς ἀναπληρώσεως παραλειφθείσης πράξεως, εἴτε εἰσαγομένης περὶ τούτου κυρίας δίκης, εἴτε παρεμπιπτόντως.

Ἡ κυρία αἴτησις εἰσάγεται μόνον ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου πρωτοδικῶν, εἰς ὃ ὑπάγεται ὁ συντάξας τὴν διορθωτέαν πρᾶξιν ληξίαρχος (ἄρθ. 54), καὶ ἐξ ἀναλογίας ῥητέον, ὁ παραλείψας τὴν ἀναπληρωτέαν.

Ἐπὶ διορθώσεως ληξιαρχικῆς πράξεως συνταχθείσης παρὰ διπλωματικοῦ πράκτορος ἢ προξένου ἁρμόδιον εἶναι τὸ δικαστήριον

(1) Αὐτόθι 324 καὶ 332, ἔνθα δείκνυται ἡ συνάφεια μετὰ τοῦ ζητήματος, ἂν ἐπιτρέπωνται ἄλλα ἀποδείξεως μέσα ἐπὶ παραλειφθείσης ληξιαρχικῆς πράξεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς πρωτευούσης, διότι κατὰ τὸ ἄρθ. 59 παρ' αὐτῷ κατατίθεται τὸ ἕτερον τῶν διπλῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων, ὥστε εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ λογίζεται ὑπαγόμενος καὶ ὁ ληξίαρχος.

Παρεμπιπτόντως δύναται νὰ δικάσῃ τοιοῦτο ζήτημα τὸ δικαστήριον ἐν τῇ κυρίᾳ δίκῃ, ἧς προδικαστικὸν ζήτημα τὸ γεγονὸς γεννήσεως, γάμου, ἢ ἀποβιώσεως. Ἐν τῇ περὶ τούτου ἀποφάσει διατάσσεται, εἴτε ἡ διόρθωσις πράξεως ἐλλιποῦς, εἴτε ἡ ἀναπλήρωσις πράξεως παραλειφθείσης.

200. Ὅταν τὸ ζήτημα λύεται παρεμπιπτόντως, οὐδεμία τηρεῖται ἰδιαιτέρα διαδικασία, ἀλλ' ἐφαρμόζεται ἡ τῆς κυρίας δίκης, κατὰ τὰ περὶ παρεμπιπτουσῶν δικῶν ἰσχύοντα.

Ἡ κυρία αἴτησις περὶ διορθώσεως δικάζεται ἐπ' ἀναφορᾷ.

Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, ὅτε τὸ ζήτημα δικάζεται παρεμπιπτόντως, εἴτε ἐπ' ἀναφορᾷ, ἀπαιτεῖται ν' ἀγορεύσῃ ὁ εἰσαγγελεὺς (ἄρθ. 55).

Κατὰ τὴν ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίαν τὸ δικαστήριον δύναται νὰ διατάξῃ πρὸ τῆς ἀποφάσεως, εἴτε κατ' αἴτησιν, εἴτε ἐξ ἐπαγγέλματος, τὴν κλήτευσιν τῶν ἐχόντων δικαίωμα, ἢ τὴν προσαγωγὴν γνωμοδοτήσεως συγγενικοῦ συμβουλίου (πολ. δικον. ἄρθ. 673). Ἡ συγκάλεσις αὐτοῦ δὲν γίνεται μόνον, ὅταν ἡ διόρθωσις ἀφορᾷ ἀνήλικον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀφορᾷ ἐνήλικα, καθόσον δὲν γίνεται ἐν τῷ νόμῳ διαστολή, ἀπόκειται δὲ εἰς τὸ δικαστήριον νὰ ἐκτιμήσῃ, ἂν ἐκ τῆς γνωμοδοτήσεως συγγενικοῦ συμβουλίου μέλλει νὰ πορισθῇ ἀσφαλεστέρας πληροφορίας (1).

Ἡ περὶ ἐπιδιορθώσεως ἀπόφασις ἐπιδίδεται ἐπιμελείᾳ τῶν διαδίκων εἰς τὸν ληξίαρχον, ὅστις παραχρῆμα ἐγγράφει αὐτὴν εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία, συνάμα δὲ ἐγγράφει σημείωσιν ἐν περιθωρίῳ τῆς διορθωθείσης πράξεως· ἀντίγραφον αὐτῆς δὲν δύναται νὰ δοθῇ ἄνευ τῆς ἀφορώσης τὴν διόρθωσιν ἀποφάσεως. Παραβαίνων ταῦτα ὁ ληξίαρχος ὑπόκειται κατὰ τὸ ἄρθ. 362 τοῦ ποιν. ν. εἰς φυλάκισιν τριῶν ἡμερῶν μέχρι τριῶν μηνῶν, ἢ εἰς χρηματικὴν ποινὴν τὸ πολὺ δρ. 200 (πολ. δικ. ἄρθ. 674).

---

(1) Coin-Delisle art. 99. n. 2. Demolombe I. 334. Ἀντίθετος Richelot I. 281.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

201. Ἡ ἀπόφασις περὶ διορθώσεως, ἢ περὶ ἀναπληρώσεως παραλειφθείσης ληξιαρχικῆς πράξεως, δὲν ἀντιτάσσεται πρὸς τὸν μὴ προκαλέσαντα αὐτὴν, ἢ μὴ προσκληθέντα εἰς τὴν περὶ αὐτῆς δίκην (ἄρθ. 55).

Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι εἶναι ἀνωφελὴς τρίτου ἀνακοπὴ κατ' αὐτῆς.

Κατὰ τὴν πολ. δικον. ἄρθ. 644 αἱ ἐπ' ἀναφορᾷ ἐκδοθεῖσαι ἀποφάσεις δὲν ὑπόκεινται εἰς ἀνακοπὴν, ἀλλ' εἰς ἔφεσιν.

Ἡ περὶ ἐφέσεως διάταξις τοῦ ἄρθ. 56 τοῦ νόμου εἶναι κενὴ ἐπανάληψις, ἐὰν δὲν ἀποδοθῇ εἰς αὐτὴν εὐρυτέρα σημασία, ὅτι εἰς ἔφεσιν ὑπόκειται ἰδιαιτέρως καὶ ἡ περὶ τοιούτου ζητήματος ἀπόφασις τοῦ δικάσαντος παρεμπιπτόντως δικαστηρίου. Τοῦτο ἐξάγομεν ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τοῖς προηγουμένοις ἄρθροις ἐγένετο πάντοτε λόγος περὶ ἀμφοτέρων τῶν περιπτώσεων, παρεμπιπτούσης καὶ κυρίας δίκης. Κατὰ τὴν δικονομίαν ἐπὶ ὑποθέσει, ὅτι δὲν ἐκκαλεῖται ἡ ὁριστικὴ ἀπόφασις, ἢ δὲν ὑπόκειται εἰς ἔφεσιν ἡ κυρία δίκη, δὲν ἐπιτρέπεται ἔφεσις κατ' ἀποφάσεως, δι' ἧς ἐλύθη ζήτημα παρεμπίπτον. Ὅπως ἐπιτραπῇ ὅμως ἐξαιρετικῶς τὸ ἐναντίον, δηλ. ἔφεσις κατὰ μόνης τῆς λυσάσης ζήτημα παρεμπίπτον περὶ ληξιαρχικῆς πράξεως ἀποφάσεως, καίτοι μὴ ἐκκαλουμένης τῆς ἐπὶ τῆς οὐσίας ὁριστικῆς, κατέστη ἀναγκαία ἡ ἐν ἄρθ. 56 διάταξις, ὅτι: «Ὁσάκις τὸ δικαστήριον τῶν πρωτοδικῶν ἀποφασίσῃ περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων, ἡ ἀπόφασις δύναται νὰ προσβληθῇ διὰ τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἐφέσεως.»

ΤΜΗΜΑ Ϛ'.

Περὶ κατοικίας.

Περίληψις.

202. Ἡ κατοικία εἶναι ἡ ἐκουσία, ἡ ἀναγκαία.
203. Παρὰ Ῥωμαίοις ἐσκοπεῖτο καὶ ἡ καταγωγὴ (origo).
204. Τὸ αὐτὸ ἠδύνατο ἡ κατοικια, κατ' οἰκείαν βούλησιν ἀποκτωμένη.
205. Μετάθεσις κατοικίας, ἢ ἁπλῆ ἐγκατάλειψις αὐτῆς.
206. Δὲν σκοπεῖται πλέον ἡ καταγωγὴ κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

207. Ἡ κατοικία μεταβάλλεται διὰ μόνης τῆς ἀποκτήσεως ἄλλης κατοικίας.

208. Δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ μὴ ἔχῃ τις κατοικίαν.

209. Ἀμφισβητεῖται, ἂν μεταβάλλεται ἡ κατοικία καὶ δι' ἐγκαταστάσεως ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

210. Ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως ἀλλοδαποῦ δὲν ἕπεται κατοικία.

211. Κατοικία τοῦ ἀξιώματος τῶν ἀναδεχθέντων ὑπηρεσίαν ἰσόβιον καὶ συνεχῆ· οἱ μὴ ἰσόβιοι δύνανται νὰ ἔχωσιν ἄλλην κατοικίαν.

212. Ἡ ἔγγαμος ἀκολουθεῖ τὴν κατοικίαν τοῦ ἀνδρός.

213. Μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ἢ τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τραπέζης καὶ κοίτης δύναται νὰ μεταβάλῃ κατοικίαν.

214. Τὰ τέκνα ἀκολουθοῦσι τὴν κατοικίαν τῶν γονέων.

215. Τὰ ὑπὸ ἐπιτροπείαν ἀκολουθοῦσι τὴν κατοικίαν τοῦ ἐπιτρόπου.

216. Κατοικία νόθων τέκνων.

217. Κατοικία ἀπηγορευμένων.

218. Περὶ αἱρετῆς κατοικίας καὶ ἀντικλήτων.

—

202. Ἡ σχέσις τοῦ προσώπου πρὸς τὸν νόμον ἐνίοτε ῥυθμίζεται ἐκ τῆς κατοικίας, ὡς ἐκ τούτου ἐνταῦθα ἀνήκει ἡ περὶ αὐτῆς ἐξέτασις.

Ἐκ τῆς ἐλευθερίας τοῦ προσώπου ἕπεται, ὅτι ἀκωλύτως ἐκλέγει τόπον διαμονῆς. Ἀλλ' ὅταν ὑπάρχωσιν ὑποχρεώσεις σχετικῶς πρὸς ὡρισμένον τόπον, αὗται δὲν ἀλλοιοῦνται ἐκ τῆς μεταβαλλομένης διαμονῆς. Τοιαῦται ὑποχρεώσεις πρὸς ὡρισμένον τόπον δὲν συνάπτονται μόνον ῥητῶς, ἀλλὰ καὶ σιωπηρῶς. Ὁ ἐν τόπῳ τινὶ ἔχων σταθερὰν δίαιταν ἀλαλήτως παραδέχεται τὴν αὐτόθι ἐκτέλεσιν ὑποχρεώσεων, ὧν δὲν ὡρίσθη ὁ τόπος, ὅπως καὶ αὐτὸς δύναται ν' ἀξιώσῃ, νὰ μὴ ζητῆται ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἔνθα σταθερῶς διάγει καὶ κέκτηται τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν μέσα.

Αὐτὸν τὸν τόπον διαρκοῦς διαμονῆς, ἐξ οὗ ἄκων τις ἀδίκως ἀποσπᾶται καὶ ὃν δὲν δύναται ν' ἀπαρνηθῇ ὡς σταθερὰν ἕδραν, ὀνομάζομεν *κατοικίαν* (domicilium).

Ὑπάρχουσιν ὅμως πρόσωπα μὴ ἔχοντα τὴν ἐλευθέραν τῆς κατοικίας ἐκλογήν, ὡς μὴ ἔχοντα τὴν διοίκησιν τῶν ἰδίων, ἢ ἕνεκεν ἰδιαιτέρων ὑποχρεώσεων. Τούτῳ τῷ λόγῳ ἡ κατοικία διαστέλλεται εἰς ἑκουσίαν (domicilium voluntarium—*domicile réel*) καὶ εἰς ἀναγκαίαν (domicilium necessarium—*domicile légal*).

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

203. Τὰ περὶ κατοικίας τοῦ ῥωμ. δικαίου εἶναι συντελεστικά, ὅπως ἐξελέγξωμεν δόξας, ἐξ αὐτοῦ δῆθεν ἀρυομένας.

Τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος προῆλθεν ἐκ μιᾶς πόλεως, τῆς Ῥώμης, ἥτις ἐξέτεινε τὴν κατάκτησιν, ὑποτάξασα πάλιν πόλεις, ὥστε μᾶλλον ἀπετελέσθη ἄθροισμα πόλεων, ἢ ἑνότης πολιτείας, καθὰ σήμερον τὰ ἔθνη πολιτεύονται.

Εἴτε ἐν Ἰταλίᾳ, εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς, ὑπῆρχον ὡς ἐκ τούτου πόλεις (respublicae, civitates, municipia), ἔχουσαι ἰδίαν περιφέρειαν (territorium) (1), ἰδίους ἄρχοντας, καὶ ἴδια δικαστήρια, ἐνίοτε δὲ καὶ ἰδίους νόμους, ἀλλ' ἐν Ἰταλίᾳ ὑπῆρχον ἰδίως καὶ αἱ ἐκ Ῥώμης οἰκισθεῖσαι πόλεις (coloniae), ἡ δὲ λέξις municeps δηλοῖ τὸν πολίτην οἱασδήποτε πόλεως καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις (2).

Ὅσοι μετεῖχον ἰσοπολιτείας, ἐλογίζοντο πολῖται αὐτῆς τῆς Ῥώμης, ὡς «κοινῆς οὔσης τε καὶ νομιζομένης πατρίδος τῆς βασιλευούσης (3)». Ἐπειδὴ τοῦτο ἦτο μᾶλλον προνόμιον, ὅσοι ἐκ τῶν ἰσοπολιτῶν ἦρχοντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν διὰ δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἐναγόμενοι αὐτόθι, εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσωσι τὴν εἰς τὴν πραγματικὴν αὐτῶν κατοικίαν παραπομπὴν τῆς δίκης (jus revocandi domum) (4).

Διττῶς μετελάμβανέ τις τῶν τῆς πόλεως, ἢ διὰ τῆς καταγωγῆς (origo), ἢ διὰ τῆς κατοικίας (domicilium).

Διὰ τῆς καταγωγῆς (nativitas, origo) ἐγίνετό τις πολίτης ἐκείνης τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ὁ νόμιμος πατὴρ (5). Τὰ νόθα ἠκολούθουν τὴν καταγωγὴν τῆς μητρός, ἀλλ' ἐνίοτε ἀπενέμετο εἰς πόλεις τινὰς τὸ προνόμιον, ὥστε καὶ τὰ τοῦ νομίμου γάμου τέκνα ἠκολούθουν τῆς μητρὸς τὴν καταγωγήν (6).

Τὸ αὐτὸ δικαίωμα τῆς γεννήσεως μετέδιδε καὶ ἡ υἱοθεσία (ado-

---

(1) L. 239 § 8. de V. S. (50 16). Β'. 6'. 230. L. 20. de jurisd. (2. 1). Ζ'. γ'. 20. L. 20. de jud. (5. 1). Ζ'. ε'. 20. L. 33. C. de decur. (10. 31).

(2) L. 1. § 1. ad municip. (50. 1). Savigny Syst. VIII § 352.

(3) L. 33. αὐτ. L. 6. § 11. de excus. (27. 1). ΑΗ'. α'. 6.

(4) L. 2. § 3. L. 24, 28. de jud. (5. 1). Ζ'. ε'. 2. 24—28. L. 28. § 4. ex quib. (4 5). Γ'. λε'. 28.

(5) L. 1. pr. § 2. L. 6. § 1. ad munic. (50. 1). L. 3. C. de munic. (10. 38). L. 7. C. de inc. (10. 39). ΝΔ'. α'. 6.

(6) L. 1. § 2. L. 9. ad munic. (50 1). Ὅρα § 104.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ptio), μὴ ἀναιροῦσα ὅμως τὸ τῆς καταγωγῆς, ὥστε ἠδύνατό τις νὰ μετέχῃ δύω πόλεων (1). Ἀλλὰ διὰ τῆς χειραφεσίας ἀνετρέπετο τὸ ἐκ τῆς υἱοθεσίας δικαίωμα (2).

Ὁ δοῦλος ἀπελευθερούμενος ἐγίνετο ἐκείνης τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ἦτο ὁ ἀπελευθερώσας, ἂν εἶχε δὲ πολλοὺς κυρίους συναπελευθερώσαντας, ἠκολούθει ὅλων αὐτῶν τὰς πατρίδας (3).

Ἐπὶ τέλους ἐγίνετό τις πολίτης διὰ πολιτογραφήσεως (allectio) (4).

Ὁ πολίτης ἐχρεώστει λειτουργίας (munera) πρὸς τὴν πόλιν, ἣν δὲν ἠδύνατο αὐτογνωμόνως ν' ἀπαρνηθῇ (5). Οὐδ' αὐτὴ ἡ εἰς νόμιμον γάμον συνερχομένη μετὰ πολίτου ἄλλης πόλεως ἔπαυε ν' ἀνήκῃ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῆς πόλιν, ἀλλὰ συνεστῶτος τοῦ γάμου ἀπηλλάσσετο τῶν πρὸς αὐτὴν λειτουργιῶν (6).

204. Ὅπως διὰ τῆς καταγωγῆς, ὡσαύτως διὰ τῆς κατοικίας μετεῖχέ τις τῶν τῆς πόλεως (7). Ὡς ἐκ τούτου ἀπαντᾷ διττὴ δικαιοδοσία, ἡ τῆς καταγωγῆς (forum originis) καὶ ἡ τῆς κατοικίας (forum domicilii) (8).

Καθαυτὸ δικαιοδοσίαν εἶχον αἱ ἐν Ἰταλίᾳ πόλεις, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις βραδέως ἀπενεμήθη τοιαύτη, ἣν ἀρχικῶς ἐνήσκουν οἱ ἔπαρχοι (9). Ὁ ἔχων κατοικίαν ἐν ἄλλῳ τόπῳ ἢ τῷ τῆς καταγωγῆς, ἠδύνατο νὰ ὑπάγεται εἰς ἀμφοτέρων τὴν δικαιοδοσίαν.

Ἡ ἀξιουμένη προτίμησις τῆς δικαιοδοσίας τῆς κατοικίας εἶναι ἁπλῆ εἰκασία τῶν νεωτέρων ἐξ ἀναλογίας τοῦ δικαιώματος τῶν ἐν Ῥώμῃ διατριβόντων, δυναμένων νὰ προτείνωσι τὴν εἰς τὴν κατοικίαν μεταγωγὴν τῆς δίκης (10).

---

(1) L. 1. pr. αὐτ. L. 7. C. de inc. (10. 39). ΝΔ'. α'. 6. Πολίτας ποιεῖ τὸ εἰς θέσιν ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει ληφθῆναι.

(2) L. 16 ad mun. (50. 1).

(3) L. 6. § 3. L. 7. 22 pr. 27. pr. 37. § 1. αὐτ. L. 2 C. de mun. (10. 38). L. 7. C. de inc. (10. 39). Πολίτας ποιεῖ καὶ τὸ ἐλευθερωθῆναι παρά τινος ὄντος ἐξ ἐκείνης τῆς πόλεως. (4) L. 7.C. αὐτ. καὶ τὸ ἐναπογραφῆναι τοῖς πολίταις.

(5) L 6. pr. ad mun. (50. 1). L. 4. 5. C. de munic. (10. 38).

(6) L.37. § 2. L. 38. § 3. ad mun. (50. 1). L. 1. C. de mulier (10. 62).

(7) L. 29. ad munic. (50. 1). Κατ' ἀντίθεσιν τοῦ πολίτου ἐκ καταγωγῆς, civis, ὁ κάτοικος ἐλέγετο incola.

(8) L. 6. § 3. L. 22. §. 2. αὐτ. (9) Savigny Gesch. des R. R. II. § 23.

(10) Savigny Syst. VIII. § 335. Ὅρα § 203.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τὸν ῥωμαϊκὸν ὁρισμὸν κατοικία εἶναι: «Ἔνθα τις ὥρισεν » ἔχειν τὰς καθέδρας αὐτοῦ καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ τὰ πράγ»ματα,» ὥστε ἀπερχόμενος αὐτόθεν λογίζεται ἀποδημῶν, ἐνδημῶν δὲ ὅταν ἐπανέρχεται (1).

Κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦτον ἡ κατοικία εἶναι μὲν ἔργον τῆς προαιρέσεως (2), διότι εἶναι ἕκαστος ἐλεύθερος, ὅπου βούλεται νὰ κατασταθῇ, ἀλλ' ἁπλῆ καὶ μόνη ἡ πρόθεσις δὲν ἀρκεῖ, ἄνευ τῆς πράγματι ἐγκαταστάσεως (re et facto) ἐν τῷ προτιθεμένῳ τόπῳ μονίμως καὶ σταθερῶς (3). Ὡς ἐκ τούτου οὐδεμία δήλωσις βουλήσεως ζητεῖται, ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων αὕτη τεκμαίρεται (4).

Ἐκ τούτων δῆλον, πόσον διαφέρει ἡ κατοικία τῆς διαμονῆς, ἥτις εἶναι πρόσκαιρος, ἔστω καὶ πρὸς περάτωσιν ὑποθέσεως σπουδαιοτάτης, ἀλλ' ἄνευ σκοποῦ ἐγκαταστάσεως. Οὐδὲ ἡ κτῆσις ἀκινήτων, ἄνευ ἄλλων τεκμηρίων, ἀποδεικνύει κατοικίαν, διότι ἢ δι' ἄλλων προσώπων διοικοῦνται, ἢ σπανίως ἐπισκέπτεταί τις αὐτά, ἢ ἔχει τοιαῦτα ἐν πολλοῖς τόποις (5). Οὐδὲ ἀντιστρόφως ἀπαιτεῖται ἰδιόκτητος οἰκία, ὅπως λογίζεταί τις τόπου τινὸς κάτοικος (6).

205. Ἡ κατοικία μετατίθεται κατὰ βούλησιν (7). Τοσοῦτον ἐλογίζετο ἡ ἐλευθερία αὕτη ἀπεριόριστος, ὥστε ἄκυρος ἦτο ἡ αἵρεσις κληροδοτήματος, ὅτι οὐδέποτε μετατίθησί τις τὴν κατοικίαν (8).

Ἁπλῆ δήλωσις προθέσεως δὲν ἀρκεῖ πρὸς μετάθεσιν κατοικίας, ἂν δὲν παρακολουθήσῃ ἡ ἐκτέλεσις. Ἀλλ' ἐξ αὐτῆς καὶ μόνης τεκμαίρεται ἡ πρόθεσις (9), διὰ δὲ τῆς ἀποκτήσεως νέας κατοικίας παύει ἀλαλήτως ἡ πρὸ αὐτῆς (10).

Καί τοι σπάνιον, δέχονται ἐν τούτοις, ὅτι δύναταί τις νὰ ἔχῃ

---

(1) L. 7. C. de inc. (10. 30). L. 203. de V. S. (50. 16). Β'. 6'. 195.
(2) L. 31. ad munic. (50. 1).
(3) L. 20. αὐτ.
(4) L. 27. § 1. αὐτ.
(5) L. 17. § 13. L. 22. § 7. αὐτ. L. 4. C. de inc. (10. 39).
(6) L. 5. § 2. de inj. (47. 10). Ξ'. κα'. 5.
(7) L. 31. ad munic. (50. 1).
(8) Quum jus libertatis infringitur L. 71. § 2 de cond. (35. 1). ΜΔ'. 16'. 69.
(9) L. 27. § 1. ad munic. (50. 1). L. 203. ad. V. S. (50. 16). Β'. 6'. 195. L. 2. C. ubi sen. (3. 24). Ζ'. ε'. 90.
(10) L. 20. ad munic. (50. 1). L. 1. C. de inc. (10. 39). ΝΔ'. 6'. 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δύω κατοικίας, ὅταν ἐν δυσὶ τόποις ἀλληλοδιαδόχως διαιτᾶται, δὲν ἐξάγεται δὲ, ποῦ μένει διαρκέστερον. Ἢ δέχονται ὅτι δύναταί τις νὰ μὴ ἔχῃ κατοικίαν, ἐγκαταλείψας τὴν ὑπάρχουσαν καὶ περιφερόμενος εἰς ἀναζήτησιν νέας (1).

206. Ὅσα εἴπομεν περὶ καταγωγῆς σήμερον οὐδεμίαν ἔχουσιν ἐφαρμογήν, διότι ἕκαστος λογίζεται πολίτης ὅλου τοῦ κράτους, ὑποδιαιρουμένου μὲν διοικητικῶς, ἀλλ' ὁμοιομόρφως. Πρὸς ἐνάσκησιν τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ δικαιωμάτων κατατάσσεται ἕκαστος ἐν ὡρισμένῃ περιφερείᾳ, ὅπως μὴ πολλάκις ἐνεργῇ ὅ,τι ἅπαξ ἐπιτρέπεται. Οὕτω ὁ περὶ δήμων νόμος 27 Δεκ. 1833 δέχεται δημότην τὸν ἐν τῷ δήμῳ γεννηθέντα (ἄρθ. 9), ἀλλὰ τὸ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι ἐπιτρέπει εἰς μόνον τὸν ἔχοντα τὴν μόνιμον διαμονὴν (ἄρθ. 13). Ἐξαιρετικῶς τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα (ἄρθ. 70) ὡς προσὸν τοῦ βουλευτοῦ ὥρισεν ἢ τὴν ἐκ τῆς ἐπαρχίας καταγωγήν, ἢ τὴν πρὸ δύω ἐτῶν ἐγκατάστασιν.

Ἀλλ' ὅσον ἀνάγεται εἰς τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, μόνη ἡ κατοικία σκοπεῖται.

Κατὰ τὴν Πολιτ. Δικον. ἄρθ. 16, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἄλλη τις αἰτία, γενικῶς πᾶς ἡμεδαπὸς ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ δικαστηρίου τῆς *κατοικίας* αὐτοῦ, ἐν ἐλλείψει δὲ τοιαύτης εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ δικαστηρίου τῆς *διαμονῆς* (2).

Κατὰ τὸν ἀστικὸν νόμον (ἄρθ. 91) « κατοικίαν ἔχει τις ἐν ᾧ » τόπῳ κυρίως καὶ μονίμως ἐγκατέστη. »

Ὁ ὁρισμὸς οὗτος εἶναι ὁ αὐτὸς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου, διότι ἕκαστος ἐλευθέρως μὲν ἐκλέγει τὸν τόπον ἐγκαταστάσεως, ἀλλὰ πρὸς ἀπόκτησιν τῆς κατοικίας δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ προαίρεσις, ἄνευ τῆς πραγματικῆς ἐγκαθιδρύσεως. Εἶναι πρὸς τοῦτο ἀπαραίτητον ἐξωτερικὸν γνώρισμα ἐμφαῖνον τὴν μονιμότητα τῆς διαμονῆς. Ἀδιάλειπτος παρουσία δὲν ἀπαιτεῖται, ἀλλὰ καὶ ὅταν προσκαίρως μεταβάλλεται ἡ διαμονή, οὐχ ἧττον δὲν ἐκλείπει ἡ κατοικία, ἐνόσῳ

(1) L. 27. ad munic. (50. 1).

(2) Γαλλ. Δικ. ἄρθ. 59. Ἐν ἰταλ. Κωδ. ἄρθ. 16 διαστέλλεται ἡ κατοικία (domicilio), τῆς συνήθους διαμονῆς (residenza), καθ' ἣν ἐπίσης ῥυθμίζεται ἡ δικαιοδοσία (ἰταλ. δικον. ἄρθ. 90), ἐν ἐλλείψει δὲ αὐτῶν κατὰ τὴν πρόσκαιρον διαμονὴν (dimora).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὰ πλεῖστα καὶ τὰ κύρια συμφέροντα τοῦ ἀποδημοῦντος ὑφίστανται ἔν τινι τόπῳ, τὰ δὲ περὶ τούτου ὡς πραγματικὰ εἶναι τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ δικαστοῦ.

207. Πολὺ πλέον περιέχει ἡ ἑπομένη διάταξις τοῦ ἀστικοῦ νόμου (ἄρθ. 92), ὅτι «ἡ κατοικία μεταβάλλεται διὰ τῆς εἰς ἄλλον » τόπον μετοικήσεως ἐπὶ προθέσει κυρίας καὶ μονίμου αὐτόθι ἐγ» καταστάσεως (1). » Ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης ἕπεται, ὅτι μέχρις ἀποκτήσεως ἄλλης κατοικίας διατηρεῖται ἡ προϋπάρχουσα, ὥστε οὐδὲ ἐκ τῆς ἁπλῆς προθέσεως ἐγκαταλείψεως τῆς κατοικίας καταργεῖται αὕτη, ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως αὐτῆς, ἔστω καὶ μετὰ προθέσεως, ἑνόσῳ νέα κατοικία δὲν ἀπεκτήθη, διὰ τῆς ἐν ἄλλῳ τόπῳ ἐγκαταστάσεως.

Ἡ πρόθεσις ἀποδεικνύεται διὰ ῥητῆς δηλώσεως πρὸς τὰ δημαρχεῖα τοῦτε καταλειπομένου τόπου, καὶ τοῦ εἰς ὃν γίνεται ἡ μετοίκησις. Ἀλλ' ἐν ἐλλείψει δηλώσεων ἡ ἀπόδειξις συνάγεται ἐκ τῶν περιστάσεων, ἤτοι ἐκ τῆς ἐν ἄλλῳ τόπῳ πραγματικῆς ἐγκαταστάσεως (ἄρθ. 92).

Διττὴ κατοικία δὲν εἶναι πλέον δεκτή, διότι, καὶ ἐὰν ἔχῃ τις εἰς διαφόρους τόπους συμφέροντα, καὶ ἐναλλὰξ ἐνδιατρίβῃ ἐν αὐτοῖς, ὑπὸ τῶν δικαστηρίων μέλλει νὰ ἐκτιμηθῇ, ποῦ εἶναι ἡ κυρία ἐγκατάστασις, ἀναιρουμένη τὴν ἐν ἄλλῳ τόπῳ κατοικίαν (2).

Οὐδὲ εἶναι πάλιν εὐχερὲς νὰ εὕρῃ τις ἠμεδαπὸν στερούμενον κατοικίας καὶ οὕτως εἰπεῖν φερέοικον. Ἐπὶ ὑποθέσει, ὅτι ἀπὸ τῆς χειραφεσίας ἢ τῆς ἐνηλικότητος οὐδεμία ἀπεκτήθη ἰδία κατοικία, ἕπεται ὅτι διατηρεῖται ἡ κατοικία τοῦ πατρός, ἣ ἦν εἶχεν ὁ ὑπὸ ἐπιτροπείαν διατελέσας, ὡς μὴ ἀντικατασταθεῖσα.

Ταύτην τινὲς ὠνόμασαν κατοικίαν καταγωγῆς (domicilium originis), συμφώνοντες δύω ὅρους ἀντιφατικούς, οὓς οἱ Ῥωμαῖοι ἀντέτασσον, ὡς εἴρηται, πρὸς ἀλλήλους. Ἐκ τῆς συμμίξεως τῶν ὅρων τούτων ἐγεννήθη ἡ πλάνη, ὅτι προσέχομεν ἐν ἀγνοίᾳ ἐνεστώσης κατοικίας εἰς τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς (3), ἐνῷ ἀνατρέχομεν εἰς

(1) Τὸ αὐτὸ ἐν γαλλ. Κωδ. ἄρθ. 103.

(2) Demolombe I. 347. Aubry et Rau I. § 142. Dalloz Domic. 8. Οἰκονομ. Ἐγχ. § 31 ὑποσ. 5.

(3) Voet ad Pand. V. 1. § 91. Est autem originis locus, in quo quis

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν προγενεστέραν κατοικίαν τοῦ πατρὸς μέχρι τῆς λύσεως τῆς ὑπεξουσιότητος ἢ τὴν ἐν καιρῷ τῆς ἐπιτροπείας (1).

208. Δὲν εἶναι ὅμως ὡς ἐκ τούτου ἀπολύτως ἀδύνατον, νὰ μὴ ἔχῃ κατοικίαν, ὅστις περιπλανᾶται ἐνθεν κἀκεῖθεν, οὐδαμοῦ σταθερῶς κατασκηνῶν, ἀλλὰ δίκην ἀλήτου περιφερόμενος, ἐνῷ εἶναι ἄγνωστος ὁ πατὴρ ἢ ἡ κατοικία αὐτοῦ. Κατ' αὐτὴν μόνην τὴν περίστασιν περιορίζεται τότε ἡ μνησθεῖσα διάταξις τῆς Πολ. Δικονομ. ἐν ἄρθ. 16, ὅτι ὁ τοιοῦτος ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς διαμονῆς (2).

Ἐπὶ ὑποθέσει ὅμως ὅτι δὲν ἀπέκτησέ τις ἰδίαν κατοικίαν, ἐνῷ εἶναι γνωστὴ ἡ τοῦ πατρὸς, ὅσος καὶ ἂν παρῆλθε χρόνος ἀπὸ τῆς παύσεως τῆς ὑπεξουσιότητος καὶ μέχρις ἐσχάτου γήρατος, κατὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ νόμου δὲν μετήλλαξε κατοικίαν ὁ τοιοῦτος, οὐδὲ δύναται ν' ἀποφύγῃ τὴν συνέπειαν τῆς ἀρχικῆς κατοικίας, ἣν ἐγκατέλειψε μὲν διὰ φανερῶν πράξεων ἐμφαινουσῶν ἀπόφασιν μὴ ἐπανόδου, ἀλλὰ δὲν ἀντικατέστησε δι' ἄλλης (3).

209. Ἄλλη ἀπορία ὑπάρχει, ἂν ὁ ἡμεδαπὸς δύναται ν' ἀποκτήσῃ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κατοικίαν, ὡς ἐξ αὐτῆς δὲ ἂν λογίζεται μεταβληθεῖσα ἡ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ.

Κατὰ τῆς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κατοικίας εἶπον, ὅτι αὕτη δὲν προβλέπεται ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου νόμου, ὥστε εἶναι δι' αὐτὸν ἀνύπαρκτος, ἄρα οὐδὲ δι' αὐτῆς μεταβάλλεται ἡ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ κατοικία, ἀλλὰ δι' ἄλλης πάλιν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ. Ἐνόσῳ μάλιστα διατηρεῖ ὁ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διαμένων τὴν ἰθαγένειαν, δὲν ἀπώλεσε τὴν πρόθεσιν παλινοστίας, ἥτις ἀντίκειται εἰς τὴν μονιμότητα κατοικίας (4).

Εἰς ταῦτα ἀντέταξαν, ὅτι ὁ περὶ κατοικίας ὁρισμὸς τοῦ νόμου,

---

natus est aut nasci debuit, licet forte re ipsa alibi natus esset, matre in peregrinatione parturiente. Savigny Syst. VIII § 359.

(1) Toullier I. 371. Duranton I. 360. Demolombe I. 348.

(2) Οἰκονομ. Ἐγχειρ. § 32. ἐν τέλει.

(3) Demolombe I. 348. Δὲν ἐνασχολούμεθα ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἁρμοδίου πρὸς ἐπίδοσιν τόπου, διότι κατὰ τὴν Πολ. Δικον. ἄρθ 140 γίγεται καὶ ἐν τῷ τόπῳ τῆς διαμονῆς. Οἰκονομ. § 90. ὑποσ. 29.

(4) Demolombe I. 349.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὡς τοῦ τόπου, ἐν ᾧ τις κυρίως καὶ μονίμως ἐγκατέστη, εἶναι γενικὸς, ἄρα ἐφαρμοστέος καὶ ἐπὶ μονίμου ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐγκαταστάσεως, δι' ἧς δὲν ἀποκλείεται ἡ ἐν ἀορίστῳ χρόνῳ πρόθεσις παλινοστίας (1).

Πῶς ὅμως συμβιβάζεται ἡ πρόθεσις παλινοστίας μετὰ τῆς προθέσεως μονιμότητος, δὲν εἶναι ἐκ τῶν εὐνοήτων. Διὸ προτρέπουσιν οἱ μὴ ἐναντιούμενοι εἰς τὴν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κατοικίαν τοὺς δικαστὰς, ὅπως ὁσονένεστι αὐστηρῶς κρίνωσι τὰ περὶ αὐτῆς τεκμήρια (2), ὁμολογοῦντες οὕτω τὰ ἀτοπήματα, τὰ ἐξ αὐτῆς πηγάζοντα.

Καὶ δὴ δὲν ἐννοεῖ τις πλέον, ποία εἶναι ἡ γενικὴ δικαιοδοσία τοιούτων ἡμεδαπῶν, οἵτινες οὐδὲ κατοικίαν διατηροῦσιν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, οὐδὲ ἐν αὐτῇ διαμένουσι, καθ' ἃ ἀπαιτεῖ τὸ ἄρθ. 16 τῆς Πολ. Δικ. (3). Ἢ πρέπει νὰ μεταβληθῇ ἡ οἰκονομία τοῦ νόμου, ἢ ἑνόσῳ ὑφίσταται, ἀπαραίτητος καταφαίνεται ἡ λύσις, ὅτι διὰ μόνης τῆς ἀποκτήσεως ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ἄλλης κατοικίας ἐξαφανίζεται ἡ προϋπάρξασα.

210. Ἐπίσης φιλονεικεῖται, αν ὁ ἀλλοδαπὸς δύναται ν' ἀποκτήσῃ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ κατοικίαν. Κατά τινας ἡ κατοικία δὲν εἶναι ἐκ τῶν δικαιωμάτων, ὧν στερεῖται ὁ ἀλλοδαπὸς, ἐνῷ κατ' ἄλλους ἀπολαμβάνει κατοικίαν μόνον ὁ ἀδείᾳ τῆς κυβερνήσεως ἐγκατασταθεὶς κατὰ τὸ ἄρθ. 13 τοῦ γαλλ. Κώδικος (4). Κατ' οὐδὲν διαφέρει ἡ γνώμη, ὅτι ὁ ἀλλοδαπὸς δὲν χρήζει μὲν ἀδείας, ὅπως ἐγκατασταθῇ μονίμως, ἀλλ' ἄνευ τῆς ἀδείας δὲν ἔπονται αἱ ἐκ τῆς κατοικίας συνέπειαι (5)

Κατὰ τὸν ἡμέτερον ἀστικὸν νόμον (ἄρθ. 13) ὁ ἀλλοδαπὸς ἀπο-

---

(1) Dalloz Dom. 20. Aubry et Rau I. § 141 ὑποσ. 4. Οἰκονομ. Ἐγχειρ. § 32 ὑποσ. 6.

(2) Dalloz αὐτ. Aubry et Rau αὐτ.

(3) Ὁ κ. Οἰκονομίδης οὐδεμίαν ἔδωκε περὶ τούτου λύσιν. Δὲν πιστεύω, ὅτι θεωρεῖ τότε δωσιδίκους τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ οἰκοῦντας πάντων τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων ὡς ἐκ τῆς τελευταίας περικοπῆς τοῦ ἄρθρ. 28 τῆς Πολ. Δικον. περὶ ἧς τοὐλάχιστον οὐδὲν λέγει. Ὅτε ἔγινε λόγος περὶ συγκρούσεως, εἴδομεν ὅτι πλεῖστοι παραδέχονται τὴν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κατοικίαν καὶ κατ' αὐτὴν ῥυθμίζουσι τὸ περὶ τῆς συγκρούσεως ζήτημα (lex domicilii) § 79.

(4) Demolombe I. 268 παρ' ᾧ τὰς παντοίας γνώμας.

(5) Aubry et Rau I. § 141. ὑποσ. 5.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αύει ἐν Ἑλλάδι τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων, τῶν μὴ ἀποδιδομένων παρὰ τῶν νόμων εἰς μόνους τοὺς ἡμεδαπούς. Ἡ κατοικία δὲν εἶναι κ τῶν ἐξηρημένων, ἀλλὰ πρόσκομμα πρὸς ἀπόκτησιν κατοικίας πάρχει τὸ τεκμήριον προθέσεως παλινοστίας.

Ἄλλως τε κατὰ τὴν Πολιτ. Δικον. ἄρθ. 28 ὁ ἀλλοδαπὸς ἐνάγεται παρ' ἡμεδαποῦ ἐνώπιον παντὸς ἑλληνικοῦ δικαστηρίου, οὐδόλως σκοπουμένου τοῦ τόπου ἐγκαταστάσεως. Εἰς τὸν ζητήσαντα πολιτογράφησιν διὰ βασιλ. διατάγματος χορηγεῖται ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων, ἔκτοτε δὲ αἱ νομικαὶ σχέσεις τοῦ ἀλλοδαποῦ ῥυθμίζονται κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους.

211. Εἴπομεν ὅτι ἡ ἀρχὴ περὶ ἐλευθέρας ἐκλογῆς τῆς κατοικίας ὑπόκειται εἰς ἐξαιρέσεις.

Ὁ ἀναδεχόμενος ἐν ἰδιαιτέρῳ τόπῳ δημοσίαν ὑπηρεσίαν, μὴ δυνάμενος ἄνευ ἀδείας ν' ἀποδημῇ, παρέχει τεκμήριον τῆς αὐτόθι κατοικίας. Ἐνίοτε ὅμως ὁ νόμος αὐτὸς οὐδεμίαν ἄλλην παραδέχεται κατοικίαν, ἤτις λέγεται τοῦ ἀξιώματος (domicilium dignitatis). Οὕτω παρὰ Ῥωμαίοις τῶν μὲν στρατιωτικῶν ἡ κατοικία ἦτο ὁ τόπος τῆς ἐφεδρείας (1), τῶν δὲ Συγκλητικῶν ἡ πρωτεύουσα (2).

Κατὰ τὸν νεώτερον ἡμῶν νόμον ἄρθ. 93 μόνοι «οἱ ἀναδεχθέντες ὑπηρεσίαν ἰσόβιον καὶ συνεχῆ ἔχουσι τὴν κατοικίαν ἐν ᾧ τόπῳ ἐνεργοῦσι τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην.» Δὲν ἀρκεῖ μόνον τὸ ἰσόβιον ἄνευ τοῦ συνεχοῦς, ὡς ἦσαν ἄλλοτε οἱ Γερουσιασταί, ἰσόβιοι μέν, ἀλλὰ περιοδικῶς καλούμενοι εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ δυνάμενοι νὰ ἔχωσιν ἀλλαχοῦ κατοικίαν.

Ἡ μὴ ἰσόβιος ὑπηρεσία, ὅταν εἶναι συνεχής, παρέχει σπουδαῖον τεκμήριον τῆς ἐν τῷ τόπῳ τῆς ὑπηρεσίας ἐγκαταστάσεως. Μόνη ἡ ὑπηρεσία ὅμως δὲν παρέχει τὸ τεκμήριον τοῦτο, ἐὰν δὲν συντρέχωσι καὶ ἄλλαι περιστάσεις ἐμφαίνουσαι τὴν μετάθεσιν τῆς κατοικίας (3). Ἰδίως κατὰ τὸν Ὀργανισμὸν τῶν δικαστ. ἄρθ. 280 ἐπὶ

(1) L. 23. § 1. ad munic. (50. 1). Διαφορεῖται ἡ γραφή, ἂν τοῦτο ἰσχύῃ καὶ ὅταν ἔχωσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι ἀκίνητα (et), ἢ μόνον ὅταν δὲν ἔχωσι (si).

(2) L. 8. C. de inc. (10. 39).

(3) Demolombe I. 366. Dalloz Domic. 109. 110. Ἀμφότεροι ψέγουσιν ἀπόφασιν τοῦ Ἀκυρωτικοῦ 21 Μαΐου 1835, καθ' ἣν ἡ σταθερὰ ὑπηρεσία, καίτοι πρόσκαιρος, εἶναι τεκμήριον μεταθέσεως κατοικίας μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου. Οἰκονομ. Ἐγχ. § 33. γ'.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πειθαρχικῇ ποινῇ παύσεως διατάττονται πρόεδροι, δικασταί, εἰρηνοδίκαι, εἰσαγγελεῖς, ἀντεισαγγελεῖς, γραμματεῖς, ὑπογραμματεῖς, δικηγόροι, συμβολαιογράφοι καὶ κλητῆρες, νὰ ἔχωσι τὴν κατοικίαν ἐν ᾧ τόπῳ ἐνεργοῦσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν. Ἐκ τούτων μόνον οἱ δικασταὶ εἶναι σήμερον ἰσόβιοι, ἄρα δι' ὅλους τοὺς λοιποὺς ὑπάρχει τεκμήριον χρῄζον καὶ ἄλλων περιστάσεων. Ἐνῷ οἱ ἰσόβιοι κατὰ τὸ κείμενον τοῦ νόμου (ἄρθ. 93) ἅμα *ἀναδεχθέντες*, δηλ. δόντες τὸν ὅρκον, δι' οὗ ἐμφαίνεται ἡ ἀποδοχὴ τῆς συνεχοῦς ὑπηρεσίας, τεκμαίρονται μετοικήσαντες (1), τοὐναντίον οἱ μὴ ἰσόβιοι δὲν λογίζονται μεταβαλόντες κατοικίαν, πρὶν ἀποχωρήσωσι τοῦ τόπου, ἔνθα αὕτη ὑπῆρχε, καὶ διακόψωσι τὰς σχέσεις, δι' ὧν συνεδέοντο μετ' αὐτοῦ.

212. Ἡ γυνὴ ἀκολουθεῖ τὴν κατοικίαν τοῦ ἀνδρὸς (2), ἀλλ' οὐδὲ διὰ τῆς μνηστείας, οὐδὲ διὰ τοῦ ἀκύρου γάμου μεταβάλλεται· ἡ κατοικία τῆς γυναικὸς (3), ἀλλ' ἐγκύρου ὄντος τοῦ γάμου διατηρεῖ καὶ ἡ χήρα τὴν κατοικίαν τοῦ ἀνδρὸς (domicilium matrimonii) μέχρι δευτέρου γάμου, ἢ μετοικήσεως (4).

Τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἐδέχθη ὁ ἀστικὸς νόμος ἐν ἄρθ. 94, καθ' ἣν καὶ ἐν Πολιτ. Δικον. ἄρθ. 18 § 1 ἐρρυθμίσθη, ὅτι ἡ ἔγγαμος γυνὴ ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς κατοικίας τοῦ ἀνδρός. Ἡ διάταξις τοῦ νόμου εἶναι τοσοῦτον ἀπόλυτος, ὥστε εἶναι ἀδιάφορον, ἂν ἐξ οἱασδήποτε περιστάσεως ἡ γυνὴ οὐδέποτε μετέβη εἰς τὸν τόπον τῆς κατοικίας τοῦ ἀνδρός, ἢ ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ διαιτᾶται ἐν ἄλλῳ τόπῳ. Ἡ ἕνωσις τῶν συζύγων δὲν ἐπιτρέπει δικαίωμα τῆς γυναικὸς πρὸς ἄλλην κατοικίαν, ὀφειλούσης νὰ παρακολουθήσῃ τὸν ἄνδρα καὶ καθ' ἣν περίπτωσιν ἀπεφασίσθη χωρισμὸς κτημάτων (5).

Οὐχ ἧττον λόγῳ τοῦ Ἐμπορ. ν. ἐν ἄρθ. 4, ἐπιτρέποντος εἰς τὴν γυναῖκα ἐμπορίαν ἀδείᾳ τοῦ ἀνδρός, δὲν ἀπᾴδει πρὸς τὸ μνησθὲν ἀξίωμα, νὰ δεχθῶμεν ἰδίαν κατοικίαν τῆς γυναικός, ἀναφορικῶς

---

(1) Demolombe I. 364. Dalloz Domic. 103. καὶ ἑπ. Οὕτω τεκμαίρεται καὶ ἡ γυνή, ἅμα τῷ συναφθέντι γάμῳ.

(2) L. 5. de ritu nupt. (23. 2). ΚΗ'. δ'. 4. L. 65. jud. (5. 1). Ζ'. ε'. 64. L. 38. § 3 ad munic. (50. 1). L. 9. C. de inc. (10. 30). L. 13. C. de dign. (12. 1). ς'. α'. 30.

(3) L. 32. 37. § 2. ad munic. (50. 1).

(4) L. 22. § 1. αὐτ.

(5) Demolombe I. 357. Dalloz Domic. 58.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μόνον εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦτο, οὐχὶ δὲ κατὰ τὰς λοιπὰς τῆς γυναικὸς σχέσεις (1).

Ἐὰν ὁ γάμος κηρυχθῇ ἄκυρος, ἀναντιρρήτως παύουσιν ὅλαι αἱ συνέπειαι αὐτοῦ, ἐξ ὧν καὶ ἡ τῆς κατοικίας, ἀλλὰ διαρκούσης τῆς περὶ ἀκυρότητος δίκης δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἄλλην κατοικίαν ἡ γυνή, διότι ἡ ἀκυρότης ἀμφισβητεῖται (2).

Περὶ τοῦ ἀπηγορευμένου, παρακολουθοῦντος τὴν κατοικίαν τῆς συζύγου ὡς ἐπιτρόπου, κατόπιν ῥηθήσεται.

213. Ταῦτα διαρκοῦντος τοῦ γάμου. Μετὰ τὴν λύσιν αὐτοῦ, διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς ἡ γυνὴ δὲν κωλύεται πλέον νὰ μεταβάλῃ κατοικίαν κατ' ἰδίαν βούλησιν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ὀφείλει νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς ὅρους παντὸς, ὅστις μεταβάλλει κατοικίαν, ἤτοι ὀφείλει ν' ἀποκτήσῃ νέαν κατοικίαν. (Πολ. Δικον. ἄρθ. 18 § 2).

Τὸ αὐτὸ λέγομεν περὶ τῆς διαζευχθείσης μετὰ τὸ τελεσθὲν διαζύγιον, διότι διαρκούσης τῆς περὶ διαζυγίου δίκης δὲν ἐκλέγει αὐτοβούλως κατοικίαν ἡ γυνή. (Πολ. Δικ. ἄρθ. 18 ἐν τέλει).

Περὶ τῶν χωρισθεισῶν ἀπὸ τραπέζης καὶ κοίτης, εἶπον, ὅτι αὗται δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἰδίαν κατοικίαν, διότι, χρῄζουσαι τῆς ἀδείας τοῦ ἀνδρὸς, διατελοῦσιν ὑπὸ τὸ ἀξίωμα, ὅτι ἡ γυνὴ ἔχει τὴν αὐτὴν τοῦ ἀνδρὸς κατοικίαν, ὁ δὲ χωρισμὸς δὲν εἶναι ἀμετάκλητος, ἀλλὰ μάλιστα δι' αὐτοῦ διατηρεῖται ἡ ἐλπὶς συνδιαλλαγῆς (3). Ἀλλ' ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τραπέζης καὶ κοίτης ἀπαλλάσσει τὴν γυναῖκα πάσης περὶ συνοικήσεως ὑποχρεώσεως, οὐδὲ ἡ μόνη ἐλπὶς συνδιαλλαγῆς, ὡς ἐπιτοπλεῖστον ματαιουμένη, εἶναι ἀποχρῶσα πρὸς διατήρησιν κατοικίας, ἐνόσῳ ὑφίσταται ἡ διάστασις καὶ ἕκαστος ἐν ἄλλῳ τόπῳ διατᾶται. Ἄλλως τε εἶναι παράλογον, ἂν μετὰ τὸν χωρισμὸν ὁ ἀνὴρ μετέβαλε κατοικίαν, νὰ λογίζεται συμμεταβαλοῦσα καὶ ἡ γυνὴ, ἐνῷ μετὰ τὸν χωρισμὸν οὐδόλως ὑποχρεοῦται νὰ παρακολουθήσῃ τὸν σύζυγον. Εἶναι ἄρα ἐλευθέρα νὰ μετοικήσῃ, ὅπου θέλῃ, ὅπως ἡ διαζευχθεῖσα (4).

(1) Κατά τινας καὶ αὐτὸς ὁ ἀνὴρ λόγῳ τῶν ἐμπορικῶν τῆς γυναικὸς πράξεων ἐνάγεται εἰς τὴν κατοικίαν αὐτῆς Delvincourt I σ. 42. Dalloz αὐτ. 67.69. ἀντιδοξοῦσιν ὅμως Richelot I. 343. Pardessus 93, μὴ τυχὸν ἀποδοθῇ διττὴ κατοικία εἰς τὸν ἄνδρα. (2) Merlin Quest. mariage § 6. Dalloz αὐτ. 65.

(3) Merlin Rep. domic. § 5 Zachariae I. § 143.

(4) Delvincourt I. σ. 42. Toullier II. 773. Duranton I. 365.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

214. Οἱ ὑπεξούσιοι κατὰ Ῥωμαίους εἶχον μὲν τὴν αὐτὴν τοῦ πατρὸς κατοικίαν, ἀλλ' ἠδύναντο ν' ἀποκτήσωσι καὶ ἰδίαν (1). Ἡ ὑπεξουσιότης διήρκει τότε καὶ πέραν τῆς ἐνηλικότητος, δὲν ἐκωλύετο ὅμως ὁ ὑπεξούσιος νὰ ἐγκατασταθῇ ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' ὁ Αὐτ. Λέων ἐθέσπισεν, ὅτι καὶ ἀλαλήτως λύεται ἡ πατρικὴ ἐξουσία, ἀεὶ » πρὸς διαγωγὴν ἰδιογνωμονοῦσαν ὀφθεῖη μόνον ὁ παῖς καταστὰς (2),» ὥστε μετὰ τὴν διάταξιν ταύτην ἡ ἀπόκτησις νέας κατοικίας καὶ ἡ λύσις τῆς ὑπεξουσιότητος συμπίπτουσι.

Κατὰ τὸν νεώτερον ἡμῶν νόμον ἄρθ. 94 οἱ ἀχειράφετοι ἀνήλικοι ἔχουσι τὴν αὐτὴν τῶν γονέων κατοικίαν. Διαρκοῦντος τουτέστι τοῦ γάμου τὰ ἀχειράφετα τέκνα ἔχουσι τὴν αὐτὴν τοῦ πατρὸς κατοικίαν, ἥτις εἶναι καὶ τῆς μητρός. Λυθέντος δὲ τοῦ γάμου διὰ τοῦ θανάτου, τὰ τέκνα ἀκολουθοῦσι τὴν κατοικίαν τοῦ ἐπιζῶντος, ἄρα καὶ τῆς μητρὸς, ἀλλ' ἐπὶ ὑποθέσει, ὅτι αὕτη εἶναι ἐπίτροπος, λόγῳ τῶν ἑπομένων λέξεων τοῦ κειμένου τοῦ ἄρθρου τούτου (3).

Ἐν περιπτώσει διαζυγίου, ἡ τοῦ πατρὸς ἐξουσία δὲν καταργεῖται, καὶ ὅταν εἰς τὴν μητέρα ἀνατίθεται ἡ ἀνατροφὴ τῶν τέκνων, ὅθεν δὲν παύουσι τ' ἀχειράφετα τέκνα ἔχοντα τὴν αὐτὴν τοῦ πατρὸς κατοικίαν.

Ἡ κατοικία αὕτη ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὴν χειραφεσίαν, μεχρισοῦ ἀποκτηθῇ νέα κατοικία ὑπὸ τῶν χειραφέτων, διότι ἄλλως δὲν μεταβάλλεται ἡ προϋπάρχουσα. Τοῦτο καὶ ἐν Πολιτ. Δικ. ἄρθ. 18 § 4 ῥητῶς ἐπιμαρτυρεῖται. Ἀλλὰ κατ' αὐτὴν ἀχειράφετα τέκνα ὑπάγονται καὶ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς διαμονῆς ἀπομακρυνθέντα τῆς πατρικῆς οἰκίας ὡς μαθητεύοντες (4), τεχνῖται, χειροτέχναι, στρατιῶται, ἢ ὑπηρέται (ἄρθ. 22 § 1).

Vazeille du mariaye II. 387. Marcadé sur l' art. 108. Demolombe I. 358. Masset de la sépar. σ. 197. Boncenne th. de la procéd. I. σ. 201. Dalloz Domic. 72. Aubry et Raul I. § 143. ὑποσ. 5. Ὁ ἡμέτερος Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐν τῇ ἐκθέσει 25 Ἰουνίου 1856 βεβαιώσας, ὅτι καθιερώθη ἡ ἐναντία ἀρχὴ, παρεῖδε τὴν συναυλίαν ταύτην.

(1) L. 3. 4. 6. § 1. L. 17. § 11. ad munic. (50. 1).

(2) Νεαρὰ 22. Ἀρμεν. Α'. ιζ'. 8.

(3) Duranton I. 367. Toullier I 375. Demolombe I 359. Dalloz Dom. 84.

(4) Κατὰ L. 2. C de inc. (10. 39). μετὰ δεκαετῆ ἐνδιαίτησιν ἔν τινι τόπῳ οἱ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

215. Περὶ τῶν ὑπὸ ἐπιτροπείαν, κατὰ μίμησιν τοῦ γαλλ. Κώδ. ἄρθ. 108, φέρει ὁ νεώτερος ἡμῶν νόμος ἐν ἄρθ. 94, ὅτι ἀκολουθοῦσι τὴν κατοικίαν τῶν ἐπιτρόπων. Ἀλλὰ τότε, ἐὰν ὁ ἐπίτροπος μεταβάλῃ κατοικίαν, συμμεταβάλλει καὶ ὁ ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ (1). Τοῦτο ἐκρίθη χρήσιμον, ὅπως μὴ διατελῇ ὁ ἐπιτροπευόμενος μακρὰν τοῦ ἐπιτρόπου καὶ τῆς ἐπιτηρήσεως αὐτοῦ (2). Ἀλλ' ἐντούτοις δὲν συμφέρει πάντοτε εἰς τὸν ἀνήλικον νὰ μεταβάλῃ διαμονήν, ἁπλῶς διότι ὁ ἐπίτροπος διὰ λόγους ὅλως προσωπικοὺς εἰς ἑαυτὸν μεταβάλλει κατοικίαν. Διὸ καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἀπεφασίσθη, ὅτι ὁ ἐπιτροπευόμενος ἔχει μὲν τὴν αὐτὴν τοῦ ἐπιτρόπου νόμιμον κατοικίαν, ἀλλ' ὅταν ὁ ἐπίτροπος δὲν εἶναι ἐκ τῶν γονέων, δὲν δύναται αὐθεκάστως νὰ μεταβάλῃ καὶ τὴν διαμονὴν τοῦ ἐπιτροπευομένου (3).

Ἡ λύσις αὕτη εἶναι παρ' ἡμῖν συνέπεια ἄλλης διατάξεως, καθόσον κατὰ τὸν περὶ ἀνηλίκων καὶ ἐπιτροπείας νόμον ἄρθ. 53—57 ἡ ἀνατροφὴ τοῦ ἀνηλίκου δὲν ἀνατίθεται πάντοτε εἰς τὸν ἐπίτροπον, ἄρα μόνον ὅταν τοῦτο συμβαίνῃ, παρ' αὐτοῦ προσδιορίζεται καὶ ἡ διαμονὴ τοῦ ἀνηλίκου, ἐνῷ ἄλλως αὕτη προσδιορίζεται παρ' ἐκείνου, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἀνατροφῆς.

Πρὶν διορισθῇ ὁ ἐπίτροπος, τὸ συγγενικὸν συμβούλιον συγκαλεῖται ἐν τῷ τόπῳ τῆς κατοικίας τοῦ ἀνηλίκου (ν. περὶ ἀνηλίκων καὶ ἐπιτροπείας ἄρθ. 30), τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ κατοικία τοῦ ἀποθανόντος γονέως ὡς μὴ μεταβληθεῖσα.

216. Περὶ τῶν νόθων τέκνων ὁ νεώτερος ἡμῶν νόμος δὲν ἀποφαίνεται ἰδίως, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐκ τῶν διατάξεων αὐτοῦ περὶ τῶν τέκνων ἐν γένει ποριζόμεθα λύσιν. Ὅταν τὸ νόθον τέκνον ἀναγνωρίζεται παρά τε τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός, κατὰ φυσικὸν λόγον ἡ κατοικία τούτου ὑπερτερεῖ, ὅταν δὲ παρὰ μόνης τῆς μητρός, αὐ-

---

μαθηταὶ ἐγίνοντο αὐτόθι κάτοικοι. Ἐν Πολ. Δικον. γίνεται ἁπλῶς λόγος περὶ διαμονῆς, ὡς φέρει τὸ γερμανικὸν κείμενον. Τοιαύτη διάταξις δὲν ὑπάρχει ἐν Γαλλίᾳ, Dalloz Domic. 50.

(1) Demolombe I. 359. Dalloz αὐτ. 84. Aubry et Rau I. § 143. ὑποσ. 9.

(2) Ὅρα τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης πρὸς τὴν Γερουσίαν 23 Ἰουνίου 1856. (3) Dalloz Minorité 209. n. 3.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς ἡ κατοικία εἶναι καὶ ἡ τοῦ νόθου τέκνου (1). Ἡ τελευταία λύσις κυροῦται διὰ τῆς Πολ. Δικον. ἄρθ. 18 § 4, καθ' ἣν τὰ νόθα τέκνα ἀκολουθοῦσι τὴν τῆς μητρὸς δικαιοδοσίαν. Ἀλλ' ὑποτίθεται ὅτι εἶναι νομίμως γνωστή. Ταῦτα ἔπονται καὶ ἐκ τοῦ νεωτέρου νόμου ἄρθ. 94, ὅτι τὰ τέκνα ἔχουσι τὴν αὐτὴν τῶν γονέων κατοικίαν, διότι γονεῖς εἶναι καὶ οἱ ἀναγνωρίσαντες τὸ νόθον.

Τὰ μὴ ἀναγνωρισθέντα νόθα τέκνα ἀκολουθοῦσι τὴν κατοικίαν τοῦ ἐπιτρόπου αὐτῶν (2).

Τὰ ἔκθετα τέκνα κατὰ τὸν περὶ δήμων νόμον ἄρθ. 9 προσωρινῶς καὶ ἄχρι τῆς ἀνακαλύψεως τῶν γονέων κατατάσσονται εἰς τὸν δῆμον, ἐν οὗ τῇ περιφερείᾳ εὑρέθησαν, ἢ ἀνετράφησαν, ὅθεν αὐτόθι ἔχουσι καὶ τὴν κατοικίαν (3).

217. Περὶ τῶν ἀπηγορευμένων ἀποφαίνεται ἤδη ὁ νεώτερος ἡμῶν νόμος ἐν ἄρθ. 94, ὅτι ἔχουσι τὴν αὐτὴν τοῦ ἐπιτρόπου κατοικίαν.

Τοιοῦτοι εἶναι οἱ δικαστικῶς ἀπηγορευμένοι ἕνεκα φρενοβλαβείας καὶ οἱ νομίμως ἀπηγορευμένοι ἕνεκα ποινῆς.

Οἱ ἄσωτοι ὑποβάλλονται ἤδη εἰς ἀντιλήπτορα, οὐ ὅμως δὲν ἀκολουθοῦσι τὴν κατοικίαν, διότι δὲν ἀπαγορεύονται, δὲν ὑπόκεινται δὲ εἰς τὴν συναίνεσιν τοῦ ἀντιλήπτορος θέλοντες νὰ μεταβάλωσι κατοικίαν.

Ἂν τοῦ ἀπηγορευμένου ἐπίτροπος διορισθῇ ἡ σύζυγος αὐτοῦ, συνέπεια τοῦ γενικοῦ κανόνος εἶναι τώρα, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἀκολουθεῖ τὴν κατοικίαν τῆς γυναικὸς ὡς ἐπιτρόπου αὐτοῦ. Ἂν ὅμως διορισθῇ ἄλλος τις ἐπίτροπος τούτου, τὴν κατοικίαν ἀκολουθεῖ τότε καὶ ἡ γυνή, ὡς ἀκολουθοῦσα τὴν τοῦ συζύγου, ὅστις εἰς τὸ ἑξῆς ἔχει κατοικίαν τὴν τοῦ ἐπιτρόπου. Ἐκ τούτου ὅμως δὲν ἕπεται, ὅτι ὁ ἐπίτροπος προσδιορίζει τὸν τόπον διαμονῆς τῆς γυναικός, ὡς ἔχων μόνην τὴν διοίκησιν τῆς περιουσίας καὶ οὐδὲν πλέον (4).

218. Ὁ νεώτερος ἡμῶν νόμος οὐδὲν διέλαβε περὶ αἱρετῆς κατοικίας (domicile élu), ἣν ἐδέχθη ὁ γαλλ. Κώδ. ἐν ἄρθ 111. Τῆς αἱρετῆς ταύτης κατοικίας εἶναι διττὸς ὁ σκοπός. Ὅταν ἁπλῶς ὁρί-

(1) Demolombe I. 361. Dalloz Domic. 88.
(2) Aubry et Rau I. § 143. ὑποσ. 10.
(3) Demol. αὐτ. Dall. αὐτ. Οἰκον. Ἐγχ. § 33.
(4) Demolombe I. 363. Dalloz Domic. 92.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζεται ἄλλος τόπος, ἢ τῆς πραγματικῆς κατοικίας, πρὸς ἐκτέλεσιν ὡρισμένης πράξεως, τότε τὸ δικαστήριον τοῦ τόπου τούτου γίνεται ἁρμόδιον περὶ πάσης δίκης περιστρεφομένης εἰς αὐτήν. Περὶ τῆς ἁρμοδιότητος ταύτης ὡρίσθησαν τὰ εἰκότα ἐν Πολιτ. Δικον. ἄρθ. 22 § 4. 7. Ὅταν πάλιν ἔν τινι τόπῳ ὀνομάζεται πρόσωπον, πρὸς ὃ γίνονται αἱ κοινοποιήσεις, κατὰ τὸ γαλλ. δίκαιον συνέπεια εἶναι καὶ ἡ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ δικαιοδοσία (1). Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Δικονομίᾳ ἐγένετο δεκτὸς ὁ θεσμὸς τῶν ἀντικλήτων, ἀλλ' ἄνευ τῆς συνεπείας ταύτης, ὅτι παρέπεται ἐκ τούτου ἡ δικαιοδοσία (ἄρθ. 148 καὶ ἑπ.). Τὸ ὄνομα λοιπὸν μόνον τῆς αἱρετῆς κατοικίας δὲν ὑπάρχει παρ' ἡμῖν, ὑπάρχουσιν ὅμως αἱ κυριώτεραι ἐξ αὐτῆς συνέπειαι, ἄνευ τῆς περιπλοκῆς ζητημάτων λίαν διφορουμένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ νομικῶν προσώπων.

Περιληψις.

219. Ὁρισμός.
220. Δημόσιον, δῆμοι, ἐπαρχίαι, νομοί, σωματεῖα, σύλλογοι, κληρονομίαι, ἑταιρίαι πολιτικαὶ ἢ ἐμπορικαί.
221. Περὶ θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων.
222. Περὶ εὐσεβῶν αἰτιῶν.
223. Δὲν ἀπαιτεῖται προηγουμένη ἄδεια τῆς ἀρχῆς πρὸς συγκρότησιν σωματείων καὶ ἀγαθοεργῶν ἱδρυμάτων.
224. Ἡ περιουσία ἀνήκει εἰς αὐτὸ τὸ νομικὸν πρόσωπον, οὐχὶ δὲ εἰς τὰ συναπαρτίζοντα μέλη.
225. Περὶ διοικήσεως καὶ περὶ τῆς ἰσχύος τῆς ψήφου τῶν πλειόνων.
226. Ὅρια τῆς ἱκανότητος πρὸς ἀπόκτησιν δικαιωμάτων ὑπὸ τοῦ νομ. προσώπου.
227. Περὶ ἀδικημάτων τῶν διοικούντων.
228. Τέλος τοῦ νομ. προσώπου καὶ διάλυσις.

(1) Demolombe I. 371. 376. Dalloz Domic. élu 32 καὶ ἑπ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

219. Τὰ δικαιώματα ἀναφέρονται εἰς τὸ φυσικὸν πρόσωπον ὡ
ἀναγνώρισις καὶ ἐγγύησις τῆς ἐλευθερίας. Ἐν τούτοις ἀπονέμοντα
δικαιώματά τινα καὶ εἰς ὄντα ἀφῃρημένα, ὅπως δοθῇ εἰς αὐτὰ ἐ
τῇ κοινωνίᾳ αὐτοτελὴς ὕπαρξις πρὸς ἀποκλειστικὴν ἐκπλήρωσι
μονίμων σκοπῶν. Ἀλλὰ μόνα τ' ἀφορῶντα τὴν περιουσίαν δικαιώ
ματα δύνανται νὰ ὦσι πρὸς τοῦτο χρήσιμα, καθὸ μὴ ἀπαιτοῦντ
τὴν ἰδιότητα φυσικοῦ προσώπου. Ἀλλ' ἡ ὕπαρξις τοιούτου ἀφῃρη
μένου ὄντος εἶναι πλάσμα τοῦ νόμου, διὸ κατ' ἀντίθεσιν τοῦ φυ
σικοῦ προσώπου ὀνομάζομεν νομικὰ πρόσωπα, τὰ ἐνασκοῦντα αὐ
τοτελῆ δικαιώματα (1).

Παρὰ Ῥωμαίοις δὲν εὑρίσκομεν ἴδιον ὄνομα, ἀλλὰ διὰ περιφρά
σεως ἔλεγον, ὅτι ἐπέχουσι τάξιν ἀνθρώπου (hominis vicem susti
nent) (2) τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα νομικὰ πρόσωπα, ἃ εἶναι ποι
κίλα τὸ εἶδος.

220. Πρὸ πάντων τοιοῦτο πρόσωπον εἶναι ἡ πολιτεία, ἥτις καθ
ἰδίαν ἔχουσα περιουσίαν καὶ διαχείρισιν χάριν τοῦ κοινοῦ σκοποῦ
ὀνομάζεται δημόσιος θησαυρός, ἢ δημόσιον. Ἐν καιρῷ τῆς δημο
κρατίας ἐλέγετο aerarium, ἀλλ' οἱ Καίσαρες διετήρησαν ὑπὸ τὴ
ἰδίαν αὐτῶν δικαιοδοσίαν ἐπαρχίας τινάς, μὴ ὑπαγομένας εἰς τὴ
βουλήν, ὅθεν εἶχον καὶ ἴδιον ταμεῖον, fiscus λεγόμενον, δηλ. σπυρί
ἢ κόφινος. Ἐπὶ τέλους τὰ πάντα περιῆλθον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶ
Αὐτοκρατόρων καὶ τὸ ταμεῖον αὐτῶν περιέλαβεν ὅ,τι ἀνῆκεν ε
τὴν πολιτείαν, ὥστε τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπεκράτησε κυρίως, εἴκαι ἀμ
φότερα ἀπαντῶσιν ἐν Πανδέκταις.

Ἡ πολιτεία ὑποδιαιρεῖται εἰς τοπικὰς περιφερείας, αἵτινες, ὡ
ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν ἀναγκῶν καὶ συμφερόντων, χρήζουσιν ἰδία
περιουσίας. Τοιαῦται ἦσαν αἱ πόλεις τῶν ἀρχαίων, σήμερον δὲ
δῆμοι, αἱ ἐπαρχίαι καὶ οἱ νομοί.

Ταῦτα ὑπάρχουσι κατὰ τὸν διοργανισμὸν τῆς πολιτείας. Ἀλλ
δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν καὶ ἄτομα συναπαρτίζοντα ὁμάδα πρὸς κο
νὴν ἀπόλαυσιν περιουσίας. Τοιαῦτα εἶναι τὰ σωματεῖα καὶ οἱ σύ
λογοι (corpora, collegia). Αἱ ὁμάδες (universitates) θεωροῦνται

(1) Ἐπίσης κατάλληλος εἶναι καὶ ἡ ὀνομασία ἠθικοῦ προσώπου (personne morale
(2) L. 23. ad munic. (50. 1).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀπομίμησις τῶν πόλεων, δηλ. τῶν δήμων (1), ὑπάρχει δὲ ἀξίωμα, ὅτι καὶ *τρεῖς σύστημα ποιοῦσιν* (2). Καθόσον μάλιστα τὸ ἰδανικὸν ὅλον ἀποτελεῖ τὸ νομικὸν πρόσωπον, τὰ συναπαρτίζοντα αὐτὸ ἄτομα ἐνδέχεται νὰ μεταλλάξωσιν, ἀντικαθιστάμενα καθ' ὃν ὥρισται τρόπον, δύναται δὲ καὶ εἰς ἓν μόνον νὰ περιστῇ ἡ ὁμὰς (3), οὐδὲ τούτου ἐκλιπόντος παύει ἡ ὕπαρξις τοῦ νομικοῦ προσώπου, ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι ἀναπληροῦται, διότι ὁ σκοπὸς ὑφίσταται.

Ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν ὕπαρξιν διακεκριμένης περιουσίας, ὅλως χωριστῆς τῆς ἰδίας περιουσίας ἑκάστου συναπαρτίζοντος τὴν ὁμάδα μέλους, δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν καὶ τὰς ἑταιρίας, ὡς καὶ τὰς κληρονομίας, ἕνεκα τῆς κοινοπραξίας, ὑπὸ τὴν κατηγορίαν τῶν νομικῶν προσώπων, ὡς ἔπραξαν ἤδη οἱ ἀρχαῖοι (4).

Ἔτι μᾶλλον ἰσχυρίσθησαν οἱ νεώτεροι, ὅτι αἱ ἐμπορικαὶ ἑταιρίαι ἀποτελοῦσι νομικὸν πρόσωπον, ὡς ἐκ τῆς ῥυθμίσεως αὐτῶν, ὅλως αὐτοτελῆ διωκουσῶν σκοπὸν καὶ διότι ἡ περιουσία αὐτῶν δὲν συγχέεται μετὰ τῆς περιουσίας τῶν ἑταίρων (5).

221. Τὸ πλάσμα νομικοῦ προσώπου δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐπὶ ὅλως ἀφῃρημένων σκοπῶν. Τοιοῦτος εἶναι πρὸ πάντων ὁ θρησκευτικός.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐποχῇ τὰ τῆς θρησκείας ἦσαν ἢ δημοτελῆ, ἢ ἰδιωτικά, διότι τὰ πάντα ἐγίνοντο ὑπὸ τὸ κῦρος τῆς θρησκείας. Οἱ ἱερεῖς ἀπετέλουν ἰδίους συλλόγους.

Τὰ εἰς τοὺς θεοὺς ἀναθήματα ἐξῃροῦντο τῆς συναλλαγῆς (extra

---

(1) L. 1. § 1. quod cujusque (3, 4). Η'. 6'. 101. Κατὰ μίμησιν τῆς πόλεως.

(2) L. 85. de V. S. (50. 16). Β'. 6'. 82.

(3) L. 7. § 2. quod cujusque (3, 4). Η'. 6'. 107.

(4) L. 22. de fidej et mand. (46. 1). ΚΖ' α'. 22. Ἡ κληρονομία προσώπου τάξιν ἐπέχει, ὥσπερ ἡ πόλις καὶ ἡ κοινωνία. L. 3. § 4. de bon. poss. (37. 1). Μ'. α'. 3. Καὶ πόλεις καὶ κοινωνίαι καὶ σωματεῖα δύνανται καταδέχεσθαι διακατοχήν. — Φιλονεικεῖται, ἂν ἡ societas publicanorum ἦτο νομικὸν πρόσωπον. Kuntze VJSchr. VI. σ. 60. 61.

(5) Troplong Societés 39. 82. Aubry et Rau I. § 34. Κατὰ τὸν Strach a Decis. rotae Genuae VII. 9. 10. Societas est corpus mysticum ex pluribus nominibus conflatum. Ἄλλη Ἑρμηνεία Ἐμπορ. δικαίου § 133. Renaud das Recht. der Actiengesellsch. σ. 102. Kuntze VJ Schr. VI. σ. 53. Ihering Geist. d. röm. R III. σ. 341.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

commercium) ὡς ἱερά, ὥστε δὲν ὑπέκειντο εἰς τοὺς περὶ ἰδιωτικῆς κτήσεως κανόνας.

Ἀλλὰ κατ' ἐξαίρεσιν ἁπαντᾷ τὸ προνόμιον τινῶν θεῶν, ὅπως δέχωνται κληρονομίας (1), εἰς αὐτοὺς δὲ ἀνάγονται αἱ κληρονομικαὶ ἀποκαταστάσεις, περὶ ὧν ἐνίοτε ὁ λόγος (2). Ταῦτα ἐκέκτηντο ὡς ἰδιωτικὴν περιουσίαν.

Οἱ χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες, ὡς προστάται τῆς ἐκκλησίας, ἀπένειμον εἰς αὐτὴν ὅλα τὰ προνόμια νομικοῦ προσώπου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξαιρετικά. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἀπένειμεν ἀμέσως εἰς τὰς ἐκκλησίας τὸ δικαίωμα τοῦ κληρονομεῖν ἐκ διαθήκης (3).

Ἐκ τῆς ἀδιασπάστου ἑνότητος τῆς ἐκκλησίας, ἣν ἀποτελεῖ ὅλων τῶν πιστῶν τὸ πλήρωμα, ἠδύνατο νὰ πορισθῇ τις τὴν γνώμην, ὅτι ὅλαι αἱ κατὰ τόπους ἐκκλησίαι συναποτελοῦσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, κοινὴν ἔχον περιουσίαν. Ἀλλ' ἡ ἑνότης εἶναι ὅλως πνευματικὴ, οὐδόλως προβαίνουσα μέχρι τῶν ὑλικῶν συμφερόντων τῆς περιουσίας. Ταῦτα ὑπάρχουσι κατὰ τόπους πρὸς τὴν αὐτόθι ἐκπλήρωσιν τῶν τῆς λατρείας. Περὶ τούτου οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀμφιβολία, ὅτι ἕκαστος ναὸς καὶ ἕκαστος εὐκτήριος οἶκος ἔχει ἰδίαν περιουσίαν, ὡς ἴδιον νομικὸν πρόσωπον. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῖ ὁ Ἰουστινιανὸς ἑρμηνεύων τὰς διαθήκας, ἐν αἷς ἐγράφη κληρονόμος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ἢ ἅγιος ἄνευ μνείας τοῦ οἴκου, εἰς τίνα κατὰ προτίμησιν δίδεται ἡ κληρονομία (4).

222. Τοιαύτην προστασίαν ἐξέτειναν οἱ χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες εἰς ἅπαντα τὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, ὧν τὴν ἔμμονον μέριμναν ἐνέπνευσεν ὁ χριστιανισμὸς, οἷον ὀρφανοτροφεῖα, νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα καὶ τὰ παραπλήσια, περιλαμβανόμενα ὑπὸ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα εὐαγῶν οἴκων (pia corpora) (5). Τοῦ Τραϊανοῦ τὸ

---

(1) Ulpian. XXII. 6.

(2) L. 20 § 1. de ann. leg. (33. 1). ΜΔ'. δ'. 20. Περὶ δούλων ναῶν (fanorum servi) ὅρα Varro de lingua lib. 8 c. 41.

(3) L. 1. C. de SS. Eccl. (1. 2). Ε'. α'. 1.

(4) L. 26. C. αὐτ. Ὅρα καὶ Φωτίου νομοκάνονα τίτ. δ'. κεφ. α'. (ἐκδ. Ῥάλλη. Α', σ. 101).

(5) Ἐν Κώδικι ἅπαξ ἁπαντᾷ L. 19. C. de SS. Eccl. (1. 2).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παράδειγμα, λαβόντος πρόνοιαν περὶ ἐνδεῶν τέκνων ἐν Ἰταλίᾳ, ὑπῆρξε μεμονωμένον (1).

Ὁ Οὐαλεντινιανὸς Γ'. ἔδωκεν ἰσχὺν εἰς τὰ ἐν διαθήκῃ ἢ κωδικέλλῳ καταλιμπανόμενα ὑπὲρ τῶν πενήτων, πρὸ αὐτοῦ μὴ ὄντα ὑποχρεωτικὰ ὡς ὑπὲρ ἀδήλων προσώπων (incertae personae) (2), ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἐπέτρεψε νὰ γράφωνται καὶ κληρονόμοι (3).

Σήμερον τὴν αὐτὴν τάξιν τῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων κατέχουσι τὰ ἐκπαιδευτικά, οἷον καὶ τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον, ἰδίαν ἔχον περιουσίαν. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὅμως τὰ Πανεπιστήμια ἀπετέλουν σωματεῖα, ὁτὲ μὲν ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ὁτὲ δὲ ὑπὸ τῶν διδασκάλων συγκροτούμενα (4).

223. Τὸ νομικὸν πρόσωπον δὲν ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀπαιτεῖται πρᾶξις, ἢ γεγονός τι, ἐξ ὧν λαμβάνει ὕπαρξιν αὐτοτελῆ ἐπὶ τῷ σκοπῷ κτήσεως ἰδίας περιουσίας.

Ἐν γένει ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη, ὅτι διὰ τὴν ἵδρυσιν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἔγκρισις τῆς πολιτείας.

Εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἔδωκαν ἀφορμὴν αἱ διατάξεις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου περὶ συλλόγων ἢ σωματείων (collegia), ὅτι ἄνευ προηγουμένης ἀδείας δὲν συγκροτοῦνται, ἄλλως τιμωροῦνται οἱ μετασχόντες (5).

Καθόσον ἡ σύστασις ἀντιβαίνει εἰς ποινικὰς διατάξεις, δὲν ἔπονται πολιτικὰ ἀποτελέσματα, ὅθεν ἕκαστος τῶν συνενεγκόντων δύναται ν' ἀπαιτήσῃ τὸ ἐπιβάλλον, ὡς ἐν περιπτώσει κοινοπραξίας (6).

Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἡ αὐτὴ διάταξις περὶ ἀγαθοεργῶν ἱδρυμάτων, ἃ ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἐπίβλεψιν καὶ προστασίαν τῶν ἐπισκόπων (7), διότι τότε μόνον πρὸς εὐσεβεῖς αἰτίας τοιαῦτα ἐγί-

---

(1) Wolf Von eine r. mild. Stift. Traj. Berlin 1808.

(2) L. 24. C. de episc. (1. 3).

(3) L. 49. C. αὐτ.

(4) Savigny Gesch. des R. R. III. § 59.

(5) L. 1. 2. 3. de coll. (47. 22) Ξ'. λϛ'. 1. 2. 3. L. 1. pr. quod cujusque (3. 4). Η'. ϛ'. 101. Τοῦτο διετάχθη μεταγενεστέρως, διότι ἐκ L. 4. de coll. (47. 22). Ξ'. λϛ'. 4. ἐξάγεται, ὅτι κατὰ τὴν δωδεκάδελτον ἦσαν θεμιτὰ τὰ μὴ ἀντιβαίνοντα εἰς τοὺς νόμους σωματεῖα, ἔνθα ὅρα καὶ τὸν νόμον τοῦ Σόλωνος.

(6) L. 3. de coll. (47 22). Ξ'. λϛ'. 3.

(7) L. 46. C. de episc. (1. 3).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νοντο. Καὶ τοῦτο μὲν ὁμολογεῖται, ἀλλ' ἀντιτάσσεται, ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ δὲν ὑπάρχει τὸ νομικὸν πρόσωπον, ὅπως τὸ φυσικόν, δι' ὃ ἀπαιτεῖται ἡ ἀναγνώρισις τῆς πολιτείας, ὅπως δι' αὐτῆς λάβῃ ὕπαρξιν (1). Ἀλλὰ διότι δὲν ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ, δὲν ἔπεται ὅτι χρήζει τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἁπλῶς πράξεως ἱδρυτικῆς, ἥτις, κατὰ τοὺς ἐν γένει νόμους, δύναται νὰ ὑποβληθῇ καὶ εἰς ἔγκρισιν, δὲν εἶναι ὅμως ἐκ τῶν οὐκ ἄνευ (2).

Ἄλλο ζήτημα εἶναι, ἂν τὸ ἱδρυθὲν νομικὸν πρόσωπον ἀντίκειται εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν, ἢ τὴν ἠθικήν, τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ ἡ πολιτεία δὲν ἀνέχεται τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ. Τὴν ἀπαγορευτικὴν ἐξουσίαν τῆς πολιτείας οὐδεὶς ἀρνεῖται.

Ὡς πρὸς συλλόγους ὑπάρχει καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῷ ποιν. ν. ἄρθ. 212 διάταξις, καθ' ἣν τιμωρεῖται ἡ ἕνωσις πολλῶν ἄνευ ἀδείας τῆς κυβερνήσεως ἐπὶ σκοπῷ συναθροίσεως ὑπὸ ῥητοὺς τύπους καὶ θεσμούς, ἀποκλειομένων τῶν μὴ ἰδιαιτέρως εἰσαγομένων, πρὸς ἐνασχόλησιν περὶ δημοσίων σκοπῶν πολιτικῶν ἢ θρησκευτικῶν. Τοιαῦται ἑταιρίαι διαλύονται, τὰ δὲ ἔγγραφα, χρήματα καὶ λοιπὰ πράγματα δημεύονται (ἄρθ. 216).

Ἀλλὰ ἐν ἄρθ. 11 τοῦ Συντάγματος ἀνεγράφη ὡς δικαίωμα τῶν πολιτῶν τὸ συνεταιρίζεσθαι ἄνευ προηγουμένης ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως, ὀφειλόντων μόνον νὰ τηρῶσι τοὺς νόμους τοῦ κράτους, δηλ. νὰ μὴ ἐπιχειρῶσί τι παράνομον. Ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἰδιαίτεροι θεσμοὶ οὐδὲ ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν μὴ ἰδιαιτέρως εἰσαγομένων, οὐδὲ ἡ ἐνασχόλησις περὶ δημοσίων πραγμάτων, οὐδὲ ἡ διὰ γραφῆς ἢ ἄλλων σημείων μετ' ἀλλήλων ἀνταπόκρισις, εἶναι πλέον παράβασις τοῦ νόμου, ἀφότου ἡ πρὸς τοῦτο ἄδεια τῆς κυβερνήσεως εἶναι περιττή.

Περὶ ἀγαθοεργῶν ἱδρυμάτων προυνόησεν ὁ περὶ δήμων νόμος ἐν ἄρθ. 15 § γ'. καθόσον ἀνετέθη ἡ διαχείρισις τῆς περιουσίας αὐτῶν εἰς τοὺς δήμους, ὅταν αὕτη δὲν ἀνήκῃ εἰς ἰδιαιτέραν θρησκείαν ἐ-

---

(1) Mühlenbruch Beurth. des Städelschen Beerbungsfalles. Halle 1828. Comment. XL. σ. I. Savigny Syst. II. σ. I. Vangerow I. § 60 οὓς ἠκολούθησα ἐν 6'. ἐκδόσει Παπαρρηγ. Α'. § 163.

(2) Arndts § 44. Fitting Krit. VJ Schr. I. σ. 585. Bluntschl Deutsch. Privatr. § 34. Beseler Deutsch. Privatr. § 67. Unger Krit Uberschau VI. σ. 148. Windscheid I. § 60.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συμμίκτῳ πληθυσμῷ. Ἀλλ' ἡ διάταξις εἶναι ἐφαρμοστέα, ἐφόσον δὲν ὑπάρχει ἰδιαίτερον καταστατικὸν τοῦ ἱδρύματος, κανονίζον τὴν διοίκησιν τῆς περιουσίας αὐτοῦ.

224. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἁπλῆς ἑταιρίας καὶ νομικοῦ προσώπου καταφαίνεται ἰδίως διὰ τοῦ κανόνος, ὅτι ἡ περιουσία τοῦ νομικοῦ προσώπου δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς συναπαρτίζοντας αὐτὸ ἐπιμεριστικῶς, ἀλλ' εἰς τὴν ὁμάδα ὡς τοιαύτην (1). Ἆρα ὅ,τι χρεωστεῖ ἡ ὁμάς, δὲν χρεωστεῖται ἀτομικῶς καὶ ἀνὰ μέρος παρ' ἑκάστου, οὐδὲ ὅ,τι εἰς τὴν ὁμάδα χρεωστεῖται εἶναι εἰς ἕκαστον κατὰ μέρος ἀποδοτέον (2). Καὶ ἐὰν εἷς ἕνα περιστῇ ἡ ὁμάς, τὸ νομικὸν πρόσωπον ὑφίσταται, καὶ δὲν ἐλαττοῦται τὸ δικαίωμα, ἢ ἡ ὑποχρέωσις, ἐνδέχεται δὲ καὶ πάντες νὰ μεταλλάξωσιν, ἐνῷ ἡ ὁμάς μένει ἡ αὐτή (3).

Ἡ αὐτὴ ἀρχὴ διετυπώθη ἐν τῷ περὶ δήμων νόμῳ ἐν ἄρθ. 20, ὅτι ἡ δημοτικὴ περιουσία εἶναι τῆς ὁλομελείας τῶν δημοτῶν, διὸ δὲν ἐπιτρέπεται ἡ διανομὴ τοῦ περισσεύοντος εἰσοδήματος εἰς τὰ μέλη τοῦ δήμου (ἄρθ. 23).

Πρὸ τῆς διαιρέσεως τοῦ βασιλείου εἰς δήμους ὑπῆρχον κοινότητες, ἀλλὰ δὲν ἐτηρήθη ἡ περιφέρεια αὐτῶν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν δήμων. Ἕνεκα τούτου κατὰ τὸν περὶ δήμων νόμον (ἄρθ. 6) εἰς ἑκάστην κοινότητα ἐκ τῶν συμπεριληφθεισῶν ἐν τῷ αὐτῷ δήμῳ διεφυλάχθη ἡ ἰδιαιτέρα αὐτῆς περιουσία καὶ ἰδιαιτέρα διαχείρισις, ὅπως γίνῃ δὲ συγχώνευσις ἀπαιτεῖται ὁμόφωνος συγκατάθεσις τῶν ἑνωθεισῶν κοινοτήτων καὶ διάταγμα ἐγκρῖνον αὐτήν (4).

Ἐκ τῶν εἰρημένων συμπεραίνομεν, ὅτι τὰ χρέη τῶν κοινοτήτων δὲν ὀφείλονται παρὰ τῶν μελῶν αὐτῶν, οὐδὲ ὅτε παρ' αὐτῶν συνωμολογήθησαν ἐν ὀνόματι τῆς ὁμάδος (5).

225. Ἐν τούτοις ἡ περιουσία τῆς ὁμάδος, εἶναι χωριστὴ τῆς

---

(1) L. 6. § 1. de divis rer. (1. 8). ΜΖ'. γ'. 5. Τῆς ὁμάδος εἰσὶ τὰ κοινὰ τῶν πόλεων, οἷον θέατρα κτλ.

(2) L. 7. § 1. quod cuj. (3. 4). Η'. 6'. 107. Ὅπερ ἡ ὁμὰς χρεωστεῖ, οἱ καθ' ἕκαστον οὐ χρεωστοῦσιν, οὔτε χρεωστοῦνται. L. 1. § 13 ad SC. Trebell. (36.1).

(3) L. 7. § 2. quod cuj. (3. 4). Η'. 6'. 107.

(4) Δυστυχῶς δὲν ἐγένετο πρόνοια περὶ τοῦ τρόπου τῆς διοικήσεως τῆς περιουσίας τῶν κοινοτήτων, αἵτινες διχονοοῦσαι ἀφίνουσιν αὐτὴν διαρπαζομένην.

(5) Α.Π. 403 (1852). Περὶ χρεῶν τῶν κοινοτήτων ὅρα διάτ. 23 Ἰουνίου 1837.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀτομικῆς περιουσίας τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτήν, παρὰ τούτων ἐξ ἀνάγκης διοικεῖται, ὡςεπιτοπλεῖστον δὲ ὑπάρχει ὀργανισμός, δι' οὗ ὁρίζονται ὁ τρόπος τῆς διοικήσεως καὶ τὰ ἁρμόδια πρόσωπα. Ἀλλὰ τεθέντος, ὅτι τοιοῦτος δὲν ὑπάρχει, καθόσον πάντες ἐξίσου δικαιοῦνται, ἅμα δὲν εἶναι σύμφωνοι, ἕπεται ὅτι ὑπερισχύει ἡ γνώμη τῶν πλειόνων (1). Ῥητὴ περὶ τούτου μαρτυρία δὲν ὑπάρχει, διότι τὸ περὶ τῶν πόλεων λεγόμενον ἦτο συνέπεια τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῶν, καθ' ὃν προίστατο συμβούλιον (ordo, curia) πρὸς καταρτισμὸν δὲ ἀποφάσεως ἐγκύρου ἦτο ἀπαραίτητος ἡ ψῆφος τοῦ διμοίρου (δηλ. τῶν δύω τρίτων τῶν βουλευτῶν (2). Οὐδὲ ὁ κανών, ὅτι «πρὸς ὅλους ἀναφέρεται τὸ δημοσίᾳ γινόμενον ὑπὸ τοῦ μείζο»νος μέρους (3),» ἔχει ὁμολογουμένως τοιαύτην ἔννοιαν.

Ἀντίθετος κανὼν ἀπαντᾷ, ὅτι «ἐν ἴσῃ γὰρ αἰτίᾳ ἰσχυρότερός »ἐστιν ὁ κωλύων (4),» ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς τὴν κοινοπραξίαν, ἧς δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν διάλυσιν ὁ μὴ ἀρεσκόμενος. ἐνῷ τοιοῦτο δικαίωμα δὲν ἔχει ἕκαστον μέλος τῆς ὁμάδος, ὅπως μετατρέψῃ εἰς ἀτομικὴν κτῆσιν τὸ μέρος, καθ' ὃ μετέχει. Ἐντοσούτῳ διὰ τῆς ἀρνήσεως παραλύει τὴν διοίκησιν, ὅπερ καὶ ἐπὶ κοινοπραξίας ἀποδοκιμάζεται (5).

Ὅταν ἡ ὁμὰς εἶναι συντεταγμένη (universitas ordinata) δὲν δύναται νὰ ἐγερθῇ ζήτημα περὶ τῆς ἐγκύρου ἀποφάσεως καταρτισθείσης κατὰ τὸν κείμενον ὀργανισμόν. Ἐν ἐλλείψει ὅμως τοιούτου (universitas inordinata) ἕπεται, ὅτι ἰσχύει ἡ ψῆφος τῶν πλειόνων, πλὴν πρὸς διάλυσιν (6).

Τινὲς διδάσκουσιν, ὅτι δέον νὰ προηγηθῇ πάσης ἀποφάσεως ἡ κύρωσις ὀργανισμοῦ παρὰ τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς, ὥστε πρὸ τῆς κυ-

---

(1) Thibaut Pand. § 132. Seuffert Arch. XXI. 202. Windscheid I. § 59.

(2) L. 2. 3. de decr. (50. 9). L. 46. C. de decur. (10. 31). L. 2. 3. C. de praed. cur. (10. 33). L. 19. pr. de tut. et curat. (26. 5). L. 3. 4. quod cujusq. (3. 4). Η'. 6'. 103. 104.

(3) L. 160. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 160. Savigny Syst. II. § 96.

(4) In re enim pari potiorem causam esse prohibentis constat. L. 28. comm. div. (10. 3). ΙΒ'. 6'. 28.

(5) L. 10. pr. de aqua (39. 3). Iniquum enim κτλ.

(6) Windscheid I. § 61. ὑποσ. 4.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρώσεως ταύτης οὐδὲ ἡ ἀπόφασις τῆς ὁλοψηφίας ἀρκεῖ (1). Ἀλλ' οἱ τοῦτο δοξάζοντες τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτοῦνται, διότι ἡ ἁρμοδία ἀρχὴ, ἡ τὸ κυροῦν ἔχουσα, δὲν δύναται νὰ ἐπιβάλῃ τὸν ὀργανισμὸν, ἀλλὰ μόνον ν' ἀρνηθῇ τὴν κύρωσιν, ὁ δὲ ὀργανισμὸς εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς βουλήσεως τῶν πλειόνων. Τοῦτο μόνον δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ ὡς συνεπές, ὅτι κυρωθέντος τοῦ ὀργανισμοῦ, οὐδὲ ἡ ἀπόφασις τῆς ὁλοψηφίας ἀρκεῖ πρὸς νομιμοποίησιν ἀντικειμένης εἰς αὐτὸν πράξεως (2).

226. Ἡ ἱκανότης τοῦ νομικοῦ προσώπου πρὸς ἀπόκτησιν δικαιωμάτων περιεστέλλετο σπουδαίως, καθόσον ἀρχὴ τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου ἦτο, ὅτι ἐλεύθερον πρόσωπον δὲν ἐνεργεῖ νομικὴν πρᾶξιν ἀλλοτρίῳ ὀνόματι, διότι οὐδὲ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀποκτᾷ, ὅπερ δὲν προτίθεται, οὐδὲ ὑπὲρ ἄλλου, ὅστις δὲν παρίσταται. Ἀλλὰ κατὰ τὰ πλεῖστα ἐθεραπεύθη ἡ δυσχέρεια.

Οὕτω παρατηροῦμεν, ἐνῷ ἄλλοτε δὲν παρεδέχοντο νομὴν νομικοῦ προσώπου, ὡς στερουμένου ἰδίας θελήσεως, δηλ. ψυχῆς δεσπότου (3), ὅτι ὑπερίσχυσεν ἡ γνώμη, καθ' ἣν εἰς τὰ νομικὰ πρόσωπα προσποριζεται δι' ἐλευθέρου προσώπου ἡ νομὴ (4), καθόσον δι' αὐτὴν ἀπαιτεῖται ὑλικὴ πρᾶξις καὶ βούλησις, ἐνυπαρχουσα ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ ἐνεργοῦντος ὑπὲρ τοῦ νομικοῦ προσώπου.

Ἐπὶ κυριότητος ἁπαντᾷ μάλιστα ὁ κανὼν, ὅτι ἀνήκει αὕτη εἰς τὴν ὁμάδα, οὐδαμῶς δὲ εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτήν (5).

Καὶ ἐπικαρπίαν ἀποκτᾷ τὸ νομικὸν πρόσωπον, τελευτῶσαν μετὰ ἑκατονταετίαν (6), ἢ διὰ τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ νομικοῦ προσώπου (7). Ἁπλῆ χρῆσις ὅμως δὲν δύναται ν' ἀνήκῃ εἰς νομικὸν πρόσωπον, διότι συνίσταται εἰς ἄμεσον καὶ ἀτομικὴν ἀπόλαυσιν (8). Ἐπὶ

---

(1) Savigny Syst. II. 98. 99. Περὶ κυρώσεως πράξεων τινων τῶν πόλεων ὅρα L. 3. C. de vend. (11. 31).

(2) Windscheid I. § 59.

(3) L. 1. § 22. de acq. vel (41. 2). Ν'. δ'. 1.

(4) L. 2. αὐτ. Sed hoc jure utimur. L. 7. § 3. ad exhib. (10. 4). ΙΕ'. δ'. 7.

(5) L. 6 § 1. de div. rer. (1. 8). ΜΖ'. γ'. 5.

(6) L. 56. de usufr. (7. 1). Ιϛ'. α'. 56. L. 8. de usu (33. 2). ΜΔ'. ε'. 8.

(7) L. 21. quib mod. Ιϛ'. δ'. 21.

(8) Savigny Syst. II. § 91. σ. 290.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πραγματικῶν δουλειῶν οὐδόλως ἀμφισβητεῖται ἡ ἱκανότης τοῦ νομικοῦ προσώπου (1).

Διὰ τῶν δούλων ἠδύναντο τὰ νομικὰ πρόσωπα νὰ συνομολογήσωσιν ἐπερωτήσεις (2). Ἐκ τῆς συνομολογίας τῶν διοικητῶν αὐτῶν προσεγίνετο εἰς τὰ νομικὰ πρόσωπα ἀγωγὴ πλαγιαστικὴ (utilis actio) (3). Καθόσον κατὰ Ῥωμαίους διὰ τῆς καταβολῆς (re) συγκροτεῖται τὸ δάνειον, δὲν ἀρκεῖ, ὅτι ἐδανείσθη ὁ διοικητὴς τοῦ νομικοῦ προσώπου, ὅπως καταστα θῇ τοῦτο ὀφειλέτης, ἀλλὰ δέον ν' ἀποδειχθῇ, ὅτι τὰ δανεισθέντα ἐδαπανήθησαν εἰς χρείας τοῦ νομικοῦ προσώπου, ἄλλως ἐνέχονται ἀτομικῶς οἱ λαβόντες τὸ δάνειον (4). Ἀλλὰ καθόσον σήμερον ἡ ἐν ὀνόματι ἄλλου πρᾶξις εἶναι ἔγκυρος, ἅμα ὑπάρχει ἐντολή, ὡς παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐντολέως γενομένη, ἡ ἀπόδειξις τῆς χρήσεως εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ νομικοῦ προσώπου εἶναι περιττή, ἅμα τὸ δάνειον ἐγένετο ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς ἐντολῆς.

Ὡς ἄδηλα πρόσωπα (personae incertae) τὰ νομικὰ δὲν εἶχον ἄλλοτε ἱκανότητα πρὸς ἀπόκτησιν κληρονομίας ἢ κληροδοτήματος. Ἐδόθη ὅμως προνόμιον εἰς τὰς ἐκκλησίας (5), εἰς τὰς πόλεις (6) καὶ εἰς τὸ κοινὸν τῶν πενήτων, ἢ τῶν αἰχμαλώτων (7). Μέχρι τέλους διετηρήθη τὸ ἀξίωμα, ὅτι κληροδοτήματα μὲν ἐπιτρέπονται εἰς νομικὰ πρόσωπα, ἀφότου ὁ Μάρκος Αὐρήλιος ἐδέχθη τοῦτο ὑπὲρ τῶν θεμιτῶν συλλόγων (8), κληρονομίαι ὅμως μόνον ὁσάκις δι' ἰδιαιτέρου προνομίου ἐκρίθησαν ἄξια αὐτῶν (9).

Διὰ διατάγματος 12 Μαΐου 1835 ἐκανονίσθη παρ' ἡμῖν ἡ ἐνώπιον δικαστηρίων παράστασις νομικῶν προσώπων, ἀπαιτουμένης πάντοτε προηγουμένης ἐγκρίσεως τῆς προϊσταμένης διοικητικῆς ἀρχῆς. Δὲν συμπεριελήφθησαν ὅμως εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην αἱ

---

(1) L. 12. de serv. (8. 1).
(2) L. 11. § 1. de us. (22. 1). ΚΓ'. γ'. 11.
(3) L. 5. § 9. de pec. const. (13. 5). Κς'. ζ'. 5.
(4) L. 27. de reb. cred. (12. 1). ΚΓ'. α'. 27. Ὅρα Τόμ. Γ'. § 153.
(5) L. 1. C. de SS. eccl. (1 2). ἔτ. 321.
(6) L. 12. C. de hered. (6. 24). ἔτ. 469.
(7) L. 49. C. de episc. (1. 3). ἔτ. 331.
(8) L. 20. de reb. dub. (33. 5).
(9) L. 8. de her. inst. (6. 24). Ὅρα Τόμ. Ε'. § 133.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρὸ τοῦ περὶ δήμων νόμου ὑφιστάμεναι κοινότητες, ὡς μὴ ὑπαγόμεναι ὑπὸ τὴν διοικητικὴν ἐπιτήρησιν.

227. Τὸ πλάσμα, καθὸ παραδεχόμεθα ἱκανότητα τοῦ νομικοῦ προσώπου, ἁπλῶς ἀνάγεται εἰς τὴν περιουσίαν, ὅπως ἀποκλειστικῶς ἀφιερωθῇ αὕτη εἰς ὡρισμένον σκοπόν, δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ ἐπεκτείνωμεν τὸ πλάσμα μέχρις ἀποδόσεως βουλήσεως καὶ λογισμοῦ εἰς νομικὸν πρόσωπον. Ὡς ἐκ τούτου τὰ ὑπὸ τῶν διοικούντων τὰς ὑποθέσεις τοῦ νομικοῦ προσώπου πραττόμενα ἀδικήματα εἰς αὐτοὺς μόνους εἶναι καταλογιστέα, οὐδὲ ὑπόκειται τὸ νομικὸν πρόσωπον εἰς ἀποζημιώσεις, πλὴν ἂν κατέστη ἐκ τοῦ ἀδικήματος πλουσιώτερον.

Τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ Οὐλπιανός. « Ἡ ὁμὰς τῆς πόλεως οὐκ ἐνέχε-» ται τῇ περὶ δόλου ἀγωγῇ, ὡς ἀπὸ οἰκείου δόλου· ἀλλ' ὡς εἰς τὸ » περιελθὸν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ δόλου τοῦ διοικοῦντος τὰ πολιτικά, οἱ » δὲ πολιτευόμενοι ἀπὸ οἰκείου δόλου ἐνάγονται τῇ περὶ δόλου (1)».

Δὲν ἀντίκειται εἰς ταῦτα ἡ ῥῆσις αὐτοῦ τοῦ Οὐλπιανοῦ, ὅτι ἡ περὶ βίας ἀγωγὴ ἁρμόζει καὶ κατὰ τοῦ νομικοῦ προσώπου, εἴτε πόλις εἶναι εἴτε σύλλογος, εἴτε σύστημα, διότι διὰ τῆς ἀγωγῆς ταύτης σκοπεῖται ἡ ἀνάρρηξις τῶν συνομολογηθέντων καὶ ἀποκατάστασις τοῦ ἐκβιασθέντος προσώπου. Ἕνεκα τούτου ἁρμόζει οὐ μόνον κατὰ τοῦ ἐκβιάσαντος, ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς τρίτου, εἰς ὃν μετῆλθε τὸ δικαίωμα, ἢ τὸ πρᾶγμα, λεγομένη in rem scripta (2).

228. Ποῖον εἶναι τὸ τέλος τῶν νομικῶν προσώπων; Ἐξεθέσαμεν ἤδη τὸ ἀξίωμα, ὅτι καὶ εἰς ἓν μόνον πρόσωπον ἐὰν περιστῇ ἡ ὁμάς, ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη (3), ὥστε ἀναγκαίως ἐκλείπει, ἅμα καὶ αὐτὸ τὸ τελευταῖον πρόσωπον παύσῃ ὑπάρχον (4). Ἀλλὰ τοῦτο εἴρηται περὶ συλλόγων, διότι τὰ ὑπὲρ ἀφῃρημένων σκοπῶν νομικὰ πρόσωπα δὲν ὑπάρχουσι συγκείμενα ἐκ μελῶν, ὥστε ταῦτα φαίνον-

---

(1) L. 15. § 1. dolo (4. 3). Ι'. γ'. 15. L. 4. de vi (43. 16). Ξ'. ιζ'. 10.

(2) L. 9. § 1. 3. 8. quod metus (4. 2). Ι'. δ'. 9. Savigny Syst. II. § 95. Vangerow I. § 35. Windscheid I. § 59.

(3) L. 7. § 2. quod cujusq. (3. 4). Η'. δ'. 107.

(4) L. 21. quib. mod. usufr. (7. 4). Ιϛ'. δ'. 21. Διαταγμὸν ἐκφράζει ὁ Savigny Syst. II. §. 89, ὅταν ὁ σκοπὸς τοῦ συλλόγου εἶναι διαρκής.

(5) Puchta § 28. Windscheid I. § 61. ἐπικαλούμενος L. 85. § 1. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 85.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ται ἀΐδια. Δὲν ἔχει ὅμως οὕτω, ὅταν παρατηρήσωμεν, ὅτι τὰ νομικὰ πρόσωπα εἶναι πλάσματα, μὴ δυνάμενα ν' ἀντιταχθῶσιν εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς πολιτείας.

Τὸ ὑπέρτατον τοῦτο δικαίωμα τῆς πολιτείας δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀπαραβιάστου τῆς ἰδιοκτησίας. Ταύτην οὐδεὶς παραγνωρίζει, ἅμα πρόκειται περὶ τοῦ φυσικοῦ προσώπου, οὗ ἡ ἐλευθερία καὶ τὸ ἀπαραβίαστον εἶναι ὁ πρῶτος θεμέλιος λίθος τοῦ δικαίου. οὐδόλως ὅμως ἁρμόζει τὸ αὐτὸ σέβας, ὅταν πρόκηται περὶ πλασμάτων, ἐν οἷς οὐδαμῶς κινδυνεύει ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία, οὐδὲ ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ ἡ ἰδιοκτησία ἀπόρθητον φρούριον πρὸς ἀνίδρυσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ συστημάτων εἰς αὐτὴν πολεμίων καὶ ὑποσκαπτόντων τὰ γενικώτερα αὐτῆς συμφέροντα.

Ἐπικίνδυνον παρίσταται τὸ ὑπέρτατον τοῦτο δικαίωμα τῆς πολιτείας, ὡς τεῖνον πρὸς δήμευσιν τῆς ἐπὶ ὡρισμένῳ τέλει ἀφιερωθείσης παρὰ τῶν ἱδρυτῶν περιουσίας. Ἀλλ' ἡ δήμευσις δὲν εἶναι ἀναγκαία συνέπεια, διότι ἡ χρῆσις τῆς περιουσίας δύναται νὰ ὁρισθῇ πρὸς ἄλλας κοινωφελεστέρας χρήσεις (1).

Τὸ ζήτημα ἰδίως ἀνεφύη ἐπὶ τῶν μοναστικῶν ἱδρυμάτων, ὧν καὶ παρ' ἡμῖν ἐγένετο διάλυσις, ἡ δὲ περιουσία ὡρίσθη πρὸς θεραπείαν ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν (2).

Ὡς ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ διαλυομένου συλλόγου ὅμως δύναται ἡ περιουσία ν' ἀνήκῃ εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ (3), οἷον ἐπὶ κοινοτήτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ ἀγνοίας νόμου καὶ πράγματος καὶ περὶ πλάνης.

Περίληψις.

229. Ἡ ἄγνοια τοῦ νόμου εἶναι ἀδικαιολόγητος, ἐνῷ ἡ ἄγνοια τοῦ πράγματος εἶναι συγγνωστή.

(1) Savigny Syst. II. § 89.

(2) Δ. 25 Σεπτεμβρ. 1833.

(3) Windscheid I. § 62. καθ' ὃν δὲν ἕπεται τοῦτο ἀπολύτως ἐκ L. 3. pr. de colleg. (47. 22). Ξ'. λδ'. 3.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

230. Συγγινώσκονται ἀγροῖκοι καὶ ἀφῆλικες. ἐν εἰδικαῖς δὲ μόνον περιστάσεσιν αἱ γυναῖκες.

231. Ὡσαύτως οἱ στρατιωτικοὶ συγγινώσκονται εἰς εἰδικὰς περιστάσεις.

232. Ἡ τῶν πραγμάτων ἄγνοια εἶναι συγγνωστὴ ὅταν δὲν εἶναι ἀποδοτέα εἰς ῥαθυμίαν.

233. Ὁ δόλος τοῦ ἀγνοοῦντος τὸν νόμον δὲν τεκμαίρεται, οὐδὲ ἡ σιωπηρὰ συναίνεσις.

234. Ῥήσεις Παπινιανοῦ καὶ Κώδικος περὶ κέρδους καὶ ζημίας καὶ διάφοροι ἐκδοχαί.

235. Ἑρμηνεία δι' ἀλλοιώσεως τοῦ κειμένου, ἢ προσθήκης.

236. Τί παρεδέχθησαν οἱ νεώτεροι κώδικες.

---

229. Ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία, ἀνέκαθεν ὑπάρχουσα, ἐν τῷ νόμῳ ἔχει τὴν στερεὰν καὶ ἀσφαλῆ αὐτῆς ἕδραν. Ἐντεῦθεν γεννᾶται ἡ μεταξὺ νόμου καὶ ἀτόμου ἠθικὴ σχέσις, καθ' ἣν ὁ μὲν νόμος, πρὶν ἰσχύσῃ, γίνεται διὰ τῆς δημοσιότητος γνωστός, τὸ δὲ ἄτομον φέρει τὴν ὑποχρέωσιν τῆς γνώσεως τοῦ νόμου.

Ἐκ τῆς ἀγνοίας τοῦ νόμου οὐδὲν πορίζεται ὁ ἰδιώτης δικαίωμα πρὸς ἀθέτησιν αὐτοῦ, διότι ἄλλως δὲν ὑπάρχει νόμος γενικός, ἀλλ' ἀτομικὸς κατὰ τὸ μέτρον τῆς γνώσεως ἑκάστου.

Ὁ νόμος δὲν εἶναι ὡς τὰ λοιπὰ γεγονότα τυχαῖος καὶ ἁπλοῦν σύμπτωμα. ὅπερ ἐνδέχεται νὰ μὴ ὑποπέσῃ εἰς τὰς ἡμετέρας αἰσθήσεις, ὅτε οὐδόλως ἐνεχόμεθα ἐκ τῆς ἀγνοίας, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ ὀφείλομεν ν' ἀποκτήσωμεν τὴν γνῶσιν αὐτοῦ, ὅ,τι δὲ πράττομεν, πρὶν λάβωμεν εἴδησιν τοῦ νόμου, ἐμφαίνει ἀσύγγνωστον ῥαθυμίαν.

Τὸ αὐτὸ κατὰ νομικὴν ἔννοιαν εἶναι ἡ ἔλλειψις γνώσεως (ignorantia), ἢ ἡ ἐσφαλμένη γνῶσις, ὅταν ἄλλο ἀντὶ ἄλλου ἐκλαμβάνωμεν, ὅπερ εἰδικῶς ἀποκαλοῦμεν πλάνην (error).

Τοιαῦτα εἶναι ἐν γένει καὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου τὰ ἀξιώματα. «Οὐχ ἡ αὐτή ἐστι τοῦ νόμου καὶ τοῦ φάκτου (πράγματος) ἄγνοια· »ὁ μὲν γὰρ νόμος ὥρισται, ἡ δὲ τοῦ φάκτου ἑρμηνεία καὶ τοὺς »φρονίμους ὡς ἐπίπαν ἀπατᾷ (1).»

«Κανονικῶς ἡ μὲν τοῦ φάκτου ἄγνοια οὐδένα βλάπτει, ἡ δὲ »τοῦ νόμου πάντας (2).»

---

(1) L. 2. de jur. et facti (22. 6). Β. δ'. 2.

(2) L. 9. αὐτ. L. 12. C. de j. et f. (1. 18). Β'. δ'. 9. 21. Ἀ ρ μ ε ν. Α'. α' 43. 44.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τῆς διαστολῆς ταύτης συνέπεια εἶναι, ὅτι «εἰς ἀνάληψιν τοῦ »μὴ κεχρεωστημένου, μόνη ἡ τοῦ φάκτου καὶ οὐχ ἡ τοῦ νόμου συμβάλλεται ἄγνοια (1).»

230. Τοιαύτη ἡ αὐστηρὰ ἀρχή, ἥτις ὁρμᾶται ἐκ τῆς ἀκριβείας τοῦ νόμου, τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἀπεριορίστου ἰσχύος, μὴ παραβλαπτομένης ἐκ τῆς ἀτομικῆς ὑπολήψεως ἑκάστου.

Ἀλλ' ἅμα αἱ ὑποθέσεις αὗται, ἐξ ὧν ἡ ἀρχὴ ὁρμᾶται, δὲν ὑπάρχουσιν, ἔπεται ἡ ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ἐξαιρέσίν τινα, ἔστω καὶ περιωρισμένην.

Τοιαῦται εἶναι αἱ περιστάσεις, ὅταν τις ἐξ ἰδίων εἶναι ἀνίκανος νὰ ἐννοήσῃ τὸν νόμον, στερεῖται δὲ καὶ συμβούλου πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας αὐτοῦ. Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἀγροῖκος, ὁ μὴ καθ' ἑαυτὸν γινώσκων, ὅταν ἀπορῇ συνετωτέρου, ὃν νὰ συμβουλευθῇ, διὸ συγγινώσκεται (2).

Ἐπίσης συγγινώσκεται ὁ ἀφῆλιξ (3), εἴτε περὶ ζημίας πρόκειται, εἴτε περὶ στερήσεως κέρδους (4).

Ἄλλοτε εἰς τὴν αὐτὴν ἤρχοντο τάξιν αἱ γυναῖκες μετὰ τῶν ἀφηλίκων (5), ἀλλὰ δὲν ἐβοηθοῦντο ἕνεκεν ἀγνοίας νόμου ἐπὶ δωρεῶν δηλουμένων ὑπὸ τὸ ὄνομα κέρδους (lucrum) (6).

Ὁ Αὐτ. Λέων ἐφάνη αὐστηρότερος πρὸς τὰς γυναῖκας, μὴ συγγινώσκων αὐτὰς ἀγνοούσας τὸν νόμον, πλὴν ἐπὶ περιστάσεων εἰδικῶς ὡρισμένων. «Ἐν οἷς αἱ γυναῖκες ἐκ τῶν παλαιῶν ἐβοηθοῦντο, »κατὰ νόμου ἄγνοιαν βλαβεῖσαι, ἐν αὐτοῖς καὶ νῦν βοηθείσθωσαν (7).» Ὡς ἐκ τούτου παρηλλάχθησαν ἀρχαῖαι ῥήσεις (8).

Αἱ ῥητῶς προβλεπόμεναι περιστάσεις εἶναι αἱ ἑξῆς:

---

(1) L. 10. C. αὐτ.

(2) L. 9. § 3. αὐτ.

(3) L. 9. pr. αὐτ.

(4) L. 11. C. de j. et f. (1. 18). Β'. δ'. 20.

(5) L. 3. C. Th. de int. rest. (2. 16).

(6) Ἀφῃρέθη ἡ ἐπεξήγησις κέρδους ἐν L. 11. C. de j. et f. (1. 18), ὡς ὑπάρχει ἐν L. 3. C. de spons. (3. 5). Savigny Syst. III. σ. 132 καὶ ἑπ.

(7) L. 13. C. de j. et f. (1. 18). Β'. δ'. 22.

(8) Ἀφῃρέθη τὸ ὄνομα τῶν γυναικῶν ἐν L. 3. C. de in int. (2. 22). Γ'. δ'. 38, προσετέθησαν δὲ αἱ λέξεις in quibusdam casibus ἐν L. 9. de j. et f. (22. 6).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

α'. Ἡ ἀποδοχὴ δούλου ὡς δικαστικοῦ ἐγγυητοῦ (1)

β'. Ἡ παράλειψις ἐμφανίσεως δικογράφων μετὰ τὴν ἀγωγήν (2).

γ'. Ἡ ἐξ ἀγνοίας τοῦ νόμου παράλειψις τῶν πρὸς βεβαίωσιν τοκετοῦ προφυλάξεων παρὰ τῆς ἐγκυμονούσης (3).

δ'. Ἡ ἐξ ἀγνοίας τοῦ Βελλειανείου δόγματος καταβολὴ ἀλλοτρίου χρέους, ὑπὲρ οὗ ἠγγυήθη ἡ γυνή (4).

Πλὴν τῶν ἰδιαιτέρων τούτων περιστάσεων δὲν συγγινώσκονται αἱ γυναῖκες ἀγνοοῦσαι τὸν νόμον, ὅθεν οὐδὲ παραμελήσασαι τὴν θεσμίαν τῆς διακατοχῆς (5).

231. Οὐδὲ τῶν στρατιωτῶν ἁπαντᾷ γενικὴ συγγνώμη, ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἁπλῶς πρὸς δικαιολόγησιν εἰδικῆς διατάξεως ἐπιφέρει, ὅτι τῶν στρατιωτικῶν ἔργον εἶναι τὰ ὅπλα, οὐχὶ δὲ ἡ γνῶσις τῶν νόμων (6).

Αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς ἰδίως συγγινώσκονται, εἶναι αἱ ἑξῆς:

α'. Παραμελοῦντες κατοχὴν (aditio) κληρονομίας (7). Ἀλλὰ βεβαίως ἀναφέρεται τοῦτο εἰς τὸν ἀρχαῖον τρόπον καταδοχῆς (cretio), ἢ ὁσάκις ὁ διαθέτης ὁρίζει προθεσμίαν (8).

β'. Παραμελοῦντες τὴν προθεσμίαν τῆς καταδοχῆς (9).

γ'. Ἄλλοτε ἐβοηθοῦντο καὶ ὅτε τὰ χρέη ὑπερέβαινον τὰς δυνάμεις τῆς κληρονομίας, ἣν ἐδέχθησαν (10), ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανός, εἰσαγαγὼν τὸ τῆς ἀπογραφῆς εὐεργέτημα, ἀπήλλαξε τοὺς στρατιωτικοὺς τῶν συνεπειῶν τῆς παραλείψεως αὐτῆς (11).

232. Ἡ τῶν πραγμάτων ἄγνοια δὲν εἶναι ἀνεπίληπτος, ὅταν προέρχεται ἐξ ἐλλείψεως δεούσης προσοχῆς. «Ἐπὶ τῆς ἀγνοίας τοῦ

---

(1) L. 8. § 2. qui satisd. (2. 8). Z'. ιδ'. 8.

(2) L. 1. § 28. de ed. (2. 13). Z'. ιη' 1.

(3) L. 2. § 1. de insp. (25. 4). ΛΑ'. ζ'. 2.

(4) L. 9. C. ad SC. Vellej. (4. 29). Κς'. ζ'. 73.

(5) L. 3. C. de j. et f. (1. 18). Β'. δ'. 12. L. 6. C. qui adm. (6. 9). Μ'. α'. 22. Ἀρμεν. Α'. ιγ'. 17. εἶναι συγκεχυμένος.

(6) L. 22. pr. C. de j. del. (6. 30). Savigny Syst. III. σ. 438.

(7) L. 9. § 1. de j. et f. (22. 6). Β'. δ'. 9.

(8) Savigny αὐτ.

(9) L. 1. de rest. milit. (2. 51). Γ'. λγ'. 1.

(10) § 5. J. de her. qual. (2. 19).

(11) L. 22. pr. § 15. C de. j. del. (6 30). ΛΕ'. ιδ'. 110.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

» φάκτου οὔτε τὴν ἄγαν ἀκρίβειαν ἀπαιτοῦμεν, οὔτε τὴν μεγάλην
» ῥαθυμίαν προσδεχόμεθα (1).

Μεγάλη ῥαθυμία εἶναι, ν' ἀγνοῇ τις, ὅ,τι πάντες γινωσκουσι (2).

Ἐπίσης ἀπίστευτος εἶναι ἡ πλάνη περὶ τῶν ἰδίων πράξεων καὶ περὶ τῆς ἰδίας καταστάσεως (3). Ἀλλὰ καὶ τοῦτο κατὰ τὰς περιστάσεις εἶναι ἐνδεχόμενον, ὡς δύναταί τις ν' ἀγνοῇ τοὺς ἰδίους γονεῖς (4), ἢ νὰ μὴ ἐνθυμῆται τὰ πραχθέντα, οἷον συμφωνον περὶ ἀπαλλαγῆς χρέους, ἢ τὴν ἔννοιαν τῆς ἰδίας ὑποχρεώσεως (5).

Εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ δικαστοῦ ἀπόκειται ἡ κρίσις, πότε ἡ πλάνη εἶναι ἐλευθέρα πταίσματος καὶ διὰ τοῦτο λεγομένη δικαία (justus error) (6).

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ἐν τούτοις τὴν παρατήρησιν τοῦ Νερατίου, ὅτι « ἡ τοῦ φάκτου ἑρμηνεία καὶ τοὺς φρονίμους ὡσεπί-
» παν ἀπατᾷ (7). » Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἰδίων πράξεων τεκμαίρεται ἡ γνῶσις, μὴ ἀποκλειομένης τῆς τοῦ ἐναντίου ἀποδείξεως. Οἷον ἐπὶ καταβολῆς ἀχρεωστήτου, ὁμολογοῦντος τὴν λῆψιν τοῦ λαβόντος εἰς τὸν δόντα ἐπίκειται ἡ ἀπόδειξις, ὅτι ἐκ πλάνης κατέβαλε (8). Ἐνῷ ἐπὶ ἀλλοτρίων πράξεων, ἢ ἐπὶ τῶν γενομένων ἐν ἀπουσίᾳ ἡμῶν, οὐδόλως τεκμαίρεται ἡ γνῶσις, ἡ δὲ ἀπόδειξις αὐτῆς ἐπίκειται εἰς τὸν ἀντιλέγοντα (9).

Ἅμα ὑπάρχει πλάνη, ἀδιάφορον εἶναι, αν πρόκειται περὶ κέρδους ἢ ζημίας (10).

233. Δ·ότι ὅμως δὲν συγγινώσκεται ἡ τοῦ νόμου ἄγνοια, δὲν ἔπεται, ὅτι εἶναι ἀποδοτέος δόλος εἰς τὸν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ νόμου πράτ-

---

(1) L. 6. de j. et f. (22. 6). Β'. δ'. 6.

(2) L. 3. § 1. L. 9. § 2. αὐτ.

(3) L. 3. pr. αὐτ. L. 7. ad. SC. Vellej. (16. 1). L. 5. § 1. pro suo (41. 10) Ν'. 6'. 5.

(4) L. 1. § 2. de j. et f. (22. 6). Β'. δ'. 1.

(5) L. 32. § 13. de cond. ind. (12. 6). ΚΔ'. ς'. 32.

(6) L. 11. § 10. de interr. (11. 1.) ΜΒ'. ε'. 11. L. [illegible]. d. R. I. 5). 17). Β γ'. 42. L. 25. pr. de prob. (22. 3). Κ'. α'. 25.

(7) L. 2. de j. et f. (22. 6). Β'. δ'. 2.

(8) L. 24. pr. de prob. (22. 5).

(9) Savigny Syst. III. σ. 467.

(10) L. 8. de j. et f. (22. 6). Β'. δ'. 8.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοντα, οἷον εἰς τὸν νομίζοντα ἔγκυρον τὴν διαθήκην, ἄκυρον οὖσαν κατὰ νόμον, καὶ κατέχοντα δυνάμει αὐτῆς (1).

Οὐδὲ συνάγομεν συμπέρασμα παραιτήσεως τοῦ ἀγνοουμένου δικαιώματος ἐκ τῶν πραχθέντων (2), διότι ἐλλείπει ἡ περὶ τούτου θέλησις.

Ἐν τοῖς τοιούτοις δὲν πρόκειται περὶ συγγνώμης διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ νόμου, ἀλλὰ περὶ ἐξηγήσεως τῆς προθέσεως τοῦ πράξαντος, ὅτε ἁρμόζει τὸ ἀξίωμα, ὅτι « ὁ πλανώμενος οὐ δοκεῖ συναινεῖν (3). » Λόγῳ τῆς νόμου ἀγνοίας δὲν δυνάμεθα ν'ἀποδώσωμεν εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ πράξαντος ὅ,τι ἕπεται ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι εἶχε γνῶσιν τοῦ νόμου. Οὕτω κατ' ἄλλο παράδειγμα, ὁ δεχόμενος τὴν δίκην παρ'ἀναρμοδίῳ δικαστῇ,ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἀναρμοδιότητος, δὲν τεκμαίρεται προτιθέμενος τὴν παρέκτασιν τῆς ἁρμοδιότητος. « Οὐ δοκεῖ » συναινεῖν ὁ κατὰ πλάνην συνιὼν παρ' ἀπροσφόρῳ δικαστῇ (4). »

234. Ἀκολουθοῦντες τὴν δογματικὴν συνέπειαν δὲν ἐμνημονεύσαμεν τρεῖς ῥήσεις, δι' ὧν εἰσάγεται νέον στοιχεῖον, ἀντιφατικον πρὸς τὰ λεχθέντα. Δύω μὲν εἶναι τοῦ Παπινιανοῦ, αἱ ἑξῆς: « Ἡ τοῦ νόμου ἄγνοια τοὺς μὲν ἀπαιτοῦντας τὰ ἰδια (suum » petentibus) οὐ βλάπτει, ἐπὶ δὲ κέρδει οὐ συμβάλλεται. »—« Ἡ » τοῦ φάκτου ἄγνοια ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ βοηθεῖ ἐπὶ κέρδους καὶ » ζημίας· ἡ δὲ τοῦ νόμου ἄγνοια, ἐπὶ μὲν κέρδους, οὔτε γυναιξὶ » βοηθεῖ, ἐπὶ δὲ ζημίας οὐδένα βλάπτει (5). »

Τὸ αὐτὸ ἐν Κώδικι, ὅτι « ἡ τοῦ νόμου ἄγνοια οὐ βοηθεῖ ταῖς » γυναιξὶ βουλομέναις κερδᾶναι (6). »

Διατί τάχα ἐπὶ ζημίας εἶναι συγγνωστὴ ἡ τοῦ νόμου ἄγνοια; Πότε δὲ καθαυτὸ πρόκειται περὶ κέρδους; Ὁ καταβαλὼν ἀχρεώστη-

---

(1) L. 23. § 6 de her. pet. (5. 3). ΜΑ'. α.. 23. L. 36. § 1. L. 37 de usurpat. (41. 3). Ν'. γ'. 34. 35.

(2) L. 79. de leg. (31).

(3) L. 116. § 2. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 116. Τοιαύτην πλάνην ὠνόμασεν ὁ Savigny Syst. III. μὴ γνησίαν (unechter Irrthum), ἀλλ' ὁ ὅρος εἶναι λίαν ἀτυχὴς Vangerow I. § 83. Hermann vom Irrthum. Giess. Zeitschr III. σ. 198.

(4) L. 15. de jurisd. (2. 1). Ζ'. γ'. 15. L. 2. pr. de judic. (5. 1). Ζ'. ε'. 2.

(5) L. 7. 8. de j. et f. (22. 6). Β'. δ'. 7. 8. Ἀρμεν. Α'. α'. 40. 41. 42.

(6) L. 11. C. de j. et f. (1. 18). Β'. δ'. 20. σχόλ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τον ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ νόμου, οὗ ἡ ἀνάληψις δὲν εἶναι δεκτὴ (1), περὶ κέρδους ἐρίζει, ἢ περὶ ἀνορθώσεως ζημίας;

Περὶ τούτων παντοῖαι ἐδοκιμάσθησαν λύσεις. Κατὰ *Κουϊάκιον* (2) ὁ ἀναζητῶν τὸ ἄπαξ ἐξελθὸν τῆς περιουσίας αὐτοῦ ἀγωνίζεται περὶ κέρδους, κατὰ δὲ *Δόνελλον* (3) εἰσακούεται ὁ προτείνων ἄγνοιαν νόμου πρὸς ἀποφυγὴν μελλούσης ζημίας (damnum rei amittendae), οὐχὶ δὲ πρὸς ἀνόρθωσιν τετελεσμένης (damnum rei amissae). Ὅλα ταῦτα πρὸς ἐξήγησιν, διατὶ δὲν ἀναζητεῖται τὸ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ νόμου καταβληθὲν ἀχρεωστήτως, ὥστε μετὰ μὲν τὴν καταβολὴν πρόκειται περὶ κέρδους, πρὸ αὐτῆς δὲ περὶ ἀποτροπῆς ζημίας. Ἂν ἦτο ἡ ἑρμηνεία αὕτη ἀκριβής, ὁ Παπινιανὸς ἔπρεπε ν' ἀποκρούσῃ καὶ τοὺς ἀπαιτοῦντας τὰ ἴδια (suum petentibus), ὡς ἐρίζοντας περὶ κέρδους, ἐνῷ ἀποφαίνεται τὸ ἐναντίον ἐν περιπτώσει ἀγνοίας νόμου.

Ἀλλ' ἔτι μαλλον ἀντίκειται, ὅτι κατὰ τοὺς τότε νομοδιδασκάλους ἡ στέρησις κέρδους (lucrum cessans) λογίζεται ζημία, ὅπως καὶ ἡ θετικὴ ζημία (damnum emergens), καὶ εἰς τὴν αὐτὴν τίθενται τάξιν (4).

Κατὰ *Μυλεμβρούχιον* (5), καταδείξαντα τὰς ἐλλείψεις ταύτας, τότε μόνον ὑπάρχει κατὰ στενοτέραν ἔννοιαν ζημία, ὅταν ἡ πρᾶξις οὐδεμίαν ἔχῃ ἄλλην αἰτίαν καὶ ὑπόστασιν, πλὴν τῆς ἀγνοίας τοῦ νόμου, ἐξ ἧς ἐδημιουργήθη. Ἡ ἑρμηνεία αὕτη εἶναι ἀρχαιοτάτη. χρεωστουμένη εἰς παραγραφὴν τῶν Βασιλικῶν, ἔνθα προτείνεται τὸ ἑξῆς παράδειγμα. Ἐχρεώστεις πρᾶγμα ἀξίας κ'. νομισμάτων, ὅπερ πρὸ πασης ὑπερημερίας κατεστράφη ἐκ τύχης. Κατὰ νόμον ἡ ὑποχρέωσις ἐσβέσθη καὶ οὐδὲν ὀφείλεις. Ἐὰν, ἀγνοῶν τὸν νόμον, καταβαλῃς τὴν ἀξίαν, ἀναλαμβάνεις τὸ καταβληθέν (6). Ὅμοια εἰ-

(1) L. 10. C. de j. et f. (1. 18). Β'. δ'. 19.

(2) Observ. V. 39. Quaest. Papin. lib. XIX. ad. L. 7.

(3) L. 21. § 11—20. L. 22. § 1. 2 Εἰς ταῦτα περιστρέφεται καὶ ἡ ἑρμηνεία τοῦ Hermann Giess. Zeitschr. III. σ. 138.

(4) L. 33. pr. ad L. Aquil (9. 2). Ξ' γ'. 33. σχόλ. L. 2. § 11. ne quid (43. 8) Damnum autem pati videtur, qui commodum amittit. Vangerow I. § 83.

(5) Arch. II. σ. 361—451.

(6) Βασιλ. Β'. δ'. 7. σχόλ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ναι τοῦ *Μαρκιανοῦ* ἡ λύσις, ὅτι ἐκληροδοτήθη μέρος οἴκου, ὅστις, πρὶν προχωρήσῃ ἡ ἡμέρα τοῦ κληροδοτήματος, ἐκάη. Ὁ κληρονόμος δὲν χρεωστεῖ κατὰ νόμον ἐπισκευήν, ἐνεργήσας ὅμως αὐτὴν καὶ μὴ παρακρατήσας τὰ δαπανηθέντα, ἀπαιτεῖ αὐτὰ καὶ μετὰ ταῦτα προτείνων ἄγνοιαν τοῦ νόμου (1).

Αὕτη εἶναι ἡ μόνη πιθανὴ λύσις, οὐδεὶς δὲ τῶν νεωτέρων νομοδιδασκάλων ἐπελήφθη ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ μνημονευθέντα παραδείγματα δὲν εἶναι ὀρθά.

235. Οἱ μὴ ἀρεσκόμενοι εἰς τὴν ἐξήγησιν Μαρκιανοῦ καὶ Βυζαντινῶν δὲν δύνανται νὰ ἐξέλθωσι τῆς ἀπορίας ἄνευ ἀλλοιώσεως τινὸς τοῦ κειμένου ἢ προσθήκης.

Οὕτω ὁ μὲν *Σαβινὸ* (2) ἀρύεται ἐπιχείρημα ἐκ τῆς ἀποκοπῆς, ἥτις ἐγένετο ἐν Κώδικι ἐν διαταξει, ὅτι « ἡ τοῦ νόμου ἄγνοια οὐ » βοηθεῖ ταῖς γυναιξὶ βουλομέναις κερδαναι (3), » διότι κατὰ τὸ ἀρχικὸν ἐν Θεοδοσιανῷ Κώδικι κείμενον ἡ διάταξις Κωνσταντίνου ἀνεφέρετο εἰς μόνας δωρεάς, τὸ δὲ μέρος τοῦτο ἐντελῶς παρελείφθη. Ἐντεῦθεν ὅμως εἰκάζει ὁ *Σαβινὸ*, ὅτι καὶ αἱ ῥήσεις Παπινιανοῦ περὶ γυναικῶν μόνον ἐπραγματεύοντο, ἠρνοῦντο δὲ εἰς αὐτὰς βοήθειαν ἕνεκεν ἀγνοίας νόμων ἐπὶ δωρεῶν, καὶ ἰδοὺ διατὶ γίνεται λόγος περὶ κέρδους (compendium).

Διὰ τῆς κριτικῆς ταύτης μεθόδου αἴρεται μὲν ἡ ἀντίφασις μεταξὺ Παπινιανοῦ καὶ Παύλου, μὴ διαστέλλοντος περὶ κέρδους καὶ ζημίας, ἀλλὰ δὲν αἴρεται ἡ ἐν Πανδέκταις ἀντίφασις, οὐδὲ ἐξηγεῖται, πῶς ἐκράτησε τοιαύτη διαστολή, ἧς ἕνεκεν οἱ συντάκται Πανδεκτῶν καὶ Κώδικος παρήλλαξαν κείμενα.

Ὁ δὲ *Ουαγγερώϊος* παρενείρει ἐν τῷ κειμένῳ μικρόν τι πρὸς διόρθωσιν τῆς ἐννοίας, ὡς ἑξῆς: « Ἡ ἄγνοια τοῦ πράγματος, *ὅταν* » *εἶναι συγγνωστὴ*, καὶ ἐπὶ κέρδους καὶ ἐπὶ ζημίας δὲν βλάπτει. » Τοὐναντίον τὴν ἄγνοιαν τοῦ νόμου, *ὅταν εἶναι συγγνωστὴ* (δηλ. » ἐν ἀπορίᾳ συμβούλου), ἐπικαλεῖταί τις ἐν περιπτώσει ζημίας, » οὐχὶ δὲ ἐν περιπτώσει κέρδους (4). »

---

(1) L. 70. § 1. de cond. ind. (12. 6). ΚΔ'. ς'. 40.

(2) S a v i g n y Syst. III. σ. 344 καὶ ἑπ.

(3) L. 11. C. de j. et f. (1. 18). Β'. δ'. 11 σχόλ.

(4) V a n g e r o w I. § 83. Π α π α ρ ρ ή γ. Α'. § 274 καὶ ἑπ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀποκρούων ἐν τούτοις τὴν μεταξὺ θετικῆς ζημίας καὶ στερήσεως κέρδους διαφοράν. κατὰ τὴν ἐνταῦθα χρῆσιν τοῦ νομοδιδασκάλου θεωρεῖ, ὅτι πρόκειται περὶ κέρδους, ὅπερ εἰς μόνην τὴν πλάνην χρεωστεῖ ὕπαρξιν, ἄνευ δὲ τῆς ἀγνοίας οὐδόλως ἠθέλομεν ἔχει. Ὡς παραδείγματα ἀναφέρει τὴν χρησικτησίαν, καθ' ἣν οὐδέποτε ἡ τοῦ νόμου ἄγνοια ὠφελεῖ τὸν νομέα (1) καὶ τὴν ἀπόκτησιν κυριότητος φυσικῶν καρπῶν (2).

Πάλιν ἐν τούτοις ἐν ἀπορίᾳ διατελεῖ, διατὶ ἐπὶ ἀγνοίας πράγματος δὲν ἰσχύει τὸ αὐτό, ἀλλ' ἔχει ἀποτέλεσμα ἡ ἄγνοια ἐπὶ κέρδους, ἐκ ταύτης μόνης πηγάσαντος (3).

Ἡ ἀντίθεσις αὕτη χρεωστεῖται εἰς τὸ παρέμβλημα, δι' οὗ φαίνεται λαλῶν ὁ Παπινιανὸς περὶ συγγνωστῆς ἀγνοίας νόμου. Διὰ τῆς προσθήκης ταύτης ἐν τούτοις μετατρέπεται ὁλοσχερῶς ἡ ἔννοια, διότι τότε κυροῦται τὸ παράνομον κέρδος, οὐχὶ τοῦ ἀγνοήσαντος τὸν νόμον, ἀλλὰ τοῦ ἑτέρου, πρὸς βλάβην τοῦ ἀγνοήσαντος, εἴτε συγγνωστὴ εἶναι ἡ ἄγνοια αὐτοῦ, εἴτε ἀσύγγνωστος.

Διὰ τοῦτο προτιμητέα εἶναι ἡ ἑρμηνεία τῆς παραγραφῆς τῶν Βασιλικῶν, οὐδὲ ἀλλοιώσεως χρήζουσα, ἀλλ' οὐδὲ προσθήκης.

236. Αἱ ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου ἐπικρατήσασαι ἀντίθετοι γνῶμαι μετεδόθησαν εἰς τοὺς νεωτέρους κώδικας.

Ἐν μὲν πρωσικῷ κώδικι ὑπερίσχυσεν ἡ αὐστηροτέρα γνώμη, ὅτι οὐδεὶς εἰσακούεται προτείνων ἄγνοιαν νόμου, προσηκόντως δημοσιευθέντος (Εἰσαγ. § 12), ἐν δὲ αὐστριακῷ § 2 ἡ αὐτὴ ἐκτίθεται ἀρχή, ἀλλὰ, προκειμένης ἀγωγῆς ἀχρεωστήτου, δὲν τηρεῖται, διότι ἕνεκα πάσης ἀγνοίας εἶναι αὕτη δεκτή. Δὲν ἀπαιτεῖται ὅμως τὸ καταβληθὲν ἐν ἀγνοίᾳ παραγραφῆς, ἢ λόγῳ τυπικῆς τινος ἐλλείψεως, ἢ ὃ ὁ νόμος ἀποφαίνεται μὴ ἐναγώγιμον (§ 1431).

---

(1) L. 31. de usurp. (41. 3). Nunquam in usucapionibus juris error possessori prodest. N'. γ'. 30 L. 24. pr. L. 32. § 1. αὐτ. L. 4. de j. et f. (22. 6). B'. δ'. 4. L. 2. § 15. pro emt. (41. 4). N'. δ'. 1. Κατὰ R u d o r ff Gesch. Zeitschr. XIV. σ. 330. τὸ suum petentibus ἐν L. 7. de j. et f. (22. 6). ἀναφέρεται εἰς τὴν χρησικτησίαν.

(2) L. 45 de usur. (22. 1). ΚΓ'. γ'. 45. Περὶ τῆς ἑρμηνείας τῆς ῥήσεως ταύτης ὑπάρχουσι πλεῖσται διαφωνίαι. V a n g e r o w I. § 326.

(3) V a n g e r o w I § 83.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν γαλλ. κώδικι ἐν γένει δὲν γίνεται διαστολὴ μεταξὺ ἀγνοίας νόμου ἢ πράγματος (1). Εἰς δύω περιστάσεις δὲν εἰσακούεται ὁ ἐπικαλούμενος ἄγνοιαν νόμου, πρὸς ἀνάκλησιν δικαστικῆς ὁμολογίας (ἄρθ. 1356) καὶ ἐπὶ προσβολῆς συμβιβασμοῦ (ἄρθ. 2052, 2053). Ἡ περὶ ἀχρεωστήτου ἁρμόζει ἐπὶ πάσης πλάνης, ἄρα καὶ ἐπὶ ἀγνοίας τοῦ δικαίου, πλὴν ὅταν ὑφίσταται φυσικὴ ἐνοχή (2). Τὸ καταβληθὲν ἐν ἀγνοίᾳ παραγραφῆς ἀναζητεῖται (3).

Ἡ περὶ δικαστικῆς ὁμολογίας διαταξις ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Πολιτ. Δικον ἄρθ. 269, ἐπεκτεινομένη μαλιστα καὶ εἰς τὴν ἐξώδικον, μὴ ἀνακλητέαν, πλὴν ἕνεκα πραγματικῆς πλάνης. Ἐνόσῳ ὅμως διὰ τῆς ἐξωδίκου ὁμολογίας δὲν κατηρτίσθη συμφωνία κατὰ τύπους ἰσχυρά, εἶναι πάντοτε ἀνακλητέα (ἄρθ. 270). Ὁ συμβιβασμὸς κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον δὲν ἀνατρέπεται λόγῳ ἀγνοίας, ἅμα συνέστη πρὸς διάλυσιν τῆς περὶ τοῦ ἀγνοουμένου ἀμφισβητήσεως, οὐχὶ δὲ ὅτε ἀμφότεροι παρεδέχοντο ὡς βέβαιον τὸ μὴ ἀληθές (4). Ἀλλὰ καθόσον ὁ συμβιβασμὸς ἀποτελεῖ ἐξώδικον ὁμολογίαν ἀπαρτίζουσαν συμφωνίαν, δὲν ὑπόκειται εἰς ἀνάκλησιν ὡς ἐκ τῆς μνησθείσης διατάξεως τῆς Πολ. Δικον.

---

(1) Ἄρθ. 201, 549, 1109, 1110, 1376, 1377 καὶ 2265. Toullier VI. 58· καὶ ἐπ. Aubry et Rau I. § 28.

(2) Ἄρθ. 1235. 1376. Toullier VI. 75. Duranton XIII. 602.

(3) Tropl ong prescript. 33.

(4) L. 2. C. de trans. (2. 4). Θ'. 6'. 59. L. 1. C de err. calc. (2. 5). Θ'. 6'. 61.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΠΕΡΙ ΕΝΑΣΚΗΣΕΩΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ ἀγωγῶν.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Σκοπὸς καὶ εἴδη τῶν ἀγωγῶν.

Περίληψις.

237. Αὐτοδικία.
238. Παρὰ Ῥωμαίοις σύγχυσις πολιτικοῦ καὶ ποινικοῦ δικαίου.
239. Ἀγωγή.
240. Πρώτη ἐποχὴ τῶν νομίμων πράξεων (legis actiones).
241. Δευτέρα ἐποχὴ τῶν τύπων (formulae).
242. Ἀγωγαὶ πλασματικαὶ ἢ πλαγιαστικαὶ (actiones fictitiae, utiles) καὶ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (in factum).
243. Ἀπαίτησις περὶ τοῦ δοῦναι (condictio), περὶ δανείου καὶ τριτικαρία ἢ περὶ ἀδήλου πράγματος.
244. Ἐπέκτασις ἐπὶ ἀδικημάτων καὶ ἐπὶ ἀσωμάτων πραγμάτων.
245. Περὶ τοῦ ποιῆσαι ἀγωγὴ καὶ ἀνάπτυξις αὐτῆς, ἰδίως actio incerta.
246. Ἀγωγαὶ αὐστηροῦ δικαίου καὶ καλῆς πίστεως
247. Περὶ ποινικῶν ἀγωγῶν.
248. Περὶ διεκδικήσεως.
249. Ἀρχικῶς διὰ legis actio Sacramento, ἢ per sponsionem.
250. Διεκδικητικὸς τύπος (petitoria formula).
251. Πᾶσα κατάγνωσις ἦτο χρηματική, ὑπῆρχον ὅμως καὶ προδικαστικαὶ δίκαι, ἢ προκρίματα (praejudicia).
252. Ἀγωγαὶ ἐξ ὀρθοῦ, ἀντίθετοι καὶ διπλαῖ.
253. Ἀγωγαὶ πολιτικαὶ (civiles) καὶ πραιτωρίαι (honorariae).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

254. Ἔκτακτος δικαιοδοσία καὶ περὶ παραγγελμάτων.
255. Γενικὸς πίναξ τῶν ἀγωγῶν καὶ περὶ τῆς in rem scripta.
256. Τρίτη ἐποχὴ μετὰ Διοκλητιανόν.
257. Τί παρέμεινε σήμερον καὶ ἰδίως περὶ προσωπικῶν, πραγματικῶν καὶ μικτῶν ἀγωγῶν.

---

237. Καθόσον τὰ δικαιώματα ῥυθμίζονται κατὰ τὸν κοινὸν νόμον, οὐδέποτε δὲ κατὰ τὴν ἀτομικὴν ἑκάστου γνώμην, ἐν περιπτώσει διενέξεως, οὐδέποτε τὸ αὐτόγνωμον ἐπιτρέπεται νὰ ἐπικρατήσῃ. Ἕνεκα τούτου ἀποδοκιμαστέα εἶναι ἡ ἐξ οἰκείων δυνάμεων λύσις τῆς περὶ τὸ δίκαιον διενέξεως, ἤτοι ἡ *αὐτοδικία*.

Ὡς ὑπεροχὴ τῶν ὑλικῶν δυνάμεων ἡ αὐτοδικία ἐπαναφέρει τὴν διένεξιν, ἀντὶ νὰ λύῃ αὐτήν, διότι ὅσον δικαία καὶ ὀρθὴ ἂν ὑποτεθῇ ἡ περὶ τῶν οἰκείων δικαιωμάτων κρίσις, εἶναι μονομερὴς καὶ εἰς τὴν βίαν στηρίζεται, ἀντὶ νὰ ὁρμᾶται ἐκ τοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο ἡ αὐτοδικία λογίζεται ἀδίκημα.

Τῆς αὐτοδικίας διαφέρει ἡ *ἄμυνα*, ὡς ὑπεράσπισις κατὰ ἐπιβ[illegible]σεως ἄλλου. Ὁ ἀμυνόμενος ἀπωθεῖ τὴν ἀλλοτρίαν βίαν, διατελῶν ἐν αἰφνιδίῳ κινδύνῳ, ἐξ οὗ δὲν δύναται νὰ ἐξέλθῃ, ἄνευ τῆς χρήσεως τῶν οἰκείων δυνάμεων. Ἅμα ὅμως τελεσθῇ τὸ ἔργον τῆς βίας, δὲν πρόκειται πλέον περὶ ἀποτροπῆς αὐτῆς, ὥστε ἡ μετέπειτα χρῆσις οἰκείων δυνάμεων δὲν σκοπεῖ πλέον τὴν ἀπόκρουσιν ἐπικειμένου κακοῦ, ἀλλὰ τὴν ἀνταπόδοσιν, μὴ διαφέρουσαν τῆς αὐτοδικίας.

Τοῦτο διαγορεύει τὸ ῥωμ. δίκαιον. « Ἔξεστι βίᾳ τὴν βίαν ἐξω-» θεῖν—οὐ μετὰ χρόνον μέντοι, ἀλλ' ἐκ τοῦ παραχρῆμα (1). »

Τὰ περὶ τούτου ἀνάγονται εἰς τὸ ποιν. δίκαιον (2), ἀλλ' ἐνταῦθα λόγος γίνεται περὶ τῶν πολιτικῶν συνεπειῶν.

238. Ἐν τῷ ῥωμ. δικαίῳ δὲν διαχωρίζεται ἀκριβῶς τὸ πολιτικὸν καὶ ποινικὸν δίκαιον, ὡς δεικνύουσιν αἱ περὶ αὐτοδικίας διατάξεις.

Κατὰ Μάρκον Αὐρήλιον τὸ αὐτοδίκως ληφθὲν ἐπιστρέφεται, ὁ δὲ

---

(1) L. 1. § 27. L. 3. § 9. de vi (43. 16). Ξ'. ιζ'. 7. 9. Ἀρμεν. Α. ια'. 13. Ὡσαύτως ἐν Ἀθήναις ὁ νόμος Καὶ ἐὰν φέροντα ἢ ἄγοντα βίᾳ ἀδίκως εὑρὼς ἀμυνόμενος κτείνῃ, νηποινεὶ τεθνάναι κελεύει. Δημοσθ. κατὰ Ἀριστ. ιθ'.

(2) Ποιν. ν. ἄρθ. 99 καὶ ἑπ. 205.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοδικήσας γίνεται ἔκπτωτος τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ (1). Ὡσαύτως ὁ Μ. Θεοδόσιος ἐθέσπισεν, ὅτι ὁ δίχα δικαστικῆς ψήφου βίᾳ ἁφαιρῶν τὴν κατοχὴν, εἰ μὲν εἶναι κύριος, ἐκπίπτει τῆς δεσποτείας, εἰ δὲ δὲν εἶναι, ἀποδίδει τὸ ληφθὲν καὶ τὴν ἀξιαν αὐτοῦ (2). Τὰ αὐτὰ ἐπανέλαβεν ὁ Ἰουστινιανὸς περὶ τοῦ αὐτοδικοῦντος κατὰ τοῦ ὀφειλέτου, πνέοντος τὰ λοίσθια (3).

Ἐν Πανδέκταις ἀπαντῶσιν ἐξαιρέσεις τινὲς, ὅτι δύναται νὰ κρατήσῃ τὸν φεύγοντα ὀφειλέτην, πρὸς λῆψιν τῶν χρεωστουμένων, ὁ μὴ εἰσπεμφθεὶς εἰς τὴν νομὴν τῆς περιουσίας αὐτοῦ (4). Ὡσαύτως δυνάμεθα νὰ κωλύσωμεν τὸν γείτονα πράττοντά τι ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας ἡμῶν ἄνευ δικαιώματος, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ καταστρέψωμεν τὰ πράγματα αὐτοῦ, οἷον τὸν προβληθέντα θριγκὸν, ἐνῷ δὲν αὐτοδικοῦμεν διακόπτοντες τὸ ἄνευ δουλείας διὰ τοῦ ἡμετέρου κτήματος διευθυνόμενον ὑδραγώγιον (5).

Ἐννοοῦμεν καλλιστα τὴν διάταξιν, ὅτι ὁ αὐτοδικήσας ὀφείλει νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ βίᾳ ληφθὲν πρὸς τὸν ἁρπαχθέντα, ὥστε νὰ μὴ μεταβάλλεται χειροδυνάμως ἡ κατοχὴ, οὐδὲ νὰ γίνεται ἐναγόμενος ὁ ἐνάγων. Ἡ ἐγκληματικὴ ποινὴ κατὰ τοῦ αὐτοδικοῦντος σκοπεῖ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς προσβληθείσης δικαιοσύνης, ὅπως μὴ ἰσχύσῃ ἀντ' αὐτῆς τὸ χειροδίκαιον. Ἀλλ' ἡ ἀπώλεια τοῦ ἰδίου δικαιώματος, ἢ ἡ ἀπόδοσις τοσαύτης ἀξίας, ὅσον τὸ ἁρπαχθὲν, περιποιεῖ εἰς τὸν προσβληθέντα πλέον ἢ ὅσον εἰς αὐτὸν ἀνήκει, ὅπερ δὲν εἶναι σκοπὸς τοῦ δικαίου, οὐδὲ συντελεῖ εἰς ἱκανοποίησιν τῆς κοινωνίας, οὐδὲ τηρεῖται ἀναλογία λόγῳ τοῦ χαρακτῆρος τῆς πράξεως, διότι ἡ ζημία κανονίζεται ὡς ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ πράγματος, οὐχὶ δὲ ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς βίας, ἧς ἐγένετο χρῆσις

239. Πρὸς ἀποφυγὴν πάσης αὐτοδικίας ἐν περιπτώσει διενέξεως

---

(1) L. 7. ad L. jul. (48. 7). Ξ'. ιη'. 18. L. 12. § 2. L. 13. quod met. (4. 2)· Γ'. 6'. 13. Νεαραὶ 32. κεφ. α'. 134 κεφ. ζ'. Vangerow I. § 133. Windscheid I. § 123.

(2) L. 7. C. unde vi (8. 4). Ν'. γ'. 55. § 1. J. de vi (4. 2). Ἀρμεν. Α'· ια'. 4.

(3) Νεαρὰ 60. κεφ. α'.

(4) L. 10. § 16. quae in fr. (42. 8). Θ'. η'. 10.

(5) L. 29. § 1. ad L. Aquil. (9. 2).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀπαραίτητος γίνεται ἄλλος τις ἑρμηνευτὴς τοῦ δικαίου, ὁ δικαστής, οὐδὲν ἔχων ἴδιον συμφέρον, καὶ παρέχων τὰς ἀπαραιτήτους τῆς ἀμεροληψίας ἐγγυήσεις.

Τὸ μέσον τῆς πρὸς τὸν δικαστὴν προσφυγῆς εἶναι ἡ *ἀγωγὴ* (actio).

Ἡ χρῆσις τῆς ἀγωγῆς καὶ ἡ ἐκδίκασις αὐτῆς ἀποτελοῦσιν ἰδιαίτερον κλάδον τοῦ δικαίου περὶ ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων καὶ διαδικασίας.

Ἀλλ' εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πραγματευθῶμεν ἱστορικῶς τὰ τῶν ῥωμαϊκῶν ἀγωγῶν, διότι, οὕτως εἰπεῖν, ἐξ αὐτῶν ἀνεπτύχθη τὸ δίκαιον. Δὲν ὑπῆρχε τουτέστι καθιερωμένη γενικὴ ἀρχή, ὅτι περὶ παντὸς δικαιώματος καὶ πάσης ἀξιώσεως ὑπάρχει ἀγωγή, ἀλλ' ὑπῆρχον ὡρισμέναι ἀγωγαί, ὧν ἡ χρῆσις ἦτο τετυπωμένη. Ἐδέησεν οὕτω διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀγωγῶν ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ προβῇ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ δικαίου, διότι τὸ στερημένον ἀγωγῆς δικαίωμα εἶναι ὡς μὴ ὑπάρχον (1).

Ἄνευ αὐτῆς τῆς ἀνάγκης οὐδὲ λόγος ἐγίνετο ἐνταῦθα περὶ ἀγωγῶν, ὡς ἀνηκουσῶν εἰς τὴν μελέτην τῆς πολιτικῆς δικονομίας.

240 Τρεῖς ἱστορικαὶ περίοδοι τῆς ῥωμαϊκῆς διαδικασίας διακρίνονται ἀλλήλων διὰ φανερωτάτων σημείων. Κατὰ πρῶτον ὑπῆρξαν αἱ λεγόμεναι νόμιμοι πράξεις (legis actiones), ἢ πέντε ἐκ τοῦ νόμου διαδικασίαι ἀκριβῶς τετυπωμέναι. ὥστε οὐδὲ κεραίαν ἠδύνατό τις νὰ παρεκκλίνῃ, κατ' αὐτὰς τὰς λέξεις τοῦ νόμου ἐπιχειρῶν τὸν δικαστικὸν ἀγῶνα (lege agere) (2).

Ἐκ τῶν πέντε τούτων νομίμων πράξεων ἦτο ἡ περίδρσις (sacramentum) διὰ τῆς καταθέσεως προστίμου παρ' ἑκατέρου τῶν διαδίκων, ὅπερ ἀπέβαλεν ὁ ἡττηθεὶς ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, ὥστε καθαυτὸ δὲν ἐπεδικάζετο ἡ ἀξίωσις, ἀλλ' εἴπετο κατόπιν ἐκ τοῦ δεδικασμένου ἄλλη διαδικασία ἐκτελέσεως.

---

(1) Windsheid Actio κτλ. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐξέθεσεν, ὅτι ἡ ἅμαξα τὸν βοῦν ἐκφέρει, ἤτοι ἀντὶ τὸ δικαίωμα νὰ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ ἡ πηγή, παρὰ Ῥωμαίοις ὅμως ἐκ τῆς ἀγωγῆς ῥυθμίζεται τὸ δικαίωμα. Ὅρα καὶ Pand. § 44. ὑποσ. 6. Ἀντεῖπεν ὁ Bruns ἐν Symbolae Bethm. Hohlw. obl. 60. 51. ὡς πρὸς τὰς πολιτικὰς ἀγωγάς, ὁμολογῶν τοῦτο μόνον ὡς πρὸς τὰς πραιτωρίας.

(2) Gajus IV. 11. καὶ ἐπ. Rudorff R.Rechtsg. II. § 21 καὶ ἐπ. Bekker die Aktionen. 1871.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἄλλη νόμιμος πρᾶξις συντμωτέρα ἄνευ τῆς περιδόσεως ἦτο ἡ αἴτησις πρὸς διορισμὸν δικαστοῦ (per judicis postulationem), ἀλλ' ἐφηρμόζετο μόνον ἐπὶ πανηγυρικῆς καθομολογήσεως (sponsio), ἢ ἐπὶ ἀδήλων πραγμάτων (res incertae).

Ἔτι συνοπτικωτέρα νόμιμος πρᾶξις ἦτο ἡ λεγομένη ἀπαίτησις (per condictionem), μετὰ διαμαρτυρίας (denunciatio), δι' ἧς ὁ ἐνάγων ἐκάλει τὸν ἐναγόμενον μετὰ τριάκοντα ἡμέρας πρὸς ἐκλογὴν δικαστοῦ (1). Ἡ ἀγωγὴ αὕτη εἰσήχθη διὰ νόμου Σιλίου (Lex Silia) ἐπὶ πάσης ἀπαιτήσεως ὡρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ (certa pecunia). Ἂν προέβαινεν ἡ δίκη (judicium), μὴ ἱκανοποιοῦντος τοῦ ἐναγομένου, ἑκατέρωθεν ἐγίνετο καθομολόγησις (sponsio, restipulatio) ἀποτίσεως τοῦ τρίτου μέρους τῆς ἀπαιτήσεως πρὸς ποινὴν τοῦ ἡττηθέντος.

Διὰ Καλπουρνίου νόμου (Lex Calpurnia) τὸ σχῆμα τοῦτο ἐξετάθη ἐπὶ παντὸς δήλου πράγματος (omnis certa res). Καθόσον τὸ συνηθέστερον ἦτο ὁ σῖτος, ὠνομάσθη condictio triticaria, ἀλλ' ἄνευ καθομολογήσεως περὶ τοῦ τρίτου μέρους.

Μᾶλλον πρὸς ἐκτέλεσιν ἦτο ἡ νόμιμος πρᾶξις ἀπαγωγῆς τοῦ ὀφειλέτου (per manus injectionem). Κυρίως ἐδίδετο ἕνεκα δεδικασμένου. Ὁ φιλονεικῶν αὐτό, ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀπαγωγὴν προσφέρων ἔκδικον (Vindex) ἐγγυώμενον περὶ ὑπερασπίσεως ἢ ἀποδόσεως τοῦ διπλασίου. Ἐδόθη καὶ δι' ἀπαιτήσεις βεβαίας καὶ ἀδιαφιλονεικήτους. Ἐπὶ τέλους ἐπετράπη εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν, πλὴν λόγῳ δεδικασμένου, ἡ καταβολῆς παρὰ τοῦ ἐγγυητοῦ, ἡ ἀπώθησις τῆς βίας (sibi manum depellere) καὶ ἡ αὐτοπρόσωπος ἀναδοχὴ τῆς δίκης (pro se agere).

Δι' ὡρισμένας ἀπαιτήσεις εἴτε ἱερᾶς, εἴτε τοῦ δημοσίου συμφέροντος ἐπετρέπετο ὡς νόμιμος πρᾶξις ἡ κατάσχεσις πραγμάτων (perpignoris capionem), οἷον ἐπὶ πωλήσεως βοὸς χάριν θυσίας ἢ διὰ τὸν στρατιωτικὸν μισθὸν κτλ.

241. Ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὴν δωδεκάδελτον ἐξηκολούθησεν ὁ σύλλογος τῶν ἱερέων διευθύνων τὰς δίκας διὰ τοῦ κατ' ἐνιαυτὸν

---

(1) Quod te mihi HS decem mi'ia ex testamento Lucii Titii dare oportet, eo nomine diem XXX mum ad judicem capiendum, tib dico

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προϊσταμένου (1), ἐωσοῦ ἡ δικαιοδοσία (juris dictio) ἀνετέθη εἰς τὸν ἀστικὸν πραίτωρα. Τοὺς τύπους ὅλους τῶν νομίμων πράξεων συνέταξεν ὁ Ἄππιος Κλαύδιος, ὡς ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἱερεῦσιν, ὁ δὲ γραφεὺς καὶ υἱὸς τοῦ ἀπελευθέρου αὐτοῦ Φλάβιος, ὑπεξαιρέσας τὴν βιβλον, παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν δῆμον πρὸς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ.

Ἔκτοτε τὸ δόγμα τοῦ Πραίτωρος ἔγινεν ἡ πηγὴ τοῦ συστήματος τῶν ἀγωγῶν. Τὸν τύπον αὐτῶν (formula) ἐξέδιδεν ἑκάστοτε ὁ Πραίτωρ πρὸς τὸν δικαστήν, παραγγελλόμενον νὰ δικάσῃ τὴν οὐσίαν κατὰ τὰ ἐκτεθειμένα ἐρωτήματα.

Ὁ τύπος τῶν ἀγωγῶν συνέκειτο ἐκ τριῶν μερῶν κανονικῶς, τῆς ἐκθέσεως (demonstratio), τῆς αἰτήσεως (intentio), καὶ τῆς καταγνώσεως (condemnatio).

Ἐν τῇ ἐκθέσει ἐμπεριείχετο ἡ αἰτία τῆς ἀπαιτήσεως, οἷον, quod Aulus Agerius Numerio Negidio hominem Stichum vendidit. — Quod A. A apud N. N. hominem deposuit κτλ.

Αἴτησις ἦτο ἡ ἀξίωσις τοῦ ἐνάγοντος, οἷον, si paret N. N. A. A. sestertium X milia dare oportere,—ἢ hominem Stichum ex jure Quiritium A. A. esse κτλ.

Κατάγνωσις ἦτο τὸ μέρος τοῦ τύπου, δι' οὗ ὁ πραίτωρ μετέδιδεν εἰς τὸν δικαστὴν τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπιδικάσαι, ἢ ἀπολύσαι. Ἡ κατάγνωσις αὕτη ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ περὶ ἀδήλου ποσοῦ (incerta pecunia), ἀλλ' ὁ δικαστὴς πάντοτε ἐπεδίκαζε ποσὸν ὡρισμένον, οἷον —judex N. Negidium A. Agerio sestertium X milia condemna, si non paret absolve—ἢ dumtaxat X milia—ἢ quanti ea res erit, tantam pecuniam N. N. A. A. condemna κτλ.

Ἐν ταῖς δίκαις περὶ διανομῆς προσετίθετο καὶ ἡ προσκύρωσις (adjudicatio), μεταδιδομένης εἰς τὸν δικαστὴν τῆς ἐξουσίας νὰ προσκυρώσῃ κυριότητα, ἢ δουλείας—quantum adjudicari oportet, judex Titio adjudicato.

242. Οἱ Πραίτωρες ἐσχημάτισαν τύπους δι' ὅλας τὰς καθημέραν ἐν χρήσει σχέσεις, οἷον παρακαταθήκης, χρησιδανείου κτλ.(2). Ἀλλὰ

(1) L. 2. § 6. de orig. jur. (1. 2).

(2) Gajus IV. 11. 33.46. 47. C. pi cro Roscio. 8.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ περὶ νέων σχέσεων ἐφρόντισαν, ὁσάκις εὕρισκον ἀπάδουσαν εἰς τὴν ἐπιείκειαν τὴν στέρησιν ἀγωγῆς. Πρὸς τοῦτο διττῶς ἐμεθοδεύθησαν. Ἢ μεθήρμοσαν ὑφιστάμενον τύπον διὰ πλασματος—ὅτε ἡ ἀγωγὴ ἐλέγετο πλασματικὴ (actio ficticia) ἢ πλαγιαστικὴ (utilis) κατ' ἀντίθεσιν τῆς εὐθείας (actio directa), ἢ κοινῆς vulgaris (1) Ἢ ἐν τῷ δόγματι ὥρισαν τὰ γεγονότα, ὧν ἕνεκεν ὑπεσχέθησαν ἀγωγάς, αἵτινες ὠνομάσθησαν ὡς ἐκ τούτου περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (actiones in factum) (2). Τοιαύτη ἦτο π. χ. ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀκυλίου Γάλλου, συγχρόνου τοῦ Κικέρωνος, ἐπινοηθεῖσα περὶ δόλου ἀγωγή (3).

Ἠδύνατο ἐν τούτοις ὁ Πραίτωρ καὶ ἄνευ προηγουμένης διακηρύξεως ἐν τῷ δόγματι νὰ χορηγήσῃ τύπον ἀγωγῆς κατὰ τὰ ἐνόντα (4). Κατὰ τοῦτο διέφερεν εἰς ὅλας ταύτας τὰς περιστάσεις ὁ τύπος ἀγωγῆς περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (in factum), ὅτι ἐν αὐτῷ ἀντὶ τῆς αἰτήσεως κατὰ τὰς τυπικὰς λέξεις ἐξετίθετο τὸ γεγονός, οὗ ἐκαλεῖτο ὁ δικαστὴς τῆς οὐσίας νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἀλήθειαν, ὅπως ἐπιδικάσῃ, εἴτε τὸ ἐν τῷ δόγματι ὡρισμένον ποσὸν, εἴτε τὸ ἐνδιαφέρον (5).

243. Ὁ σπουδαιότερος λόγος πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς διαδικασίας ταύτης ἔγκειται ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἣν ἀπένειμεν ὁ Πραίτωρ ὡς ἐκ τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ πρὸς τὸν δικαστὴν τῆς οὐσίας. Συνήθως περιώριζεν αὐτὸν εἰς τὴν λύσιν ὡρισμένων ζητημάτων πρὸς ἐπιδίκασιν χρηματικοῦ ποσοῦ. Ἅμα ἡ περὶ τοῦ δοῦναι ἀξίωσις ἐπήγαζεν ἐκ τοῦ πολιτικοῦ δικαίου, ἥρμοζεν ἡ ἀπαίτησις (condictio), ἀδιαφόρως ὡς πρὸς τὴν αἰτίαν αὐτῆς, ἂν ἐκ συμβάσεως, ἢ ἐξ ἀδικήματος (6). Αὐταῖς λέξεσιν ἐπιβεβαιοῖ ταῦτα ὁ Στέφανος(7),

---

(1) Gajus IV. 37. 38. L. 11. 21. praescr. verb. (19 5). K'. δ'. 11. 21. Savigny Syst. V. § 215.

(2) Gajus IV. 46. L. 25. § 1. de O. et A. (44. 7). NB'. α'. 24. § 12. J. de act. (4. 6).

(3) Cic. de off. III. 14. de nat. deor. III. 30. L. 1. de dolo malo (4. 3). Γ'. γ'. 1. L. 16. § 1 praescr. verb. (19. 5). K'. δ'. 16.

(4) L. 7. § 2. de pact. (2. 14). IA'. α'. 7. L. 16. § 1. praescr. verb. (19. 5).

(5) Gajus IV. 46. 47. 60. Savigny Syst. V. § 216. 217.

(6) L. 9. pr. §. 1. 2. 3. si cert. pet. (12. 1). KΓ'. α'. 9. L. 28. § 4 de jurej (12. 2). KB'. ε'. 28.

(7) Ὅρα KΓ'. α'. 9. σχόλ. ὁ Savigny παρεῖδε τὴν μαρτυρίαν ταύτην, ὁ δὲ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπικαλούμενος καὶ τὸν Θεόφιλον, καθ' ὃν ἐκ πράσεως δὲν ἠδύνατο νὰ κινηθῇ ἀπαίτησις παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ, διότι ἡ ὑποχρέωσις τοῦ πωλητοῦ δὲν ἦτο τὸ δοῦναι, ἀλλ' ἡ παράδοσις (tradere), ἢ ἡ παροχὴ (habere licere). Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν ἤρμοζεν ἀπαίτησις ἐπὶ ἐνοχῆς ἐπὶ τῷ ποιῆσαι. Ἀλλ' ὁ ἐνάγων ἠδύνατο νὰ διατιμήσῃ αὐτὸς οὗτος τὸ ἐνδιαφέρον ἀντὶ ὡρισμένου ποσοῦ πρὸς ἔγερσιν ἀπαιτήσεως.

Ἡ ἐξ ἰδίων διατίμησις ἦτο ὅμως λίαν ἐπικίνδυνος, διότι ὁ πλέον αἰτῶν τοῦ ὀφειλομένου (pluris petitio) ἐξέπιπτε τοῦ ἰδίου δικαιώματος (1).

Οὕτω βλέπομεν, ὅτι καὶ ἐξ ἐντολῆς, ἢ διοικήσεως ἀλλοτρίων, ἢ ἐκ τῆς ἑταιρίας ἠδύνατο νὰ κινηθῇ ἀπαίτησις δήλου ποσοῦ (2), ἀλλὰ μαλλον ἐν χρήσει ἦτο ἡ ἰδιαιτέρα ἐκ τῆς συμβάσεως ἀγωγή, ἢ ἡ ἐκ τοῦ ἀδικήματος.

Τοῦτο μόνον παρατηρητέον, ὅτι ὡς περὶ τοῦ δοῦναι μόνον ἡ ἀπαίτησις δὲν ἤρμοζεν, ὁσακις ὁ ἀπαιτῶν διετήρει τὴν κυριότητα τοῦ ζητουμένου πράγματος. «Φύσις ἐστὶ τὸν κονδικτίκιον κινεῖσθαι ἀπὸ »μὴ δεσπότου (3).» Ὅθεν ὁ δοὺς εἰς παρακαταθήκην δὲν ἠδύνατο δι' ἀπαιτήσεως νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ παρατεθέντος, ὡς εἰς αὐτὸν ἀνήκοντος, πλὴν αν τοῦτο ἐξέλιπεν, ἢ κατηναλώθη (4).

Δὲν ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ σχέσις δανείου (creditum), ἢ ἀνάλογος αὐτῷ πρὸς ἔγερσιν ἀπαιτήσεως (5). Διὰ τὸ δάνειον ὑπῆρχεν ἡ ἰδία ἀγωγὴ κατὰ τὸν Σίλιον νόμον (actio certae creditae pecuniae), ὡς εἴρηται, κατὰ τοῦτο διαφέρουσα, ὅτι προηγεῖτο καθομολόγησις περὶ τοῦ τρίτου μέρους (sponsio tertiae partis) (6), ἀλλὰ τὰ ἴχνη αὐτῆς μόλις σώζονται ἐν Πανδέ-

---

Heimbach Cred. σ. 88. 115 καὶ ἐπ. παρεγνώρισε τὴν ἀξίαν αὐτῆς. Ὅρα Walter. Gesch. II § 591. (1) Gajus IV. 53.

(2) l. 28. § 1. de jurej. (12. 2). ΚΒ'. ε'. 28. L 5. de exc. rei jud. (44 2). ΝΑ'. 6'. 5.

(3) Gajus IV. 4—§ 14. J. de act. (4. 6). L. 1, § 1. de cond. trit. (13. 3). ΚΔ'. ς'. 7. Β'. α'. 26.

(4) L. 9. § 9. de reb. cred. (12. 1). L. 13. § 1. depos. (16. 3). ΙΓ'. 6'. 13.

(5) Κατὰ Savigny Lyst. V. σ. 519. Hasse. Rhein. Mus. VI, 52.

(6) Gajus IV. 13. 171. L. 19. § 3. de inst. act. (14. 3). L. 12. § 1. de distr. pign. (20. 5). Cic. pro Rosc. c. 5.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κταις, ἐν αἷς συνεχωνεύθη μετὰ τῆς κοινῆς ἀπαιτήσεως, ἀφότου ἡ προηγουμένη καθομολόγησις παρελείφθη, ὥστε ἔχομεν τὴν ἐπιγραφὴν de rebus creditis (περὶ δανείου), si certum petatur (ἐάν ἐστι δῆλον καὶ ἀπαιτῆται) (1).

Κατ' ἀντίθεσιν ἡ ἀπαίτησις ἐφαρμοζομένη ἐπὶ πάσης ἄλλης περιστάσεως, πλὴν περὶ χρημάτων καταβληθέντων, ἐκαλεῖτο τριτικαρία (2).

244. Ἐνῷ ἴδιον τῆς ἀπαιτήσεως ἦτο ἡ περὶ τοῦ δοῦναι ἀξίωσις, ἐξαίρεσις ἐκράτησεν, ὅτι ἦτο χρήσιμος περὶ κλαπέντων πραγμάτων ἢ βίᾳ ἀφαιρεθέντων καίτοι ἀνηκόντων εἰς τὸν ἀπαιτοῦντα (3). Ἡ ἀνωμαλία αὕτη ἐξετάθη ἐπὶ πάσης περιστάσεως, καθ' ἣν ἀπαιτεῖ τις μὲν τὸ ἴδιον, ἀλλ' ὡς περιελθὸν εἰς ἄλλον ἐξ ἀδικήματος, ἢ οἱονεὶ ἀδικήματος (4). Οὕτω, καθ' ὑπόθεσιν, ἠδύνατο ν' ἀπαιτηθῇ τὸ ἐπὶ τοῦ ἐνεχύρου δικαίωμα τοῦ κλοπιμαίου, ἢ τὸ τῆς νομῆς δικαίωμα (condictio possessionis) ἐπὶ τοῦ βίᾳ ἀφαιρεθέντος ἀκινήτου (5), ἢ ἐν γένει ἡ ἀπολεσθεῖσα νομὴ παρὰ γνώμην τοῦ νομέως, ἢ καὶ τῇ βουλήσει αὐτοῦ (6). Τὸ δοῦναι καθαυτὸ ἀνάγεται εἰς ὡρισμένα χρήματα, ἢ δῆλον πρᾶγμα ἐνσώματον. Ἀλλ' ἐδέχθησαν, ὅτι δῆλον πρᾶγμα εἶναι καὶ τὸ ἀσώματον, οἷον δουλεία (7), ἢ ἐνεχικὴ ὑποχρέωσις (8), ὅτε σκοπὸς τῆς ἀπαιτήσεως εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἐξ ὑποσχέσεως ἄνευ αἰτίας δοθείσης.

---

(1) Dig. XII. 1. Heimbach Cred. σ. 15.

(2) L. 1. pr. de condict. trit. (13. 3). ΚΔ'. η'. 7.

(3) Gajus IV. 4. 8. L. 1 § 1. de cond. trit. (13. 3). ΚΔ'. η'. 7.

(4) L. 2. αὐτ. L. 25. 26. rer. amot. (25. 2). ΚΗ'. ιε'. 25. 26. L. 29. § 1. de verb. ob'. (45. 1). ΜΓ'. α'. 28. L. 2. § 26. vi bon. rapt. (47. 8). Ξ'. ιζ'. 2.

(5) L. 12. § 2. de cond. furt. (47. 2). Ξ'. 6'. 25. Τὸ ἐναντίον ἐδογμάτισεν ὁ Savigny σ. 507—549. 567. ἀλλ' ἀνεσκευάσθη ὑπὸ Huschke καὶ Rudorff ἐν Zeitschr. XIII. 31—33. XIV. 369. Walter Rechtsg. § 494.

(6) L. 4. § 2. de reb. cred. (12. 1). ΚΓ'. α'. 4. L. 15. § 1. de cond. ind. (12 6). ΚΔ'. ς'. 15. L. 31. § 1. (16. 3). Γ. 6'. 31. Ἦτο ἄγνωστος εἰς τὸν Πρόκουλον. L. 67. de j. dot. (23. 3). ΚΘ'. α'. 63. Bruns Das Recht des Besitzes. § 5. Rudorff zu Savigny num. 161. Windscheid I. § 161. II. § 365. 370. 421. 7. ὑποσ.

(7) L. 1. pr. de cond. trit. (13. 3). ΚΔ'. η'. 7.

(8) Ipsa obligatio, ipsa stipulatio condici poterit. L. 1. pr. de cond. sine c. (12. 7). ΚΔ'. η'. 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

245. Ἅμα δὲν ἦτο λόγος περὶ τοῦ δοῦναι, ἀλλὰ περὶ τοῦ ποιῆσαι, πάλιν ἢ ἦτο τοῦτο ὡρισμένον, ἢ ἀόριστον. Διὰ μὲν τὸ πρῶτον ἐδίδετο ὡρισμένος τύπος (certa formula), διὰ δὲ τὸ δεύτερον ἀόριστος, περιέχων τουτέστι τὴν ἐρώτησιν ἀόριστον, quidquid ob eam rem dare facere oportet (1). Αὕτη εἶναι ἡ ἐνίοτε καλουμένη actio incerti, ἢ actio incerta (2).

Οὕτω ἐπὶ ἐπερωτήσεως περὶ τοῦ ποιῆσαι δὲν ἐχώρει ἄδηλος ἀπαίτησις, ἀλλ' ἄδηλος ἀγωγὴ ἐκ τῆς ἐπερωτήσεως (actio incerti ex stipulatu) (3).

Τοιαύτη ἀγωγὴ περὶ τοῦ ποιῆσαι ἠδύνατο νὰ δοθῇ καὶ ἐπὶ πράσεως, ἢ παρακαταθήκης, ἐξετάθη δὲ ἐπὶ σχέσεων μὴ ῥητῶς προβλεπομένων, καθ' ἃς τοῦτο ἐφάνη εὔλογον ἐπιεικείας χάριν, ὅτε ὠνομάσθη civilis incerti in factum actio, πρὸς ἐξήγησιν, ὅτι ἦτο μὲν πολιτικὴ ὡς μὴ προελθοῦσα ἐκ τῶν πραιτώρων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν νομιδιδασκάλων ἀναπτύξεως, ἄδηλος δὲ ὡς ἀκολουθήσασα τὸν τύπον τοῦτον (formula incerta) (4). Ἠδύνατο μάλιστα νὰ προταχθῇ τοῦ τύπου περιγραφικὴ τῆς σχέσεως ἔκθεσις, ὅτε ἐκαλεῖτο *περὶ προγεγραμμένων συμφώνων* (civilis incerti in factum praescriptis verbis actio) (5). Ὅταν καὶ αὐτὴ ἡ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος ἀγωγὴ ἐπεκτείνεται κατ' ἀναλογίαν, ὑπὸ τῶν νομοδιδασκάλων ὀνομάζεται utilis in factum (6).

---

(1) Gajus IV. 54. 131. 136. L. 22. C. de donat. (8. 54). MZ'. α'.35.

(2) Οἱ συνταυτίσαντες αὐτὴν μετὰ τῆς condictio incerti κατέστησαν ἀκαταλήπτους τὰς ἀρχαίας μαρτυρίας. Rudorff Rechtsg. II. § 41. Walter Rechtsg. I. § 593. Εἰς τὸ αὐτὸ λάθος ὑπέπεσεν ὁ κ. Οἰκονομίδης Στοιχεῖα Ἀστ. δικ. § 81. ὑποσ. 8, κατακρίνων τὴν ὀνομασίαν ἀπαιτήσεων, ὡς ἂν ἦσαν αὐταὶ μόναι αὐστηροῦ δικαίου, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ ἀγωγαὶ περὶ τοῦ ποιῆσαι.

(3) Pr. J. de verb. obl. (3. 15). L. 24. de reb. cred. (12. 1). ΚΓ'. α'. 24. L. 4. pr. de usur. (22. 1). ΚΓ'. γ'. 4. Τὸ ἐναντίον ὑπέθεσαν, ὅτι ἡ ἀπαίτησις χωρεῖ καὶ περὶ τοῦ ποιῆσαι Gans, Obligationeur. σ.84. Zimmern Rechtsg. III.

Ιστορική Εθνική Βιβλιοθήκη Βέροιας

246. Τὴν ὑπερτάτην ἐνασκῶν δικαιοδοσίαν (imperium mixtum, cui etiam jurisdictio inest) ὁ Πραίτωρ (1), ἤκουε κατὰ πρῶτον τοὺς διαδίκους, ὅτε δὲ ἀντετάσσετο ἔνστασις ἀποδεδειγμένη, ἀπέρριπτεν ἀπευθείας τὴν ἀγωγήν (2). Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ἐξέδιδε τὸν τύπον αὐτῆς, προσθήκῃ ἐρωτήσεως περὶ τοῦ προτεινομένου ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου γεγονότος, ὅπως βεβαιωθῇ ὁ δικαστὴς περὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ (3). Οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο οὗτος νὰ ἐξετάσῃ πέραν τῶν ἐν τῷ τύπῳ ἐρωτημάτων.

Τοῦτο ἀκριβῶς ἐγίνετο ἐπὶ σχέσεων, ἐξ ὧν παρήγετο μονόπλευρος ὑποχρέωσις τοῦ ἑτέρου, ὡς ἐπὶ τῶν ῥήμασιν (verbis) ἢ γράμμασιν (literis) ἐνοχῶν, ἢ ἐπὶ δανείου (re) (4), εἶναι τὸ δάνειον ἦτο τοῦ ἐθνικοῦ (κοινοῦ) δικαίου (5).

Τοὐναντίον ἐπὶ σχέσεων, ἐξ ὧν ἐπήγαζον ἑκατέρωθεν ὑποχρεώσεις, ὁ Πραίτωρ προσεκάλει τὸν δικαστὴν νὰ ἐξετάσῃ ἐκ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ δικαίου (quidquid dare fieri oportet *ex fide bona*) (6), διὸ ὁ δικαστής, ἐλευθερωτέραν ἔχων τὴν κρίσιν, ἐλέγετο διαιτητὴς (arbiter). Κατ' αὐτὴν τὴν διαστολήν, μὴ συμπεριλαμβάνουσαν ὅλας τὰς ἀγωγάς, αἱ μὲν ἐλέγοντο αὐστηροῦ δικαίου (stricti juris judicia), αἱ δὲ καλῆς πίστεως (bonaefidei, ἢ arbitria) (7). Αἱ σχέσεις αὗται καλῆς πίστεως ἦσαν εὐάριθμοι καὶ ὡρισμέναι, δι' ἃς ἐδίδετο ἀγωγή (8). Ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι καὶ ἀπαίτησις (condictio) ἠδύνατο νὰ εἶναι καλῆς πίστεως, ὡς ἐκ τῆς σχέσεως, ἐξ ἧς ἐδίδετο (9).

ἐξ ἀναλογίας καὶ περὶ σοροῦ. Οὕτω ὠνομάζετο καὶ ἡ περὶ προγεγραμμένων συμφώνων κατ' ἐπέκτασιν διερομένη. L. 20. § 3. de pact. dot. (23. 4). ΚΘ'. ε'. 24. Walter Rechtsg. II. § 593 ὑποσ. 56.

(1) L. 1. 3. de jurisd. (2. 1). Ζ'. γ'. 1. 2.

(2) L. 9. pr. § 5. de jurej. (12. 2).

(3) Gajus IV. 119. Si in ea re nihil dolo malo A. A. factum sit, neque fiat.

(4) Cic. pro Roscio. 4. 5. Θεόφιλος Δ'. ιδ'. 1.

(5) Gajus III. 132. § 2. J. de jure nat. (1. 2). (6) Gajus IV. 47.

(7) Σημειωτέον ὅτι actio stricti juris ἁπαντᾷ μόνον ἐν § 28. J. de act. (4. 5), ὑπάρχει δὲ καὶ διάφορος γραφὴ stricti judicii, ἥτις μαρτυρεῖται ἐν § 30 αὐτ. L. 3. § 4. de in lit. (12. 3), καὶ ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ ἔννοια ἐν L. 3. § 2. comm. (13. 6), διότι strictum δὲν εἶναι τὸ jus, ἀλλὰ τὸ judicium.

(8) Gajus IV. 61—62. § 30. 39. J. de act. (4. 6).

(9) L. 28. § 4. de jurej. (12. 2). ΚΒ'. ε'. 28 L. 30. de jure dot. (23. 3).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

247. Εἴπομεν ἤδη, ὅτι ἐπὶ Ῥωμαίων ἐπεκράτει σύγχυσις πολιτικοῦ καὶ ποινικοῦ δικαίου τοιαύτη, ὥστε ἐπὶ πολλῶν ἀδικημάτων ἀντὶ ποινῆς δημοσίας ἐχώρει χρηματικὴ ποινὴ ὑπὲρ τοῦ ἀδικηθέντος.

Ἐν γένει αἱ ἐξ ἀδικήματος ἀγωγαὶ ἐλέγοντο ποινικαὶ (actiones poenales) πρὸς ἀντίθεσιν τῶν ἀγωγῶν, δι' ὧν ζητεῖται τὸ ἴδιον (rei persequendae causa) (1). Ἐκ τῶν ποινικῶν ἄλλαι μὲν ἐσκόπουν τὴν ποινὴν τοῦ ἀδικήσαντος εἰς τὸ διπλάσιον, τριπλάσιον ἢ τετραπλάσιον, αἱ καθαυτὸ ποινικαὶ (poenae persequendae causa), ἄλλαι δὲ ἀμφότερα, καὶ τὴν ποινὴν καὶ τὴν ἀποζημίωσιν, αἵτινες ἐλέγοντο μικταὶ (mixtae) (2).

Τὸ πρὸς ποινὴν ἀποτινόμενον διεστέλλετο τῆς ἀποζημιώσεως, ὡς σαφῶς φαίνεται ἐπὶ συνενόχων, ὧν ἕκαστος ὤφειλε τὴν ὅλην ποινήν, μὴ ἀπαλλαττόμενος διὰ τῆς καταβολῆς τοῦ ἑτέρου (3), ἐνῷ τὸ πρὸς ἀποζημίωσιν ὠφείλετο μὲν παρ' ἑκάστου εἰς ἀκέραιον, ἀλλὰ διὰ τῆς καταβολῆς τινὸς τούτων, ἀπηλλάσσοντο οἱ λοιποί (4).

Ὡσαύτως οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀδικήσαντος δὲν ὑπέκειντο εἰς τὴν ποινήν, εἰς δὲ τὴν ἀποζημίωσιν κατὰ τὴν περιελθοῦσαν εἰς αὐτοὺς ὠφέλειαν (5). Ἀλλὰ, ἀποβιώσαντος τοῦ ἀδικήσαντος μετὰ τὴν κατάρξιν τῆς δίκης, ἐνείχοντο οἱ κληρονόμοι καθ' ὁλοκληρίαν (6).

Ὁ Γάϊος διέσωσε τὸν τύπον τῆς περὶ κλοπῆς ἀγωγῆς. Si paret furtum factum esse quam ob rem eum pro fure damnum decidere oporteret (7).

Κατὰ τὰ μεχρι τοῦδε ἔχομεν τὰς ἐξῆς ἀγωγάς.

Α'. Πρὸς δίωξιν τῶν ἰδίων (rei persequendae causa).

α'. Αὐστηροῦ δικαίου (stricti juris judicia)

αα'. Περὶ τοῦ δοῦναι ἀπαιτήσεις (condictiones).

ββ'. Περὶ τοῦ ποιῆσαι ἀγωγαὶ (actiones certi, incerti).

β'. Καλῆς πίστεως (actiones bonae fidei—arbitria).

ΚΘ', α', 46. Walter Rechtsg. II. §. 719. Ἀντιφρονοῦσι Keller § 88. Rudorff I. § 21. ὑποσ. 3.

(1) Gajus IV. 7.

(2) Αὐτ. 9.—§ 16—19. J. de act. (4. 6). L. 30. pro soc. (17. 2). ΙΒ', α', 48.

(3) L. 55. § 1. de adm. (26. 7). ΛΖ', ζ', 54.

(4) L. 1. C. de cond furt. (4. 8). Ξ', ι', 12.

(5) L. 38. de R. J. (50. 17). Β', γ', 38. L. 26. de dolo (4. 4). Γ', γ', 26.

(6) § 1. J. de perpet. (4. 12). L. 139. de R. J. (50. 17). Β', γ', 138.

(7) Gajus IV. 37. 43.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Β'. Ποινικαὶ ἀγωγαὶ (actiones poenales)

α'. Καθαυτὸ ποινικαὶ (poenae persequendae causa).

β'. Μικταὶ (mixtae).

248. Αἱ μέχρι τοῦδε ἐξετασθεῖσαι ἀγωγαὶ βάσιν ἔχουσιν ἀξίωσιν πηγάζουσιν ἔκ τινος σχέσεως μεθ' ὡρισμένου προσώπου, ἢ διότι τοιαύτη συνωμολογήθη, ἢ διότι περιῆλθέ τι ἐκ τῆς ἡμετέρας περιουσίας εἰς τὴν περιουσίαν ἄλλου μὴ σωζόμενον, ἄνευ δικαίας αἰτίας, ἢ διότι πρόκειται περὶ ἐπανορθώσεως ἀδικήματος.

Ἀλλ' ὅτε οὐδεμία προϋπῆρξε σχέσις μεταξὺ ἐνάγοντος καὶ ἐναγομένου, ἡ ἔρις εἶναι περὶ τῆς κυριότητος πράγματος σωζομένου, ὅπερ κατὰ νόμον ἀνήκει εἰς τὸν ἐνάγοντα, ἐνῷ εὑρίσκεται παρὰ τῷ ἐναγομένῳ, ἡ περὶ τούτου ἀγωγὴ εἶναι ἄλλης φύσεως. Κατὰ τὴν δίκην ταύτην τὸ πρόσωπον τοῦ ἐναγομένου εἶναι ὅλως τυχαῖον ὡς ἐκ τῆς κατοχῆς τοῦ πράγματος. Ἐπειδὴ ἡ ἀγωγὴ αὕτη παρακολουθεῖ τὸ πρᾶγμα, ὅπου εὑρίσκεται, διὰ τοῦτο λέγεται πραγματικὴ (in rem), καὶ ἐντεῦθεν ἔπεται ἄκρα διαίρεσις τῶν ἀγωγῶν εἰς προσωπικὰς καὶ πραγματικάς, ἣν ἐπὶ κεφαλῆς ἔθεσεν ὁ Γάϊος (1).

Τὴν ὀρθότητα τῆς διαιρέσεως δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ διαφιλονεικήσωμεν, εἶναι ὅμως πόρισμα μεταγενεστέρας ἀναπτύξεως, διότι ἀρχικῶς ἐπὶ τῶν νομίμων πράξεων (legis actiones) ἡ αὐτὴ νόμιμος πρᾶξις ἐλειτούργει, εἴτε διὰ προσωπικὴν ἀπαίτησιν, εἴτε διὰ τὴν διεκδίκησιν πράγματος, ἤτοι ἡ legis actio Sacramento.

249. Ἡ διαδικασία τῆς διεκδικήσεως παρίστανε τὴν συμπλοκὴν περὶ πράγματος, καταπαύουσαν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς (2). Τούτου ἕνεκα ἔδει νὰ προσαχθῇ τὸ διεκδικούμενον πρᾶγμα ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ, ἑκάτερος δὲ ἐπιθέτων τὴν χεῖρα ἠξίου αὐτὸ ὡς ἴδιον (manus consertae). Συμβολικῶς ἀντὶ ὅπλου ἔφερεν ἑκάτερος βακτηρίαν (festuca), ὅθεν vim dicere (βίαν ἀπειλεῖν), vindicere, vindicare (3). Ἐπ' αὐτοῖς ὁ Πραίτωρ διέταττε τὴν ἄρσιν τῶν χειρῶν (mittite ambo), προσωρινῶς ἐπιδικάζων τὴν διακατοχὴν (vindicias dicere) ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου καὶ ἐπὶ ἐγγυήσει. Ἐπὶ διεκδι-

(1) Gajus IV. 1.

(2) Gajus IV. 16.

(3) Festus V. Vindiciae. Gellius XX. 10. Vim illam civilem et festucariam, quae verbo diceretur, non quae manu fieret.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ήσεως ἀκινήτου ταῦτα ἐγίνοντο ἐπὶ τόπου. Μεταγενεστέρως ἐπο-
ούοντο ἐπιτοπίως οἱ διαδικοι μετὰ μαρτύρων (superstites), συμ-
λικῶς πράττοντες ταῦτα καὶ λαμβάνοντες βῶλον γῆς, ὅπως ἐπὶ
καστηρίου τελεσθῶσι τὰ λοιπὰ (vindicias sumere) (1).

Τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτον στάδιον. Ἐν τῷ δευτέρῳ ὁ Πραίτωρ ἀκού-
ας τὰς ἀξιώσεις ἑκάστου, ἀπήτει τὰς ἐγγύας (praedes sacramenti)
ερὶ ποινῆς καὶ ζημίας τοῦ ἡττωμένου, παραπέμπων εἰς τὸ ἑκα-
ντάνδριον δικαστήριον, εἰς τοὺς δέκα, ἢ εἰς ἕνα δικαστήν, ὅπως
τοφανθῇ, τίνος εἶναι ἀληθὴς ἡ ἀξίωσις (pronunciatio)

Τελευταῖον στάδιον ἦτο ἡ ἀπόδοσις, ἥτις ἦτο ἀπ' ἀρχῆς ὡρι-
μένη διὰ τῆς περιδόσεως (sacramentum), δι' ἣν ἐδόθησαν ἐγ-
αι (2). Διὰ τῆς δωδεκαδέλτου ἀνετέθη ἡ ἐκκαθάρισις καρπῶν
ὲ ζημιῶν εἰς τρεῖς διαιτητάς (arbitri) (3).

Συντομωτέρα ἐπενοήθη διαδικασία, ὅτε δὲν ἦτο φιλονεικουμένη
κατοχή, ὁ δὲ ἐναγόμενος δὲν προὐτίθετο ν' ἀντεκδικήσῃ διὰ τῆς
θομολογήσεως (per sponsionem), καθόσον ὁ ἐνάγων προεκάλει
ν κάτοχον νὰ ὑποσχεθῇ, ἐὰν ἀποδείξῃ τὸ ἀξιούμενον δικαίωμα, ὡ-
ρισμένον ποσόν, ὡς καὶ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ πράγματος καὶ τῶν καρπῶν.
ἐνάγων νικῶν δὲν ἀπήτει τὸ χρηματικὸν ποσόν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ
νομένῳ προκρίματι (praejudicium) ἐλάμβανε τὸ διεκδικηθέν (4).

250. Τελευταῖον ἀνεπτύχθη ὁ διεκδικητικὸς τύπος (petitoria
rmula). Τὸ προδικαστικὸν ζήτημα περὶ τῆς νομῆς (possessorium)
τεχωρίσθη τῆς διεκδικήσεως (petitorium) (5), λυόμενον, ἐν πε-
πτώσει φιλονεικίας, διὰ παραγγέλματος, διπλοῦν μὲν interdi-
um duplex) ἐπὶ κυριότητος πράγματος, ἢ ἐπικαρπίας (6),
τλοῦν δὲ (interd. simplex) ἐπὶ κληρονομίας, δουλείας πραγμα-
κῆς, ἢ πατρικῆς ἐξουσίας (7).

(1) Τελευταῖον ἔπραττον ταῦτα ἀπ' ἀρχῆς οἱ διάδικοι, μεθὸ μετέβαινον πρὸς τὸν
καστὴν (deductio quae moribus fit) Cic. pro Tullio 20. pro Caecina I. 7.
. Rudorff II. § 36. Walter Rechtsg. II. 712. ὑποσ. 12. Gajus IV.
. 31. 93. (2) Gajus IV. 13. 16. (3) Varro V. 177.
(4) Gajus IV. 91. 93. 94. Cic. in Verr. II. 1. 45. Rudorff Rechtsg.
§ 37.
(5) L. 14. § 3. de exc. rei jud. (44. 2). L. 1. § 2. uti possid. (43. 17).
(6) Gajus IV. 148—150. L. 1. pr. § 3. L. 4 uti possid. (43. 17). L. 1.
rubi (43. 21). (7) L. 1. pr. quor. bon. (43. 2). L. 1. pr. § 11. de itin.
3. 19). L. 1. pr. § 5. L. 2. 3. pr. de lib. exhib. (43. 30).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν τῷ τύπῳ διὰ τῆς αἰτήσεως ὑπεβάλλετο εἰς τὸν δικαστὴν τὸ ζήτημα, ἐὰν ὁ ἐνάγων εἶναι κύριος.

Octavius judex esto. Si paret fundum cornelianum quo de agitur ex jure Quiritium P. Servilii esse.

Ἡ περὶ τούτου λύσις ἐλέγετο *διαλαλιὰ* (pronunciatio) (1), μεθ' ἣν προσεκαλεῖτο ὁ ἐναγόμενος εἰς ἀπόδοσιν καὶ ἐν ἀρνήσει κατεδικάζετο εἰς τὸ ἐνδιαφέρον.

Neque in eum fundum arbitratu tuo P. Servilio restitues, quanti ea res erit Numerium P. Servilio condemna, si non paret absolve (2).

Ὁ ἐναγόμενος δι' ἐπερωτήσεως ὑπέσχετο τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δικασθησομένων (3), ὥστε, μὴ ἐκτελοῦντος τοῦ ἡττηθέντος, προέβαινεν ἡ ἀναγκαστικὴ πώλησις ἐπὶ χρηματικῇ ἀποζημιώσει, κατὰ τὴν ἐκτίμησιν (arbitratus).

Ὁ τύπος οὗτος ἐφηρμόσθη καὶ ἐπὶ κληρονομίας (si paret hereditatem Titi ex jure quiritium κτλ.) ἐπὶ ἀτελοῦς κυριότητος κατὰ τὸ πραιτωρικὸν δίκαιον ὡς πουβλικιανὴ ἀγωγή, ἐπὶ δουλειῶν, ὑποθήκης καὶ ἐν γένει ἐπὶ πραγματικῶν δικαιωμάτων.

251. Ἐκ τούτων καταφαίνεται, ὅτι μέσον ἐκτελέσεως παρὰ Ῥωμαίοις ἦτο ἡ χρηματικὴ καταδίκη, εἰς ἣν πᾶσα δίκη ἀπέληγεν, ἢ ἦτο δὲ τὸ ποσὸν ἀπ' ἀρχῆς ὡρισμένον, ἢ ἔμελλε νὰ ὁρισθῇ δι' ἐκτιμήσεως τοῦ δικαστοῦ (4).

Ὑπῆρχον ὅμως καὶ δίκαι μόνον προδικαστικαὶ (praejudicia), ἄνευ χρηματικῆς καταγνώσεως, ἁπλῶς πρὸς βεβαίωσιν δικαιώματός τινος.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ δίκαι περὶ καταστάσεως, οἷον ἂν εἶναί τις ἐλεύθερος, ἢ δοῦλος, αὐτεξούσιος ἢ ὑπεξούσιος, πολίτης καὶ τὰ παραπλήσια. Ὁ τύπος περιεῖχε τότε μόνην τὴν αἴτησιν ἄνευ καταγνώσεως.

Octavius judex esto. Si paret hominem quo de agitur ex

---

(1) L. 6. § 2. de conf. (42. 2). Θ'. δ'. 6. L. 35. § 1. de rei vind. (6. 1). ΙΕ'. α'. 13. 17. 18. 27. 99. Σχόλ. Στεφάνου ἐν χειρογράφῳ Ἁγίου Τάφου ἐκδ. ὑπὸ Ζαχαρίου. (2) Gajus IV. 41. 51. 89. 91. 92.

(3) Gajus IV. 89. L. 40. § 2. de procurat. (3. 3). Η'. 6'. 40.

(4) Gajus IV. 48—52.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

jure Quiritium liberum esse, Judex eum liberum esse, si non paret, non esse pronunciato (1).

Τοὐναντίον τύπος διὰ μόνης καταγνώσεως, ἄνευ αἰτήσεως, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ.

252. Κατὰ κανόνα ὁ τύπος περιεῖχε μόνον αἴτησιν τοῦ ἐνάγοντος κατὰ τοῦ ἐναγομένου.

Ἀλλ' ἐνδέχεται ἐκ τῆς αὐτῆς σχέσεως νὰ γεννηθῶσιν ἀντίθετοι ἀπαιτήσεις (mutua petitio), εἰσαγόμεναι δι' αὐτοτελῶν ἀγωγῶν ἐνώπιον τοῦ αὐτοῦ δικαστοῦ. Ἐκ τούτων ἡ μὲν λέγεται ἐξ ὀρθοῦ (directa), ἡ δὲ ἀντίθετος (contraria) (2).

Κατ' ἐξαίρεσιν συνεχωνεύθησαν δύω ἀντίθετοι τύποι εἰς ἕνα, ὅπως συνάμα ἐκδικασθῶσιν αἱ ἀντίθετοι ἀπαιτήσεις (duplex ἢ mixta actio), οἷον:

Quidquid alterum alteri dare facere oportere ex fide bona.

Τοιοῦτο σχῆμα ἐδόθη εἰς τὰς περὶ διαιρέσεως κληρονομιαίων (familiae herciscundae), περὶ διαιρέσεως ἐπικοίνων (communi dividundo) καὶ περὶ ὁρων ἰθυντέων (finium regundorum) ἀγωγάς (3). Ἐν τῷ τύπῳ αὐτῶν περιείχετο ὡς τέταρτον μέρος καὶ προσκύρωσις (adjudicatio), καθόσον ὁ δικαστὴς ἠδύνατο νὰ προσκυρώσῃ εἰς τὸν ἕτερον μέρος τοῦ κοινοῦ πράγματος (4).

Τὸ αὐτὸ ἔγινε διὰ τῶν Πραιτώρων ἐπὶ τῶν παραγγελμάτων διαταράξεως (interdictu uti possidetis) καὶ περὶ κινητῶν (utrubi), ὡς ἐπὶ τοῦ παραγγέλματος περὶ ὕδατος μεταξὺ παροχθίων (5).

253. Τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην οἱ πραίτωρες, ὡς ἐκδίδοντες τοὺς τύπους δυναμει τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν, κατὰ τὴν χρῆσιν δὲ τῆς ἐξουσίας ταύτης σχηματίσαντες νέους τύπους, ὧν τὴν ἀνάγκην κατέδειξεν ἡ πεῖρα καὶ ἡ ὀρθοτέρα περὶ δικαίου κρίσις.

Οἱ Πραίτωρες ἐβάδισαν ἐσκεμμένως καὶ κατὰ μικρόν, ὅτι δὲ

(1) Gajus IV. 44. Θεόφιλ. Δ'. ς'. 13. L. 8. § 1. de in jus vocando (2. 4)

(2) L. 23. depos. (16. 3). ΙΓ'. 6'. 23. σχόλ.

(3) L. 2. § 3. fam. herc. (10. 2). ΜΒ'. γ'. 2. L. 2. § 1. L. 3. 4. fin. reg. (10. 1). ΝΗ'. 6'. 2. 3.

(4) Gajus IV. 42. § 20. J. de act (4. 6.) Θεόφιλ. Δ'. ς'. 20. L. 3. C. comm. divid. (3. 37).

(5) Gajus IV. 160. L. 1. pr. uti poss. (43. 17). L. 1. C. uti poss. (8. 6). Ξ'. ιζ'. 30. L. 1. utrubi (43. 31).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προσέθηκαν, παρέμεινεν ὡς προσαύξημα ἀναφαίρετον, καὶ ὡς ὀργανικὸν ἐκβλάστημα. Ἰδοὺ πῶς ἐμεθοδεύθησαν. Ἐν μέρει τοὺς ὑπάρχοντας τύπους τῶν ἀγωγῶν (actio directa, ordinaria, vulgaris, prodita) μεθήρμοσαν εἰς ἀναλόγους περιστάσεις, μὴ προβλεπομένας, ἀλλὰ κατ' ἐπέκτασιν ὡς *πλαγιαστικὰς* (actio utilis) (1).

Τοῦτο ἔπραττεν ὁ Πραίτωρ ἢ παρενείρων ἐν τῷ τύπῳ (2), ἢ παραλείπων, ἢ μεταβάλλων λέξιν τινὰ (3), ἢ διὰ πλάσματος (fictio) (4). Τοιαύτη ἦτο ἡ πουβλικιανὴ ἀγωγή, ἡ διδομένη εἰς τὸν ἔχοντα τῆς χρησικτησίας τὰ προσόντα, κατὰ μίμησιν τῆς ἐκδικητικῆς ἐπὶ τῷ πλάσματι τῆς κυριότητος (5).

Ἀλλ' ὁ Πραίτωρ προέβη περαιτέρω, χορηγήσας ἀγωγὰς ἐντελῶς νέας ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένου γεγονότος (factum), ὅπερ ἐξετίθετο ἐν τῷ τύπῳ ἀντὶ τῆς κατὰ νόμον αἰτήσεως (intentio juris civilis) ὅπως ἐπὶ τῇ καταφατικῇ ἀπαντήσει ὁ δικαστὴς προβῇ εἰς τὴν κατάγνωσιν. Κατ' ἀντίθεσιν αἱ ἀγωγαὶ αὗται ἐλέγοντο περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (in factum), ὁ δὲ τύπος αὐτῶν, ὡς περιέχων ἀντὶ τῶν λέξεων τοῦ νόμου ἐν τῇ αἰτήσει τὸ ὡρισμένον γεγονός, in factum concepta formula, ἐνῷ τῶν συννόμων ὁ τύπος ἦτο in jus concepta (6).

Ἐνίοτε δι' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὑπῆρχε καὶ σύννομος τύπος (in jus) καὶ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (in factum), οἷον περὶ παρακαταθήκης, ὅπως συμπεριληφθῶσι καὶ ἄλλαι περιστάσεις ἐν τῷ τύπῳ, τῆς μὴ ἀποδόσεως ἕνεκα δόλου κτλ. (7).

Τούτων αἰτία εἶναι ἡ ἄκρα διαίρεσις τῶν ἀγωγῶν εἰς πολιτικὰς (civiles) καὶ πραιτωρίας (honorariae), καθόσον ἐκεῖναι μὲν αὐτοδικαίως ἁρμόζουσι (ipso jure competunt), αὗται δὲ ἐκ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Πραίτωρος ἐπήγασαν (ex sua jurisdictione comparatae) (8).

---

(1) § 4. 9. J de fideicomm. (2. 23). Θεόφιλ. Β'. κγ'. 4. 9. L. 42. pr. L. 51. de furt. (47. 2). Ξ'. ιϐ'. 51. L. 11. § 10. L. 12. 13. pr. L. 27. § 9. ad. L. Aquil. (9. 2). Ξ'. γ'. 11. 12. 13. 27.

(2) L. 16. § 2. de pign. act. (13. 7). ΚΕ'. α'. 16.

(3) L. 4. si quadr. (9. 1). Ξ'. 6'. 4. L. 42. de pign. act. (13. 7). ΚΕ'. α'. 40.

(4) L. 8. § 13. ad SC. Vellej. (16. 1). (5) Gajus IV. 36.

(6) Gajus IV. 46. 106. 107. L. 12. de in jus voc. (2. 4.). Ζ'. η'. 12. L. 25. § 1. de obl. et act. (44. 7). ΝΒ'. α'. 24. L. 8. § 1. de relig. (11. 7). ΝΘ'. α'. 4.

(7) Gajus IV. 47. 60.

(8) § 1. J. de perpet. (4. 12). § 5. J. de act. (4. 6). Savigny Syst. V. § 216. Rudorff Rechtsg. II. § 50.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εἴδομεν ἤδη, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος διδομένη κατ' ἐπέκτασιν καὶ ἐξ ἀναλογίας ὑπὸ νομοδιδασκάλου τινὸς λέγεται utilis in factum.

Οἱ νομοδιδάσκαλοι ἐχορήγησαν ἀγωγὴν ἐπὶ τῶν ἀνωνύμων συμβάσεων, κατὰ μίμησιν μὲν τῶν πολιτικῶν ἀγωγῶν (formula incerta), ἀλλὰ προτασσομένης τῆς διηγήσεως τῆς σχέσεως (praescriptis verbis) ἀντὶ τῆς συνήθους ἐκθέσεως (demonstratio), διὸ ὠνομάσθη περὶ προγεγραμμένων συμφώνων (utilis incerti in factum praescriptis verbis actio) (1).

254. Ἡ ἐξουσία τῶν Πραιτώρων ἦτο διττή. Εἰς αὐτοὺς ἀνῆκεν ἡ Ἡγεμονία (merum imperium), ἤτοι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ τιμωρεῖν (gladii potestas), καὶ ἡ δικαιοδοσία (mixtum imperium, cui jurisdictio inest) (2). Ἡ πρώτη δὲν ἦτο μεταβιβάσιμος εἰς ἄλλους δι' ἐντολῆς, ἐνῷ ἡ δευτέρα ἦτο ἐπιδεκτικὴ μεταβιβάσεως (3).

Ὁ Πραίτωρ εἶχε πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, αὐτὸς νὰ δικάσῃ, ἀλλὰ λόγῳ τῆς πληθύος τῶν δικῶν ἀνέθετεν εἰς δικαστὴν τὴν ἐκδίκασιν τῆς οὐσίας δι' ἐκδόσεως τοῦ τύπου (4). Ἐντεῦθεν ἐχωρίσθη ἡ διαδικασία εἰς δύο μέρη, jus καὶ judicium, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον ἦτο ἡ ἔκδοσις τοῦ τύπου πρὸς τὸν δικαστήν, πρὸς ὃν παρεπέμπετο ἡ δίκη, ὅπως δικασθῇ κατὰ τὰς συνήθεις συνόδους (judicia ordinaria) (5). Ὅπου ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἀμέσου βοηθείας, ἀπεφάσιζε μόνος ὁ Πραίτωρ, οἷον περὶ πατρικῆς ἐξουσίας, περὶ ἐπιτρόπων, περὶ προσωρινῶν μέτρων (6) κτλ. Ἐνασκῶν τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν πρὸς διατήρησιν

---

(1) Ἐλέγετο ἁπλῶς καὶ praescriptis verbis, ἢ utilis in factum. Ὅρα § 245.

(2) L. 3. de jurisd. (2. 1). Ζ'. γ'. 3.

(3) L. 1. § 1. de off. ejus (1. 21). ς'. κδ'. 2.

(4) L. 3. de jurisdict. (2. 1). Jurisdictio est etiam judicis dandi licentia. Ὅθεν καὶ ὁ Κικέρων de leg. III. 3. 8. juris disceptator qui privata judicet judicareve jubeat Praetor esto.

(5) Θεόφιλ. Γ. ιθ'. πρ. Ἡνίκα τὰ δικαστήρια ὀρδινάρια ἦν, τουτέστιν ἡνίκα ἐκινεῖτο ἐν μόνῳ τῷ καιρῷ τοῦ κονβέντου. Festus v. Ordinarium Servius Aen. II. 102. Gajus II. 279.

(6) L. 1. § 2. de rei vind. (6. 1). ΙΕ'. α'. 1. L. 1. § 3. de suspect. (26. 10). L. 27. pr. de procur. (3. 3). L. 28. § 4 de jud. (5. 1).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς τάξεως ποτὲ μὲν διέταττε (decreta), ποτὲ δὲ ἀπηγόρευε (interdicta). Οὕτω ἀνεπτύχθησαν τὰ παραγγέλματα. Ἐν τῷ λευκώματι (album) περιείχοντο οἱ τύποι αὐτῶν (formulae et conceptiones) (1). Πρὸς διατήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως ὁ Πραίτωρ ἢ ἀπηγόρευε τὴν βίαν, πρὶν συμβῇ (vim fieri veto), ἢ μετὰ τὰ γενόμενα διέτασσεν ἀποκατάστασιν (id restituas) (2). Ἀλλὰ καὶ τότε πρὸς ἐκδίκασιν ἀποζημιώσεων παρέπεμπεν εἰς δικαστὴν ἢ διαιτητάς (3). Ἡ δικαιοδοσία αὕτη τοῦ πραίτωρος ἐλέγετο ἔκτακτος (extra ordinem), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν συνήθη διαδικασίαν. Ἄλλως ὅμως δὲν εἶναι ἀκριβές, ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ Πραίτωρος, μὴ παρεμπόντος εἰς δικαστήν, ἦτο πράγματι ἔκτακτος (4).

Ἐν καιρῷ τῶν Αὐτοκρατόρων ὅμως, ὅτε αἱ δίκαι ἐπλεόνασαν, ὥστε ὁ συνήθης χρόνος τῶν συνόδων δὲν ἤρκει, ἔγινεν ἀνάγκη μονίμων δικαστηρίων, ἐκτάκτως δικαζόντων καθ' ὅλον τὸ ἔτος (extraordinariae cognitiones) (5), ἐφήρμοζεν δὲ κυρίως τὸ δίκαιον τῶν νομοδιδασκάλων καὶ τῶν νεωτέρων δογμάτων τῆς βουλῆς (jus extraordinarium) (6). Κατ' ἀντιθεσιν ἡ δικαστικὴ βοήθεια δὲν ἐλέγετο ἀγωγή, ἀλλὰ ἐκβίβασις ἔκτακτος (persecutio, cognitio extraordinaria) (7).

255. Ἤδη δυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν τὸν πίνακα τῶν ῥωμαϊκῶν ἀγωγῶν ὁσονένεστι πλήρη.

Α'. Τακτικὴ δικαιοδοσία (judicia legitima).

1. Πολιτικαὶ ἀγωγαὶ (actiones civiles).

α'. Προσωπικαὶ ἀγωγαὶ (in personam).

---

(1) L. 1. C. de interd. (8. 1). L. 1. pr. de tab. exhib. (43. 5). ΛΕ'. ε'. 1. L. 1. pr. de vi (43. 15). Ξ'. ιζ'. 7.

(2) Cic. pro Caec. Practor . . . . dies totos aut vim fieri vetat, aut restitui factam jubet, κτλ.

(3) Gajus IV. 139—141.

(4) Τὸ ἐναντίον ἔπεται ἐκ Gell. XII. 13. 1. Romae a Consulibus judex extra ordinem datus. Rudorff Rechtsg. II. § 1. ἐν τέλει, ἔνθα ἀνασκευάζει τοὺς πρὸ αὐτοῦ.

(5) Tacit. Ann. XIII. 51. Suet. Vesp. 10.

(6) L. 2. pr. ex quib. c. (1. 6). L. 4. C. de aed. priv. (8. 10). L. 1. § 2. de insp. (25. 4).

(7) L. 178. § 2. de V. S. (50. 16) Β'. 6'. 172. Ὅρα Πανδ. βι6). 50. τίτ. 13. de extraordinariis cognitionibus. L. 14. C. de fidej (8. 41).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αα'. Πρὸς δίωξιν τῶν ἰδίων (rei persecutoriae).

ααα'. Αὐστηροῦ δικαίου (stricti juris, judicia).

1. Περὶ τοῦ δοῦναι ἀπαιτήσεις (condictiones).

2. Περὶ τοῦ ποιῆσαι ἀγωγαὶ (actiones certi, incerti).

βββ'. Καλῆς πίστεως ἀγωγαὶ (actiones bonae fidei, arbitria.)

ββ'. Ποινικαὶ ἀγωγαὶ (actiones poenales).

ααα'. Καθαυτὸ ποινικαὶ (poenae persequendae causa).

βββ'. Μικταὶ (mixtae).

β'. Πραγματικαὶ ἀγωγαὶ (in rem, arbitria).

II. Ἀγωγαὶ τῶν Πραιτώρων, εἴτε προσωπικαί, εἴτε πραγματικαί, εἴτε ποινικαὶ (actiones honorariae).

Β'. Ἔκτατος δικαιοδοσία (cognitiones extraordinariae).

Μία μόνη ἀγωγὴ δὲν δύναται νὰ καταταχθῇ ἐν τῷ πίνακι τούτῳ ἀκριβῶς, ἡ περὶ ἐκβιάσεως (quod metus), οὖσα μὲν προσωπική, ἀλλὰ κατὰ τὸν τύπον, καθ' ὃν ἐξεδίδετο, ἀπρόσωπος καὶ διὰ τοῦτο λεγομένη in rem scripta. Si paret metus causa in hoc anno *factum esse vi* κτλ (1). Ὡς ἔλεγον: « Ἀρκεῖ γὰρ τὸ δειχθῆναι » γενέσθαι φόβον, καὶ οὐκ ἀναγκάζεταί τις λέγειν τὸν ποιήσαντα (2) », ὅπως ἀποκαταστα θῇ.

256. Μέχρι τοῦδε ἐνομίζετο, ὅτι ὁ δικαστικὸς ὀργανισμὸς (ordo judiciorum) μετεβλήθη διὰ διατάξεως Διοκλητιανοῦ, μὴ δίδοντος ἄδειαν εἰς τὸν ἄρχοντα, ἢ ἀνθύπατον, νὰ δίδῃ δικαστήν, ἀλλ' ὀφείλοντος δι' ἑαυτοῦ νὰ δικάζῃ εἰς ὡρισμένας περιστάσεις (3). Ἀλλ' ἁπλῶς διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ἐγένετο περιορισμός τις τῆς ἀδείας τοῦ δίδειν δικαστὴν διὰ τὸ πολυάσχολον (4). Ἄλλως ὅσῳ μᾶλλον ὁ ἄρχων ἐδίκαζε δι' ἑαυτοῦ ἐγίνετο περιττὴ ἡ ἔκδοσις τύπου. μεχρισοῦ ὑπὸ τοῦ M. Κωνσταντίνου ἐντελῶς κατηργήθη ἡ χρῆσις (5).

Ἔκτοτε ἡ διαφορὰ τῆς in jus ἢ factum concepta formula κατέστη περιττή, ἤρκει δὲ ἡ ἀγωγὴ ν' ἀποδειχθῇ συμπρέπουσα εἰς

---

(1) L. 9. § 1. 8. L. 14. § 3. quod metus (4. 2). 1'. 6'. 9.

(2) L. 14. § 3. αὐτ

(3) L. 2. C. de pedan. jud. (3. 3). Bethmann Hollweg Gerichtsverf § 2. 3.

(4) L. 8. 9. de off. praes. (1. 18). ς'. α'. 12.

(5) L. 1. C. de form. (2. 58). ἐν ἔτει 342.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν. Τὸ τελευταῖον βῆμα ἦτο, ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον ἀνάγκη προηγουμένης ἀδείας τοῦ δικαστοῦ (impetratio actionis) πρὸς χρῆσιν ἀγωγῆς, ὡς ἀπευθείας εἰσαγομένης, καὶ τοῦτο ἐγένετο ἐπὶ Θεοδοσίου (1).

Ἐν τούτοις αἱ ἐκτεθεῖσαι διαστίξεις διετηρήθησαν, διότι δι' αὐτῶν ἐτελέσθη ἡ ἀνάπτυξις τοῦ δικαίου καὶ πᾶς νεωτερισμὸς ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦτο ἐμορφώθη.

Κατ' αὐτὴν τὴν ὀνοματολογίαν οἱ νομοδιδάσκαλοι ἐπραγματεύθησαν τὰ ζητήματα, ὅθεν ἄνευ τοῦ μίτου τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὰς σκέψεις αὐτῶν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν, ἐξ ὧν ἀπηνθίσθησαν οἱ Πανδέκται.

Ὡς τελευταῖον λείψανον τῆς ὅλης ταύτης ἐργασίας παρέμεινεν, ὅτι ἐκεῖνο τὸ δικαίωμα ἐνασκεῖται, δι' ὃ ὑπάρχει, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῇ κοινῇ ἀποθήκῃ τοῦ δικαίου ἀγωγή, ἀντὶ νὰ ἔπεται πάντοτε, ἅμα ὑπάρχει δικαίωμα, ὡς δορυφόρος αὐτοῦ παραμαρτοῦσα (2).

Τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς, ὡς μέσον πρὸς ἐπιχείρησιν δικαστικοῦ ἀγῶνος ἐπὶ ἀναγνωρίσει τοῦ δικαιώματος, παρεῖδον ὅσοι ἐθεώρησαν τὴν ἀγωγὴν ὡς τὸ ἐκ τῆς προσβολῆς τοῦ δικαιώματος παραγόμενον δίκαιον (3). Ἡ ἀγωγὴ ὑπάρχει καὶ πρὸ τῆς προσβολῆς ὡς ἐνδεχομένη ἐκ τοῦ δικαιώματος ἀπορρέουσα (4). Οἱ οὐδεμίαν ἀνεχόμενοι ἔλλειψιν τοῦ Ῥωμ. δικαίου εἶπον ὅμως, ὅτι οὕτως ἔχει καὶ ἐν αὐτῷ ὅσον ὁρᾷ τὸ πολιτικὸν δίκαιον, καθ' ὃ πᾶν δικαίωμα βοηθεῖται δι' ἀγωγῆς, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τὸ πραιτωρικὸν δίκαιον, ὡς μορφωθὲν ἐκ τῆς δικανικῆς χρήσεως (5). Δὲν συμβαίνει τάχα τὸ αὐτὸ σήμερον, νὰ φέρωνται εἰς τὰ δικαστήρια ἀξιώσεις μὴ στηρι-

---

(1) L. 2. C. αὐτ. ἐν ἔτει 428. Z'. ιδ'. 18.

(2) L. 51. de O. et A. (44. 7). NB'.α'.51). « Ἀγωγή ἐστι δίκαιον τοῦ ἀπαιτῆσαί τινα ἐν δικαστηρίῳ, ὅπερ κεχρεώστηται». Τῶν νεωτέρων εἶναι τὸ λόγιον, ubi jus non deest, nec actio decsse debet.

(3) Muther zur Lehre v. der röm. Actio (1857). Savigny Syst. V. § 204. 205.

(4) Windscheid die Actio (1856). Puchta § 81. Arndts § 96 Unger § 113.

(5) Bethmann-Hollweg Symbolae oblig. 50. 51. παραδεχόμενος ὡς πρὸς τὸ πραιτωρικὸν δίκαιον τὴν παρατήρησιν τοῦ Windscheid, ὅτι εἶχέ τις δικαίωμα ὡς ἔχων ἀγωγήν, οὐχὶ δὲ ἀγωγήν, ὡς ἔχων δικαίωμα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζόμεναι εἰς αὐτὸ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ἂς ὁ δικαστὴς ἐξ ἀναλογίας ἐνίοτε παραδέχεται (1); Ἀλλ' ὁ δικαστὴς σήμερον δὲν ἀναχαιτίζεται ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀγωγῆς, οὐδὲ προσέχει εἰς ποῖον σχῆμα ἀνάγεται, ἀλλὰ μόνον σκέπτεται περὶ τῆς οὐσίας τοῦ δικαίου.

257. Δὲν σφάλλομεν τοιουτοτρόπως λέγοντες, ὅτι παρ' ἡμῖν ὅλαι αἱ ἀγωγαὶ εἶναι περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (in factum), ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ὕλην τῆς ἀγωγῆς, ἅμα ἀπαρτίζεται δικαίωμα.

Ἐπὶ τῇ ἀρχῇ ταύτῃ κατὰ τὴν ἡμετέραν Πολ. Δικ. ἄρθ. 136 δὲν ἀπαιτεῖται ἡ μνεία τοῦ ἰδίου ὀνόματος τῆς ἀγωγῆς ἐν τῷ δικογράφῳ. Τὰ γεγονότα πρέπει νὰ ἐκτίθενται ὡρισμένως, οἱ δὲ νομικοὶ κανόνες δὲν εἶναι ἀπαραίτητοι διότι τοῦ δικαστοῦ ἔργον εἶναι τὸ γινώσκειν τοὺς νόμους (Ἄρθ. 137).

Ὡς ἐκ τῆς ἰδιότητος τῶν δικαιωμάτων, τῶν διὰ τῆς ἀγωγῆς διωκομένων, διαστέλλονται εἰς δύω γένη αἱ ἀγωγαί. Εἰ μὲν βάσις αὐτῶν εἶναι σχέσις πρὸς ὡρισμένον πρόσωπον, λέγονται προσωπικαί, εἰ δὲ ἐπικαλεῖταί τις δικαίωμα ἴδιον καὶ αὐτοτελές, μὴ ἠρτημένον ἐκ τῆς σχέσεως μετά τινος προσώπου, ἀλλ' ἀναφερόμενον εἰς ὡρισμένον πρᾶγμα, ὡς εἶναι ἡ κυριότης καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀπορρέοντα δικαιώματα, τότε ἡ ἀγωγὴ εἶναι πραγματική.

Τὴν διάστιξιν ταύτην εὕρομεν καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἔτι ἐπὶ τῶν νομίμων πράξεων (legis actiones), ὅτε ἔλεγον, ὅτι ὅλαι αἱ ἀγωγαὶ εἶναι ἢ διεκδικήσεις (vindicationes), ἢ ἀπαιτήσεις (condictiones) (2). Προσετέθησαν ἔπειτα, πλὴν τῶν ἀπαιτήσεων, καὶ αἱ λοιπαὶ ἀγωγαί. Ἔκτοτε δὲ ἐκράτησεν ἡ διαίρεσις τῶν ἀγωγῶν εἰς προσωπικὰς (in personam) καὶ εἰς πραγματικὰς (in rem) (3).

Τρεῖς ἀγωγαὶ ἐθεωρήθησαν ἀνέκαθεν ὡς μετέχουσαι ἀμφοτέρων τῶν ἰδιοτήτων, δηλ. ὡς οὖσαι συνάμα καὶ πραγματικαὶ καὶ προσωπικαί, ἡ περὶ διαιρέσεως κληρονομιαίων, ἡ περὶ διαιρέσεως τῶν ἐπικοίνων καὶ ἡ περὶ ὅρων ἰθυντέων (familiae erciscundae, communi dividundo, finium regundorum), ὧν ὁ τύπος περιεῖχε, πλὴν τῆς ἐκθέσεως, αἰτήσεως καὶ καταγνώσεως, τὴν προκήρυξιν

(1) Bekker die Aktionen σ. 8. καὶ ἑπ. (1871).
(2) Gajus IV. 5. L. 25. pr. de O. et A. (44. 7). NB'. α'. 21.
(3) Gajus IV. 1.—§ 1. J. de act. (4 6).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(adjudicatio) (1). Ὁ Ἰουστινιανὸς λέγει: Εἰσί τινες ἀγωγαὶ, αἵ-» τινες καὶ in rem καὶ τῆς personalis τὴν φύσιν ἔχουσιν ἐν ἑαυ-» ταῖς. Ἐν δὲ τούτοις τοῖς τρισὶ δικαστηρίοις ἐπιτέτραπται ἑνὶ τῶν » δικαζομένων, καθὸ δίκαιον καὶ κάλλιστον αὐτῷ φανῇ, προσκυροῦν » τὸ κοινὸν πρᾶγμα (2). »

Διότι λοιπὸν ὁ δικαστὴς εἶχε τὴν ἐξουσίαν, ὅπως διαχωρίσῃ τὸ κοινὸν πρᾶγμα, νὰ προσκυρώσῃ αὐτὸ, ἢ ὅλον ἢ ἐν μέρει, εἰς τὸν ἕτερον, καταδικαζόμενον εἰς τὸ ἀντάξιον εἰς χρήματα, ἀπέδιδον τὴν διπλῆν ἰδιότητα, καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὠνομάσθησαν ἕνεκα τούτου αἱ ἀγωγαὶ αὗται μικταί.

Σήμερον ὁ δικαστὴς δὲν ἔχει ἀκριβῶς ἐν ταῖς τοιαύταις δίκαις τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἢ σχηματίζονται κλῆροι, ὧν γίνεται κατακύρωσις, ἢ μὴ οὔσης ἐφικτῆς διανομῆς, διατάσσεται ἐκποίησις (Πολιτ. Δικ. ἄρθ. 1092 1095).

Οὐχ ἧττον παρέμεινεν ὁ χαρακτὴρ μικτῶν ἀγωγῶν.

Ἡ διαίρεσις εἰς ἀγωγὰς προσωπικὰς, πραγματικὰς καὶ μικτὰς ἔχει σπουδαιότητα κατὰ τὴν διαδικασίαν, διότι κατὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦτον τῆς ἀγωγῆς ῥυθμίζεται ἡ ἁρμοδιότης τοῦ δικαστηρίου.

Ἡ περὶ κλήρου ἀγωγὴ ἔχει τινὰς ἰδιότητας τῆς πραγματικῆς, διότι δὲν εἶναι βάσις αὐτῆς ἡ προηγουμένη μετὰ ὡρισμένου προσώπου σχέσις, ἀλλ' ἀπευθύνεται κατὰ τοῦ κατόχου, οὐχὶ ὅμως κατὰ παντὸς τοιούτου, ἀλλὰ κατὰ τοῦ ἀντιτάσσοντος κληρονομικὴν ἀξίωσιν, ἢ ἄνευ νομίμου αἰτίας κατέχοντος. Ἕνεκα τούτου ἡ περὶ κλήρου ὡς περιλαμβάνουσα ὁμάδα πραγμάτων ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὠνομάσθη in rem generalis (3), κατ' ἀντίθεσιν τῆς διεκδικητικῆς, in rem specialis. Ἀλλ' οὐδὲν ἕπεται ἐκ τούτου περὶ ἁρμοδιότητος τῆς περὶ κλήρου, ἤτοι ἄλλως κανονίζεται.

Ἡ ὀνομασία τῆς περὶ ἐκβιάσεως, ὡς in rem scripta, ἔπαυσεν ἐνδιαφέρουσα ἡμᾶς (§. 255).

---

(1) Gajus IV. 42. Ὅρα § 241.

(2) § 20. J. de act. (4. 6). Θεόφιλ. Δ'. ς'. 20. L. 1. fin. reg. (10. 1). ΝΗ'. 6'. 1. Τὸ περὶ ὅρων ἰθυντέων προσωπικόν ἐστιν καὶ πράγματος ἐκδίκησιν ἔχει.

(3) Ὡς πραγματικὴ λέγεται ἐν L. 27. § 3. de rei vind. (6. 1.) ΙΕ'. α'. 27 L. 23. § 18. L. 49. de her. petit. (5. 3). ΝΒ'. α'. 25. 49.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὡς ἀπρόσωποι καὶ αἱ προκριματικαὶ ἀγωγαὶ (praejudiciales actiones), ἤτοι αἱ περὶ καταστάσεως, ἐλέγοντο καὶ αὐτικι πραγματικαί (1). Μετὰ τῆς διαδικασίας συνεξέλιπεκαὶ ἡ σημασία αὐτῶν.

ΤΜΗΜΑ Β΄.

Ὑπεράσπισις καὶ ἐνστάσεις

Περίληψις.

258. Περὶ ὑπερασπίσεως καὶ περὶ διπλῶν ἢ ἀμφιμερῶν δικῶν.
259 Ἡ ὑπεράσπισις ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ἀπαντήσεως καὶ τῶν ἐνστάσεων.
260. Πῶς ἀνεπτύχθησαν αἱ ἐνστάσεις παρὰ Ῥωμαίοις.
261. Ἐν ταῖς ἀγωγαῖς καλῆς πίστεως ἦτο ἔμφυτος ἡ ἔνστασις δόλου, πᾶσαν περιλαμβάνουσα ἀντίκρουσιν, ἐνῷ ἐν ἄλλαις ἀγωγαῖς ὑπῆρχον καὶ παραγραφαὶ (praescriptiones).
262. Περὶ διακρίσεων τῶν νεωτέρων, μὴ κυρωθεισῶν διὰ τῆς Πολιτ. Δικον.
263. Διὰ τῶν ἐνστάσεων παρ' ἡμῖν δὲν ἀναπληροῦται ἡ ἔλλειψις ἀπαντήσεως.
264. Περὶ ἀναβλητικῶν καὶ ἀνατρεπτικῶν ἐνστάσεων, καὶ περὶ τῆς διαστολῆς τῶν ἐνστάσεων κατὰ τοὺς Γάλλους συγγραφεῖς.
265. Περὶ ἐνστάσεων ἡνωμένων προσώπῳ ἢ πράγματι.
266. Περὶ ἀντενστάσεων.

258. Ἡ ἀγωγὴ περιέχει τοὺς μονομερεῖς τοῦ ἑτέρου τῶν διαφερομένων ἰσχυρισμούς, παριστάνοντος τὰ πράγματα κατὰ τὴν περὶ τοῦ ἰδίου συμφέροντος ἀτομικὴν γνώμην καὶ ὡς ἐκ τούτου χρήζοντος ἐλέγχου διὰ τῆς ἀκροάσεως τοῦ ἑτέρου, ἤτοι τοῦ ἐναγομένου.

Ἐκ τούτων δῆλον, ὅτι ἡ πρὸς τὸν δικαστὴν προσφυγὴ παντὸς, νομίζοντος ἑαυτὸν ἀδικούμενον, πρέπει μὲν νὰ εἶναι ἐλευθέρα καὶ

(1) Ὅρα § 251. § 13. J. de act. (4. 6). Τοιαῦται ὑπῆρχον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ περὶ ἄλλων ἀντικειμένων, quanta dos sit, an praedictum sit. G a j u s III. 123. IV. 44. S a v i g n y Syst. V. § 207. R u d o r f f Rechtsg. II. § 35. ὑποσ. 9. § 38 ὑποσ. 32.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εὐπρόσιτος διὰ τῆς ἀγωγῆς, ἀλλ' ὅτι τῶν ἴσων μετέχει ὁ ἐναγόμενος, διὰ τῆς ἀντιρρήσεως συμπληρῶν τὴν διαφωνίαν ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ, πρὸς εὕρεσιν τῆς κατ' ἀλήθειαν λύσεως

Ἡ ὑπεράσπισις εἶναι τὸ ἀντίστοιχον τῆς ἀγωγῆς, ἐξ ὧν καταρτίζεται ὁ δικαστικὸς ἀγών.

Τὸ σύνηθες εἶναι, ὅτι ὁ μὲν ἀπαιτεῖ, ὁ δὲ ἀποκρούει τὴν ἀπαίτησιν, ἀλλ' ὑπάρχουσι περιστάσεις, καθ' ἃς ἑκατέρωθεν ἐγείρεται ἀπαίτησις, ὥστε ἀμφότεροι εἶναι συνάμα καὶ ἐναγοντες καὶ ἐναγόμενοι. Τοιαῦται δίκαι παρὰ τῶν Ῥωμαίων λέγονται διπλαῖ (judicia duplicia) (1), ἤτοι ἀμφιμερεῖς.

Ὑπὸ τὴν κατηγορίαν ταύτην περιλαμβάνονται αἱ ἑξῆς ἀγωγαὶ, περὶ διαιρέσεως τῶν ἐπικοίνων (communi dividundo), περὶ διανομῆς κλήρου (familiae erciscundae) καὶ περὶ ὅρων ἰθυντέων (finium regundorum) (2). Ἐπ' αὐτῶν πρόκειται περὶ διαχωρίσεως ἀναμεμιγμένων δικαιωμάτων, ὧν ἡ ὕπαρξις δὲν φιλονεικεῖται, ἢ ὧν ἡ διαφιλονείκησις ἀποτελεῖ ἴδιον θέμα, ἐνῷ τὸ διαφιλονεικούμενον κυρίως εἶναι τὸ εἰς ἑκάτερον ἐπιβάλλον.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει ἐπὶ τοῦ παραγγέλματος διαταράξεως, διότι ὁ ἰσχυριζόμενος, ὅτι διεταράχθη παρ' ἄλλου κατὰ τὴν νομὴν, ἐνδέχεται, ὅτι δὲν εἶναι νομεύς, ἐνῷ τοιοῦτος εἶναι ὁ ἕτερος, ὅστις πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἀγωγῆς ἀναδέχεται τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι εἶναι νομεὺς καὶ ὡς τοιοῦτος χρήζει αὐτὸς τῆς προστασίας, ἣν ὁ ἐνάγων ἐπικαλεῖται. Ἄλλοτε καὶ τὸ περὶ κινητῶν παράγγελμα (utrubi) ἦτο τοιοῦτο, διότι ὁ πλεῖστον μέρος τοῦ χρόνου νεμηθεὶς ἐνίκα (3).

Ἐπὶ ἀμφιμερῶν δικῶν πρὸς ῥύθμισιν τῆς διαδικασίας καὶ ἀκροάσεως τῶν μερῶν γίνεται μόνον διάκρισις πρωτολογίας. Οἱ Ῥωμαῖοι

---

(1) Ἐπίσης ὀνομάζονται μικταὶ (mixtae actiones) L. 37. § 1. de O. et A. (44. 7). NB'. α'. 35.

(2) Αὐτόθι καὶ L. 2. § 1. comm. div. (10. 3). IB'. 6'. 2. L. 2. § 3. L. 44. fam. erc. (10. 2). MB'. γ'. 2. L. 10. fin. reg. (10. 1). Τ ι π ο ύ κ ε ι τ ο ς. Καὶ ὅτι ἐν τῷ περὶ ὅρων ἰθυντέων καὶ τῆς διαιρέσεως τῶν κληρονομιαίων πραγμάτων καὶ τῆς τῶν ἐπικοίνων πραγμάτων διαιρέσεως ἀγωγῆς, ἕκαστον μέρος καὶ ἐνάγει καὶ ἐνάγεται.

(3) G a j u s IV. 160. § 7. J. de int. (4. 15). '.. 2. pr. de int. (43. 1). L. 37. § 1. de O et A. (44. 7). NB'. α'. 35. L. 3. § 1. uti poss. (43. 47). Τ ι π ο ύ κ ε ι τ ο ς. Καὶ τὸ παράγγελμα τοῦτο διπλοῦν ἐστιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἑκάλουν ἐνάγοντα τὸν *προκαλούμενον* εἰς τὸ δικαστήριον, ἂν δὲ συνάμα προσῆλθον, διὰ κλήρου ἀπεδίδοντο τὰ πρωτεῖα (1).

Κατὰ τὴν ἡμετέραν Δικονομίαν ἐπὶ ἀγωγῶν περὶ διανομῆς ἀναφαίνεται τοιαύτη ἀνάγκη, ὁσάκις δὲ πολλοὶ συνάμα ἐξαιτοῦνται αὐτήν, ἐκεῖνος λογίζεται ἐνάγων, οὗ τὸ τῆς ἀγωγῆς ἔγγραφον ἐθεωρήθη πρῶτον παρὰ τοῦ ἀρμοδίου δικαστικοῦ γραμματέως, βεβαιοῦντος τοῦτο διὰ τῆς ἰδίας ὑπογραφῆς καὶ τῆς ἐπισημειωθείσης χρονολογίας (ἄρθ. 1090).

259. Παραλείποντες τὰς ἐξαιρετικὰς ταύτας περιπτώσεις, ὧν ἡ ἀνωμαλία δὲν εἶναι σπουδαία, κατὰ σταθερὸν κανόνα ὁ μὲν τῶν διαδίκων διὰ τῆς ἀγωγῆς ἀξιοῖ, ὁ δὲ διὰ τῆς ὑπερασπίσεως ἀποκρούει τὰς ἀξιώσεις ταύτας.

Ἡ ἰσότης τῶν μέσων τῶν ἀντιπάλων διδάσκει, ὅτι τὰ αὐτά, οἷα μετέρχεται ὁ ἐνάγων, ἐπιτρέπονται καὶ εἰς τὸν ἐναγόμενον. Ὁποῖα ἄρα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀγωγῆς, τοιαῦτα καὶ τῆς ὑπερασπίσεως.

Ὁ ἐνάγων διὰ τῆς ἐκθέσεως τῶν γεγονότων προκατασκευάζει τὴν ἐφαρμογὴν νομικῶν κανόνων, ἐξ ὧν πορίζεται τὴν νομιμότητα τῶν ἀξιώσεων. Ἡ ἔκθεσις αὕτη, ἐπὶ ἰδιοτελεῖ σκοπῷ γινομένη, κατὰ παντοίους τρόπους εἶναι ἐνδεχόμενον, ὅτι ἀπέχει τῆς ἀληθείας, εἴτε διότι βεβαιοῦνται πράγματα ἀνύπαρκτα καὶ ψευδῆ, εἴτε διότι παραμορφοῦνται ἐντέχνως τὰ ὑπάρξαντα, ἢ ἀποσιωπῶνται ἄλλα σπουδαῖα.

Ἕπεται ὅτι ὁ ἐναγόμενος ἢ θέλει ἀποψεύσει τ' ἀνύπαρκτα, ἢ διορθώσει τ' ἀλλοιωθέντα, ἢ προσθέσει τὰ ἀποσιωπηθέντα.

Ἀλλὰ τὰ μὲν ἀνύπαρκτα, ἢ ἀλλοιωθέντα ἀρκεῖ, ἁπλῶς ν' ἀρνηθῇ, ὅτε ἀναντιρρήτως εἰς τὸν ἐνάγοντα ἐπίκειται ἡ ἀπόδειξις, μὴ ὄντα πιστευτὸν ἐπὶ τῇ ἁπλῇ βεβαιώσει. Τοὐναντίον τ' ἀποσιωπηθέντα ἢ ἐν μέρει ἢ καθ' ὁλοκληρίαν, ὡς ἀνατρέποντα τὰ προταχθέντα, καὶ ἀληθῆ ὑποτιθέμενα, ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου καὶ προτείνοντος αὐτὰ εἶναι ἀποδεικτέα, οὗ ἡ ἄμυνα μεταβάλλεται εἰς ἐπίθεσιν. Λ. χ. ἀποδειχθέντος τοῦ δανείου, ἀντιτάσσεται ἡ γενομένη ἀπόδοσις, ἣν ὁ ἐναγόμενος χρεωστεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅπως ἀπαλλαγῇ τῆς ἀπαιτήσεως. Οὕτω ὁ μὲν ἐνάγων ἀποδεικνύει ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ὕπαρξις

(1) L. 13. 14. de judic. (5. 1). Ζ'. ε'. 13. 14. L. 2 § 1. comm. div. (10. 3) ΙΒ'. 6'. 2.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ ἀξιουμένου δικαιώματος, ὁ δὲ ἐναγόμενος ἐκεῖνα, ἐξ ὧν ἐξάγεται, ἂν τὸ δικαίωμα τοῦτο, ὑπάρξαν, ἠλλοιώθη καὶ ἀπεσβέσθη.

Ἡ ὑπεράσπισις διαιρεῖται τοιουτοτρόπως εἰς δύο μέρη, εἰς τὴν λεγομένην *ἀπάντησιν*, ἤτοι τὴν ἀρνητικὴν ἀντίκρουσιν τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ ἐνάγοντος, καὶ εἰς τὰς *ἐνστάσεις*, δι' ὧν ὁ ἐναγόμενος ἀντιτάσσει νέα πράγματα, ἀναιροῦντα τὸ προϋπάρξαν δικαίωμα.

260. Μὴ ὁρμώμενοι ἐκ τῆς θεωρίας οἱ Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ τὸν εἰρμὸν τῆς διαδικασίας ἀκολουθοῦντες, δὲν ἀπέφυγον τὴν σύγχυσιν.

Τί ἐγίνετο ἐπὶ τῶν νομίμων πράξεων (legis actiones) ἀγνοοῦμεν, ὡς βεβαιοῖ ὅμως ὁ Γάϊος, ἦτο τότε ἄγνωστος ἡ χρῆσις τῶν ἐνστάσεων (1).

Ἀφότου εἰσήχθησαν οἱ τύποι (formulae), ὁ δικαστὴς τῆς οὐσίας περιωρίζετο εἰς τὴν λύσιν τῶν ἐν αὐτοῖς ζητημάτων. Πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ τύπου (in jure) ὁ Πραίτωρ ἠκροᾶτο ἀμφοτέρων τῶν διαδίκων, ἅμα δὲ δὲν ἠμφισβητεῖτο τὸ ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου ἀντιτασσόμενον γεγονός, τὸ ἀναιροῦν τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος, ἠρνεῖτο τὴν ἔκδοσιν τοῦ τύπου (2).

Ἡ ἄνευ ἐνστάσεως δίκη ἐλέγετο judicium purum (3), ὡς παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις *εὐθιδικία* (4).

Ἀλλ' ἅμα τὸ προτεινόμενον ἠμφισβητεῖτο, ὅπως ἐξετασθῇ, ἔπρεπε νὰ τεθῇ ζήτημα ἐν τῷ τύπῳ, παρεντιθέμενον μεταξὺ αἰτήσεως καὶ καταγνώσεως, ὑπὸ τὸ σχῆμα ἐξαιρέσεως (extra, ἢ praeter quam si) (5), ἢ ὡς ἀποφατικὸς ὅρος τῆς καταγνώσεως (si non, ac si non, si in ea re nihil, quod non) (6).

Ἕνεκα τούτου ἐδόθη ὁ ὁρισμός, ὅτι ἔνστασις εἶναι αἵρεσις (ex-

---

(1) Gajus IV. 108. Nec omnini ita ut nunc usus erat illis temporibus exceptionum. Περὶ Sponsio praejudicialis. Plaut Rud. V. 3. 24.

(2) L. 7. 9. pr. de jurej (12. 2). L. 1. pr. 1—§ 3. L. 2. pr. quar. rer. (44. 5). L. 1. pr. L. 7. § 6. de SC. Mac. (14. 6). L. 2. § 1. ad SC. Vellej. (16. 1).

(3) Cic, de invent. II. 20.

(4) Schömann Att. Proc. σ. 631, 649.

(5) L. 1. § 16. de flum. (43. 12).

(6) L. 48. de procur. (3. 3). L. 15. de O et A. (44. 7). L. 2. pr. 13. 16. 18. de except. (44. 1). Ὁ Savigny Syst. V. § 220 ὑπέθεσεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ τεθῇ καὶ μετὰ τὴν κατάγνωσιν, ἀλλὰ μετ' αὐτὴν ἔπαυεν ἡ ἐξουσία τοῦ δικαστοῦ τῆς οὐσίας. Jhering Geist. II. § 47. Rudorff II. § 31. ὑποσ. 15.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ceptio est condicio), εἴτε πρὸς ἀπόλυσιν τοῦ ἐναγομένου, εἴτε πρὸς μείωσιν τῆς καταδίκης (1), ὡς δικαιολογία ἁρμόζουσα εἰς τὸν ἐναγόμενον « κατ' ἀγωγῆς, ἐρρωμένης μὲν τῷ νόμῳ, ἄδικον » δὲ τῇ φύσει προβαλλούσης ἰσχύν (2).»

Ἡ ἔνστασις ἐτίθετο ἐν τῷ τύπῳ, ἢ ἐπὶ τῇ βάσει νόμου (si quid contra legem vel SC. factum esse dicatur), ἢ ἐπὶ τῇ βάσει δόγματος τοῦ Πραίτωρος (οἷον ἡ ἔνστασις δόλου, φόβου, δεδικασμένου), ἢ τέλος ἐπὶ τῇ διαγνώσει τοῦ Πραίτωρος κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ (3). Ὅπως ὑπῆρχον ἀγωγαὶ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (in factum actiones), ὑπῆρχον καὶ ἐνστάσεις περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (in factum exceptiones) (4).

261. Ὑπῆρχον δίκαι, ἐν αἷς δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐκτεθῇ ἐν τῷ τύπῳ ζήτημα περὶ ἐνστάσεων, τοιαῦται δὲ ἦσαν αἱ καλῆς πίστεως, ὡς ἐκ τῆς προσθήκης ἐν τῇ αἰτήσει ἐκ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ δικαίου: Quidquid dare facere oportet *ex fide bona* (5), δι' ἧς ἐδίδετο ἐξουσία εἰς τὸν δικαστὴν πρὸς ἐξέτασιν πάσης περιστάσεως, ὅπως μὴ παραβλαφθῇ ἡ ἐπιείκεια. Διὸ ἔλεγον, ὅτι ἐν ταῖς τοιαύταις δίκαις ὑπάρχει ἔμφυτος ἡ ἔνστασις δόλου (6), ἢ ὅτι ἐπὶ τοιούτων σχέσεων τοσοῦτον δύναται τὸ δοκοῦν τοῦ δικαστοῦ, ὅσον ἐπὶ ἐπερωτήσεως ῥητὴ συνομολογία (7).

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ἔθος ἐκράτησεν ἐν ταῖς ἐπερωτήσεσι περὶ συνομολογήσεως, *dolo abesse* et abfuturum esse) (8), ἐντεῦθεν δὲ διετυπώθη ἡ ἔνστασις δόλου ἐν ταῖς δίκαις αὐστηροῦ δικαίου, ἥτις περιελάμβανε πᾶν ὅ,τι ἀντίκειται εἰς τὸ δίκαιον, διὰ τοῦτο δὲ ἐκαλεῖτο γενικὴ (generalis) (9).

---

(1) L. 22. pr. αὐτ. ΝΑ'. α'. 21. Πρβ. καὶ L. 2. pr. αὐτ.

(2) G a j u s IV. 116—pr. J. de exc. (4. 13). Θ ε ό φ. Δ'. ιγ'. πρ.

(3) G a j u s IV. 118.

(4) Fragm. Vat. § 310. Neque Cinciae legis exceptio obstat, neque in factum. L. 4. § 32. de doli exc. (44. 4). S a v i g n y Syst. V. § 227.

(5) G a j u s IV. 47.

(6) L. 3. de rescind. vend. (18. 5). ΙΘ'. ε'. 3. L. 84. § 5. de leg. (30). L. 21. sol. matr. (24. 3). ΚΗ'. η'. 21. Ἡ γὰρ τοῦ δόλου παραγραφὴ ἔνεστι τῇ ἀγωγῇ τῆς προικὸς, ὥσπερ καὶ τοῖς λοιποῖς καλῇ πίστει δικαστηρίοις.

(7) L. 7. de neg. gest. (3. 5). ΙΖ'. α'. 7.

(8) L. 1. § 4. L. 7. § 3. de dolo (4. 3). Γ'. γ'. 1. 7.

(9) L. 1. § 4. § 1. L. 33. de doli mali (44. 4). ΝΑ'. δ'. 4.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὡς ἐκ τοῦ εἴδους αὐτῶν τινὲς τῶν ἐνστάσεων ἐνίοτε ἐγράφοντο ἐπὶ κεφαλῆς πρὸ τῆς ἐκθέσεως, ἢ ἐν αὐτῇ ταύτῃ, ὅτε ἐλέγοντο *παραγραφαί* (praescriptiones) (1). Τοιαῦται ἦσαν ὑπὲρ τοῦ ἐναγομένου αἱ ἀναβλητικαὶ ἐνστάσεις, περὶ ἀναρμοδιότητος (fori), ἢ ἡ περὶ παραγραφῆς (temporis) (2). Οἱ Βυζαντινοὶ ἐν γένει καλοῦσι παραγραφὴν τὴν ἔνστασιν, ὡς καὶ ἐν τῷ Ἀττικῷ δικαίῳ (3).

Ὑπῆρχον καὶ ὑπὲρ τοῦ ἐνάγοντος παραγραφαὶ (petitoris causa comparata praescriptio, pro actore recepta), λ. χ. ἐπιφύλαξις, ὅπως δικασθῇ μόνον τὸ ἐμπρόθεσμον μέρος ἀπαιτήσεως κτλ.— Ea res agatur modo cujus rei dies fuit (4).

Τὰ ζητήματα ταῦτα ὡς ἀναγόμενα εἰς τὴν ὕπαρξιν αὐτὴν τῆς ἀπαιτήσεως, δὲν ἐφαίνοντο εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἀποτελοῦντα τὴν ὕλην ἐνστάσεως, διὸ οὐδέποτε ἀπαντᾷ ἔνστασις παραγραφῆς, ἀλλ' οὐδὲ ἔνστασις ἐξοφλήσεως (exceptio solutionis), διότι τὸ ἐξοφληθὲν χρέος ἐλογίζετο μὴ ὑπάρχον, περὶ τούτου δὲ εἶχεν ἐξουσίαν ὁ δικαστὴς ν' ἀποφανθῇ ἄνευ ἰδιαιτέρου ζητήματος (5).

262. Μὴ ἔχοντες ἔργον ἀπολογητοῦ τοῦ Ῥωμ. δικαίου δὲν θέλομεν ἐπιχειρήσει νὰ δείξωμεν ἐν τοῖς τοιούτοις τὴν ἐντέλειαν. Εἶναι γνωστὸν, εἰς ποίας μικρολογίας περιέπεσαν οἱ Γλωσσογράφοι, ὀνομάσαντες μόνας τὰς μαρτυρουμένας ἐνστάσεις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου exceptiones juris, τὰς δὲ λοιπὰς exceptiones facti, οὐδέποτε δὲ συμφωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους περὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ (6). Οἱ δὲ ἐπιμένοντες, νὰ μὴ ὀνομάζωσιν ἐνστάσεις, ὅσας οὐδὲ οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμαζον, ἐπενόησαν μέσον τινὰ ὅρον *σχετικῆς ἀρνήσεως* (7), ὅστις οὐδὲν λέγει, καὶ εἰς οὐδὲν συντείνει, πάσης στερούμενος πρακτικῆς ἐφαρμογῆς, ἢ διέστειλαν τὰς ἐνστάσεις εἰς *καταχρηστικὰς*,

---

(1) G a j u s IV. 132. Praescriptiones appellatas esse—quod ante formulas praescribuntur.

(2) L. 7. pr. qui satisd. (2. 8). L. 76. § 1. de contr. emt. (18. 1).

(3) Πολυδ. Η'. 57.

(4) G a j u s IV. 130. 131.

(5) Ἡ ἀντίθεσις ἐμφαίνεται ἐν L 23 § 2 de prob. (22. 3). Eos qui opponendas esse e x c e p t i o n e s affiirmant vel s o l v i s s e debita contendunt S a v i g n y Syst. V. § 226.

(6) G l o s s a ἐν L. 2. pr. de except. (44. 1).

(7) S a v i g n y αὐτόθ. καὶ § 228.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ῆτοι τὰς μὴ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ τύπῳ καταχωριζομένας, ὡς τῆς ἐξοφλήσεως, τῆς ἀτελείας τοῦ δικαιώματος λόγῳ ἀνηλικότητος, παραφροσύνης, καὶ εἰς *γνησίας* ἐνστάσεις, ἃς καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐκάλουν τοιαύτας, βίας, δόλου, συμφώνου, ἀγοραπωλησίας κτλ. (1).

Τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα, μετατρεπόμενα εἰς δόγματα, ἀναποφεύκτως φέρουσιν εἰς σύγχυσιν τῶν ὁρισμῶν, διότι ἡ ἐπιστήμη ἀμηχανεῖ νὰ δώσῃ τὸν λόγον τῆς διαστολῆς, ἅμα ἀφαιρεθῇ ἐκ τοῦ μέσου ἡ ἱστορικὴ αἰτία τῆς ἐν τῷ τύπῳ θέσεως τῆς ἐνστάσεως.

Αἱ διαστολαὶ καὶ ὑποδιαστολαὶ αὗται δὲν ἐκυρώθησαν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Πολιτ. Δικονομίᾳ, ἐν ᾗ σαφῶς διεχωρίσθησαν ἀπάντησις καὶ ἐνστάσεις (Ἀρθ. 545. 551).

Ἀπάντησις μὲν εἶναι κατάφασις ἢ ἄρνησις τῶν παρὰ τοῦ ἐνάγοντος πρὸς στήριξιν τῆς ἀγωγῆς προτεινομένων, οὐδένα περιέχουσα πραγματικὸν ἰσχυρισμόν. Ἐνστάσεις δὲ λέγονται νέαι πραγματικαὶ προτάσεις τοῦ ἐναγομένου πρὸς ἀπολογίαν, δι' ὧν ἡ τοῦ ἐνάγοντος ἀξίωσις καταργεῖται, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἢ διὰ παντός, ἢ ἀναβάλλεται μόνον ἡ εἰς τὴν ἀγωγὴν ἀπάντησις.

Ἡ διαστολὴ αὕτη εἶναι ἡ εὐστοχωτέρα, διότι δι' αὐτῆς διαχωρίζονται ἀμέσως δύω τινὰ φύσει διάφορα. Ἐν πρώτοις ἔχομεν τὸν ἐνάγοντα, ἀξιοῦντα καὶ προτείνοντα, πρῶτον δὲ ἔργον ἡμῶν εἶναι νὰ ἐρευνήσωμεν, τί ἐκ τούτων ὁ ἕτερος παραδέχεται, ἢ τί ἀποκρούει ὡς ἀνύπαρκτον, ἑπομένως τὴν κατάφασιν ἢ καὶ ἄρνησιν περιλαμβάνομεν ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀπαντήσεως. Ἀλλ' ὁ ἐνάγων ἀποσιωπᾷ, εἴτε ἐν γνώσει, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ, πλεῖστα, ὅσα ἀντιτιθέμενα ἐπιφέρουσιν ἄλλην περὶ τοῦ δικαίου κρίσιν. Ὅλα ταῦτα ὁμοῦ περιλαμβάνονται ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς ἐνστάσεως, ὡς μέσα καὶ ὅπλα τοῦ ἐναγομένου. Εἶναι μὲν βεβαίως πολυειδῆ, ἀλλ' ἐπ' αὐτῶν ἁρμόζει

---

(1) Unger Syst. II. § 124. Οἰκονομ. Στοιχεῖα § 89. Ποία ἡ διαφορὰ τῶν ὅρων ἀρνητικῶν δικαίου καὶ ἀποκρουστικῶν δικαίου ἐνστάσεων, δὲν ἐννοῶ. Κατὰ τί διαφέρει ἡ ἔνστασις ἀνηλικότητος, παραφροσύνης, τῆς ἐνστάσεως βίας, ἢ δόλου, ὥστε ἐκείνη μὲν διακωλύει τὴν γένεσιν τοῦ δικαίου, αὕτη δὲ πρέπει νὰ καλῆται γνησία ἔνστασις, εἶναι ἐκ τῶν ἀπόρων. Ἀμφότεροι ἐντούτοις ὁμολογοῦσιν, ὅτι αἱ ἐνστάσεις αὗται ὑπόκεινται εἰς τοὺς αὐτοὺς κανόνας, ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς προτάσεως, τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως καὶ τὸ παραγόμενον ἀποτέλεσμα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κοινὸν ἀξίωμα, λίαν σπουδαῖον, ὅτι ἡ ἀπόδειξις αὐτῶν ἐπίκειται εἰς τὸν ἐναγόμενον.

Τὸ ἀξίωμα τοῦτο δὲν ἠγνόουν οἱ Ῥωμαῖοι, διατυπώσαντες αὐτὸ περὶ τῶν ἐνστάσεων. « Ὁ ἐναγόμενος ἐν ταῖς παραγραφαῖς ἐνάγων » ἐστίν (1), » ἀλλ' οὐδεὶς διαμφισβητεῖ, ὅτι κατὰ Ῥωμαίους ὁ κανὼν οὗτος ἴσχυεν ἐν γένει ἐφ' ὅλων, ὅσα σήμερον ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν τῆς ἐνστάσεως ἔννοιαν περιλαμβάνομεν (2).

Ἔξω τῆς καταφάσεως καὶ ἀρνήσεως πᾶν τὸ ἐπιφερόμενον εἶναι ἀξίωσις αὐθύπαρκτος καὶ περιέχει ὅ,τι καὶ ἡ ἀγωγή, ἤτοι ἱστορικὴν βάσιν, νομικὸν κανόνα καὶ αἴτησιν (Πολιτ. Δικον. Ἀρθ. 552 § 1), περιοριζομένην εἰς μόνην τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἀγωγῆς.

263. Ἀλλ' ὁ προτείνων ἔνστασιν δὲν ἀποφαίνεται περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ἐν τῇ ἀγωγῇ ἱστορουμένων, ὅθεν ὁ δικαστὴς δικαιοῦται νὰ θεωρήσῃ ταῦτα ὡς συνομολογούμενα. Ἐφ' οἷς ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ οὐδεμία ἐγείρεται διαφωνία, οὐδὲ αἰτία ὑπάρχει περαιτέρω ἐρεύνης. Δὲν ἀπαγορεύομεν ὡς ἐκ τούτου τὸν κανόνα, ὅτι ὁ σιωπῶν πάντοτε ὁμολογεῖ, ἀλλ' ὅτι ὁμολογεῖ ὁ σιωπῶν, ὅταν ὀφείλῃ νὰ λαλήσῃ.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἔννοια τῆς ἀρχῆς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Δικονομίᾳ (Ἀρθ. 542 § 4), ὅτι διὰ τῆς προτάσεως ἐνστάσεων δὲν ἀναπληροῦται ἡ ἀπάντησις. Τὸ ἐναντίον ἐπρέσβευον οἱ Ῥωμαῖοι, ὅτι: « Οὐ πάντως » ὁ παραγραφόμενος δοκεῖ συντίθεσθαι τῇ ἐπιτάσει τοῦ ἀντιδίκου (3).

Ἐπὶ τῶν προειρημένων ἀποδείκνυται ὀρθοτέρα ἡ παρ' ἡμῖν ἀρχὴ συνεχομένη μετὰ τοῦ ἀξιώματος, ὅτι μέχρι τῆς πρώτης ἐπὶ ἀκροατηρίου συνεδριάσεως γίνονται ἑκατέρωθεν ὅλαι αἱ προτάσεις, μεθ' ἃς ἄρχεται τὸ στάδιον τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀποδείξεως (Ἀρθ. 160), ἄρα παραλειφθείσης πάσης ἀπαντήσεως μέχρι τῆς συνεδριάσεως ταύτης διὰ τῆς προτάσεως ἐνστάσεων δὲν λογίζεται ἀρνηθεὶς ὁ ἐναγόμενος τὰ ἐν τῇ ἀγωγῇ ἐξιστορούμενα (4).

---

(1) L. 1. de except. (44. 1). ΝΑ'. α'. 1.

(2) L. 25. § 2. de probat. (22. 3). ΚΒ'. α'. 25. Savigny Syst. V. 228. Εἶχον καὶ πλατύτερον ὅρον τῆς δικαιολογίας (defensio), περιλαμβάνοντα καὶ τὰς ἐνστάσεις L. 43. pr. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 43. L. 11. C. de except. (8. 36). ΝΑ'. δ'. 28. Πᾶσα παραγραφὴ καὶ δικαιολογία κτλ.

(3) L. 9. de exc. (44. 1). ΝΑ'. α'. 9. L. 9. C. de exc. (8. 36). ΝΑ'. δ'. 26.

(4) Ἠδη ὁ κ. Οἰκονομ. Ἐγχειρ. § 103. ὑποσ. 4. δὲν μὲ σημειοῖ πλέον δια-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

264. Ὡς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτῶν αἱ ἐνστάσεις διαιροῦνται εἰς ἀναβλητικὰς (except. dilatoriae, vel temporariae) καὶ εἰς ἀνατρεπτικὰς (except. peremptoriae) (1). Ἀναβλητικαὶ μὲν λέγονται αἱ τείνουσαι εἰς τὸ νὰ μὴ προβῇ παύρατα ἡ ἐκδίκασις, διότι ἡ ἀπαίτησις εἶναι εἰσέτι ἠρτημένη. Ἀνατρεπτικαὶ πάλιν εἶναι ὅλαι ἐκεῖναι, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπόρριψις τῆς ἀγωγῆς.

Ἀλλ' ἡ ἀπόρριψις αὕτη διττῶς εἶναι ἐνδεχομένη, ἢ ἀπορρίπτεται ἡ ἀγωγή, διότι τὸ δικαίωμα ἀποδεικνύεται ἀνύπαρκτον καὶ ἀνυπόστατον, ὅτε ἀποτελεῖται δεδικασμένον, ἀποκλεῖον πᾶσαν ἐπανάληψιν τοιαύτης ἀπαιτήσεως, ἢ ἀπορρίπτεται ἡ ἀγωγὴ προσηκόντως ἐγερθεῖσα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἀποκλείεται ἡ ἐπανάληψις αὐτῆς.

Αὕτη ἡ διαίρεσις ἐκυρώθη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Δικονομίᾳ, καθόσον κατὰ μὲν τὸ ἄρθ. 543 § 1 ὅλαι αἱ ἐνστάσεις εἶναι ἢ ἀναβλητικαὶ ἢ ἀνατρεπτικαί, κατὰ δὲ τὸ ἄρθ. 551 διὰ τῶν ἀνατρεπτικῶν ἐνστάσεων ἡ ἀξίωσις καταργεῖται ἢ διὰ παντὸς, ἢ ἐπὶ τοῦ παρόντος, διὸ μεταξὺ τῶν ἀνατρεπτικῶν ἐνστάσεων ἐν ἄρθρ. 563 περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἀκυρωτικαί.

Ἐν Γαλλίᾳ δὲν εὑρίσκομεν πολλὴν ἀκρίβειαν περὶ τὴν συστηματικὴν διαίρεσιν. Καθαυτὸ ἐνστάσεις (exceptions) ὀνομάζουσι τὰς δικονομικὰς, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν περιλαμβάνουσι καὶ τὰς ἀναβλητικὰς τοῦ πολιτικοῦ δικαίου. Τὰς δικονομικὰς ἐνστάσεις διαιροῦσιν εἰς ἐκβλητικὰς (déclinatoires), οἷον ἀναρμοδιότητος, ἐκκρεμοδικίας, συναφείας, εἰς ἀναβλητικὰς (dilatoires), ἐν αἷς περιέχονται αἱ τῆς διαδικασίας καὶ αἱ οὐσιαστικαὶ, καὶ εἰς ἀνατρεπτικὰς (péremptoires), οἷαι εἶναι τῆς ἀκυρότητος. Τὰς ἀνατρεπτικὰς ἐνστάσεις τοῦ πολιτικοῦ δικαίου περιλαμβάνουσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα, fins de non recevoir (2).

φωνοῦντα, δὲν ἐννοῶ ὅμως πῶς ἐξακολουθεῖ παραδεχόμενος, ὡς σῶον καὶ ἀκέραιον τὸ ἀξίωμα—qui excipit non fatetur, ἐνῷ κατὰ τὴν Δικονομίαν qui excipit non negat.

(1) L. 2. 3. de exc. 44. 1) ΝΑ'. α'. 2. 3. — § 7 — 10. J. de exc. (4. 13). Θεόφ. Δ'. ιγ'. 7—10.

(2) Carré Procédure, I. II. titre IX. Boitard. σ. 309. Dallox Except.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ διαστολὴ τῶν ἐνστάσεων ὡς πρὸς τὴν τάξιν καθ' ἣν προτείνονται, δὲν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα. Τοῦτο μόνον παρατηροῦμεν, ὅτι διὰ τοῦ γαλλικοῦ ὅρου δικονομικῶν ἐνστάσεων (exceptions de procédure), κατ' ἀντίθεσιν τῶν ἐνστάσεων τοῦ δικαίου (exceptions de droit), δὲν ἐννοοῦνται μόναι αἱ ἐν τῇ δικονομίᾳ ὁριζόμεναι. Τοὐναντίον τινὲς ἐκ τῶν πρώτων ὁρίζονται ἐν πολιτικῷ κώδικι, ὡς καὶ ἐκ τῶν δευτέρων ἐν τῇ δικονομίᾳ, ἀλλ' ἐκεῖναι μὲν δὲν εἶναι δεκταί, μὴ προταθεῖσαι ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ καὶ καθ' ὡρισμένην τάξιν, ἐνῷ αἱ λοιπαὶ δὲν ὑπόκεινται εἰς τοιούτους περιορισμούς (1).

265. Κατὰ Ῥωμαίους αἱ ἐνστάσεις διαστέλλονται καὶ κατ' ἄλλον λόγον, αἱ μὲν ὀνομαζόμεναι ἡνωμέναι τῷ προσώπῳ, αἱ δὲ τῷ πράγματι (exc. personae coherentes, vel rei). Προσώπῳ ἡνωμέναι εἶναι αἱ προτεινόμεναι παρά τινος προνομιακῶς, μεταβαίνουσαι δὲ εἰς τοὺς διαδόχους τῆς ὑποχρεώσεως, ἢ μὴ ἀντιτασσόμεναι εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ δικαιώματος, ἐνῷ τοὐναντίον πράγματι ἡνωμέναι εἶναι αἱ προτεινόμεναι παρὰ τῶν διαδόχων τῆς ὑποχρεώσεως καὶ κατὰ τῶν διαδόχων τοῦ δικαιώματος (2).

Κατὰ κανόνα αἱ ἐνστάσεις εἶναι ἡνωμέναι τῷ πράγματι, ἐνόσῳ δὲν ἕπεται τὸ ἐναντίον ἐκ ῥητῆς τοῦ νόμου διατάξεως, ἢ ἐκ συμφωνίας, ὡς λ. χ. ἐκ τοῦ συμφώνου, σὲ οὐκ ἀπαιτῶ, ὅτε οἱ κληρονόμοι τοῦ ὀφειλέτου δὲν ἔχουσιν ἔνστασιν (3).

Πλείων τῆς συνήθους ἐδόθη ἔκτασις εἰς τὴν ἔνστασιν ἐκβιάσεως (exc. metus), ἀντιτασσομένης κατὰ παντὸς ἐπικαλουμένου νομίμους συνεπείας ἐκ τοῦ βίᾳ πραχθέντος (in rem scripta) (4). Τοιαύτη δὲν εἶναι ἡ τοῦ δόλου, προτεινομένη κατὰ τοῦ αὐτουργοῦ, τῶν κληρονόμων καὶ τῶν ἐκ δωρεᾶς διαδόχων αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ κατὰ τοῦ εἰδικοῦ διαδόχου ἐξ ἀμφοτεροβαρῶς αἰτίας, οἷον τοῦ ἀγορασθέντος τοῦ πράγματος (5).

Ἀλλὰ τούτων ἡ ἐξήγησις ἀνήκει εἰς τὰ καθέκαστα.

266. Καθόσον διὰ τῆς ἐνστάσεως προτείνεται νέος ἰσχυρισμός,

---

(1) Carré αὐτόθι· πρὸ τοῦ ἄρθ. 116. ἐν ὑποσ.
(2) L. 7. de exc. (44. 1). ΝΔ'. α'. 8. L. 24. 25. de re jud. (42. 1). Θ'. γ'. 24. 25.
(3) L. 57. § 1. de pact. (2. 14). ΙΔ'. α'. 56.
(4) L. 4. § 33. de doli exc. (44. 4). ΝΔ'. δ'. 4.
(5) L. 4. § 27. 31. L. 2. § 1. αὐτ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χρήζων ἀποδείξεως, ὁ ἐνάγων τίθεται εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ ἐναγομένου θέσιν, κατὰ προσβολῆς ἀμυνόμενος.

Χάριν τῆς ἰσότητος τῶν μέσων δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν εἰς τὸν καθ' οὗ ἡ ἔνστασις ἐνάγοντα τὴν χρῆσιν τοῦ αὐτοῦ μέσου, ὅπως δι' ἐνστάσεως ἐναντίας, ἢ ἀντενστάσεως (replicatio) καταβάλῃ τὴν ἔνστασιν. Τὸ αὐτὸ πάλιν θέλει ἐπιτραπῆ εἰς τὸν ἐναγόμενον καὶ οὕτω εἰς ἐπάπειρον. «Ἡ ἀντιπαραγραφὴ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ παρα»γραφὴ ἀντιτιθεμένη τῇ παραγραφῇ τοῦ ἐναγομένου· καὶ πολλαὶ »δίδονται, ἀντιπαραγραφομένων ἀλλήλους τῶν δικαζομένων (1).»

Ὅπως μὴ κατατρίβεται ὁ χρόνος εἰς προπαρασκευὰς τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος, κατὰ τὴν ἡμετέραν Δικονομίαν, μετὰ τὴν ἔγγραφον ἀπολογίαν τοῦ ἐναγομένου, ἐπιτρέπεται ἀνταπολογία, μεθ' ἣν ἐγγράφεται ἡ δίκη εἰς τὸ πινάκιον διὰ τὴν προφορικὴν συζήτησιν (ἄρθ. 568, 569), μετ' αὐτὴν δὲ δὲν ἐπιτρέπονται ἄλλαι ἐνστάσεις, πλὴν τῶν προτεινομένων ἐξ ἐπαγγέλματος, ἢ, κατὰ ῥητὴν διάταξιν τοῦ νόμου, κατὰ πᾶσαν στάσιν τῆς δίκης (ἄρθ. 160). Ἐν ταῖς συνοπτικαῖς δίκαις ἡ ἐγγραφὴ εἰς τὸ πινάκιον γίνεται ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀγωγῆς (ἄρθ. 623).

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Περὶ συρροῆς ἀγωγῶν.

Περιληψις.

267. Τρία τῆς ἀγωγῆς τὰ συστατικά, γεγονός, νόμιμος αἰτία καὶ αἴτησις.
268. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος ἐνδέχονται πλείονες ἀγωγαὶ διαφέρουσαι κατὰ τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς αὐτῆς αἰτήσεως ἐνίοτε ὑπάρχουσι πλείονες ἀγωγαί, διαφέρουσαι κατὰ τὴν νόμιμον αἰτίαν.
269. Κοινὴ θεωρία περὶ συρροῆς ἐξ ὑποκειμένου καὶ ἐξ ἀντικειμένου, ἀθροιστικῆς, διαδοχικῆς καὶ ἐκλεκτικῆς.

---

(1) L. 2. § 1. 2. L. 22. § 1. de exc. (44.1). ΝΑ'. α'. 3. Ἐν ΝΑ'. δ'. 4. § 13, ἡ replicatio λέγεται ἀναπλοκή.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

270. Αἱ πολιτικαὶ ἀγωγαὶ ἐξ ἀδικημάτων πᾶσαι μὲν χωροῦσιν, ἀλλ' ἅπαξ γενομένης ἀποζημιώσεως δὲν ἐπιτρέπεται ἄλλη, πλὴν ἐπὶ τῷ περιττῷ.

271. Τὸ αὐτὸ ἀξίωμα καταφαίνεται ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἀγωγῶν, τῶν ἐχουσῶν τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα.

272. Ἡ κατανάλωσις τῶν ἀγωγῶν καὶ τὸ δεδικασμένον δὲν ἤρκει πρὸς ἀπόκρουσιν ἄλλης ἀγωγῆς συντρεχούσης.

273. Μὴ ἐπελθόντος ἀποτελέσματος ἐκ τῆς πρώτης ἀγωγῆς, δὲν ἀποκρούεται ἡ ἑτέρα λόγῳ ἐπιλογῆς, ἀλλὰ λόγῳ καταβολῆς.

274. Διαφέρει τὸ δεδικασμένον.

275. Ἐξαιρέσεις, καθ' ἃς διὰ τῆς ἐπιλογῆς ἀποκλείεται ἡ χρῆσις ἑτέρας, ἐπὶ συνοφειλῆς καταργηθεῖσα.

276. Ἄλλαι ἐξαιρέσεις, καταπιστευτέου νόμου, ἀγορανομικοῦ δόγματος, κληρονόμων καὶ κληροδόχων, δανειστοῦ ὑπεξουσίου.

277. Καὶ ἐπὶ ἀγωγῶν κατὰ ξενοδόχου καὶ κλέπτου, καὶ λόγῳ κλοπῆς τοῦ χρησιδανεισθέντος ὑπάρχει ἐξαίρεσις.

—

267. Κατὰ τὰ ἐκτεθέντα αἱ ἀγωγαὶ εἶναι ποικίλαι, ὅσον εἶναι καὶ τὰ δικαιώματα, ὧν ζητεῖται δι' αὐτῶν ἡ ἀνόρθωσις, ὅταν ἀμφισβητῶνται. Ἐντεῦθεν ὅμως συμβαίνει, ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν, ἢ περιστάσεων, ἡ χρῆσις πλειόνων ἀγωγῶν κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ δικαιώματος, ὃ παριστάνεται προσβεβλημένον, ὅτε ἐρωτᾶται, ποία ὑπάρχει σχέσις τῶν ἀγωγῶν τούτων πρὸς ἀλλήλας. Ἀναλύοντες τὰ τῆς ἀγωγῆς στοιχεῖα, ἐννοοῦμεν σαφέστερον τὸ πρόβλημα.

Διὰ τῆς ἀγωγῆς ἀναδεχόμεθα νὰ δείξωμεν, ὅτι ἐξ ὡρισμένων γεγονότων περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς δικαίωμα, ὅπερ ἤδη παρ' ἄλλου προσβάλλεται. Τρία τινὰ περιέχει τοιουτοτρόπως ἑκάστη ἀγωγή, τὴν ἱστορικὴν ἔκθεσιν τῶν γεγονότων, ἐξ ὧν ἐγεννήθη ἡ πρὸς τὸν ἐνάγοντα σχέσις δικαίου, καὶ δι' ὧν ἐπῆλθεν ἡ προσβολή, τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ τούτου κατὰ τὸν νόμον, ἤτοι τὴν νόμιμον αἰτίαν, καὶ τὸ ἐκ τούτων συμπέρασμα, ἤτοι τὸ αἴτημα τοῦ ἐνάγοντος, περὶ τῆς ἀνορθώσεως τῆς προσβολῆς.

Τὰ τρία ταῦτα μέρη, ἤτοι, τὰ γεγονότα, ἡ νόμιμος αἰτία, καὶ ἡ αἴτησις, εἶναι τ' ἀπαραίτητα στοιχεῖα πάσης ἀγωγῆς, ἀνεξαρτήτως τῶν τύπων τῆς διαδικασίας.

Αὐτὰ τὰ τρία μέρη διαστέλλονται σαφῶς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Δικομιᾳ ἐν ἄρθ. 137, καθ' ἣν τὰ δύω μόνα ἀπαρεγκλίτως ἀπαιτοῦνται,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἤτοι τὰ *γεγονότα* καὶ ἡ *αἴτησις*, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ νομικοὶ κανόνες, ὡς γνωστοὶ τῷ δικαστῇ, ὅστις ὀφείλει νὰ αἰτιολογῇ τὴν ἀπόφασιν (ἄρθ. 182), παραβαίνει δὲ τὰ ἴδια καθήκοντα, ἀρνούμενος ν' ἀποφασίσῃ λόγῳ σιωπῆς ἢ ἀσαφείας τοῦ νόμου (ἄρθ. 57).

Εἰς τὰ καθαρὰ αὐτῆς στοιχεῖα ἀναλυομένη ἡ ἀγωγὴ ἀπαρτίζει τὸ σχῆμα συλλογισμοῦ, οὗ ἐλάσσων πρότασις εἶναι τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, μείζων, ἡ νόμιμος αἰτία, τὸ δὲ συμπέρασμα, ἡ αἴτησις.

268. Περὶ ὅλων τούτων προσκαλεῖται ν' ἀποφανθῇ ὁ δικαστής, διότι εἰς αὐτὸν ἀπόκειται νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν προτεινομένων γεγονότων, ἐν τῇ δικφωνίᾳ τῶν διαδίκων, μετὰ δὲ τὴν ἐξακρίβωσιν ταύτην νὰ ὑπαγάγῃ αὐτὰ εἰς τὴν ἁρμόζουσαν τοῦ νόμου διάταξιν, ὅθεν νὰ ἐξάξῃ ὡς συμπέρασμα τὴν βασιμότητα τῆς αἰτήσεως, ἥτις εἶναι τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα, τὸ ὑπὸ τοῦ ἐναγοντος διωκόμενον.

Ἐὰν μὲν ἐμβλέψωμεν εἰς τὸ γεγονὸς, δὲν ἕπεται ἐξ αὐτοῦ πάντοτε ἡ αὐτὴ αἴτησις, διότι παραλλάσσει κατὰ τὴν συμβαίνουσαν ἑκάστοτε στέρησιν. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος ἐνδέχεται νὰ ἐπέλθωσι πλείονες στερήσεις, ἢ μία μόνη. Ἐὰν ἑκάστης στερήσεως ἐπιδιωχθῇ ἰδιαιτέρως ἡ θεραπεία, ἐνδέχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος νὰ προέλθωσι πλείονες ἀγωγαί.

Καθ' ὑπόθεσιν ὁ ἐκμισθώσας τὴν οἰκίαν βιαίως μ' ἐκβάλλει, συνάμα ἐπιτεθεὶς κατ' ἐμοῦ καὶ βλάψας τὰ ἐμά. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἓν γεγονὸς σύνθετον, ἐξ οὗ πλείονες προέβησαν συνέπειαι, διότι κατὰ πρῶτον ἐστερήθην τῆς μισθωθείσης οἰκίας, ὥστε ἔχω ἀγωγὴν ἐκ τῆς μισθώσεως. Ἀλλὰ συνάμα ἐγένετο προσβολὴ κατὰ τοῦ ἐμοῦ προσώπου, δι' ἣν ἔχω ἄλλην ἀγωγήν. Τελευταῖον ἀξιῶ ἀποζημίωσιν διὰ τὰ βλαβέντα πράγματα, καὶ ταύτην δι' ἰδιαιτέρας ἀγωγῆς. Ἡ ταὐτότης τοῦ γεγονότος δὲν συνεπάγεται ἀναγκαίως ταὐτότητα ἀγωγῶν.

Ἐὰν πάλιν ἐμβλέψωμεν εἰς τὴν αἴτησιν, δι' ἧς ζητεῖται ἡ ἀνόρθωσις, ἐνδέχεται ὅτι ὑπὸ διαφόρων νόμων προστατεύεται, ἐξ ὧν ἔπονται διάφοραι ἀγωγαί, ὡς ἐκ διαφόρου νομικῆς βάσεως.

Λ. χ. ἐπὶ ἑταιρίας ἕκαστος τῶν συνεταίρων βοηθεῖται διὰ τῆς ἐκ τῆς ἑταιρίας ἀγωγῆς (actio pro socio), ἐπιτρέπεται ὅμως καὶ ἡ ἀγωγὴ περὶ διαιρέσεως ἐπικοίνων (act. communi dividundo). Ἅμα

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διὰ τῆς ἑτέρας αὐτῶν ἐπῆλθεν ἀποτέλεσμα, δὲν ὑφίσταται πλέον στέρησις, πρὸς ἐπιδίωξιν διὰ τῆς ἄλλης, ἧς τὴν χρῆσιν δέον ν' ἀρνηθῶμεν (1).

Ἐκ τῶν δύω τούτων παραδειγμάτων καταφαίνεται ἡ σπουδαιότης τῆς διαφορᾶς, διότι κατὰ μὲν τὸ πρῶτον πλείονες ὑπῆρχον στερήσεις, δι' ἑκάστην δὲ αὐτῶν δίδεται ἰδία ἀγωγή, ἐνῷ κατὰ τὸ δεύτερον ἡ στέρησις, δι' ἣν δίδονται πλείονες ἀγωγαί, εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή. Ἀλλὰ δὲν ἔπεται, ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ ἐπανάληψις τῆς θεραπείας, διότι ἅμα αὕτη ἅπαξ ἐγένετο, ἔπαυσεν ἡ στέρησις, ὥστε τῆς ἄλλης τῶν ἀγωγῶν ἐκλείπει τὸ ἀντικείμενον.

Αὕτη ἡ τελευταία περίπτωσις ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην σύμπτωσιν, ἢ συρροὴν τῶν ἀγωγῶν, περὶ ἧς ἀσχολούμεθα, ὅπως μὴ πολλαπλασιασθῇ ἡ αὐτὴ ἀξίωσις, διότι πλείονα ἔνδικα μέσα παρέχει ὁ νόμος.

269. Συνήθως οἱ πραγματευόμενοι περὶ συρροῆς ἀγωγῶν δίδουσιν εἰς αὐτὴν πλατύτερα ὅρια, παρεμβάλλοντες περιστάσεις, οὐδόλως ἀναγομένας εἰς τοὺς αὐτοὺς κανόνας, ἢ ἐν γένει εἰς κανόνας.

Τὴν συρροὴν διαστέλλουσι πρῶτον ὡς ἐξ ὑποκειμένου (concursus subjectivus) καὶ ὡς ἐξ ἀντικειμένου (conc. objectivus). Ἐξ ὑποκειμένου μὲν λέγεται συρροή, ὅταν τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἔχῃ πλείονας ἀγωγὰς κατὰ διαφόρων, ἢ πολλοὶ ἔχωσιν ἀγωγὰς κατὰ τοῦ αὐτοῦ προσώπου. Ἅμα δὲν πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, οὐδεμία ὑφίσταται σχέσις μεταξὺ τῶν ἀγωγῶν τούτων καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ περὶ τοιαύτης συρροῆς λόγος. Κατὰ τὴν Πολ. Δικον. ἄρθ. 70 δύνανται παρὰ τοῦ αὐτοῦ νὰ ἐναχθῶσι πλείονες, ἢ παρὰ διαφόρων νὰ ἐναχθῇ ὁ αὐτός, ὅταν ὑπάρχῃ δεσμὸς ὁμοδικίας, δηλ. ὅταν κοινωνῶσιν ὑποχρεώσεως ἢ δικαιώματος, ἢ ἔχωσιν εἰς τὴν δίκην ἴδιον ἄμεσον συμφέρον ἐκ τοῦ αὐτοῦ πράγματος καὶ τῆς αὐτῆς νομίμου αἰτίας (ἄρθ. 537 § 1).

Ἐξ ἀντικειμένου ὀνομάζεται ἡ συρροὴ (concursus objectivus), ὅταν ὁ αὐτὸς ἐνάγων κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐναγομένου ἔχῃ πλείονας ἀγωγάς. Τὴν συρροὴν ταύτην ὑποδιαιροῦσιν εἰς τρία εἴδη, εἰς ἀθροι-

(1) L. 38. § 1. pro socio (17. 2). ΙΒ'. α'. 38. Ἀρμόζει μοι περὶ ὧν ἐδαπάνησα, ἢ περὶ τῶν καρπῶν, οὓς ἔλαβεν ὁ κοινωνός μου, καὶ ἡ περὶ κοινωνίας καὶ τὸ περὶ διαιρέσεως τῶν κοινῶν καὶ ἑκάστη τὴν ἄλλην ἀναιρεῖ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στικὴν (cumulativus) ὅταν ὁμοῦ πασῶν ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις, εἰς διαδοχικὴν (successivus), ὅταν ἀγωγή τις προπαρασκευάζῃ ἄλλην, καὶ εἰς ἐκλεκτικὴν (electivus), ὅταν διὰ τῆς χρήσεως τινὸς ἀποκλείεται ἑτέρα (1).

Καθαυτὸ ἡ τελευταία ἐνδιαφέρει ἡμᾶς, διότι τοῦτο εἶναι τὸ πρόβλημα, πότε ἡ χρῆσις ἀγωγῆς δύναται νὰ βλάψῃ ἢ νὰ κωλύσῃ τὴν χρῆσιν ἄλλης. Ἐπὶ τῆς ἀθροιστικῆς συρροῆς τοιοῦτο ζήτημα δὲν γεννᾶται, καθόσον ὁμοῦ πᾶσαι αἱ ἀγωγαὶ χωροῦσιν ἄσχετοι πρὸς ἀλλήλας κατ' οὐσίαν καὶ μόνον πρὸς σύγχρονον διεξαγωγὴν ἑνούμεναι. Κατὰ τὴν Πολ. Δικον. ἄρθ. 537, ἐπιτρέπεται ἐν τῷ αὐτῷ ἐγγράφῳ ἡ ἕνωσις πολλῶν ἀγωγῶν, ὅταν ἀμοιβαίως δὲν ἀποκλείωνται ἢ ἡ σύγχρονος συζήτησις δὲν φέρῃ σύγχυσιν. Καθαυτὸ λοιπὸν ὑπάρχει *σώρευσις* ἀγωγῶν, οὐχὶ δὲ συρροή.

Μᾶλλον συνέχεται μετὰ τοῦ ἡμετέρου προβλήματος ἡ διαδοχικὴ συρροή, καθόσον ὑπάρχει μεταξὺ ἀγωγῶν σχέσις προπαρασκευῆς, οἷον μεταξὺ ἀγωγῶν περὶ νομῆς καὶ διεκδικήσεως, ἢ ὅταν τὸ ζήτημα ἀγωγῆς τινος εἶναι προδικαστικὸν ἄλλης, ὡς ἐπὶ τοῦ προνομίου διζήσεως κτλ., δὲν ὑπάγονται ὅμως εἰς κοινὸν κανόνα, ἀλλὰ κρίνονται κατὰ τὸ εἶδος τοῦ δικαιώματος.

Ἐκ τούτων πειθόμεθα, ὅτι καθαυτὸ συρροὴ ὑπάρχει, ὅταν διὰ διαφόρων ἀγωγῶν διώκεται τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, διότι τότε ἐπίκειται ὁ κίνδυνος, μὴ ἐπιδικασθῇ δὶς καὶ πολλάκις, ὅ,τι ἅπαξ ὀφείλεται. Ἐντὸς τῶν ὁρίων τούτων περιστέλλοντες τὴν συρροήν, λέγομεν ἢ ὅτι δὲν ὑπάρχει μεταξὺ ἀγωγῶν, ὧν εἶναι ὅλως διάφορον τὸ ἀποτέλεσμα, ἢ ὅτι ὑπάρχει, ὅταν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀγωγῶν εἶναι ἢ καθολοκληρίαν, ἢ ἐν μέρει τὸ αὐτό (2).

270. Τὰ περὶ ποινικῶν ἀγωγῶν ἀπαντῶντα ἐν ταῖς πηγαῖς ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς σπουδαίας ἀμφισβητήσεις, διότι φαίνονται ἀντιφατικά, ὥστε πρὸς λύσιν κατέφυγον εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἀπεμνημονεύθησαν γνῶμαι διαδοχικῶς ἐπικρατήσασαι, τὴν δὲ τελευταίαν ἠσπάσθη ὁ Ἰουστινιανός. Κατὰ μὲν *Modestinum* ἐκ τῶν πολλῶν

(1) Mühlenbruch Doctr. I. § 140.

(2) Πρῶτος ὁ Savigny Syst V. § 231 ἐξέθεσεν οὕτω τὸ πρόβλημα. Wächter Handb. II. § 67. Unger Syst. II. § 117.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποινικῶν ἀγωγῶν δια τὴν αὐτὴν ἐνοχὴν μιᾶς μόνης ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις (non posse omnibus uti probatu est) (1). Τοὐναντίον κατὰ *Παῦλον* ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις ἄλλης ἐπὶ τῷ περιττῷ (ut quo plus sit in reliqua actione, id actor ferat)(2). Ἀλλὰ κατὰ *Οὐλπιανὸν* ἄλλη διδάσκεται θεωρία, ὅτι «οὐδέποτε αἱ ποιναλίαι » ἀγωγαὶ εἰς τὸ αὐτὸ συντρέχουσαι ποσὸν ἀναιροῦσιν ἀλλήλας (3),» ὅπερ καὶ ὁ *Παπινιανὸς* (4) ἀποδέχεται, ὡς καὶ ὁ ὑστερόχρονος τῶν ἀπανθισθέντων *Ἑρμογενιανὸς* (5), τοιαύτην δὲ λύσιν ἔδωκε καὶ αὐτὸς ὁ *Ἰουστινιανός* (6).

Ἀλλὰ διὰ τῆς συστηματικῆς ἑρμηνείας ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἐκλείπει (7).

Αἱ ἀξιόποινοι πράξεις εἶναι πολυσύνθετοι, ὁσάκις πολλαὶ ἕπονται ἐκ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος ἐπιβλαβεῖς συνέπειαι, ὧν ἑκάστη χρήζει ἰδίας ἱκανοποιήσεως. Ἕνεκεν αὐτῶν τότε γεννῶνται ἰσάριθμοι ἀγωγαί, εἶναι δὲ ἑκάστη ἀνεξάρτητος τῆς ἄλλης. Διότι ἡ πρᾶξις τοῦ ἀδικοῦντος εἶναι μία καὶ μόνη, δὲν εἶναι ἀπαραίτητον, ὅτι μία καὶ μόνη ἕπεται ἀγωγή, πλὴν ἐὰν ὑπάρχῃ τις περιλαμβάνουσα ὁμοῦ ὅλας τὰς ἐπιβλαβεῖς συνεπείας. Τὸ παράδειγμα τῶν πηγῶν ἐξηγεῖ τὸ πρᾶγμα. Ὑπόθες, ὅτι ἐκλάπησαν τὰ ἐνδύματα δούλου, ὅστις νοσήσας ἐκ τοῦ ψύχους ἀπέθανεν. Ἡ πρᾶξις εἶναι μία, ἀλλὰ δύω αἱ ὑλικαὶ βλάβαι, ἡ στέρησις τῶν ἐνδυμάτων, ὁ θάνατος τοῦ δούλου. Περὶ μὲν τῆς πρώτης χωρεῖ ἡ περὶ κλοπῆς, περὶ δὲ τῆς δευτέρας ἡ τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου, ἀμφότεραι εἰς ἀκέραιον (insolidum), οὐδὲ μειοῦται διάτινος ἐξ αὐτῶν ἡ ἑτέρα (quia altera alteram non minuit) (8).

---

(1) L. 33. de O. et A. (44. 7). ΝΒ'. α'. 32.

(2) L. 41. § 1. αὐτ. Ἐν τέλει τὰ μὲν χειρόγραφα φέρουσιν id consequatur, ὁ δὲ Κουτάκιος obs. III. 25. διορθόνει nil καὶ ὁ Pagenstecher adm. ad. Pand. P. 6. § 289. id non sequatur.

(3) L. 60. αὐτ. L. 130. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 130.

(4) L. 6. ad L. Jul. de adult. (48. 5). Ξ'. λζ'. 8.

(5) L. 32 de O. et A. (44. 7). ΝΒ'. α'. 31.

(6) L. 20. C. de furtis (6. 2). Ξ'. ϛ'. 37. § 8. J. de obl. ex del. (4. 1). Savigny Syst. V. § 234. Τοῦ αὐτοῦ De concursu formali delict. Marburg 1800. Ὅρα Cujac. Recit. ad Pand. VIII. σ. 360. 716. Thibaut Abh. σ. 180.

(7) Vangerow III. § 572.

(8) L. 14. § 1. de praescr. verb. (19. 5). Κ'. δ'. 14. Παραπλήσιον παράδ. ἐν L. 11. § 2. de servo corr. (11. 3). Ξ'. ϛ'. 11.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐὰν ὅμως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δίδεται ἀγωγὴ ὁμοῦ τὸ *ὅλον* περιλαμβάνουσα, τότε, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τινὸς τούτων, δὲν ὑφίσταται πλέον στέρησις πρὸς ἀπαίτησιν δι' ἑτέρας. Ἐνταῦθα ἀναφαίνεται τῳόντι διχογνωμία, ἐπί τινα χρόνον ἐπικρατήσασα, διότι οἱ μὲν τῶν νομοδιδασκάλων ἐδέχοντο, ὅτι ὁ ἀδικηθεὶς ἔχει ἁπλῶς *ἐκλεκτικὸν* δικαίωμα μεταξὺ τῶν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα ἀγουσῶν ἀγωγῶν, οἱ δὲ διετείνοντο, ὅτι, ἀνίσου ὄντος τοῦ ἀποτελέσματος, μετὰ τὴν χρῆσιν τινὸς τῶν ἀγωγῶν ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις ἑτέρας *ἐπὶ τῷ περιττῷ* (1). Ὑπὲρ τῆς πρώτης ἐκδοχῆς ἐπεκαλοῦντο τὸ παράδειγμα τῶν δημοσίων δικῶν (judicia publica), ὅτι «οὐδεὶς διὰ τὸ αὐτὸ «ἔγκλημα ἐκ πολλῶν κατηγορεῖται νόμων (2).» Ἀλλ' αἱ πολιτικαὶ ἀγωγαὶ περὶ ἀποζημιώσεως δὲν ἐξισοῦνται πρὸς τὰς ἐγκληματικὰς κατηγορίας. Ὅθεν ὑπερίσχυσεν, ὅτι ἀμοιβαίως ἀποκλείονται μόνον αἱ συναντώμεναι εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ, ἐπελθόν, ἅπαξ ἐπιτρέπεται, πλὴν ἐὰν ὑπάρχῃ τι περιττόν. Διὸ ἐπὶ τμηθέντων δένδρων ἡ τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου καὶ τὸ βίᾳ καὶ λάθρᾳ δικαστήριον ἀναιροῦνται ἀμοιβαίως ὡς περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀποτελέσματος, χωρεῖ ὅμως ἡ τῆς δωδεκαδέλτου ἀγωγὴ διὰ τὸ περιττόν, ὡς ἐπάγουσα καταδίκην εἰς τὸ διπλάσιον (3).

Εἰς ταῦτα οὐδόλως ἀντιλέγει ὁ *Οὐλπιανὸς*, ὅστις περὶ συρροῆς δὲν πραγματεύεται, ἀλλ' ἁπλῶς ἀποκρούει τὴν ἔνστασιν δεδικασμένου (eandem rem non esse) ἐκ τῆς χρήσεως τῆς ἑτέρας τῶν ἀγωγῶν (4). Οὐδ' ἐπιτρέπεται νὰ ἐκλάβωμεν ὡς ἀντιλέγοντας τοὺς ἀπαριθμοῦντας ἁπλῶς τὰς ἐκ τῆς αὐτῆς πράξεως ἀγωγὰς καὶ περὶ οὐδενὸς ἄλλου πραγματευομένους (5).

---

(1) L. 34. pr. de O. et A. (44. 7). NB'. α'. 33. Σημειωτέον ἐν τούτοις, ὅτι ἐξαιρετικῶς μετὰ τὴν ἀγωγὴν τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου δὲν ἐπετρέπετο πλέον ἡ περὶ ὕβρεως, ὡς ἐκ τῆς τυπικῆς διαδικασίας. Keller Lit. cont. σ. 486.

(2) L. 14. de accus. (48. 2). Ξ'. λδ'. 14. L. 9. C. de accus. (9. 2) Ξ'. λγ'. 22.

(3) L. 1. 11. arb. furt. (47. 7). Ξ'. ιζ'. 11. Ἀμφότεραι αἱ ῥήσεις εἶναι τοῦ Παύλου, ὥστε ἐκ τῆς αὐτῆς ὁρμῶνται ἀρχῆς L. 1 vi bon. rapt. (47. 8). Ξ'. ιζ'. 1. L. 88. de furt. (47. 2). Ξ'. ιϑ'. 88.

(4) L. 13. § 46. de inj. (47. 10). Ξ'. κα'. 14. Σχόλ. Καὶ τῆς μιᾶς κινουμένης ἡ ἑτέρα ἐπὶ τῷ περιττῷ μένει σωζομένη.

(5) L. 25. αὐτ. L. 2. § 10. 26. vi bon. (47. 8). Ξ'. ιζ'. 2. τοῦ Οὐλπιανοῦ. L. 6. pr. ad. L. Jul. de adult. (48. 5). Ξ'. οζ'. 8. τοῦ Παπινιανοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅταν λοιπὸν ὁ *Ἑρμογενιανὸς* (1) λέγῃ, ὅτι αἱ ἐξ ἑνὸς ἁμαρτήματος ἀγωγαὶ *πᾶσαι κινοῦνται*, δὲν διδάσκει ἄλλην νεωτέραν θεωρίαν, ἀλλ' ἁπλῶς ὁμολογεῖ τὴν χρῆσιν ὅλων, σιωπῶν περὶ τοῦ ἀποτελέσματος, ὅτι ἡ μετέπειτα χωρεῖ ἐπὶ μόνῳ τῷ περιττῷ (2). Κατὰ τὸ αὐτὸ ἐξηγεῖται ὁ *Μοδεστῖνος*, λέγων ἀπεναντίας *οὐ πᾶσαι, ἀλλὰ μία κινεῖται* (3), ὡς ὑποτιθέμενος τὴν κοινοτέραν περίπτωσιν, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα πασῶν εἶναι ἴσον, ἐπῆλθε δὲ διά τινος ἐξ αὐτῶν.

Δὲν ἀνάγονται ὅμως εἰς τὸ ἡμέτερον θέμα αἱ ῥήσεις, καθ' ἃς: «Οὐδέποτε αἱ ποιναλίαι ἀγωγαὶ εἰς τὸ αὐτὸ συντρέχουσαι ποσὸν «ἀναιροῦσιν ἀλλήλας (4),» διότι ἡμεῖς ἐξετάζομεν τὴν περίπτωσιν, ὅταν ἐκ τῆς αὐτῆς πράξεως γεννῶνται πολλαὶ ἀγωγαί, ἐνῷ περὶ ταὐτότητος τῆς πράξεως δὲν ὑπάρχει λόγος ἐν αὐταῖς ταῖς ῥήσεσι.

Τὰ ἐκτεθέντα ἐπιβεβαιοῦνται ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι δὲν χωροῦσι συνάμα δημοσία ποινὴ καὶ ἰδιωτική, ὁσάκις ἀμφότεραι εἶναι ἐνδεχόμεναι διὰ τὴν αὐτὴν πρᾶξιν, ἀλλ' ὁ παθὼν ὀφείλει νὰ ἐκλέξῃ, τί προτιμᾷ (5), μόνοι δὲ οἱ τελῶναι λόγῳ καταπιέσεως ὑπέκειντο εἰς ἀμφοτέρας (6).

271. Αἱ αὐταὶ λύσεις ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἀγωγῶν, τῶν μὴ πηγαζουσῶν ἐξ ἀδικήματος, καὶ εἰς τὰς αὐτὰς ὑποκείμεναι παρεξηγήσεις.

Εἶναι λογικῶς αὐταπόδεικτον τὸ ἀξίωμα, ὅτι *δεύτερον τὸ αὐτὸ οὐκ ἀπαιτεῖται* (7). Ἐν τούτοις ὁ *Οὐλπιανὸς* ποῦ μὲν λέγει: «Πολλῶν ἀγωγῶν περὶ τῶν αὐτῶν συντρεχουσῶν τὴν μίαν τις κι-

---

(1) L. 32. de O. et A. (44. 7). NB'. α'. 31. C u j a c recit. ad Pand.

(2) Οὕτω καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς περὶ τῆς καταναλώσεως ἁπλῶς ἀποφατικῶς λαλεῖ § 1. J. si quadr. (4. 9). Θ ε ό φ ι λ. Δ'. θ'. 1. Δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα L. 20. C. de furt. (6. 2). Ξ'. ϛ'. 37. διότι πραγματεύεται ἁπλῶς περὶ ἀποπείρας, ἂν εἶναι τιμωρητέα. V a n g e r o w III. § 572.

(3) L. 53. de O. et A. (44. 7). NB'. α'. 52.

(4) L. 60. αὐτ. L. 130. de R. J. (50. 17). B'. γ'. 130. V a n g e r o w αὐτ.

(5) L. 3. de priv. del. (47. 1). Ξ'. ια'. 3. L. 56. § 1. L. 92. de furt. (47. 2). Ξ'. ιϐ'. 56. 92. § 10. J. de inj. (4. 4).

(6) L. 9. § 5. de publ. (39. 4). NϚ'. α'. 8.

(7) L. 57. de R. J. (50. 17). B'. γ'. 57.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»νειν ὀφείλει (1),» ποῦ δέ, ὅτι «Ἀγωγαὶ συντρέχουσαι καὶ μα»λιστα ποιναλίαι, οὐκ ἀναιροῦσιν ἀλλήλας (2).» Ἀμφότεραι αἱ ῥήσεις ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἔργου (ad edictum), ὥστε εἶναι ἀπίθανον, ὅτι ὁ νομοδιδάσκαλος ἐπρέσβευε συναμα δύω ἀντιθέτους γνώμας, ἀλλ' ἑκαστης αὐτῶν ἡ ἔννοια διαφέρει (3). Διὰ μὲν τῆς πρώτης ἀπαγορεύεται ἄλλη ἀγωγη περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἀλλα, ὑπονοητέον, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς πρώτης, διὰ δὲ τῆς δευτέρας, ἢ δὲν πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ πραγματος, ἢ δὲν ἐπῆλθε πλῆρες τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατὰ πρῶτον κινηθείσης.

Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῶν παραδειγμάτων, καθ' ἃ ἀγωγαὶ διαφέρουσαι κατὰ τὴν νομικὴν βάσιν, συμπίπτουσαι ὅμως κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα, ἀναιροῦσιν ἀλλήλας (4), ὅπως καὶ ἐπὶ πολλῶν συνοφειλετῶν τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἀπαλλάσσονται οἱ λοιποί, ἅμα τις τούτων ἀπέδωκε τὸ ὀφειλόμενον, οἷον ἐξ ἀδικήματος ἀποζημιώσιν (5).

Ἐὰν ὅμως ὑπάρχῃ ὑπόλοιπον μετὰ τὴν πρώτην ἀγωγὴν, δὲν ἀποκλείεται χάριν τούτου νεωτέρα ἀπαίτησις. «Ὅτε ἐξ ἑνὸς τρό»που δύω ἁρμόζουσιν ἀγωγαί, τῆς μιας κινηθείσης ἡ ἑτέρα ἐπὶ »τῷ περιττῷ σώζεται (6).» Τούτῳ τῷ λόγῳ ἀγωγαὶ ἐκ τῆς ἑταιρίας καὶ περὶ διαιρέσεως τῶν ἐπικοίνων ἀναιροῦνται μονον *ἐπὶ τῷ ἰσομέτρῳ* (7).

Εἰς τὰς ῥήσεις ταύτας οὐδόλως ἀντικεινται αἱ ἁπλῶς φέρουσαι, ὅτι τῆς μιας κινηθείσης ἀναιρεῖται ἡ ἑτέρα, ἅμα ἐν αὐταῖς οὐδεὶς γίνεται περὶ τοῦ περιττοῦ λόγος, διότι ἀνάγονται εἰς περιστάσεις, καθ' ἃς περιττὸν δὲν ὑπάρχει (8).

---

(1) L. 43. § 1. αὐτ.

(2) L. 130. § 1. J. si quadr. (4. 9). Θεόφ. Δ'. θ'. 1.

(3) Τοῦτο συνομολογεῖ καὶ ὁ Savigny Syst. V. § 232. 234. καθ' ὃν ἡ λέξις πρᾶγμα (res) ἔχει διττὴν ἐκδοχὴν, τὴν μὲν δηλοῦσαν τὸ ἀποτέλεσμα, τὴν δὲ τὸ γεγονὸς (ex eodem facto), ὡς ἐν L. 5. de exc. rei jud. (44. 2). NA'. 6'. 5.

(4) L. 38. § 1. pro soc. (17. 2). IB'. α'. 38. L. 34. § 1. de O. et A. (44. 7)· NB'. α'. 33.

(5) L. 1 § 4. de eo per quem (2. 10). Z'. ιε'. 7. L. 1. § 10. L. 3. 4. de his qui eff. (9. 3). L. 17. pr. de dolo (4. 3). Γ'. γ'. 17.

(6) L. 41. § 1. de O. et A. (44. 7). NB'. α'. 40.

(7) L. 43. 47. pro soc. (17. 2). IB'. α'. 43. 47. L. 7. § 1. commod. (13. 6). ΙΓ'. 7. Σχόλ.

(8) L 18. 27. § 11. ad L. Aquil. (9. 2). Ξ'. γ'. 18. 27. L. 13. de rei vind.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

272. Πρὸς διευκρίνισιν τῶν λεχθέντων συμβάλλει ἡ ἐξέτασι τοῦ τρόπου, καθ' ὃν κατὰ Ῥωμαίους ἐφθείροντο αἱ ἀγωγαί.

Αἱ μὲν προσωπικαὶ κατὰ τύπον σύννομοι (juris civilis intentio) αἳ ἀπετέλουν νόμιμα δικαστήρια (legitima judicia), ἅπαξ εἰσαχ θεῖσαι, δηλ. ἅμα τῇ ἐκδόσει τοῦ τύπου, κατηναλίσκοντο, μὴ δυ νάμεναι νὰ ἐπαναληφθῶσιν, οἱονδήποτε ἀπέβη τὸ ἀποτέλεσμα τῆ δίκης. Αἱ λοιπαὶ ὅμως (quae imperio continentur) δὲν ἐφθεί ροντο αὐτοδικαίως, ἀλλ' ὑπέκειντο εἰς τὴν ἔνστασιν δεδικασμένου ἢ ὅτι κατηνέχθησαν εἰς τὸ δικαστήριον διὰ τῆς καταρξεω (exceptio rei judicatae, vel in judicium deductae) (1).

Ἀλλ' ὅτε πλείονες συνέτρεχον ἀγωγαὶ ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἀποτελέ σματι, βεβαίως οὐδεμία τοιαύτη κατανάλωσις ἐκώλυε τὴν μετέπειτα εἰσαγομένην, οὐδὲ ἡ τοῦ δεδικασμένου ἔνστασις ἦτο ἐφαρμοστέα ὡς μὴ οὔσης τῆς αὐτῆς βάσεως τῶν ἀγωγῶν. Ἄλλη ἔνστασι καθίστατο ἕνεκα τούτου ἀναγκαία πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ αὖθις τε αὐτὰ ἀπαιτοῦντος. Ἐπὶ ἀγωγῶν καλῆς πίστεως ἐλειτούργει πρὸ τουτο ἡ τοῦ δόλου ὡς ἔμφυτος ἐν αὐταῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν το αὐστηροῦ δικαίου, μὴ περιληφθεῖσα ῥητῶς ἐν τῷ τύπῳ, δὲν ἦτο δεκτή

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται τὸ ἑξῆς φαινόμενον. Εἰ μὲν ἐκ τῶν συντρε χουσῶν ἀγωγῶν πρώτη ἐκινεῖτο ἡ τοῦ αὐστηροῦ δικαίου, δὲν ὑπῆρ χε φόβος περὶ χρήσεως ἄλλης ἀγωγῆς καλῆς πίστεως, ὡς ὑποκει μένης εἰς τὴν ἔνστασιν τοῦ δόλου, ὅτι δεύτερον τὸ αὐτὸ οὐκ ἀπαι τεῖται (2). Εἰ δὲ ἀντιστρόφως ἐκινεῖτο πρώτη ἡ τῆς καλῆς πίστεως ὑπῆρχεν ὁ κίνδυνος, μὴ παραλειφθῇ ἐν τῷ τύπῳ ἡ μνεία τῆς ἐν

(6. 1). ΙΕ'. α'. 13. L. 36 § 2. de her. petit. (5. 3). ΜΒ'. α'. 36. L. 50. pr. pr soc. (17. 2). ΙΒ'. α'. 48. L. 43. loc. (19. 2). Κ'. α' 42. L. 18. § 1. comm (13. 6). ΙΓ'. α'. 18. Περὶ τῆς παρεφθαρμένης ῥήσεως L. 34. § 2. in. f. de O. e A. (44. 7). ΝΒ'. α'. 33. Sav. Syst. V. § 233.

(1) Gajus III. 180. 181. IV. 106. 107. 108.

(2) L. 28. de act. emt. (19. 1). ΙΘ'. η'. 28. Καὶ περὶ τοῦ ἐὰν ὁ ἀγοραστὴ συμφωνήσῃ τι ποιεῖν, καὶ ὁμολογήσῃ ποινὴν ἐκ τοῦ μὴ ποιῆσαι, καὶ ἐναχθεὶς περ τῆς ποινῆς δώσῃ ὅσον ἐστὶν ἡ ποινή, μετὰ δὲ ταῦτα ἐναγόμενος περὶ τῶν συμφώ νων ἀγωγῆς ἡ ποινὴ ἀπαιτηθῇ, ἀναιρεῖται τῷ αὐτῷ δικαίῳ περὶ αὐτῆς τῆς ποινῆ ἀγωγή· εἰ μή τι πλέον τῷ πράτῃ διαφέρει. L. 71. pr. de furtis (47. 2). Ξ'. 6' 71. L. 34. § 1. de O. et A. (44. 7). ΝΒ'. α'. 32. L. 14 § 13. quod met. (4. 2) Γ'. 6'. 14.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

άσεως, ὅτε τὸ κακὸν ἦτο ἀθεράπευτον. Διὰ τοῦτο ὁ Πραίτωρ, α κινουμένης τῆς ἀγωγῆς καλῆς πίστεως, προσκαλεῖ τὸν ἐνά- ντα, ἐκ προκαταβολῆς νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀγωγῆς αὐστηροῦ καίου (1).

273. Ἡ ἐπιδίκασις τινὸς ἐκ τῶν συντρεχουσῶν ἀγωγῶν δὲν ἀπο- κνύει εἰσέτι, ὅτι δὶς τὸ αὐτὸ ζητεῖται, πρὶν ἐπέλθῃ καὶ ἡ ἐκτέ- σις. Ὅπως ἐπιτρέπεται ἡ ζήτησις τοῦ περιττοῦ μετὰ τὴν χρῆ- τῆς μιᾶς τῶν ἀγωγῶν, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον πάλιν οὐδὲν κω- ει, ὅπως ζητηθῇ πάλιν τὸ αὐτό, ὅπερ ἐζητήθη μέν, ἀλλὰ δὲν ήφθη, οὐδὲ τὸ δεδικασμένον, διότι δὲν ὑπάρχει ταὐτότης αἰτίας, δὲ ὅτι δὶς δὲν χρεωστεῖται τὸ αὐτό, διότι δὲν ἐδόθη.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἀκριβέστατα ἀποφαίνονται περὶ τούτου λέγοντες, ὅτι συντρέχουσαι ἀγωγαὶ δὲν φθείρονται διὰ τῆς ἐπιλογῆς, ἀλλὰ διὰ ς καταβολῆς (perceptione, non litis contestatione, non ele- ione) (2).

Τοῦ ἀποφθέγματος τούτου ἡ σπουδαιότης καταφαίνεται ἐπὶ πολ- ν συνυπευθύνων, ἐξ ὧν ὁ καταδικασθεὶς δὲν εἶναι ἀξιόχρεως, ὅτε χρι τῆς καταβολῆς ἐπιτρέπεται ἡ τῶν λοιπῶν δίωξις.

Ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι ἡ πρώτη κινηθεῖσα ἀγωγὴ ἀπερρίφθη, οὐδόλως τοκλείεται ἡ χρῆσις ἑτέρας περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀποτελέσματος, ὡς ἡ ἄλλης νομικῆς βάσεως, ἥτις εἶναι ἐνδεχόμενον, ὅτι εἶναι ὀρθή, ᾧ ἡ τῆς πρώτης κινηθείσης ἦτο ἀνυπόστατος.

274. Τὸ περὶ τούτου οἱ νεώτεροι ἐνίοτε ἀνέμιξαν μετὰ τοῦ δεδι- σμένου (3), ὅπερ ὅμως τότε μόνον ὑπάρχει, ὅταν τὰ αὐτὰ ἐπα- φέρωνται εἰς νέαν συζήτησιν, κατ' οὐδὲν διαφέροντα, διότι πλὴν ς ταὐτότητος τῶν προσώπων καὶ τῆς ἰδιότητος, καθ' ἣν παρι-

---

(1) L. 9. § 1. de furt. (47. 2). Ξ', ιϑ', 9. Ἐὰν κινηθῇ ἡ περὶ τοῦ πράγματος ωγὴ, σώζεται ἡ ἀπαιτοῦσα τὸ κλαπέν· ἀλλ' ὁ δικαστὴς οὐκ ὀφείλει ἐπιτρέπειν οκαταστῆσαι τὸ πρᾶγμα, ἕως ἂν ἐλευθερωθῇ τῆς τὸ κλαπὲν ἀπαιτούσης ἀγωγῆς. 25, § 5. L. 43. loc. (19. 2) Κ', α'. 25. 42. L. 7. § 1. comm. (13. 6). ΙΓ', 7. L. 36. § 2. de her. pet. (5. 3). ΜΒ', α'. 36. L. 13. de rei vind. (6. ΙΕ', α'. 13.

(2) L. 4. de his qui eff. (9. 3). Ξ', δ'. 4. L. 7. § 4. quod falso (27. 6). ΑΗ'. 5. L. 18. § 3. de pec. const. (13. 5). ΚΖ'. ζ'. 18. L. 32. pr. de pecu'. 5. 1). ΙΗ'. ε'. 24.

(3) Οὕτω ὁ Toullier X. § 170 καὶ ἐπ. πραγματεύεται ταῦτα συνάμα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στανται, συντυγχάνει καὶ ταὐτότης *νομίμου αἰτίας* καὶ τοῦ ζητουμένου πράγματος (Πολ. Δικον. ἄρθ. 274). Ἀλλ' ἅμα ἡ νόμιμος αἰτία διαφέρει, δὲν προβάλλεται πλέον ἡ αὐτὴ συζήτησις, ὥστε οὐδόλως ἀντίκειται ἡ προγενεστέρα ἀπόφασις.

Ὅταν λέγωμεν νόμιμον αἰτίαν, δὲν ἐννοοῦμεν ἁπλῶς τὴν δεῖνα ἢ τὴν δεῖνα τοῦ νόμου διάταξιν, ἐνῷ τὰ πράγματα ἐφ' ὧν αὕτη ἐφαρμόζεται εἶναι τὰ αὐτά, ἀλλ' ὅταν ταῦτα ἀποτελῶσιν ἄλλο εἶδος δικαιώματος. Οἷον ἀπέτυχεν ἡ περὶ ἑταιρίας ἀγωγή, διότι οὐδεμία ἀπεδείχθη ἑταιρία, δὲν ἀποκλείεται ὡς ἐκ τούτου ἡ περὶ διαιρέσεως τῶν κοινῶν ἐξ ἁπλῆς κοινοπραξίας. Διὰ τοῦτο ἐν Πολιτ. Δικον. ἄρθ. 274 ἀκριβέστερον ὁρίζεται τὸ δεδικασμένον, ὡς ὑπάρχον, ὅτε ὡς ἐκ τοῦ αὐτοῦ πράγματος (ἤτοι τῶν αὐτῶν γεγονότων), ζητεῖται τὸ αὐτὸ *δίκαιον*.

Ὅτι τὸ δεδικασμένον δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς ἀπόκρουσιν ἄλλης ἀγωγῆς πρὸς τὸ αὐτὸ τεινούσης ἀποτέλεσμα, συνομολογοῦσιν οἱ ἀπαγορεύοντες τὴν χρῆσιν αὐτῆς, διὰ προσθέτου ἀξιώματος, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ δεδικασμένου, ὅπερ οἱ νεώτεροι διετύπωσαν, ὅτι μετὰ τὴν ἐπιλογὴν μιᾶς ὁδοῦ ἀπαγορεύεται ἡ εἰς ἄλλην προσφυγή (electa una via non datur recursus ad alteram) (1).

Τὸ ἀπόφθεγμα τοῦτο, κατὰ γράμμα λαμβανόμενον, εἶναι πέραν τοῦ δέοντος αὐστηρόν, διότι ἅμα γενομένης χρήσεως ἀγωγῆς τινος, οὐδὲ ἐὰν αὕτη ἐγκαταλειφθῇ, ἐπιτρέπεται πλέον ἡ χρῆσις ἑτέρας. Τοὐναντίον κατὰ τὴν Πολ. Δικον. ἄρθρ. 487 ὁ παραιτούμενος ἀγωγῆς ἢ διαδικασίας δύναται νὰ ἐπαναλάβῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν. Διὰ τοῦτο τινὲς μετριάζουσι τὸ ἀπόφθεγμα, ὅτι μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς πρώτης ἀγωγῆς δὲν ἐπιτρέπεται ἑτέρα, λόγῳ τοῦ δεδικασμένου (2).

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀντίκειται εἰς τὴν σαφῶς παρὰ τῶν Ῥωμαίων νομοδιδασκάλων ἐκτεθειμένην ἀρχήν, ὅτι οὐχὶ ἡ ἐπιλογή, ἀλλ' ἡ καταβολή (3). Ὅταν εἰς μόνην τὴν καταβολὴν προσέχωμεν, δὲν ἐναντιοῦται εἰς τὴν χρῆσιν ἑτέρας ἀγωγῆς ἡ ἀπόρριψις τῆς πρώτης. Διὸ καὶ οἱ γάλλοι συγγραφεῖς δὲν ἀντιλέγουσιν, ὅτι ὁ ἐπιτυχὼν

---

(1) Merlin Quest. Option ἐπικαλούμενος Brunemann καὶ Faber.
(2) Toullier X. 174. Dalloz Action 291. Chose jugée 198 καὶ ἐπ.
(3) Donellus XXI. c. 3. § 8.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν καταδίκην ὀφειλέτου δύναται νὰ ἐνεργήσῃ κατάσχεσιν εἰς χεῖρας τρίτου, δι' ἣν ἀπαιτεῖται νέα περὶ κύρους ἀγωγή (1).

275. Ἀλλὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀπαντῶσιν εἰδικαὶ ἐξαιρέσεις, ἃς ἐπεκαλέσθησαν οἱ παρειδότες πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ προμνημονευθέντος σφαλεροῦ ἀξιώματος.

Ἄλλοτε ἡ αὐτὴ ἀγωγὴ δὲν ἐκινεῖτο διαδοχικῶς κατὰ πλειόνων συνοφειλετῶν τοῦ αὐτοῦ χρέους, διότι ἅπαξ κινηθεῖσα κατηναλίσκετο, ἀδιαφόρως ἂν ὁ πρῶτος ἐναχθεὶς ἦτο ἀξιόχρεως. Τοῦτο ἦτο συνέπεια τῆς ἐκδόσεως τύπου, ὅστις ἐκ πάσης ἐνοχῆς ἅπαξ μόνον ἐπετρέπετο (2).

Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἀπαισίου τούτου ἀποτελέσματος συνωμολόγουν ῥητῶς ἐν τῇ ἐπερωτήσει ἐν ἐλλείψει τοῦ ἐναχθέντος ὑφισταμένην τὴν ὑποχρέωσιν τῶν λοιπῶν (3).

Εἴκαι ἀπομνημονεύσας ταῦτα ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν Πανδέκταις. κατήργησεν ὡς πρὸς συνοφειλέτας καὶ ἐγγυητὰς τὸ σύστημα τῆς κατανκλώσεως, ἐπιτρέπων κατ' αὐτῶν τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἀγωγῆς μέχρι τελείας ἱκανοποιήσεως (4).

Ἀλλαΐχνη δὲν εὑρίσκομεν παρὰ Ἰουστινιανῷ τῆς κατανκλώσεως, κατκσταθείσης ἡμῖν καταληπτῆς διὰ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ Γαΐου.

276. Τοιαύτη ἐξαίρεσις ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ καταπιστευτέου ὅρου (lex commissoria), καθ' ὃν λύεται ἡ πώλησις, ἐὰν ὁ ἀγοραστὴς ἐντὸς τοῦ συμπεφωνημένου χρόνου δὲν ἀποπληρώσῃ τὸ τίμημα, στερούμενος καὶ τοῦ προκαταβληθέντος, ὅτε εἰς τὸν πωλητὴν δίδεται ἡ ἐπιλογή, εἴτε τῆς ἐκ τῆς πωλήσεως ἀγωγῆς, εἴτε τῆς ἐκ τοῦ προσθέτου ὅρου (ex lege commissoria), διότι κινῶν τὴν πρώτην παραιτεῖται τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως (5).

Παρομοίως ἐξαιρετικὸν εἶναι κατὰ τὸ ἀγορανομικὸν δόγμα, ὅταν

---

(1) Carré Proc. 72. ὑποσ. Dalloz Action 287.

(2) L. 2. 16. de duob. reis (45. 2). Petitione unius tota solvitur obligatio. L. 5. in f. de fidej. (46. 1). Κς'. α'. Καὶ ἐὰν προκατάρξηται τὴν μίαν, ἀναιρεῖ τὴν ἄλλην.

(3) L. 116. de V. O. (45. 1). ΜΓ'. α'. 113. Ὅσον ἂν ἧττον δυνηθῶ λαβεῖν παρ' αὐτοῦ.

(4) L. 28. C. de fidej. (8. 41). Κς'. ια'. 92.

(5) L. 7. de lege Comm. (18. 3). Ὅρα τόμ. Γ' § 266.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνακαλυφθῶσιν ἐλαττώματα τοῦ πωληθέντος, ὅτι ὁ ἀγοραστὴς ἔχει, εἴτε τὴν περὶ ἀναστροφῆς τοῦ πραθέντος, εἴτε τὴν περὶ μειώσεως τοῦ τιμήματος, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ἐκλέξῃ μίαν ἐξ αὐτῶν, ἐκ δὲ τῆς ἐπιλογῆς ἀποσβέννυται ἡ ἑτέρα (1).

Τοιοῦτος περιορισμὸς ἐπιλογῆς ὑπάρχει ἐπὶ διαθήκης ἐχούσης τάξιν κωδικέλλου, ὅτε ἢ τὴν περὶ κλήρου δικαιοῦται νὰ ἐγείρῃ ὁ γεγραμμένος, ἢ τὴν περὶ ἀποκαταστάσεως (2). Ὡσαύτως ὁ κληροδόχος ἢ τὴν προσωπικὴν, ἢ τὴν πραγματικὴν δύναται νὰ ἐνασκήσῃ (3).

Ὁ δανειστὴς ὑπεξουσίου ἐμπορευθέντος ἔχει δύο ἀγωγάς, τὴν μὲν ἐκ τοῦ χρηματίου (actio de peculio), τὴν δὲ τοῦ νὰ πληρωθῇ συμμέτρως ἐκ τῶν ἐμπορευμάτων (actio tributoria), ἀλλ' ἐκλέξας μίαν ἐξ αὐτῶν δὲν δύναται νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν ἄλλην (4).

277. Ὁ καταλύσας ἐν ξενοδοχείῳ καὶ ἀπολέσας πρᾶγμα ἔχει κατὰ τοῦ ξενοδόχου ἀγωγὴν καὶ κατὰ τοῦ κλέπτου, ἀλλὰ κινήσας μίαν αὐτῶν στερεῖται τῆς ἑτέρας (5).

Ὁ Ἰουστινιανὸς προσέθηκε τὴν ἐξῆς ἐξαίρεσιν. Ὁ ἐπιτρέψας τὴν χρῆσιν ἰδίου πράγματος κλεπτομένου ἔχει δύο ἀγωγάς, τὴν μὲν κατὰ τοῦ κλέπτου, τὴν δὲ κατὰ τοῦ χρήστου (commodatarius). Κινῶν ὅμως τὴν πρώτην καὶ ἀποτυγχάνων ἐπάγεται τὴν τελεσιδικίαν, ὅτι δὲν ὑπῆρξε κλοπὴ, ὥστε ἐνάγων τὸν χρήστην μετέπειτα, καθίστησιν ὑπεύθυνον πρὸς ἀποζημίωσιν, ἐνῷ ἀπέφραξεν εἰς αὐτὸν τὴν ὁδὸν πρὸς δίωξιν τοῦ αὐτουργοῦ. Τούτου ἕνεκεν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐθέσπισεν, ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης ὀφείλει νὰ ἐκλέξῃ τὴν ἑτέραν τῶν ἀγωγῶν τούτων (6).

Ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν ἐξαιρέσεων ἐπλάσθη τὸ ἀπόφθεγμα, ὅτι μετὰ τὴν ἐπιλογὴν δὲν ἐπιτρέπεται ἄλλη ὁδός, ἴσως διότι αἱ ἐξαιρέσεις δὲν εἶναι εὐάριθμοι.

---

(1) L. 25. § 1. de exc. rei. jud. (44. 2). ΝΔ'. 6'. 23. Ὅρα τόμ. Γ'. § 238.

(2) L. 8. C. de cod. (6. 36). Ὅρα τόμ. Ε'. § 230.

(3) L. 76. § 8. de leg. (31). ΜΔ'. 6'. 72. L. 84. § 13. de leg. (30). ΜΔ'. α'. 81.

(4) L. 9. § 1. de trib. (14. 4). ΙΗ'. 6'. 9.

(5) L. 3. § 5. L. 6. § 4. nautae (4. 9). L. 1. § 3. furti adv. n. (47. 5). Ξ'. ιδ'. 1.

(6) L. 22. C. De furtis (6. 2). Ξ'. ς'. 39.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ παραγραφῆς.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Στοιχεῖα παραγραφῆς.

Περίληψις.

278. Ἀπόλυτος ἀνάγκη τῆς παραγραφῆς λόγῳ τῆς ἐξαφανίσεως τῶν ἀποδείξεων διὰ τοῦ χρόνου.
279. Σχετικοὶ λόγοι δικαιολογικοί.
280. Καλὴ πίστις δὲν ἀπαιτεῖται.
281. Ἡ ἐκ προοιμίου παραίτησις παραγραφῆς ἀνίσχυρος.
282. Διαφέρει ἡ χρησιδεσποτεία.
283. Ἀνάγκη νόμου ὁρίζοντος τὸ τέρμα τῆς παραγραφῆς.
284. Ἱστορικὴ ἀνάπτυξις τῆς παραγραφῆς.

---

278. Ἡ περὶ δικαιωμάτων ἔρις τῶν διαφερομένων λύεται κατὰ δίκαιον αὐτό, ὑποβαλλομένη εἰς τὸν δικαστὴν διὰ τῆς ἀγωγῆς. μα ὑπάρχει δικαίωμα, ἕπεται ἀγωγὴ πρὸς ἀδιαφιλονείκητον τοῦ ἐνάσκησιν.

Ἡ ἔρις γεννᾶται ἐκ τῆς ἐναντιότητος τῆς γνώμης περὶ τῶν συμ-ντων καὶ τῶν σχέσεων, ἐξ ὧν νομίζει τις κτηθὲν ἢ ἀπολεσθὲν ὑπὸ τοῦ νόμου ἀναγνωριζόμενον δικαίωμα. Ἀλλὰ τῶν γεγονό-ν τὰ ἴχνη διὰ τοῦ χρόνου ἐξαφανίζονται, ἀλλοιουμένων δὲ αὐ-ν, ἐκλείπει ἡ βάσις, ἐφ' ἧς ἐρείδεται τὸ ἀξιούμενον δικαίωμα. νευ αὐτῶν ἀμηχανεῖ ὁ δικαστὴς νὰ κρίνῃ κατ' ἀλήθειαν. Ἐκα-ωθεν λοιπὸν οἱ διάδικοι χρήζουσιν ἀκριβοῦς ἀπομνημονεύσεως περιστάσεων, ἐξ ὧν φωτίζεται ὁ δικαστής.

Ἐνόσῳ ἡ ἔρις εἶναι ζωηρὰ καὶ σύγκρουσις ὑπάρχει, οἱ διαφερό-οι ἔχουσι πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ τῆς ἀποδείξεως μέσα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλ' ὅτε ἐπὶ μακρὸν χρόνον οὐδεμία ἠγέρθη ἀμφισβήτησις, οὐ
ἐγεννήθη περὶ αὐτῆς ὑπόνοια, διότι οὐδὲν ἀντήχησε διαταραττ
τὴν ὑφισταμένην τῶν πραγμάτων κατάστασιν, εἶναι ῥανερόν, ὅ
πολλὰ παρωραθησαν ἐξαφανιζόμενα, ἐξ ὧν αὕτη παρήχθη διαδ
χθεῖσα ἄλλην προγενεστέραν καὶ πρὸ πολλοῦ παύσασαν. Ὅσ
λοιπὸν μετὰ μακροχρόνιον σιωπὴν αἴφνης προσέρχεται ἐγείρ
φωνὴν ὑπὲρ τῶν πάλαι δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἐκτίθησι τὸν ἀντ
δικον εἰς τὸν κίνδυνον νὰ συλληφθῇ ἄοπλος, ὥστε προσκλ
τὸν δικαστὴν να κρίνῃ τὰ πράγματα, ὧν δὲν εἶναι πλέον ἐφικτ
ἐπακριβῶς νὰ ἐξελεγχθῇ ἡ ἀλήθεια.

Δὲν ὑπαρχει ἀνάγκη ὑποθέσεως, ὅτι ἐξεπιτηδες ἐτηρήθη μακ
σιωπὴ, χάριν ἐνέδρας, ὅπως ζωγρηθῇ ἀφρούρητος ὁ ἀντίπαλος. Κ
ἄνευ τοιαύτης προθέσεως, κατὰ σύμπτωσιν, εἴτε ἐξ ἀμελείας,
ὁπωσδήποτε συμβῇ τὸ τοιοῦτον, ἀναντίρρητον εἶναι, ὅτι κρίσις δ
καία κατὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων εἶναι ἀνέφικτος, ἅμα δ
σώζεται πλήρης ἡ γνῶσις αὐτῶν. Τί ὠφελεῖ ἡ μετὰ πολυετίαν ε
ρεθεῖσα μεταξὺ ἄλλων ἐγγράφων ἀποδειξις περὶ χρέους προτειν
μένη κατὰ ὀφειλέτου, ἢ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ, ὅτε οὔτε περιῆ
θον εἰς ἀδυναμίαν ν' ἀποδείξωσιν, αν ἐξωφλήθη καὶ πότε;

Ἐκ τῶν σκέψεων τούτων πειθόμεθα, ὅτι ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόν
ἠρεμησασα ἀγωγὴ ἀκαίρως κινεῖται. Ὅταν ὅλα τὰ στοιχεῖα τ
διενέξεως δὲν σώζωνται ἀκέραια, οὐδὲ ἡ ἀγωγὴ δύναται νὰ ὑφ
σταται. Ἐπὶ ἀβεβαίων καὶ ἀτελῶν πραγμάτων οὐδεμία ἐνδέχ
ται κατὰ τὸ δίκαιον ψῆφος.

Αὕτη εἶναι ἡ ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ κατὰ λογικὴν συνέπει
πηγάζουσα ἀπόσβεσις τῆς ἀγωγῆς διὰ τοῦ χρόνου.

279. Παρὰ τινων ἐφιλονεικήθη, αν ἡ παραγραφὴ εἶναι τοῦ φυσ
κοῦ δικαίου πόρισμα, ἢ ἐφεύρημα τοῦ θετικοῦ δικαίου πρὸς ἱκαν
ποίησιν ἐπωφελοῦς τινος σκοποῦ. Ἐνῷ τὸ δίκαιον εἶναι ἀΐδιον, πῶ
δύναται, λέγουσι, νὰ παύσῃ διὰ τοῦ χρόνου, καὶ πῶς συμβιβάζετ
πρὸς τὴν ἀϊδιότητα ἡ παραγραφή; Ἀλλ' οὐδὲ τὸ δίκαιον παραγρ
φεται, οὐδὲ ὁ νόμος, ἀλλ' αἱ ἐπ' αὐτοῦ στηριζόμεναι ἀξιώσεις
διὰ τοῦ χρόνου γενόμεναι ἀδιάγνωστοι. Ἐπειδὴ οἱ ἐφαρμόζοντ
τὸν νόμον εἶναι ἄνθρωποι, δὲν ἐπαγγέλλονται δύναμιν ὑπερανθρ
πον, νὰ ἐξιχνιάσωσιν, ὅσα δὲν ὑφίστανται πλέον ἐν τοῖς πράγμασ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Διὰ τῆς παραγραφῆς κηρύττεται ἀνυπόστατον ὅ,τι καθ'ὅλην αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν δὲν ἀποκαλύπτεται πλέον, ὅπως ὑπαχθῇ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου. Ὡς τέλειος ὁ νόμος καὶ ἀείποτε ὁ αὐτὸς, εἰς τὰ ἀτελῆ δὲν εἶναι ἐφαρμοστέος. Εἶναι ἐνδεχόμενον, ὅτι κατεστραφη δικαίωμα, ἀλλ' εἶναι μόνον ἐνδεχόμενον καὶ ἄγνωστον, ἐνῷ τὸ δικαίωμα δὲν εἶναι τὸ ἐνδεχόμενον καὶ ἄγνωστον, ἀλλὰ τὸ ὑπάρχον.

Κατὰ Ῥωμαίους ἡ παραγραφὴ εἰσήχθη πρὸς τὸ κοινὸν καλὸν, ὅπως μὴ μένῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ σχεδὸν πάντοτε ἀμφίβολος ἡ κυριότης τῶν πραγμάτων, διότι « ὥρισται χρόνος τῷ δεσπότῃ » τοῦ ἐπιζητεῖν τὸ οἰκεῖον (1). »

Εἶναι βεβαίως σπουδαῖον, ὅτι τὸ ἀμφίβολον καὶ προβληματικὸν τῆς δεσποτείας τῶν πραγμάτων εἶναι ἐπιβλαβὲς, ἀλλ' ἂν πρόκειται περὶ τῆς βλαβης τοῦ κατόχου, πῶς εἰσακούεται προτείνων τοιαύτην, ἐν οἷς οὐδὲν ἔχει δικαίωμα; Τάχα ἡ βλάβη τοῦ ἔχοντος δικαίωμα περὶ οὐδενὸς λογίζεται;

Ἄλλος ἁπανταχὰ λόγος. ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πέρας τῶν δικῶν (2), ἀλλ' ἡ δίκη, δι' ἧς ζητεῖται ἡ θεραπεία ἀδικίας, καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναί τι κακόν, καὶ ὡς τοιοῦτο χρῄζον περιστολῆς.

Ἐπὶ τέλους οἱ Αὐτοκράτορες πρὸς δικαίωσιν τῆς παραγραφῆς ἀποφαίνονται, ὅτι εἶναι ἀξία τιμωρίας ἡ ἀμέλεια τοῦ ἐπὶ μακρὸν μὴ ἐπικαλεσθέντος τὴν βοήθειαν τοῦ νόμου (3). Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἡ παραγραφὴ χαρακτηρίζεται ὡς ποινὴ τῆς ῥᾳθυμίας (poena negligentiae). Ἀλλ' ἕκαστος εἶναι τῶν ἰδίων συμφερόντων κύριος, οὐδὲ ὑπάρχει τοῦ νόμου ἄλλο συμφέρον, ὅπως ἐπικαλῶνται αὐτὸν ἀμελλητί, πλὴν πρὸς ἀκριβῆ καὶ κατὰ τὸ πρέπον ἐφαρμογὴν αὐτοῦ. Ὁσάκις τοῦτο εἶναι ἐφικτὸν, πρὸς τί ἡ τιμωρία; Ἐπὶ τέλους ἡ ἑδραία πεποίθησις ὅτι τὸ δίκαιον εἶναι ἀναλλοίωτον, δὲν εἶναι ἀσύγγνωστος ἀμέλεια, οὐδὲ ὑπάρχει διένεξις μεταξὺ τοῦ ἔχοντος ἀγωγὴν καὶ τοῦ νόμου, ἀλλὰ μεταξὺ δύο διαφερομένων, ὅ,τι δὲ ἀφαιρεῖται ἄνευ λόγου ἀπὸ τοῦ ἑνὸς, δίδεται προῖκα εἰς τὸν ἕτερον. Ἐὰν

(1) L. 1. de usurp. (41. 3). Ν'. γ'. 1.

(2) Gaius II. 4. L. 5. pr. pro suo (41. 10) L. 2 pr. de aq. pluv. (39. 3).

(3) L. 2. 3. C. de ann. exc. (7. 40). Quum contra desides homines et sui juris contemtores odiosae exceptiones oppositae sunt. L. un. § 5. C. Th. de act. cert. temp. (4. 14).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μάλιστα ὑποθέσωμεν αὐτὸν ἐν γνώσει τοῦ ἀλλοτρίου δικαιώματος, δὲν εἶναι τάχα τούτου μεμπτοτέρα ἡ ἀμέλεια, ἐπὶ τοσοῦτον ἀναβαλόντος καὶ ἀποδυσπετήσαντος ν' ἀποδώσῃ τὸ ἀλλότριον (1);

Ὅλοι οὗτοι οἱ λόγοι ἐξελέγχονται ἀνεπαρκεῖς, διότι οὐδόλως προβαίνουσιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ δικαίου, ἀλλ' ἄλλοθεν ὁρμῶνται, διὸ δὲν φθάνουσιν εἰς τὸ σκοπούμενον, τὴν δικαίωσιν τῆς παραγραφῆς.

Ὅταν ὅμως προσέξωμεν, ὅτι πᾶν δικαίωμα ἐκ δύω συνίσταται ἀπαραιτήτως στοιχείων, τῶν πραγμάτων καὶ τῆς κατὰ νόμον ρυθμίσεως αὐτῶν, ἐννοοῦμεν, διατὶ, φθειρομένων τῶν πραγμάτων, συμφθείρεται καὶ τὸ δικαίωμα, ὡς ἡ ζωὴ παύει φθίνοντος τοῦ σώματος. Ἡ παραγραφὴ λοιπὸν οὐδὲν ἄλλο εἶναι, πλὴν τῆς διὰ τοῦ χρόνου ἐξαφανίσεως τῶν πραγμάτων, καταστάντων ἀδιαγνώστων, πρὸς ἀποκατάστασιν τῇ βοηθείᾳ τοῦ νόμου.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης δύω πηγάζουσι συνέπειαι (2).

280. Ἐν πρώτοις εἶναι ἀδιάφορον, ἂν ὁ προτείνων τὴν παραγραφὴν εἶναι ἐν καλῇ, ἢ ἐν κακῇ πίστει. Ἡ καλὴ πίστις εἶναι ἡ συνείδησις τοῦ ἀποκρουομένου δικαιώματος, ἀλλὰ καὶ τοιαύτη ὅταν ὑπάρχῃ, δὲν ἀρκεῖ νὰ σαλεύσῃ τὴν βάσιν τῆς παραγραφῆς, διότι μετὰ παρέλευσιν τοῦ μακροῦ χρόνου ἐκλείπει ἡ βεβαιότης, ὅτι τὸ ἀποκρουόμενον δικαίωμα ὑφίσταται πράγματι. Ὅστις λ. χ. ἐλησμόνησεν ὅτι ἀπέδωκε τὴν ὀφειλήν, εἶναι ἀληθῶς ἐν κακῇ πίστει, ἢ ἐν πλάνῃ; Ἔνθα ὑπάρχει ἄγνοια καὶ λήθη, ἡ κακὴ πίστις δὲν χωρεῖ.

Παρὰ Ῥωμαίοις οὐδεμία ἀπαντᾷ μνεία καλῆς πίστεως, ἀλλ' ἐν τῷ κανονικῷ δικαίῳ τῶν δυτικῶν αὕτη παρεισήχθη (3), τοῦτο δὲ ἠκολούθησε καὶ ὁ Πρωσ. Κώδιξ (4). Ἀπεναντίας κατὰ Γαλλ. Κώδ. ὁ προτείνων παραγραφὴν δὲν χρήζει τίτλου, οὐδὲ ἀντιτάσσεται εἰς

---

(1) Ἰσαῖος περὶ τοῦ Ἀριστ. ζ'. Ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν οὐ δίκαιον εἶναι διὰ τοῦτο ἔλαττον ἔχειν, ἤ τις μὴ ἐδυνήθη ἢ κατημέλησεν· οὐ γὰρ τοῦτο ἐστὶ σκεπτέον, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα, εἰ δίκαιον ἢ μή.

(2) Ὁ Troplong Prescr. 1. καὶ ἐπ. ἐπιζητεῖ μὲν φιλοσοφικὴν βάσιν, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο εὑρίσκει, εἰμὴ τεκμήριον παραιτήσεως. Ἂν τοῦτο μόνον ὑπῆρχεν, ἔπρεπε νὰ ἐπιτραπῇ ἀνταπόδειξις.

(3) C. 5. 20. X. de praescr. (2. 20).

(4) Πρωσ. Κ. ἄρθρ. 568. Savigny Syst. V. § 244.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτὸν ἡ κακὴ πίστις (ἄρθ. 2262). Ἐπὶ συντόμων παραγραφῶν μόνον δίδεται εἰς τὸν ἐνάγοντα ἄδεια ἐπαγωγῆς ὅρκου κατὰ τοῦ προτείνοντος παραγραφήν, αν ἐπλήρωσε (ἄρθ. 2275). Τὸ αὐτὸ ὁρίζεται ἐν Ἐμπ. Κώδ. ἄρθ. 189 ἐπὶ πενταετοῦς παραγραφῆς. Αἰτία τούτου εἶναι, ὅτι αἱ σύντομοι παραγραφαὶ δὲν στηρίζονται κυρίως ἐπὶ τῆς λήθης τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐπὶ τῆς περιστάσεως, ὅτι κατά τινας σχέσεις ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης, ἡ ἐν τάχει περαιουμένας, δὲν φυλάττονται ἀποδείξεις. Διὰ τοῦτο ὁ ἐναγόμενος δὲν ἐνέχεται μὲν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἀλλὰ καθόσον σώζεται ἡ μνήμη τῶν πραγμάτων, μόνον δι' ἑνόρκου βεβαιώσεως ἀπαλλάσσεται.

Τῆς κακῆς πίστεως διαφέρει ὁ δόλος τοῦ παρακωλύσαντος δι' ἀπατηλῶν παραστάσεων τὴν χρῆσιν τῆς ἀγωγῆς, ὅτε ἀρμόζει ἡ περὶ δόλου ἀγωγή (1). Ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ δόλου ἀγωγὴ παραγράφεται, ὥστε ἐπὶ μόνων συντόμων παραγραφῶν εἶναι ἀποτελεσματικὴ τοιαύτη βοήθεια, ἢ ὅτε περὶ τὴν συμπλήρωσιν πολυετοῦς παραγραφῆς συνέβη ὁ δόλος.

281. Ἐὰν ἡ παρ' ἡμῶν καταδειχθεῖσα ἀρχὴ τῆς παραγραφῆς εἶναι ὀρθή, εἶναι ὅλως ἀνυπόστατος ἡ ἐκ προοιμίου παραίτησις τοῦ βοηθήματος αὐτῆς. Πῶς δυνάμεθα ν' ἀναδεχθῶμεν τὴν ἀκριβῆ ἀνάμνησιν πραγμάτων, μέχρι πέρατος τοῦ χρόνου;

Ἕνεκα τούτου ἡ παραγραφὴ λογίζεται δημοσίας τάξεως.

Οὐδὲν ῥητὸν ὑπάρχει περὶ τούτου ἐν ῥωμαϊκῷ δικαίῳ.

Ὁ κανών, ὅτι: « Διὰ γὰρ ἰδιωτικοῦ συμφώνου τὸ κοινὸν νόμιμον » (jus publicum) οὐκ ἐναλλάσσεται (2) » εἶναι λίαν γενικός.

Οὕτω εἶναι ἄνευ ἀποτελέσματος συμφωνία, δι' ἧς ὑπόσχεταί τις οὐδέποτε νὰ ἐκποιήσῃ τὸ ἴδιον ἀκίνητον (3), διότι ἀντίκειται εἰς τὰς βάσεις αὐτὰς τῆς κυριότητος.

Ὑπέλαβον ἐν τούτοις, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ κανὼν δὲν εἶναι ἀπαρέγκλιτος, διότι ἐπὶ συμφωνίας, καθ' ἣν ὁ ἀγοραστὴς διαφυλάττει, ἐν

---

(1) L. 1. § 6. de dolo malo (4. 3). Γ'. γ'. 1. Εἰ μὴ ἄρα καὶ πρὸς τὸ παρελθεῖν τὴν πρόσκαιρον ὑπέστη δόλον.

(2) L. 38. de pact. (2. 14). ΙΑ'. α'. 38. L. 45. § 1. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 45.

(3) L. 61. de pact. (2. 14). ΙΑ'. α'. 60.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περιπτώσει ἀπαρεσκείας, τὸ τῆς ἀναστροφῆς δικαίωμα, δὲν ὁρίζεται δὲ χρόνος, μόνον ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο (1). Ἀλλὰ τὸ ἐντεῦθεν συμπέρασμα, ὅτι οἱ συμβαλλόμενοι παρατείνουσι τὸν παρὰ τοῦ νόμου τεταγμένον χρόνον (2), οὐδόλως ἕπεται, διότι δὲν πρόκειται περὶ διαστήματος χρόνου ἀνυπερβλήτου κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου, ἀλλὰ τοὐναντίον περὶ ἀναπληρώσεως ἀοριστίας τῶν συμβαλλομένων, σιωπησάντων περὶ τοῦ χρόνου καὶ κυρίων ὄντων νὰ παρατείνωσιν αὐτὸν εἰς τὸ διηνεκές. Ἡ ῥῆσις εἶναι ἀρχαιοτέρα τῆς τριακονταετοῦς παραγραφῆς (3).

Ὁ γαλλ. Κώδιξ ῥητῶς διαγορεύει ἐν ἄρθ. 2220, ὅτι «ἐκ προοι-» μίου δὲν ἰσχύει παραίτησις παραγραφῆς, ἐπιτρέπεται ὅμως γε-» νομένη μετὰ τὴν συμπλήρωσιν.» Ἡ μετέπειτα παραίτησις ἔχει λόγον, ὅτι ἕκαστος εἶναι κύριος νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἰδίου δικαιώματος, καθόσον μάλιστα τυγχάνει γινώσκων, ὅτι πραγματικῶς εἶναι ὀφειλέτης.

282. Τῆς παραγραφῆς τῶν ἀγωγῶν, ὡς ἀποσβέσεως τοῦ ἐνδίκου μέσου, διαφέρει ἐντούτοις ἡ διὰ τῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατοχῆς ἐπίκτησις τῆς κυριότητος, ἣν ἰδίως ὀνομάζομεν *χρησιδεσποτείαν* (usucapio). Διὰ τὴν κτητικὴν ταύτην παραγραφήν, πρὸς διαστολὴν τῆς ἀποσβεστικῆς, προστίθεται ἕτερον στοιχεῖον, περὶ οὗ ἀκριβῶς δύναται ἐνταῦθα νὰ γίνῃ λόγος.

Διὰ τῆς κατοχῆς ὑποπίπτει τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν καὶ ἐπιμελούμενοι προσοικειούμεθα αὐτὸ ἐν ὄψεσι πάντων, ὥστε καὶ ἐν γνώσει τοῦ κυρίου, ἀνεχομένου τὴν στέρησιν. Ἐκ τῆς ἀνοχῆς ταύτης ἕπεται φυσικῶς τὸ τεκμήριον τῆς συναινέσεως. Ἀλλ' ἰδίως ὅτε νομίμῳ τῷ τρόπῳ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἡ κατοχή, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀλλοτρίου δικαιώματος, ὁ χρόνος δίδει κῦρος εἰς τὴν ἀνενόχλητον ἐξουσίαν, δι' ἧς τὸ πρᾶγμα κατέστη ἀναπόσπαστον μέρος τῆς ἡμετέρας περιουσίας, ὡς ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ ἀληθοῦς κυρίου.

Ἐν ἐλλείψει νομίμου τίτλου καὶ καλῆς πίστεως δὲν ὑπάρχουσι τὰ προσόντα, διὸ δὲν ἐπακολουθοῦσιν αἱ αὐταὶ συνέπειαι.

---

(1) L. 31. § 22. de aed. ed. (21. 1. ΙΘ'. ι'. 27. Ἀρμεν. Γ'. γ'. 60.

(2) Unterholzner Varj. I. § 28.

(3) Savigny Syst. V. § 252. Windscheid I. § 106. ὑποσ. 5.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν τοῖς καθέκαστα γενήσεται λόγος περὶ τούτων.

283. Λέγοντες, ὅτι ἐκ τοῦ φυσικοῦ, ἢ ἐκ τοῦ φιλοσοφικοῦ δι-
ίου πηγάζει ἡ ἀρχὴ τῆς παραγραφῆς, δὲν ἐννοοῦμεν, ὅτι δὲν
ήζει ῥυθμίσεως ὑπὸ τοῦ θετικοῦ δικαίου. Πρὸ πάντων ὁ προσδιο-
ὸς τοῦ χρόνου, μεθ' ὃν συμπληροῦται, εἶναι ἔργον μόνου τοῦ θε-
κοῦ δικαίου. Ἡ κοινὴ πεῖρα διδάσκει ὡς ἔγγιστα, μέχρι τινος
ιροῦ διατηροῦνται ἐν τῇ ζώσῃ μνήμῃ τὰ συμβαίνοντα, ἀλλ' εἶναι
αραίτητον ὁ νομοθέτης νὰ ὁρίσῃ τὸ χρονικὸν δικαστήμα, διότι τέρ-
δὲν ὑπάρχει, μὴ ὂν ὡρισμένον. Πρὶν τοῦτο τεθῇ, ἡ παραγραφὴ εἰ-
ι ἁπλῶς ἡ λήθη καὶ οὐδὲν πλέον, ἢ ἡ φυσικὴ ἀπαρέσκεια, ἣν
εγείρει ὅστις ζητεῖ νὰ μετακινήσῃ τὰ πρὸ πολλοῦ κείμενα. Αὐτὴν
ων ἐνδόσιμον ὁ νομοθέτης, ῥυθμίζει συνεπῶς τὰ τῆς παραγραφῆς.

284. Ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ δικαίῳ κατὰ πρῶτον εὑρίσκομεν τὴν χρη-
δεσποτείαν, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς παραλειφθείσης πανηγυρικῆς
ποιήσεως διὰ τῆς mancipatio, ὥστε τὸ δι' ἁπλῆς παραδόσεως
ταβιβασθὲν, εἰ μὲν εἶναι κινητὸν, μετὰ ἐνιαυτὸν, εἰ δὲ ἀκίνητον,
τὰ διετίαν γίνεται τῆς κουϊριτικῆς κυριότητος τοῦ λαβόντος (1).
Λόγῳ τῆς ἐνιαυσίου λειτουργίας οἱ Πραίτωρες, ἐντὸς τοῦ χρόνου
ύτου ὑπέσχοντο τὰς ἐκ τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν πηγαζούσας ἀγω-
ς (intra annum judicium dabo), ἐντεῦθεν δὲ ἀνεπτύχθη ἡ
ιαύσιος παραγραφὴ τῶν πραιτωρικῶν ἀγωγῶν, ἧς ἐγένετο χρῆ-
ς καὶ ἐν τῷ πολιτικῷ δικαίῳ, ἐνῷ κατὰ γενικὸν κανόνα ὅλαι αἱ
γωγαὶ ἦσαν διηνεκεῖς (2).

Ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ ἐπὶ τῆς κατοχῆς ἐθνικῶν γαιῶν (ager
ublicus) ἐδέχοντο τὴν ἀρχαιότητα (vetustas) ὡς παραγουσαν
καίωμα (3). Ἐντεῦθεν ἀνεπτύχθη ἐν τοῖς ἐπαρχίαις ἡ μακροχρο-
α παραγραφὴ (longi temporis praescriptio), ἧς δὲν γινώσκομεν
ι καθέκαστα, ἀλλ' ἁπλῶς ὅτι ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς κατοχῆς, διότι
νομάζετο καὶ longae possessionis praescriptio(4).

---

(1) Gajus II. 41. 42. Walter Rechtsg. II. 363.

(2) Gajus IV. 110. pr. J. de perp. et temp. (4. 12).

(3) Cicero Agr. II. 21. L. 2. pr. de aqua (39. 3). Vetustas, quae semper
o lege habetur, minuendarum scil. litium causa. Savigny Syst. IV. §
6. Rudorff Grom. Instit. II. σ. 314.

(4) L. 3. 9. 12. de div. praescr. (44. 3). L. 76. § 1. de contr. emt. (18. 1).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος πρῶτος ὥρισε τὸν χρόνον τῆς ἀρχαιότητος εἰς τεσσαράκοντα ἔτη πρὸς παραγραφὴν πραγματικῶν ἀγωγῶν κατὰ τοῦ κατόχου (1). Ὁ Θεοδόσιος Β' ἐν ἔτει 424 καὶ τὸν χρόνον περιώρισεν εἰς τριακονταετίαν καὶ τὴν παραγραφὴν ἐξέτεινεν ἐπὶ τῶν προσωπικῶν ἀγωγῶν, ὥστε ἔκτοτε ἔπαυσαν οὖσαι διηνεκεῖς (2). Ἡ παραγραφὴ αὕτη ἐθεωρήθη ὡς εὐεργέτημα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους (3).

Ὁ Θεοδόσιος προϋνόησε καὶ περὶ τῶν μὴ ἐγερθεισῶν μέχρι τῆς διατάξεως αὐτοῦ ἀγωγῶν, ἃς ὑπέβαλεν εἰς τὴν αὐτὴν παραγραφὴν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν δεκαετίας. Μόνην ἐξήρεσε τὴν περὶ ὅρων ἰθυντέων ἀγωγήν, ὡς ἀπαράγραπτον, ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς καθυπέβαλε καὶ ταύτην (4). Καθ' ὅλας τὰς ἐξηρημένας περιπτώσεις, τελευταῖον τέρμα ὥρισεν ὁ Ἀναστάσιος τὴν τεσσαρακονταετίαν (5), εἰς ἣν ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπέβαλε τὴν ἐκ τῆς ὑποθήκης, ὡς οὖσαν ἐξηρημένην μέχρις αὐτοῦ (6).

Παρέμεινεν ἐν τούτοις σκοτεινόν, ἂν μένῃ ἐν ἰσχύϊ ἡ ἐξαίρεσις Ἀναστασίου τῆς ἀγωγῆς κατὰ τῶν καλουμένων εἰς τὴν τάξιν τῶν δημοτικῶν συμβούλων (7) καὶ τῆς περὶ καθυστερούντων φόρων (8), ὡς καί τινες ἀγωγαὶ ὑπάγονται εἰς τὴν τριακονταετίαν, τίνες δὲ εἰς τὴν τεσσαρακονταετίαν.

Διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανός, πρὶν ἀναθεωρήσῃ τὸν Κώδικα, ἐκ νέου ἐθέσπισε περὶ παραγραφῆς, ὁρίσας ὅτι ὅλαι μὲν αἱ ἀγωγαὶ παραγράφονται μετὰ τριακονταετίαν, πλὴν τῆς ἐκ τῆς ὑποθήκης, μετὰ τεσσαρακονταετίαν παραγραφομένης (9), διετήρησε δὲ ἀπαραγράπτους μόνας τὰς δύω μνησθείσας. Ὡς ἐκ τούτου αἱ προγενέστεραι

---

(1) L. 2. C. Th. de long. t. pr. (4. 13). Annorum XL. quam vetustatem leges ac jura nuncupare voluerunt. L. 1. 3. C Th. de his, qui cond. (12. 19). L. 2. C. de praescr. (7. 39).

(2) L. un. C. Th. de act. (4. 14). L. 3. C. de praescr. (7. 39).

(3) Cassiod. V. 37. Tricennalis-humano generi patrona praescriptio.

(4) L. 1. § 1. de ann. exc. (7. 40). Ἁρμεν. Α'. γ'. 43.

(5) L. 4. C. de praescr. (7. 39). Ἁρμεν. Α'. γ'. 46. 64.

(6) L. 7. C. αὐτ. Ἁρμεν. Α'. γ'. 54.

(7) L. 5. C. αὐτ.

(8) L. 6. C. αὐτ. Ἁρμεν. Α'. γ'. 49.

(9) L. 1. § 1. C. de ann. exc. (7. 40). Ν'. ιε'. 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διατάξεις περὶ τεσσαρακονταετίας ἐματαιώθησαν, ἀλλ ἐν τούτοις δὲν ἀπεκλείσθησαν τοῦ Κώδικος (1).

Ἐκ τῶν ῥοπῶν Εὐσταθίου ἀνακαλύπτομεν νεωτέραν διάταξιν Ἰουστινιανοῦ μέχρι πεντηκονταετίας ἐπιτρέποντος τὴν ἀνάληψιν τῶν λόγῳ ἀθεμίτων παιγνίων καταβληθέντων (2), ἀλλ' ἡ διάταξις, μὴ καταστρωθεῖσα ἐν Βασιλικοῖς, δὲν ἴσχυσε κατὰ Βαλσαμῶνα (3).

Τὸ ὄνομα διηνεκοῦς (perpetua) ἀγωγῆς ἐν τούτοις δὲν ἐξέλιπεν, ἐφαρμοσθὲν ὅμως εἰς τὴν ὑποκειμένην εἰς τὴν τριακονταετῆ παραγραφήν, ὡς πέρατος τοῦ μακροῦ χρόνου (4).

ΤΜΗΜΑ Β'.

Ἔναρξις παραγραφῆς.

Περίληψις.

285. Ἡ παραγραφὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς γενέσεως τῆς ἀγωγῆς.
286. Δὲν ἀπαιτεῖται ἡ γνῶσις τῆς ὑφισταμένης ἀγωγῆς.
287. Ἀπόφθεγμα τῶν Γλωσσογράφων περὶ ἐξουσιαστικῶν αἱρέσεων, μὴ ἀναστελλουσῶν.
288 Δὲν ἀπαιτεῖται μήνυσις προηγουμένη.
289. Ἀναβλητ.καὶ ἐνστάσεις δὲν κωλύουσι τὴν παραγραφήν.
290. Τὸ τῆς ἐξωνήσεως δικαίωμα παραγράφεται ἀπὸ τῆς συνομολογίας, τὸ δὲ τῆς ἀναλήψεως ἐνεχύρου, ἀπὸ τῆς ἀποδόσεως τοῦ χρέους.
291. Ἐπὶ ἐνοχῶν περιοδικῶν χορηγιῶν καὶ τόκων πῶς παραγράφεται τὸ ὅλον, ἢ τὸ μέρος.
292. Ἀμοιβαῖαι ὑποχρεώσεις παραγράφονται χωριστά.

---

285. Τῶν ἐκτεθέντων πόρισμα εἶναι, ὅτι τῆς παραγραφῆς, δι' ἧς ἀποσβέννυται τὸ τῆς ἀγωγῆς ἔνδικον μέσον, μόνον στοιχεῖον ὑπάρ-

---

(1) Savigny Syst. V. § 230.
(2) L. 2. C. de aleae (3. 43).
(3) Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ Σύντ. Α'. σ. 328.
(4) Pr. J. de perpet. (4. 12). Θεόφ. Δ'. ιϐ'. πρ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χει ἡ πάροδος τοῦ χρόνου, τοῦτο δὲ καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ νόμου.

Ἡ ἔρευνα περιστρέφεται εἰς τὴν ἔναρξιν, τὸν ὑπολογισμὸν καὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου.

Ὡς ἡ φθορὰ τῆς ἀγωγῆς ἡ παραγραφὴ δὲν ἄρχεται πρὸ τοῦ φθειρομένου, ἐντεῦθεν τὸ ἀξίωμα, ὅτι χωρεῖ ἀπὸ τῆς γεννήσεως τῆς ἀγωγῆς (actio nata) (1). Σαφέστερον ἐπεξηγεῖται, ὅτι τὸν χρόνον τῆς ἀργίας ἀριθμοῦμεν, ἀφότου τὸ δικαίωμα ὑπάρχει ἀπαιτητόν, πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ πότε ἀπεσβέσθη (2).

Τὸ ἐξ ὅρου τινὸς ἠρτημένον δὲν εἶναι ἀπαιτητόν, ὅθεν πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ὅρου δὲν ἄρχεται παραγραφή: «Ἐπὶ δὲ τῶν »αἱρετικῶν καὶ ὑπὸ ἡμέραν ἐνοχῶν κελεύει τὸν χρόνον ψηφίζεσθαι »μετὰ τὸ ἐκβῆναι τὴν αἵρεσιν, ἢ καταλαβεῖν τὴν ἡμέραν (3).»

Ὁ κανὼν εἶναι ἁπλοῦς, ἀλλὰ δὲν στερεῖται περιπλοκῶν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ.

286. Εἰς τὸ γεγονὸς τῆς στερήσεως μόνον προσέχοντες, ἀδιαφοροῦμεν, ἂν ὁ στερούμενος εἶχε γνῶσιν τοῦ ἰδίου δικαιώματος καὶ τῆς ἐνδεχομένης διὰ τῆς ἀγωγῆς βοηθείας. Ἀλλ' ἡ παραγραφὴ ὡς ἀποτέλεσμα παραλείψεως φαίνεται προϋποθέτουσα αὐτήν, ἥτις ἄνευ γνώσεως δὲν ὑπάρχει.

Τοιαύτη ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ συνεπὴς ἡμῶν γνώμη, ἂν ὡρμώμεθα ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ παραγραφὴ εἶναι ποινὴ τῆς ἀμελείας. Ἀλλ' ἀποκρουσάντες τὴν βάσιν ταύτην, ὡς μὴ ὀρθήν, ἐστηρίχθημεν ἁπλῶς εἰς τὸ ἀνέφικτον τῆς ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου, ὥστε δὲν ἐρωτῶμεν, ἂν εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ἡ ἀμέλεια. Οὐδόλως λοιπὸν προσλαμβάνομεν τὴν γνῶσιν ὡς προκαταρκτικὸν ὅρον ἐνάρξεως τῆς παραγραφῆς.

Ἡ σιωπὴ τῶν νόμων περὶ γνώσεως εἶναι ἀποχρῶν τεκμήριον, ὅτι οὐδόλως ἐλογίσθη ἀναγκαία. Τοὐναντίον εὑρίσκομεν ὅτι ἡ ἄγνοια τοῦ νόμου δὲν εἶναι κώλυμα τῆς παραγραφῆς (4). Ἡ περίστασις

(1) L. 1. § 1. C. de ann. exc. (7. 40).

(2) L. 3. § 1. C. de praescr. (7. 39). Ν'. ιδ'. 5. Ἐξ οὗ ἁρμόσαι νομίμως ἤρξαντο. L. 30. C. de j. del. (5. 12.

(3) L. 7. § 4. C. de praescr. (7. 39). Ν'. ιδ'. 8.

(4) L. 3. § 3. C. αὐτ. Ν'. ιδ'. 5.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὕτη ἦτο κατάλληλος, ὅπως ἐκφρασθῇ ὁ νομοθέτης περὶ τῆς ἀγνοίας πραγμάτων. Οὐδ' ἐπ' αὐτῆς τῆς χρησιδεσποτείας σκοπεῖται ἡ εἴδησις τοῦ ἐκβαλλομένου διὰ παραγραφῆς (1).

Ταῦτα ἐπιβεβαιοῦνται ἐκ τῶν εὐαρίθμων ἐξαιρέσεων ἐπὶ βραχυτάτων παραγραφῶν, ἀρχομένων ἀπὸ τῆς γνώσεως, οἷον ἐπὶ τῆς ἐνιαυσίου ἀγωγῆς, τῆς παρὰ τοῦ Πραίτωρος εἰσαχθείσης πρὸς διακατοχὴν κληρονομίας (bonorum possessio) (2).

Τὰ αὐτὰ πρεσβεύουσιν οἱ γάλλοι Συγγραφεῖς (3).

287. Οἱ Γλωσσογράφοι ὡς ἐν πολλοῖς εὗρον καὶ ἐνταῦθα διαστολὴν, ὅτι ἡ αἵρεσις δὲν ἀναστέλλει τὴν ἔναρξιν τῆς παραγραφῆς, ὁσάκις εἶναι ἐξουσιαστικὴ, ἐπὶ λόγῳ ὅτι εἰς τὸν ἐνάγοντα κεῖται ἡ ἄρσις τοῦ κωλύματος. Ἐντεῦθεν τὸ ἀξίωμα, ὅτι ἡ μήπω γεννηθεῖσα ἀγωγὴ παραγράφεται, ὁσάκις ἡ γέννησις αὐτῆς ἦτο ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἐνάγοντος (4).

Ὡς ἐκ τῆς ἀοριστίας αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα ἀποβαίνει ἐπισφαλὲς, διότι δὲν ἐδόθη προσοχὴ, ὅτι ὁ εἰς ὃν ἀπόκειται ἡ ἔγερσις ἀγωγῆς, ἐνόσῳ δὲν ὑπάρχει στέρησις, οὐδεμίαν ἔχει αἰτίαν ἢ ἀνάγκην ἀγωγῆς. Καθ' ὑπόθεσιν ἡ ἐκ τῆς ἑταιρίας ἀγωγὴ ἐπιτρέπεται μετὰ τὴν λύσιν αὐτῆς, ἀλλὰ διότι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἑκάστου τῶν συνεταίρων κεῖται νὰ ζητήσῃ τὴν λύσιν, δὲν ἕπεται ὅτι καὶ πρὸ αὐτῆς ἄρχεται ἡ παραγραφὴ, πρὶν ὑπάρξῃ στέρησις, ἐνῷ ἕκαστος διατελεῖ ἐν τῇ ἀπολαύσει τοῦ ἰδίου δικαιώματος. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ παραγραφὴ τῆς περὶ ἀναλήψεως προικὸς δὲν ἄρχεται πρὸ τῆς λύσεως τοῦ γάμου καὶ ἐπὶ ὑποθέσει, ὅτι ὑπῆρχε λόγος διαζυγίου, ὅπερ ἀπέσχεν ἡ γυνὴ νὰ ζητήσῃ (5). Καὶ πάλιν ἡ ἀγωγὴ περὶ ἀναλήψεως τοῦ εἰς ἐνέχυρον δοθέντος δὲν γεννᾶται, πρὶν ἀποδοθῇ

τὸ δι' αὐτοῦ ἀσφαλισθὲν χρέος, οὗ ἡ ἀπόδοσις ἤρτηται ἐντούτοις ἀπὸ τοῦ ὀφειλέτου (1).

288. Πολὺ διαφέρει, ἂν ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ δικαιουμένου ἤρτηται νὰ ἐπαγάγῃ τὴν αἰτίαν, ἢ μᾶλλον τὴν σχέσιν, ἐξ ἧς τίκτεται ἀγωγή, ὡς ἐν τοῖς μνησθεῖσι παραδείγμασιν, ἢ ἂν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ ἐστὶ ν' ἀπαιτήσῃ ἐκ τῆς ἤδη ὑφισταμένης σχέσεως. Οἱ προσκολλώμενοι εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι ἡ παραγραφὴ κατὰ τῆς ἀγωγῆς ἐνεργεῖ, μὴ δεχόμενοι πρὸ τῆς ἀρνήσεως τοῦ δικαιώματος τὴν ὕπαρξιν ἀγωγῆς, συμπεραίνουσιν, ὅτι οὐδὲ ὁ χρόνος τῆς παραγραφῆς ἄρχεται, πρὶν προηγηθῇ ἐξώδικος ἀπαίτησις. Ἀλλ' ἡ ἀγωγὴ καὶ πρὸ τῆς ἀρνήσεως ὑπάρχει, μετ' αὐτὴν δὲ καθίσταται χρήσιμος.

Οὕτω ἐπὶ δανείου, τὴν ἐπιοῦσαν τῆς συστάσεως αὐτοῦ δὲν ἔχει ἄμεσον ἀνάγκην τῆς ἀγωγῆς ὁ δανείσας, ἀλλὰ δὲν ἀπαιτεῖται ἡ προηγουμένη μήνυσις περὶ ἀποδόσεως τοῦ δανείου, ὅπως τεχθῇ ἐξ αὐτοῦ ἡ ἀγωγή. Τοῦτο ῥητῶς μαρτυρεῖται (confestim pro parte mea nascetur et actio) (2), κατ' ἀντίθεσιν μάλιστα πρὸς τὴν περίπτωσιν, ὅτε τὰ νομίσματα εἶναι ἀλλότρια, διότι τότε ἀπαιτεῖται καὶ ἡ ἀνάλωσις αὐτῶν (3).

Ἐπίσης εὑρίσκομεν, ὅτι: « Ὁ παραθέμενος δύναται παραχρῆμα » κινῆσαι τὴν περὶ παραθήκης ἀγωγήν (4). » Ἀλλὰ λέγουσιν, ἀνάγνωθι καὶ τὰ ἑπόμενα: « Καὶ μὴ ἀποδοὺς ὁ δεξάμενος δόλον ποιεῖ » (reposcenti) (5). » Διότι ὅμως ὁ ἀρνούμενος γίνεται ὑπαίτιος δόλου, δὲν ἕπεται, ὅτι πρὸ τῆς ἀρνήσεως καὶ τοῦ δόλου δὲν ὑπάρχει ἀγωγή, ἐνῷ μετ' αὐτὸν ἕπεται καὶ ἀπαίτησις (condictio) (6).

Καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδεικνύεται τῆς θεωρίας ταύτης τὸ ἀτόπημα, διότι ὁ προτείνων παραγραφὴν δέον συνάμα ν' ἀποδείξῃ τὴν γενομένην πρὸς αὐτὸν μήνυσιν, ὅπως ἔκτοτε ὑπολογισθῇ ὁ χρόνος.

---

(1) L. 9. § 3. de pign. act. (13. 7). ΚΕ'. α'. 9.

(2) L. 94. § 1. de solut. (46. 3). ΚΣ'. α'. 94.

(3) L. 13. pr. § 1. de reb. cred. (12. 1). ΚΓ'. α'. 13. Vangerow I. § 147. Ἀντιδοξεῖ Savigny Syst. V. § 240.

(4) L. 1. § 28. depos. (16. 3). ΙΓ'. 6'. 1.

(5) Sav. αὐτ. Sintenis I. § 31. ὑποσ. 14. Puchta Vorl. 1. σ. 204—206. Keller § 85.

(6) L. 13. § 1. depos. (16. 3). ΙΓ'. 6'. 13. Vangerow I § 147. Demelius Unters. I. σ. 173.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν ἰδίαν τουτέστι ν' ἀπόδείξῃ κακὴν πίστιν καὶ δυστροπίαν, διότι ἄλλως τὸ χρέος εἶναι ἀπαράγραπτον εἰς τὸν αἰῶνα (1).

Ἐνίοτε τὸ δάνειον συνομολογεῖται ἀποδοτέον μετὰ προηγουμένην μήνυσιν, ἢ μεθ' ἡμέρας τινὰς ἀπὸ τῆς μηνύσεως. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει οὐδεμία ὑπάρχει προθεσμία, ἀναστέλλουσα τὴν ἀγωγήν, ὥστε δὲν ἀπαιτεῖται προηγουμένη μήνυσις πρὸς ἔναρξιν τοῦ χρόνου παραγραφῆς (2). Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ περιπτώσει τὸ τοιοῦτο δάνειον εἶναι ὡς τὸ ἀποδοτέον μετὰ τόσας ἡμέρας, ὥστε, ἅμα παρέλθωσιν αὗται ἀπὸ τοῦ δανείου, ἄρχεται ὁ χρόνος παραγραφῆς καὶ ἄνευ τινὸς μηνύσεως, διότι ἄλλως φθάνομεν εἰς τὸ ἀπαράγραπτον (3).

289. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀξίωμα τῶν Γλωσσογράφων ἐδίδαξαν ἐπὶ ἀμφοτεροβαρῶν συμβάσεων, ὅτι δὲν χωρεῖ παραγραφὴ ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐκτελέσαντος τὰς ἰδίας ὑποχρεώσεις, διότι ἡ ἀγωγὴ αὐτοῦ ἐκβάλλεται δι' ἐνστάσεως μὴ πληρωθέντος συναλλάγματος (exceptio non adimpleti contractus), ἢ κατὰ ῥητὴν μαρτυρίαν δὲν χωρεῖ ἀγωγὴ (nondum est ex emto actio) (4). Ἐὰν εἴπωμεν τὸ ἐναντίον, συνομολογοῦμεν, ὡς λέγουσι, τὸ ἀποκρουσθὲν ἐκεῖνο ἀπόφθεγμα, ὅτι ἐνταῦθα χωρεῖ ἡ παραγραφή, διότι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἦτο τοῦ δι' αὐτῆς ἐκβαλλομένου ἡ πλήρωσις τῆς ἰδίας ὑποχρεώσεως (5).

Πρὸς ἀποφυγὴν τοιαύτης ὑποχωρήσεως ἀντέταξαν, ὅτι ἀναβάλλεται μὲν ἡ ἀγωγὴ διὰ τῆς μνησθείσης ἐνστάσεως, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄχρηστος ὡς διακόπτουσα τὴν παραγραφήν (6), ὅπερ εἶναι τὸ ἐν

---

(1) Μεταξὺ τῶν συνδοξούντων συζητεῖται, τί τὸ παραγραφόμενον, ἡ ἀξίωσις, ἢ ἡ ἀγωγή, αὕτη μὲν κατὰ Vangerow I. § 147. Unger II. § 116. ὑποσ. 11. Demelius Unters. σ. 146. ἐκείνη δὲ κατὰ Windescheid I. § 107. ὑποσ. 3.

(2) Vangerow αὐτόθ. Windscheid I. § 107. ὑποσ. 9.

(3) Wächter II. § 118. Windscheid αὐτ. Ἀντιδοξοῦσι. Savigny Syst. V. § 240. Vanger. αὐτ. Demelius σ. 177. Unger II. § 120. ὑποσ. 6. ὅστις ὁμολογεῖ τὸ ἀτόπημα.

(4) L. 13. § 8. de act. emt. (18. 1). ΙΘ'. η'. 13. Thibaut § 1020.

(5) Unterholzner Verj. II. § 260.

(6) Savigny Syst. V. § 240. Κατὰ Vangerow I. § 147, αἱ ἀνοβλητικαὶ ἐνστάσεις δὲν κωλύουσι τὴν παραγραφήν, ὁσάκις ἦτο ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἐνάγοντος ἡ ματαίωσις τῆς ἐνστάσεως. Ὡσαύτως Unger II. § 120. ὑποσ. 7. Μικρόν τι προστίθησιν ὁ Windscheid I. § 109. ὑποσ. 3, ἤτοι τὸν ὅρον, ὅτι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀρχῇ αἰτεῖσθαι, διότι διὰ νὰ διακοπῇ παραγραφή, πρέπει νὰ βεβαιωθῇ πρῶτον, ἐὰν χωρῇ, εἶναι δὲ λίαν ἀμφισβητήσιμον, διότι ἤρτηται ἐκ δικονομικῶν διατάξεων.

Ἀλλ' εἶναι ὅλως παράλογον, ὅτι ὁ ἐνάγων ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν ἐξεπλήρωσε, δηλ. τὴν ἔνστασιν τοῦ ἐναγομένου, ὅπως ἀποκρούσῃ τὴν παραγραφήν. Ἡ ὕπαρξις ἄλλης ἐνστάσεως οὐδόλως ἀποκλείει τὴν ἔνστασιν παραγραφῆς, ἥτις πρὸς τοῦτο ἐδόθη, ὅπως παραλειφθῇ πᾶσα ἄλλη ὑπεράσπισις.

290. Ὅταν ὁ πωλητὴς διαφυλάττῃ τὸ δικαίωμα τῆς ἐξωνήσεως, κατὰ τοὺς πλείστους ἡ παραγραφὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς παραδόσεως τοῦ πράγματος (1), ἀλλ' ὀρθότερον εἶναι, ὅτι ἄρχεται ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως αὐτῆς, διότι καὶ ὁ μὴ παραδοὺς χρήζει τῆς ἐξωνήσεως (2). Ἐκ τῶν ῥηθέντων ἀποκρούεται ἡ δόξα τῶν ὑπολογιζόντων, ἀφότου ἐζητήθη ἡ ἐξώνησις (3).

Ἐπὶ διαλυτικοῦ ὅρου κατὰ τὴν πώλησιν εἴδομεν, ὅτι, μὴ ταχθείσης προθεσμίας, αὕτη ἐπιτρέπεται μόνον ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν (§ 281). Ἐὰν ταχθῇ λίαν μακρὸς χρόνος, τὸ δικαίωμα τοῦτο παραγράφεται ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως, οὐχὶ δὲ ἀπὸ τῆς ἀναγγελθείσης διαλύσεως, ὡς φρονοῦσιν οἱ παρεμβάλλοντες τὴν προηγουμένην μήνυσιν (4).

Οὐδόλως ἀντιφάσκει εἰς ταῦτα, ὅτι τὸ ἐνέχυρον δὲν παραγράφεται, πρὶν σβεσθῇ τὸ χρέος, ἐφ' ᾧ ἐδόθη, διότι ὁ ὀφειλέτης δὲν ἔχει πρὸ τούτου ἀγωγὴν πρὸς ἀνάληψιν (5).

Ὁ ἐναντίος κανὼν τῶν Γλωσσογράφων (6) δείκνυται λίαν σφα-

ὤφειλεν ὁ ἐνάγων νὰ ματαιώσῃ τὴν ἔνστασιν. Κατὰ Οἰκονομίδην Στοιχεῖα § 66. ὑποσ. 9, διὰ τῆς ἀναβλητικῆς ἐνστάσεως δὲν κωλύεται ἡ ἔγερσις τῆς ἀγωγῆς, ἀλλ' ἡ καταψήφισις, ὡς φρονεῖ καὶ ὁ Σαβινύ.

(1) Demelius Unters. σ. 194. Unger § 116. ὑποσ. 11. Vangerow I. § 147.

(2) Unterholzner Verj. § 265. Windsheid I. 107. ὑποσ. 9. Troplong Vente 712.

(3) Kierulff Theorie I. σ. 194. Savigny Syst. V. § 241. Sintenis I. § 21. ὑποσ. 30.

(4) Windscheid I. § 107. ὑποσ. 9.

(5) L. 9 § 3. de pign. (13. 7), ΚΕ'. α'. 9.

(6) Dissensiones Dominorum ed. Haenel σ. 27. 78. 195. 477. Unterholzner II. § 264.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λερὸς, διότι δὲν εἶναι πράγματι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ὀφειλέτου ἡ εὕρεσις χρημάτων, ἐνῷ ἐκ τῆς παρατάσεως τοῦ ἐνεχύρου μαρτυρεῖται ἡ στέρησις τῶν μέσων(1). Ὁ δανειστὴς καὶ κάτοχος κατέχει ἀλλοτρίῳ ὀνόματι, ὥστε δὲν χωρεῖ ὑπὲρ αὐτοῦ παραγραφὴ, πρὶν μετάβληθῇ ἡ αἰτία τῆς κατοχῆς εἰς κατοχὴν ἰδίῳ ὀνόματι, ὅπερ οἴκοθεν δὲν δύναται νὰ πράξῃ (2).

Ἐξ ἀντιθέτου ὁ ὀφειλέτης δὲν ἀπαλλάσσεται τοῦ χρέους διὰ παραγραφῆς, ἐνόσῳ παρὰ τῷ δανειστῇ μένει τὸ ἐνέχυρον, διότι ἐξακολουθεῖ ἀναγνωρίζων τὸ χρέος, ἐνόσῳ ὑπάρχει ἐνέχυρον πρὸς ἀσφάλειαν αὐτοῦ(3).

Ἀλλέως, ἐὰν πρόκηται περὶ ἀγωγῆς ἀποζημιώσεως διὰ καταστροφὴν ἢ βλάβην ἐνεχύρου, διότι αὕτη παραγράφεται, ἀφότου ταῦτα συνέβησαν (4).

291. Ἐπὶ ἐνοχῶν περιοδικῶν χορηγιῶν, μηνιαίων, ἐτησίων καὶ λοιπῶν, ὑπάρχει αἰτία βραδυτέρας ἐνάρξεως τῆς παραγραφῆς, ἡ βραδυτέρα προθεσμία ἑκάστης δόσεως.

Ἐπὶ ἐντόκου δανείου καθαυτὸ ἔχομεν διττὰς ὑποχρεώσεις, τὴν μὲν περὶ ἀποτίσεως τοῦ κεφαλαίου, τὴν δὲ περὶ τῆς ἐτησίας ἀποτίσεως τοῦ τόκου, ἥτις εἶναι παρακολούθημα ἐκείνης. Δι' ἑκάστης δόσεως τόκου ἐντούτοις συνομολογεῖται ἡ ὕπαρξις τοῦ χρέους, ὥστε διακόπτεται ἡ παραγραφὴ ἐκ νέου ἀρχομένη. «Τὴν δὲ παραγραφὴν » τῶν τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς συναλ- » λάγμασιν, ἐν οἷς τόκοι ὁμολογηθέντες εἰσὶν, ἐξ ἐκείνου τοῦ καιρ- » οῦ λαμβάνειν ἀρχὴν θεσπίζομεν, ἐξ οὗ ὁ χρεώστης τόκους κατέ- » βαλεν οὐδαμῶς (5). » Οὐδεμία λοιπὸν χρεωστεῖται προσοχὴ εἰς τοὺς διδάξαντας τὸ ἐναντίον, ἐπὶ λόγῳ δῆθεν, ὅτι κατὰ τὴν ῥῆσιν ταύτην δὲν πρόκειται περὶ παραγραφῆς κεφαλαίου, ἀλλὰ τόκων (6), διότι περὶ αὐτῶν δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη ν' ἀποφανθῇ ὁ Ἰουστινιανὸς, οὐδεμιᾶς περὶ αὐτῶν ὑπαρχούσης ἀπορίας (7).

---

(1) Savigny Syst. V. § 211. Vangerow I. § 147. Windscheid I. § 107. ὑποσ. 9. (2) Troplong Prescr. 479. 480.

(3) L. 7. § 5. C. de pign. (7. 39). Ν'. ιδ'. 8. Savigny αὐτ. Troplong Prescr. 534. (4) Savigny αὐτ.

(5) L. 8. § 4. C. de praescr. (7. 39). Ε'. ιδ'. 9.

(6) Glossa ad L. 7. § 4. C. eod. Kierulff Theor. σ. 195.

(7) Savigny αὐτ.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αἱ περιοδικαὶ χορηγίαι ὑπόκεινται ἑκάστη εἰς ἰδίαν παραγραφήν, ἀφότου ἐγένοντο ἀπαιτηταὶ, ὡς ἔκτοτε ἀποχωρισθεῖσαι. « Κελεύει » δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐτησίων ληγάτων ψηφίζεσθαι τὸν χρόνον οὐχὶ ἐξ » οὗ κατελείφθησαν, ἀλλ' ἐξότου ἐτέχθη ἡ ἀγωγή· τίκτεται γὰρ » καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν (1).»

Ἀφότου ὅμως ἀνεςάλη πᾶσα περιοδικὴ χορηγία, συμπαραγράφονται καὶ αἱ νεώταται, διότι τὸ καθόλου δικαίωμα ἀπεσβέσθη. Ἐπὶ ἐντόκου χρέους καταφαίνεται ἐναργέςερον, διότι ἐσβέσθη διὰ παραγραφῆς τὸ κύριον χρέος, ἄρα καὶ τὸ παρακολούθημα. «Ἄτοπόν ἐστι τῆς πρωτο- »τύπου ἀγωγῆς ἀναιρεθείσης, περὶ τόκων ἢ καρπῶν φιλονεικεῖν (2).»

292. Ἐπὶ τέλους ἐφιλονεικήθη, ἂν ἐπὶ ἀμφιμερῶν συναλλαγμά- των παραγράφεται ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἑνὸς, ἄνευ τῆς συμπαραγρα- φῆς τῆς ἀντιστοίχου ὑποχρεώσεως τοῦ ἑτέρου. Ἅμα ἀπὸ τῆς συνο- μολογήσεως ἄρχεται ἡ πρὸς ἐκτέλεσιν ὑποχρέωσις ἑκατέρου, οὐδὲν κωλύει τὴν χωριστὴν παραγραφήν, οὐδὲ ἐκλείπει ἡ ἀμφιβολία μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου, ἂν ἔμεινε μόνη ἡ ἑτέρα τῶν ὑποχρεώ- σεων ἀνεκτέλεστος,

Εἶπον, ὅτι ὁ λαβὼν τὸ παρὰ τοῦ ἑτέρου ὀφειλόμενον ἀναγνωρίζει τὸ ἴδιον χρέος, ἀλλ' ἡ σιωπὴ δὲν εἶναι πρᾶξις ἀναγνωρίσεως, ἐνῷ εἶναι ἀμφίβολον, ἂν δηλοῖ, ὅτι λαμβάνει ἐφ' οἷς ἔδωκεν, ἢ ἐφ' οἷς μέλλει νὰ δώσῃ.

Αἱ ἀμφιμερεῖς σχέσεις συναποτελοῦσι μὲν ἀντιστοιχίαν ὑποχρεώ- σεων, ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν γίνεται ἰδιαιτέρως, ὅθεν εἰς ἰδίαν ὑπόκεινται ἑκάστη παραγραφήν.

Τοῦτο δηλοῦται ἐν γαλλ. Κώδικι ἄρθ. 2241, ὅτι δύναταί τις νὰ παραγράψῃ ἐναντίον τοῦ ἰδίου τίτλου, καθόσον διὰ τῆς παρα- γραφῆς ἐλευθεροῦται τῆς ἐπικειμένης εἰς αὐτὸν ὑποχρεώσεως (3).

Ὑπὸ ἄλλην διατύπωσιν ἡ ἔννοια εἶναι ἡ αὐτὴ ὡς ἐν τῷ προ- μνησθέντι ἀξιώματι, ὅτι ἀναβλητικαὶ ἐνστάσεις δὲν κωλύουσι τὴν παραγραφήν, ὡς ἡ τοῦ μὴ πληρωθέντος συναλλάγματος (§ 289).

---

(1) L. 7. § 6. C. de praecrscr. (7. 39). N. ιδ'. 8.

(2) L. 26. pr. C. de us. (4. 32). ΚΓ'. γ'. 74. Κατὰ γαλλ. Κ. ἄρθ. 2277. αἱ περιοδικαὶ χορηγίαι διὰ πενταετίας παραγράφονται.

(3) Troplong Prescr. 534 περὶ τῆς règle des corrélatifs.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Διακοπὴ καὶ ἀναστολὴ παραγραφῆς.

Περίληψις.

293. Δύω εἴδη διακοπῆς, πολιτικὴ καὶ φυσική.
294. Πολιτικὴ διακοπὴ δι' ἀναγνωρίσεως.
295. Οὐχὶ δι' ἁπλῆς διαμαρτυρίας.
296. Ἀλλὰ δι' ἀγωγῆς.
297. Περὶ ἀποπείρας συμβιβασμοῦ καὶ αἰτήσεως θεραπείας.
298. Ἐπικουρικὰ μέσα πρὸς ῥῆξιν τοῦ χρόνου κατὰ Κώδικα ἐν ἐκτάκτῳ ἀνάγκῃ.
299. Περὶ ἀγωγῆς ἀναρμοδίως εἰσαχθείσης.
300. Κατὰ τὴν Πολ. Δικον. ματαιοῦται ἡ διακοπή, ὅταν ἡ ἀγωγὴ ἀπορρίπτεται ὡς ἀπαράδεκτος.
301. Ἐξαίρεσις ὑπὲρ τῶν στερουμένων ἱκανότητος πρὸς διατήρησιν δικαιώματος.
302. Ματαιοῦται ἡ διακοπὴ καὶ ὅταν ἡ ἀγωγὴ ἀπορρίπτεται ὡς ἀνυπόστατος, καταργῆται διὰ παραιτήσεως, ἢ ἀνατρέπηται ἢ περατοῦται ἡ δίκη.
303. Ἡ διακοπὴ ἔχει ἀποτέλεσμα ὑπὲρ συνδανειστῶν, ἢ κατὰ συνυπευθύνων καὶ ἐγγυητῶν.
304. Ἐπὶ διαιτησίας τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα.
305. Πότε ἐκ τῆς ἐπιταγῆς ἕπεται διακοπή.
306. Ἡ ἐπιταγὴ κατὰ τὴν Δικονομίαν διακόπτει, ὅταν ἐπακολουθῇ κατάσχεσις, ἢ κράτησις.
307. Συνέπειαι τοῦ ἀξιώματος τούτου.
308. Λόγοι ἀναστολῆς.
309. Ὅταν κατὰ τὴν συμπλήρωσιν παραγραφῆς συμπίπτῃ κώλυμα, ἀναστέλλεται αὕτη.

---

293. Ὁ ῥοῦς τῆς παραγραφῆς προβαίνει ἁπλῶς διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου ἐν ἀπραξίᾳ. Πᾶσα πρᾶξις δὲν διακόπτει τὴν παραγραφήν, ἀλλὰ μόνη ἡ νόμιμος. Καὶ ἄνευ πράξεως δύναται νὰ ἐπέλθῃ διακοπή, ὅταν παύῃ ἡ στέρησις. Τοῦτο ἰδίως συμβαίνει ἐπὶ τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κτητικῆς παραγραφῆς, ἐπὶ τῆς κατοχῆς στηριζομένης. Ἅμα ὁ χρησιδεσπόζων ἀποβάλῃ τὴν κατοχήν, στερεῖται ἑνὸς τῶν προσόντων τῆς χρησοδεσποτίας.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀποσβεστικῆς παραγραφῆς εἶναι ἐνδεχομένη φυσικὴ διακοπή, διότι, ἑνόσῳ ὁ ἐπὶ ἐνεχύρῳ δανείσας κατέχει αὐτό, δὲν φοβεῖται παραγραφήν, ἥτις ἄρχεται, ἅμα στερηθῇ τῆς κατοχῆς καὶ ἑπομένως διακόπτεται ἐπανερχομένης εἰς αὐτὸν τῆς κατοχῆς· « Κελεύει δὲ ἵνα ἐφ' ὅσον χωρὶς βίας κατέχῃ τις τὰ ὑποκείμενα » αὐτῷ πράγματα, μὴ ἀντίκειται αὐτῷ χρόνου παραγραφή (1). »

294. Νόμιμοι πράξεις, δι' ὧν διακόπτεται ἡ παραγραφή, δύνανται νὰ ὦσιν ἐκεῖναι μόναι, δι' ὧν ἀναζῇ τὸ δικαίωμα ἀναγεννώμενον.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀναγνώρισις, δι' ἧς δίδεται νέα βεβαίωσις τῆς ὑπάρξεως τοῦ δικαιώματος, ὥστε ἐξ αὐτῆς ἄρχεται νέα παραγραφή, ὁ δὲ πρὸ τῆς ἀναγνωρίσεως χρόνος ὡς μηδὲν λογίζεται.

Τοιαύτην ἀναγνώρισιν ἀποτελεῖ ἡ ἔκδοσις νέου δικαιογράφου (2), ἡ καταβολὴ μέρους τοῦ χρέους, ὁσάκις συνομολογεῖται τὸ ὑπόλοιπον (3), ἡ καταβολὴ τόκων (4), ἢ ἡ ἀντιφώνησις ὑπάρχοντος χρέους (constitutum) (5).

Ὁσάκις ὑπάρχουσι πολλοὶ συνδανεισταί, ἢ πολλοὶ συνοφειλέται τοῦ αὐτοῦ χρέους, ἡ ἀναγνώρισις πρός τινα ἐκ τῶν πρώτων, ἢ τινὸς ἐκ τῶν τελευταίων, ἐπιφέρει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διακοπῆς πρὸς ὅλους (6), διότι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὑπάρχει χρέος καὶ μία ἐνοχή. Διὰ τοῦτο παραδεκτέον τὰ αὐτὰ μεταξὺ πρωτοφειλέτου καὶ ἐγγυητοῦ (7).

Ἐκ τούτου δὲν ἕπεται, ὅτι ἡ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς παραγραφῆς παρ' ἑνὸς τῶν συνοφειλετῶν ἀναγνώρισις ἔχει συνεπείας κατὰ

---

(1) L. 7. § 5. de praescr. (7. 39). Ν'. ιδ'. 8.

(2) Αὐτόθι.

(3) L. 5. C. de duob. reis. (8. 40). ΚΖ'. γ'. 7.

(4) L. 8. § 4. C. de praescr. (7. 39). Ν'. δ'. 9. L. 19. C. de fide instr. (4. 21). ΚΒ'. α'. 79.

(5) L. 18. § 1. de pec. const. (13. 5). ΚΖ'. ζ'. 18.

(6) L. 5. C. de duob. reis (8. 40). ΚΖ'. γ'. 7. Τὸ αὐτὸ κατὰ γαλλ. Κώδ. ἄρθρ. 2249. Troplong Prescr. 632. πλὴν τῆς περὶ κληρονόμων διαφορᾶς.

(7) Hasenbalg Bürgschaft. σ. 291.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν λοιπῶν (1), διότι κεκτημένα δικαιώματα δὲν βλάπτονται ἐκ τῆς πράξεως ἄλλου.

295. Ἁπλῆ ὑπόμνησις ἐκ μέρους τοῦ δανειστοῦ, ἡ καὶ αὐτὴ ἡ διαμαρτυρία καθ' ὅλην τὴν ἐπισημότητα γενομένη, ὅταν ὁ ὀφειλέτης σιωπᾷ, οὐδὲν ἔχει ἀποτέλεσμα πρὸς διακοπὴν τῆς παραγραφῆς, διότι οὐδεμίαν προστίθησιν ἀπόδειξιν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ χρέους ἡ ἔκφρασις ἀξιώσεως, οὐδὲ δύναταί τις νὰ κατασκευάσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀπόδειξιν. Δι' αὐτῶν τῶν πράξεων ἠδύνατο μόνον νὰ ἐξεγερθῇ ἡ στιγμιαία ἀνάμνησις τοῦ ὀφειλέτου, ἥτις ὅμως δὲν κωλύει τὴν πρόοδον τῆς παραγραφῆς, διότι μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς τὰ πράγματα λογίζονται ἀμφίβολα καὶ ἀναπόδεικτα καὶ πᾶσα περὶ αὐτῶν ἀμφισβήτησις ἐπισφαλής (2). Ἐξωδίκους ἀξιώσεις καθεκάστην ἀκούομεν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ πολὺ οὐδεμίαν δίδομεν προσοχήν, διότι στεροῦνται σπουδαιότητος.

296. Διαφέρει ἡ ἀγωγή, διότι δὲν εἶναι ἁπλῆ ὑπόμνησις, ἀλλὰ πρόσκλησις εἰς δικαστικὸν ἀγῶνα, ὃν δὲν εἶναι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἐναγομένου νὰ παραλείψῃ. Τοὐναντίον ἔκτοτε ὀφείλει νὰ βεβαιωθῇ, ἂν ἔχῃ λόγους ν' ἀντιτάξῃ, ἢ ἄλλως νὰ ὁμολογήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος. Μὴ πράττων τὸ δεύτερον παρέχει τεκμήριον, ὅτι κατέχει τὰ μέσα τῆς ἀποδείξεως, καὶ ὅτι διατελεῖ παρεσκευασμένος.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δὲν προηγεῖτο ἐπίδοσις τῆς ἀγωγῆς, ἀλλ' ἐγίνετο ἔναρξις τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος διὰ τῆς λεγομένης κατάρξεως τῆς δίκης (litis contestatio) ἐπὶ παρουσίᾳ μαρτύρων, ἔκτοτε δὲ διεκόπτετο ἡ παραγραφή (3). Μετὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ ἡ κατάρξις τῆς δίκης δὲν ἀπετέλει πλέον ἴδιον συμβὰν τῆς διαδικασίας ὅθεν ἐπὶ Αὐτοκρατόρων ἡ ἁπλῆ κοινοποίησις τῆς ἀγωγῆς συνεπάγεται τὸ τῆς διακοπῆς ἀποτέλεσμα (4).

(1) Troplong 3 αὐτ. 629.

(2) Troplong αὐτ. 576.

(3) L. 8. in f. de fid. et nomin. (27. 7). L. 9. § 3. de jurej (12. 2). L. 10. C. de praescr. (7. 33). L. 26. C. de rei vind. (3. 22). Festus Contestari. Rudorff Rechtsg. II. § 71.

(4) L. 3. C. de ann. exc. (7. 40). N'. ιε'. 1. 3. L. 3. 7. pr. § 3. C. de praescr. (9. 39). Savigny Syst. V. § 242. Windscheid I. § 108. ὑποσ. 4. Πῶς κατὰ Παπαρρηγόπ. Γεν. Ἀρχαὶ Β'. § 491. ἀπὸ τῆς εἰς τὸν Κλητῆρα ἐγχειρίσεως πρὸς ἐπίδοσιν ἐπέρχεται ἡ διακοπή, δικαίως ἀπορεῖ Οἰκονομ. Στοιχ. § 66. ὑποσ. 17.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οὕτω καὶ κατὰ τὴν Πολ. Δικον. ἄρθ. 156 § 1.

297. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἀγωγαί, καθ' ἃς προηγεῖται περὶ συμβιβασμοῦ ἀπόπειρα, ὅτε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διακοπῆς ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἐνώπιον τοῦ Εἰρηνοδίκου πρὸς ἀπόπειραν κλήσεως (Πολ. Δικ. ἄρθ. 527), διότι δι' αὐτῆς προπαρασκευάζεται ὁ δικαστικὸς ἀγών. Ἀλλ' ἂν ἡ ἀγωγὴ δὲν κινηθῇ ἐντὸς 30 ἡμερῶν, ἀφότου ὤφειλε νὰ ἐμφανισθῇ ὁ κλητευθείς, ἢ ἐγένετο ἀτελεσφορήτως ἡ ἀπόπειρα, τὸ ἀποτέλεσμα ματαιοῦται.

Ἐν ταῖς κατὰ τοῦ δημοσίου δίκαις τὴν ἀπόπειραν συμβιβασμοῦ ἐπέχει ἡ αἴτησις θεραπείας, πρὶν δὲ αὕτη προηγηθῇ καὶ δοθῇ ἀρνητικὴ ἀπάντησις, ἢ παρέλθωσιν ἓξ ἑβδομάδες, δὲν ἐπιτρέπεται ἀγωγή. Οὐδὲν εἶπεν ὁ ἡμέτερος νόμος περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς αἰτηθείσης θεραπείας, ἐνῷ ἐν Γαλλίᾳ, ὅθεν ἐλήφθη ἡ διάταξις, ῥητῶς ἀπεδόθη ἀποτέλεσμα διακοπῆς τῆς παραγραφῆς(1). Ἐὰν αἱ ἓξ ἑβδομάδες εἶναι αἱ τελευταῖαι πρὸς συμπλήρωσιν τῆς παραγραφῆς, ἐνῷ ἡ ἀγωγὴ δὲν εἶναι δεκτὴ ἄνευ αἰτήσεως θεραπείας, οὐδὲ ἡ αἴτησις διακόπτει, εἶναι ἐπόμενον, ὅτι συντέμνεται ἐπὶ ἓξ ἑβδομάδας ἡ παραγραφὴ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου. Ἐν τούτοις τὰ ἡμέτερα δικαστήρια ἔκριναν προτιμοτέραν τὴν αὐστηρὰν ταύτην λύσιν κατὰ τὸ στενὸν γράμμα τοῦ νόμου (2), ἢ τὴν ἐπιεικεστέραν κατὰ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ἣν ἠσπάσθησαν ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα καὶ μετὰ τὴν ἀγωγὴν δύναται νὰ δοθῇ ἡ αἴτησις, ὅπως δι' ἐκείνης διακοπῇ ἀμέσως ἡ παραγραφὴ (3). Ὡς διέξοδον ἐπενόησεν ὅμως ὁ Ἄρειος Πάγος, ὅτι, ἐὰν συμπέσῃ τὸ κώλυμα τῶν ἓξ ἑβδομάδων κατὰ τὸ τέλος τῆς παραγραφῆς, αὕτη κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀναστέλλεται (4).

Ὑπάρχουσι δίκαι μὴ ἀπαιτοῦσαι προηγουμένην ἀπόπειραν συμβιβασμοῦ, ὅτε ἐρωταται, ἂν ἐξ αὐτῆς, κατὰ πλεονασμὸν γενομένης, ἕπεται ἀποτέλεσμα διακοπῆς.

---

(1) Loi 28. act. 5. nov. 1790 tit. 3. art. 15. L. 18 juil. 1837. art. 51. Ὁ Dalloz Domaine de l'état 361. φρονεῖ ὅτι ἤρκει ἀναστυλὴ τῆς παραγραφῆς.

(2) Α.Π. 260 (1870), 199 (1871), 180 (1873).

(3) Dalloz Domaine de l'état. 335. 336. 340.

(4) Α.Π. 176 (1867.) Ὁ κ. Οἰκονομίδης Στοιχεῖα § 66. ὑποσ. 17, ἐπικαλεῖται ἐξ ἀναλογίας τὴν διάταξιν περὶ ἀπογραφῆς L. 22 § 11. C. de j. delib. (6.30), ἀλλ' ὅταν πρόκηται περὶ ἀναλογίας, διατὶ προτιμᾶται ἡ ἀπωτέρα τῆς ἐγγυτέρας περὶ ἀποπείρας συμβιβασμοῦ;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τὸ ἀκριβέστερον διαστέλλονται αἱ ἀπηλλαγμέναι ἀποπείρας δίκαι τῶν ἀνεπιδέκτων. Ἡ πλεοναστικῶς γενομένη ἀπόπειρα ἐπὶ δίκης ἀπηλλαγμένης μὲν αὐτῆς, ἀλλ' ἐπιδεκτικῆς συμβιβασμοῦ, δὲν εἶναι ὅλως ἀνωφελής. Ὡς προαναγγελία τῆς δίκης συνδέεται μετ' αὐτῆς, ὥστε δὲν ἀρνούμεθα τὸ τῆς διακοπῆς ἀποτέλεσμα. Ὅταν ὅμως ἡ δίκη εἶναι ἀνεπίδεκτος συμβιβασμοῦ, οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν ἡ πρὸς ἀπόπειραν κλῆσις, ὅπως οὐδὲ ἡ παράκλησις συνεντεύξεως ἐν φιλικῇ οἰκίᾳ, ἢ καθ' ὁδὸν γενόμενοι διάλογοι (1).

Καὶ ἄνευ κλήσεως ὅταν οἱ διάδικοι ἐμφανίζωνται ἑκουσίως πρὸς ἀπόπειραν ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδίκου κατὰ τὸ ἄρθρ. 521 τῆς Πολ. Δικον. ἀπὸ τῆς συνταχθείσης ἐκθέσεως ἐπέρχεται ἡ διακοπή, ἅμα παρακολουθήσῃ ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἡ ἀγωγή (2).

298. Κατὰ ῥητὴν τοῦ Κώδικος διάταξιν, ἅμα ὑπάρχει ἀδυναμία κοινοποιήσεως τῆς ἀγωγῆς ἕνεκεν ἀπουσίας, ἀνηλικότητος, παραφροσύνης τοῦ ἐναγομένου, ἢ διότι εἶναι δυνατὸν πρόσωπον, ἢ ἀποδημεῖ, δὲν ὑπάρχει δὲ ἐπίτροπος, πρὸς ῥῆξιν τοῦ χρόνου, ἔχει τὴν ἄδειαν ὁ ἐνάγων, νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν δικαστήν, ἢ εἰς διοικητικὴν ἀρχήν, ἢ εἰς τὸν ἐπίσκοπον, ἢ εἰς τοὺς ἐκκρίτους τῆς πόλεως, ὅπως ἐξηγήσῃ τοὺς λόγους τοῦ κωλύματος, συνταχθείσης ἐκθέσεως, ἐν ἐλλείψει δὲ ὅλων τούτων καὶ ἐνώπιον τριῶν μαρτύρων ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ ἐναγομένου συνυπογραφομένων (3). Κατὰ τὸ Μικρὸν κατὰ Στοιχεῖον Α'. μ'. (4) τοῦτο ἐπιτρέπεται, ὅταν ὁ ἐνάγων βλέπῃ τοὺς χρόνους συμπληρουμένους καὶ πρὸς τέλος ἐρχομένους, κατὰ φυσικὸν λόγον διότι τότε ὑπάρχει ὁ κίνδυνος.

Σπανίως δύναται νὰ ὑπάρξῃ σήμερον ἀνάγκη τοιούτου βοηθήματος, διότι διὰ τοὺς ἀποδημοῦντας γίνεται ἡ ἐπίδοσις πρὸς τὸν εἰσαγγελέα, εἰς τοὺς ἀνηλίκους διορίζεται ἀμέσως ἐπίτροπος, εἰς τοὺς παράφρονας γίνεται ἀτομικῶς ἡ ἐπίδοσις, μεχριοῦ ἀπαγγελθῇ ἀπαγόρευσις, δὲν ὑπάρχει δὲ διάκρισις δυνατῶν.

---

(1) Troplong Prescr. 591.
(2) Αὐτόθ. 590. Carré 249. Οἰκονομίδου Ἐγχ. § 96. ὑποσ. 16.
(3) L. 2. C. de ann. exc. (7. 40). Ζ'. δ'. 3. Ν'. ιε'. 2. Ἁρμεν. Α'. γ'. 11.
(4) Ὅρα Zachariae Synopsie minor. σ. 19.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὡσαύτως δὲν ὑφίσταται πλέον ἡ διακοπὴ τῆς παραγραφῆς διὰ παραδόσεως τῆς ἀγωγῆς εἰς τὸν Ἡγεμόνα (1).

299. Μὴ ὑπαρχούσης ἐκτάκτου αἰτίας, ἡ διακοπὴ προβαίνει ἐκ τῆς ἀγωγῆς, καθόσον δι' αὐτῆς συνάπτεται ὁ δικαστικὸς ἀγών. Ἐὰν τοιοῦτος δὲν ἐπέρχεται, δὲν βεβαιοῦται τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διακοπῆς.

Ἐν τοῖς ῥωμ. νόμοις μίαν μόνην διάταξιν ἔχομεν περὶ ἀγωγῆς ἐνώπιον δικαστοῦ ἀπολύτως ἀναρμοδίου, ὅτι δὲν συνεπάγεται διακοπήν. Ἐν τῇ ῥήσει τοῦ Κώδικος πρόκειται περὶ πενταετοῦς παραγραφῆς τῆς περὶ καταστάσεως ἀμφισβητήσεως, μὴ διακοπτομένης δι' ἀγωγῆς ἐνώπιον ὅλως ἀναρμοδίου δικαστοῦ. «Καὶ οὐδὲ »καταστάσεως ζήτησιν.... παρὰ τῷ ἄρχοντι τῆς ἐπαρχίας, ὅστις »περὶ τῆς τοιαύτης ζητήσεως κρίνειν εἴωθεν, ἀλλὰ παρὰ τῷ κου»ράτορι τῆς πόλεως τῷ μὴ ἁρμοδίῳ δικαστῇ ὑπέμεινε κτλ.... »ἡ κατάστασις ἐκ τῆς παραγραφῆς.... ἠσφαλισμένη ἐστίν (2). » Πρόκειται λοιπὸν περὶ ἀναρμοδιότητος λόγῳ ὕλης, οὐχὶ δὲ λόγῳ προσώπου.

Τὸ ἐναντίον ὁρίζεται ἐν γαλλ. Κώδ. ἄρθρ. 2246, ὅτι καὶ ἡ ἀναρμοδίως κινηθεῖσα ἀγωγὴ ἐπιφέρει διακοπήν, ὡς ἔννομος ἀξίωσις (ratione juris praetensi) (3).

300. Ἀλλέως κατὰ τὴν ἡμετέραν Πολ. Δικον. ἄρθ. 157, καθ' ἣν ἡ συνέπεια τῆς διακοπῆς ματαιοῦται.

α'. Ὅταν ἡ ἀγωγὴ ἀπορριφθῇ ὡς ἀπαράδεκτος, ἢ ἀνυποστήρικτος.

β'. Ὅταν ὁ ἐνάγων παραιτηθῇ τῆς ἀγωγῆς.

γ'. Ὅταν ἡ δίκη ἀνατραπῇ ἢ ἀποπερατωθῇ ἐξ ἄλλης τινὸς αἰτίας.

Καθ' ὅλας αὐτὰς τὰς περιστάσεις εἶναι σύμφωνος καὶ ὁ γαλλ. Κώδιξ ἄρθ. 2247, πλὴν τῆς ἀναρμοδιότητος, ἥτις συμπεριλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου νόμου, διότι λόγῳ ἀναρμοδιότητος ἀπορρίπτεται ἡ ἀγωγὴ ὡς ἀπαράδεκτος. Δὲν δύναταί τις ν' ἀντιτάξῃ, ὅτι κατὰ τὴν Πολ. Δικον. ἄρθ. 25 τὸ ἀναρμόδιον δικαστήριον πα-

(1) L. 2. C. quando (1. 20. Β'. ε'. 10. L. 3. C. de pra. scr. (7. 39). Ν. ιδ'. 5.
(2) L. 7. C. de statu (7. 21). ΜΗ'. ια'. 11.
(3) Troplong Prescr. 596.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ραπέμπει εἰς τὸ ἁρμόδιον, ὅθεν δὲν ἀπορρίπτει, διότι διὰ τῆς παραπομπῆς ταύτης δὲν λογίζεται ἡ δίκη ἐκκρεμὴς ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου, ἀλλ' ὑπάρχει ἀνάγκη εἰσαγωγῆς αὐτῆς διὰ νέας ἀγωγῆς. Ἡ λεγομένη παραπομπὴ εἶναι ἁπλῆ ὑπόδειξις τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου, ὅπερ δὲν καθίσταται ἁρμόδιον, ἐὰν δὲν εἶναι τοιοῦτο.

301. Ὑπὲρ τῶν στερουμένων τῆς ἱκανότητος τοῦ παρίστασθαι γίνεται ῥητὴ ἐν Πολ. Δικ. ἄρθ. 74 ἐξαίρεσις, ἅμα πρόκειται περὶ ἀποτροπῆς στιγμιαίου κινδύνου, ἄρα καὶ περὶ διακοπῆς παραγραφῆς, ὅτι δύνανται νὰ παρασταθῶσι πρὸς διατήρησιν τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν. Τοῦτο ἐγένετο καὶ ἐν Γαλλίᾳ δεκτὸν ἐξ ἁπλῆς ἑρμηνείας, ὥστε καὶ ἡ ἄνευ ἐγκρίσεως διοικητικῆς ἀρχῆς ἀγωγὴ τῶν δήμων διακόπτει τὴν παραγραφήν, κατόπιν προσαγομένης τῆς διοικητικῆς ἀδείας (1).

Ἐνῷ λοιπὸν ἡ τριακονταετὴς παραγραφὴ χωρεῖ καὶ κατ' ἀφηλίκων, οὗτοι δὲ σήμερον δὲν ἔχουσι τὴν ἱκανότητα τοῦ παρίστασθαι, ὅπως κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον, μὴ χειραφετηθέντες, πρὸς ἀποτροπὴν ὅμως τῆς ἐπικειμένης παραγραφῆς δὲν στερεῖται ἀποτελέσματος ἡ παρ' αὐτῶν ἐγερθεῖσα ἀγωγή.

302. Κατὰ τὴν Πολιτ. Δικον. ἄρθ. 157 ματαιοῦται τὸ πρὸς διακοπὴν ἀποτέλεσμα τῆς ἀγωγῆς καὶ ὅταν αὕτη ἀπορρίπτεται ὡς ἀνυποστήρικτος, ἀλλ' οὐδὲ ἀνάγκη ὑπάρχει τότε τῆς διακοπῆς, διότι ὑπάρχει δεδικασμένον, ὅτι οὐδὲ ἀπαίτησις ὑφίσταται, ἡ δὲ δίκη ἐπερατώθη.

Ἡ παραίτησις τῆς ἀγωγῆς καταργεῖ τὴν δίκην, ἄρα καὶ τὰς συνεπείας αὐτῆς.

Ὡσαύτως ματαιοῦται τὸ πρὸς διακοπὴν ἀποτέλεσμα, ἐὰν ἡ δίκη ἀνατραπῇ, ἢ ἀποπερατωθῇ ἐξ ἄλλης τινὸς αἰτίας. Ἡ ἀνατροπὴ χωρεῖ αὐτοδικαίως μὲν μετὰ παρέλευσιν ἓξ ἀπράκτων μηνῶν ἐπὶ εἰρηνοδικείων, μετὰ τριετίαν δὲ ἐνώπιον τῶν λοιπῶν δικαστηρίων, ἀλλ' ἐνώπιον αὐτῶν πρέπει νὰ ζητηθῇ δι' ἀγωγῆς (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 479 καὶ ἑπ). Μὴ προταθείσης τοιαύτης ἀνατροπῆς μετὰ τριετίαν, ἰσχύει ὁ κανὼν ὅτι ἡ ἄπαξ εἰσαχθεῖσα δίκη ἐπὶ τὸ διηνεκὲς παρατείνεται.

---

(1) Troplong Prescr. 599.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

« Αἱ χρόνῳ ἢ θανάτῳ ἀπολλύμεναι ἀγωγαὶ μένουσι προκαταρχθεῖ-» σαι (1).» Ἡ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τεσσαρακονταετία (2) δὲν δύναται νὰ συνυπάρχῃ, ἐνῷ διὰ τῆς Πολ. Δικον. ἄρθ. 476 ἐκανονίσθησαν ὅλοι οἱ τρόποι, δι' ὧν μόνων ἐπέρχεται ἡ κατάργησις τῆς δίκης (3). Ἡ διαφορὰ μεταξὺ παραγραφῆς καὶ ἀνατροπῆς εἶναι σπουδαία, διότι ἐκείνη μὲν προτείνεται μετὰ τεσσαρακονταετίαν κατὰ τοῦ προσκαλοῦντος εἰς ἐξακολούθησιν τῆς δίκης, ἐνῷ ἡ ἀνατροπὴ ζητεῖται δι' ἀγωγῆς πρὸ πάσης πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς δίκης πράξεως, μετ' αὐτὴν δὲ εἶναι ἀπαράδεκτος.

303. Διὰ τῆς ἀγωγῆς διακόπτεται ἡ παραγραφὴ ὡς πρὸς μόνους τοὺς διαδίκους, οὐδὲν δὲ ἔχει ἡ διακοπὴ ἀποτέλεσμα πρὸς τρίτους. Ἐξαιροῦνται ὅμως οἱ συνυπεύθυνοι καὶ οἱ συνδανεισταί, περὶ ὧν ἤδη ἐγένετο λόγος (4). Ἐξ ἀναλογίας ἐδέχθημεν τὸ αὐτὸ περὶ πρωτοφειλέτου καὶ ἐγγυητοῦ, ὅτι ἡ καθ' ἑνὸς τούτων ἀγωγὴ διακόπτει καὶ κατὰ τοῦ ἑτέρου (§ 294).

Ὡσαύτως ὅταν ὁ δανειστὴς κινῇ τὴν προσωπικὴν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ ὀφειλέτου, διακόπτεται ἡ παραγραφὴ τῆς ὑποθηκιμαίας καὶ ἀντιστρόφως (5). Τοῦτο ἐπικυροῖ καὶ ὁ νόμος Ὑποθηκῶν ἄρθ. 22, 57, καθότι ἡ διὰ τῆς ἐγγραφῆς ἀποκτηθεῖσα ὑποθήκη συμπαραγράφεται μετὰ τῆς ἀπαιτήσεως.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔλυσε καὶ τὸ ἑξῆς ζήτημα. Ὅσάκις ἔχει τις πολλὰς ἀγωγὰς κατ' ἄλλου, δὲν φαίνεται δὲ ἐκ τοῦ κοινοποιηθέντος ἐγγράφου, ποίαν ἀγωγὴν ἐκίνησεν, ὅλων ἡ παραγραφὴ λογίζεται διακοπεῖσα (6). Ἡ ἐπιεικὴς αὕτη λύσις εἶναι ἀσυμβίβαστος μετὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκυρότητος τῆς ἀγωγῆς λόγῳ ἀοριστίας.

---

(1) L. 139. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 139.

(2) L. 9. C. de praescr. (7. 39). Ν'. ιδ'. 10. L. 1. § 1. C. de ann. exc. (7. 40). Ν'. ιε'. 1. Ἀρμεν. Α'. γ'. 50.

(3) Ἀντιδοξεῖ ὁ κ. Οἰκονομ. Στοιχεῖα § 66. ὑπ. 3. ἐπὶ λόγῳ ὅτι τὸ δικαίωμα παραγράφεται διὰ τῆς τεσσαρακονταετίας, ἀλλὰ κατὰ τὸ ῥητὸν γράμμα τοῦ νόμου παραγράφεται ἡ ἀγωγή, ἀφότου οὐδεμία ἐνηργήθη πρᾶξις δικαστική. Savigny Syst. V. § 243. Vanger. I § 152.

(4) L. 5 C. de duob. reis (8. 40). ΚΖ'. γ'. 7.

(5) L. 3. C. de ann. exc. (7. 40). Ν. ιε'. 3. Τὸ ἐναντίον κατὰ γαλλ. Κ. Troplong Prescr. 659.

(6) L. 3. C. αὐτ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

304. Οἱ διαιτηταὶ ἐπέχουσι τόπον δικαστῶν, ἀλλ' ἢ ἐκβιάζονται διὰ τοῦ δικαστηρίου, ἢ καλοῦνται ἑκουσίως διὰ συνυποσχετικοῦ. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει προηγεῖται ἀγωγή, ἐξ ἧς ἕπεται διακοπή, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ῥητῶς προβλέπεται τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. «Ὁ γὰρ ἅπαξ δικαστὰς ἄλλους ἑλόμενος οὐκ ἂν εἴη δίκαιος σιω»πὴν ἐγκαλεῖν τῷ διὰ ταῦτα ἀδικηθέντι, διότι τῆς περὶ τῆς αἱ»ρέσεως τῶν δικαστῶν γενομένης ἐπίστευσε κτλ. (1).»

305. Ἡ ἐπιταγὴ πρὸς πληρωμὴν συνεπείᾳ ἐκτελεστοῦ δικαιογράφου δὲν εἶναι ὡς πᾶσα ἄλλη ἀπαίτησις, διότι προαναγγέλλει ἐκτέλεσιν, ἥτις δὲν χρήζει ἄλλης προπαρασκευῆς. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἡμετέραν Δικονομίαν ἄρθ. 864 δὲν ἀπεδόθη εἰς τὴν ἐπιταγὴν τοιαύτην συνέπεια, ἐὰν δὲν ἐπακολουθήσῃ κατάσχεσις ἢ κράτησις. Ἐν γαλλ. Κ. ἄρθ. 2244 δὲν ἐτέθη τοιοῦτος ὅρος.

Ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἠκολούθησε τὴν πρὸ τοῦ γαλλ. Κώδικος παρά τινων ἐν Γαλλίᾳ πρεσβευομένην γνώμην, ὡς ἐκ τοῦ Ῥωμ. δικαίου πηγάζουσαν (2), ἀλλ' ἄλλη εἶναι σήμερον ἡ τῆς ἐκτελέσεως διαδικασία. Ταύτης προηγεῖται ἐπιταγή, ὅθεν ἄρχεται ὁ ἀγὼν τῆς ἐκτελέσεως καὶ περὶ αὐτῆς δίκη, ἐὰν ὁ ὀφειλέτης ἀνθίσταται, ἡ δὲ ἀνάγκη μέσων ἐκτελέσεως, διὰ κατασχέσεως ἢ κρατήσεως, εἶναι συνέπεια τῆς δυστροπίας αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ προσὸν, ὅπως ἐκ τῆς ἐπιταγῆς προέλθῃ ἡ διακοπή.

Τὸ ἄτοπον τῆς ἡμετέρας Δικονομίας καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων. Κατ' αὐτὴν ἡ διακοπὴ δὲν ἄρχεται βεβαίως ἀπὸ τῆς κατασχέσεως, ἢ τῆς κρατήσεως, διότι τότε ἦτο περιττὸν ἐν τῷ νόμῳ νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐπιταγῆς, ἄρα μέχρις αὐτῆς ἀνατρέχει ἡ διακοπὴ, ὅταν ἐπακολουθήσῃ ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις. Ἐνῷ ὑπὸ τοῦ νόμου προσδιορίζεται μετὰ πόσας ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐπιταγῆς ἐπιτρέπεται ἐκτέλεσις (ἄρθ. 866), οὐδένα ἔχομεν περιορισμὸν μέχρι τίνος χρόνου ἐπακολουθεῖ. Ἆρα ἐν παντὶ καιρῷ συμπληροῦται ἡ ἐπιταγὴ διὰ τῆς ἐκτελέσεως καὶ ἀναδρομικῶς ἀπ' ἐκείνης ἐπέρχεται ἡ διακοπή. Τοιαύτη ἕπεται ἡ ἀναγκαία ἑρμηνεία τοῦ νόμου, δει-

(1) Νεαρὰ 93. L. 5. § 1. C. de rec. (2. 56). Troplong 591.

(2) Legrand sur Troyes art. 22. glose 1. n. 28. Troplong Prescr. 573. 574.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κνύουσα τὸ ἄσκοπον τῆς ἐπακολουθήσεως κατασχέσεως ἢ κρατήσεως, ὅπως μὴ ματαιωθῇ ἡ ἐκ τῆς ἐπιταγῆς ἀρξαμένη διακοπή, ἀλλὰ μέχρι τῆς χρήσεως αὐτοῦ μετέωρος.

306. Ἐν τῇ Δικονομίᾳ μνημονεύεται μόνον κατάσχεσις καὶ κράτησις, ὅπως ἐπέλθῃ ἐκ τῆς ἐπιταγῆς ἡ διακοπή. Ἀλλ' ἡ μὲν κράτησις δὲν ἐπιτρέπεται πάντοτε, ἡ δὲ κατάσχεσις δὲν εἶναι ἐφικτή, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ περιουσία τοῦ ὀφειλέτου καταφανής. Ὡς ἐκ τούτου δέον ν' ἀναβληθῇ ἡ ἐκτέλεσις. Ἐὰν ὑποθέσωμεν τὸν ὀφειλέτην ἐπιτηδείως ἐπὶ τριακονταετίαν ἀποκρύπτοντα τὴν περιουσίαν, εἰς οὐδὲν συνετέλεσεν ἡ ἐπιταγή, καὶ ἐπαναληφθεῖσα, διότι οὐδεμία ἐπῆλθε διακοπὴ ἄνευ πράξεως ἐκτελέσεως.

Κατὰ τὴν Δικονομίαν ἄρθ. 878 ὑπάρχει καὶ τὸ μέσον τῆς διὰ μηνυτοῦ ἐκβιάσεως τῆς ἐκτελέσεως, ἀλλ' ἡ περὶ διακοπῆς διάταξις σιωπᾷ περὶ τῆς χρήσεως τοῦ μέσου τούτου.

Ὑπολείπεται τὸ ζήτημα, ἂν μετὰ παρέλευσιν τριακονταετίας ἀπὸ τῆς ἐπιταγῆς ἡ ἐπελθοῦσα κατάσχεσις συσχετίζεται μετὰ τῆς πρὸ τοῦ χρόνου τούτου γενομένης ἐπιταγῆς, ὅπως βεβαιωθῇ τὸ τῆς διακοπῆς ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερβῇ τὸν φραγμὸν τῆς συμπληρωθείσης παραγραφῆς, πρὶν ἡ διακοπὴ ἐπέλθῃ.

Πρὸς ἀποφυγὴν τοιούτου κινδύνου οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ συντελέσῃ, ἢ ἡ ἔγερσις ἀγωγῆς, ἔστω καὶ περὶ μὴ ἀμφισβητουμένου δικαιώματος, ὅπως ἐπέλθῃ τελεσιδικία (1).

307. Ταῦτα λέγομεν ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι καὶ τὸ δεδικασμένον ὑπόκειται εἰς τὴν κοινὴν παραγραφήν. Κατὰ τὸ Ῥωμ. δίκαιον οὐδεμία ὑπάρχει περὶ τούτου ἀμφιβολία, καθόσον ἐκ τῆς τελεσιδικίας πηγάζει νέα ἀγωγή, ἡ τοῦ δεδικασμένου (actio judicati), ἀντικαθισταμένου εἰς τὴν προϋπάρξασαν σχέσιν. «Καινίζεται διὰ τῆς »ἐπὶ τῇ καταδίκῃ ἀγωγῆς τὸ πρότερον συνάλλαγμα (2).»

Οὐδὲ κατὰ τὸ γαλλ. δίκαιον ἀμφισβητεῖται, ὅτι αἱ ἐκ τοῦ δεδικασμένου ἀπαιτήσεις ὑπόκεινται εἰς τὴν τριακονταετῆ παραγραφήν (3).

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν Δικονομίαν δὲν ἐπιτρέπεται ὁ δι-

---

(1) Συμφωνεῖ Οἰκονομίδης Στοιχ. § 66. ὑποσ. 17.

(2) L. 3. pr. C. de us. (7. 54). Θ'. γ'. 88.

(3) Merlin Rép. réunion. Dallo z Jugement 315.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σταγμὸς, ἀφοῦ γίνεται λόγος, ὅτι διὰ τῆς ἐπιταγῆς ἡ παραγραφὴ διακόπτεται (1).

308. Ἡ ἀνικανότης ἀσθενῶν προσώπων πρὸς ἐπιμέλειαν τῶν ἰδίων συμφερόντων εἶναι λόγος ἀποχρῶν πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτῶν τοῦ κινδύνου παραγραφῆς, ἐνόσῳ ἡ ἀνικανότης αὕτη παρατείνεται. Τοιαύτη ἀπαλλαγὴ γίνεται δι' *ἀναστολῆς* τῆς παραγραφῆς, ὅλως διαφόρου τῆς *διακοπῆς*, διότι κατ' ἐκείνην μὲν ἡ παραγραφὴ δὲν προβαίνει, ἐνόσῳ ὑπάρχει πρὸς τοῦτο αἰτία, ἐνῷ ἡ διακοπεῖσα παραγραφὴ ἐξ ὑπαρχῆς ἄρχεται.

Οἱ ἑξῆς λόγοι ἀναστολῆς μνημονεύονται ἐν τοῖς νόμοις,

α'. Κατ' ἀνηλίκου, δηλ. θήλεος μὲν μὴ συμπληρώσαντος τὸ δωδέκατον, ἄρρενος δὲ μὴ συμπληρώσαντος τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος, δὲν χωρεῖ παραγραφή (2).

Ἡ ἐξ ἐνήλικος ἀρξαμένη παραγραφὴ, ἅμα διὰ διαδοχῆς περιέλθῃ εἰς ἀνήλικον τὸ δικαίωμα, δὲν προχωρεῖ μέχρι τῆς ἥβης, ἢ τῆς ἐνηλικότητος, ἔκτοτε δὲ πάλιν ἐξακολουθεῖ, προστιθεμένου τοῦ πρὶν χρόνου (3). καὶ τἀνάπαλιν ἐὰν διαδεχθῇ ἀνήλικον ἐνήλιξ, ἀμέσως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προβαίνει ἡ παραγραφή (4).

β'. Κατ' ἀφήλικος χωρεῖ μόνη ἡ τριακονταετής (5).

γ'. Ὁ ὑπεξούσιος δὲν ὑπόκειται εἰς παραγραφὴν ὡς πρὸς τὸ ἀπροσπόριστον χρημάτιον (peculium adventitium), τὸ ὑπὸ τοῦ πατρὸς διαχειριζόμενον, ἐνόσῳ διαρκεῖ ἡ πατρικὴ ἐξουσία (6)

Οἱ αἰχμάλωτοι ἐπανερχόμενοι εἶχον τὸ τῆς ἀποκαταστάσεως δικαίωμα πρὸς διάρρηξιν συμπληρωθείσης παραγραφῆς (7). Ἐντεῦθεν ἐπήγασεν ἡ παρ' Ἁρμενοπούλῳ ἀναστολὴ ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων,

---

(1) Οἰκονομ. § 98. ὑποσ. 4.

(2) L. 3. C. de praescr. (7. 39.) Ν'. ιβ'. 5. Ἁρμεν. Α'. γ'. 17.

(3) L. 5. § 2. C. de temp. (2. 53). Γ'. λδ'. 3. L. 19. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 19. Ἁρμεν. Α'. γ'. 19.

(4) L. 68. 196. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 68. 196. καθ' ἃς διατάξεις τὰ προνόμια δὲν ἐπεκτείνονται εἰς τοὺς διαδόχους.

(5) L. 3. C. in quib. (2. 41). Γ'. κγ'. 3. Ἁρμεν. αὐτ.

(6) L. 1. § 2. C. de ann. (7. 40). Ν'. ιε'. 1.

(7) L. 15. L. 23. § 3. ex quib. (4. 6). Γ'. λε'. 15. 23. L. 6. C. quib. non (7. 35). Ν'. ιδ'. 11. § 5. J. de act. (4. 6).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅστις παραδέχεται καὶ ὑπὲρ παραφρόνων, κωφῶν καὶ ἀλάλων, ὑπὲρ ὧν ὅμως οὐδὲν ἴχνος ὑπάρχει ἐν τοῖς νόμοις (1).

δ'. Διακοπῆς τῆς ἀπογραφῆς καὶ τῆς διασκέψεως ἀναστέλλεται ἡ παραγραφὴ τῶν κατὰ τοῦ κληρονόμου ἀγωγῶν (2).

ε'. Ὁσάκις δοθῇ εἰς τὸν ἐκστάντα τῶν ὑπαρχόντων πενταετὴς ἀναστολή, αἱ κατ' αὐτοῦ ἀγωγαὶ δὲν παραγράφονται ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ (3). Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι λόγῳ τοῦ διατ. 1 Μαρτίου 1833, δι' οὗ ἀνεστάλη ἡ πληρωμὴ παλαιῶν χρεῶν πρὸ τῆς ἐποχῆς 20 Ἰανουαρίου 1833, δὲν χωρεῖ κατ' αὐτῶν παραγραφή (4).

ς'. Δὲν παραγράφεται ἀγωγὴ πρὸς ἐκδίκησιν ἐντειχισθείσης ὕλης, πρὶν καταλυθῇ τὸ οἰκοδόμημα (5).

309. Ἐκ τοῦ ὑποκειμένου εἰς ὅλας ταύτας τὰς εἰδικὰς περιπτώσεις λόγου γενικώτερον ἐσχημάτισαν οἱ νεώτεροι κανόνα, ὅτι κατὰ τοῦ ἀδυνατοῦντος νὰ κινήσῃ ἀγωγὴν δὲν χωρεῖ παραγραφὴ (agere non valenti non currit praescriptio). Ὁ κανὼν δὲν εἶναι σφαλερός, ὅταν περιστέλλεται εἰς τὰ στενὰ αὐτοῦ ὅρια καὶ πᾶν πρόσκαιρον καὶ μὴ ἀνυπέρβλητον κώλυμα δὲν ἐκλαμβάνεται ὡς αἰτία ἀναστολῆς. Εἴδαμεν δέ, ὅτι ἡ ἄγνοια δὲν περιελήφθη μεταξὺ τῶν κωλυμάτων (6). Ὡσαύτως δὲν εἶναι λόγος ἀναστολῆς ἡ νόσος τοῦ εἰς παραγραφὴν ὑποκειμένου, διότι δὲν εἶναι ἀνυπέρβλητον κώλυμα. Ἐὰν περιορίσωμεν ὅμως τὸ ἀξίωμα εἰς μόνον ἀκαταμάχητον κώλυμα, οἷον ἐπιδρομῆς ἐχθροῦ, πολιορκίας, ἐπιδημίας, ὅτε οὐδεμία ἀγωγὴ δύναται νὰ ἐγερθῇ, διότι καὶ τὰ δικαστήρια ἀργοῦσι, δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν τὴν ὀρθότητα τοῦ ἀξιώματος, διότι δὲν πρόκειται περὶ σχετικοῦ κωλύματος, ἀλλ' ἀπολύτου.

Περὶ τοιούτων περιστάσεων προύνόησεν ὁ Ἰουστινιανός, διαφυλάξας τὴν ἀγωγὴν ἀπὸ τῆς παραγραφῆς διὰ κοινοποιήσεως πρὸς πᾶσαν διοικητικὴν ἀρχήν, ἢ ἐκκλησιαστικήν, ἢ διὰ τοιχοκολλήσεως (7). Ὁ ἐπικουρικὸς οὗτος τρόπος εἶναι σήμερον περιττός,

(1) Ἄρμεν. Α'. γ'. 68. ἐλήφθη ἐκ τοῦ Προχείρου ΑΗ'. ξδ'. εἶναι δὲ ἀνάλογος ἐπέκτασις ἀποκαταστάσεως. L. 22. § 2. ex quib. c. (4. 6). Γ'. λε'. 22.

(2) L. 22. § 11. C. de j. delib. (6. 30) ΛΕ'. ιή. 22. Ηολ. Δικ. ἄρθ. 560.

(3) L. 8. C. qui bonis (7. 71). Β'. ε'. 17. (4) Α.Π. 315 (1875).

(5) § 29. J. de rer. div. (2. 1). L. 7. § 10. de acq. rer. (41. 1). Ν'. α'. 6.

(6) Ὅρα § 286. Tropl ong Prescript. 714.

(7) L. 2. C. de ann. exc. (7. 40) Ν'. ιε'. 2. Ἄρμεν. Α'. γ', 11. Ὡς ἐκ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ένόσῳ ὑπάρχει δικαστικὸς κλητὴρ πρὸς ἔγκυρον ἐπίδοσιν. Ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι τοιοῦτος δὲν ὑπάρχει, ὁ λόγος τῆς ἀναστολῆς εἶναι προφανής, ἀλλὰ μόνον καθόσον συμπίπτει τὸ κώλυμα ἐν τέλει τῆς παραγραφῆς, διότι, ὑπάρχοντος ἐλευθέρου χρόνου ἀπὸ τῆς ἄρσεως τοῦ κωλύματος μέχρι τῆς συμπληρώσεως, ἠδύνατο ἀρκούντως νὰ γίνῃ ἡ πρόνοια πρὸς διαφύλαξιν τοῦ δικαιώματος (1).

Ε δικὸν νόμον περὶ ἀναστολῆς παραγραφῶν ἔχομεν τὸ ψήφισμα 16 Ὀκτωβρίου 1862 περὶ τοῦ χρόνου ἀπὸ 5 μέχρις 20 Ὀκτωβρίου 1862 καὶ περὶ τῶν πέντε ἡμερῶν τοῦ Ἰουνίου 1863 τὸ ψήφισμα 9 Ἰουλίου 1863. Ὑποτίθεται βεβαίως κατ' ἀμφότερα τὰ ψηφίσματα, ὅτι ἀνεστάλη ἡ παραγραφή, ἧς ἡ συμπλήρωσις συνέπεσε κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας.

ΤΜΗΜΑ Δ'.

Συμπλήρωσις παραγραφῆς

Περίληψις.

310. Ὑπολογισμὸς χρόνου.
311. Πολιτικὴ ἡμέρα.
312. Περὶ τοῦ μηνός.
313. Περὶ ὑποδιαιρέσεως τοῦ μηνός.
314. Ὁ ἐνιαυτὸς συμπληροῦται ἅμα ἀρξαμένης τῆς ὑστέρας ἡμέρας, ἰδίως διὰ τὴν ἡλικίαν.
315. Ὡσαύτως διὰ τὴν χρησικτησίαν ἀρκεῖ ἡ ἔναρξις τῆς ὑστέρας ἡμέρας.
316. Τοὐναντίον ἡ ἀποσβεστικὴ παραγραφὴ συμπληροῦται παρελθούσης πάσης τῆς ὑστέρας ἡμέρας.
317. Ἀνωμαλία μοναδικὴ ἐπὶ ἀποκαταστάσεως ἀφηλίκων.
318. Περὶ ἐμβολίμου ἡμέρας καὶ Ἰουλιανοῦ καὶ Γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου.
319. Ἡ ἐμβολιμος δὲν ἀριθμεῖται ἐν τῷ μέσῳ προθεσμίας τοῦ νόμου.
320. Ἐν ἀρχῇ ἡ ἐμβόλιμος λογίζεται συνέχεια ἄλλης ἡμέρας.

τούτου ἕνεκεν ἐλλείψεως δικαστηρίου δὲν δέχονται ἀναστελλομένην παραγραφὴν Vangerow I. § 323. A. II. 228 (1851), 39 (1853), 187 (1858).

(1) Troplong Prescr. 727. 728. A.Π. 79. 172. (1854), 27 (1861).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

321. Σήμερον κατὰ συνήθειαν ἐμβόλιμος εἶναι ἡ 29 Φεβρουαρίου καὶ ψηφίζεται χωριστά.

322. Ἡ ἀφ' ἧς ἡμέρα ἀριθμεῖται κατὰ τὸ πολιτ. δίκαιον, οὐχὶ κατὰ τὴν Δικονομίαν.

323. Περὶ συνθέτου χρόνου (tempus utile).

324. Περὶ προσθήκης χρόνου.

325. Ἐξαιρετικαὶ παραγραφαὶ ὑπὲρ ἐκκλησιῶν, εὐαγῶν οἴκων, πόλεων.

326. Ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου.

---

310. Τὴν συμπλήρωσιν τῆς παραγραφῆς δὲν δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν ἄνευ τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ πρὸς αὐτὴν ἀπαιτουμένου χρόνου.

Ὁ χρόνος ὑπολογίζεται, ἢ μαθηματικῶς, ὡς πᾶσα ποσότης, ἢ κατὰ τὸ ἐν χρήσει ἡμερολόγιον, ὅπερ πρὸς τοῦτο ὑπάρχει κοινῶς παραδεδεγμένον.

Κατὰ τὸ ἡμερολόγιον ἔχομεν ἡμέρας, μῆνα καὶ ἐνιαυτόν, καὶ ἡ μὲν ἡμέρα καὶ ὁ ἐνιαυτὸς ἀντιστοιχοῦσιν εἰς δύω κοσμικὰ συμβάντα, τὴν περὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν περὶ τὸν ἴδιον ἄξονα περιστροφὴν τῆς γῆς, ὁ δὲ μὴν εἶναι ὑποδιαίρεσις τοῦ ἐνιαυτοῦ αὐθαίρετος, οὐχὶ δὲ καὶ ἰσόμετρος. Ὅπως σχηματισθῶσι δώδεκα μῆνες, ἄλλους μὲν ἔχομεν ἐκ 30 ἡμερῶν, ἄλλους δὲ ἐκ 31, καὶ τὸν Φεβρουάριον ποτὲ μὲν ἀριθμοῦντα 28, ποτὲ δὲ 29 ἡμέρας, πάντοτε κοῖλον.

Ὅταν λέγωμεν ἡμέρα, ὑπονοοῦμεν πάντοτε τὸ ἐξ 24 ὡρῶν διάστημα, ὅπερ ὅμως παντοιοτρόπως δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν, κατὰ τὸ σημεῖον, ὅθεν ἀρχόμεθα, εἴτε ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, εἴτε ἀπὸ ἄλλης ὥρας. Καὶ ὁ ἐνιαυτὸς τοῦ ἡμερολογίου δὲν σύγκειται πάντοτε ἐξ ἡμερῶν 365, διότι προστίθεται ἐμβόλιμος ἡμέρα ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος πρὸς ἐξίσωσιν τῆς διαφορᾶς.

Ὅπως δήποτε τὰ νομικὰ συμβάντα, ἐξ ὧν ὁρμώμεθα, σπανιώτατα συμπίπτουσιν εἰς τὴν ἔναρξιν τῆς ἡμέρας, τοῦ μηνός, ἢ τοῦ ἔτους, ἐντεῦθεν δὲ ἀναφύεται τὸ ζήτημα, πῶς ἀνευρίσκομεν τὰ διαστήματα ἡμέρας, μηνὸς καὶ ἔτους, ὁσάκις ἐν τῷ νόμῳ πρόκειται περὶ χρόνου, ὅπως καταλήξωμεν εἰς τὸ ἀκριβὲς τέρμα, ἐνῷ καὶ κατὰ τὸ μηνολόγιον ὑπάρχει ἀνισότης μηνῶν καὶ ἐνιαυτῶν, τῆς δὲ ἡμέρας δὲν συμπίπτει ἡ ἔναρξις.

311. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἀστρονομικὴ ἀκρίβεια

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρὸς ὑπολογισμὸν τοῦ χρόνου καὶ σχηματισμὸν τοῦ ἡμερολογίου, οἱ δὲ νομικοὶ ἔκριναν περιττὸν πρὸς λύσιν τῶν νομικῶν ζητημάτων νὰ πολυπραγμονήσωσι περὶ τούτου.

Τὴν ἡμέραν ἐλάμβανον ὡς ἀδιαίρετον μονάδα, ἀπὸ μεσονυκτίου εἰς μεσονύκτιον, ἣν ὠνόμαζον *πολιτικὴν* (dies civilis). « Ἡ ἡμέρα » ἀπὸ ἑβδόμης ὥρας τῆς νυκτὸς ἕως πληρουμένης τῆς ἕκτης ὥρας » τῆς ἑπομένης νυκτὸς ὁρίζεται καὶ τὸ γινόμενον οἱαδήποτε ὥρᾳ » τῶν κδ' ὡρῶν, ἐν φωτὶ δοκεῖ γίνεσθαι (1).»

Ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ἠρίθμουν δώδεκα ὥρας, οὕτω ὥστε ἡ ἕκτη ἦτο τὸ μεσονύκτιον, καὶ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς δώδεκα ὥρας, ὧν ἡ ἕκτη ἦτο ἡ μεσημβρία. Οὕτω τὰ ἐν νυκτὶ γενόμενα, εἰ μὲν πρὸ τοῦ μεσονυκτίου, ἤτοι τῆς ἕκτης ὥρας τῆς νυκτὸς, ἐλογίζοντο ὡς ἐν τῇ ληξάσῃ ἡμέρᾳ γενόμενα, εἰ δὲ μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ὡς ἐν τῇ ἀπὸ τούτου ἀρξαμένῃ (3).

Ὅτι ἡ ἡμέρα ὡς ἀδιαίρετος ὁλόκληρος ἐλογίζετο ἐν οἵᾳ ὥρᾳ αὐτῆς συνέβη τι, ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς προθεσμίας τῆς ἐφέσεως, ἥτις ἦτο δι' ἡμέρους διὰ τὸν διάδικον, τριήμερος δὲ διὰ τὸν πληρεξούσιον, συναριθμουμένης τῆς ἡμέρας τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως, ὥστε τὴν ἐπαύριον ἐγίνετο ἡ ἔφεσις (altera die), ἢ τὴν τρίτην ἡμέραν (4). Τότε μόνον ἡ ἡμέρα τῆς ἐκδόσεως δὲν συνηριθμεῖτο, ὅτε ἐν αὐτῇ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσέλθῃ ὁ ἐκκαλῶν πρὸς τὸν ἐκδόντα (5). Οὕτω αἱ πεντήκοντα ἡμέραι πρὸς παραίτησιν ἐπιτροπείας « ψηφίζονται ἀρχόμεναι ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς γνώσεως (6), » καὶ

---

(1) L. 8. de feriis (2. 12). Ζ'. ζ'. 8. Ἁρμεν. περὶ σημ. ὀνομ. § 33. Censorin. c. 23.

(2) Ὅθεν: Μεῖζον μέρος τῆς ἡμέρας ἐστὶν αἱ «πρῶται ἓξ ὧραι, οὐ μὴν αἱ ὕστεραι.» L. 2. § 1. de V. S. (50. 16. Β'. δ'. 2. Ἁρμεν. περὶ σημ. ὀν. § 34.

(3) Gellius NA. III. 2.

(4) L. 1. § 5. 6. 12. quando appell. (49. 4). Βασ. Θ'. α'. 33. μετεβλήθη εἰς δεκαήμερον ὡς ἐκ Νεαρᾶς 23.

(5) L. 1. § 7. αὐτ. Hölder Theorie der Zeitberechnung (Göttingen 1873). σ. 31. Ἡ μονογραφία αὕτη εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα. Δισταγμοὺς ἐξέφρασεν ὁ Savigny Syst. IV. σ. 602 καὶ ἑπ. περὶ τῶν δηλούντων κύκλους περιόδου ὅρων, οἷον quarto quoque anno κτλ. ἀλλ' ἡ διαφορὰ εἶναι, ἂν πρόκειται νὰ ἐπαναληφθῇ τι, οἷον αἱ Ὀλυμπιάδες, quinto quoque anno redeunte (Censor. c. 18), ἢ ἅπαξ νὰ γίνῃ, tricesimo quoque die (Cic. ad Att. VI. 1).

(6) L. 13. § 9. de excusat (27. 1).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κατὰ Νεαρὰν 23 « ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῆς ψήφου αἱ δέκα ἡμέραι » τῆς ἐκκλήτου ἀριθμοῦνται (1).»

Καὶ τοῦτο σημειωτέον, ὅτι ἡ εἰς ὡρισμένην ἡμέραν λήγουσα προθεσμία περιλαμβάνει αὐτὴν πλήρη, ὥστε ὁ ὀφειλέτης δὲν παραβαίνει τὴν ὑποχρέωσιν, πρὶν ἐκείνη καθ' ὁλοκληρίαν παρέλθῃ (2). Ἀλλ' ὅταν ὑπόσχεταί τις αὐθημερόν, τότε μόνον ἐνάγεται καὶ ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ὡς δηλοῦσης τῆς συμφωνίας παραχρῆμα. « Ὁ » ὁμολογῶν σήμερον διδόναι, καὶ πρὶν πληρωθῇ ἡ ἡμέρα ἐνάγεται, » εἰ καὶ τὸ ἐναντίον κρατεῖ ἐπὶ τῶν ἄλλων χρόνων ἐπερωτήσεως (3).»

312. Ὁ μήν, ὡς ἀνόμοιος, δὲν εἶναι κατάλληλος πρὸς προσδιορισμὸν ποσότητος χρόνου. Κατὰ τὴν δωδεκάδελτον ἦτο ἐν χρήσει ἡ τριακονθήμερος προθεσμία καὶ τὸ πολλαπλάσιον αὐτῆς (4), καὶ πολλάκις ὁ μὴν ἀντὶ τριάκοντα ἡμερῶν λαμβάνεται ἐν τοῖς νόμοις. Οὕτω ἡ ἐπὶ μοιχείᾳ ἔγκλησις εἰς δύω ὑπέκειτο προθεσμίας, τὴν μὲν ἑξηκονθήμερον, τὴν δὲ ἑξάμηνον. Αἱ ἑξήκοντα ἡμέραι ἠριθμοῦντο ὡς ἀπαρτίζουσαι τοὺς δύω ἐκ τῶν ἓξ μηνῶν (5). Ὁ Παῦλος τὰς 210 ἡμέρας ὀνομάζει ἑπτὰ πλήρεις μῆνας (septimus plenus mensis) (6). Ὁ Ἰουστινιανός, διατάττων τὴν ἔναρξιν ἀπογραφῆς ἐντὸς 30 καὶ τὴν περάτωσιν ἐντὸς ἄλλων 60 ἡμερῶν, τὸ ἄθροισμα τούτων ἀποκαλεῖ τρεῖς μῆνας (7). Ὁ αὐτὸς χορηγεῖ τρεῖς προθεσμίας ἐφέσεως, τὴν μὲν πρώτην ἐντὸς 30 ἡμερῶν, τὴν δὲ δευτέραν καὶ τρίτην ἐντὸς μηνὸς ἑκάστην, ὧν ἑκατὸν τὸ ἄθροισμα ὀνομάζει τρίμηνον ὥστε μὴν εἶναι καὶ αἱ 30 ἡμέραι (8).

Δὲν εἶναι ὅμως σταθερὸς καὶ ἀπαράβατος ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος, διότι ἤρτηται καὶ ἐκ τῆς ἑρμηνείας, πῶς δέον νὰ γίνῃ ὁ ὑπολογι-

---

(1) Θ'. α'. 33. Ἀντιδοξεῖ Vangerow I. § 196. ἀπαιτῶν δεκάκις 24 ὥρας, ὅπερ δὲν λέγει τὸ κείμενον.

(2) § 2. J. de verb. obl. (3. 15). Θεόφ. Γ'. ιε'. 2. L. 186. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 186.

(3) L. 118. § 1. de verb. oblig. (45. 1). ΜΓ'. α'. 115.

(4) Gellius NA XX I. 45.

(5) L. 4. § 1. L. 11. § 6. L. 29. § 5. ad L. jul. (48. 5). Ξ'. λζ'. 6. 12. 30. L. 1. § 10. ad SC. Turp. (48. 16). Ξ'. α'. 10.

(6) Paulus R. S. IV. 9. § 5.

(7) L. 22. § 3. 11. C. de j del. (6. 30). ΛΕ'. κη'. 22.

(8) Νεαρὰ 115 κεφ. 6'.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σμός. Καθ' ὑπόθεσιν, ὅταν λέγωμεν δύω μῆνας ἀπὸ πρώτης Ἰανουαρίου, δύω τινὰ εἶναι ἐνδεχόμενα, ἢ ὅτι παρῆλθον οἱ δύω μῆνες, ἅμα ἐκπνεύσαντος τοῦ Φεβρουαρίου, ἢ ὅτι πρέπει ν' ἀριθμήσωμεν 60 ἡμέρας τοῦ ἡμερολογίου, ὥστε πρέπει νὰ παρέλθῃ καὶ ἡ πρώτη Μαρτίου, ἐὰν ὁ Φεβρουάριος ἀριθμῇ μόνον 28 ἡμέρας. Ἀμφότερα εἶναι ἐνδεχόμενα καὶ ζήτημα ἑρμηνείας (1).

Ὡς κανὼν πάλιν μνημονεύεται, ὅτι τὸ δίμηνον σύγκειται ἐξ ἡμερῶν ἑξήκοντα καὶ μιᾶς. «Ὅταν δύω μηνῶν ἐν νόμῳ γίνεται »μνήμη καὶ ὁ ἐν τῇ 31 ἡμέρᾳ ἐρχόμενος, εἴσω τῶν δύω μηνῶν »δοκεῖ ἐλθεῖν (2).»

Εἰδικῶς ὁ Ἰουστινιανὸς τὸ τρίμηνον τῆς ἐφέσεως ὥρισε συγκείμενον ἐξ 93 ἡμερῶν (3),

Οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν κατὰ μὲν τὴν Πολ. Δικον. ἄρθρ. 194 καὶ τὸν Ποιν. Νόμον ἄρθρ. 16 ὁ μὴν λογίζεται ἐκ τριάκοντα ἡμερῶν, τοὐναντίον κατὰ τὸν Ἐμπ. Νόμον ἄρθρ. 132, οἱ μῆνες ἀκολουθοῦσι τὸ ἡμερολόγιον, ὥστε ἡ ἀπὸ 10 Φεβρουαρίου ἀρξαμένη μηνιαία προθεσμία λήγει τὴν 10 Μαρτίου.

313. Ὁ μὴν τῶν Ῥωμαίων διῃρεῖτο εἰς τρία μέρη, Kalendae, nonae, idus, ἠρίθμουν δὲ ἀναδρομικῶς. Ἡ νουμηνία τῶν Ἀθηναίων ἦσαν αἱ Kalendae τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἐκ τοῦ ὄπισθεν ἀρχόμενοι, ἔληγον ἡ 10 πρὸ τῶν Καλανδῶν τοῦ Ἰανουαρίου (die X ante Kalendas januarias) πρὸς δήλωσιν τῆς 23 Δεκεμβρίου, ἢ ante diem X Kal. jan. Ἠρίθμουν ὅμως καὶ ἀντιθέτως, οἷον, post diem X Kalendarum (4). Τὸ αὐτὸ ἐγίνετο ἐπὶ νονῶν καὶ εἰδῶν, ὧν αἱ

---

(1) L. 2. C. Th. decur. (12. 1). Utrum ex numero dierum, an ex nominatione kalendarum computari duum mensium spatia debeant.

(2) L. 101. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 101. Ἐν μόνῳ χειρογράφῳ Στουτγάρτης ἐλλείπουσιν αἱ λέξεις et primo, ἐν περιθωρίῳ παρατεθεῖσαι Reinfelder Ann. civ. σ. 145. Δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν τὰ Βασιλικὰ καὶ ὁ Εὐστάθιος ἄλλοτε ἕτερον· «Ἐὰν δύω μῆνας εἴπῃ ὁ νόμος, καὶ ἑξήκοντα ἡμέρας ἀντὶ τούτου παραδέχονται.» Ὅρα Εὐσταθίου ἔκδ. Ζαχαρίου σ. 149.

(3) L. 2. 5. C. de temp. (7. 63). Θ'. α'. 130. 133. Εἶναι ὅλως αὐθαίρετος ἡ γνώμη τοῦ Schrader civ. Abh. 3. ὅτι ἕκαστος μὴν ἐλογίζετο ὡς τὸ δωδέκατον τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἄρα τὸ δίμηνον 61 ἡμερῶν, τὸ τρίμηνον 91 καὶ οὕτω καθεξῆς. Vangerow I. § 176.

(4) L. 132. de V. S. (50. 16). Β'. δ'. 127. Καὶ ὅτε γὰρ λέγομεν πρὸ δέκα τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μὲν πρῶται ἦσαν ἡ πέμπτη ἑκάστου μηνὸς πλὴν κατὰ Μάρτιον, Μάϊον, Ἰούλιον καὶ Ὀκτώβριον, καθ' οὓς ἦσαν ἡ ἑβδόμη, αἱ δὲ δεύτεραι ἡ δεκάτη πέμπτη κατὰ τοὺς μῆνας τούτους, καὶ ἡ δεκάτη τρίτη κατὰ τοὺς λοιποὺς.

Ἀπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ εἰσήχθη ἡ ἑβδομαδιαία διαίρεσις.

314. Τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐνιαυτοῦ σαφῶς ἐξηγεῖ ἡ ῥῆσις τοῦ Παύλου, ὅτι ἐνιαυσιαῖος λέγεται, οὐχὶ ὁ ἄρτι τεχθείς, ἀλλ' ὁ ἀψάμενος τῆς τριακοσιοστῆς ἑξηκοστῆς πέμπτης ἡμέρας, διότι «τὸν ἐνιαυτὸν »κατὰ νόμον οὐκ ἀπὸ ῥοπῆς εἰς ῥοπὴν (ad momenta temporum), »ἀλλ' ἐξ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀριθμοῦμεν (civiliter) (1).» Δύω τινὰ εἶναι σπουδαῖα ἐν τῇ ῥήσει ταύτῃ. Ὅπως πολιτικῶς ἡ ἡμέρα λαμβάνεται ὡς μονὰς ἀδιαίρετος, δὲν λαμβάνεται καὶ ὁ ἐνιαυτὸς (2), ὥστε ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας δὲν εἶναι ὁ τεχθεὶς ἐνιαυσιαῖος, ἀλλ' ὁ συμπληρώσας τὸν ἀκριβῆ 365 ἡμερῶν (3). Καθόσον ὅμως αἱ ἡμέραι εἶναι ἀδιαίρετοι, δὲν ἀριθμοῦμεν ἀπὸ τῆς ὥρας τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς ἀντιστοίχου ὥρας, μετὰ ἐνιαυτὸν, ἀλλ' ἐνιαυσιαῖος εἶναι ὁ ἀριθμῶν 365 ἡμέρας, ἐξ ὧν ἀρκεῖ ἡ ἀρχὴ τῆς τελευταίας (4). Ἅμα λογίσωμεν ὡς πλήρη τὴν πρώτην, πλήρη δὲ καὶ τὴν ὑστέραν, ἔχομεν ὁμοῦ τὰς 365 ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀνευρίσκει ὁ Οὐλπιανός, πότε ὑπάρχει συμπεπληρωμένον τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος, ἀφότου κτᾶται ἡ πρὸς διαθήκην ἱκανότης. «Ὁ δὲ γεννηθεὶς καλένδαις Ἰανουαρίαις δοκεῖ »πληροῦν τὸν ἐνιαυτὸν ἀπὸ ς'. ὥρας τῆς νυκτὸς τῆς πρὸ μιᾶς »καλανδῶν Ἰανουαρίου τοῦ ἕκτου ἔτους (5).» Δηλ. ὁ γεννηθεὶς τὴν

καλανδῶν, ἢ μετὰ δεκάτην τῶν καλανδῶν, οὐ δηλοῦμεν τὴν ἑνδεκάτην. Ὅρα καὶ L. 232. § 1. αὐτ.

(1) L. 134. de V. S. (50. 16). Β'. ϐ'. 129. Εὐσταθίου ῥαπαί.

(2) Ὅπως ἐνόμισεν ὁ Pagenstecher comm. in S. Pomponii ad Sabinum. (Lemgov. 1734). § VIII.

(3) Ὅθεν L. 42. de V. O. (45. 1). ΜΓ'. α'. 39. § 26. J. de inut. stip. (3. 49). Θεόφιλ. Γ'. ιϑ'. 25. Ὁ ὁμολογήσας τούτῳ τῷ ἐνιαυτῷ ἢ τούτῳ τῷ μηνὶ δώσειν, εἰ μὴ πασῶν τῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἤγουν τοῦ μηνὸς παρελθουσῶν ἡμερῶν, οὐκ ἐναχθήσεται.

(4) Τοῦτ' αὐτὸ ἐν L. 132. de V. S. (50. 16). Β'. ϐ'. 127. Ἐνιαυσιαῖος δοκεῖ τελευτᾶν ὁ ἐν τῇ ὑστέρᾳ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμέρᾳ τελευτῶν.

(5) L. 3. qui test. (28. 1). ΑΕ'. α'. 6.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

α' Ἰανουαρίου 1810, δὲν ἀπαιτεῖται νὰ περιμένῃ τὴν α' Ἰανουαρίου 1824 καὶ νὰ παρέλθῃ ἡ γενέθλιος ὥρα, καθ' ἣν τὸ συνόδου μόριον, ἀλλ' ἤδη μετὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 30 Δεκεμβρίου 1823 (αὕτη εἶνε ἡ ἀπὸ ς'. ὥρας τῆς νυκτὸς τῆς πρὸ μιᾶς καλανδῶν Ἰανουαρίου)(1) ἐγκύρως συντάττει διαθήκην, διότι ἀριθμεῖ 14 × 365 ἡμέρας. Ἐντεῦθεν οἱ νεώτεροι διετύπωσαν τὸ ἀπόφθεγμα, ὅτι ἡ ὑστέρα ἡμέρα ἀρξαμένη ὡς πλήρης λογίζεται (dies ultimus coeptus pro completo habetur) (2).

Εἰς τὸν μὴ συμπληρώσαντα τὸ εἰκοστὸν ἔτος δὲν ἐπετρέπετο ἀπελευθέρωσις δούλου, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν Οὐλπιανὸν ὁ γεννηθεὶς τὴν α' Ἰανουαρίου συμπληροῖ τὸ εἰκοστὸν ἔτος « ἀπὸ ἕκτης ὥρας » τῆς νυκτὸς τῇ πρὸ μιᾶς καλανδῶν Ἰανουαρίου (3), » δηλ. ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου τῆς 30 πρὸς τὴν 31 Δεκεμβρίου, ὡς τῆς τελευταίας τοῦ εἰκοστοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπιβάς.

Προκειμένης ἀποκαταστάσεως πρός τινα, ὅτε εἰς τὸν κ'. ἐνιαυτὸν ἔλθῃ (quum *ad* annum vicessimum aetatis *pervenisset*), καὶ προβαλλομένης τῆς διατάξεως Ἀδριανοῦ ἐπὶ δημοτικῶν λειτουργιῶν, ὅτι ὁ ἀρξάμενος ἐνιαυτοῦ δοκεῖ πεπληρωκέναι αὐτὸν (4), ἐπέμεινεν ὅμως ὁ Παῦλος, ὅτι κατὰ τὸ πολιτικὸν δίκαιον ἀπαιτεῖται ἡ συμπλήρωσις τοῦ εἰκοστοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ οὕτω ἀπεφασίσθη, καίτοι ῥέποντος τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς τὴν ἐπιείκειαν (5).

315. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἀριθμεῖται κανόνας ὁ χρόνος τῆς κτητικῆς παραγραφῆς. Τὴν περὶ τούτου ῥῆσιν, ὅτι : «Πληρῶ τὴν διὰ

---

(1) Reinfelder Der annus civ. σ. 32. Bachofen Giess. Zeitschr. XVIII. σ. 38. 335. Heimbach Rechtsl. XV. σ. 141. Vangerow I. § 196. Hölder Theorie der Zeitber (1873) § 25. Ἀντιδοξοῦσι Unterholzner Verj. I. σ. 304. Savigny Syst. IV. § 184. Windscheid I. § 103. ὑποσ. 12, παραδεχόμενοι τὴν ἱκανότητα μετὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 31 Δεκεμβρ. πρὸς τὴν 1 Ἰανουαρίου, ἀλλ' ἐν ἀσυμφωνίᾳ πρὸς τὸ κείμενον καὶ διὰ πολλῆς τέχνης ἐν τῷ ἑρμηνεύειν.

(2) L. 134. de V. S. (50. 16). Incipiente plane, non exacto die.

(3) L. 1. de manum. (40. 1). ΜΗ'. α'. 1. Κατὰ τὴν Lex Aelia Sentia, ἐν ἔτει 757. Gajus I. 38—41. Ὅρα τοὺς αὐτοὺς συγγραφεῖς.

(4) L. 8. de muner. (50. 4). Annus coeptus pro pleno habetur ΝΔ'. δ'. 7. Εἰς τοῦτο ἐστηρίχθη ὁ Pagenstecher.

(5) L. 74. § 1. ad SC. Trebell. (36. 1).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

» τοῦ χρᾶσθαι δεσποτείαν, κἂν ἐλάχιστον μέρος τῆς *ὑστέρας* ἡμέ-» ρας νεμηθῶ (1), » ἐδοκίμασαν νὰ καταστήσωσιν ὕποπτον ἐπὶ ἀλλοιώσει διὰ τῶν συντακτῶν πανδέκτου, ὡς ληφθεῖσαν ἐκ πραγματείας περὶ παραγγελμάτων (2).

Διφορουμένη εἶναι ἡ ῥῆσις *Οὐλπιανοῦ* ὅτι : «Ἐν ταῖς διὰ χρο-» νίας νομῆς δεσποτείαις (non a momento ad momentum, sed) » ὅλην τὴν τελευταίαν ἡμέραν ψηφίζομεν (3).» Ἐξίσου ἐπικαλοῦν-ται αὐτὴν καὶ οἱ ὅλην τὴν ὑστέραν ἡμέραν ἀπαιτοῦντες (4) καὶ οἱ δεχόμενοι συμπληρωθεῖσαν τὴν χρησικτησίαν, ἅμα ἀρξαμένης τῆς ὑστέρας ἡμέρας (5). Ἀλλ' ἐν τῇ ἀμέσως ἑπομένῃ ῥήσει τοῦ αὐτοῦ Οὐλπιανοῦ, ἔστω καὶ ἐξ ἄλλης πραγματείας, παρατίθεται ἐπεξηγη-ματικὸν παράδειγμα λίαν σαφὲς, ὅτι « Ὁ ἐν ἕκτῃ ὥρᾳ τῶν Ἰανουα-» ρίων καλανδῶν ἀρξάμενος νέμεσθαι, ὥρᾳ ἕκτῃ νυκτερινῇ (τῆς πρὸ » μιᾶς) καλανδῶν πληροῖ τὴν διὰ τῆς χρονίας νομῆς δεσποτείαν (6). » Ἐν Βασιλικοῖς, ἀντὶ τῆς *πρὸ μιᾶς* (pridie) κεῖται *αὐτῶν καλανδῶν*, ὅπερ προφανῶς ἀλλοιοῖ τὴν ἔννοιαν, καθ' ἣν ἡ χρησι-κτησία ὑπάρχει τετελεσμένη, ἅμα μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀπὸ τῆς 30 πρὸς τὴν 31 Δεκεμβρίου.

Οὐδόλως ἐξάγεται τὸ ἐναντίον ἐξ ἄλλης μαρτυρίας. μὴ νομικῆς, ὅτι δὲν ἀπουσίασε τρεῖς νύκτας *ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει* ἡ γυνὴ, ἥτις εἰσῆλ-θε μὲν τὴν α' Ἰανουαρίου εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀνδρὸς, ἤρξατο δὲ ἀπο-λιπομένη ἀπὸ τῆς 29 Δεκεμβρίου (ante diem IV Kalendarum Januar), διότι αἱ ἓξ ὧραι τῆς τελευταίας νυκτὸς ἀνήκουσιν εἰς τὴν α' Ἰανουαρίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους, ὥστε δὲν διέκοψε τὴν χρισικτη-σίαν τοῦ ἀνδρὸς, δι' ἧς ἐγίνετο ἡ γυνὴ ὑποχείριος (7).

---

(1) L. 15. pr. de div. temp. (44. 3). NA'. γ'. 14.

(2) Krüger Krit. Versuche (1870). σ. 63. Ὅρα ἀνασκευὴν Hölder Theorie der Zeitber. σ. 98. καθ' ὃν εἶναι μάλιστα τεκμήριον γνησιότητος, ὅτι δὲν κεῖται ἐν οἰκείῳ τίτλῳ.

(3) L. 6. de usurp. (41. 3). N'. γ'. 6. Unterholzner Verj. I. § 90

(4) Erb. Civ. Magazin V. 1814. σ. 199. Bachofen Zeitschr. f. Civ. u. P. XVIII. σ. 67.

(5) Accursius. Donellus Comm. V. 19. § 2. Savigny Syst. IV. σ. 369.

(6) L. 7. de usurp. (41. 3). N'. γ'. 6.

(7) Gellius NA. III. II. 12. Gajus III. 111. Hölder Theorie d. Zeitber. § 33. παρ' ᾧ τοὺς ἀντιλέγοντας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

316. Ἐνῷ πρὸς ἀπόκτησιν δικαιώματος ἀρκεῖ ἡ ἔναρξις τῆς ὑστέρας ἡμέρας, πρὸς ἀπώλειαν ὅμως ἀπαιτεῖται ἡ παρέλευσις αὐτῆς καθοκληρίαν, διότι ἐνόσῳ διαρκεῖ ἔτι ἐπιτρέπεται, ὅ,τι μετὰ ταῦτα πλέον δὲν εἶναι δεκτόν. «Αἱ πρόσκαιροι ἢ ἐμπρόθεσμοι ἀγωγαὶ »οὐ φθείρονται, εἰ μὴ πᾶσα ἡ ὑστέρα ἡμέρα παρέλθῃ (1).»

Διὰ τοῦτο ἡ περὶ μοιχείας ἔγκλησις, ἡ ἐπὶ ἑξήκοντα ἡμέρας ἐπιτρεπομένη, καθ' ὅλην τὴν ἑξηκοστὴν ἡμέραν εἶναι δεκτή. «Καὶ »ἡ ἑξηκοστὴ ἡμέρα ἐν ταῖς ἑξήκοντα ψηφίζεται (2) »

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ ἐπὶ 100 ἡμέρας διδομένη διακατοχὴ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἑκατοστὴν ἔτι δίδεται (3).

Τὴν διαφορὰν ταύτην μεταξὺ κτήσεως δικαιώματος, συμπληρουμένης ἅμα ἀρξαμένης τῆς ὑστέρας ἡμέρας, καὶ ἀποσβέσεως, μὴ ἐπερχομένης, πρὶν παρέλθῃ πᾶσα ἡ ὑστέρα ἡμέρα, λίαν εὐστόχως διετύπωσεν ὁ Δόνελλος (4). Ἡ διαφορὰ ἐξηγεῖται, οὐχὶ διότι ἑκάστοτε τὸ μῆκος τοῦ ἔτους διαφόρως λαμβάνεται, ἀλλὰ διότι ἐν τῇ πρώτῃ περιστάσει πρόκειται περὶ κτήσεως τοῦ δικαιώματος, τελουμένης τὴν ὑστέραν ἡμέραν, ὥστε καθ' ὅλας τὰς ὥρας αὐτῆς, ἀδιαιρέτου οὔσης, ἤδη ὑφίσταται, ἐνῷ ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει πρόκειται περὶ πράξεως, ἔτι ἐπιτρεπομένης κατὰ τὴν ὑστέραν ἡμέραν, εἰς τὸ ἔτος τοῦτο ἀνήκουσαν, ἄρα καθ' ὅλας τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας ταύτης.

Οἱ παριδόντες τὴν διαφορὰν εἰς μάτην ἐζήτησαν μίαν καὶ μόνην κοινὴν λύσιν (5).

317. Ἀνωμαλία ἁπανταχοῦ προκειμένης ἀποκαταστάσεως ἀφήλι-

---

(1) L. 6. de O et A. (44. 7). NB'. α'. 6.

(2) L. 30. § 1. ad L. Jul. (48. 5). Ξ'. λ'. 32.

(3) L. 1. § 9. de succ. ed. (38. 9) ΜΕ'. 6'. 25. Ὁ γὰρ λέγων εἴσω καλανδῶν, ἢ ἑκατὸν ἡμερῶν, καὶ τὰς καλάνδας καὶ τὴν ἑκατοστὴν ἡμέραν περιλαμβάνει. Περὶ L. 101. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 101. ὅρα § 312.

(4) Comm. V. 19.

(5) Koch Belehrungen (Giessen 1796). Gmelin Arch. v. Danz I. σ. 377. Erb. civ. Magaz. V. 8. Bachofen Giess. Zeitschr. XVIII. σ. 38. 335. Unterholzner Verj. I. § 90. Τὴν διαστολὴν τοῦ Δονέλλου ἠσπάσθη ὁ Savigny Syst. IV. § 188, πρὸς ὃν διαφωνεῖ ὁ Hölder Theorie d. Zeitber, ὡς πρὸς τὴν ὑστέραν ἡμέραν. Ὁ Windscheid I. § 103 ὑποσ. 16 δέχεται τὴν διαστολήν, οὐχὶ ὅμως ὡς γενικήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κος, ἥτις ἐπιτρέπεται καὶ διὰ τὸ πραχθὲν κατὰ τὴν γενέθλιον ἡμέραν ἀρχομένου τοῦ εἰκοστοῦ ἕκτου ἔτους πρὸ τῆς ὥρας τῆς γεννήσεως (1). Ἐνταῦθα παραλλάσσει, ὅτι ἡ γενέθλιος ἡμέρα δὲν λογίζεται πλήρης, ἀλλ' ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς ὥρας τῆς γεννήσεως (a momento ad momentum), διὸ προχωροῦμεν μέχρι τῆς ἀντιστοίχου ἡμέρας μετὰ εἰκοσιπέντε ἔτη καὶ μέχρι τῆς ἀντιστοίχου ὥρας, ὅπως δεχθῶμεν περατωθεῖσαν τὴν ἀφηλικότητα. Ἡ βοήθεια τοῦ νόμου ἐξετάθη ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ νομοδιδασκάλου μετὰ ὑπερβαλλούσης ἀκριβείας (2). Ἀλλ' ἐνδέχεται ἡ γενέθλιος οὖσα ἐμβόλιμος, εἴτε ἐν ἀρχῇ, εἴτε ἐν τέλει. Τοῦτο ἐξεταστέον ἰδιαιτέρως.

Οἱ νεώτεροι εἰς τὸν πολιτικὸν ὑπολογισμὸν (civilis computatio) ἀντέταξαν τὸν φυσικὸν (naturalis), ἀλλ' ὁ τελευταῖος ὅρος δὲν εἶναι ῥωμαϊκός, οὐδὲ εἶναι ἀκριβής, ἐὰν ἔχῃ τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἀριθμοῦνται ὅλα τοῦ χρόνου τὰ μόρια, διότι οὐδόλως τοῦτο συμβαίνεται κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν ἀπὸ ῥιπῆς εἰς ῥιπήν, ὡς ἀναφερόμενος μόνον εἰς τὰ ἄκρα (3).

318. Ἐνῷ κατὰ τὸν πολιτικὸν ὑπολογισμὸν ἐκ 365 ἡμερῶν σύγκειται ὁ ἐνιαυτός, τί πράττομεν, ὅταν παρεμπίπτῃ ἐμβόλιμος;

Οἱ Ῥωμαῖοι ἄλλοτε κατὰ τὸν λεγόμενον ἐνιαυτὸν τοῦ Νουμᾶ ἠρίθμουν 12 μῆνας, συναποτελοῦντας 355 ἡμέρας, ἀλλὰ παρ' ἔτος προσετίθεντο κατὰ μῆνα Φεβρουάριον ἐναλλάξ, ὁτὲ μὲν 22, ὁτὲ δὲ 23 ἡμέραι καὶ μάλιστα μεταξὺ τῆς 23 (Terminalia) καὶ 24 (Regifugium) Φεβρουαρίου.

Αἱ πρόσθετοι αὗται ἡμέραι ἐλέγοντο ἐμβόλιμος μὴν (mensis intercalaris, ἢ Mercedonius), ὅστις ἐψηφίζετο ὡς συνέχεια τῆς 23 Φεβρουαρίου καὶ ἀδιαίρετον χρόνου μόριον (4).

Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἐν ἔτει 709 ἀπὸ κτ. Ῥ. ἀνεμόρφωσε τὸ

---

(1) L. 3. § 3. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 3.

(2) Hölder Theorie § 37.

(3) Αὐτ. § 37. Windscheid I. § 103. ὑποσ. 6.

(4) Macrob. Saturn. I 13. Censor. de die nat. c. 20. L. 98. § 1. de V. S. (50. 16). Οἱ Γλωσσογράφοι ἐν τῇ ἀγνοίᾳ τούτων παρέγραψαν: Cato et Quintus duo stulta dixerunt L. 98. § 2. αὐτ. εἶναι βεβαίως παρέμβλημα Ἰουστινιανοῦ. διότι ὁ ἐμβόλιμος μήν, ὡς εἴρηται, δὲν ἦτο 28 ἡμερῶν. Grōning Quaest. de die interc. (Gött.1843). Mommsen rōm. Chronologie Berlin 1858.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡμερολόγιον ἐπὶ τῇ βάσει, ὅτι ὁ ἐνιαύσιος κύκλος ἀπὸ ἰσημερίας εἰς ἰσημερίαν ἐαρινὴν σύγκειται ἐκ 365 ἡμ. 6 ὥρ. Αἱ 6 αὗται ὧραι, ἐπὶ τρία ἔτη παραλειπόμεναι, ἀποτελοῦσι τὴν κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος προστιθεμένην ἐμβόλιμον (1). Τοῦτο τὸ ἡμερολόγιον μετὰ δεισιδαιμονίας τηροῦμεν τὰ ἔθνη τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος, ἐκλαμβάνοντες τὸ πόρισμα τῶν ἐπὶ Καίσαρος ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων ὡς θρησκευτικὴν ἀλήθειαν.

Ἐν ἔτει 1581 ὁ Παπας Γρηγόριος ΙΓ' δεχόμενος τὰς νεωτέρας ἀστρονομικὰς ἐρεύνας, μετέβαλε τὸ ἡμερολόγιον πρὸς τὸ ἀκριβέστερον, ἐπὶ τῇ βάσει ὅτι ὁ ἐνιαύσιος κύκλος τελεῖται μετὰ παρέλευσιν 365 ἡμ. 5 ὥρ. 49 λ. 12 δ. Τουτέστι πρὸς τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον κατ' ἔτος παρεδέχθη διαφορὰν 10 λ. 48 δ. ἀθροίζων δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καίσαρος μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ὁ Γρηγόριος τὸ πλεόνασμα, εὗρεν αὐτὸ συναπαρτίζον 10 ἡμέρας. Αὐτὰς λοιπὸν ἀφῄρεσε, πρὸς ἀποφυγὴν δὲ πλεονάσματος εἰς τὸ μέλλον ἐκανόνισεν, ὅτι ἀνὰ τέσσαρας αἰῶνας παραλειπτέαι εἶναι τρεῖς ἐμβόλιμοι.

Καὶ αἱ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου Ῥώμης ἀστρονομικαὶ παρατηρήσεις ἀπεδείχθησαν ἐπιδεκτικαὶ τελειοποιήσεως, διότι κατὰ τοὺς νεωτέρους ὑπολογισμοὺς μετὰ 365 ἡμ. 5 ὥρ. 48. λ. 48. δ. (2) συμπληροῦται ὁ τροπικὸς ἐνιαυτός, ὅθεν κατὰ τὸ γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον πλεονάζουσιν 24. δ. ἃ ἐν διαστήματι 3600 ἐτῶν ἀπαρτίζουσιν ἡμέραν.

Τὸ πλεόνασμα τοῦτο εἶναι ἐλάχιστον, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἡμετέρου ἡμερολογίου προβαίνει ἐπαισθητότερον, διότι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Γρηγορίου προσετέθησαν ἔτι δύω ἡμέραι, ὥστε ἀντὶ 10 ἤδη ἀπέχομεν κατὰ 12 ἡμέρας τοῦ ὀρθοτέρου ὑπολογισμοῦ, ἀνὰ ἕκαστον αἰῶνα προστιθεμένων $^2/_3$ ὡς ἔγγιστα τῆς ἡμέρας (3). Ἂν ἡ ἐπιμονὴ ἡμῶν δὲν νικηθῇ, ὡς νικῶνται ὅλα τ' ἀνθρώπινα ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ τῆς διαδόσεως τῶν γνώσεων, οἱ εἰς τὰ πάτρια πιστοὶ ἡμῶν ἀπόγονοι μετὰ παρέλευσιν 240 αἰώνων θέλουσι σπείρει τὸν

(1) Censor De die nat. 20. Macrob. Saturn. I. 14. Sueton. Jul. Caesar 40.

(2) Ἡ μᾶλλον 365. ἡμέραι 24222. ἤτοι 365 ἡμ. 5 ὧραι, 48 λ. 47 δ. 8091.

(3) Ideler Chronologie I. σ. 35. 60. 67. 74. II. σ. 118. 199. 317. Savigny Syst. IV. § 179.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἰούλιον καὶ θερίζει τὸν Ἰανουάριον, ὡς ἐκ τῆς ἀνατροπῆς τῶν ὡρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ.

319. Ὅτε ἀνεμορφώθη τὸ ἡμερολόγιον διὰ Ἰουλίου Καίσαρος, μία μόνη ὑπῆρχεν ἐμβόλιμος ἡμέρα, προστιθεμένη ὅπου ἄλλοτε προσετίθετο ὁ ἐμβόλιμος μήν, μεταξὺ 23ης καὶ 24ης Φεβρουαρίου. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ ἐμβόλιμος ἡμέρα ἐλογίζετο συνέχεια καὶ ἀδιαίρετον χρόνου μόριον τῆς 24ης Φεβρουαρίου, ἥτις κατὰ τὸν ρωμαϊκὸν τοῦ ἀριθμεῖν τρόπον ἐλέγετο dies VI ante Kalendas Martias. Ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος ὑπῆρχον οὕτω δύω ἡμέραι ἑκταὶ πρὸ τῶν καλανδῶν Μαρτίου, διὸ τὸ ἔτος, καθ' ὃ προσετίθετο ἡ ἐμβόλιμος, ἐλέγετο bissextilis, ἤτοι δὶς ἕκτην ἔχον ἡμέραν (1), ἀλλ' ὁ Φεβρουάριος ἐλογίζετο πάντοτε ἐξ 28 ἡμερῶν (2).

Ἐντεῦθεν ἡ λύσις ἐν τῇ προμνησθείσῃ ῥήσει: « Εἴτε ἐν τῇ πρώ-» τῃ ἡμέρᾳ τοῦ Βισέξτου, εἴτε ἐν τῇ δευτέρᾳ τεχθῇ τις, ἀδιάφορόν » ἐστιν· ἐξ ἐκείνου γὰρ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος ψηφίζεται, καὶ » τῶν δύω ἡμερῶν ἀντὶ μιᾶς παραλαμβανομένων (3).»

Ἐν μέσῳ χρονικοῦ διαστήματος ἡ ἐμβόλιμος δὲν ἀριθμεῖται ἐπ προθεσμιῶν τοῦ νόμου, ἐπὶ προθεσμιῶν ὅμως ἐκ συμφωνίας καθ' ἡμέρας προστίθεται καὶ ἡ ἐμβόλιμος. Οὕτω ἑρμηνεύεται καὶ κατὰ τὰ Βασιλικὰ ἡ ῥῆσις *Μαρκέλλου* (4), ὅστις τὴν ἐναντίαν αὐτοῦ γνώμην (mihi contra videtur) ἀναφέρει εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν περὶ συνομολογηθείσης προθεσμίας ἡμερῶν, ὥστε, μὴ δοθέντος ἐντὸς αὐτῶν τοῦ τιμήματος, νὰ εἶναι ἀναγόραστον τὸ πωληθέν, ὅτε δὲν προστίθεται εἰς τὸν ἀγοραστὴν ἡ ἐμβόλιμος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἀριθμεῖται. Τοὐναντίον ἐπὶ προθεσμιῶν τοῦ νόμου ἡ ἐμβόλιμος δὲν ἀριθμεῖται, ἀλλὰ προστίθεται. Τέσσαρα εἶναι τὰ παραδείγματα προθεσμιῶν τοῦ νόμου, *α'*. τὰ κεκριμένα (tempus constitutum judicatis), ἤτοι τὸ τῆς δωδεκαδέλτου τριακονθήμερον πρὸς ἐκτέλεσιν ἀποφάσεων (5), *β'*. Tempus quo lis perit (ἀποσιωπᾶται ἐν Βασιλ.) ὁ χρό-

(1) L. 98. pr. de V. S. (50. 16). Β'. δ'. 95. Τὸ Βίσεξτον μία ἡμέρα ἐστί· καὶ ἡ ὑστέρα ἐστὶν ἡ περιττή· ὁ γὰρ Φεβρουάριος εἴκοσι ὀκτὼ ἡμερῶν ἔστιν.

(2) L. 98. § 2. αὐτ.

(3) L. 3. § 3. de min. (4. 3). Γ'. δ'. 3. Ἀ ρ μ ε ν. περὶ σημ. ὀνομ. 35.

(4) L. 2. de div. temp. (44. 3). ΝΑ'. γ'. 2.

(5) G a j u s IV. 78. G e l l i u s NA. XV. 3. XX. 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νος, ἐν ᾧ ἐφθείρετο ἡ δίκη, μὴ περαιωθεῖσα, κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν διαδικασίαν (1), γ'. ἡ διὰ χρήσεως δεσποτεία καὶ δ'. ὁ χρόνος τῶν προσκαίρων ἢ ἐμπροθέσμων ἀγωγῶν (2).

320. Ὅπως κρίνωμεν, τί γίνεται, ὅταν ἡ ἐμβόλιμος συμπίπτῃ ἐν ἀρχῇ ἢ κατὰ τὴν λῆξιν προθεσμίας, δέον νὰ ὁρίσωμεν, τίς εἶναι ἡ ἐμβόλιμος ἡμέρα.

Οἱ περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Καίσαρος ἱστοροῦντες ῥητῶς λέγουσιν, ὅτι οὗτος ἔταξε τὴν ἐμβόλιμον μεταξὺ τῶν Terminalia καὶ Regifugium, ὅπου ἄλλοτε παρενετίθετο ὁ ἐπακτὸς μήν (3). Ἄνευ τῆς ἐμβολίμου εἶχε τὸ μηνολόγιον ὡς ἑξῆς:

23 Φεβρ.=dies VII (ante) Kal. Mart. (Terminalia).
24 » =d. VI » » (Regifugium).
25 » =d. V » »
26 » =d. IV » »
27 » =d. III » »
28 » =pridie Kal. Mart.

Ἄρα ἡ ἐμβόλιμος κατεῖχε τὴν ἑξῆς θέσιν.

23 Φεβρ.=dies VII. Kal. Mart. (Terminalia).
24 » =d. VI » » (Intercalaris).
25 » =d. VI » » (Regifugium).
26 » =d. V » »
27 » =d. IV » »
28 » =d. III »
29 » =pridie Kal. Mart.

Αἱ δύω ἡμέραι, καθ' ἡμᾶς 24 καὶ 25 Φεβρ. ὡς μία λαμβανόμεναι, ἐλέγοντο bidŭum, καθαυτὸ δὲ ἐμβόλιμος ἦτο ἡ πρώτη κατὰ τὴν τάξιν ταύτην. Τοὐναντίον κατὰ Πανδέκτας ἡ ὑστέρα (posterior) ἦτο ἡ ἐμβόλιμος, ἤτοι καθ' ἡμᾶς ἡ 25 Φεβρουαρίου. Ἀντὶ νὰ δεχθῇ τις, ὅτι ὑστέρα ἐνταῦθα δηλοῖ ἡ ἀπωτέρα ἀπὸ τοῦ Μαρτίου, πιθα-

(1) Gajus IV. 104.

(2) Savigny Syst. IV. § 192. Vangerow I. § 197. Ἀνασκευάζοντος τὸν Grönîng Quaest. de die interc. σ. 32. πρεσβεύοντα, ὅτι καὶ ἐπὶ νομίμου προθεσμίας ἀριθμεῖται ἡ ἐμβόλιμος, ἐνῷ ὁ Μάρκελλος ῥητῶς διδάσκει τὸ ἐναντίον περὶ τοῦ τριακονθημέρου ἐκτελέσεως (sic sine dubio).

(3) Censorin De die nat. c. 20. Macrob. Saturn. I. 13.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νώτερον εἶναι ὅτι ὀλίγην ἔδιδον προσοχὴν, ποία εἶναι καθαυτὸ ἡ ἐμβόλιμος ὡς ἀποτελουσῶν μίαν ἀμφοτέρων, καὶ διὰ τοῦτο ἐκράτησε λεγομένη ἡ ὑστέρα (1).

Ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἕπεται λύσις κατὰ Οὐλπιανὸν καὶ Κέλσον, εἴτε τὴν πρώτην θεωρήσωμεν ὡς ἐμβόλιμον, εἴτε τὴν ὑστέραν, διότι ὡς μία λογίζονται, ὅθεν ὁ τεχθεὶς κατὰ τὴν ἑτέραν τῶν δύω τούτων ἡμερῶν ζητεῖ ἀποκατάστασιν διὰ τὸ πραχθὲν μέχρι τῆς ἀντιστοίχου ὥρας τῆς γεννήσεως κατὰ τὴν 24 Φεβρουαρίου ὡς πρώτην τοῦ εἰκοστοῦ ἕκτου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ (2). Ἀντιστρόφως ὁ γεννηθεὶς τὴν 24 Φεβρουαρίου, κοινοῦ ἔτους, γενεθλίαν ἔχει ἡμέραν τὴν πρώτην ἐκ τῶν δύω τοῦ Φεβρουαρίου, δὶς ἕκτην ἔχοντος ἡμέραν, δηλ. καθ' ἡμᾶς πάλιν τὴν 24 Φεβρουαρίου (3).

321. Ἀλλὰ σήμερον δὲν ἀριθμοῦμεν πλέον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὰς ἡμέρας τοῦ Φεβρουαρίου, ὥστε ἐμβόλιμος εἶναι ἡ 29, ἐνῷ μόνον 28 ἡμέρας κατὰ τὰ κοινὰ ἔτη ἀριθμεῖ ὁ Φεβρουάριος. Οἱ διδάσκοντες (4), ὅτι καὶ σήμερον πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν 24 ἢ τὴν 25 ὡς ἐμβόλιμον ἀντικαθιστῶσι τὰ πορίσματα ἱστορικῆς ἐρεύνης εἰς τὴν κοινὴν συνήθειαν.

Τούτου τεθέντος, ἕπεται ὅτι χρησικτησία, ἀρξαμένη τὴν 29 Φεβρουαρίου, ὑπάρχει τετελεσμένη ἅμα ἀρξαμένης τῆς 28 Φεβρουαρίου, ἡ δὲ ἀποσβεστικὴ παραγραφὴ, ἅμα παρελθούσης τῆς ἡμέρας ταύτης.

Καὶ πάλιν ὁ τεχθεὶς τὴν 29 Φεβρουαρίου συμπληροῖ τὴν νόμι-

---

(1) Ὑπὲρ τῆς 24ης οἱ πλεῖστοι, ἰδίως Gröning σ. 15. Savigny Syst. IV. § 192. Vangerow I. § 197. Ὑπὲρ τῆς 25ης Mommsen röm. Chronolog. σ. 22. 242. Hölder Theorie σ. 141. ὑποσ.

(2) L. 3. § 3. de min. (4. 4). Ἀρμεν. περὶ σημ. ὀν. 35.

(3) L. 98. de V. S. (50 16). Ἀντιδοξοῦσι, Savigny Sysr. IV. § 194. Arndts Civil. Schrift. I. σ. 49. διότι τὸ priore ἑρμηνεύουσιν ὡς τὴν δευτέραν.

(4) Savigny Syst. IV. § 192 Vangerow I. § 197. Windscheid I. § 103. ὑποσ. 17. Ἐπικαλοῦνται ὅτι κατὰ τὸ γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον ἐν μὲν κοινῷ ἔτει τὴν 24ην Φεβρ. εἶναι ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου Ματθία, ἐνῷ ἐν δισέκτῳ εἶναι τὴν 25ην. Ἐπί τινα καιρὸν ἠμφισβητεῖτο c. 14. X. de V. S. 5. 40. Παρ' ἡμῖν τοὐναντίον ἐν δισέκτῳ ἔτει προστίθεται τὴν 29 Φεβρ. μνήμη ὁσίου Κασσιανοῦ τοῦ Ρωμαίου. Οἰκονομ. Στοιχ § 65. ὑποσ. 8.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μον ἡλικίαν, ἅμα ἀρξαμένης τῆς 28 Φεβρουαρίου, ἥτις εἶναι ἡ γενέθλιος (1).

322. Οἱ νεώτεροι ἔθεσαν ἀλλέως τὸ ζήτημα, ἂν ἡ ἀφ' ἧς ἡμέρα (dies a quo) συναριθμεῖται ἐν τοῖς χρονικοῖς διαστήμασι. Περὶ τούτου οὐδεὶς λόγος γίνεται παρὰ Ῥωμαίοις, ὥστε ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ ἐκ τῆς θεωρίας, ἣν ἕκαστος ἐσχημάτισε, καὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν κειμένων δι' ἐπαγωγῆς κατέγινε νὰ δείξῃ, ὅτι ἠριθμεῖτο ἡ ἀφ' ἧς ἡμέρα, ἢ ἀπεκλείετο (2). Ἀλλ' ὡς ἐδείχθη ἡ ἡμέρα λογίζεται ὡς ἀκεραία, ὥστε καθ' οἱανδήποτε ὥραν συμπέσῃ τι, ἡ ἀφ' ἧς ἡμέρα συναριθμεῖται ὡς πλήρης (3). Ὡς ἐκ τῆς σιωπῆς τοῦ γαλλ. Κ. ἄρθ. 2260. 2261 περὶ τούτου ἠγέρθη καὶ παρὰ τοῖς Γάλλοις ἡ ἀπορία. Κατὰ *Merlin* (4) δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι παρὰ Ῥωμαίοις ἡ ἀφ' ἧς ἡμέρα ἠριθμεῖτο (dies a quo computatur in termino), οὐδὲ ὑπὸ τοῦ κώδικος κατηργήθη τὸ ἀξίωμα. Καθ' ὅλα σύμφωνος περὶ τοῦ ῥωμ. δικαίου, ὁ *Troplong* (5) ἀπέκρουσε τὴν παραδοχὴν τοῦ ἀξιώματος ὑπὸ τοῦ κώδικος. Ὁ *Duranton*, πλανηθεὶς ἐκ τῆς διαστολῆς συμπληρώσεως κτητικῆς καὶ ἀποσβεστικῆς παραγραφῆς, ἐνόμισεν, ὅτι ἡ ἀφ' ἧς ἡμέρα συναριθμεῖτο μὲν ὡς ἀκεραία ἐν τῇ κτητικῇ, οὐδόλως δὲ ἐψηφίζετο ἐν τῇ ἀποσβεστικῇ (6).

Τὸ ἐναντίον ἀξίωμα ἔγινε δεκτὸν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Πολ. Δικον. ἄρθ. 193, ὅτι αἱ προθεσμίαι ἄρχονται πάντοτε ἀπὸ τῆς ἐπιούσης, τελευτῶσαι κατὰ τὴν 6 ὥραν μ. μ. τῆς τελευταίας ἡμέρας. Κατὰ φυσικὸν λόγον τοῦτο εἶναι ἐφαρμοστέον μόνον ὡς πρὸς τὰς δικονομικὰς προθεσμίας. Περὶ ἀποσβεστικῆς παραγραφῆς εἶναι σύμφωνον καὶ τὸ ῥωμ. δίκαιον, διότι ἐδείχθη, ὅτι πρέπει νὰ παρέλθῃ ἡ ὑστέρα

---

(1) Unger Syst. II. σ. 310.

(2) Κατὰ Savigny Syst. IV. § 182 καὶ Beilage XI. εἶναι ἀμφίβολον καὶ ἤρτηται ἐκ τῆς ἑρμηνείας. Ἀντιδοξοῦσι Bachofen Zeitschr. f. Civ. u. Pr. XVIII. σ. 47. ὅστις συναριθμεῖ τὸ τμῆμα τῆς ἀφ' ἧς ἡμέρος ὡς τμῆμα.

(3) Vangerow I. 196. Puchta Lehrb. § 75. Windscheid I. § 103. ὑποσ. 11. καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων, ἰδίως Hölder Theorie § 18—20. Οἰκονομ. Στοιχ. § 65. ὑποσ. 3.

(4) Rép. v. Prescript. Κατὰ Tiraqueau De retracto gentil n. 22. Controversissima controversia.

(5) Hypothèques 294. καὶ ἐπ. Prescrip. 812.

(6) XXI. 338. Ὅρα Marcadé sur l'art. 2261.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡμέρα, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ, ὅπως κατὰ τὴν Δικονομίαν, καθ' ἣν δὲν ἀριθμεῖται ἡ ἀφ' ἧς ἡμέρα, ἐνῷ ἀριθμεῖται κατὰ τὸ πολιτικὸν δίκαιον.

Περὶ τῆς καταληκτικῆς ἢ τῆς ὑστέρας ἡμέρας (dies ad quem) πάλιν σημειωτέον καὶ τοῦτο, ὅτι κατὰ τὸ λέγειν τῶν Ῥωμαίων συμπεριλαμβάνεται ἐν τῇ ἀριθμήσει, « ὁ γὰρ λέγων, εἴσω καλαν- » δῶν ἢ ἑκατὸν ἡμερῶν, καὶ τὰς καλάνδας, καὶ τὴν ἑκατοστὴν » ἡμέραν περιλαμβάνει (1). » — « Καὶ ὅτε γὰρ λέγομεν πρὸ δεκά- » της τῶν καλανδῶν, ἢ μετὰ δεκάτην τῶν καλανδῶν, οὐ δηλοῦμεν » τὴν ἑνδεκάτην ἡμέραν (2). »

323. Ὑπάρχουσι σύντομοι προθεσμίαι, ἐν αἷς μόνον ἐπιτρέπεται τὸ πρακτέον, ὅτε ἐπεικῶς δὲν ἀριθμοῦνται αἱ ἡμέραι, καθ' ἃς οὐδὲ νὰ γίνῃ τι δύναται. Ὁ χρόνος τότε ὀνομάζεται *σύνθετος* (tempus utile), κατ' ἀντίθεσιν τοῦ *συναπτοῦ* (tempus continuum), καθ' ὃν ὅλαι αἱ ἡμέραι ἀριθμοῦνται (3).

Ὁ σύνθετος ὑπολογισμὸς εἶναι ἐξαιρετικὸς, ἐφαρμοστέος ὅπου μόνον ὁ νόμος ῥητῶς ἐπιτρέπει. Παρὰ Ῥωμαίοις ἦτο ἐν χρήσει ἐν βραχυπροθέσμοις παραγραφαῖς, οἷον ἐπὶ τῆς διακατοχῆς, ἐπιτρεπομένης, εἰς μὲν ἀνιόντας καὶ κατιόντας ἐντὸς ἐνιαυτοῦ, εἰς δὲ τοὺς ἐκ πλαγίου ἐντὸς ἑκατὸν ἡμερῶν.

Πᾶν κώλυμα ἀνυπέρβλητον καὶ μὴ καταλογιστέον ἦτο συγγνωστὸν πρὸς μὴ ψήφισιν τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς συνέπιπτε. Πρὸ πάντων ἐψηφίζοντο μόναι αἱ δικάσιμοι ἡμέραι (βηματικαὶ) (4), ὥστε ὁ μὴ δυνάμενος νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν δικαστὴν (qui praetoris copiam non habuit) δὲν ἐβλάπτετο (5). Ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνάγοντος ἡ ἀποδημία διὰ δημοσίαν χρείαν, ἡ αἰχμαλωσία, ἡ φυλάκισις, ἡ νόσος, ἢ ἂν ἀπὸ χειμῶνος ἐκρατήθη, οὐδὲ εἰς ἄλλον ἠδύνατο νὰ παραγ-

(1) L. 1. § 9. de succ. ed. (38. 9). ΜΕ'. 6'. 25. L. 13. de V. O. (45. 1). Qui ante kalendas proximas stipulatur, similis est ei, qui kalendis stipulatur.

(2) L. 132. de V. S. (50. 16). Β'. 6'. 127. Πρβ. L. 233, § 1. αὐτ. Hölder Theorie d. Zeitber σ. 127.

(3) L. 2. pr. Quis ordo (38. 15). L. 1. de div. temp. (44. 3). ΝΑ'. γ'. 1. § 16. J. de excus. (1. 25). Ἁρμεν. Α'. γ'. 63.

(4) Dies fasti πρὸς ἀντίθεσιν τῶν nefasti.

(5) L. 2. § 1. 3. quis ordo (38. 15). ΜΕ'. 6'. 29. L. 1. § 7—9. quando appell. (49. 4). Θ'. α'. 33. L. 1. de div. temp. (44. 3). ΝΑ'. γ'. 1.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γείλη (ut neque mandare possit), είναι κωλύματα συγγνωστά, ὅπως ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ ἐναγομένου ἡ ἄγνοια, τίς εἶναι, ἢ ποῦ ὑπάρχει (1).

Καὶ αὐτὴ ἡ ἄγνοια τοῦ παραλείψαντος εἶναι λόγος κωλύων τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ χρόνου—«ἑκάστη ἡμέρα, καθ' ἣν ἠγνόησεν ἢ »οὐκ ἠδυνήθη,... οὐ ψηφίζεται (2).» Ὡς παρατηρεῖ ὁ Οὐλπιανὸς καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἐνδέχεται νὰ συμπέσῃ ἡ ἄγνοια· ὡς ὅταν θρυλῆται, ὅτι ὑπάρχει διαθήκη τοῦ τελευτήσαντος, ἢ ὅτι εἶναι ἐν ζωῇ.

Ἐνίοτε λόγῳ ἀγνοίας ἀναστέλλεται ἡ ἔναρξις παραγραφῆς, ἧς ὁ χρόνος συναπτὸς λογίζεται, οἷον ἐπὶ ἀπαλλαγῆς ἐπιτρόπου (3), ἢ ἐπὶ διασκέψεως καὶ ἀπογραφῆς (4). Ἐντεῦθεν οἱ νεώτεροι κατεσκεύασαν διαστολὴν χρόνου συνθέτου ἐν ἀρχῇ, ἢ συνθέτου κατὰ συνέχειαν (tempus utile ratione initii, utile ratione cursus), ἄγνωστον τοῖς ἀρχαίοις.

Κατὰ τὴν Πολιτ. Δικον. ἄρθρ. 193 § 1 ἐξαιροῦνται αἱ ἑορτάσιμοι ἡμέραι μόνον ἐν τέλει τῆς προθεσμίας, ὅτε προστίθεται ἡ ἐπιοῦσα (5).

324 Μέχρι συμπληρώσεως τῆς παραγραφῆς δὲν διαμένουσι πάντοτε ἀπέναντι ἀλλήλων τὰ αὐτὰ πρόσωπα, ἐπερχομένης διαδοχῆς εἴτε κατὰ τὸ μέρος τοῦ δικαιουμένου, εἴτε κατὰ τὸ μέρος τοῦ ὑποχρέου. Ἡ διαδοχὴ αὕτη δὲν φέρει διακοπήν, διότι ἡ ἀπαίτησις μένει ἡ αὐτή, μὴ ἀνανεουμένη, οὐδὲ ὑπάρχει λόγος κωλύων τὴν χρῆσιν τῶν αὐτῶν ἐνστάσεων παρὰ τοῦ διαδόχου, ἢ κατὰ τοῦ διαδόχου. Συνέπεια εἶναι ὅτι συναριθμεῖται ὁ χρόνος προκατόχου καὶ διαδόχου.

Παρὰ Ῥωμαίοις κυρίως γίνεται λόγος, ὅτι ὁ κληρονόμος ἐπικα-

---

(1) L. 1. de div. temp. (44. 3). ΝΑ'. γ'. 1. L. 11. § 3. ad L. Jul. (48. 5). Ξ'. λ'. 13.

(2) L. 2. pr. quis ordo (38. 15). ΜΕ'. 6'. 29. Ὁ Savigny Syst. IV. § 190. δὲν φρονεῖ ὅτι καὶ λόγῳ ἀγνοίας ὁ χρόνος εἶναι σύνθετος. Τοὐναντίον Wächter II. § 121. ὑποσ. 14. Windscheid I. § 104. ὑποσ. 7.

(3) § 16. J. de excus. (1. 25). L. 13. § 9. de excus. (27. 1). ΛΗ'. α'. 13. Αἱ δὲ πεντήκοντα ἡμέραι συνημμέναι ψηφίζονται ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς γνώσεως.

(4) L. 19. 22. C. de j. delib. (6. 30).

(5) Ὅρα διάτ. 22 Νοε. 1833.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λεῖται πρὸς χρησικτησίαν τὴν κατοχὴν τοῦ κληρονομουμένου, οὗ ἐπέχει τὸ πρόσωπον (1). Τοῦτο μετηνέχθη εἰς πάντα διάδοχον, ἔστω καὶ εἰδικόν, ἤτοι διὰ συμβάσεως, ἐπὶ χρονίας παραγραφῆς (longi temporis praescriptio) (2). «Ὁ ἀγοραστὴς τοῖς δικαίοις »τοῦ πράτου κέχρηται καὶ τῇ νομῇ αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ μακροῦ »χρόνου παραγραφήν (3).» Καὶ διὰ πολλῶν προσώπων αν διέλθῃ ἡ νομή, ἡ αὐτὴ γίνεται προσθήκη (4).

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐξέτεινε τὴν προσθήκην ἐπὶ πάσης χρησικτησίας (5).

Τινὲς ἠρνήθησαν, ὅτι ἐπὶ ἀποσβεστικῆς παραγραφῆς γίνεται προσθήκη τοῦ χρόνου (accessio temporis) (6), ἀλλὰ λανθάνει αὐτούς, ὅτι ἀρχικῶς ἡ τοῦ μακροῦ χρόνου παραγραφή, καθ' ἣν ἐγίνετο ἡ προσθήκη, ἦτο ἀποσβεστική.

Συγχρόνως παρηρμήνευσαν τὴν διάταξιν Ἰουστινιανοῦ, καθ' ἣν δὲν πρόκειται περὶ διαδοχῆς, ἀλλὰ περὶ ἀδίκου καταλήψεως (*ὁ ἄδικος νομεὺς*) (7), ὅτε κατὰ τὰ ἀνωτέρω δὲν γίνεται προσθήκη τοῦ χρόνου.

325. Ἡ συνήθης παραγραφὴ εἶναι τριακονταετής (8). Περὶ τῶν συντομωτέρων γενήσεται λόγος ἐν τοῖς καθέκαστα.

Ἐνταῦθα ἀπαριθμοῦμεν εὐνοϊκάς τινας ἐξαιρέσεις τοῦ νόμου.

Α'. Εἰς *Ἐκκλησίας καὶ εὐαγεῖς οἴκους* ἀπένειμεν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν ἔτει 528 τὸ προνόμιον ἑκατονταετοῦς παραγραφῆς τῶν ἀγωγῶν αὐτῶν περὶ κληρονομίας, κληροδοτημάτων, δωρεῶν καὶ ἀγοραπωλησίας (9).

---

(1) L. 30. pr. ex quib. (4. 6). Γ'. λε'. 30.

(2) L. 14. 13. de div. temp. (44. 3). ΝΑ'. γ'. 13. 14.

(3) L. 76. § 1. de contr. emt. (18. 1). ΙΘ'. α'. 74.

(4) L. 13. de div. temp. (44. 3). ΝΑ'. γ'. 14.

(5) L. 1. § 3. C. de us. transf. (7. 31). Ν'. ι'. 4. § 12. 13. J. de usuc. (2. 6). Θεόφ. Β'. ς'. 12. 13.

(6) Kierulff Theorie I. σ. 200.

(7) L. 8. § 1. C. de praescr. (7. 39). Ν'. ιδ'. 9. Ὁ Αὐτ. Ἀναστάσιος ἐδέχθη τὴν προσθήκην ἐπὶ 40οῦς παραγραφῆς τῶν fundi patrimoniales L. 14. C. de fund. (11. 61). Savigny Syst. V. § 247. Windscheid I. § 110. ὑποσ. 5. Troplong Prescr. 464

(8) L. 3. C. de praescr. (7. 39). L. 1. § 1. de ann. exc. (7. 46).

(9) L. 25. C. de SS. Eccl. (1. 2). Συνάμα μνημονεύονται αἱ πόλεις καὶ τ' ἀφιερώματα πρὸς λύτρωσιν αἰχμαλώτων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν ἔτει 535 τὸ προνόμιον ἐξετάθη εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς δύσεως ὑπὸ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας (1).

Ἀλλ' ἐν ἔτει 541, κρίνων ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπιβλαβὲς τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα, ἐμετρίασεν αὐτὸ εἰς τεσσαρακονταετίαν ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ εὐσεβῶν αἰτιῶν (pias causas) (2).

Αἱ μὴ ὑπαγόμεναι εἰς τὰς ἄνω μνησθείσας περιστάσεις ἀγωγαὶ τῶν ἠθικῶν τούτων προσώπων ὑπόκεινται κατὰ φυσικὸν λόγον εἰς τὴν παραγραφὴν τοῦ κοινοῦ δικαίου. Ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν σαφέστερον ἐξήγησεν ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ μεταγενεστέρας Νεαρᾶς 131 κεφ. ς'. καθ' ἣν τὸ προνόμιον χωρεῖ, ὅπου ἡ παραγραφὴ τοῦ κοινοῦ δικαίου εἶναι 10, 20, ἢ 30 ἐτῶν (3), ἄρα οὐχὶ ἐπὶ τριετοῦς χρησικτησίας κινητῶν, ἢ ἄλλων συντόμων παραγραφῶν, οἷον ἐνιαυσίων ἐπὶ ἀγωγῶν περὶ νομῆς. Τοὐναντίον τῶν εὐαγῶν οἴκων μόναι αἱ περὶ κληροδοτημάτων καὶ κληρονομιῶν ἀπαιτήσεις ὑπήχθησαν εἰς τὴν τεσσαρακονταετίαν (4).

Β'. Καὶ εἰς τὰς *Πόλεις* (δήμους) ἀπένειμεν ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς αὐτῆς διατάξεως τοῦ κώδικος τὸ τῆς ἑκατονταετίας προνόμιον, ἀλλὰ διὰ τῆς Νεαρᾶς 111 καταργήσας τὴν ἑκατονταετίαν δὲν ἐμνημόνευσε τῶν πόλεων, ὡς μετεχουσῶν τεσσαρακονταετίας. Δὲν ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι παρέμεινεν ὑπὲρ τῶν πόλεων ἡ ἑκατονταετὴς παραγραφὴ (5), ἀλλὰ τοὐναντίον. ὅτι ἐπαυσε πᾶν ὑπὲρ τῶν πόλεων προνόμιον παραγραφῆς, ὑπαγομένων εἰς τὸ κοινὸν δίκαιον (6).

326. Γ'. Περὶ *Δημοσίου* ἀπαντῶσι τὰ ἑξῆς.

α'. Πρὶν εἰσαχθῇ ἡ κοινὴ τῶν ἀγωγῶν παραγραφή, αἱ τοῦ δημοσίου ἀγωγαὶ ὡς ἀρχῆς παρεγράφοντο μετὰ εἰκοσαετίαν, « ἐν » πάσαις ταῖς δημοσίαις δίκαις κ'. ἐτῶν ἀντίκειται παραγραφὴ,

---

(1) Νεαρὰ 9.

(2) Νεαρὰ 11. Ἐκ τῆς Νεαρᾶς 131 ἐξάγεται, ὅτι εὐαγεῖς οἶκοι καὶ εὐσεβεῖς αἰτίαι εἶναι τὸ αὐτό.

(3) Κατὰ Ἀρμεν. Α'. γ'. 14. 15. πᾶσαι αἱ ἀγωγαὶ ἀνεξοιρέτως τῶν Ἐκκλησιῶν τῇ τεσσαρακονταετίᾳ παραγράφονται, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ κατ' αὐτῶν.

(4) Ἀρμεν. Α'. γ'. 48. Ἐκ τοῦ αὐτόθι σχολίου μαρτυρεῖται, ὅτι περιέπεσαν εἰς σύγχυσιν οἱ Βυζαντινοί. Savigny Syst. V. § 247.

(5) Κατὰ Donellus Comm. V. 31. § 9.

(6) Sav. αὐτ. Vangerow I. § 148.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

» ἐξῃρημένων τινῶν, ἐφ' ὧν ἧττονα χρόνον ὁ νόμος ὁρίζει (1). » Δύο ὑπάρχουσιν ἐξαιρέσεις, ὅτι ἡ μὲν ἀγωγὴ τοῦ δημοσίου πρὸς ἀπαίτησιν τῆς τῶν ἀκλήρων κληρονομίας μετὰ τετραετίαν παραγράφεται (2), ἡ δὲ περὶ καθυστερούντων φόρων οὐδέποτε (3).

δ'. Ἐπὶ πάσης ἄλλης τοῦ κοινοῦ δικαίου ἀγωγῆς ἐκβάλλεται τὸ δημόσιον διὰ τριακονταετίας, διότι οὐδὲν εὑρίσκομεν περὶ προνομίου. Ὅσοι παραδέχονται τεσσαρακονταετίαν, στηρίζονται ἐπὶ τῆς διατάξεως τοῦ Ἀναστασίου λαλοῦντος περὶ τῶν fundi patrimoniales (ἰδιοκτήτων τοῦ βασιλέως) (4), ὧν ἀκριβῶς τὴν ἰδιότητα ἀγνοοῦμεν. Τοῦτο δηλοῖ καὶ ἡ παρ' Ἀρμενοπούλῳ ῥῆσις ὅτι « ὁ τὸν » οἱονδήποτε ἀγρὸν νεμηθεὶς τεσσαράκοντα ἔτη οὐκ ἔτι ἐνάγεται, » εἰμὴ εἰς τὸ δοῦναι τὸν κανόνα (5). » Ἡ περὶ τοῦ κανόνος μνεία ἀρκούντως ἀποδεικνύει, ὅτι πρόκειται περὶ ἐμφυτευτικῶν ἀγρῶν τοιούτου εἴδους (6).

Περὶ τῆς τριακονταετίας ὅμως, εἰς ἣν ὑπόκεινται αἱ κοιναὶ τοῦ δημοσίου ἀγωγαί, ἔχομεν τὸ ἑξῆς τεκμήριον. Ῥητῶς ἀπαντᾷ, ὅτι ἡ ἐκ τοῦ ἀνακτορικοῦ ταμείου (res privata principis) διεκδίκησις δραπέτου γεωργοῦ (colonus) ἐκβάλλεται μετὰ τριακονταετίαν (7), ἐνῷ ἄλλοθεν γινώσκομεν, ὅτι τὸ ἀνακτορικὸν ταμεῖον μετέχει τῶν αὐτῶν τοῦ δημοσίου προνομίων (8).

γ'. Ὁ Βασίλειος Πορφυρογέννητος ἐν ἔτει 995 ἐθέσπισε « μὴ » εἶναι κατὰ τοῦ δημοσίου χρόνον τὸν ἀποκλείοντα τὸ ἴδιον αὐ- » τοῦ δίκαιον, ἀλλ' ἀνακαλεῖσθαι αὐτὸν τοῦτο ἀπὸ Αὐγούστου

---

(1) L. 13. pr. de div. temp. (44. 3). ΝΑ'. γ'. 12. L. 2. § 1. L. 3. de requir. (48. 17). Ξ'. μθ'. 2. L. 1. § 3. de j. fisci (49. 14). ΝΖ'. δ'. 1.

(2) L. 1. C. de quadr. (7. 37). Ν'. ιγ'. 1. Ἀρμεν. Β'. α'. 47. 52

(3) L. 6. C. de praescr. (7. 39). Ν'. ιδ'. 7. Ἀρμεν. Α'. γ'. 49. Ἐν 48 ἡ τεσσαρακονταετία ἀναφέρεται εἰς fundi patrimoniales. L. 14. C. de fundis (11. 61). ΝΖ'. ιδ'. 31. Ῥοπαὶ μ6'. 4.

(4) L. 14 C. de fund. patrim. (11. 61). ΝΖ'. ιδ'. 31. Τόμ. Β'. παράρτ. Β'.

(5) Ἀρμεν. Α'. γ'. 55. Α Π. 109 (1858), 53 (1865), 55 (1869).

(6) Ὀκ. Οἰκονομίδης Στοιχ. § 66. ὑποσ. 5 θεωρεῖ περιττὴν πᾶσαν ἱστορικὴν ἔρευναν καὶ ἐξέτασιν τοῦ συνόλου, ἀρκούμενος εἰς τὸ λέγειν Ῥοπῶν καὶ Ἀρμενοπούλου ὁπωσδήποτε, utcumque.

(7) L. 6. C. de fund. r. priv. (11. 63).

(8) L. 6. § 1. de j. fisci (49. 14). Savigny Syst. V. § 247.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

»Καίσαρος (1).» Ἐξ ὅλης τῆς διατάξεως καταφαίνεται, ὅτι πρόκειται περὶ δικαιωμάτων στηριζομένων ἐπὶ τῶν φορολογικῶν κτηματολογίων (κατὰ τὴν τοῦ παλαιοῦ κήνσου πίστιν). Εἶναι ἑπομένως πρόδηλον, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ παρενόησαν αὐτήν, ἐπεκτείναντες τὴν ἐφαρμογὴν ἐπὶ πάσης ἀγωγῆς τοῦ δημοσίου (2) καὶ ὅτι σήμερον εἶναι ἀνεφάρμοστος (3).

ΤΜΗΜΑ Ε΄.

Ἐνέργεια παραγραφῆς.

Περίληψις.

---

327. Ἡ παραγραφὴ δὲν χωρεῖ αὐτοδικαίως.
328. Τὸ πραγματικὸν δικαίωμα δύναται νὰ ὑφίσταται καὶ μετὰ τὴν παραγραφὴν τῆς πραγματικῆς ἀγωγῆς.
329. Ὁ ἐν γνώσει ἐκτελῶν μετὰ τὴν παραγραφὴν προσωπικῆς ἀγωγῆς δὲν ἀναλαμβάνει.
330. Καὶ κατὰ τοῦ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς παραγραφῆς ἐκτελοῦντος ἀντετάχθη ἡ ὕπαρξις φυσικῆς ἐνοχῆς, μὴ μαρτυρουμένη.
331. Τὴν φυσικὴν ἐνοχὴν δὲν ἀπέκρουσαν νεώτεροι Κώδικες.

---

327. Ἀμφήριστον ὑπῆρξε πάντοτε τὸ ζήτημα περὶ τῆς κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ἐνεργείας τῆς παραγραφῆς (4). Εἶναι τάχα ἀποτέλεσμα αὐτῆς μόνη ἡ ἀπόσβεσις καὶ ἀχρηστία τῆς ἀγωγῆς, ἢ συναποσβέννυται καὶ τὸ δικαίωμα, τί δὲ ὑπολείπεται ἐκ τοῦ δικαιώματος ἀπρακτούσης τῆς ἀγωγῆς;

---

(1) Νεαρὰ 29. κεφ. δ΄. ἔκδ. Ζαχαρ. Ἀρμεν. Α΄. γ΄. 65. Βασιλ. Ζ΄. μθ΄. 3. Σχόλ. Σήμερον δὲ αἱ ἁρμόζουσαι τῷ δημοσίῳ χρηματικαὶ καὶ πραγματικαὶ δίκαι ἀειζωοί εἰσι.

(2) Ὅρα Τόμ. Β΄. παράρτ. Β΄. ἐν τέλει. Καὶ ἐνταῦθα ὁ κ. Οἰκονομ. Στοιχεῖα § 66. ὑποσ. 5 προτιμᾷ τοὺς βραχυλόγους παρερμηνευτάς.

(3) Α.Π. 109 (1858), 53 (1865), 256 (1868), 55. 122 (1869).

(4) Ὁ Thibaut τρὶς μετέβαλε γνώμην.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μόνος ὁ Δόνελλος (1) ἐνόμισεν, ὅτι ὑπαρχουσιν ἀγωγαί, καθ' ἃς ἡ παραγραφὴ χωρεῖ αὐτοδικαίως, τοιαῦται δὲ εἶναι αἱ ὑπὸ τοῦ Πραίτωρος εἰσαχθεῖσαι, διότι ἐν τῷ δόγματι αὐτοῦ ῥητῶς προανηγγέλλετο, ὅτι ἐπὶ ἐνιαυτὸν δίδονται (intra annum actionem dabo).

Ἐκ τούτου ἔκρινεν, ὅτι μετὰ ἐνιαυτὸν δὲν ὑπῆρχεν ἀγωγή, ἄρα αὐτοδικαίως ἐσβέννυτο, ἐνῷ κατὰ πᾶσαν ἄλλην περίστασιν ἦτο χρεία ἐνστάσεως.

Ἀλλὰ παρεῖδεν, ὅτι ὁ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνος δὲν ἦτο συναπτὸς (continuum), ἀλλὰ σύνθετος (utile), συγκείμενος ἐκ τοῦ ἀθροίσματος ὅλων τῶν δικασίμων ἡμερῶν, αἱ ἐξαιρέσει ἐκείνων, καθ' ἃς συνέπιπτε κώλυμα. Πρὶν γίνῃ ὁ ἀπαιτούμενος ὑπολογισμός, δὲν ἠδύνατο ὁ Πραίτωρ νὰ κηρύξῃ παραγεγραμμένην τὴν ἀγωγήν, πρὸς δὲ τοῦτο ἀπαραίτητος ἦτο πρότασις διὰ τὰς ἐνδεχομένας ἀντιρρήσεις, ὡς ῥητῶς μαρτυρεῖται (2).

328. Οὔσης πάντοτε ἀναγκαίας ἐνστάσεως, οὐχ ἧττον διαστέλλομεν τὰς προσωπικὰς καὶ τὰς πραγματικὰς ἀγωγάς.

Τὸ πραγματικὸν δικαίωμα εἶναι αὐτοτελές, ὡς σχέσις προσώπου πρὸς πρᾶγμα, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ὑπαγόμενον. Ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι συνεπληρώθη χρησικτησία, δι' ἧς μετετέθη ἡ κυριότης εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ χρησιδεσπόσαντος, ἀπέναντι αὐτοῦ ὁ πρὶν κύριος ἀπώλεσε τὸ τῆς κυριότητος δικαίωμα. Ἀλλ' ἄλλος τρίτος, μὴ διάδοχος τοῦ χρησιδεσπόσαντος, ἀλλ' ἁπλοῦς κάτοχος, οὐδὲν ἐκ τούτου παράγει δικαίωμα, οὐδὲ δύναται ν' ἀντιτάξῃ αὐτό, οὐ στερεῖται, κατὰ τοῦ ἀπολέσαντος διὰ χρησικτησίας τὴν κυριότητα, καὶ νῦν διεκδικοῦντος (3). Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅμως, ὅτι ὁ χρησιδεσπόσας νομίμως δύναται νὰ διεκδικήσῃ καὶ κατὰ τοῦ ἀπολέσαντος τὴν κυριότητα διὰ τῆς χρησικτησίας (4).

---

(1) Lib. XVI. c. 8. § 21. 22. Lib. XXII. c. 2. § 18.

(2) L. 30. § 3. de pec. (13. 1). Si annua exceptione sit expulsus. Savigny Syst. V. § 248.

(3) L. 8. § 1. C. de praescr. (7. 39. Ν'. ιθ'. 9. Τότε ἐξουσία εἴη τῷ πρώτῳ δεσπότῃ . . . . ἐκ τοῦ ἀδίκως διακρατήσαντος διεκδικῆσαι.

(4) L. 8. pr. C. αὐτ. Εἰ μὲν πίστει καλῇ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο τὸ πρᾶγμα διακατέσχεν ὁμοίᾳ συνηθείᾳ χρήσασθαι βοηθείᾳ—δηλαδὴ ἀγωγὴν εἰς ἐκδικητέον τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἔχειν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

329. Ἀλλέως ἐπὶ προσωπικῶν ἀγωγῶν, πηγαζουσῶν πάντοτε ἐκ σχέσεως μεταξὺ ὡρισμένων προσώπων. Μεταξὺ αὐτῶν, μετὰ τὴν ἀπόσβεσιν τῆς ἀγωγῆς, οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται, δυνάμενον νὰ εἰσακουσθῇ ὑπὸ τοῦ νόμου, καθ' ὃν ἐκ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου γεννᾶται τεκμήριον, μὴ ἐπιτρέπον ἄλλην συζήτησιν.

Ἐν τούτοις ὁ δικαστὴς ἐξ ἐπαγγέλματος δὲν παραδέχεται παραγραφήν, ὅπως οὐδεμίαν ἄλλην ἔνστασιν (1), καθόσον μάλιστα ἀγνοεῖ, πότε συνεπληρώθη, ἢ αν παρενέπεσεν ἀναστολή, ἢ διακοπή.

Ἐνδέχεται λοιπὸν ὁ ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν παραγραφὴν νὰ παραλείψῃ τὴν πρότασιν αὐτῆς, εἴτε ἐν γνώσει, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ.

Ὅστις εἶναι κύριος νὰ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, ἀναμφιβόλως δύναται νὰ παραιτηθῇ τῆς ἤδη συμπληρωθείσης παραγραφῆς, ὅπερ καὶ σιωπηρῶς δύναται νὰ πράξῃ (2). Ἂν τοῦτο ἀποτελῇ δωρεάν, ἢ οὔ, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος ἡ ἐξέτασις (3).

Τοιαύτη πρόθεσις διαθέσεως τῆς ἰδίας περιουσίας δὲν ὑπάρχει ὅμως, ὅταν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς παραγραφῆς γίνεται καταβολὴ χρέους παραγεγραμμένου.

Πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς περὶ ἀχρεωστήτου ἀγωγῆς, ἐπιτρεπομένης πρὸς ἀνάληψιν τῶν καταβληθέντων ἐν ἀγνοίᾳ διὰ χρέος ἀνύπαρκτον, ἐπεκαλέσθησαν, ὅτι καὶ μετὰ τὴν παραγραφὴν ὑφίσταται φυσικὴ ἐνοχή, ὅτε ἡ περὶ ἀχρεωστήτου εἶναι ἀπαράδεκτος (4).

---

(1) Ἀντιφρονοῦσι Löhr Arch. f. civ. Pr. X. σ. 77. Sintenis I. § 31. ὑποσ. 61. Καθ' ὧν Bayer Vortr. σ. 622. καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων Unger II. § 122. ὑποσ. 21. Windscheid I. § 112. ὑποσ. 1.

(2) Bähr Anerkenn. σ. 177. Unger II. § 122. ὑποσ. 19. Ἀντιδοξεῖ Puchta § 306. περὶ σιωπηρᾶς παραιτήσεως.

(3) Κατὰ Savigny Syst. IV. § 157. ἤρτηται ἐκ τοῦ σκοποῦ τῆς παραιτήσεως, ἂν liberalitatis, ἢ pietatis causa.

(4) L. 94. de cond. ind. (12. 6). ΚΔ'. ς'. 64. Weber nat. Verb. § 92 Savigny Syst. V. §. 248—251. Oblig. I. § 11. Francke civil. Abhandl. σ. 73. Puchta Instit. II. σ. 410. Τὸν συμψηφισμὸν ἀποκλείουσι Mühlenbruch Comm. XXXV. σ. 462. II. § 481. Unterholzner Verjahr II. § 238. Schuldverh. I. § 247. Keller § 89. Ἀποκρούουσι τὴν φυσικὴν ἐνοχὴν Cujac quaest. Papin. lib. 28. ad L. 95. § 4. de solution. Heimbach Zeitschr. I. 22. Sintenis I. § 31. ὑποσ. 57. Wächter II. § 119. Vangerow I. § 151. Schwanert Naturaloblig. § 22. Windscheid I. § 112.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

330. Περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τούτου τῆς παραγραφῆς, ὅτι δὲν ἐξαλείφεται δι' αὐτῆς ἡ φυσικὴ ἐνοχή, οὐδεμία ὑπάρχει ῥῆσις.

Ὡς τεκμήριον ἐπεκαλέσθησαν, ὅτι ἡ περὶ ἐνεχύρου ἀγωγὴ μετὰ τεσσαρακονταετίαν παραγράφεται, ἐνῷ ἡ διὰ τοῦ ἐνεχύρου ἀσφαλιζομένη ἀπαίτησις παραγράφεται μετὰ τριακονταετίαν, ἄρα ἡ μετὰ τὴν παραγραφὴν τῆς ἀπαιτήσεως διάρκεια τοῦ ἐνεχύρου ἐπὶ δεκαετίαν ἐπιπλέον εἶναι ἀποδοτέα εἰς τὴν φυσικὴν ἐνοχήν (1). Ἀλλὰ διατί ἐπὶ μόνην δεκαετίαν, ἐνῷ καὶ μετὰ τὴν παραγραφὴν ἡ φυσικὴ ἐνοχὴ πάντοτε ὑφίσταται; Εἶναι μὲν ἡ ὑποθήκη καὶ τὸ ἐνέχυρον παρακολούθημα τῆς κυρίας ἀπαιτήσεως καὶ δορυφόρος αὐτῆς, ἀλλ' ἔχει καὶ αὐτοτέλειάν τινα (suas condiciones habet hypothecaria actio) (2), ὥστε ἐνίοτε, καὶ ὅταν δὲν χωρῇ ἡ ἐκ τῆς ἀπαιτήσεως ἀγωγή, χωρεῖ ἡ ἐκ τοῦ ἐνεχύρου καὶ τῆς ὑποθήκης, διὰ τοῦτο δὲ λέγεται, ὅτι ἕνεκα τοῦ ἐνεχύρου διαμένει φυσικὴ ἐνοχή, οὐχὶ ὅτι ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἐνοχῆς διαμένει τὸ ἐνέχυρον (3).

Οὐδὲ πάλιν ὑπὲρ τοῦ ἐναντίου ἕπεται ἀπόδειξις ἐκ τῆς ῥήσεως, ὅτι: «Ὁ τῷ χρόνῳ ἐλευθερωθεὶς οὐ καλῶς δίδωσιν ἐγγυητήν· »ἀνυπόστατος γὰρ ἐστιν ἡ κατὰ πλάνην ἐγγύη (4).» Εἶναι ἀπίθανον, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἄλλην μὲν ἠκολούθουν ἀρχὴν ἐπὶ ἐνεχύρου, ἄλλην δὲ ἐπὶ ἐγγυητοῦ. Ἴσως ἡ ῥῆσις ἀνάγεται εἰς τὴν φθορὰν τῆς δίκης (tempus quo lis perit), μὴ περαιωθείσης ἐντὸς τοῦ ὁριζομένου χρόνου κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν διαδικασίαν (5). Φυσικωτέρα ὅμως εἶναι ἡ ἐξήγησις περὶ ὑποχρεώσεως μέχρις ὡρισμένου χρόνου (obligatio ad tempus), μὴ ὑφισταμένης μετὰ τὴν παρέλευσιν αὐτοῦ, ὅτε καὶ ἡ ἐγγύησις εἶναι ἄκυρος (6).

Κατὰ γενικὸν ἀξίωμα καὶ περὶ ἐγγυητῶν εἴρηται, ὅτι: «Ἐὰν »οὕτως ὁ ἐναγόμενος ἐλευθερωθῇ παρὰ τοῦ δανειστοῦ, ὥστε μεῖναι

---

(1) L. 7. C. de praescr. (7. 39). L. 2. C. de luit. pign. (8. 31). ΚΕ'. ς'. 31. Savigny Syst. V. § 230.

(2) L. 13. § 1. de pignor (20. 1). ΚΕ'. 6'. 13.

(3) L. 39. pr. ad SC Treb. (36. 1). Remanet propter pignus naturalis obligatio. Vangerow I § 131. Windscheid I § 112. ὑποσ. 3.

(4) L. 37. de fidej (46. 1). ΚΖ'. α'. 37.

(5) Ὅρα § 319. Gajus IX § 104 — 105. Savigny Syst. V § 251.

(6) Puchta Vorl. I. σ. 471.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

» τὸ φυσικὸν χρέος, οὐκ ἐλευθεροῦται ὁ ἐγγυητής (1). » Ἀλλ' ἂν τὸ παραγεγραμμένον χρέος ἀποτελῇ φυσικὴν ἐνοχήν, δὲν γίνεται λόγος. Ὁ Οὐλπιανὸς πραγματεύεται δύω ζητήματα ἀντιφωνήσεως, ἥτις δύναται νὰ γίνῃ καὶ ὑπὲρ φυσικοῦ χρέους (2), τὸ μὲν, ὅτι ἔρρωται ἡ ἀντιφώνησις, εἰ καὶ μετ' αὐτὴν παύσῃ τὸ χρέος, ὡς οὔσης προσκαίρου τῆς ἀγωγῆς, τὸ δὲ ἐπίσης ὅτι ἔρρωται ἐπὶ ἐκτελέσεως μετὰ τὸν χρόνον τῆς ἀγωγῆς (3). Ἐν οὐδεμιᾷ τῶν περιπτώσεων ὅμως εἶναι πιθανὸν, ὅτι πρόκειται περὶ παραγραφῆς, ἀλλὰ περὶ ὑποχρεώσεως μέχρις ὡρισμένου χρόνου (ad tempus obligatio), οὐδὲ λόγος τῆς ἰσχύος εἶναι ἡ φυσικὴ ἐνοχὴ (4), διότι καθ' ὃν χρόνον ἐγένετο ἡ ἀντιφώνησις δὲν παρῆλθεν ὁ χρόνος ἐν ἑκατέρᾳ τῇ περιπτώσει (5), ἐνῷ τοὐναντίον ἡ μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου γινομένη ἀντιφώνησις ἀποσιωπᾶται ὡς προφανῶς μὴ ἐρρωμένη (6).

Ἡ θεωρία, ὅτι πάντοτε ὑπολείπεται φυσικὴ ἐνοχὴ, ὁσάκις διὰ τοῦ πολιτικοῦ δικαίου καταργεῖται ἡ ἀπαίτησις, δὲν δύναται νὰ διαφύγῃ τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ Βελλειανείου δόγματος, καταστρέφοντος καὶ αὐτὴν τὴν φυσικὴν ἐνοχὴν δι' ἐνστάσεως τοῦ πολιτικοῦ δικαίου, ὥστε καὶ τὸ καταβληθὲν ὡς ἀχρεώστητον ἀναλαμβάνεται (7).

331. Καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις εὗρεν ἠχὼ ἡ θεωρία τῆς φυσικῆς ἐνοχῆς, συμπεριληφθεῖσα ἐν Αὐστρ. Κώδικι ἄρθ. 1432, ἐν Σαξωνικῷ ἄρθ. 1522, ἐνῷ κατὰ γαλλ. Κώδικα ἀμφισβητεῖται (8).

Ἐν τῇ συζητήσει ταύτῃ ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ ἑξῆς Ὁ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς παραγραφῆς καταβαλὼν καὶ κινῶν τὴν περὶ ἀχρεωστήτου, προβάλλει τὴν ἄγνοιαν, κατ' αὐτοῦ δὲ ἀντιτάσσεται ἡ ἠθικὴ

---

(1) L. 60. de fidej (46. 1). ΚΖ'. α'. 60.

(2) L. 1. § 7. de pec. const. (13. 5). ΚΖ'. ζ'. 1.

(3) L. 18. § 1. αὐτ.

(4) Savigny Syst. V. § 251.

(5) Pecuniam cum constituebatur debitam fuisse.

(6) Puchta Vorles. I. § σ. 473.

(7) L. 40. pr. de cond. ind. (12 6). ΚΔ'. ς'. 40. Τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ exceptio Legis Cinciae Vat. Fr. § 266. Windscheid I. § 112. ὑποσ. 5.

(8) Ὑπὲρ αὐτῆς Pothier Oblig. n. 106. Merlin Rép. prescr Durantton XXI. 106. Marcadé art. 2219. n. 4. Aubry et Rau § 775. Demolombe XXVII. 23. Κατ' αὐτῆς Troplong Prescr. 29. καθότι ἐν ἄρθ. 1234 συμπαρατίθενται καταβολὴ καὶ παραγραφή.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑποχρέωσις καὶ μετὰ τὴν παραγραφήν. Ἀλλ' ὅπως ὑπάρχῃ τοιαύτη ἠθικὴ ὑποχρέωσις, ὅλως τῆς συνειδήσεως, ὑποτίθεται βέβαιον, ὅτι ἄλλως πως δὲν ἀπεσβέσθη τὸ χρέος, εἰμὴ διὰ τῆς παραγραφῆς, ἐνῷ δι' αὐτῆς ἀποκλείεται πᾶσα περὶ τούτου ἔρευνα, ὡς στερουμένη πάσης ἀσφαλείας. Ἡ καταβολὴ δὲν προῆλθεν ἐκ τῆς ἐπιτακτικῆς φωνῆς τῆς συνειδήσεως, οὐδ' ἡ ἀνάληψις ἤδη ζητεῖται ὡς ἐκ μεταμελείας τοῦ ἀνακαλοῦντος πρᾶξιν ἐξ ἠθικῶν λόγων ὑπαγορευθεῖσαν, ὥστε προφανῶς παρεισάγεται ζήτημα, ὅπου τοιοῦτο δὲν χωρεῖ, λόγῳ δὲ αὐτοῦ ματαιοῦται τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παραγραφῆς, ἁπλῶς διότι παρεισέφρησε πλάνη.

ΤΜΗΜΑ Ϛ'.

Ἐξαιρέσεις.

Περιληψις.

332. Τίνες εἶναι καθαυτὸ ἐξαιρέσεις.
333. Τῶν καθαρῶν δυνάμεων (res merae facultatis) ὅλως περιττὴ ἡ ἐξαίρεσις.
334. Κατὰ γενικὸν ἀξίωμα αἱ ἐνστάσεις εἶναι ἀπαράγραπτοι.
335. Κατὰ τὸ ἀκριβέστερον εἶναι ἀπαράγραπτοι αἱ ἐνστάσεις, αὐτοτελεῖς οὖσαι, ἄλλως συναποσβέννυνται μετὰ τῆς ἐνοχῆς.
336. Ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν προκλήσεως εἰς ἀγωγὴν οὐδὲν ἕπεται περὶ παραγραφῆς ἐνστάσεων.
337. Δὲν ὑπάρχει ἀρχαία μαρτυρία.
338. Ἀργεῖ τὸ ἀξίωμα, ὅταν προηγῆται ἀποκατάστασις, ἡ δὲ ἀναργυρία εἶναι ἐξαιρετική.
339. Δὲν εἶναι ἀπαράγραπτοι αἱ ἀντενστάσεις καὶ ἡ ἀνταγωγή.

---

332. Εὐάριθμοι εἶναι αἱ ἐξῃρημέναι τῆς παραγραφῆς περιπτώσεις.

Μεταξὺ τῶν ἐξαιρέσεων δὲν εἶναι καταριθμητέαι αἱ ἀγωγαὶ περὶ διαιρέσεως τῶν ἐπικοίνων, καὶ περὶ διαιρέσεως τῶν κληρονομιαίων, μὴ παραγραφόμεναι ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ διαλύσεως τῆς κοινοπραξίας, οὐδὲ ἡ περὶ κανονισμοῦ ὁρίων ἐπὶ διαχωρίσει αὐτῶν Ὁ εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοιαύτας ἀγωγὰς ἀντιτασσόμενος, ἐνόσῳ δὲν ἀρνεῖται τὸ τῆς κυριότητος δικαίωμα τοῦ ἐναγοντος, διατείνεται ἁπλῶς, ὅτι τὰ συγκεχυμένα δικαιώματα πρέπει νὰ ἐξακολουθῶσιν ἐν τῇ αὐτῇ συγχύσει, ὅπερ ὅλως παράλογον, διότι ἀντικείμενον τῆς παραγραφῆς, ἢ κεκτημένον δικαίωμα, οὐδέποτε εἶναι ἡ σύγχυσις τῶν δικαιωμάτων. Παραγράφεται ὅμως πᾶσα ἀποζημίωσις μετὰ τοιαύτης ἀγωγῆς συνεχομένη καὶ ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη μὴ αἰτηθεῖσα, ἢ ὡς ἐκ μεταθέσεως ὁρίων διεκδίκησις ἐδάφους κατεχομένου ὑπὸ τοῦ γείτονος ἐφ' ὅλον τὸν νενομισμένον χρόνον (1).

Καθαυτὸ ἐξαιρέσεις εἶναι τὸ ἀπαράγραπτον:

α'. Ἀγωγῶν περὶ καθυστερούντων φόρων (2).

β'. Τῆς ἀγωγῆς κατὰ τῶν μελῶν κοινότητος, ἀρνουμένων τὴν ἰδιότητα ταύτην πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κοινοτικῶν βαρῶν (3).

γ'. Τῆς ἐλευθερίας, εἴκαι ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν δούλου τάξει διατελέσαντος τοῦ ἐλευθέρου (4).

δ'. Κατὰ τὴν ἐπὶ Βυζαντινῶν ἐπικρατοῦσαν ταξιν ἀπαράγραπτος ἦτο ἡ πρὸς ἐκδίκησιν ἐγγεγραμμένου δουλοπαροίκου ἀγωγὴ τοῦ κυρίου τῆς γῆς (5).

333. Εἰς ταῦτα προσέθηκαν οἱ νεώτεροι γενικωτέραν ἐξαίρεσιν τοῦ ἀπαραγράπτου τῶν καθαρῶν δυνάμεων (res merae facultatis) (6), ἐπὶ λόγῳ ὅτι τὰ μὴ ὑποπίπτοντα εἰς τὰς ἡμετέρας αἰσθήσεις, ὡς ἐνδιάθετος δύναμις, δὲν ὑπάγονται εἰς παραγραφήν.

Εἰς ταῦτα οὐδεὶς δύναται ν' ἀντείπῃ, ἅμα δὲν ἐλαβεν ὕπαρξιν ἐξωτερικὴ κατάστασις, διὰ τῆς παραγραφῆς ἐπιδεκτικὴ κυρώσεως, ἀλλ' ὅλα ταῦτα εἶναι ἀλλότρια τῆς παρούσης ὑποθέσεως. Οὐδέποτε παραγράφεται ἡ δύναμις πρὸς διάβασιν, ἀλλ' ἡ χρῆσις ὁδοῦ.

Ἀλλ' ἐνδέχεται ἐκ τοῦ ἀξιώματος νὰ προέλθῃ ἐπιβλαβὴς σύγ-

---

(1) L. 1. § 1. C. de ann. exc. (7. 40). Ν'. ιε'. 1. L. 6. C. fin. reg. (3. 39). ΝΗ'. 6'. 20. Ἀρμεν. Α'. γ'. 43. Ὅρα Τόμ. Β'. § 187. ἐν τέλει. Thibaut Verj. σ. 123. Savigny Syst. V. § 252.

(2) L. 6. C. de praescr. (7. 39). Ν'. ιδ'. 7. Ἀρμεν. Α'. γ'. 49. Ὅρα § 326.

(3) L. 5. C. αὐτ.

(4) L. 3. C. de longi temp. (7. 22). ΜΗ'. κδ'. 3.

(5) L. 23. pr. C. de agric. (11. 47).

(6) Troplong Prescr. § 112.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χυσις. Καθ' ὑπόθεσιν διδάσκουσιν, ὅτι τὸ ἀπαράγραπτον τῶν καθαρῶν δυνάμεων (pures facultés) παύει, ἅμα γενομένης ἀντιρρήσεως. Ἐπὶ παραδείγματος, ὁ ἐπὶ πλείστους ἐνιαυτοὺς μὴ οἰκοδομήσας ἐν τῷ ἰδίῳ κτήματι δὲν ἐστερήθη τοῦ πρὸς οἰκοδομὴν δικαιώματος, ἐνῷ, ἀφ' ἧς ἀποπειραθεὶς ἐκωλύθη, ἤρξατο ἡ συνήθης παραγραφή (1). Ταῦτα ἀνάγονται ἐντούτοις εἰς τὸ σύστημα πραγματικῶν δουλειῶν, οὐδὲ πρόκειται περὶ καθαρᾶς δυνάμεως, ἀλλὰ περὶ ὡρισμένων πράξεων, ἡ δὲ αἰτία δύναται νὰ ἐξηγηθῇ μόνον κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς περὶ δουλειῶν θεωρίας, μὴ χρῃζούσης γενικωτέρου ἀξιώματος, οὐδεμίαν ἔχοντος ἄλλην ἐφαρμογήν.

334. Ὡς ἐκ τῆς ἰδιότητος αὐτῶν ἀπαράγραπτοι εἶναι αἱ ἐνστάσεις, μὴ φθειρόμεναι ἔνθα ὑφίσταται ἡ ἀγωγή, ἡ δι' αὐτῶν ἀποκρουομένη.

Ὁ διὰ τῆς ἐνστάσεως βοηθούμενος εἶναι ἐν ἀπολαύσει τῆς καταστάσεως, ἧς διὰ τῆς ἀγωγῆς ζητεῖται ἡ ἀλλοίωσις, πρὸς τὶ ἑπομένως νὰ προκαλέσῃ ἀγῶνα, δι' οὗ μέλλει νὰ ἐγερθῇ ἀμφισβήτησις, ὅπου τοιαύτη εἰσέτι δὲν ὑπάρχει.

Οἱ δογματίζοντες, ὅτι ἡ παραγραφὴ εἶναι ποινὴ ἀμελείας, στεροῦνται βεβαίως ἐπιχειρήματος, ὅπως ἀντιταχθῶσιν εἰς τὸ ἀπαράγραπτον τῶν ἐνστάσεων, μὴ δυνάμενοι ν' ἀποδώσωσιν ἀμέλειαν εἰς τὸν μὴ προτάσσοντα τὴν ἄμυναν πρὸ τῆς ἐπιθέσεως (2).

Τὸ ἀξίωμα τῶν νεωτέρων, ὅτι quae ad agendum sunt temporalia, sunt ad excipiendum perpetua, ἔχει ἑπομένως βάσιν ὀρθήν.

335. Ὁ ἔχων ἔνστασιν δὲν ἔχει ἀπαραιτήτως ἀγωγήν. Ὁ ἀποκρούσας ἐκδικητικὴν ἀγωγήν, διότι ὁ ἐνάγων δὲν ἀπέδειξε κυριότητα, ἔχει ἁπλῶς ἔνστασιν δεδικασμένου κατὰ τοῦ διεκδικήσαντος καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, δὲν ἔχει ὅμως ἐκδικητικὴν ἀγωγήν, μὴ ὢν κύριος, οὐδὲ παρασχὼν τοιαύτην ἀπόδειξιν. Εἶναι ὅλως παράλογον, ὅτι οὗτος ὀφείλει ἐκ διαλειμμάτων ν' ἀνακινῇ τὸν ἀγῶνα πρὸς χρῆσιν τῆς αὐτῆς ἐνστάσεως, ὅπως μὴ φθαρῇ ὑπὸ τοῦ χρόνου.

Συνήθως συνυπάρχουσιν ἔνστασις καὶ ἀγωγή, διότι κανὼν εἶναι,

---

(1) Troplong αὐτ. Pfeiffer prakt. Ausführungen II. σ. 17. 107. VII σ. 188.

(2) Troplong Prescr. § 827. καὶ ἑπ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι « Ὁ ἔχων ἀγωγὴν καὶ παραγραφὴν ἔχει (1). » Οἷον, ἐντὸς ἓξ μηνῶν δίδεται ἡ ἐκ τοῦ ἀγορανομικοῦ δόγματος περὶ ἀναστροφῆς τοῦ πραθέντος ἀγωγὴ ἕνεκεν ἐλαττώματος, ἀλλὰ καὶ κατ' ἔνστασιν τὸ αὐτὸ προτείνεται παρὰ τοῦ ἐναγομένου πρὸς καταβολὴν τοῦ τιμήματος (2), ὅτε ἐρωτᾶται, ἂν ἡ ἔνστασις προτείνεται μετὰ τὸ ἐξάμηνον.

Ἐντὸς πενταετίας παραγράφεται ἡ μέμψις ἀστόργου διαθήκης, ἀλλ' ὁ κατέχων δύναται νὰ προτείνῃ τὴν μέμψιν κατ' ἔνστασιν κατὰ τοῦ ἀπαιτοῦντος τὴν κληρονομίαν (3), ὅτε ἡ αὐτὴ ἐγείρεται ἀπορία, ἂν καὶ μετὰ τὴν πενταετίαν κατ' ἔνστασιν εἶναι ἡ μέμψις δεκτή.

Ἂν εἶναι ἡ ἀρχὴ περὶ ἀπαραγράπτου τῶν ἐνστάσεων ὀρθή, ἕπεται ἡ καταφατικὴ ἐφ' ὅλων τῶν μνημονευθέντων καὶ τῶν παραπλησίων παραδειγμάτων λύσις.

Οἱ νεώτεροι διδάσκουσι τὴν ἐξῆς διαστολήν.

Ὅσαι ἐνστάσεις ἔχουσι χωριστὴν τῆς ἐνοχῆς ὕπαρξιν, δὲν σβέννυνται ἀναντιρρήτως συναμα μετ' αὐτῆς. Ἀλλ' αἱ μὴ ἔχουσαι τοιαύτην δὲν ἐπιζῶσι. Τινὲς ἐν τούτοις διατείνονται, ὅτι ὁσάκις πλὴν τῆς ἀγωγῆς ὑπάρχει ἔνστασις, αὕτη εἶναι πάντοτε αὐτοτελής (4). Ἀλλ' οἱ ἀντιλέγοντες ἐπάγουσι παραδείγματα, καθ' ἃ δὲν ὑφίσταται ἔνστασις αὐτοτελής. Καθ' ὑπόθεσιν ἡ ἐκ τοῦ ἀγορανομικοῦ δόγματος ἔνστασις δὲν εἶναι αὐτοτελής, ὥστε συναποσβέννυται μετὰ τῆς ἀγωγῆς περὶ ἀναστροφῆς (5). Ὡσαύτως ἡ περὶ συμψηφισμοῦ, μὴ δυναμένου ἐπομένως νὰ προταθῇ ὑπὲρ ἐνοχῆς ἀποσβεσθείσης διὰ παραγραφῆς. Ἐντεῦθεν συνάγουσι τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁσάκις διὰ τῆς παραγραφῆς δὲν ἀποσβέννυται μόνη ἡ ἀγωγή, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα, δὲν δύναται πλέον τοῦτο νὰ προταθῇ δι' ἐνστάσεως (6)

---

(1) L. 136. § 1. de R. J. (50. 17). Β', γ'. 136. L. 1. § 4. de superf. (43. 18).

(2) L. 59. § 1. de aed. ed. (21. 1).

(3) L. 8. § 13. de inoff. (5. 3). ΑΘ. α', 8. Ὁμοία ἀπορία κατὰ τὴν ὑπέρογκον βλάβην Troplong αὐτ. § 827.

(4) Savigny Syst. V. § 254. Οἷον ἡ ἔνστασις δόλου, ἥτις εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς περὶ ἀποζημιώσεως ἀγωγῆς. L. 5. § 6. de doli exc. (44. 4). ΝΑ'. δ', 6. ἢ ἡ ἔστασις περὶ μὴ πληρωθέντος συναλλάγματος.

(5) L. 59. § 1. de aed. ed. (21. 1). (6) Unger II. § 125. ὑποσ. 44. Brinz I. σ. 171. Windscheid I. § 112. ὑποσ. 8.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

336. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Πολιτ. Δικονομίᾳ, ἐκ παντοίων συγκειμένη, προσετέθη κατὰ τὰ ἐν Γερμανίᾳ κρατοῦντα τὸ περὶ προκλήσεως εἰς ἀγωγὴν σύστημα (Provocatio ex lege si contendat). « Ὅταν ὑπάρχῃ κίνδυνος, ὅτι ἔνστασίς τις, ἢ τὸ ἀποτέλεσμα αὐ» τῆς δύναται νὰ ματαιωθῇ ἐντελῶς, παρερχομένου τοῦ χρόνου, » χωρεῖ πρόκλησις (Ἀρθ. 81).

Ἀλλὰ καὶ ἐν Γερμανίᾳ τὸ παρὰ τοῦ νόμου χορηγούμενον πλεονέκτημα δὲν ἐκρίθη παραίτιον ζημίας εἰς τὸν ἔχοντα ἔνστασιν καὶ στερήσεως αὐτῆς ἕνεκα παρελεύσεως τοῦ χρόνου. Εἶναι ἀπίθανον, ὅτι ὁ νομοθέτης, ἀπειλῶν τὴν φθορὰν τῶν ἐνστάσεων, καὶ καθιστῶν ἀμφίβολον τὸ εὖ κείμενον, παροτρύνει εἰς δίκας, ἐξ ὧν δὲν προσδοκᾶται νέον καλὸν, ἐνδέχεται δὲ νὰ προέλθῃ ἄγνωστον κακόν (1).

Παρ' ἡμῖν οὐδεμία μέχρι τοῦδε ἐγένετο χρῆσις τοῦ μέρους τούτου τῆς προκλήσεως, ὡς ὅλως παρέλκοντος, ἀφότου μάλιστα ἀργεῖ ἡ ἔνστασις ἀναργυρίας (exceptio non numeratae pecuniae).

337. Ταῦτα προτάττομεν, διότι ἐκ τῶν πηγῶν τὸ ἀξίωμα περὶ ἀπαραγράπτου τῶν ἐνστάσεων δὲν μαρτυρεῖται. Ἐκ τῆς ῥήσεως, ὅτι « ἡ τοῦ δόλου παραγραφὴ διηνεκής ἐστι, καὶ οὐχ ὡς ἐπὶ τῆς » τοῦ δόλου ἀγωγῆς χρόνῳ περικλείεται (2), » οὐδεμία ἕπεται ἀπόδειξις, διότι, καθ' ὃν χρόνον ἔγραφεν ὁ νομοδιδάσκαλος, ἡ περὶ δόλου ἀγωγὴ ἦτο διττὴ, ἡ μὲν ἀτιμωτικὴ, συντόμως παραγραφομένη, ἡ δὲ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (in factum), μὴ φθειρομένη ἐκ τοῦ χρόνου, ὡς ὅλαι αἱ ἀγωγαί (3). Δὲν εἶναι ὀρθὴ ἡ δόξα, ὅτι ἡ ἀτιμοποιὸς τοῦ δόλου δὲν ἐδίδετο, ἅμα ὑπῆρχεν ἔνστασις, καὶ ὅτι ἡ περίστασις αὕτη εἶναι ἐξ ἐκείνων καθ' ἃς δὲν χωρεῖ ἀγωγὴ, ἀλλ' ἔνστασις μόνη (4), διότι δὲν ἐδίδετο ἡ περὶ ἀποτελέσματος ἐκ τοῦ δόλου (actio doli in factum), ἥτις καὶ διηνεκὴς ἦτο (5).

Κατὰ Διοκλητιανὸν, « Μᾶλλον βοηθεῖται ὁ βιαίως ἐκβληθεὶς καὶ

---

(1) Unterholzner σ. 23. II. Savigny Syst. V. § 253.

(2) L. 5. § 6. de doli exc. (44. 4). ΝΔ'. δ', 6.

(3) L. 28. 29. de dolo (4. 3). Γ'. γ', 28. 29.

(4) L. 1. § 4. L. 40. αὐτ. Unterholzner II. § 157.

(5) Merlin Rép. Prescript. Troplong Prescr. § 832. Savigny Syst. V. 253.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

» μετὰ ταῦτα πάλιν νεμόμενος, ἥπερ ὁ θέλων κινῆσαι τὸ τῆς βίας » μὴ νεμόμενος, ἐπειδὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ μόνον κινεῖται (1).»

Οὐδόλως εἶναι ἡ ἔννοια ὅτι ἡ μὲν ἀγωγὴ εἶναι ἐνιαυσία, ἡ δὲ ἔνστασις ἀπαράγραπτος, διότι οὔτε ἡ ἀγωγὴ ἐφθείρετο ἐκ τοῦ χρόνου, περιοριζομένη εἰς τὸ περιελθὸν (2), οὔτε πάλιν εἶναι λόγος, ὅτι ἡ διεκδικητικὴ ἀπεκρούετο διὰ τῆς ἐνστάσεως περὶ βιαίων (3), διότι ἡ ποινὴ αὐτοδικίας εἰσήχθη μετὰ Διοκλητιανόν (4). Ἄρα μόνη πιθανὴ ἔννοια εἶναι, ὅτι ὁ ἐπενεγκὼν βίαν καὶ ἤδη ἐνάγων, καθὸ στερηθεὶς κατόπιν τῆς νομῆς, ἀποκρούεται διὰ τῆς ἐνστάσεως περὶ βιαίων (5). Ἀλλ' οὕτω ἑρμηνευομένη ἡ ῥῆσις οὐδὲν ἀποδεικνύει ἐν τῷ θέματι τούτῳ, διότι ἀπολήγει εἰς τὴν περὶ τοῦ περιελθόντος ἀγωγήν.

Οὐδὲ τέλος παρέχει τὴν ζητουμένην ἀπόδειξιν πάλιν αὐτὸς ὁ Διοκλητιανός, ὅτι ἀεὰν γίνεται σύμφωνον καὶ ἀντιτίθεται παρα- » γραφή, ἐντεῦθεν δι ηνεκὴς ἡ περὶ δόλου ἀγωγὴ δύναται ἀντιπα- » ραγράφεσθαι (6).» Ἡ ἀντιγραφὴ εἶναι προγενεστέρα τῆς τριακονταετοῦς παραγραφῆς· ἄλλως τε ἐν αὐτῇ ὁ λόγος εἶναι περὶ ἐνστάσεως οὐχὶ τοῦ ἐναγομένου, ἀλλὰ τοῦ ἐνάγοντος, ἤτοι ἀντενστάσεως.

Οὐδὲν ἄλλο θεμέλιον ἐκ τοῦ Ῥωμ. δικαίου πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀπαραγράπτου τῶν ἐνστάσεων ὑπολείπεται τοιουτοτρόπως, πλὴν τῶν φυσικῶν ἐνοχῶν, ὅτι καὶ ἄνευ ἀγωγῆς ἐπιτρέπεται ἔνστασις (7).

338. Τὸ ἀξίωμα δὲν εἶναι ἐφαρμοστέον, ὅταν πρὸς χρῆσιν ἐνστάσεως προηγῆται ἀποκατάστασις εἰς ἀκέραιον, διότι αὕτη ἐπιτρέπεται ἐντὸς ὡρισμένου χρόνου, ἤτοι ἐντὸς τετραετίας. Οἷον ὁ ἀφῆλιξ ἐγγυηθεὶς χρήζει ἀποκαταστάσεως πρὸς χρῆσιν ἐνστάσεως

(1) L. 5. C. de exc. (8. 36). ΝΑ'. δ'. 22.

(2) L. 1, pr. § 48. L. 3. § 4. de vi (43 16). Ξ'. ιζ'. 7. 9.

(3) Unterh. II. σ. 24.

(4) L. 7. C. unde vi (8. 4).

(5) L. 1. pr. § 5. 9. uti poss. (43. 17). ΝΗ'. ζ'. 1. Ὁ ἐξ ἄλλου λαβών, κἂν βίᾳ ἢ λάθρᾳ ἢ παρακλήσει, νικᾷ σε ἐνάγοντα, οὐ μὴν εἰ ἀπὸ σοῦ ἔλαβε. Savigny αὐτ.

(6) L. 6. C. de exc. (8. 36). ΝΑ'. ιδ'. 23.

(7) Savigny αὐτ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κατὰ τῆς ἐγγυήσεως (1). Εἶναι πρόδηλον, ὅτι, ἀποκρουομένης τῆς ἀποκαταστάσεως διὰ παραγραφῆς, δὲν προβαίνει ἡ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει αὐτῆς στηριζομένη ἔνστασις. «Ἐὰν ἀφῆλιξ περιγραφῇ, καθὸ » μὴ ὀφείλων ὅρκον ἐπήγαγεν, ἀποκαθίσταται εἴσω τοῦ ὡρισμένου » χρόνου (2).»

Ὅλως ἐξαιρετικὴ εἶναι ἡ ἔνστασις ἀναργυρίας, ἐπὶ διετίαν μόνον ἐπιτρεπομένη κατὰ τῆς ἀποδεικτικῆς τῶν ἐγγράφων ἰσχύος, δι' ὧν βεβαιοῦται λῆψις χρημάτων (3), καὶ τὸν ἐξαιρετικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα παρεῖδον, ὅσοι ἐνόμισαν, ὅτι περιέχει ἐφαρμογὴν κοινοῦ κανόνος.

339. Ὡς αἱ ἐνστάσεις τοῦ ἐναγομένου δὲν εἶναι βεβαίως ἀπαράγραπτοι αἱ ἐνστάσεις τοῦ ἐνάγοντος, ἤτοι αἱ ἀντενστάσεις (replicationes), ὡς ὑπηρετοῦσαι τὴν ὑποκειμένην εἰς παραγραφὴν ἀγωγήν, δι' ἧς προσβάλλεται ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις.

Οὐδὲ ἡ ἀνταγωγή, ὡς δῆθεν ἀντιτασσομένη παρὰ τοῦ ἐναγομένου κατὰ τῆς ἀγωγῆς, ἐκφεύγει τὴν παραγραφήν, διότι εἶναι κυρία ἀγωγή, συντομίας χάριν ἐν τῇ αὐτῇ διαδικασίᾳ διεξαγομένη καὶ βάσιν ἔχουσα ἀντίθετον ἀξίωσιν, εἴκαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συναφῆ (4).

ΤΜΗΜΑ Ζ'.

Περὶ ἀρχαιότητος ἐξ ἀμνημονεύτων.

Περίληψις.

340. Περιττὴ ἡ ἀρχαιότης, ὅπου χωρεῖ παραγραφή.
341. Παράδειγμα ἐπὶ δημοτικῶν ὁδῶν.
342. Ὅμοιον ἐπὶ ροῆς ὁμβρίων ὑδάτων.
343. Ἐπὶ ἐλκυσμοῦ ὕδατος.

---

(1) L. 7. § 2. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 7. Καὶ ἐγγυώμενος ὁ νέος καὶ ὑποτιθέμενος πρᾶγμα αὐτοῦ ὑπὲρ ἄλλου ἀποκαθίσταται.

(2) L. 9. § 4. de jurej (12. 2). ΚΕ'. ε'. 9.

(3) L. 14. § 4. L. 8. 9. C. de non num. (4. 30). ΚΓ'. α'. 70. 71. 76. Ἀρμεν. Β'. 6'. περὶ ἀναργ. Savigny Syst. V. § 253.

(4) Troplong Prescr. § 833.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

344. Ἀποδείξεις τῆς ἀρχαιότητος.
345, Μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων περὶ ἀποδείξεως.
346. Λόγοι, δι' οὓς σήμερον δὲν εἶναι ἐν χρήσει.

---

340. Ἀποδεχόμενοι ἀπόσβεσιν δικαιώματος μετὰ παρέλευσιν ὡρισμένου χρόνου, ἔτι μᾶλλον εὑρίσκομεν εὔλογον τὴν ἀπόσβεσιν, ὅταν, ἀφ' ὅτου σώζεται ἀνθρώπινος μνήμη, οὕτω ὑφίσταται κατάστασις πραγμάτων, ὅπως ταῦτα σήμερον διάκεινται.

Ἀλλ' ἡ παραγραφὴ ἔχει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἀπαλλάσσεται πάσης ἀποδείξεως ὁ ἔχων τὸ ὡρισμένον διάστημα χρόνου ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἐνῷ ὁ προτείνων τὴν ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότητα ὑποβάλλεται εἰς τὴν δυσχερεστάτην ἀπόδειξιν τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ ἔτι σωζομένης μνήμης πραγμάτων κατὰ τὸ αὐτὸ πάντοτε διατελούντων. Ἀντὶ ἁπλοποιήσεως ἄρα προστίθεται περιπλοκή.

Ἐκ τούτου πρόδηλον, ὅτι, ἔνθα χωρεῖ παραγραφή, ὅλως ἄχρηστος εἶναι ἡ ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότης. Καὶ τῳόντι παρὰ Ῥωμαίοις ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ εὑρίσκομεν ἐν χρήσει τὴν ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότητα (vetustas), πρὸς διατήρησιν τῆς ἐκπαλαι ὑφισταμένης κατοχῆς, ἰδίως ἐν ταῖς ἐπαρχιωτικαῖς κτήσεσι (1).

Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγραφῆς σχεδὸν ἐξέλιπεν ἡ ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότης, τὰ δὲ σωζόμενα εὐάριθμα παραδείγματα φιλονεικοῦνται ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἂν ἀνήκωσιν εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ δημοσίου ἢ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου (2).

341. Περὶ τοιαύτης ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότητος γίνεται λόγος ἐν τῇ ῥήσει, ὅτι: «Αἱ κωμητικαὶ ὁδοί, αἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐκ *παλαιοῦ* γενόμεναι, ὡς δημόσιαι εἰσίν (3).»

Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς *Οὐλπιανὸς* (4) διδάσκει, ὅτι αἱ κωμητι-

---

(1) Cicero Agr. II. 21. Festus s. v. possessiones sunt agri late patentes publici privatique quos non mancipatione sed usu tenebant et ut quisque occupaverat possidebat. Ὅρα § 284.

(2) Ὑπὲρ τῆς πρώτης ἐκδοχῆς Savigny Syst. IV. § 193. καὶ ἐπ. Friedländer Unvord. Zeit. (1843), ὑπὲρ δὲ τῆς δευτέρας Pfeiffer prakt. Ausführ. VII. σ. 246. Windscheid I. § 113. ὑποσ. 5. Οἰκονομ. Στοιχ. § 68. ὑποσ. 6.

(3) L. 3. pr. de locis (43. 7). NH'. η'. Χάτμ. ὑποσ.

(4) L. 2. § 22. ne quid (43. 8).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ (δημοτικαὶ) ὁδοὶ, εἰ μὲν ἐχαράχθησαν ἐπὶ δημοσίου ἐδάφους, εἶναι δημόσιαι, εἰ δὲ ἐπὶ ἰδιωτικοῦ, ἰδιωτικαὶ, καὶ ὅτι εἶνε ἀδιάφορον, ἂν δι' ἰδιωτικῶν μέσων συντηροῦνται ἐκεῖναι. Ἀλλὰ καὶ ὡς ἰδιωτικαὶ, ὧν τὸ ἔδαφος ἀνήκει εἰς ἰδιώτας, γίνονται δημόσιαι, ὥστε οἱ ἰδιῶται δὲν εἶνε πλέον κύριοι αὐτῶν, ὅταν *ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων* ὑπάρχῃ αὐτῶν ἡ χρῆσις.

Εἶναι πρόδηλον, ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀνεφάρμοστος ἦτο ἡ κοινὴ παραγραφὴ, μὴ ὑπάρχοντος τοῦ παραγράφοντος, διότι οἱ διαβαίνοντες ἰδιῶται οὐδὲν δικίωμα ἀπέκτησαν, οὐδὲ περὶ δουλείας ὁ λόγος. Διὰ τοῦτο ἔμεινεν ἐν χρήσει ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότης, ὅπως κατασταθῇ δημοσία ἡ ὁδός.

342. Ἄλλο ἔχομεν παράδειγμα τῆς ἐκροῆς ὀμβρίου ὕδατος, ἧς ἀπαγορεύεται πᾶσα μεταβολὴ, φέρουσα εἰς ἄλλους βλάβην (1).

Ἀρχὴ τοῦ δικαίου ὑπάρχει, ὅτι τὰ ὄμβρια ὕδατα πρέπει νὰ ἐκρέωσιν, ὅπως ἔχει ἡ φύσις τοῦ τόπου, κατὰ τοῦτο δὲ ὁ κάτω ἀγρὸς ἀνέκαθεν δουλεύει εἰς τὸν ὑπεράνω. Ἀλλὰ διὰ νόμου μεταβάλλεται ἡ ἐκροὴ χάριν δημοσίας ἀσφαλείας, πρὸς ἀποξήρανσιν τῆς χώρας, ἢ πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχημάτων, κατὰ τὸ δημόσιον δίκαιον (publica auctoritate) (2). Ἐναντίον τῆς φύσεως τοῦ τόπου καὶ τῆς διὰ νόμου ῥυθμίσεως οὐδεμία χωρεῖ παραγραφὴ, ἡ ἀρχαιοτάτη ὅμως συνήθεια, ἧς δὲν σώζεται μνήμη, πῶς ἔλαβεν ἀρχὴν, εἶναι μὴ σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν τοῦ τόπου, ἐπέχει τάξιν νόμου. «Τρία » ἐστὶ, καθ' ἃ δουλεύει ὁ κάτω ἀγρὸς τῷ ἄνω: νόμος, φύσις τοῦ » τόπου, καὶ ἡ *συνήθεια* (vetustas), ἥτις ἀεὶ ἀντὶ νόμου παρα» λαμβάνεται (3).»

Διὰ τοῦτο ἡ περὶ πλησμονῆς ὕδατος ἀγωγὴ ἐφηρμόσθη εἰς μόνους ἰδιωτικοὺς ἀγροὺς (4), ἅμα σώζεται ἡ μνήμη τοῦ ἔργου, ἐξ οὗ ἡ ἀπειλουμένη βλάβη. Ἐπὶ χειροποιήτου ἔργου ἐν δημοσίῳ τόπῳ (publici juris) δὲν ἐδίδετο ἡ ἀγωγὴ, μὴ ὑπάρχοντος ἀρμοδίου ἐνα-

---

(1) L. 1. § 10. 12. 22. L. 11. § 6. de aqua (39. 3). ΝΗ'. ιγ'. 1. Ἀρμεν. Β'. δ'. 96.

(2) L. 1. § 23. L. 2. § 3. 7. L. 23. pr. αὐτ.

(3) L. 2. αὐτ. ΝΗ'. γ'. 1. Ἀρμεν. Β'. δ'. 111.

(4) L. 1. § 17. αὐτ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γομένου, ἤτοι ἰδιοκτήμονος ἢ ἐμφυτευτοῦ (1), ὅπως δὲν ἐδίδετο ἐπὶ ἔργου γενομένου κατὰ δημοσίαν διαταγὴν (publica auctoritate) (2), διότι τὰ δημόσια ἔργα ἦσαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν τοῦ Πραίτωρος (3).

Ὡσαύτως δὲν ἤρμοζεν ἀγωγὴ ἕνεκα βλάβης ἐξ ἔργου, ἔστω καὶ χειροποιήτου, οὗ δὲν σώζεται μνήμη, πότε ἐγένετο (cujus non extat memoria) (4), ὅθεν ἕπεται, ὅτι ἡ ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότης ἐπεῖχε τόπον νόμου, δηλ. ἀδείας τοῦ Αὐτοκράτορος ἢ τῆς Συγκλήτου (5).

343. Ὅμοιον παράδειγμα ἀπαντᾷ περὶ ὑδραγωγείου, ὅτι «Τὸ » ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐλκόμενον ὕδωρ ἐννόμως δοκεῖ συ- α στῆναι (6).»

Εἶναι βέβαιον, ὅτι δουλεία ὑδραγωγείου συνιστᾶται διὰ παραγραφῆς (7), καθ' ἣν οὐδεὶς ἀπαιτεῖται τίτλος, ἀλλ' ἀνεπίληπτος κατοχή, μὴ ἐνεργηθεῖσα τουτέστι βίᾳ, λάθρᾳ, ἢ παρακλήσει, ὥστε ἐνταῦθα φαίνεται πλεονάζουσα ἡ ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότης.

Οἱ Γλωσσογράφοι, ἐν παντὶ διαστέλλοντες, ἐπενόησαν καὶ ἐνταῦθα διαστολὴν διαλειπουσῶν καὶ συνεχῶν δουλειῶν ἑλκυσμοῦ ὕδατος (servitutes discontinuae, continuae), ἐξ ὧν τὰς μὲν συνεχεῖς ὑπέβαλον εἰς τὴν κοινὴν παραγραφήν, τὰς δὲ διαλειπούσας εἰς τὴν ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότητα (8). Ἀλλ' ἐνῷ οὐδεμία ὑπάρχει τούτου μαρτυρία, τὸ ἐναντίον τεκμαιρόμεθα ἐκ τῆς δουλείας παρόδου (servitus itineris), ἥτις, εἴκαι διαλείπουσα, κτᾶται διὰ τῆς κοινῆς παραγραφῆς (9).

Ἡ ἀπορία λύεται διὰ τῆς διαστολῆς δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Ὅλαι αἱ δουλεῖαι ἦσαν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ὥστε ἐπ' αὐ-

---

(1) L. 3. § 3. 4. L. 4. § 2. L. 18. pr. 22. pr. L. 23 § 1. αὐτ.
(2) L. 23. pr. αὐτ. Ὅρα Τόμ. Β'. § 190.
(3) Dig. XLIII. Βασιλ. ΝΗ'. η'.
(4) L. 2. § 3—5. L. 23. § 2. de aqua (39. 3).
(5) L. 1. § 23. L. 2. pr. § 37. L. 23. αὐτ.
(6) L. 3. § 4. de aqua quot. (43. 20). ΝΗ'. η'. 3. L. 26. de aqua (39. 3).
(7) L. 10. pr. si serv. (8. 5). L. 2. C. de serv. (3. 34). ΝΗ'. ζ'. 2.
(8) Ὅρα Glück IX. σ. 148.
(9) L. 5. § 13. de itin. (43. 19).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν ἐφημμόσθη τελευταῖον ἡ κοινὴ παραγραφή. Ἡ χρῆσις ὅμως ὑδάτων καὶ μάλιστα πηγαίων, ὅσα ἦσαν τοῦ δημοσίου δικαίου, εἶναι μακρὰ καὶ ἀνεπίληπτος, δὲν μετετρέπετο διὰ τῆς παραγραφῆς εἰς δικαίωμα, ὃ μόνος ὁ ἄρχων ἠδύνατο νὰ ἐπιτρέψῃ (1). Ἀλλ' ἡ ἀρχαιοτάτη χρῆσις, ἧς οὐδεμία ἐσώζετο μνήμη, πῶς ἤρξατο, ἐπεῖχε καὶ ἐνταῦθα τάξιν νόμου κατὰ τὸ δημόσιον δίκαιον, ὥστε οὐδεμία πλέον ἐπετρέπετο ἀμφισβήτησις (2).

344. Λέγοντες ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότητα ἐννοοῦμεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει ζῶσα μνήμη περὶ ἄλλης τῶν πραγμάτων καταστάσεως. Πρὸς τί ἀρχαιοτάτη καὶ πρὸ αἰώνων ἀπόδειξις περὶ ἄλλης τῶν πραγμάτων καταστάσεως, ὅταν ἀγνοῶμεν, τί ἔκτοτε συνέβη μέχρι τῆς ἐποχῆς, ἐξ ἧς σώζεται μνήμη, ὅτι τοιαῦτα ἦσαν, οἷα καὶ σήμερον;

Ἀρχαῖα μνημεῖα, χρονικά, ἢ ἄλλαι μαρτυρίαι περὶ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς, οὐδὲν δύνανται, μὴ συνεχιζόμενα μέχρι τῆς ἐποχῆς, ἀφ' ὅτου σώζεται μνήμη περὶ τῆς μονιμότητος τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως.

Ἕνεκα τούτου μόνον κατάλληλον μέσον ἀποδείξεως τῆς ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότητος εἶναι οἱ ζῶντες μάρτυρες, οἵτινες ἐκ τῆς πρὸ αὐτῶν γενεᾶς οὕτω παρέλαβον τὰ πράγματα. Δι' αὐτῶν μόνων ἔχομεν ἄλυσιν παραδόσεως μὴ διακοπτομένην, καὶ συνάμα δὲ τοσοῦτον ἀρχαίαν, ὥστε δὲν σώζεται μνήμη, πῶς ἤρξατο ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις. Ἐν τοιαύτῃ ἀγνοίᾳ εἶναι δεκτὴ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἔννομος ὑπῆρξεν ἀρχή, διότι ἐν ἀμφιβολίᾳ τεκμαίρεται ἡ νομιμότης τοῦ ὑπάρχοντος (3).

345. Κατὰ *Παῦλον*: «Δοκεῖ μνήμη τοῦ ἔργου σώζεσθαι, κἂν » μὴ ὦσιν οἱ μνημονεύοντες, πότε γέγονεν, ἀλλὰ παρὰ τῶν μνη- » μονευόντων ἀκούσαντες, καὶ οὐκ ἀπαιτοῦνται γινώσκειν ἡμέραν, » ἢ τὸν ὕπατον (4).»

---

(1) L. 1. § 38—45. de aq. quot. (43. 20). L. 2. 3. 5—8. 9. 11. C. de aquaed (11. 42).

(2) L. 7. C. de serv. (3. 34). ΝΗ'. ζ'. 7. Ἀρμεν. Β'. δ'. 108. Savigny. Syst. IV. § 197.

(3) Savigny αὐτ. § 201.

(4) L. 2. § 8. de aqua (39. 3). ΝΗ'. ιγ'. 2.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Προφανῶς ἡ ἔννοια τοῦ νομοδιδασκάλου εἶναι, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότης, ἅμα οἱ ζῶντες μάρτυρες, εἶκαι ἀγνοοῦντες, πότε ἐγένετο τὸ ἔργον, ἤκουσαν τὸ πότε παρ' ἄλλων πρὸ αὐτῶν, εἶναι δὲ ἀδιάφορον, ὅτι δὲν ἤκουσαν συγχρόνως καὶ τὴν ἡμέραν, ἢ ἐπὶ τίνος ἄρχοντος. Οἱ ἀκούσαντες παρὰ τῶν μνημονευόντων εἶναι μάρτυρες ἀνταποδείξεως, δι' ὧν ἀναιρεῖται ἡ ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότης. Ὑποτίθεται ὅμως, ὅτι οἱ ζῶντες μάρτυρες ἤκουσαν παρὰ τῶν ἐξ ἰδίας γινωσκόντων ἀντιλήψεως, δι' ὧν ἔχομεν μαρτυρίαν τῆς πρὸ ἡμῶν γενεᾶς.

Ἀλλαχοῦ εὑρίσκομεν τὸν αὐτὸν *Παῦλον* λέγοντα: «Ὅτε περὶ » καινοτομίας κτίσματος ἢ ὅρων γίνεται ζήτησις, οὐκ ἀπαιτοῦμεν » τοὺς παρόντας εἰδέναι πάντως, ἐπὶ ποίων ὑπάτων, ἢ πότε γέγο- » νεν, ἀλλ' εἰ ἀκηκόασι παρὰ τῶν ἐκ θέας ἑπισταμένων, ἢ ἀκουσάν- » των, πότε τὸ ἔργον ἐγένετο (1).» Πάλιν πρόκειται περὶ μαρτύρων ἀνταποδείξεως, μὴ γινωσκόντων ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἀλλ' ἀκηκοότων παρ' ἄλλων, ἀκουσάντων καὶ τούτων, πότε τὸ ἔργον ἐγένετο. Καὶ μέχρι τρίτης γενεᾶς λοιπὸν διατηρουμένη ἡ παράδοσις ἀναιρεῖ τὴν ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότητα, ἢ ἐπάπειρον ἐπαναβαίνουσα μέχρι τῶν γινωσκόντων (infinite susum versum). Τοῦτο ἐφάνη λίαν δυσχεραῖνον τὴν ἀπόδειξιν, ὅταν οὐδὲν ὑπάρχῃ τέρμα, ἀλλ' ὅσον δήποτε ἀρχαία παράδοσις, πῶς συνέβησαν τὰ ἤδη καθεστῶτα, ἀποκλείει τὴν ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότητα (2). Ἀλλ' ὅμως ἡ γνώμη τοῦ Παύλου δὲν εἶναι τοσοῦτον ἀόριστος, ὅσον ἐνόμισαν, διότι δὲν δέχεται ὡς ἀνταπόδειξιν πᾶσαν σωζομένην μνήμην τοῦ ἐναντίου, ἢ τοῦ πότε καὶ πῶς ἐγένετο τὸ ἔργον, ἀλλὰ παράδοσιν συνεχιζομένην διὰ τῶν προσώπων, ἃ ἀλληλοδιαδόχως ἤκουσαν παρὰ τῶν εἰδότων. Ἅμα ὅμως διακόπτεται ἡ ἄλυσις αὕτη τῆς παραδόσεως, δὲν ἐφαρμόζονται πλέον αἱ λέξεις τοῦ Παύλου (infinite susum versum).

Καὶ δὴ περὶ τίνος ἄλλου πρόκειται, ἢ ὅτι οὐδεμία σώζεται μνήμη τοῦ συμβάντος (cujus non extat memoria). Τοῦτο δύναται ν' ἀπο-

---

(1) L. 28. de prob. (22. 3). ΚΒ'. α'. 28.

(2) Ὁ S a v i g n y Syst. IV. § 201. αὐτὴν τὴν ὁσονδήποτε ἀρχαίαν παράδοσιν φρονεῖ ἀναφερομένην εἰς μόνον τὸ ὅμβριον ὕδωρ, ἀλλ' ἀπίθανον, ὅτι περὶ αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἄλλη θεωρία.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δειχθῇ ἀμέσως διὰ τῶν συγχρόνων ἡμῶν, οὕτω ἀνέκαθεν παραλαβόντων τὰ πράγματα. Ὅταν ὅμως ἔρχωνται μάρτυρες ἀνταποδείξεως ἀκούσαντες παρὰ τῶν ἰδόντων, ἢ παρὰ τῶν ἀκουσάντων τοὺς ἰδόντας καὶ οὕτω καθεξῆς, τότε ἰδοὺ ὅτι σώζεται μνήμη τοῦ συμβάντος καὶ δὲν ὑπάρχει ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότης.

Ἅμα διακόπτεται ἡ ἀλληλουχία τῶν ἀκουσάντων, ἀδέσποτος δὲ προσάγεται παράδοσις περὶ τοῦ πότε καὶ πῶς, περὶ αὐτῆς δὲν λαλεῖ ὁ Παῦλος, διότι ἀγνοοῦντες τὰ μεταξὺ δὲν σώζομεν μνήμην τοῦ πράγματος.

Εἶναι λοιπὸν ὅλως σφαλερὰ ἡ γνώμη τῶν διδασκόντων, ὅτι πάντοτε καὶ ἀπολύτως ἀπαιτεῖται ἐπέκεινα τῶν δύο γενεῶν ἀπόδειξις περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως, οὕτω ἀείποτε διατελεσάσης (1). Οὐδαμοῦ λέγει τοῦτο ὁ νομοδιδάσκαλος, ἐπαρκούμενος εἰς τὴν μαρτυρίαν μόνων τῶν συγχρόνων, ὅτι οὕτω πως ἐνθυμοῦνται πάντοτε τὰ περὶ ὧν πρόκειται, ἅμα δὲν ὑφίστανται μάρτυρες ἀκούσαντες παρὰ τῶν ἰδόντων ἢ παρὰ τῶν ἀκουσάντων τοὺς ἰδόντας.

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ὥρισε τέλος τὸν χρόνον τῆς ἀρχαιότητος εἰς τεσσαράκοντα ἔτη πρὸς παραγραφὴν πραγματικῶν ἀγωγῶν κατὰ τοῦ κατόχου (2). Ἀλλ' ἡ τεσσαρακονταετία αὕτη δὲν εἶναι πλέον ἀρχαιότης, ἀλλὰ παραγραφή, καθιστῶσα ἐκείνην περιττήν, ἔνθα αὕτη ἐφαρμόζεται.

346. Καθ' ὅλους τοὺς λόγους σήμερον ἡ ἀρχαιότης ἀποδεικνύεται ἄχρηστος καὶ παρέλκουσα, εἴτε ὡς ἀναγομένη μόνον εἰς τὰ τοῦ δημοσίου δικαίου κατά τινας, εἴτε ὡς ἀναγομένη καὶ εἰς τὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου κατ' ἄλλους, διότι εἰς τὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου ἐπαρκεῖ πάντοτε ἡ παραγραφή (3).

---

(1) Schelling Unvord. Zeit. σ. 130. καὶ ἐπ.

(2) L. 2. C. Th. de long. t. pr. (4. 13). Annorum XL. quam vetustatem leges ac jura nuncupare voluerunt.

(3) Δὲν ἐνόησα, διατὶ δὲν ἐπαρκεῖ ἡ παραγραφὴ εἰς τὰ τρία παραδείγματα, τὰ ὑπὲρ τῆς ἐναντίας γνώμης ὑπὸ τοῦ κ. Οἰκονομίδου Στοιχ. § 68. ὑποσ. 6. προτεινόμενα. Ἴσως διότι δὲν ὁρίζεται ποῖον τὸ ἐπίμαχον ζήτημα. Ἐν τῇ ἑπομένῃ σημειώσει προβαίνει εἰς ὑπόθεσιν αὐτόχρημα γρῖφον περὶ καταβολῆς ἐξ ἀμνημονεύτων μισθώματος καλλιεργουμένης γῆς, ὅθεν παράγει ἀδιάρρηκτον ἐνοχὴν μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἐνῷ ἀποκρούει τὴν ἔμφυτον ! !

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Παρ' ἡμῖν πρωτεύει τὸ ἀξίωμα, ὅτι πᾶσα διοικητικὴ πρᾶξις, δι' ἧς ἐπέρχεται στέρησις τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας, δίδει χώραν εἰς ἀποζημίωσιν. Εἰς τὰ δικαστήρια δὲν ἀπόκειται ν' ἀναιρέσωσι τὴν διοικητικὴν πρᾶξιν, ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἁρμοδιότητος τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς γενομένην, ἀλλὰ μόνην ἔχουσιν ἐξουσίαν ν' ἀποφανθῶσι περὶ τῆς ὀφειλομένης ἀποζημιώσεως ὑπὲρ δικαιώματος μὴ ἀποσβεσθέντος διὰ παραγραφῆς.

Ἔστω τὸ ἑξῆς παράδειγμα. Ὑφίσταται πάροδος μέχρις ὁδοῦ δημοσίας ἢ δημοτικῆς ἐξ ἀμνημονεύτων. Ἐὰν δὲν φέρῃ εἰς ὁδὸν δημοσίαν ἢ δημοτικήν, κατὰ φυσικὸν λόγον πρόκειται περὶ ἁπλῆς δουλείας παρόδου μεταξὺ κτημάτων, ὥστε ἐφαρμοστέαι εἶναι αἱ περὶ δουλειῶν διατάξεις. Ἐπίσης εἶναι ἐφαρμοστέαι καὶ κατὰ τὴν πρώτην ὑπόθεσιν, ἐὰν ἡ χρῆσις ἀνήκῃ εἰς μόνους τοὺς παροδίους. Ἐὰν ὅμως εἶναι κοινή, τότε ὑπάρχει δημοτικὴ (κωμητικὴ) ὁδός. Τὰ ἑπόμενα ζητήματα εἶναι ἐνδεχόμενα. Εἰ μὲν πρόκειται περὶ τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἕνεκεν αὐτοῦ ἀποζημιώσεως, οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει ἀποκλείων τὴν κοινὴν παραγραφήν. Εἰ δὲ πρόκειται περὶ ἀποφράξεως τῆς παρόδου, αὐθαιρέτως γενομένης παρὰ τοῦ ἰδιώτου, ἢ τοῦ δήμου, τότε ἐρωτᾶται, πῶς προστατεύεται τὸ συμφέρον τῶν στερουμένων τῆς παρόδου. Ὁ ἀποφράξας ἰδιώτης, ὁ ἀμφισβητῶν τὴν ὕπαρξιν τῆς δημοτικῆς ὁδοῦ, δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν ὕπαρξιν τῆς δουλείας, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀσκουμένης, ὥστε πάλιν ἀρκεῖ ἡ κοινὴ παραγραφή (1). Ἂν δὲ ὁ δῆμος κατήργησε τὴν δημοτικὴν ὁδὸν πρὸς βλάβην τῶν παροδίων, ἐξ ὧν τινὲς ἔχουσι συμφέρον εἰς τὴν κατάργησιν, τότε γεννᾶται ἡ ἀπορία περὶ τῆς προστασίας τῶν ἐχόντων συμφέρον εἰς τὴν διατήρησιν. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην λέγει ὁ Οὐλπιανός, ὅτι αἱ κωμητικαὶ ὁδοί, αἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐκ παλαιῶν γενόμεναι, ὡς δημόσιαι εἰσί (2). Τὸ ζήτημα ἀνεφάνη καὶ παρ' ἡμῖν. Ἀλλ' εἶναι πλέον δεκτόν, ὅτι ἡ δικαστικὴ ἐξουσία δύναται νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν διοικητικὴν τὴν διατήρησιν ὁδοῦ; Οὐδείς,

---

(1) Δὲν συζητοῦμεν ἐνταῦθα τὸ περὶ διακατοχῆς, δι' οὗ δὲν λύεται ὁριστικῶς ἡ περὶ τοῦ δικαιώματος ἀμφισβήτησις. Ἐνδέχεται μάλιστα, ὅτι ἡ περὶ νομῆς ἀγωγὴ παρεγράφη.

(2) L. 3. pr. de locis (43. 7).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πιστεύω, ἀποδέχεται πλέον τοῦτο, ἀλλὰ μόνον, ὅτι τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ἀποφαίνονται περὶ ἀποζημιώσεως.

Κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον, ὡς δειχθήσεται, ἐπὶ δημοσίων ποταμῶν, ὡς τοῦ δημοσίου δικαίου, δὲν ἐκτᾶτο δουλεία. Ἡ χρῆσις τοῦ ὕδατος ἦτο ἐλευθέρα, ἐνόσῳ οὐδεμία προσεγίνετο βλάβη, οὐδὲ ὑπῆρχεν ἀπαγόρευσις τοῦ Αὐτοκράτορος ἢ τῆς Συγκλήτου (1). Οὐχ ἧττον ἐδέχοντο ὅτι ἐκ τῆς ἔκπαλαι χρήσεως τίκτεται δικαίωμα, ὡς ἐπεχούσης τῆς μακρᾶς συνηθείας τόπον νόμου (2).

Ἐρωτᾶται, ἂν καὶ σήμερον ἔχωσι τὰ πολιτικὰ δικαστήρια τὴν ἐξουσίαν, ν' ἀκυρώσωσι τὴν πρᾶξιν τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν λόγῳ δημοσίου συμφέροντος ἀπαγορεύεται ἡ ἔκπαλαι χρῆσις. Καὶ ἐνταῦθα φρονοῦμεν, ὅτι τὰ δικαστήρια μόνον περὶ ἀποζημιώσεως ἀποφαίνονται (3).

Ἐντεῦθεν συνάγομεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἐξ ἀμνημονεύτων ἀρχαιότης δὲν εἶναι πλέον ἐν χρήσει, παραλειφθεῖσα καὶ παρ' ὅλων τῶν νεωτέρων κωδίκων, Πρωσικοῦ, Αὐστριακοῦ, Γαλλικοῦ, Ἰταλικοῦ καὶ Σαξωνικοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ ἀποκαταστάσεως.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Σκοπὸς καὶ ὅροι αὐτῆς.

Περίληψις.

347. Ἀντίθεσις νόμου καὶ ἐπιεικείας κατὰ Ῥωμαίους.

348. Διὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἀπαιτεῖται βλάβη καὶ ὡρισμένη αὐτῆς αἰτία.

---

(1) L. 2. de flum. (43. 12).

(2) L. 3. § 4. de aqua (43. 20). L. 26. de aqua (38. 3). L. 7. C. de servit. (3. 34). Εἶναι ἀκριβῆ τὰ Βασιλ. ΝΗ'. ζ'. 5. καὶ ὁ Ἀρμεν. Β'. δ'. 108. ὡς περὶ δουλείας.

(3) Ὅρα διάτ. 5. Δεκ. 1845. ἄρθ. 34. 52. ἐκδοθὲν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρ. 22. τοῦ ν. 5 Δεκ. 1845.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

349. Βλάβη τοῦ ἀναδεχθέντος ὑποχρέωσιν (ἐνόχου ποιηθέντος).
350. Βλάβη τοῦ ἀπολέσαντος ὅπερ εἶχε.
351. Παράλειψις ὠφελείας, ἥτις ἠδύνατο νὰ κτηθῇ.
352. Μέγεθος τῆς βλάβης.
353. Ἐξαιρέσεις.

---

347. Ἔνθα ἐπικρατεῖ τυπικὴ ἀκριβολογία, παρορᾶται τὸ ἰδιαίτερον συμφέρον τοῦ ἐπικαλουμένου τὴν βοήθειαν τοῦ νόμου, σκοπεῖται δὲ μόνον τὸ ξηρὸν αὐτοῦ γράμμα. Ἄλλο τότε ὑπάρχει τὸ νόμιμον, ἄλλο δὲ τὸ ἐπιεικὲς (aequum), ἤτοι τὸ παρὰ τὴν στάθμην τῆς ἰσότητος εὐθυνόμενον δίκαιον, ὁποῖον συνᾴδει πρὸς τὸ κοινὸν τοῦ ἀνθρώπου αἴσθημα.

Ὅταν ὁ νόμος προτάσσῃ τὴν κατ' οὐσίαν ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων, τοιαύτη δὲν χωρεῖ ἀντίθεσις, ἐξεγείρουσα τὴν κοινὴν ἀγανάκτησιν, διότι ἡ ἄκρα νομιμότης ἀποβαίνει ἄκρα ἀδικία (summum jus summa injuria) (1), ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἀδικουμένου εἶναι πάντοτε εὔγλωττος.

Τοῦτο συνέβη παρὰ Ῥωμαίοις, ὡς ἐκ τῆς τραχυτάτης ἀντιθέσεως αὐστηροῦ δικαίου (jus strictum) καὶ ἐπιεικείας (aequitas), περὶ ἧς πλειστάκις ἐγένετο λόγος. Διὰ τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν οἱ Πραίτωρες πολλὰ δυνάμενοι, δὲν παρεῖδον τὴν διάλυσιν τῆς συγκρούσεως νομίμου καὶ ἐπιεικοῦς, ἣν ἐμεθοδεύθησαν καὶ διὰ τῆς εἰς *ἀκέραιον ἀποκαταστάσεως* (restitutio in integrum) (2).

Κατὰ τοῦτο διαφέρει ἡ εἰς ἀκέραιον ἀποκατάστασις τῶν λοιπῶν ἐπινοημάτων τῶν Πραιτώρων, ἤτοι τῶν παραγγελμάτων καὶ τῶν ἐπερωτήσεων (stipulationes), ὅτι διὰ τούτων συνεπληρώθη τὸ πολιτικὸν δίκαιον καὶ περαιτέρω ἐξετάθη, ἐνῷ δι' ἐκείνης οὐδὲν προσετέθη, ἀλλὰ ἐπιεικείας χάριν καὶ ὅτε ὑπάρχουσιν οἱ τυπικοὶ ὅροι πρὸς χορήγησιν ἀγωγῆς, ὁ Πραίτωρ ἠρνήθη αὐτήν, ἢ ὅτε κατὰ τὸ ξηρὸν γράμμα τοῦ νόμου δικαίωμα λογίζεται ἀποσβεσθέν, οὐχ ἧττον ὁ Πραίτωρ ἐπιτρέπει τῆς ἀγωγῆς τὴν ἐνάσκησιν.

---

(1) Cicero De off. I. c. 10.

(2) Burchardi Wiedereins. § 1. Vangerow I. § 175. Savigny Syst. VII. § 315. καὶ ἐπ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οὕτω κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις ἀποκαταστάσεως ἄλλην βλέπομεν ἀπαγγελλομένην ὑπὸ τοῦ Πραίτορος συνέπειαν, ἢ ὅτι ἀποκαθίστησιν εἰς ἀκέραιον (in integrum restituam), ἢ ὅτι θεωρῶν ὡς μὴ γενόμενον τὸ πραχθὲν δίδει ἀγωγὴν (perinde quasi id factum non sit judicium dabo), ἢ ὅτι κατὰ τὴν περίστασιν προνοεῖ (utiquique res erit animadvertam) κτλ.

Ὅμοιόν τι καὶ διὰ νόμου ἐκανονίσθη, οἷον διὰ τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ τοῦ Βελλειανείου δόγματος, ἡ δὲ διαφορὰ ὑπάρχει μόνον ἕνεκα τῆς εἰδικότητος τῶν διατάξεων τούτων, μὴ ἐξαρτωμένων ἐκ τῆς διαγνώσεως τοῦ Πραίτωρος, οὐδὲ ὑποκειμένων ἕνεκα τούτου εἰς προθεσμίαν τινά (1).

348. Ὅπως ἐπιληφθῇ τῆς ἀποκαταστάσεως ὁ Πραίτωρ περὶ δύω τινῶν ἐβεβαιοῦτο προηγουμένως δυνάμει τῆς διαγνώσεως αὐτοῦ (causa cognita) (2).

α'.) ὅτι ὑπῆρξε βλάβη, καὶ

β'.) ὅτι ἡ βλάβη προῆλθεν ἐξ ὡρισμένης αἰτίας.

Ὡς ἐκ τούτου ἡ βοήθεια λέγεται ἔκτακτος (extraordinarium auxilium) (3), δὲν ἔπεται δὲ, ὅτι ἦτο κατὰ χάριν καὶ εὔνοιαν, ἀλλ' ἐτηρήθησαν κανόνες, ἐξ ὧν ἐσχηματίσθη σύστημα, ὑπωσοῦν συνεπές, ἀποκλεῖον τὴν αὐθαιρεσίαν. Ἡ διάγνωσις τοῦ Πραίτωρος καὶ ἐν ἄλλοις ἁπαντᾷ (4), οὐδὲ ἔχει τι κοινὸν ἡ ἀποκατάστασις καὶ ἡ ἀπονομὴ χάριτος πρὸς ἀπαλλαγὴν καταγνωσθείσης ποινῆς (5).

Ὁποία ὑπὸ τοῦ Πραίτωρος ἐλογίσθη ἀποθεραπευτέα βλάβη, μανθάνομεν παρ' *Οὐλπιανοῦ*, εἶναι λαλοῦντος μόνον περὶ ἀφηλίκων, ὑπὲρ ὧν ἐλήφθη ἡ εὐρυτέρα πρόνοια.

Ἡ βοήθεια ἐδόθη εἰς τοὺς ἀπολέσαντας, εἰς τοὺς μὴ κτησαμένους, ἢ εἰς τοὺς ἐνόχους ποιηθέντας (6), ὥστε ἐκ τούτων καταφαίνεται τὸ εἶδος τῆς βλάβης.

---

(1) L. 12. de minor. (4. 4). Bekker Aktionen II. c. XVIII.

(2) L. 3. de in int. (4. 1). Γ'. *α'*. 3. L. 1. § 1. L. 24. § 5. de min. (4. 4). Γ'. *δ'*. 24. (3) L. 16. pr. αὐτ. Γ'. *δ'*. 16.

(4) Τὸ ὅλως χαριστικὸν ἰσχυρίσθη Burchardi § 1. 3. εἰς ὃν ἀντεῖπον Puchta Pand. § 100. Schröter Giess. Zeitschr. VI. σ. 91. Windscheid I. § 114. ὑποσ. 4.

(5) Savigny Syst. VII. § 317.

(6) L. 44. de min. (4. 4). Γ'. *δ'*. 44.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

349. Προτάσσομεν τοὺς ἐνόχους ποιηθέντας (qui se oneri quod non suscipere liquit obligaverint). Τοιοῦτοι εἶνε οἱ ἀναδεχθέντες ὑποχρέωσιν ἄνευ ἀνάγκης, ὥστε πρόκειται περὶ ἐνοχῶν ἐκ συμβάσεως (1), ἢ ἐξ οἱονεὶ ἀδικήματος, οὐδέποτε ὅμως ἐξ ἀδικήματος (2). Λόγῳ ἀξιοποίνου πράξεως χωρεῖ ἀποκατάστασις μόνον, ὅτε εἶνε ἀποδοτέα εἰς ἀμέλειαν (3).

Ὁ Αὐτ. Σεβῆρος ἠρνήθη ἀποκατάστασιν ἀφήλικος κατὰ τῆς ἀπαλλαγῆς κηδεμόνος, ἐπὶ λόγῳ, ὅτι «οὐ γὰρ γέγονε συνάλλαγ»μα (4).» Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λάβωμεν τὴν ἀπόφασιν ταύτην κατὰ γράμμα, διότι καὶ διὰ τὴν ἐπιζημίαν διεξαγωγὴν δίκης δίδεται ἀποκατάστασις καὶ μάλιστα ἕνεκεν ἐπιβλαβοῦς ὁμολογίας (5). Δὲν γίνεται διαστολή, ἂν ἡ βλάβη ὁρᾷ τὴν περιουσίαν ἢ τὸ πρόσωπον (6), ἢ ἂν προῆλθεν ἐκ πράξεως ἢ παραλείψεως.

350. Ἄλλου εἴδους βλάβη εἶναι τοῦ ἀπολέσαντος ὅπερ εἶχε (qui quod habuerunt amiserint).

Ἀθεράπευτος εἶναι ἐν τούτοις ἡ ἀπώλεια τῆς ἐλευθερίας, ἢ τῆς ἰθαγενείας (civitas) (7), διότι δοῦλοι καὶ ἀλλοδαποὶ δὲν ἐδικαιοῦντο εἰς ἀποκατάστασιν. Δικαιοῦνται ὅμως οἱ ἀπολέσαντες τὴν αὐτεξουσιότητα (8), τὴν ἰδιοκτησίαν, ἢ πραγματικὸν δικαίωμα, ἢ τὴν νομήν (9).

Ὡσαύτως δικαιοῦνται οἱ ἐκπεσόντος ἀπαιτήσεως ἐνοχικῆς ἐκ παντοίων λόγων καὶ ἰδίως ἐκ παραδρομῆς κατὰ τὴν δίκην, ἢ παραμελήσεως (10), καὶ ὅταν δὲν ἔπεται ἀμέσως ἡ ἀπώλεια τῆς ἀγωγῆς.

(1) L. 9. § 7. L. 14. § 6. quod met. (4. 2). Γ'. δ'. 9. 14. L. 7. § 5. L. 22. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 7. 22.

(2) L. 9. § 2. 3. L. 37. αὐτ. Γ'. δ'. 9. 37. Ἀρμεν. Α'. ιϛ'. 20. 21.

(3) L. 9. § 5. αὐτ. L. 1. 2. C. si adv. del. (2. 35). Γ'. ζ'. 1. 2. L. 16. §. 9. de publ. (39. 4). Savigny Syst. VII. § 321.

(4) L. 11. § 2. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 4.

(5) L. 7. § 4. αὐτ. L. 6. § 5. conf. (42. 2). Θ'. ιδ'. 6.

(6) L. 41. de recept. (4. 8). Ζ'. 6'. 41. L. 35. de min. (4. 4). Γ'. δ' 35. L. 8. C. quando (7. 64).

(7) L. 9. § 4. L. 10. de minor. (4. 4). Γ'. δ'. 9. 10.

(8) L. 3. § 6. αὐτ. L. 2. C. si adv. (2. 27). Γ'. 6'. 2.

(9) L. 9. § 7. L. 14. § 12. L. 21. § 2. quod met. (4 2). Γ'. 6'. 9. 14. 21. L. 1. § 1. L. 21. pr. L. 23. § 2. ex quib. c. (4. 6). Γ'. λε'. 1. 21. 23.

(10) L. 7. § 2. 4. L. 18. pr. § 1. L. 29. § 1. 32. 36. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 7. 18. 29. 32.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οὐδὲ ἡ χρησικτησία ἐξηρέθη τῆς ἀποκαταστάσεως, ἀποδιδομένου μόνου τοῦ ἀπολεσθέντος χρόνου ἕνεκα τοῦ κωλύματος, ἔστω καὶ μιᾶς μόνης ἡμέρας (1). Τὸ αὐτὸ ἐδέχθησαν ἐπὶ ἀποσβέσεως δικαιώματος ἕνεκα παραλείψεως (2). Ἐξηρέθη ὅμως ἡ περὶ πολιτικῆς καταστάσεως τεθνεῶτος ἀγωγή, μὴ κινηθεῖσα ἐντὸς πενταετίας (3), καὶ ἡ περὶ μέμψεως διαθήκης, μὴ καταλογιζομένου ἐν τούτοις ἐν τῇ πενταετίᾳ τοῦ χρόνου τῆς νεότητος (4). Ἕνεκα λόγου λίαν σοβαροῦ οὐδ' ἡ παραγεγραμμένη μέμψις ἀποκλείεται τῆς ἀποκαταστάσεως (5).

Ἐξηρέθη τέλος ἡ τριακονταετὴς καὶ τεσσαρακονταετὴς παραγραφὴ διὰ τῆς διατάξεως Θεοδοσίου, εἰπόντος: «Οὐ φύσεως ἀσθε»νείας, οὐκ ἀπουσίας, οὐ στρατείας κατὰ τούτου τοῦ νόμου ἀσφα»λιζομένης, ἀλλὰ τῆς ἀνήβου ἡλικίας μόνον, κἂν τὰ μάλιστα »ὑπὸ τὴν τοῦ ἐπιτρόπου ἀσφάλειάν ἐστιν, ταύτης ὑπεξαιρουμένης »τῆς διατάξεως (6).» Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις οἱ διστάζοντες (7). Ἀλλ' ὅταν ἀπαγορεύεται πᾶσα σκῆψις τοιούτων λόγων, εἶναι πρόδηλον, ὅτι οὐδὲ πρὸς ἀποκατάστασιν προτείνονται (8).

351. Καὶ ἡ παραλειψις ὠφελείας, ἥτις ἠδύνατο νὰ κτηθῇ (qui quod adquirere emolumentum potuerunt omiserint), εἶναι βλάβη ἀποκαταστάσιμος (9), οὐδὲ εἶναι ἀπαραίτητον, ὅπως ἡ στέρησις ἀνάγεται εἰς μόνην τὴν περιουσίαν (10). Δὲν ἐνδαψιλεύεται ὅμως ἀποκατάστασις διὰ στέρησιν κέρδους, ὅταν ἀποβαίνῃ πρὸς ποινὴν ἢ ζημίαν ἄλλου (11).

---

(1) L. 26. § 8. ex quib. c. (4. 6). Γ'. λε'. 26.

(2) L. 26. § 7. αὐτ. L. 50. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 50.

(3) L. 6. C. de statu (7. 21). ΜΗ'. ια'. 10.

(4) L. 2. C. in quib. (2. 41). Γ'. κγ'. 2.

(5) L. 8. § 17. de inoff. (5. 2).

(6) L. 3. C. de praescr. (7. 39). Ν'. ιδ'. 5.

(7) Voet IV. 4. 29. Burchardi § 10.

(8) Savigny Syst. III. σ. 410. καὶ ἑπ. Puchta § 107. Vangerow I. § 187. ἐν 7η ἐκδ. Windscheid I. § 115. ὑποσ. 12.

(9) L. 44. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 44. L. 27. ex quib. c. (4. 6). Γ'. λε'. 27. Οὐ μόνον ἐφ' οἷς ζημιοῦνται, ἀλλὰ καὶ ἐφ οἷς οὐ κερδαίνουσι, etiam si non ex bonis quid amissum sit.

(10) L 6. L. 35. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 6. 35.

(11) 18. 20. ex quib. c. (4. 6). Γ'. λε'. 18. 20. L. 37. pr. de min. (4. 4). Γ'.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκ τῶν κυριωτέρων παραδειγμάτων ἀπωλείας κέρδους εἶναι ἡ παράλειψις κληρονομίας, ἔστω καὶ διὰ μὴ παροχὴν ἀσφαλείας (1), ἢ ἡ παράλειψις διακατοχῆς (2).

Ὁμοίως δίδεται ἀποκατάστασις εἰς ἀφήλικα, ὅπως λάβῃ τὰ τῶν γονέων διὰ πλειοδοσίας κατακυρωθέντα εἰς ἄλλον ὑπερθεματιστήν, ἀλλ' ὀφείλει τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὑπερβάλλοντος (3).

352. Ἄσκοπος ἀποβαίνει ἡ ἔρις τῶν νεωτέρων, ἂν ἀπαιτεῖται σπουδαία βλάβη, ἢ ἂν δίδεται προσοχὴ καὶ εἰς εὐτελῆ, διότι εἶναι ὅλως τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ δικαστοῦ, ὅστις τὴν εὐτελῆ λογίζει μὴ ὑπάρχουσαν, κατὰ δὲ τὰ ἑκάστοτε ὑποβαλλόμενα χαρακτηρίζει τὴν βλάβην σπουδαίαν.

Εἰς τρεῖς περιπτώσεις γίνεται λόγος περὶ μεγάλης ζημίας (grande damnum), ἐπὶ ἀποκαταστάσεως ζητουμένης παρ' ὀφειλέτου πρὸς ἀνάληψιν ἐκποιηθέντος ἐνεχύρου (4), ἐπὶ ἐκποιήσεως πράγματος ἀνηλίκου μὴ κεκωλυμένης (5), ἢ ἐν περιπτώσει ἀπαλλαγῆς ἐπιζημίου κληρονομίας μετὰ καταδοχὴν ἀνηλίκου (6).

Κατ' ἄλλας μαρτυρίας ἀπωθεῖται ἡ εὐτελὴς βλάβη (7), κατὰ τὸ λόγιον, ὅτι ὁ Πραίτωρ δὲν φροντίζει περὶ μικρῶν (de minimis non curat Praetor). Ἀλλ' ἐξ ὅλων τούτων οὐδεὶς δύναται ν' ἀπαρτισθῇ κανών (8).

Τοῦτο μόνον ῥητῶς μαρτυρεῖται, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἀποκατά-

δ'. 37. L. 17. § 3. de usur. (22. 1). ΚΓ'. γ'. 17. Burchardi § 6. Savigny Syst. VII. § 318.

(1) L. 7. § 9. L. 22. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 7. 22. L. 21. § 6. quod met. (4. 2). Γ'. 6'. 21. L. 17. pr. ex quib. c. (4. 6). Γ'. λε'. 17. L. 1. 2. C. ut omiss. her. (2. 40). Γ'. κ6'. 1. 2.

(2) L. 86. pr. de aquir her. (29. 2). λε'. ιδ'. 77. L. 4. § 3. L. 5. de bon. poss. (37. 4).

(3) L. 35. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 35. πρδ. L. 38. αὐτ.

(4) L. 9. pr. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 9. L. 1. C. si adv. (2. 29). Γ'. ια'. 1. L. 3. C. si adv. f. (2. 37). Γ'. ι6'. 3.

(5) L. 49. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 4.

(6) Gajus II. 163. § 5. 6. J. de her. qual. (2. 19).

(7) L. 1. C. si adv. don. (2. 30). Γ'. ι6'. 1. L. 1. C. si adv. fisc. (2. 27). Γ'. ι6'. 1.

(8) Burchardi § 8. Vangerow I. § 176. Ἀντιλέγουσι περὶ εὐτελοῦς βλάβης Savigny Syst. VII. § 320. Windscheid I. § 115. ὑποσ. 6.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στασις, ὅταν δι' αὐτῆς ἐπέρχεται εἰς τὸν ἕτερον μείζων βλάβη, ἢ ἡ ἀποθεραπευθησομένη. «Ἐὰν διὰ μικρὸν πάνυ πρᾶγμα, ἢ ποσὸν, » μεῖζον πρᾶγμα προκρίνηται, οὐ δίδοται ἀποκατάστασις (1).»

353. Καθαυτὸ ἐξαιρέσεις εἶναι, ὅτι δὲν δίδεται ἀποκατάστασις εἰς κατιόντας κατ' ἀνιόντων, ἢ εἰς ἀπελευθέρους κατ' ἀπελευθερωσάντων (2).

Δὲν ἀποκαθίσταται ὁ ὀφειλέτης, οὗ ἐπώλησε τὰ πράγματα τὸ δημόσιον διὰ δημοπρασίας, ὅτε ἐτηρήθησαν ὅλαι αἱ διατυπώσεις (3).

Εἴτε ἀπερρίφθη εἴτε ἐγένετο δεκτὴ, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ζητηθῇ αὖθις ἀποκατάστασις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐτοῦ λόγου (4). Ἐντούτοις ἐπιτρέπεται ἀποκατάστασις κατ' ἀποφάσεως περὶ ἀποκαταστάσεως (5), ὅπερ σήμερον ἀργεῖ λόγῳ τῆς τελεσιδικίας, δι' ἧς δὲν ἀπεκλείετο παρὰ Ῥωμαίοις ἀποκατάστασις (6).

Κατὰ τὴν Πολ. Δικον. (ἄρθ. 199. 273) ἡ παραμέλησις προθεσμίας ἀποτελεῖ νόμιμον τεκμήριον, καθ' οὗ οὐδὲν ἰσχύει ἔνδικον μέσον, ἄρα οὐδὲ ἀποκατάστασις, ἐνῷ κατὰ Ῥωμαίους ἦτο δεκτή (7). Ἐκ τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων μόναι αἱ προδικαστικαὶ καὶ παρεμπίπτουσαι εἶναι ἐπιδεκτικαὶ ἀνακλήσεως, ἐξ ἐπαγγέλματος, οὐχὶ συνεπείᾳ ἀποκαταστάσεως, αἱ δὲ ὁριστικαὶ εἶναι ἀμετάκλητοι (ἄρθ. 180), διὰ μόνων τῶν ἐνδίκων μέσων δυνάμεναι νὰ προσβληθῶσι.

Μεταξὺ τῶν ἐνδίκων μέσων ὑπάρχει καὶ τὸ τῆς ἀναψηλαφήσεως (ἄρθ. 785), ἀλλὰ τὸ βοήθημα τοῦτο δαψιλεύεται εἰς μόνας ἐκτάκτους περιστάσεις, ὅλως διαφόρους τῆς ἀποκαταστάσεως.

Ἡ αὐστηρὰ τήρησις τῆς τελεσιδικίας (ἄρθ. 273 § 3) εἶναι ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς διανομῆς δικαιοσύνης. Ὅταν ὁ δικαστικὸς ἀγὼν οὐδὲν ἔχῃ πέρας, ἀνανεούμενος συνεπείᾳ παραστάσεων κι-

---

(1) L. 4. de in int. (4. 1). Γ'. α'. 4.

(2) L. 2. C. qui ed adv. (2. 42). Γ'. κδ'. 2. Ἁρμεν. Α'. ιϛ'. 40. 53.

(3) L. 5. C. de fide et jure (10. 3).

(4) L. 1. 2. 3. C. si saep. (2. 44). Γ'. κς'. 1. 2. 3. Ἁρμεν. Α'. ιϛ'. 39.

(5) L. 7. § 9. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 7. Ἁρμεν. αὐτ.

(6) L. 33. de re jud. (42. 1). Θ'. γ'. 33. L. 1—5. C. si adv. (2. 27). Γ'. θ'. 1—5.

(7) L. 26. § 7. ex quib. c. (4. 6). Γ'. λε'. 26. L. 7. de in int. (4. 1). Γ'. α'. 7. Ἁρμεν. Α'. ιϛ'. 39. L. 7. § 11. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 7. Ἂν ἡ παράλειψις ἀναβλητικῆς ἐνστάσεως εἶναι ἀποκαταστάσιμος, ἄλλοτε ἐφιλονεικεῖτο. Gaj us IV. § 125, ἀλλ' ὁ Ἰουλιανὸς αὐστηρῶς ἀπηγόρευσε L. 12. C. de except. (8. 36).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νουσῶν τὴν συμπάθειαν, οὐδὲν ἄλλο εἶναι πλὴν χρόνου καὶ κόπων κατατριβὴ καὶ δαπανῶν σκυλεία.

Μία μόνη διάταξις τοῦ Ῥωμ. δικαίου φαίνεται ἐπαναλαμβανομένη ἐν τῇ Δικονομίᾳ. Κατὰ τὸ ἄρθ. 785 § 6 ἀναψηλάφησις ἐπιτρέπεται ἕνεκεν εὑρέσεως μετὰ τὴν τελεσίδικον ἀπόφασιν ἐγγράφων κρισίμων, παρὰ τοῦ ἀντιδίκου κατακρατηθέντων. Τοῦ Ῥωμ. δικαίου ὅμως ἡ διάταξις διαφέρει, διότι κατ' αὐτὴν ἐπιτρέπεται ἀποκατάστασις ἁπλῶς, ὅταν μετὰ τὴν δίκην ἀνακαλύπτωνται ἔγγραφα (1).

Δὲν ἐπετρέπετο ὅμως ἀποκατάστασις ἐπὶ ἀποφάσεως ἐκδοθείσης συνεπείᾳ ἐπαχθέντος παρὰ τοῦ διαδίκου ὅρκου (2), τόπον ἐπέχοντος συμβιβασμοῦ, καίτοι προσβαλλομένου ἕνεκα μεταγενεστέρας ἀνακαλύψεως ἐγγράφων ἐπισχεθέντων παρὰ τοῦ ἀντιδίκου δολίως (3).

Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Δικονομίᾳ οὐδεμία μνημονεύεται ἐξαίρεσις τοῦ ἐπαχθέντος ὅρκου, ὥστε καὶ μετ' αὐτὸν ἐπιτρέπεται ἡ ἀναψηλάφησις, ὅπως μετὰ τὸν ταχθέντα ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, ἀρκεῖ μόνον, ὅτι παρὰ τοῦ ἑτέρου διαδίκου ἐγένετο ἡ τῶν ἐγγράφων ἐπίσχεσις.

ΤΜΗΜΑ Β'.

Θέματα ἀποκαταστάσεως.

Α'.

Ἀφηλικότης.

Περίληψις.

354. Ἀποκατάστασις δίδεται διὰ πρᾶξιν, ἢ παράλειψιν, καὶ ὅταν συμπράττῃ κηδεμών, ἢ ἐνεργῇ ἐπίτροπος ὑπὲρ ἀνηλίκου, καὶ ὑπὲρ κυοφορουμένου.

---

(1) L. 35. de re jud. (42. 1). Θ'. γ'. 35. Ἐθεωρεῖτο ὅμως πάντοτε ἐπαχθές. L. 4. C. de re jud. (7. 52). Θ'. γ'. 74.

(2) L. 31. de jurej. (12. 2). ΚΒ'. ε'. 31.

(3) L. 19. C. de trans. (2. 4). ΙΑ'. 6'. 36. Ἀ ρ μ ε ν. Α'. ι'. 12. Τόμ. Γ'. § 547.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

355. Οὐδὲ οἱ ὑπεξούσιοι ἀποκλείονται.

356. Ἡ ἡλικία πρέπει νὰ εἶναι αἰτία τῆς βλάβης.

357. Δὲν ἀπαιτεῖται δόλος ἄλλου, ἀλλὰ σκοπεῖται ἡ νοημοσύνη τοῦ ἀφήλικος καὶ ὁ δόλος.

358. Ἐξαιρέσεις.

359. Ἐπέκτασις ὑπὲρ πόλεων, καταργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ νόμου

---

354. Ἐξ ὅλων τῶν αἰτιῶν ἀποκαταστάσεως πλατύτερον ἀνεπτύχθη ἡ ὑπὲρ ἀφηλίκων.

Μετὰ τὸν Πλαιτώριον νόμον, ἀπαγγέλλοντα ἀτιμίαν τῶν ἀπατώντων μέχρις 25ου ἔτους ἐφήβους (§ 123), ὁ Πραίτωρ, παραδεχόμενος τὴν ἡλικίαν ταύτην ὡς εὐαπάτητον, ἐφήρμοσε τὴν βοήθειαν ἀποκαταστάσεως. Κατὰ τὸ κείμενον τοῦ δόγματος, ὁ Πραίτωρ ὑπέσχετο πᾶσαν βοήθειαν ἀορίστως (1), τὸ πᾶν δὲ ἤρτητο ἐκ τῆς διαγνώσεως αὐτοῦ. «Ἡ ἀποκατάστασις οὔτε ἰδιαζουσαν ἀγω-» γὴν ἔχει, οὔτε ἀσφάλειαν, ἀλλὰ τῆς διαγνώσεως ἤρτηται τοῦ » πραίτωρος (2).» Αἱ συνέπειαι τῆς ἀποκαταστάσεως δύνανται ὡς ἐκ τούτου νὰ εἶναι διάφοροι, ὡς μετολίγον ῥηθήσεται.

Οὐδὲ ἀπαιτεῖται πάντοτε πρᾶξις (gestum) τοῦ ἀφήλικος, καὶ μάλιστα συνάλλαγμα, ἀλλ' οἱαδήποτε ἐνέργεια, ἢ παράλειψις (3).

Ἡ ἀποκατάστασις χωρεῖ καὶ ὅταν συμπράττῃ κηδεμών, ἢ ἐκπροσωπῇ ἐπίτροπος, ἢ ἐγκρίνῃ τὸ πραττόμενον ἡ ἀρχή (4).

Διὰ βλάβας συμπεσούσας ἐν καιρῷ ἐνηλικότητος, εἴκαι μόλις συμπληρωθείσης, δὲν χωρεῖ ἀποκατάστασις, πλὴν ὅταν εἶναι συνέπεια ἀπαραίτητος πράξεων κατὰ τὴν ἀφηλικότητα γενομένων (5). Πότε αὕτη λογίζεται παύσασα, εἴδομεν προηγουμένως (§ 317). Ἡ βοήθεια ἐξετάθη πρὸς ὄφελος καὶ αὐτῶν τῶν ὑπὸ ἐπιτροπείαν ἀνηλίκων, ὥστε καὶ αἱ ἐν καιρῷ τῆς κυοφορίας συμβᾶσαι ζημίαι, οἷον λόγῳ παραγραφῆς, εἶναι ἀποκαταστάσιμοι (6).

---

(1) Quod cum minore XXV. annis natu gestum erit, uti quaeque res erit, animadvertam L. 1. § 6. de min. (4. 4).

(2) L. 24. § 5. αὐτ. Γ'. δ'. 24.

(3) L. 7. pr. § 11. αὐτ. Γ'. δ'. 7.

(4) L. 7. § 8. L. 49. αὐτ. Γ'. δ'. 7. 49. L. 2. 3. 5. C. si tutor (2. 25). Γ' ζ'. 2. 3. 4. L. 4. 5. C. si adv. rem jud. (2. 27). Γ'. θ'. 4. 5.

(5) L. 1. § 2. L. 3. § 1. 2. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 3.

(6) L. 43. αὐτ. Γ'. δ'. 45.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

355. Οὐδὲ οἱ ὑπεξούσιοι ἀφήλικες ἐξηρέθησαν τῆς ἀποκαταστάσεως, ἀλλ' ἐφ' ὅσον δὲν προσγίνεται ὠφέλεια εἰς τὸν πατέρα (1). Ὡς διάδοχος τοῦ ὑπεξουσίου ὁ πατὴρ ἐπικαλεῖται τὴν ὑπὲρ τοῦ ὑπεξουσίου ἀποκατάστασιν λόγῳ στρατιωτικοῦ χρηματίου (2).

Διὰ χρέη ἐν καιρῷ ὑπεξουσιότητος εὐθύνεται καὶ μετὰ τὴν αὐτεξουσιότητα ὁ συνομολογήσας, ὁ δὲ πατὴρ ἐνάγεται ἐν περιπτώσει κελεύσεως (quod jussu), ἢ ἐφ' ὅσον ἐξαρκεῖ τὸ προσπόρισμα (de peculio) (3), ἀλλ' ἐκ τῶν προηγουμένων ἕπεται, ὅτι μόνος ὁ ὑπεξούσιος ἀποκαθίσταται εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, οὐχὶ δὲ ὁ πατὴρ ἐναγόμενος διὰ τῶν μνησθεισῶν ἀγωγῶν (4).

Δὲν εἶναι εὐεξήγητον, διατὶ «δανεισάμενος ὁ υἱὸς κελεύσει τοῦ » πατρὸς οὐ βοηθεῖται (5).» Τίς ὁ λόγος, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ἐξαιρεῖται τῆς ἀποκαταστάσεως; Οὐχ ἧττον ἡ ἀλλοίωσις τοῦ κειμένου δὲν εἶναι τρόπος ἑρμηνείας (6).

356. Δὲν ἀρκεῖ ἐντούτοις ἁπλῶς ἀτελὴς ἡλικία καὶ βλάβη πρὸς ἀποκατάστασιν, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ μεταξὺ τούτων σχέσις αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, ὅταν, τουτέστι, δὲν ὑπάρχῃ περιγραφή (7). Οὐδὲ συμφέρει ἐπὶ πάσῃ σκήψει ἀποκατάστασις, διότι ἔτι μᾶλλον βλάπτονται οἱ ἀφήλικες, ἀποκλειόμενοι πάσης συναλλαγῆς, ὡς ἐν καταστάσει ἀπαγορεύσεως διὰ τὸ ἀβέβαιον (8).

Ἐν γένει δὲν ἀποκαθίσταται ὁ ἀφῆλιξ «ἐν οἷς τῷ κοινῷ νομίμῳ » κέχρηται (9).»

---

(1) L. 3. § 4. 5. 7. 8. L. 23. αὐτ.

(2) L. 3. § 9. 10. αὐτ. Δὲν ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι ὁ πατὴρ ὑποτίθεται κληρονομικῷ δικαίῳ λαμβάνων τὸ χρημάτιον Savigny Syst. VII. § 323. Ὅρα τόμ. Ε'. § 90.

(3) L. 1. quod cum eo (14. 5). ΙΗ'. γ'. 1.

(4) L. 3. § 4. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 3.

(5) L. 3. § 4. αὐτ. L. 2. C. de fil. fam. (2. 23). Γ'. ε'. 1.

(6) Οὕτω ὁ Savigny Syst. VII. παράρτ. XVIII. μεταθέτων τὸ non, ἀναγιγνώσκει non jussu-adjuvatur, εἰς ὃ ἀντιλέγει Vangerow I. § 183. κατὰ τὰ Βασιλικά.

(7) L. 9. § 4. de min. (4. 4). Nec enim utique, qui minor est, statim et circumscriptum se docuit.

(8) L. 24. § 1. αὐτ. Et quodum modo commercio eis interdicatur.

(9) L. 116. § 1. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 116. L. 11. § 4. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 11. Ἀρμεν. ϛ'. 49.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Συνεπῶς δὲν ἀποκαθίσταται ὁ ἀφῆλιξ διὰ πράξεις αὐτοκλήτου διοικητοῦ, μὴ φέρων ἕνεκεν αὐτοῦ ὑποχρέωσιν (1). Οὐδὲ διὰ τὰ ἐντολῇ αὐτοῦ πραχθέντα ἀποκαθίσταται ὁ ἀφῆλιξ, πλὴν ἂν ἐτηρήθησαν οἱ ὅροι τῆς ἐντολῆς, ὁ δὲ ἐντολοδόχος εἶναι ἄπορος (2).

Κληρονομῶν ἄλλον ὁ ἀφῆλιξ δὲν αἰτεῖ ἀποκατάστασιν διὰ τὰ παρὰ τούτου πραχθέντα (3).

Ἡ τυχηρὰ ζημία δὲν εἶναι λόγος ἀποκαταστάσεως, πλὴν ἂν ὁ ἀφῆλιξ ἐπεχείρησε πρᾶγμα φύσει ὑψοκίνδυνον (4).

Ἀντιστρόφως, ὅταν ἀφῆλιξ ἐνεργῇ κατ' ἐντολὴν ἄλλου, οὐδεὶς ἀποκαθίσταται, ὁ μὲν ἐντολεύς, ὡς ἐκλέξας αὐτὸν ἐν γνώσει, ὁ δὲ ἀφῆλιξ, διότι δὲν ζημιοῦται, πλὴν ὅτε προκατέβαλε δι' ἐντολέα ἄπορον (5).

Ἀποκαθίσταται ὅμως ὁ ἀφῆλιξ ἐνεργήσας ὡς αὐτόκλητος διοικητὴς ἄλλου, ὅστις μὴ ἐκλέξας τοιοῦτον διοικητήν, ἀπαιτεῖ τὴν ἐκχώρησιν ἀποκαταστάσεως (6).

357. Δὲν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποδειχθῇ δόλος ἄλλου, ἢ πρόθεσις ἀπατηλή (7).

Ὁ δικαστὴς δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν ἀποκατάστασιν εἰς τὸν ἀφήλικα, ὄντα ἐπιμελῆ καὶ καλὸν οἰκοδεσπότην, πλὴν ἂν δειχθῇ καὶ αὐτὸς παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν σφαλείς (8). Ἡ γνῶσις τῶν ἐπιζημίων ἀποτελεσμάτων δὲν ἀποκλείει τὴν ἀποκατάστασιν, διότι δὲν ἀρκεῖ πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς νεανικῆς κουφότητος (9).

Εἴπομεν ὅτι ὁ δολιευόμενος δὲν ἀποκαθίσταται (10), ἀλλ' ὁ ἀμελής (11).

---

(1) L. 46. αὐτ.

(2) L. 23. αὐτ. L. 11. § 1. de inst. act. (14. 3). ΙΗ'. α'. 11. L. 13. § 11. C. de jud. (3. 1). Ζ'. ς'. 13.

(3) L. 2. C. si adv. (2. 29). Γ'. ια'. 2. Ἀρμεν. Α'. ιϐ'. 40. Ἀνάλογον περὶ στρατιώτου. L. 7. C. de rest. mil. (2. 51). Γ'. λγ'. 7.

(4) L. 11. § 4. 5. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 11.

(5) L. 3. §. 11. L. 4. 23. αὐτ. L. 7. § 2. L. 8. de inst. (14. 3). ΙΗ'. α'. 7. 8.

(6) L. 24. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 24.

(7) L. 5. C. de in int. (2. 22). Γ'. δ'. 55. L. 2. C. de fidej. min. (2. 24). Γ'. ς'. 2.

(8) L. 1. C. qui et adv. (2. 42). Γ'. κδ'. 1. Ἀρμεν. Α'. ιϐ'. 53.

(9) L. 24. § 4. L. 27 § 1. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 24. 27. Ἀρμεν. Α'. ιϐ'. 30.

(10) L. 9. § 2. αὐτ. Ἀρμεν. Α'. ιϐ'. 20.

(11) L. 9. § 2. L. 37. § 1. αὐτ. L. 2. C. si adv. (2. 35). Γ'. ιζ'. 1. 2.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Συνεπῶς δὲν βοηθεῖται ὁ ἐν γνώσει παραστήσας ἑαυτὸν ἐνήλικα, ἐνῷ δὲν εἶναι (1). Ἡ πλάνη τοῦ ἀφήλικος, καίτοι συμπλανωμένου τοῦ μετ' αὐτοῦ συμβληθέντος, δὲν ἀποστερεῖ τῆς βοηθείας (2), πλὴν ἂν ὁ πλανώμενος ἀφῆλιξ διεβεβαίωσε διὰ σωματικοῦ ὅρκου, ὅτι ἐνηλικιώθη, ἐνῷ ὁ ἔγγραφος ὅρκος δὲν ἀποκλείει τὴν τοῦ ἐναντίου ἔγγραφον ἀπόδειξιν (3).

358. Καθαυτὸ ἐξαιρέσεις εἶναι αἱ ἑξῆς:

α'. Ἐν γένει ἡ σπατάλευσις τῶν καταβληθέντων εἰς ἀφήλικα δὲν κωλύει τὴν ἀποκατάστασιν, διότι ἠδύνατο νὰ προϊδῃ τὴν συνέπειαν ὁ καταβαλὼν καὶ νὰ ζητήσῃ ἀσφαλείας (4). Τοιαύτη τις ὑπάρχει διὰ τῆς συμπράξεως κηδεμόνος ἢ διὰ καταθέσεως παρά τινι ναῷ, ἀλλὰ καὶ τότε δὲν ἀποκλείεται ἐντελῶς ἡ ἀποκατάστασις, ἀλλὰ σπανιώτερον δίδεται (5).

Πρὸς πληρεστάτην ἀσφάλειαν (plenissima securitas) ὁ Ἰουστινιανὸς διέταξε πρὸ πάσης καταβολῆς πρὸς ἐπίτροπον ἢ κηδεμόνα δικαστικὴν ἀπόφασιν περὶ αὐτῆς (6).

Ἡ πληρεστάτη ἀσφάλεια εἰς τί ἄλλο συνίσταται, πλὴν εἰς τὸ ἀπαράδεκτον ἀποκαταστάσεως (7);

β'. Ἐπὶ δανείου ληφθέντος παρὰ τοῦ συμπληρώσαντος τοὐλάχιστον τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος πρὸς λύτρωσιν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀνιόντων ἢ ἄλλων προσώπων, ἃ ἐκληρονόμησεν, ἀποκλείεται ἡ ἀποκατάστασις (8).

γ'. Δὲν βοηθοῦνται οἱ συμβιβασθέντες ἀδελφοὶ περὶ κλήρου, ὃν ἀμοιβαδὸν μετὰ τελευτὴν πρόκειται πρὸς ἀλλήλους ν' ἀποκαταστήσωσιν (9). Οἱ νεώτεροι δέχονται τὴν μνείαν τῶν ἀδελφῶν ὡς ἐν

---

(1) L. 2. 3. C. si minor (2. 43). Γ'. κε'. 2. Ἀρμεν. Α'. ιϐ'. 43.

(2) L. 1. 3. 4. C. αὐτ. Ἀρμεν. Α'. ιϐ'. 44.

(3) L. 3. C. αὐτ. Γ'. ιϐ'. 45.

(4) L. 24. § 4. L. 27. § 1. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 24. 27. Ἀρμεν. Α'. ιϐ'. 30.

(5) L. 7. § 2. αὐτ. L. 1. C. si adv. sol. (2. 33). Γ'. ιε'. 1.

(6) L. 25. C. de adm. (5. 37). ΑΗ'. θ'. 28. § 2. J. quib. alien. (2. 8).

(7) Vangerow I. § 183. Burchardi § 15. Ὁ Savigny Syst. VII. § 323. ἀρνούμενος τοῦτο πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ καταλήγει ἀποτέλεσμα λέγων, ὅτι ἐκλείπει ἡ ἀνάγκη ἀποκαταστάσεως.

(8) Νεαρὰ 115. κεφ. γ'. § 13.

(9) L. 11. C. de trans. (2. 4). ΙΑ'. δ'. 28

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παραδείγματι, ὥστε ἐπὶ συμβιβασμοῦ μεταξὺ στενῶν συγγενῶν τὸ αὐτὸ ἀποφαίνονται.

δ'. Ὁ ἀποκατασταθεὶς ἀφῆλιξ κατὰ τῆς πράξεως τοῦ πατρὸς περὶ καταδοχῆς ἢ παραιτήσεως κληρονομίας ἢ κληροδοτήματος δὲν ἀποκαθίσταται καὶ πάλιν (1), ἐνῷ ἐν γένει ἀποκατάστασις κατ' ἀποκαταστάσεως δὲν ἀποκλείεται.

ε'. Δὲν ἀποκαθίσταται ὁ ἀφῆλιξ διὰ τὰς μετὰ τὴν συγγνώμην ἡλικίας (venia aetatis) γενομένας πράξεις πλὴν ἐκποιήσεως ἀκινήτων (2).

Δὲν εἶναι ἐξαίρεσις, ὅτι λόγῳ ἐκποιήσεως ἐνεχύρων ἀποκαθίσταται ὁ ἀφῆλιξ μόνον, ὅταν ἡ βλάβη εἶναι λίαν σπουδαία, ἢ ἀποδεικνύεται συνεννόησις ἀγοραστοῦ καὶ πωλητοῦ πρὸς βλάβην αὐτοῦ (3).

Ὅταν ἀφῆλιξ κατ' ἀφήλικος ζητῇ ἀποκατάστασιν, ἐφαρμόζεται τὸ ἀξίωμα, ὅτι ἐν ἴσῃ αἰτίᾳ κρείσσων ὁ νεμόμενος, ὅθεν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ τις πλουσιώτερος ἐκ τῆς ζημίας τοῦ ἑτέρου (4). Τοὐναντίον ὁ ἀφῆλιξ, δανείσας πρὸς ὑπεξούσιον ἐνήλικα, ἀποκαθίσταται (5).

359. Ἐξ ἀναλογίας ἡ ἀποκατάστασις ἀφηλίκων ἐξετάθη εἰς τὰς πόλεις (respublicae), ἤτοι τοὺς δήμους (6). Ἀλλ' ἡ ἐπέκτασις, ὡς ἐξαιρετικὸν προνόμιον, δὲν ἐπιδέχεται ἄλλην ἐφαρμογήν, οἷον ὑπὲρ παντὸς ἠθικοῦ προσώπου.

Περὶ δημοσίου γνωστὸς εἶναι ὁ κανών, ὅτι «ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις κατὰ τοῦ δημοσίου δεῖ ἀποκρίνεσθαι (7).» Κατὰ τὸ μνημονευό-

---

(1) L. 8. § 6. C. de bonis (6. 61). ΜΕ'. δ'. 11. Πρβ. L. 7. § 9. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 7. Ἀρμεν. Α'. ιϛ'. 39. Ὅρα § 353.

(2) L. 1. 3. C. de his qui (2. 45). Γ'. κζ'. 1. 3. Ἀ ρ μ ε ν. Α'. ιϛ'. 15.

(3) Ὅρα § 352. D e r n b u r g Pfandr. II. σ. 235. W i n d s c h e i d I. § 117. ὑποσ. 6. Ἀντιδοξοῦσι S a v i g n y Syst. VII. 323. B a c h o f e n Ausgew. Lehren σ. 161.

(4) L. 11. § 6. L. 34. pr. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 11. 34. L. 128. pr. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 128. Ἀ ρ μ ε ν. Α'. ιϛ'. 47.

(5) L. 11, § 7. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 11. L. 9. pr. de j. et f. (22. 6). Β'. δ'. 9. Ἀ ρ μ ε ν Α'. ιϛ'. 47.

(6) L. 4. C. quib. ex c. (2. 54). Γ'. λϛ'. 4. L. 9. de appell. (49. 1). Θ'. α'. 9. L. 3. C. de jure reip. (11. 29.) L. 1. C. de off. ejus (1. 50).

(7) L. 10. de j. fisci (49. 14) Νϛ'. 6'. 9.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μενον παράδειγμα ἀποκαταστάσεως τοῦ δημοσίου ὑποτίθεται, ὅτι δὲν ἐξεπροσωπεύθη, διὸ κηρύττεται ἄκυρος ἡ κατ' αὐτοῦ δίκη (1).

Τινὲς ἐξέτειναν τὴν ἀναλογίαν εἰς ἀσώτους καὶ παράφρονας καὶ ἐν γένει εἰς πάντας τοὺς ἔχοντας ἀντιπρόσωπον (2). Ἀλλ' ὅμως ἡ ἀναλογία δὲν εἶναι εὔστοχος, διότι οἱ τοιοῦτοι μᾶλλον ἀφομοιοῦνται πρὸς ἀποδημοῦντας, ὡς μετ' ὀλίγον δειχθήσεται (3).

Σήμερον οὐδὲ οἱ δῆμοι ἀπολαμβάνουσι τὸ προνόμιον ἀποκαταστάσεως, διότι κατὰ τὸν περὶ δήμων νόμον ἄρθ. 16, « τὰ δι- » καιώματα τῶν ἀνηλίκων δὲν ἐφαρμόζονται εἰς τοὺς δήμους. »

Β'.

Περὶ βίας, δόλου καὶ πλάνης.

Περιληψις.

360. Ἀποκατάστασις λόγῳ βίας.
361. Συνέπειαι.
362. Λόγῳ δόλου σπανιωτέρα ἡ χρῆσις.
363. Λόγῳ πλάνης.

---

360. Τινὲς ἠρνήθησαν τὴν ἕνεκα βίας ἀποκατάστασιν (4), ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι πρὸ τοῦ 683 ἀπὸ κτ. Ρ. ὁ *Ὀκταβιανὸς* εἰσήγαγε τὸν τύπον τῆς περὶ βίας ἀγωγῆς (actio quod metus causa) (5). Συνάμα μετὰ τῆς ἀγωγῆς εἰσήχθη καὶ ἡ ἔνστασις (6). Ἀμφότεραι ἐχώρουν κατὰ παντὸς τρίτου ἐπικαλουμένου τὴν ἐκ τῆς βίας πηγάσασαν σχέσιν (in rem scriptae) (7).

---

(1) L. 3. § 9. L. 7. αὐτ.
(2) Voet ad Pand. IV. 4. § 35.
(3) Savigny VII. § 324.
(4) Biener Hist. j. civ. Lipsiae 1779. c. 6. Puchta § 100. 102.
(5) L. 1. quod metus (4. 2). Γ'. 6'. 1. Cic. in Verr. II. 3. c. 65. Quam formulam Octavianam κτλ.
(6) L. 9. § 3. αὐτ.
(7) L. 9. § 8. αὐτ. L. 4. § 33. doli (44. 4). ΝΑ'. δ'. 4.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ἀγωγὴ ἐδίδετο εἰς τὸ τετραπλοῦν, ἀπειθοῦντος τοῦ ἐναγομένου νὰ πειθαρχήσῃ εἰς τὴν πρὸς ἱκανοποίησιν πρόσκλησιν τοῦ δικαστοῦ, ἂν δὲ ὁ ἐνάγων ἐδέχετο τὸ ἁπλοῦν, δὲν ὑπέκειτο εἰς σύντομον παραγραφήν (1).

Ἀλλ' ἐνῷ ῥητῶς μαρτυρεῖται ἡ λόγῳ βίας ἀποκατάστασις, ὁ Κικέρων ἠγνόει αὐτήν (2). Ἐκ τούτου πιθανολογεῖται, ὅτι μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἄλλων βοηθημάτων ἐπὶ τῇ αὐτῇ βάσει ἐδόθη καὶ ἀποκατάστασις, εἴτε πλεοναστικῶς, ὡς παρὰ Ῥωμαίοις ἁπαντᾷ, εἴτε διότι ἐνίοτε εἶναι χρησιμωτέρα (3).

Οὕτω λέγει καὶ ὁ Γορδιανός ἐν τῇ ἀντιγραφῇ, ὅτι κατόπιν « ἤρεσε (postquam placuit) καὶ τὴν ἀγωγὴν τὴν τὰ ἴδια ἐκδι- » κοῦσαν δίδοσθαι τῷ παθόντι τὸν φόβον (4).»

361. Διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως ἀποδίδεται εἴτε ἡ πραγματική, εἴτε ἡ προσωπικὴ ἀγωγή (5).

Παράδειγμα ἀποκαταστάσεως ἔχομεν ἐκείνου, ὅστις βίᾳ ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ κληρονομίαν, ἣν ἀποποιηθῇ (6), διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι ἄδηλα τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐκβιασθείσης πράξεως, διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως ὅμως ἐπανέρχεται εἰς ἣν ἦτο θέσιν πρὸ τῆς βίας ὁ παθών.

Θὲς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν σώζεται μὲν τὸ πρᾶγμα ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ ἐκβιάσαντος, ἀλλ' ἕνεκα πολλῶν ἄλλων δανειστῶν διὰ πάσης προσωπικῆς ἀγωγῆς εἰς μόνην τὴν σύμμετρον κατάταξιν φθάνει ὁ παθών, ἐνῷ διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως διεκδικεῖ τὸ ἴδιον πρὸ παντὸς ἄλλου (7).

362. Τὰ αὐτὰ σχεδὸν καταφαίνονται περὶ δόλου.

Διὰ τῶν ἀγωγῶν καλῆς πίστεως, περιεχουσῶν ἐν τῷ ἰδίῳ τύπῳ

---

(1) L. 14. § 1. quod m. (4. 2). Γ'. 6'. 14.

(2) Cic. De off. III. 14.

(3) Burchardi § 18. 19. Ὁ Savigny VII. § 330. θεωρεῖ αὐτὴν ἀρχαιοτέραν, οὐχὶ ὅμως ὁ Vangerow I. § 185. Windscheid I. § 118. ὑποσ. 2.

(4) L. 3. C. de his. quae (2. 20). Γ'. 6'. 26.

(5) Αὐτόθι καὶ L. 9. § 4. 5. 6. quod metus (4. 2). Γ'. 6'. 9.

(6) L. 21. § 5. 6. αὐτ.

(7) Savigny Syst. VII. § 330.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περὶ αὐτῆς ἐρώτησιν (ex fide bona) πρὸς τὸν δικαστήν, οὗτος ἐκαλεῖτο εἰς ἐξέτασιν τοῦ δόλου, ὥστε πᾶν ὅ,τι συνέβη διὰ βίας ἢ δόλου ἐξεδικάζετο πρὸς ὄφελος τοῦ ζημιωθέντος (1) Τοὐναντίον ἐπὶ ἐπερωτήσεως δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος, πλὴν αν ἐν τῇ ἐπερωτήσει αὐτῇ ὑπῆρχε ῥητὸς ὅρος (clausula doli), ἀσφαλίζων *δόλον ἀπεῖναι*. Ἄνευ τῆς προσθήκης ταύτης δὲν εἶχεν ἐξουσίαν ὁ δικαστὴς νὰ ἐξετάσῃ περὶ τοιούτων περιστάσεων, περιοριζόμενος ἐκ τοῦ γράμματος τοῦ τύπου, σιωπῶντος περὶ τούτου.

Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς, ἀλλὰ πρὸ τοῦ ἔτους 683 ἀπὸ κτ. Ῥ. *Κάσσιός* τις εἰσήγαγε γενικὴν ἔνστασιν δόλου, παρενειρομένην ἐν τῷ τύπῳ τῶν αὐστηρῶν ἀγωγῶν καὶ ἔχουσαν τὴν αὐτὴν δύναμιν, οἵαν ἐν ταῖς ἀγωγαῖς καλῆς πίστεως. Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ γίνῃ αἴτησις πρὸς τὸν Πραίτωρα πρὸς καταχώρισιν τῆς ἐνστάσεως ταύτης (§ 261).

Ταῦτα συνεπλήρωσεν ὁ *Ἀκουίλιος* περὶ τὸ 688 ἔτος ἀπὸ κτ. Ῥ. διὰ τῆς ἀγωγῆς τοῦ δόλου (actio doli) (2), τὸ δὲ πληθυντικὸν τοῦ Κικέρωνος de dolo malo formulas (3) εἶναι μᾶλλον ῥωμαϊκὸς ἰδιωτισμός, διότι οὐδὲ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι εἰσήγαγε καὶ περὶ τῆς ἐνστάσεως (4) στηρίζεται, ἀφοῦ περὶ αὐτῆς προέβλεψεν ὁ Κάσσιος, οὐδὲ εἶνε ἀκριβεῖς οἱ φρονοῦντες, ὅτι δύω εἰσήχθησαν τύποι, ὁ μὲν σύννομος (in jus), ὁ δὲ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (in factum) (5), καθότι ὅλοι οἱ Πραιτώριοι τύποι ἦσαν περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (6).

Παρετηρήσαμεν ἤδη, ὅτι ὁ Κικέρων ἠγνόει τὸ βοήθημα ἀποκαταστάσεως (7) ὡς μεταγενεστέρως εἰσαχθὲν καὶ κατὰ τοῦ δόλου ὑπὸ τῶν Πραιτώρων.

Οἱ ἀρνούμενοι, ὅτι ἐδόθη ἀποκατάστασις ἕνεκα δόλου (8), οὐδὲ τὰς ἐναντίας μαρτυρίας ἰσχύουσι ν' ἀνατρέψωσιν, οὐδὲ νὰ δείξω-

---

(1) Ὅρα § 246. 261.
(2) Cic. De nat. deor. III. 30.
(3) Cic. De off. III. 14.
(4) Schneider Subsid. Klagen σ. 325.
(5) Burchardi § 18.
(6) Ὅρα § 242. Vangerow I. § 185.
(7) Cic. De off. III. 14.
(8) Wening Ingenheim § 256. 559. Göschen I. § 193.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιν ὅτι εἶναι περιττή, διότι ἡ περὶ δόλου ἀγωγὴ δὲν χωρεῖ κατὰ τρίτων, ὡς ἡ περὶ βίας.

Σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ παρατήρησις, ὅτι καθ' ὅλα τὰ παραδείγματα πρόκειται περὶ συνεπειῶν διαδικαστικῶν(1). Προστίθεται καὶ τοῦτο, ὅτι ὁσάκις χωρεῖ ἀποκατάστασις, ἀποκλείεται ἡ περὶ δόλου ἀγωγὴ ὡς ἀτιμοποιός (2). Ἐντεῦθεν τεκμαίρεται, ὅτι ἔνθα ἡ περὶ δόλου εἶναι δεκτή, δὲν ὑπάρχει περίπτωσις ἀποκαταστάσεως (3).

Ἐπὶ συμβάσεων καλῆς πίστεως δὲν μαρτυρεῖται ἀποκατάστασις.

363. Ἡ ἕνεκα πλάνης ἀποκατάστασις μνημονεύεται ἐν γένει (4).

Ἐκ τῶν μαρτυρουμένων παραδειγμάτων δύω μόνα ἀνάγονται εἰς τὸ πολιτικὸν δίκαιον, τὸ μὲν ὅτι ὁ δανειστὴς κληρονομίας, ὅστις ἐκ πλάνης συγγνωστῆς ἐζήτησε χωρισμὸν περιουσιῶν, ἀποκαθίσταται (5), τὸ δὲ ὅλως ἄχρηστον σήμερον τοῦ Σιλανιανοῦ δόγματος τοῦ ἀπαγορεύοντος τὴν ἄνοιξιν τῆς διαθήκης τοῦ φονευθέντος πρὸ τῆς διὰ βασάνων ἀνακρίσεως τῶν οἰκετῶν, διὸ χορηγεῖται ἡ ἀποκατάστασις εἰς τοὺς παραλείψαντας τὴν ἐκπλήρωσιν αἱρέσεως ἐμπροθέσμως (6)

Ὅλα τὰ λοιπὰ παραδείγματα ἀνάγονται εἰς πράξεις διαδικασίας, οἷον ὁμολογίαν ἐκ πλάνης γενομένην, εἴτε οἰκοθεν (confessio), εἴτε κατ' ἐρώτησιν τοῦ ἀντιδίκου (responsio) (7).

Τοιαύτη περίπτωσις πλάνης κατὰ τὴν διαδικασίαν εἶναι καὶ ἡ τοῦ μὴ ἀκούσαντος ἐκφωνούμενον τὸνομα αὐτοῦ καὶ καταδικασθέντος, ἀλλὰ παραχρῆμα ἐμφανιζομένου (8)

(1) L. 7. § 1. de in int. rest. (4. 1). Γ'. α'. 7. L. 33. de re jud. (42. 1). Θ'. γ'. 33. L. 3. § 1. de eo per quem (2. 10). Ζ'. ις'. 9.

(2) L. 7. § 1. de in int. (4. 1). Γ'. α'. 7. L. 1. § 6. de dolo (4. 3). Γ'. γ'. 1.

(3) L. 18. § 4. L. 38. αὐτ. Vangerow I. § 185. Sintenis I. § 36. Wächter II. σ. 843. Windscheid I. § 118. ὑποσ. 6. Ἀντιδοξοῦσι Burchardi § 20. Savigny VII. § 332.

(4) Paulus S. R. I. 7. § 2. L. 2. de in int. (4. 1). Γ'. α'. 1. Ἀρμεν. Α'. ις'. 36.

(5) L. 1. § 17. de separ. (42. 6). Θ'. ζ'. 38.

(6) L. 3. § 31. ad SC. Silan. (29. 5). ΛΕ'. ις'. 3. Τόμ. Ε'. § 377.

(7) L. 11. § 8. 10. 11. L. 18. de interr. (11. 1). ΜΒ'. ε'. 11. 18. Κατὰ τὴν Πολ. Δικ. ἄρθ. 263 ἐπιτρέπεται ἀνάκλησις.

(8) L. 7. pr. de in int. (4. 1). Γ'. α'. 7. Περὶ τῶν λοιπῶν ὅρα L. 1. § 6. quod falso (27. 6). ΑΗ'. ς'. 1. L. 2. de exc. rei jud. (44. 2). ΝΑ'. 6'. 2. L. 8. § 2. qui satisd. (2. 8). Ζ'. ιδ'. 8. § 33. J. de act. (4. 6). Gajus IV. 53. 57.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Γ'.

Ἀπόλειψις.

Περίληψις.

364. Μόνον λόγῳ παραλείψεων, οἷα εἶναι καὶ πᾶσα ἐν γένει αἰτία.
365. Κώλυμα τοῦ παραλείψαντος.
366. Κώλυμα τοῦ ἑτέρου, πρὸς ὃν ἡ παράλειψις, ἢ τοῦ δικαστοῦ, ἢ πραγματικόν.

364. Ἡ ἕνεκεν ἀπολείψεως ἀποκατάστασις ὠνομάσθη τῶν ἐνηλίκων (restitutio majorum), κατ' ἀντίθεσιν τῆς τῶν ἀφηλίκων (minorum) (1), εἴτε διότι σπανιωτέρα ἐγίνετο χρῆσις τῶν λοιπῶν ὑπὲρ ἐνηλίκων θεμάτων, εἴτε διότι περιελαμβάνοντο ἐνταῦθα ποικίλαι περιστάσεις.

Κοινὸν ὅλων αὐτῶν γνώρισμα εἶναι ἡ παράλειψις ἕνεκα κωλύματος ἰσχυροῦ καὶ ἀξίου τῆς ἐπιεικείας τοῦ δικαστοῦ. Ἐν τέλει ὑπέσχετο διὰ τοῦ δόγματος ὁ Πραίτωρ ἀποκατάστασιν «καὶ ἐξ » ἑτέρας εὐλόγου αἰτίας, εἰ μὴ νόμος ἐναντιοῦται (2).» Οἱ νεώτεροι ἔπλασαν ἐντεῦθεν ἐν γένει αἰτίαν ἀποκαταστάσεως (ex generali clausula) (3) κατὰ τὸ δοκοῦν τοῦ δικαστοῦ. Ἀλλὰ τὰ μνημονευόμενα παραδείγματα δὲν δεικνύουσι τοιαύτην ἀπόλυτον ἐξουσίαν τοῦ δικαστοῦ. Διὸ κατά τινας ἡ ἐπέκτασις ἐφαρμόζεται μόνον εἰς περιστάσεις ἀποδημίας (4). Ἀμφότεραι αἱ ἐκδοχαὶ εἶναι σφαλεραί, διότι οὐδὲ περὶ ἀποδημίας πάντοτε πρόκειται, οὐδὲ δίδεται ἡ ἀποκατάστασις διὰ τὰ πραχθέντα, ἢ διὰ συμβάσεις, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς διὰ παραλείψεις (5).

(1) Ὅρα Dig. IV. 6. Βασ. Γ'. λε'. Savigny Syst. VII. § 325.
(2) L. 1. § 1. ex quib. c. maj. (4. 6). Γ'. λε'. 1.
(3) L. 26. § 1. L. 33. pr. αὐτ.
(4) Glück Comm. VI. § 471.
(5) Burchardi § 12. Savigny VII. § 325. Vangerow I. § 183. Ὅρα L. 26. § 9. quib. ex c. maj. (4. 6). Γ'. λε'. 26.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

365. Ἐκ τριῶν εἰδῶν κωλυμάτων ἐνδέχεται νὰ προέλθῃ παράλειψις, εἴτε ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ παραλείψαντος, εἴτε ἐκ τοῦ προσώπου ἐκείνου, πρὸς ὃν ἔγινε παράλειψις, εἴτε ἐξ ἀντικειμένου, οἷον ἐκ τοῦ δικαστοῦ.

Ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ παραλείψαντος πρὸ πάντων κώλυμα εἶναι ἡ ἀπουσία, ὅταν αἰτία αὐτῆς εἶναι ἀνάγκη ἀναπόδραστος. Ἐν τῷ δόγματι ἐμνημονεύθη φόβος μὴ μάταιος(1), ἢ δημοσία ὑπηρεσία(2). Κατ' ἐπέκτασιν (ex generali clausula) ἔγινε δεκτὴ πᾶσα αἰτία ἀκουσίας ἀπουσίας (3), ἐνῷ ἡ αἰτία ἑκουσίας ἀπολείψεως πρέπει νὰ εἶναι εὔλογος (probabilis), οἷον χάριν ἐλευθερίων σπουδασμάτων (4). Δὲν ἔπεται ὅτι πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἐπαινετὴ (5), διότι ὑπάρχουσιν ἐναντία παραδείγματα, οἷον ἐξορία καὶ τὰ παραπλήσια (6).

Ὡς ἀπόλειψις λογίζεται ἡ στέρησις ἐλευθερίας τῶν ἐν δεσμοῖς (7) ἢ τῶν ἐν δουλείᾳ ἢ αἰχμαλωσίᾳ (8). Κατ' ἐπέκτασιν ἀποκαθίστανται καὶ ὁ δι' ἐγγυήσεως ὑποσχεθεὶς νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ τόπον τινὰ(9).

Ἐνταῦθα δύναται νὰ καταταχθῇ καὶ ἡ ὑπὲρ τοῦ κυοφορουμένου ἀποκατάστασις (10).

Ἡ ὕπαρξις πληρεξουσίου ἐπιτρόπου δὲν ἀποκλείει τὴν ἀποκατάστασιν (11), οὐδὲ ὁ διορισμὸς κηδεμόνος τοῦ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἀπόντος (12). Μετὰ τὴν ἔκδοσιν ὅμως τελεσιδίκου ἀποφάσεως δὲν χωρεῖ ἀποκατάστασις (13).

---

(1) L. 2. § 1. L. 3. αὐτ.
(2) L. 4—7. L. 33. § 1. L. 38. 45. αὐτ.
(3) L. 26. § 9. αὐτ.
(4) L. 28. pr. αὐτ.
(5) Savigny VII. § 327.
(6) L. 8. 26. § 1. L. 40. § 1. L. 42. αὐτ. Windscheid I. § 119. ὑποσ. 3.
(7) L. 1. § 1. αὐτ.
(8) L. 1 § 1. L. 11—13. § 2. αὐτ.
(9) L. 28. § 1. αὐτ.
(10) L. 45. pr. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 45. Ὅρα § 354.
(11) L. 26. § 9. αὐτ. L. 8. de in int. rest. (4. 1). Γ'. α'. 8.
(12) L. 15. pr. exquib. c. maj. (4. 6). Γ'. λε'. 15.
(13) L. 39. αὐτ. Fritz Zeitschr. f. Civ. XVII. 3. σ. 68. Arndts § 120. Windscheid I. § 119. ὑποσ. 8. Τοὐναντίον δέχονται ἀντίθεσιν καὶ κατὰ μικρὸν ἐπιεικεστέραν ἀνάπτυξιν Burchardi § 12. Savigny VII. § 327.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλ' ὅστις δὲν εἶχε πληρεξούσιον ἐπίτροπον, ἐνῷ ὤφειλε νὰ ἔχῃ, ἀποκλείεται ὡς ἐν ἀμελείᾳ (1).

Τοιαύτη ἀμέλεια δύναται νὰ λογισθῇ καὶ ἡ κατὰ τὴν ἐκλογὴν ἀνεπιτηδείου ἐπιτρόπου.

366. Ἐκ τοῦ προσώπου ἐκείνου, πρὸς ὃν ἔγινεν ἡ παράλειψις, κώλυμα, οὗ ἕνεκα δίδεται ἀποκατάστασις, εἶναι ἡ ἀποδημία ἢ στέρησις ἐλευθερίας (2), ἢ διότι δὲν παρέχει εὐχέρειαν εἰς τὸ ἐναχθῆναι, κρυπτόμενος πρὸς ἀποφυγὴν δίκης, ἢ ὡς ἐκ πολλῶν ἀσχολιῶν δὲν παρίσταται (3), ἢ διὰ τὸ μὴ καλεῖσθαι ἄκοντα εἰς τὸ δικαστήριον (4), ἢ διότι εἶναι παράφρων, νήπιον, ἢ νομικὸν πρόσωπον (5).

Ἀπαραίτητος εἶναι ἡ μὴ ὕπαρξις ἐπιτρόπου τοῦ κωλυομένου (6), διότι ἄλλως δὲν δικαιολογεῖται ἡ παράλειψις.

Τελευταῖον εἶναι δεκτὸν τὸ ἐκ τοῦ δικαστοῦ κώλυμα, ἤτοι λόγῳ ὑπερθέσεως, ἀρνησιδικίας, ἢ ἕνεκεν ἀπράκτων ἡμερῶν (7).

Ἐξ ἀναλογίας δίδεται ἀποκατάστασις διὰ τὴν μὴ ἐνάσκησιν δουλείας, κωλυθεῖσαν ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ δουλεύοντος κτήματος (8).

Περὶ πλάνης ἐνταῦθα δὲν γίνεται λόγος, διότι περὶ αὐτῆς ἐρρέθησαν τὰ εἰκότα.

Δ'.

Ἀπηρχαιωμένα θέματα.

Περιλήψις.

367. Ἐναλλαγὴ καταστάσεως.

368. Ἐκποίησις πρὸς ἀποφυγὴν δίκης.

---

(1). L. 20. pr. de min. (4. 4). L. 26. § 1. L. 28. pr. quib. ex. c. maj (4. 6). Γ'. λε'. 26. 28.

(2) L. 1. § 1 L. 21. § 1. L. 23. pr. § 3. αὐτ.

(3) L. 1. § 1. L. 23. § 4. L. 24. 25. αὐτ.

(4) L. 1. § 1. L. 26. § 2. αὐτ.

(5) L. 22. § 2 αὐτ.

(6) L. 21. § 2. 3. L. 22. pr. L. 26. § 3. αὐτ.

(7) L. 26. pr. § 4—7. αὐτ.

(8) L. 34. § 1 L. 35. de serv. praed. rust. (8. 3). L. 14. pr. quaemadm. (8. 6). ΝΗ'. ς'. 15. L. 1. § 9. de itin. (43. 19). Ἁρμεν. Β'. δ'. 132.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

367. Εἴδομεν, ὅτι ἡ υἱοθεσία ἡ εἰσποίησις καὶ ἡ χειραφεσία ἐπέφερον ἐλαχίστην ἀλλοίωσιν καταστάσεως καὶ ὅτι συνέπεια αὐτῆς ἦτο ἡ κατάργησις κατὰ τὸ πολιτικὸν μέρος τῶν χρεῶν τοῦ ὑποστάντος τὴν ἀλλοίωσιν (§ 136).

Πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ἀναιτίου βλάβης τῶν δανειστῶν ὁ Πραίτωρ εἰσήγαγε τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν (1), ἀντιπράττων ἐμμέσως καὶ εὐσχήμως εἰς τὴν αὐστηρότητα τοῦ τυπικοῦ νόμου. Ἴδιον εἶχε μάλιστα ἡ ἀποκατάστασις αὕτη, ὅτι ἦτο ἀναγκαία καὶ δὲν ὑπέκειτο εἰς τὴν βραχεῖαν παραγραφήν (2). Ὡς ἐκ τούτου πολλάκις ἀναφέρεται ἀπευθείας διδομένη ἀγωγὴ κατὰ τοῦ ὑποστάντος ἐναλλαγὴν μέχρις εὐπορίας, διότι ὡς γενικὴ καὶ συνήθης προσυπακούεται ἡ ἀποκατάστασις (3).

Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἡ ἀποκατάστασις κατέστη περιττή, ἀφότου ἐξέλιπον οἱ τρόποι, καθ' οὓς δι' εἰσποιήσεως καὶ χειραφεσίας ἐγίνετο ἀλλοίωσις καταστάσεως. Ἐν τούτοις ἐν τῇ συλλογῇ ἐμνημονεύθησαν τὰ περὶ τούτου, ἀλλ' ἀτελῶς.

Κατὰ τῆς μεγίστης καὶ μέσης ἀλλοιώσεως τῆς καταστάσεως δὲν ἦτο ἀνάγκη ἀποκαταστάσεως, διότι εἰς τὸν λαμβάνοντα τὴν περιουσίαν μετέβαινον καὶ τὰ χρέη (§ 134).

Ὁ Ἀρμενόπουλος (Α'. ιϐ'. 56) συγχέων ταῦτα πάντα συνάμα μνημονεύει καὶ ἐλαχίστην καὶ μεγάλην ἐναλλαγὴν καταστάσεως.

368. Ἄλλοτε ἐδίδετο ἀποκατάστασις πρὸς ἐνάσκησιν ἀγωγῆς κατ' ἐκείνου, ὅστις πρὸς ἀποφυγὴν αὐτῆς ἐξεποίει τὸ διεκδικηθησόμενον (4). Ἀφότου ὅμως ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγὴ ἁρμόζει καὶ κατ' ἐκείνου, ὅστις δολίως ἔπαυσε κατέχων (5), ἡ ἀποκατάστασις οὐδένα ἔχ' σκοπόν.

---

(1) Gajus III. § 84. IV. 38. L. 2. § 1. L. 7. § 2. 3. de cap. min. (4. 5). ΜΣ'. 6'. 1. Σχόλ. L. 2. de in int. (4. 1). Γ'. α'. 2.

(2) L. 2. § 1. 5. de cap. min. (4. 5). ΜΣ'. 6'. 1.

(3) L. 2. 4. 5. 7. quod cum eo (14. 5). ΙΗ'. γ'. 2. 4. 5. 7. L. 9. C quod cum (4. 26). ΙΗ'. 6'. 20.

(4) L. 1. pr. 4. 5. de al. jud. mut. (4. 7). L. 1. C. de al. (55. 5). Γ'. λ'. 1. 4. 5. 13.

(5) L. 27. § 3. L. 36. pr. de R. V. (6. 1). ΙΕ'. α'. 27. 36. L. 131. 167. § 1. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 131. 157.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Διαδικασία.

Περιληψις.

369. Τίνες αἰτοῦσιν ἀποκατάστασιν.
370. Ἡ ἀποκατάστασις παραπέμπεται εἰς τοὺς κληρονόμους.
371. Ἐκχωρεῖται, ἔνθα καὶ περὶ ἐγγυητῶν.
372. Κατὰ τίνος ζητεῖται.
373. Τίς ἐπιδαψιλεύεται τὴν ἀποκατάστασιν.
374. Διὰ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως λύεται τὸ παραδεκτὸν καὶ ἡ ἀποκατάστασις διεξάγεται.
375. Ἡ μετὰ διάρρηξιν ἐνδαψιλεύεται ἀποκαταστατικὴ ἀγωγή.
376. Καταργεῖται διὰ παραιτήσεως.
377. Ἀποσβέννυται διὰ παραγραφῆς τετραετοῦς.
378. Ἡ ἀποκαταστατικὴ ἀγωγὴ ὑπόκειται εἰς τὴν ἰδίαν παραγραφήν.
379. Πότε ἄρχεται ἡ παραγραφή.
380. Περὶ γνώσεως, κληρονόμων καὶ ἐξαιρέσεων.
381. Συνέπειαι ἀποκαταστάσεως.

—

369. Πρὸς αἴτησιν ἀποκαταστάσεως δικαιοῦται ὁ ζημιωθείς, καθόσον ἔχει τὸ παρίστασθαι. Λόγῳ δὲ ὅτι ἡ βοήθεια εἶναι ἔκτακτος, ἀπαιτεῖται εἰδικὴ ἐντολή, ὅπως ζητηθῇ διὰ πληρεξουσίου. « Διὰ τοῦ ἔχοντος ἰδικὸν ἐπὶ τούτῳ μανδάτον, οὐ μὴν διὰ τοῦ » γενικοῦ (1). »

Κατὰ Ῥωμαίους ἀφήλικες ἀρχικῶς εἶχον τὴν ἱκανότητα πρὸς τὸ αἰτεῖσθαι ἀποκατάστασιν (2), ἀλλὰ κατόπιν ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην συναινέσεως κηδεμόνος (3). Ἤδη οἱ μὲν ἀχειράφετοι παρίστανται διὰ τοῦ ἐπιτρόπου, οἱ δὲ χειράφετοι συναινέσει τοῦ κηδεμόνος.

(1) L. 25 § 1. L. 26. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 25. 26.
(2) L. 25. § 1. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 25.
(3) § 2. J. de curat. (1. 23). L. 1. § 3. 4. de adm. (26. 7). ΛΖ'. ζ'. 1. L. 12. C. de adm. (5. 37). ΑΗ'. θ'. 26. L. 2 C. qui leg. (3. 6). Ζ'. θ'. 2.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὑπεξούσιοι, πλὴν περὶ στρατιωτικοῦ χρηματίου, κατ' ἐξαίρεσιν παρίσταντο ἐνάγοντες ἕνεκεν ὕβρεως, βίας, παραθήκης ἢ χρήσεως (1). Ὁ πατὴρ ἑπομένως καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ὑπεξουσίου λαμβάνει ἀποκατάστασιν (2). Εἶναι βέβαιον ἐν τούτοις, ὅτι ὑπεξούσιοι ἀποκαθίστανται καὶ διὰ τὰ παρὰ τοῦ πατρὸς πραχθέντα κατὰ τὴν αὐτῶν περιουσίαν (§ 355), ἀλλ' οἱ ἀφήλικες ὑπεξούσιοι χρήζουσιν εἰδικοῦ κηδεμόνος πρὸς αἴτησιν ἀποκαταστάσεως παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ πατρός (3).

370. Μεθ' ὅλων τῶν λοιπῶν δικαιωμάτων παραπέμπεται καὶ ἡ ἀποκατάστασις εἰς τοὺς κληρονόμους (4) καὶ τοὺς καθ' ὁμάδα διαδόχους, οἷον τοὺς ἐκ κληρονομικῆς ἀποκαταστάσεως (fideicommissum) λαμβάνοντας τὴν οὐσίαν (5) καὶ εἰς τὸν πατέρα διαδεχόμενον τὸ στρατιωτικὸν χρημάτιον (6).

Ἰδίῳ ὀνόματι ζητεῖται παρὰ τῶν κληρονόμων ἡ ἀποκατάστασις ἕνεκα παραλείψεων τοῦ καταληφθέντος ὑπὸ τοῦ θανάτου κληρονομουμένου, ὅτε οὗτος δὲν εἶχεν εἰσέτι ὑποπέσει εἰς τὴν χρήζουσαν ἀποκαταστάσεως στέρησιν (7).

371. Τὸ δικαίωμα ἀποκαταστάσεως ἐκχωρεῖται, ὡς ὅλα τὰ δικαιώματα (8).

Ἀμφισβητεῖται περὶ τῶν ἐγγυητῶν, ἂν ὠφελοῦνται ἐκ τοῦ δικαιώματος τοῦ πρωτοτύπου. Ἀλλ' ἰδίως πρόκειται περὶ ἐγγυητῶν ἀφηλίκων, διότι οἱ τέλειοι τὴν ἡλικίαν ἢ ἀποκαθίστανται διὰ παρά-

---

(1) L. 9. de O. et A (44. 7). ΝΒ'. α'. 9. L. 5. § 6. 17. § 10. L. 11. § 8. de inj. (47. 10). Ξ'. κα'. 5. 16. 11. L. 13. § 1. L. 19. quod vi (43. 24). L. 46. de hered. (28. 5). ΑΕ'. θ'. 40. L. 19. dep. (16. 3). ΙΓ'. 6'. 19.

(2) L. 27. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 27.

(3) L. 29. pr. αὐτ. L. 8. § 6. C. de bon. quae lib. (6. 61). ΜΑ'. δ'. 11.

(4) L. 6. de in int. (4. 1). Γ' α'. 6. L. 18. § 9. L. 19. 24. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 18. 19. 24. Ἀρμεν. Α'. ιθ'. 43.

(5) L. 6. de in int. (4. 1). Γ'. α'. 6. L. 128. § 1. de R. J. (50. 17). Β'. γ'. 128.

(6) L. 3. § 9. 10. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 3.

(7) L. 86. pr. de acq. her. (29. 2). ΑΕ'. ιδ'. 87. L. 1. C. de rest. mil. (2. 51). Γ'. λγ'. 1.

(8) L. 24. pr. de min. (4. 4). Γ' δ'. 24. L. 25. de adm. (26. 7). ΑΖ'. ζ'. 24. L. 20. § 1. de tut. (27. 3). ΑΗ'. γ'. 20.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λειψιν, καθ' ἣν δὲν ἔχει χωραν ἐγγυητής, ἢ ἕνεκα βίας, δόλου ἢ πλάνης, ὅτε καὶ ὁ ἐγγυητὴς βοηθεῖται δι' ἐνστάσεως.

Ὁ *Παπινιανὸς* διαρρήδην ἀρνεῖται εἰς τὸν ἐγγυητὴν τὴν βοήθειαν ἀποκαταστάσεως, πλὴν ὅταν εἶναι κληρονόμος τοῦ πρωτοφειλέτου (1). Ἀλλ' ἡ ἀπορία γεννᾶται μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἀφήλικος, ὅτε πρόκειται, τίς νὰ ὑποστῇ τὴν ζημίαν, ὁ δανειστὴς αὐτοῦ, ἢ ὁ ἐγγυητής, στερούμενος τῆς ἀναγωγῆς.

Ὁ *Οὐλπιανὸς* (2) διαστέλλει, ἂν ὁ ἐγγυητὴς ἠσφάλισε καὶ τὸν ἐκ τῆς ἡλικίας κίνδυνον, διότι ἄλλως δὲν ἐδίδετο πίστις εἰς τὸν ἀφήλικα, ὅπερ κατὰ *Παῦλον* ἕπεται, ἅμα ὁ ἐγγυητὴς ἦτο ἐν γνώσει τῆς ἀφηλικότητος (3). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀποκλείεται τῆς ἀποκαταστάσεως ὁ ἐγγυητής, ἐνῷ ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει συμπεριλαμβάνεται. Περὶ τῆς διαστολῆς ταύτης δὲν γίνεται λόγος ἐν ταῖς λοιπαῖς ῥήσεσι, ἀλλὰ δι' αὐτῆς λύεται ἡ ἀντινομία, ὥστε ἐν ταῖς μὲν ἀποκλείεται ὁ ἐγγυητής, διότι πρὸς ἀσφαλειαν τῆς ἡλικίας ἐδόθη (4), ἐν ταῖς δὲ πάλιν καὶ αὐτὸς συμπεριλαμβάνεται, διότι δὲν ἐσκοπεῖτο ὁ κίνδυνος τῆς ἡλικίας (sine contemplatione juris praetorii) (5).

Καθ' ὅσον ὁ ἐγγυητὴς ἔχει τὸ τῆς ἀναγωγῆς δικαίωμα, καλῶς ποιῶν ὁ ἀφῆλιξ συνάμα κατ' ἀμφοτέρων ζητεῖ ἀποκατάστασιν, κατά τε τοῦ κυρίου δανειστοῦ καὶ κατὰ τοῦ ἐγγυητοῦ (6). Ἐὰν παραλείψῃ τὴν κατὰ τοῦ τελευταίου τούτου ἀποκατάστασιν, δικαιοῦται νὰ κινήσῃ οὗτος ἀμέσως τὴν ἀναγωγήν, ὅπως ἐκχωρηθῇ πρὸς αὐτὸν τὸ τῆς ἀποκαταστάσεως δικαίωμα τοῦ ἀφήλικος, ὄντος εἰς ταύτην δεκτοῦ.

Περὶ τοιαύτης ἐκχωρήσεως γίνεται λόγος κατ' ἄλλην περίπτωσιν

---

(1) L. 95. § 3. de sol. (46. 3). Κς'. ε'. 95.

(2) L. 13. pr. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 13.

(3) Paulus S. R. I. 9. § 6. Ὅρα Τόμ. Γ'. § 358.

(4) L. 1. 2. C. de fid. min. (2.24). Γ'. ς'. 1. 2. Ἀρμεν. Α'. 16'. 31. L. 7. § 1. de exc. (44. 1). ΝΔ'. α'. 8. Ἴσως ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν δίδεται ἔνστασις εἰς τὸν ἐγγυητήν. Savigny VII. § 335. Vangerow I. § 179.

(5) L. 13. pr. L. 3. § 4. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 13. 3. L. 31. pr. de proc. (3. 3). Η'. 6'. 31.

(6) L. 13. pr. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 13.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνάλογον. Ὅταν ὁ ἀφῃλιξ, ἐνεργήσας πράξεις διοικήσεως αὐτοκλήτου, παραμελήσῃ τι, δύναται δι' ἀποκαταστάσεως ν' ἀποτρέψῃ τὴν βλάβην τοῦ κυρίου τῶν ὑποθέσεων, ἄλλως αὐτὸς ζητεῖ παρὰ τοῦ ἀφήλικος τὴν τῆς ἀποκαταστάσεως ἐκχώρησιν διὰ τῆς ἀγωγῆς περὶ διοικήσεως ἀλλοτρίων (1).

Οὐδόλως ἔπεται ἡ χρῆσις τῆς ἀποκαταστάσεως παρὰ τοῦ εἰδικοῦ διαδόχου τοῦ ἐκχωρηθέντος δικαιώματος, οὕτω πως μειωθέντος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἐκχωρητοῦ, ὥστε οὗτος ἔχει τὸ τῆς ἀποκαταστάσεως δικαίωμα. Τοιαύτη μεταβίβασις αὐτοδικαίως δὲν εἶναι δεκτή, οἷον ἐπὶ πωλήσεως ἀκινήτου κτλ., ἀλλ' ἡ ἐκχώρησις πρέπει νὰ εἶναι ῥητή (2).

372. Ἡ ἀποκατάστασις ζητεῖται κατ' ἐκείνου, ὑπὲρ οὗ παρήχθη ἡ ὠφέλεια ὡς συνέπεια νόμιμος τῆς βλάβης, καὶ κατὰ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ. Κατ' ἄλλων, εἰς οὓς περιῆλθεν ἐμμέσως ὠφέλεια ὡς εἰδικοὺς διαδόχους, τότε μόνον ζητεῖται ἡ ἀποκατάστασις, ὅτε ἀπέκτησαν ἐν γνώσει τῆς γενομένης βλάβης, ἢ ὅτε δὲν ἀποθεραπεύεται ἡ σπουδαία βλάβη ἄνευ τῆς συμπαραλήψεως αὐτῶν (3). Διὰ τοῦτο ἡ ἀποκατάστασις ποτὲ μὲν λέγεται προσωπικὴ (in personam), ποτὲ δὲ πραγματικὴ (in rem) (4). Μόνη ἡ ἕνεκα βίας ἀποκατάστασις χωρεῖ πάντοτε κατὰ τῶν τρίτων (5).

373. «Πᾶσα ἀποκατάστασις, τῆς αἰτίας διαγνωσθείσης, δίδε»ται διὰ τοῦ Πραίτωρος (6).» Ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀπένεμον αὐτὴν οἱ ἄρχοντες, οὐδέποτε ὅμως εἶχον τὴν αὐτὴν δικαιοδοσίαν αἱ δημοτικαὶ ἀρχαί, μὴ μετερχόμεναι ἡγεμονίαν (imperium) (7). Κατόπιν, ὡς ἡγεμονικὸν δικαίωμα, ἐνήσκησαν αὐτὸ οἱ Αὐτοκρα-

---

(1) L. 24. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 24 Ὅρα § 356. ἐν τέλει.

(2) Windscheid I. § 120. ὑποσ. 2.

(3) L. 13. § 1. L. 14. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 13. 14. L. 39. de evict. (21 2). ΙΘ'. ια'. 39. Περὶ τῶν διαφόρων ἐκδοχῶν ὅρα Burchardi § 23. Savigny VII. § 336. 343. Wetzel disput. de quaest. adversus quem Marb. 1850. Arndts § 123. Windscheid I. § 120. ὑποσ. 3.

(4) Paulus S. R. I. 7. § 4.

(5) L. 3. C. de his, quae vi (2. 20). Γ'. δ'. 26.

(6) L. 3. de in int. (4. 1). Γ'. α'. 3. L. 24. § 5. L. 39. pr. L. 16. § 5. L. 17. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 24. 29. 16. 17. L. 105. de R. J. (50.17). Β'. γ'. 105.

(7) L. 26. § 1. ad mun. (50. 1).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τορες, οὐχὶ ὅμως ἀποκλειστικῶς ἀλλ' ἀφορμὴν λαμβάνοντες πρὸς ἐπίδειξιν ἐπιεικείας.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέτρεψε καὶ εἰς τοὺς κατ' ἐντολὴν τῶν ἐχόντων δικαιοδοσίαν δικάζοντας, ἔστω καὶ παρεμπιπτόντως αἰτουμένην, τὴν ἀποκατάστασιν (1).

Προσέτι κατώτερος δικαστὴς δὲν δίδει ἀποκατάστασιν κατ' ἀποφάσεως ἀνωτέρου, ἀλλ' ἰσοβάθμου, ὅθεν μόνος ὁ Ἡγεμὼν ἀπονέμει ἀποκατάστασιν κατὰ τῶν παρ' αὐτοῦ κριθέντων (2).

Σήμερον ἡ ἀποκατάστασις ἀκολουθεῖ τοὺς κανόνας τῆς τακτικῆς δικαιοδοσίας.

Εἰς διαιτητὰς ἀπαγορεύεται περὶ ἀποκαταστάσεως ψῆφος (3).

374. Οἱ νεώτεροι ἔπλασαν ἴδιον τύπον ἀγωγῆς ἀποκαταστάσεως (imploratio officii judicis), περὶ οὗ οὐδὲν ἐν ταῖς πηγαῖς ὑπάρχει ἴχνος (4).

Ἡ διαδικασία ἐρρυθμίζετο κατὰ τὰς ἰδιότητας καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἀποκαταστάσεως.

Πρὸ πάντων ἐξητάζετο τὸ παραδεκτὸν τῆς αἰτήσεως (cognitionem postulare, impetrare), μεθ' ὃ ὁ Πραίτωρ ἀπεφάσιζε περὶ τῆς οὐσίας (5), πάντοτε μετὰ προηγουμένην κλήτευσιν τοῦ ἀντιδίκου, ὅστις ἠδύνατο νὰ μὴ ἐμφανισθῇ (6).

Ὡς ἐπὶ πολὺ διὰ τῆς περὶ ἀποκαταστάσεως ἀποφάσεως ἐπερατοῦτο τὸ πᾶν, διότι συνάμα ὁ Πραίτωρ διεγίνωσκε τὸ παραδεκτὸν καὶ διέταττε τὴν ἀποκατάστασιν, ἐπαναφέρων τὰ πράγματα εἰς ἀκέραιον, δηλ. εἰς ἣν ἦσαν θέσιν πρὸ τοῦ γεγονότος, τοῦ διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως ἐκμηδενιζομένου (7), ἅμα δὲν ἀνεφύετο προδι-

(1) L. 3. C ubi et ap. (2. 47). Γ'. κθ'. 3.

(2) L. 18. 42. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 18. 42. L. 3. C. si adv. (2. 27). Γ'. θ'. 3.

(3) L. 3. C. ubi et ap. (2. 47). Γ'. κθ'. 3.

(4) Savigny Syst. VII. § 337.

(5) L. 3. § 9. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 3. L. 39. § 5. de proc. (3. 3). Η'. 6'. 39. L. 39. pr. de evict. (21 2). ΙΘ'. ια'. 39.

(6) L. 13. pr. L. 29. § 2. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 13. 29. L. 1. C. si adv. dot. (2. 34). Γ'. ις'. 1.

(7) L. 24. § 4. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 24. L. 39. § 6. de proc. (3. 3). Η'. 6'. 39. L. 39. pr. de ev. (21. 2). ΙΘ'. ια'. 39. L. 1. C. de off. praet. (1, 39). Ϛ'. ζ'. 6. Ὅρα § 349.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καστικὸν ζήτημα, οἷον περὶ ἡλικίας, προκειμένης ἀποκαταστάσεως ἀφήλικος (1).

Ἤρτητο πάντοτε ἐκ τοῦ ποιοῦ τοῦ γεγονότος ἡ ἄμεσος ἀποπερατωσις, οἷον ἐπὶ ἀφήλικος δανεισθέντος καὶ ἀπολέσαντος, ἢ ὑποχρέου ἐξ ἀγορᾶς, ἐζητεῖτο ἁπλῶς ἡ ἄρνησις ἀγωγῆς (2), ἢ ἐχορηγεῖτο ἔνστασις (3). Καὶ ὑπὲρ ἐνάγοντος. ἀπωθοῦντος ἔνστασιν, ἠδύνατο ν' ἀποφασισθῇ ἡ κατάργησις αὐτῆς, ἢ ἡ χορήγησις ἀντενστάσεως (4).

375. Ἀλλ' ἐνίοτε δι' ἀποκαταστάσεως ζητεῖται ἡ χρῆσις ἄλλου ἐνδίκου μέσου ἀποσβεσθέντος, οἷον ἀγωγῆς παραγραφείσης, ὅτε δὲν ἐπανορθοῦται ἀμέσως ἡ βλάβη, ἀλλ' ἀνοίγεται ἡ ὁδὸς ἐπανορθώσεως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει διασπᾶται ἡ ἀποκατάστασις εἰς δύω διακεκριμένα μέρη, εἰς τὴν καθαυτὸ ἀποκατάστασιν καὶ εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἀποκατασταθείσης ἀγωγῆς.

Τοιαύτην διττὴν διαδικασίαν ἔχει κατὰ νοῦν ὁ *Οὐλπιανὸς* λέγων, ὅτι ἡ διαγνώσει τοῦ Πραίτωρος γίνεται ἡ ἀποκατάστασις (cognitione Praetoria). ἢ ἀνασχιζομένης τῆς πωλήσεως δίδεται πραγματικὴ ἀγωγὴ §(5), διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως ἀναζῶσα (vel rescissa alienatione dato in rem judicio).

Οἱ νεώτεροι συνήθως ὀνομάζουσι τὴν παραδοχὴν ἀποκαταστάσεως δίκην ἀποκαταστάσεως (judicium rescindens), τὴν δὲ ἑπομένην δίκην, ἀνατρεπτικὴν ἢ ἀποκαταστατικὴν (rescissoria, restitutoria actio, ἢ judicium κτλ.). Μόνος ὁ δεύτερος ὅρος εἶναι ἀρχαῖος καὶ γνήσιος (6), ἀλλ' ἐν χρήσει ἐπίσης περὶ ἀγωγῆς προβαινούσης ἄνευ ἀποκαταστάσεως ἐκ τοῦ νόμου συνεπείᾳ ἀκυρώσεως, οἷον ὅτε ἔγινε μετάθεσις χρέους εἰς γυναῖκα, διότι ταύτης ἀκυρουμένης

(1) L. 39. pr. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 39.

(2) L. 27. § 1. αὐτ.

(3) L. 9. § 3. quod. met. (4. 2). Γ'. δ'. 9.

(4) L. 9. § 4. de jurej. (12. 2). ΚΒ'. ε'. 9.

(5) L. 13. pr. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 13. Πρδ. L. 9. § 4. de jurej. (12. 2). ΚΒ'. ε'. 9.

(6) L. 28. § 5. 6. ex quib. (4. 6). Γ'. λε'. 28. L. 24. C. de rei vind. (3. 32). ΙΕ'. α'. 103. L. 18. C. de j. postl. (8. 51). ΛΔ'. δ'. 16. L. 1. § 1. de eo (2. 10). Ζ'. ιε'. 9. L. 46. § 3. de procur. (3. 3). Η'. δ'. 46. L. 7. § 3. quod falso (27. 8). ΛΗ'. ς'. 5.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀναζῇ ἡ κατὰ τοῦ πρωτοφειλέτου ἀγωγή, καὶ αὐτὴ ἀποκαταστατική, ἣ ἀνατρέπουσα, ὀνομαζομένη (1).

Δὲν διδάσκει τὸ ἐναντίον ὁ Καλλίστρατος, ὅτι ἐπὶ ἀπόντων προτιμᾶται ἡ ἔκτακτος διαδικασία ἀμέσου ἀποκαταστάσεως (2), διότι ἀναμφιβόλως πραγματεύεται περὶ στρατιωτικοῦ προνομίου συνοπτικωτέρας διαδικασίας.

Ἀναντιρρήτως ἐκ τῆς κρίσεως τοῦ δικαστοῦ ἤρτητο, ἂν ἀπευθείας διὰ τῆς αὐτῆς δίκης περατοῦται ἡ ἀποκατάστασις, ἢ ἂν προτιμότερον νὰ διχοτομηθῇ ἡ δίκη (3).

376. Ἡ πρὸς ἀποκατάστασιν αἴτησις καθίσταται ἀπαράδεκτος ἕνεκα παραδρομῆς τοῦ χρόνου.

Πρὸς παραίτησιν ἀπαιτεῖται ῥητὴ δήλωσις. «Ἀποστῆναί ἐστιν » οὐ τὸ ὑπερθέσθαι, ἀλλὰ τὸ τελείως ἀπαγορεῦσαι τῇ δίκῃ (4).» Τοιαύτην δήλωσιν περιέχει ἡ μεταγενεστέρα ἔγκρισις πράξεως ἀποκαταστασίμου (5). Οὕτω ὁ ἀπαιτῶν κληροδότημα ἐκ διαθήκης λογίζεται ἀπολέγων εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἕνεκα μὴ ἐμπροθέσμου ἐναντιώσεως αὐτῆς (6).

Ἡ ἔγκρισις ἔχει ἀποτέλεσμα, δοθεῖσα μετὰ τὴν παῦσιν τῆς πρὸς ἀποκατάστασιν αἰτίας, ἄρα μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ἀνηλικότητος ὡς πρὸς ἀφήλικα (7). Ὁ *Οὐλπιανὸς* δίδει ἀκρόασιν εἰς τὴν ἐπιείκειαν, ἀποκλείων μὲν τὴν ἀποκατάστασιν κατὰ συμβάσεως συναφθείσης ἐν καιρῷ ἀφηλικότητος, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐνηλικότητα ἐκτελεσθείσης, ἔστω καὶ κατὰ μικρόν τι μέρος, ἐπιτρέπων ὅμως αὐτὴν ἕνεκα δίκης ἐν καιρῷ ἀφηλικότητος ἀρξαμένης, ἀλλα παρελκυσθείσης μέχρι τελείας ἡλικίας κατὰ δόλον τοῦ ἀντιδίκου (initio inspecto) (8).

377. Ἀρχικῶς δὲν ἦτο δεκτὴ ἀποκατάστασις μετὰ παρέλευσιν

---

(1) L. 8. § 9. 12. 13. ad SC. Vellej. (16. 1). L. 16. C. ad SC. Vell. (4. 29). ΚΣ'. ς'. 39. 80.

(2) L. 2. ex quib. caus. (4. 6). Γ'. λε'. 2.

(3) Burchardi § 24—26. Savigny VII. § 337.

(4) L. 21. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 21.

(5) L. 3. § 1. αὐτ. L. 2. C. si maj. fact. (2. 46). Γ'. κη'. 1. 2.

(6) L. 30. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 30.

(7) L. 20. § 1. αὐτ.

(8) L. 3. § 1. αὐτ. Savigny VII. § 338.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐνιαυτοῦ συνθέτου (annus utilis) καθ' ὅλας τὰς περιπτώσεις (1). Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἐκαινοτόμησε ποικιλοτρόπως (2). Ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπανήγαγεν ὁμοιόμορφον παραγραφὴν ἐν συναπτῇ τετραετίᾳ, πρὸς αἴτησιν καὶ ἐκδίκασιν ἐντὸς αὐτῆς (3).

Κατὰ τῶν λαχόντων συγγνώμην ἡλικίας ἐν τούτοις ἡ παραγραφὴ δὲν παρέρχεται πρὸ τοῦ 25ου ἔτους, ὥστε μέχρι τοῦ χρόνου τούτου ἴσως παρέρχεται ἐπέκεινα τῆς τετραετίας, ἀφότου συνέβη πρὸ τῆς συγγνώμης τὸ γεγονός, καθ' οὗ ἡ ἀποκατάστασις (4).

Ἅμα δὲν πρόκειται περὶ τοιαύτης ἀποκαταστάσεως, οἵα ἡ ἐνταῦθα ἐκτεθεῖσα, ἀλλὰ περὶ ἄλλης τινὸς ἀγωγῆς, ἧς τυχαίως τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἀποκατάστασις, ἡ παραγραφὴ αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται (5).

Σημειωτέον ὅτι ἡ περὶ βίας ἀγωγὴ ἐπὶ τῷ τετραπλῷ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ παραγράφεται, ἐνῷ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (in factum) εἶναι διηνεκής (6). Ἡ ἕνεκα βίας ἀποκατάστασις διαφέρει λοιπὸν κατὰ τὸ τετραετὲς τῆς παραγραφῆς.

Ὡσαύτως ἡ περὶ δόλου ὡς ἀτιμοποιὸς παραγράφεται μετὰ διετίαν, ἐξότου δόλος ἐγένετο (7), ἐνῷ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος εἶναι διηνεκής (8), ἡ δὲ ἀποκατάστασις ἕνεκα δόλου δὲν διαφέρει κατὰ μόνον τὸ τῆς παραγραφῆς τετραετές, ἀλλὰ προσέτι καθόσον δὲν περιορίζεται εἰς ὅσον ὠφελήθη ὁ δολιευθείς, ὡς ἡ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (9).

Ἡ ἐντὸς τετραετίας ἐκδίκασις δὲν ὑφίσταται πλέον, διότι κατὰ τὴν Πολ. Δικ. ἄρθ. 156 συνέπεια τῆς ἐπιδόσεως εἶναι ἡ διακοπὴ τῆς παραγραφῆς (10).

---

(1) L. 19. αὐτ. L. 1. § 1. L. 28. § 3. ex quib. c. (4. 6). Γ'. λε'. 1. 28.

(2) L. 5. C. de temp. (2. 53). L. 1. C. de dolo (2. 15). L 2. C. Th. de dil. (2. 7). L. 2. C. Th. de in int. (2. 16). L. 8. C. de dolo (2. 21).

(3) L. 7. C. de temp. (2. 53). Γ'. λδ'. 7. Ἀρμεν. Α'. γ'. 18.

(4) L. 5. pr. C. αὐτ.

(5) Savigny VII. § 340. Vangerow I. § 180. Ἀντιδοξεῖ κατά τι Burchardi I. § 27.

(6) L. 14. § 1. 2. quod met. (4. 2). Γ'. 6'. 14.

(7) L. 8. C. de dolo (2. 24). Γ'. γ'. 48.

(8) L. 28. de dolo (4. 3). Γ'. γ'. 28.

(9) Savigny VII. § 340.

(10) Savigny αὐτ. Vangerow I. § 180.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

378. Ἡ τετραετία αὕτη ἀνάγεται εἰς τὸ παραδεκτὸν ἀποκαταστάσεως(judicium rescindens),διότι ἡ ἀποκαταστατικὴ ἀγωγή, ἐὰν ἐπακολουθήσῃ, ὑπόκειται εἰς τὴν οἰκείαν αὐτῇ παραγραφήν, ὡς αὐτοτελὴς καὶ ἀναζῶσα (1).

Ἐὰν διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως ἐπαναφέρεται ἔνστασις, αὕτη ὡς ἀπαράγραπτος (§ 334) εἶναι διηνεκής.

Ὑπόθες ὅτι ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν ἀποδημήσαντος πρᾶγμα, οὗ ἡ κυριότης ἀπωλέσθη ἐν καιρῷ τῆς ἀποδημίας ἕνεκα χρησιδεσποτείας. Ὡς κατέχων ὁ οὕτω στερηθεὶς τῆς κυριότητος ἐπαρκεῖται εἰς τὴν χρῆσιν ἐνστάσεως (2). Ἀλλ' ἐν τούτοις πρὸς χρῆσιν τῆς ἐνστάσεως ταύτης ἐπάναγκες εἶναι ἐντὸς τῆς τετραετίας ἀπὸ τῆς ἄρσεως τοῦ κωλύματος νὰ ζητηθῇ ἡ ἀποκατάστασις (§ 338).

Ἀλλ' ὑπόθες, ὅτι λαβὼν τὴν κατοχὴν μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἀπώλεσε πάλιν αὐτήν, ὅτε ἡ ἔνστασις δὲν ἀρκεῖ, ἀλλ' ἀνάγκη ὑπάρχει ἀγωγῆς, ἣν ὁ *Παῦλος* φαίνεται λέγων ἀείζωον (3). Ἡ λύσις αὕτη εἶναι παράλογος ἄνευ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι δὲν διεκδικεῖ τὸ πρᾶγμα κατὰ τοῦ δεσπόσαντος, ἀλλὰ κατὰ κατόχου, ἐνοὐδεμιᾷ διατελοῦντος μετ' αὐτοῦ σχέσει, ὥστε ἐνασκεῖ τὴν Πουβλικιανὴν κατὰ κατόχου μὴ ἔχοντος ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἔνστασιν χρησιδεσποτείας (exceptio dominii), καὶ ἑπομένως ἄνευ ἀποκαταστάσεως ἀποκρουομένου (4).

379. Ἡ τετραετὴς παραγραφὴ ἄρχεται, ἐξότου ἔπαυσεν ἡ αἰτία, ἧς ἕνεκα δίδεται ἀποκατάστασις, ὡς ἐπί τινων θεμάτων ῥητῶς ἀποδεικνύεται.

Κατὰ ἀφηλίκων ἡ παραγραφὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐνηλικότητος(5), ἢ ἀπὸ τῆς συγγνώμης ἡλικίας (6). Ἐν τούτοις καὶ πρὸ τῆς ἐνηλικότητος ἐπιτρέπεται ἀποκατάστασις (7), δεκτικὴ ἄλλης ἀποκαταστάσεως (8), οὐχὶ ὅμως καθ' ἡμᾶς λόγῳ τῆς τελεσιδικίας.

---

(1) Ὅρα § 375. Burchardi § 27. Savigny VII. § 340.
(2) L. 28. § 5. ex quib. c. (4. 6). Γ'. λε'. 28.
(3) L. 31. ex quib. c. (4. 6). Γ'. λε'. 31.
(4) Savigny VII. § 338.
(5) L. 7. pr. C. de temp. (2. 53). Γ'. λδ'. 7.
(6) L. 5. pr. C. αὐτ.
(7) L. 5. § 1. C. de in int. (2. 22). Γ'. δ'. 55.
(8) L. 7. § 9. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 7.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ χρόνος τῆς ἐνεκεν ἀποδημίας ἀποκαταστάσεως ἄρχεται, ἐξότου παύει τὸ κώλυμα (1). Καὶ δὴ κατὰ τοῦ ἐπανελθόντος καὶ πάλιν ἀποδημήσαντος ἡ παραγραφὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς τελευταίας ἐπανόδου, ἅμα κατὰ τὴν πρώτην ἢ τὰς ἐφεξῆς δὲν εἶχεν ὅλον τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν μέχρι τῆς παραγραφῆς (2).

380. Ποσῶς δὲν γίνεται κατὰ τὰς περιστάσεις ταύτας λόγος περὶ γνώσεως τοῦ εἰς παραγραφὴν ὑποκειμένου (§ 286, 323), ἐπὶ δόλου καὶ πλάνης ὅμως ἐξ ἀνάγκης παραδεχόμεθα ὡς ὅρον ἐνάρξεως παραγραφῆς τὴν γνῶσιν, διότι μέχρις αὐτῆς ἐξακολουθεῖ διατελῶν ὑπὸ τὴν ἀπάτην καὶ τὴν πλάνην ὁ δι' αὐτῶν ζημιωθείς (3). Δὲν ὑπάρχει δισταγμός, ὅτι πρὶν παύσῃ ἡ βία δὲν ἄρχεται ἡ παραγραφή.

Εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀποκαθισταμένου δίδεται τὸ ὑπόλοιπον τοῦ πρὸς παραγραφὴν χρόνου, ἐὰν εἶναι τέλειος τὴν ἡλικίαν. ἐὰν δὲ ἀφῆλιξ, τὸ ὑπόλοιπον τοῦτο λογίζεται ἀπὸ τῆς ἐνηλικότητος· κατὰ φυσικὸν λόγον ὅλος ὁ πρὸς παραγραφὴν χρόνος ἀνήκει εἰς τὸν ἀφήλικα κληρονόμον ἀπὸ τῆς ἐνηλικότητος αὐτοῦ, κληρονομήσαντος ἀφήλικα (4).

Εὐαρίθμους τούτων ἔχομεν ἐξαιρέσεις, τὰς ἑξῆς. Ἡ ἀποκατάστασις ἐκβάλλεται καὶ πρὸ τῆς τετραετίας, ὅταν ἐγείρεται κατὰ τοῦ καλῆς πίστεως κατόχου, νομίμως δεσπόσαντος διὰ χρήσεως (5). Αἱ πρὸ τῆς συγγνώμης ἡλικίας βλάβαι, ὡς εἴρηται, δὲν παραγράφονται πρὸ τοῦ 25ου ἔτους (6). Τελευταῖον ὁ οἰκεῖος κληρονόμος (suus), ἀποποιηθεὶς τὴν κληρονομίαν, ἀποκαθίσταται ἐντὸς τριῶν ἐτῶν, ἀρχομένων κατ' ἀφήλικος ἀπὸ τοῦ 29ου ἔτους, δηλ. μετὰ τὸ πέρας τῆς τετραετοῦς παραγραφῆς (7). Ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς ἡ ἐνηλι-

---

(1) L. 1. § 1. ex quib. c. (4. 6). Γ'. λε'. 1. L. 7. § 1. C. de temp. (2. 53). Γ'. λδ'. 7.

(2) L. 28. § 3. ex quib. c. (4. 6). Γ'. λε'. 28.

(3) Savigny VII. § 339. Ὁ Vangerow § 180 ἀξιοῖ τὸ ἐναντίον ἐξ ἀναλογίας τῆς περὶ δόλου ἀγωγῆς.

(4) L. 19. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 19. L. 5. § 1. 2. C. de temp. (2. 53). Γ'. λδ'. 5.

(5) L. 3. C. de his quae (2. 20). Γ'. δ'. 26.

(6) L. 5. C. pr. de temp. (2. 53). Γ'. λδ'. 5.

(7) L. 6. de rep. hered. (6. 31). Περὶ ἀναργυρίας προικὸς ὅρα Νεαρὰν 100 κεφ. δ'.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κότης συμπληροῦται μετὰ τὸ 21ον ἔτος, ὅθεν ἡ τριετία ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 25ου.

381. Τὰς συνεπείας ἀποκαταστάσεως ἐχαρακτηρίσαμεν ἤδη, ὅτι ἢ λογίζεται ἄκυρον τὸ γενόμενον, ἢ χορηγεῖται ἔνστασις, ἢ ἀντένστασις, ἢ ἀναζῇ ἡ ἀποσβεσθεῖσα ἀγωγή, ὅπως ἐπανέλθωσι τὰ πράγματα, ὅπως ἦσαν πρὸ τοῦ ἐπιζημίου γεγονότος.

Ἀλλ' ἡ ἀποκατάστασις τῶν πραγμάτων δὲν γίνεται μόνον πρὸς ὄφελος τοῦ ἀποκαθισταμένου, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ δύναται νὰ ἔχῃ συνεπείας, ὅταν αὗται ἐκ τῶν ἀποκαθισταμένων πραγμάτων πηγάζωσιν. Ὀφείλει, τουτέστι, νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ περιελθὸν ἐκ τῆς ἀναιρουμένης πράξεως, καὶ μὴ ἀπολεσθὲν ἕνεκεν αὐτῆς (1). Οἷον, ὁ πωλήσας ἀφῃλιξ ἀναλαμβάνει τὸ πωληθὲν ἀποδίδων μόνον τὸ σωζόμενον τίμημα, διότι ὁ ἀγοραστὴς ἐγνώριζεν, ὅτι καταβάλλει αὐτὸ πρὸς ἐπιρρεπῆ εἰς ἀπώλειαν. Αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ ἀποκαθισταμένου ἀναζῶσιν, ὡσαύτως ἐπαναζῶσι καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τρίτων, ἀπαλλαχθέντων διὰ τῆς ἀναιρουμένης πράξεως (2). Περὶ ἐγγυητῶν, πότε ὠφελοῦνται ἐκ τῆς ἀποκαταστάσεως, ἀνωτέρω ἐρρέθησαν τὰ εἰκότα (§ 371).

---

(1) L. 24. § 4. L. 27. § 1. L. 40. § 1. L. 47. § 1. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 24. 27. 40. 47. L. 1. pr. § 2. C. de reput. (2. 48). Γ'. λ'. 1.

(2) L. 50. de min. (4. 4). Γ'. δ'. 50. L. 48. § 1. de fidej. (46. 1). ΚΖ'. α'. 48. L. 1. § 1. C. de reput. (2. 48). Γ'. λ'. 1. L. 20. pr. de tutelae (27. 3). ΛΗ'. γ'. 20.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Παράρτημα εἰς § 47.

Διὰ νεωτέρου νόμου, 28 Ἰουλίου 1877, συνεπληρώθη ὁ ὀργανισμὸς τοῦ Ἀρείου Πάγου, διαιρεθέντος εἰς δύω τμήματα, ἐξ ὧν τὸ μὲν δικάζει τὰς αἰτήσεις ἀναιρέσεως, τὸ δὲ τὴν μετ' ἀναίρεσιν οὐσίαν τῆς δίκης. Ἐὰν μετὰ πρώτην ἀναίρεσιν ζητῆται ἐν τῇ αὐτῇ δίκῃ ἀναίρεσις τῆς ἀποφάσεως τοῦ δικάσαντος δικαστηρίου, εἰς ὃ παρεπέμφθη ἡ δίκη, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δι' ὃν ἀνῃρέθη ἡ πρώτη ἀπόφασις, ὁ Ἄρειος Πάγος δικάζει ἐν ὁλομελείᾳ λόγῳ τῆς σπουδαιότητος τῆς διχογνωμίας τῶν κατωτέρων δικαστηρίων καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὡσαύτως ἐν ὁλομελείᾳ δικάζει, ὅταν τὸ δεύτερον τμῆμα, τὸ δικάζον τὴν οὐσίαν, διαφωνῇ πρὸς τὴν ἀναιρετικὴν ἀπόφασιν, δι' ἣς παρεπέμφθη εἰς αὐτὸ ἡ οὐσία. Τεθέντος ὅτι ἡ ὑπόθεσις χρήζει περαιτέρω συζητήσεως καὶ ἀποφάσεως, πέμπεται αὕτη εἰς τὸ ἁρμόδιον τμῆμα, ἀλλ' ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐπιτρέπεται ἐκ νέου συζήτησις καὶ ἀπόφασις ἐν τῷ τμήματι τούτῳ περὶ ζητήματος λυθέντος ἤδη ὑπὸ τῆς ὁλομελείας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΙΝΑΞ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΟΜΩ Α'. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

(Οἱ ἀριθμοὶ ἐμφαίνουσι τὰς σελίδας).

Α

Ἀγαθοεργὰ ἱδρύματα 310.
Ἄγνοια νόμου καὶ πράγματος 319.
» τοῦ ἀπαιτοῦντος τὰ ἴδια 323.
Ἀγωγὴ 331.
» πλασματικὴ, πλαγιαστικὴ, εὐθεῖα, κοινὴ 334, 344.
» περὶ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτ.
» ἄδηλος 337.
» αὐστηροῦ δικαίου, καλῆς πίστεως 338.
» περὶ προγεγραμμένων συμφώνων 337, 345.
» περὶ τοῦ ποιῆσαι 337, 339.
» ποινικὴ 339.
» πρὸς δίωξιν τῶν ἰδίων αὐτ.
» μικτὴ αὐτ.
» πραιτωρία 344.
» περὶ διαιρέσεως κληρονομιαίων, ἐπικοίνων, περὶ ὅρων ἰθυντέων 343, 349, 352.
» προσωπικὴ, πραγματικὴ, μικτὴ 349.
» ἀποκαταστατικὴ 468.
» ἀπρόσωπος, προκριματικὴ 351.
Ἀγωγῆς γέννησις 384.
Ἀγωγῶν συρροὴ 364.
» σώρευσις 365.
Ἄδηλον πρόσωπον 316.
Ἀθανάσιος 30.
Αἴτησις θεραπείας 394.
» ἐν τῷ τύπῳ ἀγωγῆς 333.
» ὑπὲρ τὸ ὀφειλόμενον 335.
Ἀκίνητα εἰς ποῖον ὑπάγονται νόμον 172.
Ἀκούρσιος 6.
Ἀλλοδαπὸς 202.
Ἀλλοδαπὴ νυμφευθεῖσα Ἕλληνα 214.
Ἀλλοίωσις καταστάσεως μεγίστη, μέση, ἐλαχίστη 240.
Ἀμοιβαῖαι ὑποχρεώσεις παραγράφονται χωριστὰ 390.
Ἀμφιμερεῖς δίκαι 352.
Ἀναγνώρισις νόθου τέκνου 212.
» διακόπτουσα παραγραφὴν 392.
Ἀνακάθαρσις Κώδικος 21.
Ἀνάλογος ἐφαρμογὴ 122.
Ἀναπλήρωσις ληξιάρχου 260.
Ἀναστολὴ παραγραφῆς 401.
Ἀνατόλιος 29.
Ἄνηβος 229.
Ἀντένστασις 361.
Ἀντιγραφαὶ (rescripta) 61.
Ἀντισυνταγματικὸς νόμος 77.
Ἀνώνυμος 30.
Ἀντιφώνησις 392.
Ἀπαγόρευσις νόμιμος 252.
Ἀποκατάστασις καταδίκου 257.
» εἰς ἀκέραιον 443.
Ἀποκαταστάσεως διαδικασία 463.
» συνέπειαι 473.
Ἀπαίτησις περὶ τοῦ δοῦναι 336, 339.
» τριτικαρία 332.
» δικαιώματος νομῆς 336.
Ἀπαιτήσεις ἐπὶ φυσικῇ δόσει 244.
Ἀπαράγραπτον ἐνστάσεων 430.
Ἀπόδειξις γνησιότητος (causae probatio) 243.
Ἀπόπειρα συμβιβασμοῦ 394.
Ἀποστέρησις ἱκανότητος 239.
Ἀπόλειψις ὡς θέμα ἀποκαταστάσεως 459.
Ἀποφάσεις (decreta) 61.
Ἀπηρχαιωμένα θέματα ἀποκαταστάσεως 462
Ἄρειος Πάγος, 131, 474.
Ἀρμενόπουλος 46, 112.
Ἀρμοδιότης μεταξὺ ἀλλοδαπῶν 205.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀρχαιότης ἐξ ἀμνημονεύτων 435.
Ἀρχαιότητος ἀποδείξεις 438.
Αὐθεντικὸν (Authenticum) 8.
Αὐθεντικαὶ (authenticae) 9.
Αὐθεντικὴ ἑρμηνεία 79, 101.
Αὐτοδικία 329.
Ἀφάνεια 255.
Ἄφηλιξ 232.
Ἀφηλικότης θέμα ἀποκαταστάσεως 450.
Ἀφορμὴ τοῦ νόμου 107.
Ἀχρηστία 143.
Ἀχρεωστήτου καταβολὴ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ νόμου 324, 327.

Β

Βασιλικὰ 33, 115.
Βασιλικὸς 39.
Βασιλικὴ χάρις 250.
Βία θέμα ἀποκαταστάσεως 455.
Βιωσιμότης δὲν ἀπαιτεῖται 224.
Βλακεία 235.
Volumen parvum 8.

Γ

Γάμος ὑπὸ τίνος νόμου ῥυθμίζεται 183.
Γέννησις 222.
» ἀγωγῆς 384.

Δ

Δημόσιον, δῆμοι 308.
Δημοσίευσις νόμων 67.
Δῆμοι δὲν ἀποκαθίστανται εἰς ἀκέραιον 455
Διαθήκη εἰς ποῖον νόμον ὑπάγεται 91, 194.
» τοῦ παθόντος μεγίστην ἢ μέσην ἐναλλαγήν, καὶ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος 241.
Διαιτητὴς ἀλλοδαπὸς 207.
Διαίτησις (arbitrium) 338.
Διακοπὴ παραγραφῆς φυσικὴ, πολιτικὴ 392.
» ὑπὲρ συνδανειστῶν, κατὰ συνυπευθύνων 398.
Διαλαλιὰ (pronunciatio) 324.
Διαλείμματα τοῦ πάθους 236.
Διαμαρτυρία δὲν διακόπτει παραφὴν 393.
Digestum vetus, novum, infortiatum 8.
Διεκδικητικὸς τύπος 341.
Δίκαιον φυσικὸν, νόμιμον, πολιτικὸν, κοινὸν 54,
» Πραιτώριον 57.
» ἰδιωτικὸν, δημόσιον 58.
» ἔγγραφον, ἄγραφον 59.
Δικαιοδοσία τακτικὴ, ἔκτακτος 346.
Δικαστικὸς ὀργανισμὸς 347.
Δόγμα (edictum) 60.
Δόλος ὡς θέμα ἀποκαταστάσεως 457.
Δόνελλος 12.
Διφορουμένη κατάστασις φρενῶν 237.
Δωρόθεος 29.

Ε

Ἐγκυμονούμενος ἀντὶ τεχθέντος 227.
Ἔδαφος τῶν νόμων 42.
Ἔθιμον 137.
» γενικὸν, τοπικὸν 152.
Εἰσηγήσεις 21, 117.
Ἔκθεσις ἐν τῷ τόπῳ ἀγωγῆς 333.
Ἐκκλησίαι 310.
Ἐκλογὴ 31.
Ἔκστασις ὑπαρχόντων 206.
Ἕλληνες 211.
Ἐμβόλιμος ἡμέρα 414.
Ἐμβλήματα Τριβωνιανοῦ 117.
Ἐναλλαγὴ καταστάσεως 240.
Ἔναρξις παραγραφῆς 384.
Ἐνέργεια παραγραφῆς 423.
Ἐνηλικότης 233.
Ἐνοχὴ ῥήμασι, γράμμασι 338.
Ἐνστάσεις 354.
» περὶ τοῦ ἀποτελέσματος (in factum) 355.
» τοῦ δικαίου 356.
» ἀναβλητικαὶ, ἀνατρεπτικαὶ 359, 387.
» ἠνωμέναι τῷ προσώπῳ, τῷ πράγματι 360.
» ἀπαράγραπτοι 430.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἔνστασις in rem scripta 430.
» μὴ πληρωθέντος συναλλάγματος 387.
Ἐντολαὶ (mandata) 64.
Ἐξάβιβλος Ἀρμενοπούλου 46, 112.
Ἐξαιρέσεις παραγραφῆς 428.
Ἑξηκοντάβιβλος 33.
Ἐξουσιαστικὴ αἵρεσις ἀναστέλλει ἔναρξιν παραγραφῆς 385.
Ἐπαναγωγή 32.
Ἐπιγαμία 202.
Ἐπιταγὴ πότε διακόπτει παραγραφὴν 400.
Ἐπιτομὴ Ἰουλιανοῦ 22.
Ἐπιτροπεία ἀνηλίκων 191.
Ἐπιχείρημα ἐξ ἀντιδιαστολῆς 125.
Ἑρμηνεία αὐθεντική, ἐπιστημονική, δικανικὴ 101.
» γραμματική, κριτικὴ 102.
» λογικὴ 106.
» καταργητικὴ 121.
» στενή, διασταλτικὴ 122.
» κατὰ πόδα (index) 28.
Ἑστιάδες 243.
Ἑταιρίαι πολιτικαί, ἐμπορικαὶ 309.
Εὐαγεῖς οἶκοι 346.
Ἔφηβος 231.

Ζ

Ζημία θετικὴ 324.

Η

Ἡμέρα πολιτικὴ 405.
» ἀφ' ἧς 417.
Ἠρτημένον (pendens negotium) 84.

Θ

Θαλέλαιος 29.
Θέματα ἀποκαταστάσεως 449.
Θεόφιλος 29.
Θεσμοὶ προσωπικοί, τοπικοί, ἢ πραγματικοί, μικτοὶ 162.

Ι

Ἱερεῖς τοῦ Διὸς 243.
» ληξίαρχοι ἐν Ἐπτανήσῳ 260.
Ἰθαγένεια. 209
» πῶς ἀποβάλλεται ἢ ἀνακτᾶται 219.
Ἴνδηξ 28, 29.
Ἱκανότης προσώπου εἰς ποῖον νόμον ὑπάγεται 85, 169.
Ἱρνέριος 6.
Ἰσίδωρος 29.
Ἱστορικὴ Σχολὴ 14.
» μέθοδος 110.

Κ

Καθαραὶ δυνάμεις 429.
Κατάγνωσις 333.
Κατανάλωσις ἀγωγῶν 370.
Κάταρξις τῆς δίκης 370, 393.
Κατοικία ἐκουσία, ἢ ἀναγκαία 293.
» πῶς μετατίθεται ἢ ἐγκαταλιμπάνεται 296.
» καταγωγῆς 298.
» ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ 299.
» ἀξιώματος 301.
» ἐγγάμου 302.
» ἀχειραφέτων 304.
» ἀπηγορευμένων 306.
» αἱρετὴ 306.
Κέρδους στέρησις 324.
Κηδεμὼν ἀφάντου 255.
Κινητὰ εἰς ποῖον νόμον ὑπάγονται 174.
Κληρονομία ἐξ ἀδιαθέτου εἰς ποῖον νόμον ὑπάγεται 94, 197.
Κληρονομιῶν φόρος 203.
Κοβίδας 30.
Κοινὴ γραφὴ (vulgata) 24.
Κοινὸν δίκαιον (jus gentium) 55, 161, 202, 204, 242.
Κοινωνία συναλλαγῶν 202.
Κουϊάκιος 10.
Κουϊριτικὸν δίκαιον 202.
Κυοφορούμενον 227.
Κύριλλος 30.
Κῶδιξ Γρηγορίου, Ἑρμογένους 26.
» Θεοδοσίου 21.
» Ἰουστινιανοῦ 21, 116.
» Οὐϊζιγοτθικὸς (Breviarium Alaricianum) 25.
» Ὀστρογότθων (Edictum Theodorici) 26.
» Βουργουνδικὸς (Lex Romana Burgundionum, Papian) αὐτ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Α

Λατῖνοι 202.
Ληξίαρχος καὶ ἀναπληρωτὴς αὐτοῦ 258, 260.
Ληξιαρχικαὶ πράξεις 262, 264.
» » γεννήσεως 267.
» » γάμου 272.
» » ἀποβιώσεως 274.
» » ἔκτακτοι 279.
Ληξιαρχικὰ βιβλία 263.
Ληξιαρχικῶν πράξεων ἀποδεικτικὴ δύναμις 282.

Μ

Μανία 235.
Μέθη 238.
Μελέτη περὶ ψιλῶν συμφώνων 42
Μὴν 406.
Μικρὸν κατὰ στοιχεῖον (Synopsis minor) 43.

Ν

Νεαραὶ Ἰουστινιανοῦ 22.
Νήπιον 230.
Νόθων τέκνων ἀναγνώρισις καὶ διατροφὴ 191, 280.
Νόμιμοι πράξεις (legis actiones) 331.
Νόμοι ἀντισυνταγματικοὶ 77.
» ἑρμηνευτικοὶ 99.
» πλημμελεῖς κατὰ τὴν κατάρτισιν 74.
» ξένοι ἀντιβαίνοντες εἰς τὰ τῆς δημοσίας τάξεως 167.
Νόμου συστατικὰ 72.
» μὴ ὀπισθενέργεια 82.
» σκοπὸς 108.
» κατάργησις 132.
Νόμος Πλαιτώριος 232.
» Σίλιος 332. 333, 335.
» Καλπούρνιος 332.
» θεῖος (Lex Dei) 25.
Νομικὰ πρόσωπα 308.

Ξ

Ξενοκληρίας δικαίωμα 204.

Ο

Οἰκογενειακῆς τάξεως μεταβολὴ 242.
Ὁμὰς συντεταγμένη, ἀσύντακτος 314.
Ὀπισθενέργεια ἑρμηνευτ. νόμων 99.

Π

Πάθος σωματικὸν 234.
Πανδέκται 21.
Παραγραφαὶ Βασιλικῶν 39.
» » νέαι 40.
Παραγραφὴ 376
» εἰς ποῖον νόμον ὑπάγεται 95, 179, 183
Παραγραφαὶ ἐξαιρετικαὶ 420.
Παραγραφῆς ἐνέργεια 423.
Παράγγελμα διπλοῦν 341.
» περὶ διαταράξεως 343.
Παράλειψις ὠφελείας ἀποκαταστάσιμος 446.
Παράτιτλα 28.
Παραφροσύνη 235.
Πατρικὴ ἐξουσία ὑπὸ τίνος νόμου ρυθμίζεται 189.
Πειθαρχικὴ ἐπιτήρησις ληξιάρχων 262.
Πεῖρα (Ῥωμαϊκὰ τοῦ Μαγίστρου) 46.
Περιοδικαὶ χορηγίαι πῶς παραγράφονται 389.
Περιορισθέντες (deportati) 241, 242.
Πισσαία γραφὴ 24.
Πλάνη 319, 458.
Πλάτος 42.
Πολῖται Ἕλληνες 211.
Πολιτογράφησις 215.
Πολιτικὸς θάνατος 170, 245.
Πολιτικὴ ἡμέρα 405.
Πρεσβύτερος 13.
Πραίτωρ ξενοδόκης 159.
Προδικαστικαὶ δίκαι 342.
Πρόκλησις εἰς ἀγωγὴν 432.
Προνόμιον (jus singulare) 124.
Πρόσηβος 230.
Προσκύρωσις (adjudicatio) 333, 343.
Πρόσωπον ὡς ὑποκείμενον δικαίου 200.
Πρόσωπον ἄδηλον 316.
Πρόχειρον 32.

Ρ

Ῥοπαὶ 30.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ῥωμαϊκὰ τοῦ Μαγίστρου (Πεῖρα) 46.

Σ

Σαββάτιος 36.
Σαβινὺ 14.
Στέφανος 30.
Συγγένεια φυσικὴ (cognatio) 241.
» ἐξ ἀρρενογονίας (adgnatio) 243.
Σύλλογοι 308.
Συμβάτιος 30, 36.
Συμβάσεις εἰς ποῖον ὑπάγονται νόμον 88, 178.
Σύνοψις Βασιλικῶν (Synopsis major) 43.
Συρροὴ ἀγωγῶν 364.
» ἀθροιστικὴ, διαδοχικὴ, ἐκλεκτικὴ 365.
Συστατικὰ νόμου 72.
Συστηματικὴ μέθοδος 111.
Σχόλια Βασιλικῶν 38.
Σωματεῖα 308.
Σώρευσις ἀγωγῶν 365

Τ

Τεκμήριον προτελευτῆς 254.
Τέρατα 223.
Τεσσαρακοντάβιβλος 33.
Τόκοι πῶς παραγράφονται 389.
Τύποι τῶν πράξεων εἰς ποῖον ὑπάγονται νόμον 88, 176.
Τύποι ἀγωγῶν (formulae) 333.

Υ

Ὑγεία σώματος καὶ πνεύματος 234.
Ὑπεξούσιοι ἀφήλικες ἀποκαθίστανται 451.
Ὑπεράσπισις 352.
Ὑπολογισμὸς χρόνου 404.
Ὑστέρα ἡμέρα 409.

Φ

Φιλόξενος 30.
Φλωρεντινὸν χειρόγραφον 23.
Φυσικὴ ἐνοχὴ 426.
Φωκᾶς 30.

Χ

Χρησιδεσποτεία 380.
Χρόνου ὑπολογισμὸς 404.
» προσθήκη 419.
Χρόνος σύνθετος 418.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΙΝΗΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ * ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ * ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας